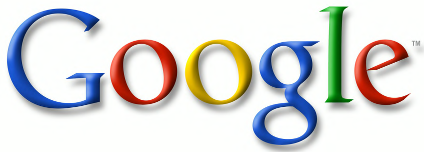
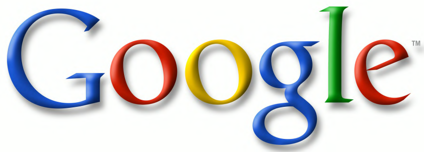
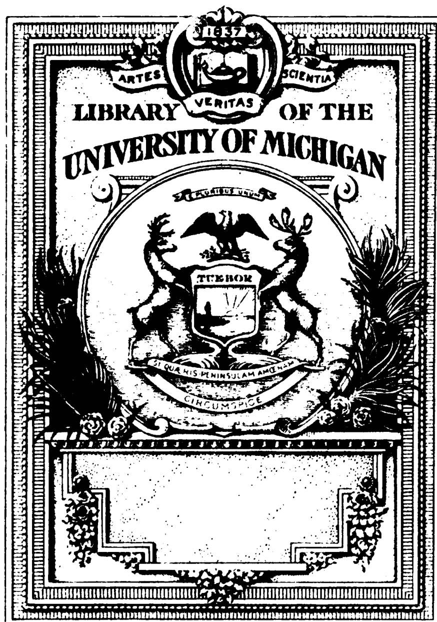

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR

1826.

II. DEEL.

TE HAARLEM, BIJ
DE WED. A. LOOSJES PZ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ALGMEEENE
KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 28. *Vrijdag den 7den Julij.*

BERIGTEN.

PETERSBURG *den 3den Junij*. Heden hebben de wetenschappen een groot verlies ondergaan, door het overlijden van den Heere N. v. KARAMSIN, sedert den jare 1804 Geschiedschrijver des Rijks, die in den ouderdom van 57 jaren voor eene verzwering in de borst bezweek. Vierentwintig jaren lang had hij reeds besteed aan zijn beroemd werk over Ruslands geschiedenis; maar het is hem niet mogen gebeuren, zijne zoo vol moed opgevatte als voortreffelijk bearbeide taak geheel te voltooijen. Weinige dagen voor zijn' dood ontving hij een' vereerenden brief van den Keizer, waarbij hem eene jaarwedde van 50,000 roebels werd toegelegd. (*)

LONDEN. Kapitein v. KOTZEBUE kwam, na een' driejarigen togt met de Russische korvet de Onderneming volbragt te hebben, den 15den Junij te Spithead aan. Hij heeft gedurende denzelven in de Stille Zuidzee de kust van Noord-Amerika aan de Russische bezittingen grenzende, alsmede den Atlantischen Archi-

(*) Vergel *Letterb.* 1804, Ie. Dl., bl. 194; toen hij op een jaargeld van 2000 Roebels werd aangesteld. *Red.*

chipel, de kust van Kamtschatka en de zee van Ochotsk opgenomen. Hij bezocht ook het Sandwich eiland Owyhee en Manilla. Zoodra hij te Petersburg zal terug gekomen zijn, werwaarts hij binnen weinige dagen van Spithead zal vertrekken, hoopt men de bijzonderheden, op deze reize waargenomen, omstandig te vernemen.

LEVENSBERIGT

VAN

CLAUDE LOUIS BERTHOLLET.

Claude Louis Berthollet werd te Talloire, bij Annecy in Savooije, op den 9 December 1748 geboren. Bij het verlaten van het Collegie te Turijn, ging hij de Geneeskunde aan de Universiteit derzelfde stad beoefenen en werd tot Doctor bevorderd in den jare 1768. Vier jaren later kwam hij te Parijs, om zijne kundigheden verder uit te breiden, en op een grooter tooneel zijne krachten te beproeven. Hij zette 'er zijne studien in de medicijnen voort, maar de Scheikunde riep hem; een gelukkige zamenloop van omstandigheden maakte hem eigenaar van een laboratorium en bragt hem in betrekking met Lavoisier. Vervuld met de leerstellingen zijner eerste meesters (Macquer en Bucquet) stapte hij niet dan langzaam van dezelve af; zijne eerste ontdekkingen, door de Tijdschriften in 1776 aangekondigd, en zijne verhandelingen, der Academie in 1777 aangeboden, herinneren ons nog de theorien van het Phlogiston. Maar zijne proefnemingen ontwikkelden hem dag aan dag nieuwe daadzaken; Lavoisier, een der voornaamste stichters van de nieuwere Scheikunde, bestudeerde deze daadzaken; hij gevoelde derzelver belangrijkheid en het verschil hunner scheikundige leerstellingen verhinderde, hem niet, Berthollet regt te laten wedervaren; hij had toen reeds een voorgevoel, wat deze jonge Scheikundige eenmaal voor de wetenschap zou doen, welke zij beiden met zulk een goeden uitslag be-

beoefenden. Van eene der merkwaardigste Verhandelingen, door Berthollet bij de Academie in 1778 ingezonden, verslag gevende, kondigde Lavoisier het reeds aan, „ dat men het tijdperk eener gelukkige „ *omwenteling* naderde, die ongetwijfeld op de Scheikunde een' grooten invloed zou uitoefenen." In dit zelfde jaar 1778, nam het huisselijk geluk van Berthollet een' aanvang; hij koos eene hem waardige echtgenoote.

In 1780 werd Berthollet bij de Academie der wetenschappen opvolger van Bucquet. Toen bestond 'er een *Directeur der verwerijen*, een post, Macquer opgedragen; bij den dood van dit Lid der Academie in 1784 verving Berthollet hem daarin, hetgeen de oorsprong was van een der meest geachte werken, betrekkelijk de toepassing der Scheikunde op de kunsten: zijne *Elemens de la Teinture*. Men heeft de inzigten van den Schrijver, noch het uitwerksel zijner lessen genoeg opgemerkt; met de uitgave van zijn boek begint het tijdperk eener verstandelijke omwenteling, niet alleen in Scheikundige kunsten, maar in alle takken van volksvlijt. Sedert dien tijd wil men zich rekenschap geven van hetgeen men doet, — zit de geest van waarneming en afmeting voor, bij 't geen vroeger door gewoonte en gebruik bestuurd werd, — en werden 'er zoovele verbeteringen in de werkplaatsen ingevoerd.

De proefnemingen over de zamenstelling van het water, ter gelijker tijd in Frankrijk en Engeland gedaan, hadden Berthollet bekeerd; door nieuwe theorien geleid, hervatte hij zijne proefnemingen op den ammoniak, waarvan hij tot hier vruchteloos de zamenstelling zocht. Ditmaal kon de natuur hare bewerkingen niet bedekken; en het geheim werd haar ontrukt; en terwijl Cavendish te Londen voor de geleerde wereld de grondslagen van het salpetergaz ontwikkelde, bood de Fransche Scheikundige als bij ruiling den Engelschen Scheikunstenaar de kennis van de grondslagen des ammoniaks aan. Deze ontdekking stond niet op zich zelve; zij ging vergezeld van die der stikstof, als dadelijken grondslag van de dierlijke zelfstandigheid, van de oorzaak der verdikking en verkleuring der olien met zuurstof in verbinding gebragt; en nieuwe naspo-

tingen op de natuur en dierlijke zelfſtandigheden leerden de punten van overeenkomst, door welke zij tot de plantaardige zelfſtandigheden naderen en de verſchilpunten kennen, die haar van de laatſte onderſcheiden.

Onder de dienſten, welke Berthollet der verwkunst en der huisſelijke en handwerks-economie bewees, moet men in de eerſte plaats rangſchikken de bewerking van het bleeken der linnens door Chlorine. Het is bekend, dat deze bewerkingwijze veel ſneller, veel krachtiger en tevens goedkooper is dan de oude manier; dat men dezelve toepast op alle ſtoffen door plantaardige zelfſtandigheden gekleurd; dat zij volkomen vlekken van gewonen inkt wegneemt, zonder het zamenweefſel der ſtoffen aan te tasten; — dat zij aan platen en papier derzelver oorſpronkelijken luister teruggeeft enz. Geheel Europa bewonderde deze ontdekking, die in korten tijd bloeijende manufacturen deed ontſtaan; en onze belangelooze geleerde wilde van die door hem rijk waren geworden niets aannemen, behalve een baal linnen, volgens zijne bewerkingwijze gebleekt.

De beoefening der eigenſchappen van de Chlorine, toen overzuurd zeezoutzuur geheeten, had onzen geleerden Scheikundige doen beſluiten geheel de leer van het phlogiston vaarwel te zeggen. Eene Verhandeling in 1785 uitgegeven, bragt den laatſten ſlag toe aan het los opgeſlagen gebouw van oude verklaringen der Scheikundige daadzaken. In het volgend jaar ontvouwde hij in eene andere Verhandeling, met Monge en Vandermonde gezamenlijk opgeſteld, de theorie van het ijzer en van deszelfs verſchillende wijzigingen (*); aanhoudend bezig met dit belangrijk onder-

(*) De onverbiddelijke Geſchiedkundige waarheid, gebiedt ons hier eene zaak te ontdekken, waarvan in druk geen bewijs beſtaat, en waarvan ſlechts een klein getal getuigen meer overig zijn. De theorie van het ijzer en deszelfs verbindingen met de koolſtof, het glas enz. werd te Mezières, door Clouet opgemaakt en door dezen buitengewonen man aan de geleerden medegedeeld, die voor derzelver daarſtellers doorgaan. Berthollet, Monge en Vandermonde, waren begonnen met een ſtelſel, dat

derwerp, gaf Berthollet in 1789 eene bijzondere theorie van het staal uit.

En zie hier ons tot het tijdpunt gekomen, waarop de wetenschap genoegzaam gevorderd scheen, om aan haar een methodische en regelmatige taal te kunnen verschaffen, waarin de zamenstelling der woorden van de vorming der gedachten werd afgeleid, waarin de benaming, eene aanwijzing van de ontleding der benoemde voorwerpen werd, en wederkeerig, waarin de ontleding een middel opleverde, om aan de zamengestelde zelfstandigheden behoorlijk namen toe te wijzen. Lavoisier, Fourcroy, Berthollet en Guyton Morveau belastten zich met dien grooten arbeid, waarin zij door den Heer Prieur (uit het Dept. Côte d'or) werden bijgestaan. Het uitwerksel van deze wijsgeerige nieuwigheid ging alle verwachting te boven, welke zij had gaande gemaakt; de moeijelijkheden der studie verminderden, de denkbeelden verhelderden, de wetenschap kreeg meer aantrekkelijkheid en werd met nieuwe geestdrift aangekweekt. De taal, door onze Scheikundigen geschapen, werd door de geheele geleerde wereld, in weêrwil van de gewonen tegenstand en eenige gegronde tegenwerpingen, tegen haar ingebragt, voor zij bekend was, aangenomen; de tijd en ondervinding hebben de-

dat voor een groot aantal gevallen voldoende was, maar dat de waarneming weldra zou wedersproken hebben. Clouet bragt hen op den weg terug; hij schreef niet, dan op het uiterste hiertoe gedrongen en nooit, om de wettigste regten van aanspraak interoepen. Mogt hij, sedert dertig jaren reeds aan de Wetenschappen en Kunsten ontrukt, die hij zoovele diensten bewees, en bijna uit het geheugen der menschen gewischt, terug ontvangen zijn aandeel in den roem, en in de geschiedenis der ontdekkingen eene plaats beslaan, die hem toekomt! Deze regtmatige hulde, hoewel vrij laat bewezen, zou niet noodeloos zijn; zij zou zedige talenten, aanmoedigen en de nakomelingschap regtvaardigen, welker verzuim en achteloosheid men somtijds kan beschuldigen. Wat de veerkrachtige en eeuvoudige zielen, als die van Clouet, belangt, zij behoeven geene andere aanmoediging, dan de kennis van het goede en ware.

deze uitspraak van de verlichtste mannen uit alle landen bevestigd.

Ter zelfder tijd, dat Berthollet arbeidde en voor de Scheikundigen het werktuig der gedachten en van hare uitdrukking te volmaken, zette hij zijne nasporingen nopens de verbindingen aan de Chlorine en Ammoniak voort. De ontdekking van drie nieuwe ontploffende zamenstellingen, was de vrucht zijner proefnemingen en maakte het onderwerp van nieuwe Verhandelingen uit. Ongelukkiglijk kostten de proeven van het fabriceren van buskruid met *hydrochlorate de potasse*, in de Kruidfabrijken te Essone, het leven aan verscheiden personen.

Gaan wij de stormachtigste tijden der omwenteling schielijk voorbij, waarin de kundigheden van Berthollet dikwijls noodzakelijk waren, en waarin, nog meerdere malen, zijne moed op moeijelijke proeven gesteld werd. In het verslag van den Heer Jomard, waaruit dit levensberigt getrokken is, kan men hieromtrent belangrijke bijzonderheden en trekken van edelmoedige opoffering vinden, die de kalmte eener reine ziel, te midden van de razernij der hartstogten, zoo wel afmalen. Eindelijk scheen de storm te bedaren; en kon men denken aan het herstellen van de ontzettende bouwvallen aller maatschappelijke inrigtingen; de *Ecole normale* werd gesticht, en Berthollet een van hare Hoogleeraars. Niet minder noodzakelijk was hij voor de Polytechnische school, op denzelfden tijd daargesteld onder den naam van *Ecole centrale des travaux publics*, en welke men behouden heeft, om even vereerende beweegredenen voor haar zelve als voor hare oprigters. Het Instituut verving de oude Academien; de plaats van Berthollet was er in aangewezen; maar voor onzen Scheikundige sloeg nog bij lang het uur niet, waarin hij zich bij uitsluiting aan de werkzaamheden van het laboratorium kon overgeven.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend* No.)

PRO-

PROGRAMMA

VAN DE

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING

VAN DEN

LANDBOUW,

TE AMSTERDAM OPGERIGT, VOOR DEN JARE 1826.

De *Maatschappij ter bevordering van den Landbouw* in het jaar 1776 te Amsterdam opgerigt, heeft, den 30sten Mei, dezes jaars hare *Vijftigste* Groote Vergadering gehouden, waarvan het volgende ter kennisse van het Publiek gebragt wordt:

De Maatschappij had, in den jare 1824, hare gouden Medaille uitgeloofd aan den Schrijver eener volledige geschiedenis der verbeteringen in den Landbouw, in de Noordelijke Provincien van Nederland, sedert de laatste vijftig jaren, vergezeld van eene opgave der uitvindingen van welke, bij voortduring, gebruik gemaakt wordt, in te zenden voor of op *den laatsten December* 1825; ingevolge hiervan is eene Verhandeling ingekomen, geteekend:

De agricolatione apud priscos, &c.

Beroaldus.

Door dezelve is echter geenszins, aan het duidelijk uitgedrukte verlangen der Maatschappij voldaan, alzoo de Schrijver zich uitsluitend tot Vriesland bepaalt, van de overige Provincien slechts eenige zaken opnoemende, zonder deswege in bijzonderheden te treden of de noodige aanmerkingen te maken, tevens, met eene groote wijdloopigheid van stijl, uitweidende over zaken, die met het onderwerp weinig of niet in verband staan. Intusschen erkent de Maatschappij, dat de Schrijver, omtrent de veeteelt in Vriesland, merkwaardige bijzonderheden geleverd heeft, en belangrijke verbeteringen dienaangaande vermeldt, ofschoon hetgeen daaromtrent, zoowel als over den akkerbouw in Vriesland, gezegd wordt, verre is van volledig te zijn. — De Maatschappij heeft derhalve besloten de gezegde Verhandeling als onvoldoende ter zijde te leggen, en de premie nogmaals uit te loven, tegen *den laatsten December* 1827.

Nog had de Maatschappij, in het jaar 1824, het volgende ter beantwoording voorgesteld:

Daar de ondervinding steeds, en bij voortduring, ook hier in ons Vaderland, herhaalde treurige blijken en voorbeelden oplevert der groote en verschrikkelijke ongelukken, welke zoo menigmalen ontstaan uit het, niet alleen onnoodig, maar altoos, zoo voor den mensch, als voor het vee, hoogstgevaarlijk en ongeoorloofd gebruik van het noodlottige *Arsenicum*, of zoogenaamd *Rottenkruid*, ter genezing, vooral van sommige ziekten en ongemakken, inzonderheid echter, ter dooding en verdrijving van die soorten van ongedierten, insecten of wormen, welke de belangrijkste onzer huisdieren aantasten en, voor derzelver gezondheid, groei en waarde schadelijk, ja dikwijls zelfs doodelijk zijn; — zoo heeft de Maatschappij besloten de volgende Vraag voor te stellen:

„ Welke zijn de voornaamste soorten van zoogenaamd „ ongedierte, welke de uitwendige oppervlakte van het lig- „ chaam aantastende, voor de nuttigste, kostbaarste en „ daardoor belangrijkste onzer huisdieren (de Paarden, „ Runderen, Schapen en Zwijnen voornamelijk), het mees- „ te schadelijk zijn? Welke is derzelver oorsprong, levenswij- „ ze en huishouding? Welke zijn de nadeelen, die zij aan „ bovengemelde veesoorten toebrengen? en welke zijn, „ (met volstrekte uitsluiting echter van het onnoodig, „ hoogstgevaarlijk, ja ongeoorloofd te gebruiken *Arsenicum*, „ of zoogenaamd Rottenkruid) de meeste zekere, de meest „ vermogende, doch tevens ook de, in alle opzigten, „ meest veilige middelen en handelwijzen, door welke „ deze nadeelen — zoo al niet geheel voorgekomen ~~of af-~~ „ ~~geweerd — dan ten minste volkomen, en buiten alle ge-~~ „ vaar voor het vee zelve, kunnen verdreven en uitge- „ roeid worden."

Bij de beantwoording dezer Vrage wordt, ter nadere bekendwording met dit zoo belangrijk onderwerp, niet alleen gevorderd de aanhaling van twee der voornaamste Schrijvers, bij welke de duidelijkste afbeeldingen en beschrijvingen van het bedoelde ongedierte te vinden zijn: maar, zoo deze afbeeldingen niet bestaan mogen, eene bijgevoegde naauwkeurige afbeelding en beschrijving van hetzelve; alsmede de opgave en aanhaling van eenige voldoende waarnemingen, ter bevestiging van het heilzaam vermogen der aangeprezene middelen en geneeswijze, in plaats van het altoos gevaarlijke en, tot het bedoelde oogmerk nog steeds hier te lande, zoo roekeloos als ongeoorloofd gebruik der hevigste en gevaarlijkste vergiften, en onder deze vooral van het *Arsenicum* of zoogenaamde *Rottenkruid* zelf.

De Maatschappij looft uit hare zilveren Medaille voor een voldoend Antwoord, in te zenden *voor* of *op den laatsten Januarij* 1827.

De

De Schrijver van het eenige Antwoord ingezonden en geteekend:

De bevinding leert, enz.

Wel verre aan het gevorderde in deze opgave te voldoen, vergenoegt zich met van eene enkele Insectensoort, melding te maken, ter verdrijving van welke hij middelen voorschrijft, die, wel niet geheel ondoelmatig, maar tevens zeer bekend zijn, en daarbij nog onvolkomen worden opgegeven, waarom de Maatschappij aan dit stukje te weinig waarde toeschrijft, om voor hetzelve aan den Schrijver eenig blijk van goedkeuring — veel min eene vereerende belooning toe te kennen, wordende de Vraag nogmaals voorgesteld, om beantwoord te worden *voor* of *op den laatsten December* 1827.

Twee Antwoorden heeft de Maatschappij ontvangen op de vraag:

Daar het zaaijen van graan en veldgewassen in rijen, in eenige streken onzes Vaderlands, met goed gevolg in he werk wordt gesteld, doch niet overal schijnt bekend te zijn, zoo wenscht de Maatschappij het bijzondere nut daarvan nader te zien aangewezen en te doen kennen; zij vraagt dus — onder uitloving eener premie van zes Dukaten voor een voldoend Antwoord op de Vraag:

„ Welke zijn de voordeelen van deze wijze van landbouwing, boven de gewone, waarbij het zaad uit de hand over het veld wordt geworpen? Op welke landen verdient inzonderheid dezelve de voorkeur? Verdient de manier, welke bijzonder in de Veenkoloniën der provincie Groningen, (zie *Magazijn voor den Vaderl. Landb. van den* Heer J. Kops V. D. st. bl. 222 (*)) gebruikelijk is, en zich vooral door de onkostbaarheid en eenvoudigheid der werktuigen, en behandeling aanbeveelt, nagevolgd te worden, zoo niet, voor welke verbeteringen is dezelve vatbaar? Welke mogen de redenen geacht worden te zijn, dat deze uitvinding, tot dus verre, niet algemeener wordt nagevolgd, in zoodanige streken, welke daarvoor geschikt zijn?"

In te zenden *voor* of *op den laatsten Januarij* 1827.

Het eene Antwoord op deze Vraag ingekomen, is geteekend:

Ik ging voorbij den akker, enz.

Salomo.

Het andere heeft tot spreuk:

Qui inculta loca excolit, &c.

Walther.

Geen.

(*) Een model hiervan is te zien, in het Kabinet van Landbouwkundige Werktuigen, in de Zwanenburgerstraat te Amsterdam.

Geen van beide deze stukken acht de Maatschappij van genoegzame waarde om, aan een der beide schrijvers, de uitloofde premie toe te leggen, dewijl in beide de Antwoorden, offchoon dezelve wel iets goeds bevatten en nuttige voorslagen tot verbetering der werktuigen behelzen, vele punten onaangeroerd gelaten worden, welke tot het onderwerp behooren, en ook wel het een en ander wordt ter neder gesteld, waartegen, naar het oordeel der Maatschappij, gegronde aanmerkingen zouden te maken zijn.

De vraag wordt nogmaals voorgesteld om beantwoord te worden *voor of op den laatsten Januarij* 1827.

De Maatschappij betuigt haren openlijken dank aan den Heer Wiardus Hora Siccama voor deszelfs mededeeling omtrent de proeven door Zijn Ed. genomen ter *verdrijving van ongedierte bij de Schapen* en tot het *aanleggen van bouwland tot grasland*, van welk berigt de Maatschappij gaarne, bij de eerste gelegenheid, een nuttig gebruik zal maken.

Met genoegen ook ontving de Maatschappij uit Groningen eenen brief, geteekend M, omtrent zekere daarin vermelde Grassoort; het zal der Maatschappij aangenaam zijn in het vervolg dienaangaande meer belangrijke bijzonderheden te vernemen.

De volgende vraag wordt ter beantwoording voorgesteld:

De Maatschappij verlangende, dat, meer bij ondervinding, bekend worde, in hoeverre de soort van Bijenkorven, welke *Magazijnkorven* genoemd worden, en waarvan het maaksel en het gebruik zijn aangewezen in het XV Deel, eerste stuk der Verhandelingen door de Maatschappij uitgegeven — boven de soorten algemeen hier te lande in gebruik, de voorkeur verdient — belooft een premie van vier Dukaten aan dengenen, die, in eene der Noordelijke provincien van dit Rijk, ten minste een getal van *zes* Bijenkorven van de vermelde soort, na de uitschrijving van deze premie, aangelegd en met een goed gevolg gebruikt zal hebben, en, van zijne wijze van werken, de kosten en voordeelen, een voldoend verslag, met behoorlijke bewijzen gestaafd, zal hebben ingezonden *voor of op den laatsten December* 1828. — Van deze premien zullen tot *zes* worden uitgereikt.

De volgende vragen, reeds vroeger uitgeschreven, worden thans herhaald.

„ Welke zijn de *Grassoorten*, die over het algemeen genomen, op de Nederlandsche Weiden of Graslanden groeijen, en tot hooi worden verbouwd en toebereid? Welke derzelve zijn, zoo wel om hare gemakkelijke aankweeking en rijken opbrengst als wegens den inhoud van het meest gezond en overvloedig voedsel, voor onze verschillende Veesoorten, als de nuttigste; — welke als de minst voordee-

„ deelige; welke, eindelijk, als schadelijk aan te merken?
„ Welke der nieuwst bekend geworden Grassoorten kunnen
„ en verdienen, op grond van voldoende ondervinding,
„ onder deze inlandsche Gras- en Voedergewassen, opgenomen en aangekweekt te worden? En eindelijk, welke
„ zijn de hoofdregelen of voorschriften, die, bij den Grasbouw in het algemeen, en, ter aankweeking der verschillende, meest nuttige Grassoorten, in het bijzonder —
„ tot verbetering van dit gewigtig bedrijf van Landbouw,
„ moeten worden opgevolgd en in achtgenomen?"

Om beantwoord te worden *voor of op den laatsten Januarij* 1827.

„ Welke is de aard en eigenlijke nuttigheid der zoogenaamde *groene bemesting*? Welke zijn de natuur- en scheikundige gronden, op welke dit belangrijk bedrijf, door
„ de beroemste natuurkenners en landbouwers, steeds bij
„ vermeerdering geprezen en aanbevolen wordt? En welke
„ zijn de regelen, voorschriften, wijzigingen en voorzorgen; volgens welke deze gewigtige kunstbewerking,
„ zoo wel ten opzigte der meest daartoe geschikte planten,
„ als van den verschillenden aard der gronden en der daar
„ op te bouwen graan — voeder — en overige meest nuttige plantgewassen, hier te lande behoort aangenomen
„ en gevolgd te worden?"

Om te beantwoorden *voor of op den laatsten December* 1826.

Daar eene voorbereidende *weeking* der zaden, hetzij in gewoon water — hetzij in andere meer zamengestelde vochten, voor dat dezelve worden gezaaid of in den grond gelegd, als eene zeer nuttige bewerking, zoo ter zuivering en bewaring der zaden, als ter bespoediging en bevordering van eenen meer dan voordeeligen wasdom en opgroei, door zoovele voorname Natuur- en Landbouwkundigen nog steeds zeer verschillende beoordeeld wordt, zoo vraagt de Maatschappij:

„ Welke zijn de, niet slechts bij enkele gevolgtrekking,
„ uit bespiegelende natuurkundige stelregels opgemaakt, maar
„ vooral ook uit eene bestendige onwederspreekbare ondervinding afgeleide, gronden en drangredenen tot het
„ aannemen en navolgen of wel tot het afkeuren en vermijden eener zoodanige voorbereidende *weeking* der zaden?
„ Wat heeft de uitkomst of ondervinding, naar gelang der
„ bijzondere wijziging dezer bewerking, op het zaad der
„ meest algemeen nuttige inlandsche plantensoorten deswegens, in alle opzigten, overtuigend en voldoende geleerd?
„ en welke nuttige gevolgtrekkingen, regelen en voorschriften
„ kunnen en behooren daaruit veilig afgeleid, bij de verbouwing of aan- en voortkweeking der, voor den Vaderlandschen Landbouw, meest nuttige en belangrijke
„ plantgewassen, ter navolging aangeprezen te worden?"

Om-

Om beantwoord te worden *voor of op den laatsten December* 1826.

De Maatschappij wenschende de wijze van stalvoedering, zoo als die, door den Heer Wiardus Hora Siccama, in zijn werkje, getiteld; *De bron van rijke groeikracht niet ontdekt, maar* enz. Groningen 1824, beschreven wordt, nader door proeven bevestigd te zien, — belooft eene premie van zes Dukaten aan den genen, die in eene landstreek, alwaar de Stalvoedering tot heden niet is gebruikelijk geweest, de behandeling, door den Heer Siccama aangeprezen, zal hebben in het werk gesteld, en van zijne bevinding, een voldoend berigt, des noods met voldoende getuigschriften gestaafd, *voor of op den laatsten December* 1827 zal hebben ingezonden. —

De prijs, die aan den schrijver van het beste op eene der bovengemelde Vragen, inkomende Antwoord wordt aangeboden (ten zij daaromtrent uitdrukkelijk anders ware bepaald) bestaat in eene gouden Medaille, ter waarde van vijftig Dukaten, op den stempel der Maatschappij geslagen, en met des schrijvers naam voorzien; — of wel dezelfde som in geld, benevens eene zilveren Medaille ter keuze van den schrijver.

Indien geen der ingekomen Antwoorden op eene, door de Maatschappij, opgegevene Vraag, naar haar oordeel, den prijs verdiend heeft, behoudt zij aan zich het regt deze Vraag, nog eens, of niet weder op te geven. Daarentegen, wanneer er meer dan één Antwoord haar voorkomt eenige aanmerking te verdienen, zal zij een Accessit, in eene zilvere Medaille bestaande, of eenig ander blijk van goedkeuring, aan den schrijver van het naast aan het beste komende Antwoord aanbieden, en hem dit besluit, voor dat het verzegelde briefje, bij zijne Verhandeling gevoegd, geopend wordt, door de openbare nieuwspapieren bekend maken.

De schrijvers, die naar den prijs dingen, zullen, bij hunne Antwoorden, een verzegeld briefje moeten zenden, *inhoudende hunne naam en hunne woonplaats*, en van buiten geteekend met dezelfde Zinsprenk, die aan het einde hunner Verhandeling, zal gevonden worden. Voorts zijn de Wetten, waarop de Maatschappij naar een' prijs laat dingen, te vinden in het Voorberigt voor het Eerste Deel harer Verhandelingen geplaatst.

De Antwoorden zullen in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch opgesteld, (in het laatste geval met eene *Italiaansche* of *Latijnsche* Letter) en allen met eene leesbare hand geschreven, *doch niet door den Inzender zelven (op welke voorwaarde de Maatschappij uitdrukkelijk wil gelet hebben)* en, gelijk alle anderen aan de Maatschappij toe te zenden Stukken, *vrachtvrij* — moeten bezorgd worden aan den Secretaris der Maatschappij Mr. J. P. HOEUFFT, *op de Heeregracht, bij de Reguliersgracht*, No. 579.

Ein-

Eindelijk herinnert de Maatschappij aan hare gewoonte, om eene zilveren Medaille, of andere gepaste belooning te schenken aan degenen, welke haar eenige nuttige ontdekkingen, omtrent den Landbouw, mededeelen, met verdere belofte, om de bevordering dezer ontdekkingen, naar bevind van zaken, te ondersteunen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

UTRECHT. Het alhier gevestigde *Departement* der *Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij*, aangemoedigd door den gunstigen uitslag, welke deszelfs *openbare Tentoonstellingen van Planten* in de twee vorige jaren hebben gehad, heeft dan ook, terwijl de Regering dier stad hiertoe insgelijks gunstig heeft medegewerkt, op den 23, 24, 25, 26 en 27sten Junij dezes jaars 1826, eene *derde Tentoonstelling* gehouden, waarop zich, volgens de Naamlijst, buiten en behalve de ongenommerde, hebben bevonden 388 meestal zeer fraaije, goed gekweekte en, bij uitnemendheid, zeldzame Planten, waaronder 73, die naar de uitgeloofde Eereprijzen dongen. Op het rapport der Commissie tot de beoordeeling, zijn door het Departement, als de *twee zeldzaamste Planten* dier Tentoonstelling bekroond:

No. 39. Op de Naamlijst, *Zamia horrida*, (zijnde eene varieteit van de *Zamia horrida* van JACQUIN; (*Fragm. bot. tab.* 27 *en* 28) nevens welke, als andere varieteiten van de *Zamia horrida*, en als Planten van bijna gelijke waarde verdienden erkend te worden: No. 38 en 40 in de Naamlijst genoemd: *Zamia quinquedentata* en *Zamia tridentata*,) ingezonden onder de spreuk: *Flora gewijd*, en is, bij opening van het naambiljet, gebleken daarvan inzender te zijn, de Hoogwelgeb. Heer G. J. BEELDSNIJDER, op den Huize *Rupelmonde*, aan de *Vecht*, Gemeente *Loenen*; en

No. 66. *Iris nepaulensis*, (door den inzender naderhand erkend te zijn: *Marica coerulea*, (*Botan. Reg.* IX. *pl.* 713) waarvan, bij opening van het naambiljet, onder de spreuk: *Koophandel en Kruidkunde*, is gebleken, inzender te zijn de Wel Ed. Geb. Heer A. VAN DER HOOP, op *Spaer en Berg*, bij de *Zandpoort*, boven *Haarlem*.

En zijn, als *zeldzame*, *eervolle melding* waardig geacht: No. 65. *Boronia serrulata*. (*Botan. Reg.* X. *pl.* 842) No. 69. *Echites nutans*, (*Botan. Magaz.* LI. *pl.* 2473) en No. 67. *Oncidium luridum*. (*Botan. Reg.* IX. *pl.* 727), alle drie van den bovengenoemden Heer A. VAN DER HOOP; No. 14. *Com-*

Combretum purpureum, (*Botan. Reg.* V. *pl.* 429) van den gemelden Heer G. J. Beeldsnyder; No. 61. *Combretum grandiflorum*; No. 62. *Combretum comosum*, en No. 63. *Combretum brasiliense*, (in de naamlijst aldus genoemd), ingezonden door den meergemelden Heer A. van der Hoop; en No. 41. *Baebotrys indica*, (*Botan. Mag. pl.* 2052), No. 33. *Melastoma Fothergilla*, en 32. *Lonicera Iberica*; ingezonden door den meergenoemden Heer G. J. Beeldsnyder.

Voorts zijn, als de *twee bestgekweekte*, bekroond:

No. 58. *Protea pinifolia*, bloeijend, hoog 1 el, 1 palm, onder de spreuk: *Door vlijt*, welke, bij opening van het naambiljet, is gebleken te zijn ingezonden door de Wel Ed. Geb. Vrouwe Douairière van Ghezel, geb. Boudaen, op *Veelzigt*, te *Zeist*; en

No. 51. *Gardenia florida*, in bloem en vol bloemknoppen, hoog 1 el, 2½ palmen, geteekend A. devies: *Met vlijt gekweekt*, welke, bij opening van het daarbij zijnde naambiljet, is gebleken te zijn ingezonden door de Hoog Wel geb. Vrouwe Gravinne Douairiere van Athlone, Vrouwe van Amerongen enz. enz., te *Amerongen*.

Terwijl eindelijk, als *bestgekweekte*, *eervolle melding* zijn waardig gekeurd:

No. 55. *Hakea amplexicaulis*; No. 57. *Lambertia formosa* en No. 56. *Casuarina torulosa*, alle drie ingezonden door bovengenoemde Vrouwe Douairière van Ghezel, geb. Boudaen, te *Zeist*.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. De hooge mate van hitte, welke wij in de afgeloopen week ondervonden, en die zelfs op Thermometers, te Amsterdam, den 28sten Junij, twee graden hooger werd waargenomen, dan op den heetsten dag in den jare 1825, werd spoedig hier en elders door zware onweders opgevolgd. Reeds op dien dag, ondervond dit de stad Leuven en hare omtrek, welke van de slag- en stortregens, met hagel, die het onweder verzelden, veel leed aan den kruidtuin, aan broeibakken enz.; en den 1sten Julij daaraan volgende woedden van 's Gravenhage, door geheel Noord-Holl. enz, hevige onweders, slaande de bliksem op onderscheiden plaatsen in, als in een der torentjes van de Loterijzaal aan het Binnenhof in 's Hage, in een huis aan de Oude Gracht alhier, alsmede te Amsterdam, waarbij echter gelukkig geen mensch omkwam; — en doodende onder de Gemeente van Zuid- en

Noord-

Noord-Scharwoude, twee melkkoeijen en drie vaarzen. Te Londen werd de Thermometer in de schaduw op 85 graden waargenomen, te Parijs op omtrent 25° Reaum. (88° F.)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
28	30. 1¾	73	Z. O.	omtr. helder, tegen den avond bewolkt.
	30. 1¾	88½	Z. Z. O.	
	30. 1¾	74½	O.	
29	30. 2	67	W. Z. W.	helder.
	30. 2¼	70	Z. W.	
	30. 2¼	65	Z. W. t. W.	
30	30. 2	69½	Z. W.	helder.
	30. 2½	75½	Z. W. t. Z.	
	30. 2½	64	Z. W.	
Julij. 1	30. 2	74	Z. Z. O.	bewolkt, voor- en na den middag donderb. met regen.
	30. 2	69	Z. t. O.	
	30. 2	64	Z. Z. W.	
2	30. 2	68	Z. W.	helder.
	30. 2¼	72	W. t. N.	
	30. 3	63	N. t. W.	
3	30. 3	69	N. N. W.	op den middag eenige wolken, voor het overige zeer helder.
	30. 3	78	N.	
	30. 3	69	N. N. O.	
4	30. 2	72	N. O.	helder, tegen den avond een weinig bewolkt.
	30. 1¼	82½	N. N. O.	
	30. 0¼	74	N. O.	

NB. In het vorige No. staat op den 25 Junij 's namiddags de Thermometer 50 gr. moet zijn 80 gr.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Boekhandelaars ARBON en KRAP, te Rotterdam, is uitgegeven en alom verzonden:

J. A. Bakker, beschouwing van de Staatkundige instellingender Oudheid, in derzelver toepassing op onze hedendaagsche Maatschappijen. *f* 2 : 80

——— Proeven in het vak van Geschiedenis, Wijsbegeerte en Letteren. *f* 1 : 80

De Lakonieke of veel zaken in weinige woorden, gerigt aan hen, die denken. *f* 0 : 90

Nouvelle Carte routiere du Royaume des Pays-Bas &c. *f* 1 : 50, op Karto en gedrukt, in Etui. *f* 2 : 20

Schetskaart, aantoonende de bekorting der Vaart, van de Goeree naar Rotterdam, door het geprojecteerde Kanaal van Voorne. *f* 0 : 60

Gemelde Boekhandelaars, debiteren met succes:

Gelletts *Varieties, consisting of Select and interesting Anecdotes; with notes containing a Dutch, translation of the most difficult words and phrases.* *f* 1 : 20, in Karton *f* 1 : 50

En

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 29. *Vrijdag den 14den Julij.*

BERIGTEN.

GENT. Op den 29 en 30 Junij en 1 en 2 Julij ll. werd alhier, door de Koninklijke Maatschappij van Landbouw en Plantkunde, gehouden de 35ste openbare *Planten-tentoonstelling*, waarop meer dan 950 vreemde of wel gekweekte Planten de bewondering zoo der beoordeelaren als der beschouwers tot zich trokken. Uit dezelve werd de medaille voor de zeldzaamste toegewezen aan No. 836 *Astrapaea Wallichii*, behoorende tot de verzameling van den Heer Josse Verleeuwen, Bloemist en Boomkweeker alhier. Aan denzelfden Heer viel ook ten deel de medaille, uitgeloofd voor de rijkste verzameling van niet alleen onlangs ingevoerde Planten, maar die zich ook door hare zeldzaamheid en kweeking onderscheidden. Het eerste accesit verwierf de verzameling van den Heer Nicolas de Cock Liefhebber-bloemist alhier; het tweede aan die van den Heer Alex. Verschaffelt den Zoon, Bloemist en Boomkweeker, mede alhier. Aan den laatsten werd de Eeremedaille toegewezen voor de rijkste bijdrage in fraaije bloeijende planten of heesters. De prijs voor de beste kweeking werd toegekend aan No. 312 *Cordia speciosa*

uit de Verzameling van den Heer Baron du Bois de Vroeylande, te Maria Leerne. In dit opzigt verwierf No. 311 *Nerium coronarium*, uit dezelfde verzameling het eerste en No. 918 *Cerbera manghas*, ingezonden door den Heer Burggraaf Vilain XIIII te Wetteren, het tweede accessit. Uit dien hoofde werden eervol vermeld No. 7 *Ixora coccinea*, van den Graaf de Lens, Gouverneur der Provincie, No. 95 *Citrus aurantium*, van den Heer Burggraeve te Gendbrugge; No. 99 *Nerium Oleander*, *fl. alb. pl.* van den Heer Buyck van der Meersch; No. 170 *Amaryllis superba*, van den Heer J. de Cock te Melle; No. 298 *Polygala speciosa*, van den Heer Advocaat d'Hoop te Heusden; No. 309 *Eriosthemum dentatum* en No. 313 *Tristania nereifolia* van den Baron du Bois de Vroeylande; No. 272 *Erica ventricosa*, van den Heer P. Gotthardt, Bloemist te Wetteren; No. 655 *Eugenia jambos* van den Heer van Berghen, eersten Tuinman van den Baron du Bois de Vroeylande; No. 833 *Calceolaria integrifolia*, van den Heer Josse Verleeuwen; No. 877 *Lilium longifolium*, van den Heer Verschaffelt den vader, Bloemist te Gent; No. 898 *Amaryllis Johnsonia* en No. 913 *Ardisia solanacea* van den Heer Verschaffelt den zoon; No. 916 *Callicoma serratifolia*, van den Burggraaf Vilain XIIII; en No. 929 *Lilium japonicum*, van den Heer Voortman, Fabrijkeur alhier.

In eene vroegere bijeenkomst dezer Maatschappij waren tot honoraire Leden benoemd: Z. E. de Minister van Binnenlandsche zaken de Heer van Gobbelschroy en de Staatsraad Stratenus; tot Buitenlandschen Geassocieerde de Ridder Soulange Bodin, Lid van verscheiden geleerde Genootschappen en stichter van den tuin van Fromont, nabij Parijs; tot Inlandsche Geassocieerden de Hn. Alex. Verschaffelt en Hoste, Bloemisten en Boomkweekers alhier. Sedert de laatste Winter-tentoonstelling had de Maatschappij het geluk van geen harer Leden te verliezen; — ditmaal werden, behalve voor Z. M. en de Konin kl. Prinsen, van wege de Maatschappij, Planten tentoongesteld voor de Buitenlandsche Leden: Z. K. H. Carl August, regerend Hertog van Saxe-Weimar Eisenach, en den Heer John

Quin-

Quincy Adams. President van de Vereenigde Staten van Noord Amerika en voor de Leden binnen dit Rijk den Heer Baron van der Capellen, oud Gouverneur van Indie, bij gelegenheid van zijne terugkomst, en voor den Heer Dumortier Rutteau, Secretaris van de Maatschappij voor de Tuinierskunst te Doornik. Eindelijk bepaalde de Maatschappij zich niet, om voor de Planten-tentoonstellingen te Haarlem, te Utrecht, te Doornik, te Leuven, te Brussel, te Brugge en alle andere in het Rijk aanwezige, Gewassen ten toon te stellen, maar deed zulks ook ter eere van de Inrigtingen ter bevordering van Landbouw, Tuinierskunst en Kruidkunde in Duitschland, Engeland, Schotland en Frankrijk.

Franeker. De Hooggel. Heer B. R. Baron de Geer, die in het verleden jaar tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, en vervolgens tot prediker aan 's Rijks Athenaeum aangesteld, reeds sedert een' geruimen tijd, in beide die betrekkingen fungeerde, heeft den 7 Junij zijne plegtige inaugurele Oratie gehouden *de Theologia nostra aetate in Belgio feliciter exculta*.

Waarna de Hoogleeraar N. Mulder de waardigheid van Rector Magnificus van het Athenaeum heeft overgedragen op den Hoogleeraar J. W. de Crane, met eene Oratie: *de emolumentis, quae ex rerum creatarum copia et varietate scientiae naturali accesserunt et etiam nunc accedunt.*

Haarlem. Wij kunnen niet nalaten onderstaande opheldering medetedeelen:

„ De steller van het berigt over Reintje de Vos, zegt de Redactie van den *Algemeenen Konst- en Letterbode* zijnen erkentelijken dank voor de geeerde plaatsing van dat stukje in No. 26 van dit jaar.

De Redactie vergist zich echter in de meening, van den inzender wel te kennen, daar men anderzins voorzeker niet gesteld zoude hebben, dat de geleerde Schrijver dit werk niet onder zich zal houden, maar tot eere van het Vaderland, vergezeld van Taal- en Oudheidkundige Aanmerkingen in het licht geven.

Hij is het Publiek en zich zelven schuldig er openlijk

lijk voor uit te komen, dat hij zich het grootste gedeelte van dezen volzin geenszins toeëigent: hij erkent zich als volstrekt ONGELEERDE; en na deze ronde betuiging zal men dus van hem *zoodanige* uitgave van het onderwerpelijke stuk noch begeeren, noch verwachten.

In dezen toestand van zaken is alzoo de meerdere bekendwording ten eenemale afgesneden, ten zij daarin worde te gemoet gekomen, door het vervaardigen van afschriften."

Offschoon onze Lezers uit het bovenstaande zien, dat ons vroeger medegedeeld vermoeden, nopens den inzender van het toen medegedeelde stukje ongegrond was, kunnen wij echter niet nalaten hier bij te voegen, dat wij meenen in het zekere onderrigt zijn, dat een onzer geleerden zich met *Reintje de Vos*, uit een *Taal-* en *Oudheidkundig* oogpunt beschouwd, sinds eenigen tijd onledig houdt, en dat het ons zeer verwonderen zou, indien zijne betrekkingen hem den toegang tot het bedoelde afschrift niet reeds gebaand hadden. Hoe dit intusschen zijn moge, wij hopen, dat zij, die ons uitgaven van *Reintje de Vos* voorbereiden, in de gelegenheid zullen komen, om van dit afschrift bij hunnen arbeid het noodig gebruik te maken, waar- [redacted] zulks kunnen, daar ons vertrouwelijk de naam des inzenders en des eigenaars van dit belangrijk stuk, alsnu is bekend geworden.

LEVENSBERIGT

VAN

CLAUDE LOUIS BERTHOLLET.

(Vervolg en slot van bl. 6.)

In 1796 werden Monge en Berthollet belast met in Italie te gaan uitkiezen en naar Frankrijk

rijk te vervoeren de Meesterstukken der kunst, welke de overwinning ons had opgeleverd en welker bezit ons de verdragen verzekerden. Deze taak was een der moeijelijkste, en werd met eene behendigheid volbragt, die toereikende zou geweest zijn, om aan de gedachtenis der nakomelingschap mannen, veel minder beroemd dan onze twee geleerden, aan te bevelen. Na het verdrag van Campo-formio, werd de overwinnaar van Italie, in de hoofdstad teruggekomen, een leerling van Berthollet en kreeg aan de Polytechnische school lessen van den beroemden Hoogleeraar; toen boog zich de zegepraal voor de wetenschap; de lauweren van den overwinnaar werden als eene hulde aan den eenvoudigen en bescheiden geleerde gebragt; de getuigen van dit fraaije schouwspel herinneren het zich altijd met levendige belangstelling. Toen werd de gedenkwaardige togt naar Egypte ontworpen en voorbereid, een togt, zoo verschillend uit een staatkundig oogpunt beoordeeld, maar algemeen met betrekking tot de wetenschappen goedgekeurd.

Het verslag der gebeurtenissen, betreffende den veldtogt van Egypte, behoort tot de geschiedenis; het deel, dat 'er Monge, Berthollet en hunne kweekelingen in namen, moet in dit berigt eene plaats vinden. *Naauwelijks* had het leger vasten voet verkregen, of men organiseerde het *Instituut van Egypte* en begonnen deszelfs werkzaamheden. Toen leerde men het nut der wetenschap kennen; alle bekwaamheden werden te werk gesteld; onder de oogen van Monge en Berthollet pasten hunne kweekelingen de lessen van de Polytechnische school in het groot en heerlijk toe, en vooral die der beschrijvende geometrie. Deze geleerde en kunstvlijt bevorderende bezigheden waren niet vrij van gevaren; onze twee geleerden, op de flotille ingescheept, die den Nijl opvoer, na de ontscheping des legers, waren aan het vijandelijk vuur, gedurende dezen geheelen togt, blootgesteld, en vooral in den veldslag van Chebreis, gedurende welken Berthollet de voorzorg had gebruikt, om zijne zakken met steenen te vullen; „ten einde" zeide hij, „op den bodem des waters te blijven, wanneer ik mogt sneuvelen." Hij betoonde niet minder koelbloedigheid bij den veldslag

 der

der Piramiden, en nog meer bij het oproer te Cairo in den jare 1799. Het Instituut van Cairo, twee dagen lang door talrijke benden opstandelingen belegerd, werd door de standvastigheid van Monge en Berthollet gered; de boeken, de werktuigen, alle de schatten der geleerdheid bleven ongeschonden en de aankomst des Generaals deed het gevaar ophouden. Te midden dezer onrustige bewegingen en de werkzaamheden, welke de behoeften des legers geboden, werd de Scheikunde niet uit het oog verloren; de vorming van de Koolstofzure Soda in de Natron-meren werd verklaard; de eudiometrische eigenschappen van den phosphorus en de loogzoutige zwavelverbindingen werden waargenomen; — de grondslagen der *Scheikundige Weegkunde* gelegd.

Een togt, aangevoerd door den Opper-Generaal, en waarbij Monge en Berthollet zich wilden voegen, vertrok, om de landengte van Suëz en het schiereiland Sinaï te bezoeken. Het was hier te doen om plaatsen, in de geschiedenis beroemd en voor den koophandel en aardrijkskunde belangrijk, te beschouwen. Men stelde zich vooral voor, om de sporen van een kanaal natevorschen, dat eertijds de Arabische golf en de Middellandsche zee verbonden had. Vier dagen na de afreize was men in de bedding zelve van dit vermaard kanaal, en de Generaal zag zulks het eerst. De ontdekking werd door Monge en Berthollet bevestigd, en door de Ingenieurs van bruggen en wegen, na naauwkeurige opneming en waterpasfing, buiten allen twijfel gesteld. Een onvoorzien toeval, en dat het had kunnen worden, maakte dezen uitstap nog belangrijker: de Generaal bij ebbe de bedding der Roode Zee doorgaande, werd door den vloed verrast en zonder spoedige hulp zou hij verdronken zijn. Dit voorval moest natuurlijk den overtogt der Israëliten op dezelfde plaats en buiten twijfel in gelijke omstandigheden herinneren.

Die 'er zich over verwonderen, van bestendig onze beide geleerden ter zelfder plaatse te zien, terwijl zij in dezelfde bezigheden, vermoeijenissen en gevaren deelden, zullen zich nog meer verwonderen over de mate hunner onafscheidelijkheid. Velen in het leger meenden, dat deze twee namen slechts één' man aanduidden, 't geen somtijds tot zeer vreemde verwisselingen aanleiding gaf.

De

De oorlog van Syrie barstte uit. De eerste aanvang was voor het Fransch leger eene volgreeks van zegepralen; maar het einde van den veldtogt niet gelukkig. Onze geleerden, die den Opper-Generaal gevolgd waren, deelden ook in deze rampen. Monge werd gevaarlijk krank, en bleef alleen behouden door de zorgen, die zijn vriend aan hem verspilde.

De terugkomst te Cairo veranderde het lot van Egypte en bereidde dat, hetwelk Frankrijk onderging, voor. Terwijl de wetenschappelijke Commissie naar Opper-Egypte was afgezonden, maakte de Generaal zich gereed, om naar Frankrijk onder zeil te gaan, nemende de twee geleerden met zich, waarvan hij niet kon scheiden. Berthollet werd dus aan het Fransch Instituut teruggegeven, en hervatte zijn geliefkoosde werkzaamheden. Toen legde hij de laatste hand aan het werk, waarin de grondbeginselen der wetenschap met eene klaarheid en juistheid van redeneerkracht zijn ontwikkeld, welke den titel van *Statique Chimique* regtvaardigen. De Engelschen, de Duitschers en de Italianen haastten zich om het zich eigen te maken; een even gunstig onthaal was bij hen zijne *Elemens de la Teinture* en *Recherches sur les lois de l'affinité* te beurt gevallen.

Tot Lid van den Senaat benoemd, vervolgens titulair tot de Senatorerie van Montpellier, zag hij in *de aanwinst van zijne* fortuin alleen nieuwe middelen, om door de beoefening der wetenschappen nut te stichten. Zijn landhuis te Arcueil werd de vergaderplaats der geleerden; de Maatschappij van Arcueil werd gesticht en zij gaf hare Verhandelingen uit. Berthollet bezorgde er daarin verscheidene, schoon hem zulks niet verhinderde, om te gelijker tijd de verzameling der *Memoires de l'Institut* te verrijken. Hij hield zich achtervolgens bezig met Rumfords gedachten over de verspreiding der warmtestof in de vloeistoffen, met de bewerkingen, om Soda uit het gewoon zout te trekken, met donder-kwikzilver, met verbindingen van de kool- met waterstoffe; zijne nasporingen omtrent het laatste onderwerp dienden onmiddellijk tot twee fraaije toepassingen der hedendaagsche Scheikunde: de gasverlichting en de bewaring van het water op langdurige

zeetogten. Hij was de eerste, die voorsloeg, om de watertonnen van binnen met kool te overdekken, een middel, welks krachtdadigheid de ondervinding getuigt.

Onze geleerde was gaarne te Montpellier, hoofdplaats zijner Senatorerie. Behalve den heilzamen invloed van eene zuivere lucht, vond hij 'er wel onderrigte lieden, waarmede hij kon voortgaan zich onledig te houden met het voorwerp, nooit door hem uit het oog verloren: de vordering der nuttige wetenschappen. Maar het ongeluk trof hem diep te midden zijner werkzaamheden ter dienste der menschheid; een eenige Zoon, de hoop zijns ouderdoms, in het voetspoor van Chaptal willende treden, verspilde bijna deszelfs geheel vermogen, door onvoorzigtige speculatiën en kostbare proefnemingen: maar deze zoon moest het vaderlijk hart nog dieper bedroeven; een treurige dood ontrukte hem denzelven. De rampspoedige Vader zocht vertroostingen in zijn studeervertrek en laboratorium, in het midden zijner leerlingen; — het was voor zijn liefderijk hart eene behoefte, zijner genegenheid waardige voorwerpen om zich henen te zien.

De openlijke gebeurtenissen der laatste jaren van het Keizerrijk deden hem als burger verdrietelijkheden van een' anderen aard ondervinden; maar zijne werkzaamheden als geleerde werden niettemin met denzelfden ijver voortgezet. Zijne staatkunde bestond in eene opregte verkleefdheid aan de belangen van zijn Vaderland; zijne eerzucht in de begeerte, om de wetenschappen dienstbaar te maken, zooveel zulks mogelijk is, aan het herstel der nadeelen, veroorzaakt door de ongelijke verdeeling der rijkdommen. Zulk een gedrag, zulk een wandel maakten hem vreemd aan alle staatkundige partijen, maar noodzakelijk bij alle regeringsvormen. Na de herstelling werd hij een der eersten geroepen tot het Pairschap, en zijn naam werd het eerst geplaatst op de lijst der Leden der Academie van Geneeskunst. Hij had om deze eerbewijzingen of liever om dit hem toekomend regt niet gevraagd; hij, die de lijkrede op Monge en Guyton Morveau dorst uitspreken, was niet ingewijd in de geheimen van den hoveling en eerbejager. In de zittingen van de kamer der Pairs bezigde hij dikwijls het gezag der

We-

Wetenſchap, ten behoeve der ware belangen van het volk en den ſtaat.

Weinig tijds, na de terugkomst uit Egypte, had Berthollet zich op zijn landverblijf te Arcueil afgezonderd, waar hij zijne uren tusſchen ſtudie en eenvoudige verlustigingen kon verdeelen. Al zijne weelde beſtond in zijn Laboratorium, zijne Bibliotheek, en eene oranjerie, die hem in plaats van gezelſchapsvertrek diende, en waar hij gaarne zijn vrienden zag. Vreemde geleerden vonden bij hem het hartelijkst onthaal. Men zag, in deze wijsgeerige afzondering, zelfs gedurende den oorlog, de beroemdſte Natuur- en Scheikundigen, de mededingers van Berthollet in ontdekkingen en dienſten der Wetenſchappen bewezen; te weten: Blagden, Davy, Wollaston, Humboldt, Thomson, Leslie, Chevenix, Watt, Werner, Tennant, Berzelius, enz. De eerwaardige Joseph Banks, wien ligchaams-zwakheid aan Londen boeide, onderhield met onzen geleerde eene briefwisſeling, die dikwijls voor Franſche reizigers, ſlagtoffers van den geeſel des oorlogs, van nut was. Vervuld met herinneringen van den Egyptiſchen Veldtogt, droeg de ſmaak van Berthollet voor de ſchoone kunsten het kenmerkende van de gedenkteekens dezer gewesten; zoo was zijn ſtudeervertrek op de Egyptiſche wijze verſierd en de *Zodiaks van Thebaïs* waren op de zoldering geſchilderd.

Een ſterk ligchaamsgeſtel en een wijsſelijk geregeld leven moesten de zwakheden des ouderdoms van hem verwijderen; aanvallen van jicht waren de eenige bewijzen, die hij daarvan gevoelde; hij beſtreed dezelve door ligchaamsoefening, en legde zich onder de verpligting, om zeer dikwijls den weg van Arcueil naar Parijs te voet afteleggen. Maar een anthrax tastte hem onverhoeds aan; uit vrees van zijne vrienden te bedroeven, verdroeg hij de pijn gedurende verſcheiden dagen, tot dat de koorts zijn leven in gevaar bragt; de hulp der kunst verſcheen daardoor eerst, toen haar vermogen had opgehouden. Zijne lijkſtaatſie beſtond in eene zeer groote menigte omſtanders, in de rouwe van zijne vrienden, ambtgenooten en leerlingen, die hij altijd diensten had bewezen, en met edelmoedigheid had onderſteund en beſchermd. Zijne eerbied-

medwaardige weduwe doet voor hem een gedenkteeken oprigten, dat even eenvoudig is als de man, waaraan het is toegewijd; het opschrift bevat slechts den naam van: Berthollet, de dagteekening van zijne geboorte en overlijden. In het Instituut is zijn borstbeeld geplaatst naast dat van Lagrange, met welken hij nog meer belangwekkende punten van overeenkomst had, dan even als deze buiten Frankrijk en onder hetzelfde vreemde Gouvernement geboren te zijn. De Commissie over de gedenkteekenen van Egypte heeft gemeend haar werk een sieraad bij te zetten, door 'er zijn portrait en de lofrede op hem, die bij hare werkzaamheden voorzat, in te lasschen.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Academische Verhandelingen. *Dissertatio Philosophico-juridica inauguralis de probatione delictorum, quam defendit* ANTONIUS SCHOUTEN, *ex pago Druten Gelrus:* dat is: Inwijdings-Verhandeling over het bewijs der misdaden, door A. Schouten, van Druten in Gelderland. Leyden, bij J. W. van Leeuwen, 1826. 4to, bladz. 125.

Het is eene algemeene erkende waarheid, die echter te dikwijls uit het oog verloren wordt, dat zoodanige wetten, aan welke de burger zich willens of onwilleus moet onderwerpen, van oneindig meer belang zijn, dan de zulken, aan welke hij, naar goedvinden, zich geheel onttrekken of zoodanige wijzigingen kan geven, als zijne bijzondere belangen of inzigten vorderen. Passen wij dit algemeen beginsel op de eigenlijk gezegde burgerlijke wetgeving toe, zoo valt ons al aanstonds het groot gewigt der wetten, omtrent de regtsvordering, in het oog. Immers, wiens bijzondere belangen met de bepalingen der wetten, omtrent contracten, bij voorbeeld, of omtrent de erfopvolging bij versterf enz. niet genoegzaam strooken, dien staat het vrij, dezelve, door nadere overeenkomsten of beschikkingen bij uitersten wil, naar goedvinden te wijzigen. En dit is het geval met het *grootste* gedeelte der burgerlijke wetten. Hetzelfde geldt ook ten aanzien der lijfstraffelijke wetten. De straffen op de overtreding derzelve gesteld, treffen een, in vergelijking met het geheel, slechts klein gedeelte der leden van den Burgerstaat, hoe bedorven ook de Maatschappij en hoe veelvuldig ook de misdrijven mogen zijn. Niemand zelfs

1826. be-

behoeft, ja niemand behoort, door overtreding dier wetten, zich aan de gevolgen daarmede verbonden, bloot te stellen.

Met de wetten op de regtspleging, en vooral in lijfstraffelijke zaken, is het echter geheel anders gesteld. Niet slechts ten gevolge van eenige wederregtelijke daad, niet slechts op weinigen zijn dezelve toepasselijk, maar elk en een ieder kan dagelijks en geheel buiten zijn toedoen, door dezelve getroffen worden en in de noodlottige omstandigheid geraken, van zijne dierbaarste belangen, zijne eer en leven te zien afhangen van wetten en geregtelijke formen, welker wijziging geheel buiten zijn bereik gelegen is.

Hoe belangrijk echter de lijfstraffelijke regtspleging op zichzelve zijn moge, schijnt de beoefening daarvan in ons Vaderland slechts een bijkomend gedeelte der Academische studien uittemaken, daar slechts weinige studenten dezelve tot het onderwerp hunner Inwijdings-Verhandelingen kiezen. Wij verblijden ons dus, onder de voor weinige dagen te Leyden verdedigde Dissertatien 'er twee over het bewijs in lijfstraffelijke zaken aantetreffen; de eene van den Heer G. J. Swaving, *de Judicis animi sententia, in criminalibus, optima judiciorum moderatrice*, de andere van den Heer A. Schouten, *de Probatione Delictorum*, welke laatste bijzondere onderscheiding verdient en allezins blijken draagt van eene vlijtige beoefening en uitgebreide kennis van het Crimineel Regt in het algemeen en van de Lijfstraffelijke Regtspleging in het bijzonder.

De Heer Schouten heeft zijne Verhandeling in 10 Hoofdstukken verdeeld. Caput I. handelt *de principio probationis ejusque definitione*. Cap. II. *de fine probationis sive de veritate juridica*. Cap. III. *de divisione probationis*. Cap. IV. *de argumentis sive de variis probandi mediis universe*. Cap. V. *de Jure constituto imprimisque de Jure Romano et Hodierno*. Cap. VI. *de Inspectione oculari et artium peritis*. VII. *de Confessione*. Cap. VIII. *de Testibus*. Cap. IX. *de Tabulis & Instrumentis*. Cap. X. *de Indiciis*. De Verhandeling wordt door 15 fraaije Theses, zoo algemeene, als uit het hedendaagsche en Romeinsche Civil en Crimineel Regt ontleend, besloten en is met een goed en fiksch Latijnsch vers van den Heer A. Trentesaux, J. U. C. te Gent, versierd.

Men ziet uit de opgave van den inhoud, dat de Heer Schouten het gevoelen dergenen volgt, welke bepaalde regelen van bewijs willen hebben voorgeschreven en geenszins alles aan de zedelijke overtuiging of morele convictie overlaten, waarin wij het volkomen met hem eens zijn. Deze regelen echter behooren, zoo als de Heer Schouten, die hierin Feuerbach en andere voorname Duitsche Schrijvers over dit vak volgt, te regt opmerkt,

niet zoo zeer positief als wel negatief te zijn, in dien zin; dat, wanneer de wet b. v. twee bevoegde getuigen vordert, de zin daarvan niet zijn moet, dat, waar twee zoodanige getuigen voorhanden zijn, de beschuldigde noodzakelijk moet veroordeeld worden, maar veeleer, dat hij niet mag veroordeeld worden, ten zij twee zoodanige getuigen aanwezig zijn. Uit het gezegde volgt tevens, dat de Heer Schouten niet tot de voorstanders der Jury behoort, schoon hij zich wijsselijk tot de Regtsgeleerde redenen tegen dezelve bepaalt, zonder zich met Staatkundige gronden voor of tegen dezelve intelaten. Ons bestek gedoogt niet, dat wij in bijzonderheden treden.

Het geheel is in eenen echt liberalen geest geschreven, even zeer afkeerig van dwingelandij, als van teugellooze losbandigheid, en vreemd van die vermeende liberaliteit, welke in de Registers niets dan tirannen of derzelver handlangers, in de beschuldigden slechts ongelukkige slagtoffers ziet. De Godsgeregten (*ordalia*), de Inquisitie, de Pijnbank, het onvolkomen bewijs en daarop gegronde buitengewone straffen, keurt hij even zeer af, als de belagchelijke philanthropie der zoogenoemde Fransche *Philosophes*. In zijne beoordeelingen houdt de Heer Schouten steeds eene beminnelijke en in jonge lieden zoo aanbevelende zedigheid in het oog. De geheele strekking der Verhandeling gaat daarheen, om het algemeen belang en de openbare veiligheid met de hoogstmogelijke verschooning van ieder persoonlijk belang te vereenigen.

De Heer Schouten geeft menigvuldige blijken van zijne naauwkeurige bekendheid met het geen, in vroegere en latere dagen, in Duitschland, Engeland en Frankrijk over zijn onderwerp is geschreven en neemt tevens elke gelegenheid waar, om aan Vaderlandsche verdiensten regt te doen wedervaren. Daarbij is de taal zuiver en de stijl niet onbevallig, 't geen, bij de behandeling van een onderwerp, waarover veelal in de hedendaagsche talen is geschreven en telkens eene menigte onlatijnsche kunstwoorden voorkomt, geene geringe verdienste heeten mag.

De aanmerkingen, welke wij misschien op deze Verhandeling zouden maken, bestaan hierin, dat wij in het algemeen in het eerste gedeelte derzelve eene meerdere beknoptheid wenschten, — en gaarne gezien hadden, dat in het tweede Hoofdstuk, waarover de *veritas juridica* gehandeld wordt, de leer van Kant, omtrent het menschelijk kenvermogen, die zich door natuurlijke eenvoudigheid bij een zoo belangrijk wijsgeerig onderwerp zoo voordeelig onderscheidt, liever dan de oudere Leibnitziaansche en Wolffiaansche gevolgd ware. Wij beschouwen dit echter als van minder belang, daar eene zekere breedvoerigheid, doorgaans aan jeugdige Schrijvers en wel bijzonder aan

1918 *ube-*

uberioris ingenii eigen, gewoonlijk met den tijd van zelf verdwijnt; terwijl onze tweede aanmerking slechts den form betreft. Immers ook volgens de Kantiaansche beginselen, hadden de resultaten dezelfde moeten zijn.

Doch dit zij genoeg. De Inwijdings-Verhandeling van den Heer Schouten is eene der beste, die wij sedert lang gezien hebben. Naar dezelve te oordeelen, en daarnaar mag en kan hier alleen geoordeeld worden, achten wij den Heer Schouten de *summa laus* of *summa doctrinae praestantia*, ingevolge het laatste Koninklijk besluit, waardig.

Wij wenschen der Leydsche Hoogeschool vele zulke Kweekelingen, het Vaderland vele zulke Pleitbezorgers en Regters toe. Hij zelf moge rijke vruchten van zijne ongemeene vlijt en uitgebreide kunde inoogsten en Gelderland, het gewest zijner geboorte, tot eer en sieraad verstrekken.

C.

KUNSTEN.

Parys. Na een' volstandigen arbeid van meer dan drie jaren, heeft de Kunstplaatsnijder Laugier de gravure volbragt van den *Leonidas*, naar David. Men hervindt, ook bij een streng onderzoek van dit groote Kunststuk, zijnde 29 dm. op 22 dm., den rand 'er niet onder begrepen, de krachtige teekening, het grootsche, de overeenstemming, *in één woord*, al de uitwerking, van het oorspronkelijk Tafereel. Deze Gravure is een der belangrijkste voortbrengsels van de moderne Graveernaald en zal den reeds gevestigden roem van den Heer Laugier handhaven; hij heeft dezelve opgedragen aan de Grieken, die als waardige afstammelingen van *Leonidas*, zich zoodanig bij het beleg en de overmeestering van Missolonghi hebben gedragen, dat zij naast de verdedigers van Thermopyle kunnen geplaatst worden. (*)

OUDHEDEN.

Haarlem. Uit Winschoten, wordt onder dagteekening van den 21sten Junij l. l. vermeld: „ Reeds sedert eenigen tijd, liep alhier het gerucht, dat men tusschen Veenhuizen

(on-

(*) De prijs dezer Kunstplaat is 100 fr. met letters en 200 fr. proefdr. zonder letters.

(onder de gemeente Finsterwold) en den Ganzedijk in de zoogenaamde Vledder, in het land van *Doeë Mulder*, toevallig een' toren ontdekt had. Om dienaangaande eenige zekerheid te bekomen, begaven zich eenige vrienden derwaarts, die niet alleen de fondamenten van gemelden toren, houdende in den omtrek 10 ellen, 5 palmen, 1 duim en 9 ſtrepen, eene breedte van 2 ellen, 3 palmen, 3 duimen en 7 ſtrepen en eene diepte van 5 ellen, 2 palmen en 6 duimen, maar ook die eener kerk, ter breedte van 2 ellen, 6 palmen en 3 duimen, ontdekten. Ter zijde van deze kerk had men eene doodkist van graauwe zerk uitgegraven, terwijl het groot aantal der aldaar gevondene beenderen ontwijfelbaar vooronderſtellen doet, dat zich op die plaats een kerkhof heeft bevonden. Zeer waarſchijnlijk is dit een gedeelte van het, ten gevolge der doorbraken van de dijken in het jaar 1277, verzonken kerkdorp Oost-Finſterwold." „Het ware te wenſchen", eindigt dit kort berigt, dat de verdere opdelving van de gevondene voorwerpen door den eenen of anderen Oudheidkundige werd beſtuurd." Wij vragen, of zich hiermede de Heer N. Westendorp niet zou kunnen belasten?

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Over het Stoomgeweer en Kanon van den Hr. Perkins, vindt men berigten en beſchrijvingen in *London. Journal of Arts*, No. 52 en 53. Thans deelt Perkins mede, dat hij uit zijn Kanon in één minuut 1000 ſchoten doet, en verzekerd is, dit 24 uren achter elkanderen met dezelfde Stoom-drukking te kunnen volhouden.

Door een pond (5 Nederl. oncen) ſteenkolen, kan men, volgens zijne berekeningen, even zooveel werking verkrijgen, als door 5 pond buskruid.

H. M. E. C. V. B.

De Heer Jack Smithſon, zegt in de *Annals of Philoſophy*, Sept. 1825, dat noch melk, noch viſchlijm of eenige oplosſing van gom het doel bereikt hebben, om potloodteekeningen op papier duurzaam te maken. — Hij beveelt een mengſel van eenige opdroogende olie met geest van terpentijn aan; waarmede hij het papier eerst op de rugzijde beſtrijkt Wanneer dit na een paar dagen droog geworden is, beſtrijkt hij de andere zijde met hetzelfde mengſel, en verandert zijn potlood in een olieteekening.

Als

Als een bewijs van voortgang in nijverheid over den geheelen aardbol, vindt men in het *London Journal of Arts* 1825, dat op Otaheite een Suiker-Raffinaderij van het daar in het wild groeijende Suikerriet wordt opgerigt — en te Cisneo, een Katoenfabrijk, waarvan de Spinnerij en Weverij door water gedreven worden.

D. R.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
5	30. 0¾ .0. 0 30. 0	75½ 89 67	O. Z. O. Z. O. W. Z. W.	voorm. meest helder, verd. bewolkt.
6	30. 0 30. 0 30. 0	73 84½ 70	Z. O. Z. O. † O. N. O.	voormidd. helder, namiddag donder, met zware regen, 's avonds omtrent betrokken.
7	29. 9¾ 29. 9¼ 29. 8¾	73½ 78 68	Z. Z. O. W. Z. W.	voorm. meest helder, verder bewolkt, namiddag ten oosten van ons donder.
8	29. 8¾ 29 8 29. 8	72 78½ 67	Z. W. Z W. Z. O. t. O.	bewolkt, namiddag een reregenb., donder van verre, ten Z. O. van ons.
9	29 8 29. 8 29. 8	72 78 69	W. Z. W. W. W. Z. W.	bewolkt.
10	29. 8 29. 8¼ 29. 9	68 71 61½	Z. Z. W. W. W. N. W.	's morgens een zeer zwaren regenb., verder bewolkt.
11	29. 8¼ 29. 9 29. 9¼	67½ 70½ 66	W. W. t. N. W. Z. W.	bewolkt., meest omtrent helder, 's avonds betrokken.

† 's namiddags Z. W.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij S. ALTER, in de Lijnmarkt te Utrecht is van de pers gekomen en alom verzonden: HANDBOEK voor Staatsmannen, Kooplieden, Fabrijkanten, Trafijkanten en Manufacturiers, of Statistiek Tafereel der Nederlandsche Nijverheid, door J. J. DE CLOET, Lid van de Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letterkunde te Gent, naar den Tweeden Druk uit het Fransch vertaald, en met vele bijvoegsels vermeerderd, door PAULUS VAN GRIETHUIZEN; — Dit belangrijk werk, het eenigste, dat van dien aard over ons Land bestaat, vereenigt in zich een Overzigt van al de takken van Nijverheid van ons Land, met

met vele nuttige wenken zoo wel voor den Koophandel, al het Fabrijkwezen, gr. 8vo. Prijs buiten Inteekening *f* 3 : -

2. Reis van een Leeraar met zijn Kweekelingen, door eenige Schilderachtige streken van Zwitserland een Nuttig en Onderhoudend Leesboek 2 Dn. gr. 8vo *f* 5 - 4

Idem zonder platen *f* 4 : -

3. Antwoorden van eenige Medische Studenten op de stukken geplaats in No. 10 en 11 der gekortwiekte Faam à 30 Cents.

CATS WERKEN IN ÉÉN BOEKDEEL.

Sedert genoegzaam twee eeuwen is CATS de geliefde volksdichter der geheele Nederlandsche Natie; de opvolging der geslachten, de omwentelingen in staatsbestuur, zeden en begrippen, de verfijning in den letterkundigen smaak, noch geene omstandigheid hoegenaamd, heeft iets van zijn' gevestigden roem benomen; rijk en arm, jong en oud, stedeling en landman, iedereen leest zijne werken met nut, genoegen en vermaak; de ondervinding heeft ten volle bevestigd, hetgeen de dichter JEREMIAS DE DECKER zeide:

Dat CATS alleen door zijn gedicht
Meer blinden zielen bragt tot licht,
Meer dertelen tot schamen,
Dan al ons dichters samen.

De burgerstand ondertusschen, voor welke deze werken zoo uitnemend geschikt zijn, moest zich doorgaans met enkele brokstukken van CATS behelpen; zijne komplete werken waren voor denzelven te kostbaar en bovendien te omslagtig in verscheiden Boekdeelen, of te onhandelbaar in groot folio formaat. Al deze zwarigheden heb ik het genoegen gehad uit den weg te ruimen door het bewerkstelligen van een' GOEDKOOPEN druk in ÉÉN GROOT OCTAVO BOEKDEEL, waarvan de uitgave bij Inteekening tegen een' *geringen prijs*, geschieden zal bij de Gebroeders DIEDERICHS, op de Bloemmarkt, No. 228, te Amsterdam, bij welke, en bij *alle* Boekhandelaars in het geheele Rijk, een *Prospectus* en twee Proefbladzijden *om niet* te bekomen zijn.

P. G. WITSEN GEYSBEEK.

Amsterdam, den 11 Julij 1826.

Bij dit No. wordt uitgegeven het Register, Titel enz. van het Ie. Deel des jaars. 1826.

TE HAARLEM bij DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826.

N°. 30. *Vrijdag den 21sten Julij.*

BERIGTEN.

Parijs. In het laatst der vorige en het begin van deze maand heeft het Fransch Instituut niet minder dan vier Leden door den dood verloren; namelijk de Fransche Academie den Heer Lemontey, als *Schrijver*, *Dichter* en *Hoogleeraar* gunstig bekend; de Academie der Schoone Kunsten den Bouwkundige Thibault en den Beeldhouwer Stouf, aan wiens beitel men onder andere het beeld van *St. Vincent de Paule* verschuldigd is, en de Academie der Wetenschappen den beroemden Scheikundige Proust, die te Angers in ver gevorderden ouderdom overleed.

Haarlem. Wij ontvingen onderstaanden brief van den Hoogwelgeb. Heer F. G. van Lynden van Hemmen, ter wederlegging van het geplaatste in N°. 25, *de instelling der Ridderorde van St. Jacob door Graaf* Floris V. betreffende; en schoon deszelfs uitvoerigheid ons bijna moest wederhouden, om aan denzelven eene plaats in dit Weekblad in te ruimen, vonden wij tot deze weigering geene vrijheid, eens-

deels, omdat langs dezen weg de Heer VAN LYNDEN, wiens geslacht in dat stuk genoemd was, gelegenheid bekwam, zich voor hetzelfde publiek te verantwoorden, en anderdeels, omdat deze wederlegging onwillekeurig aanleiding geeft tot ophelderingen, omtrent onderscheidene punten en personen in onze Vaderlandsche Geschiedenis, welke voor derzelver beoefenaars niet onverschillig mogen gerekend worden. Wij vertrouwen, dat alleen uit dien hoofde ook bij de zulken, die in het onderwerp des verschils minder belang mogten stellen, deze Brief welkom zal zijn, en deelen denzelven op grond daarvan, aan onze Lezers mede.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Wel Edele Heer!

In uw geacht Weekblad van den 16den Junij, N°. 25, vinde ik eenen anonymen brief, waarin mijn *naam* voorkomt. Had de briefschrijver zich tot mij vervoegd, zoude ik hem zelve de opheldering hebben kunnen geven, die ik nu aan het publiek verschuldigd ben; hetwelke ik liever niet gemoeid had, met hetgene mijne familie betreft.

De minste uwer lezers zullen weten, dat 'er een boek bestaat, 't welk hier vermeld wordt, en nog veel minder kennis hebben van de gegronde of ongegronde critiquen, waaraan hetzelve is bloot gesteld geweest.

Men wete dan, dat Christophorus Butkens, Geestelijke in het klooster, St. Salvator te Antwerpen, in het jaar 1626 uitgegeven heeft een Genealogisch werk, onder den titel: *Annales de la maison de Lynden*, op dezelfde wijze ingerigt, als de Genealogische werken van André du Chesne, van wien *l'Histoire de la maison de Chatillon* in 1621 te Parijs was uitgekomen, te weten; eerst de tekst en het geschiedkundige gedeelte, en achter aan *de Preuves*, bestaande in Familie-Charters, giften aan Kerken, Extracten uit bekende Auteurs, uit publieke Registers, en wat dies meer is.

Te

Te gelijker tijd en in dezelfde ftad, leefde een ander Geestelijke, Aubertus Miraeus, die de eerste verzamelaar was van allerlei oude Charters en Giften, die eenig licht op de aloude Gefchiedenis geven konden; die twee Antwerpfche Geleerden fchijnen in hunne ftudien elkander dikwijls de hand geboden te hebben.

In Holland had men ook te dier tijd eenige Schrijvers, die de oude Kronijken uitgaven en met hunne aanmerkingen verrijkten, doch *opfpeurders en verzamelaars* van Charters had men te dier tijd nog niet. De Charterkamer van Holland was voor hen nog gefloten, en de weinige Charters, die bekend waren, kwamen of uit de Abdij van Egmond, of uit de Utrechtfche Capittels; dan hoe gebrekkig het werk van de toenmalige geleerden ook moge geweest zijn, men moet hun altijd dankweten, van de baan geopend en de liefhebberij tot de Vaderlandfche Oudheidkunde opgewekt te hebben.

Doch de befcheidenheid was niet onder de deugden der geleerden gerangfchikt; hunne critiek was weinig geoefend, maar des te fcherper en hekelachtiger, en in deze gebreken muntte voornamelijk P. Scriverius uit.

Het bovengenoemde werk van Butkens bijkomende, vond hij daarin Charters, die hem onbekend waren; zonder te onderzoeken, of dezelve op de Charterkamer, waaruit zij genomen waren, aanwezig waren of niet, viel hij op eene lage wijze Butkens aan, hem noemende *impostorem* en *bipedem nequisfimum* in een' particulieren brief aan zijn vriend Pontanus, welken A. Matthaeus ons heeft bewaard in de *Analecta*, die hij in 't jaar 1698 uitgaf. Doch hier was hij zelf de *bipes nequisfimus*, die een' geleerde, die hem geen leed gedaan had, zijne eer benam op een' valfchen grond, zonder aan dezen gelegenheid gegeven te hebben van zich te verdedigen; korte jaren daarop fchreef Pontanus zijne *Historia Gelrica*, en toegang tot de Gelderfche Charterkamer verkregen hebbende, maakte hij gebruik van dezelfde Charters, die Scriverius voor onecht gehouden had.

Scriverius had zeker maar ter loops het werk van Butkens gezien, want het is onbegrijpelijk,

 dat

dat hij het *Extract uit het Register der Ridderschap* niet uit Butkens, maar uit Aubertus Miraeus in 't Latijn aanhaalt (*in denzelfden brief aan* Pontanus, waarin hij Butkens zoo erbarmelijk *gehavend* had) en zegt: „ *Vereor ne quid huic apographo subsit ex mangonio Butkeniano, quem bipedem nequissimum veris suis coloribus depictum, statui aliquando in medium producere, ac deridendam omnibus propinare.* Dit echter heeft hij niet gedaan, het is voorwaar jammer, dat hij ons dit staaltje van zijne critiek of laatdunkendheid niet geleverd heeft, en ik denk, dat Butkens, die nu niet weten kon, wat Hollandsche geleerden aan elkander in 't bijzonder schreven, hem niet schuldig zou gebleven zijn.

Ik geloof, dat hij in zooverre gelijk had, dat de overzetting in 't Latijn, die Aubertus Miraeus zegt, zelve gemaakt te hebben, niet uit het origineel, maar uit het *Extract*, dat Butkens hem medegedeeld had, getrokken is, en dat dus de verdediging, die H. van Rijn van dit stuk maakte, op grond, dat Miraeus dit verhaal in een oud Nederduitsch Handschrift zou gevonden hebben, ongegrond is. (Zie v. Mieris *Charterboek*, die ook alleen 't Latijn uit Miraeus opgeeft met eene eigen vertaling, *T.* 1, *p.* 525 en de Riemer, Beschrijv. van 's Gravenhage, 1 Dl., bladz. 116), doch dit vermindert bij mij niet de geloofwaardigheid van dat stuk; zij waren Lettervrienden en deelden elkander mede, wat in hunne studien te pas kwam; alleen blijkt daaruit, dat Aubertus Miraeus, zijnen vriend Christophorus Butkens, voor een eerlijk man hield, doch indien Scriverius gedaan had, hetgene hij in dezen brief schrijft: *de quo codice etiam atque etiam videndum et inquirendum quam diligentissime*, dan had hij der geleerde wereld een' grooten dienst gedaan. Niets was voor hem gemakkelijker; op zijn verzoek, zou de Ridderschap van Holland hem mogelijk niet geweigerd hebben, den toegang tot hunne oude Registers, en hij had dan waarschijnlijk, even als Pontanus, de ongegrondheid van zijn vermoeden ontdekt, of anders den verachtelijken bedrieger beschaamd gemaakt.

Dat onderzoek zoude te meer belangrijk geweest

zijn,

zijn, wanneer wij opmerken, dat dit Verbaal van de instelling dezer orde eerst op *folio* 104 van dit Register gevonden wordt, en hoe zouden dan de vorige folios een licht op de oude geslachten van Holland verspreid hebben!

Schrijvers van Geslacht-Registers kunnen zelden ontgaan de blaam, hun door anderen aangewreven, van de grooten te willen vleijen, doch het is natuurlijk, dat zij leveren, wat zij ontvangen, en dat de echtheid of onechtheid van hunne Genealogiën niet aan hen, maar aan degenen, die hun de bouwstoffen leveren, te wijten is.

Indien 'er dan in de *Annales de la maison de Lynden* bedrog gepleegd is, moet hetzelve gepleegd zijn door de Leden van het geslacht van Lynden, die ter dier tijd leefden, te weten: Ernst van Lynden, Graaf van Reckheim, bij Maesstricht; Antony van Lynden, Heer van Cronenburg en Loenen; (NB. deze wordt bij Wagenaar (V. Hist., 10de Dl., bladz. 282) verkeerdelijk van der Linden genoemd, doch dat wordt reeds in den Bladwijzer, 21ste Dl., bl. 180 gecorrigeerd) en Diderick van Lynden, Heer van Hemmen.

Onder de familie-Charters en papieren, die ik te Hemmen gevonden heb, zijn twee originele brieven, geschreven den 18den Junij en den 10den October 1624 *St. N.*, door Antony van Lynden, aan zijn Neef Diderik van Lynden, waarin hij schrijft:

„Brenger dezes is de dienaer van ons Neeff de „Graef van Reckum, hier gecomen om de Genealo„gie van Lienden so veer hem mogelijk is, so nae „te becomen, als hij van Vrienden en anderen sal „kunnen. UE. sullen gelieven hem te accomodeeren „met alle oude brieven te toenen, als copien van „deselve, waer aen syn & de Graeff ons Neeff en „my groote vrientschap en dienst sal geschieden, by „UE. comen sal UE. my de brieven (als op Cro„nenborch) oock eens toenen, om de Genealogie „daer uit voor ons ook te maecken. Hebben de „meeste stucken van knecht voorsſ. uitgeteyckent." en in den tweeden brief schrijft hij, bij wijze van *post-scriptum*: „UE. gelieven my de Genealogien van „Lyn-

„ Lynden over te stueren of mede te brengen, sult „ ons sonderling vrientschap doen."

Deze Antony van Lynden was Lid van de Ridderschap van Holland. Hij had dus toegang tot de Registers der Ridderschap, en hetgene de Briefschrijver aan Butkens doet zeggen, doch 't gene ik nergens gevonden heb, „ dat dit Extract hem uit „ 's Hage gezonden was," zal dan wel waar zijn, doch dan weten wij ook van *wien* en waar het origineel te vinden was, en dus vinden wij de vragen op bl. 390 voorgesteld, ten volle beantwoord: al gaven wij dan nu den briefschrijver toe, dat Butkens zich omtrent *oude* Handschriften wel eens konde bedriegen, dan kon hij toch niet bedrogen worden door een hem toegezonden *Afschrift*, dat niet oud, maar nieuw, en denkelijk door Antony van Lynden zelven, of althans op zijn' last geschreven was.

Of zou men kunnen denken, dat deze zoo dwaas (indien ook zoo slecht) had kunnen wezen, van uit een Archief, waartoe de andere Ridders, even als hij, toegang hadden, een *Extract* te geven uit een Register, dat niet bestond? Zouden de Heer van Brederode, de Heer van Duvenvoorde, de Heer van Noortwyk, en andere Ridders van oude Hollandsche geslachten dit geduld hebben van iemand, die, de eerste van zijn' naam, in de Ridderschap van Holland geplaatst was; en is het niet eerder waarschijnlijk, dat hij uit hoofde van dit stuk, als Hollandsche Ridder heeft kunnen beschouwd worden; want de famile van Lynden behoorde in het Sticht van Utrecht en in Gelderland, maar niet in Holland te huis.

Deze Antony van Lynden doet zich daarenboven in zijne brieven kennen, voor een regt eenvoudig, doch braaf man; in eene dezer brieven schrijft hij onder anderen: „ Mijn dochter Jan heeft noch „ altemet harde vermaningen, de Heer (hoop ik) „ salse met zijne genadige oogen aensien en haer ge- „ sontheyt restitueeren, en wil UE. en ons al te „ samen lang welvaert conserveeren tot synder eere en „ onsse Salicheyt."

Doch de Lezer is met het stuk, dat de Briefschrijver behandelt, nog niet bekend, en wij kunnen

nen

aen van hem niet vergen, dat hij daarover boeken zal opslaan, die niemand meer leest. Wij moeten dus hier het stuk geheel opgeven, zoo als het in de *Annales* voorkomt.

EXTRACT.

„ Extract uyt seecker boeck ghebonden in quarto, gheintituleert Register der Ridderschap, gheteeckent Nombre vier Fol. 105.

In den jaer ons Heeren als men schreef duysent ende twee hondert ende tnegentich, soo heeft mijne hoeghe Heer Floris Greve van Hollant, Zielant, ende Vrialant, open hoff ghehauden in den Haghe, ende in volle salle ghegheven zijne Ordre ende Ridderschap van St. Jacops broederschap, aen twelf de voornarste Heeren ende Ridderen van de Hofgenoten, die hier naer beschreven staen, Heer Diderie Greve van Cleve, Lancelot Heer van Hameltong, Ambassedeur van Coninck Henderic van Schotlant, Godevard Heer van Boïcholt, Ambassedeur van Westvalen. Heer Henderick Grave van Henneberch, Ambassedeur van Ceulen. Diric Heer van Brederode, Jan Heer van Heusden, Jan Heer van Arckel, Dirck Heer van Lynden, Otto Heer van Asperen, Jackes Heer van Wassenaer, Ghisbrecht Heer van Amstel, Huyge Heer van Vianen, Ridderen, die welcke hebben den vollen eet ghedaen bij het Heylich Euangelie, in handen van Heer Johan, Busschop tot Utrecht, ende daer voer 't onderpant ghelaten henne ghemeyne schilt ende wapenen, ende hebben ontfanghen elck eenen vergulden halsbant met vijf schelpen, ende het belt van St. Jacops daer aen, wegende onderhalf marck silver, ende henne wapen syn ontfangen doer Jan Paypaert, Cnape ende Heraut van Hollant, ende ghehanghen in de groote plech salle in des Graven Haghe, tot ghetuyehenisse des voerschreven is."

De monniken hebben somtijds (hoewel zeer schaars) donatien aan hunne kloosters verdicht, maar ik durf wel vragen aan degenen, die geoefend zijn in de gezonde Critiek omtrent Charters en Handschriften, of men ooit zoodanig stuk verdicht heeft, of heeft kunnen

verdichten? Butkens althans, die in 't Fransch geſchreven heeft, geloof ik, dat 'er niet capabel toe zoude geweest zijn, doch een opgevat vooroordeel verblindt het verſtand, en de onverdiende reputatie van bedrieger, die Scriverius hem gegeven had, heeft bij minder nadenkende geleerden hem eene konst toegeſchreven, daar hij niet aan dacht; doch de Briefſchrijver zegt, dat hij verre is van Bütkens te verdenken, de uitvinder of opſteller van dat ſtuk geweest te zijn: wie dan? moet niet de betichting dan vallen op den zender? en wie dan anders dan iemand van den naam van Lynden? Kan men mij dan wel kwalijk nemen, dat ik een' naam, die tot nog toe onbeſmet is, zoek te zuiveren van eene zoo loszinnige imputatie?

Of is het verloren raken van een boek of regiſter reden genoeg, om te beſluiten, dat het nooit beſtaan heeft? Waar zou dat heen? Hoe veel charters en regiſters zijn 'er niet door den tijd verloren geraakt! en kan niet het eenvoudig en ter goeder trouw afgeven van een boek, dat vergeten wordt teruggegeven te worden, daarvan oorzaak zijn? Daarenboven heeft men wel altijd, en voor alle Archieven, de noodige zorg gehad, dat dezelve in hun geheel bleven? De Miniſter van de Ridderſchap van Holland althans, die te gelijk Raadpenſionaris was, moest die zorg wel aan een' ſubalternen toe vertrouwen. Hij had wel wat anders, te doen dan het Archief der Ridderſchap te bewaken; doch laat ons voortgaan, en het gewigt der argumenten van den Briefſchrijver van nabij beproeven.

„ Men vorderde " zegt hij „ bij zulke inſtellingen „ geene eeden en gebruikte geene Bisſchoppen. "

De Briefſchrijver ſchijnt mij toe geheel onbedreven in de, (voorzeker niet onmisbare) wetenſchap der Heraldiek. Ik geef gaarne toe, dat dit eene van de minſt gewigtige wetenſchappen is, doch men moet 'er niet over ſchrijven, zonder dezelve te kennen, en ik durf geruſt zeggen: nooit is eene Ridderorde ingeſteld zonder Eed! en hoe geſchiedde die? met zijne hand te leggen op het H. Euangelium, zie *Redeningh over den Oorſpronck, Reght ende onderſcheyt der Edelen en Welborenen in Holland door* J. van Leeuwen Rgd.

Rgd. p. 41. Ik zal alleen maar aanhalen het 47 Cap. van de Statuten van de Ridders van 't Gulden Vlies. *item que tantost apres se leyera le dit Chevalier du premier siege et reveremment viendra devers le Souverain, ès mains duquel il fera serment tel que dit est.* —

Dan dit schijnt de tweede stelling van den Briefschrijver te begunstigen, „ dat men daarbij geen Bisschoppen gebruikt."

Ik moet den Briefschrijver renvoyeren aan de zoo omstandig verhaalde plegtigheid, die plaats had toen Koning Willem, vader van Floris, in het jaar 1247 Ridder geslagen werd; men vindt deze ceremonie in bijna alle Kronijken, bij de Rouck *Nederlandschen Heraut*, en zeer aangenaam beschreven bij den Heer J. Meerman in zijne *Geschiedenis* van *Graaf Willem* alwaar hij zegt bl. 231, „ de saamgevouwen „ handen van Willem hierop in een toegeslagen „ Misboek gelegd hebbende, en die *boven het Euangelie houdende*, vroeg hij (*de Cardinael*) zijnen „ Candidaet. — Toen — las, de jonge Koning den „ Ridderlijken Eed met luide stemme op. Ik Willem" enz. is het dan eene ongerijmdheid eenen Bisschop den eed te zien afnemen?

„ Het was ongewoon (zegt hij) dergelijke instellin„ gen, waarbij de Geestelijkheid werd ingeroepen, bui„ ten eene gewijde plaats als Kerk of Kapel te ver„ rigten." Een *Kapel* zal zekerlijk hier niet ontbroken hebben, geen paleis toch zonder *Kapel* en zeker zal aldaar eene plegtige mis gecelebreerd zijn, welke de receptie der Ridders moest voorafgaan.

„ Zoo als het niet gebruikelijk was de wa„ penen der Ridders elders dan in Kerken, en „ wel, op de choren op te hangen." Zoo even wilde hij geene Bisschoppen bij deze ceremonie, en nu wil hij, dat ze nergens dan in kerken en wel op de choren zal moeten plaats hebben. Hij had zeker voor oogen de negende Sessie van de Ridders van het Gulden Vlies, welke in het jaar 1456, in het Choor van de Groote Kerk in 's Hage zijn bij een geweest, doch hun Instituut bragt mede Cap. 29. *quand aux elections et corrections de l'ordre elles se feront aux chapitres de l'Eglise ou aura été fait le*

 ser-

service divin, si chapitre y a convenables à ce, et sinon en tel lieu qu' il plaira au Souverain. Zoo als het ook schijnt, dat de eerste instelling in 't Paleis van den Hertog van Bourgogne in 1440 heeft plaats gehad, en wat de wapenen betreft, verwart de Briefschrijver *Wapenen* met *Wapenborden*; de Wapenborden, die men in den Haag in 't choor ziet, zijn geen *Schild en Wapenen*, die de Ridders aldaar tot onderpand hebben afgegeven; deze moesten bij de Tournoyen buiten de vensters der logementen ten toon gehangen worden, en even zoo schijnt dit ophangen de Schilden en Wapenen zeer geschikt bij eene instelling dezer Ridderlijke broederschap te passen, vooral als men tot deze eeuw opklimt.

„ Niet tegenstaande, dit alles geschiedt de geheele „ plegtigheid in dezen, op de Groote Hofzaal in „ 's Gravenhage" en waar anders zoude zij hebben kunnen gecelebreerd worden? De Groote Kerk in den Haag weet men, dat veel later, en (als men Boxhorn gelooven moet) eerst in 1399 zoude gebouwd zijn, maar de Heilige, onder wiens bescherming, zij gesteld is, geeft mogelijk getuigenis van de vroegere instelling, waarvan wij hier handelen.

(*Het Vervolg hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GEDICHTEN. Hulde aan Mr. RHYNVIS FEITH, ter gelegenheid der inwijding van deszelfs Gedenkteeken; voorafgegaan door een verslag van de Commissie met de daarstelling van hetzelve belast geweest; te Zwolle bij H. As. zoon Doyer MDCCCXXVI in gr. 8vo. 44 bl.

Op alle zaken schijnt de mode haren invloed uitteoefenen; de bewijzen van hulde aan verdienstelijke afgestorvenen zijn ten minste ook aan haar gebied onderworpen: schoon men immers vroeger, bij derzelver verscheiden, zijn leedwezen wel in losse verzen en eene enkele redevoering uitstortte, gedenkstukken van steen of papier waren veel zeldzamer. Hoevele jaren verliepen 'er, eer zulk een papieren voor Bellamy verrees, en hoevele graffteden kou-

konden nog met regt met het gedachtenis-marmer versierd worden! Doch hoe dit zij, de alom geëerbiedigde Feith, was naauwelijks ontslapen, of van twee zijden werden uitnoodigingen gedaan, tot oprigting van een papieren gedenkteeken ter zijner nagedachtenis; de eene van het Zwolsch Departement der loffelijke Maatschappij *Tot Nut van 't algemeen*, dat zonder onderscheid elk tot bijdragen opriep, de andere van den Leeuwardschen Boekhandelaar Suringar, die dezen en genen daartoe uitkipte, maar reeds bij de aankondiging, te gelijk met 's mans overlijden gedaan, van onze voornaamste Zangers verzekerd scheen. Het ligt buiten ons bestek te onderzoeken, of, en zoo ja, in hoeverre, speculatiegeest bij den laatsten zich met zucht ter huldiging van Feiths verdiensten paarde, maar de uitkomst was, dat zijn papieren gedenkstuk waardiglijk verrees; (*) en dat het voorn. Departement, wars van alle mededinging, zich ontslagen achtte, van langs dezen weg tot Feiths vereering mede te werken. Het had zich echter reeds bij den aanvang niet bij papier bepaald, maar tot de oprigting van een duurzamer gedenkteeken zijn plan uitgestrekt. In der tijd is in dit Weekblad de oprigting van dit fraai en prachtig Lijkgesteente vermeld, en het zou dus onnoodig zijn, hier hetzelve op nieuw te beschrijven, waartoe de voor ons liggende Hulde anders gevoegelijke aanleiding gaf. Dezelve bestaat namelijk in het Verslag en verantwoording der ijverige Commissie uit het Zwolsch Departement met die moeijelijke taak belast; — het naauwkeurig afbeeldsel van het Gedenkteeken, en de Gedichten door de Hn. H. As. zoon Doyer en Mr. P. L. den Beer, bij *de inwijding van het Monument* uitgesproken en een Latijnsch bijschrift van den Heer V. H. Acker, welk laatste reeds door dit Tijdschrift was medegedeeld. Wij lazen en beschouwden het eene en ander met genoegen, en schoon de Redevoering van Ds. C. Fortuyn ons in deze Hulde zeer welkom ware geweest, heeft zijne zedigheid allen schijn van mededinging met de andere onderneming geheel en voor altoos verwijderd, hetwelk wij voor het Departement niet onverschillig rekenen. Het Verslag voldoet aan het oogmerk, en schoon het min aangename van de taak der Commissie niet geheel verbloemd is, wordt hetzelve zoo bescheiden en omzigtig voorgesteld, dat wij niet gelooven, dat daarop aanmerking kan vallen. Uit de verantwoording blijkt, dat aan dit Gedenkteeken, door den Heer Gabriel bewerkt, met de kosten op den dag der inwijding omtrent

(*) Wanneer daarvan een exemplaar, ingevolge vroeger uitnoodiging, ware ingezonden, zouden wij van hetzelve niet hebben nagelaten verslag te geven.

trent ƒ 5000 : - besteed zijn, waarvan de ingezetenen der stad Zwolle bijkans ƒ 2400 : - bijdroegen. Het kan zijn, dat ons gevoel ons hier bedriegt, maar indien 'er zulk eene somme in de geboortestad des Dichters tot dit oogmerk bij een werd gebragt, dan zouden wij 'er eene eere in gesteld hebben, dat Feith alleen aan haar zijn Gedenkteeken verschuldigd was, offchoon hetzelve, bij gemis der overige bijdragen, op eene kleinere schaal moest gebragt zijn. Aan de getrouwheid der afbeelding twijfelen wij niet en de Heer Best heeft als Graveur zijne taak wel verrigt, hoewel wij niet kunnen ontkennen, dat het titelvignet, dat zoowel als het monument den Kunstschilder Schoemaker Doyer ten teekenaar had, ons nog beter voldeed. Het Lofdicht van den Hr. Doyer uitgesproken in de Groote Kerk, op den dag der inwijding, des Monuments, maalt Feith bijzonder als Godsdienstig Dichter, en was niet alleen voor het oogenblik voldoende, maar ook den druk zeer wel waardig, daar het menig dichterlijke gedachte in een goed poëtisch gewaad bevat. De kunstregter die naauw wil zien, zal veelligt het woord *dat* in den derden regel als prosaisch en het woord *God!* onder aan op dezelfde bladzijde als overtollig beschouwen, of de overbrenging van de vergelijking des leeuweriks niet zoo gelukkig vinden als het beeld zelve — en wat des meer is; — de goede warme toon in dit stuk heerschende doet ons die geringere feilen gaarne voorbij zien, welke den jeugdigen dichter trouwens ligt zelf in 't oog vielen, maar wier verbetering niet zoo gemakkelijk is, als derzelver aanwijzing en opmerking, wanneer men uit dit oogpunt een dichtstuk beschouwt. Op bl. 35 echter willen wij niet ontkennen, hadden wij liever *Neêrland* dan *Holland* gelezen; wij weten wel, dat de vreemdeling ons nog dikwijls onder dien naam best kent, maar wij van onze zijde moeten niet medewerken, om hem daarin te stijven. Ter proeve geven wij de slot-coupletten

Ja, daar ginds, mijn Stadgenooten,
Waar geen muur ons houdt ontsloten
  Buiten wal en poort en gracht;
Waar, na moeite en zorg en smarte,
Dit onrustig, kloppend harte
  Eens de rust bij d'eindpaal wacht.

Dáár, waar korts, bij zomerdagen
't Golvend graan werd neêrgeslagen,

Voor

Voor den oogstdag van den tijd
Maar, dat nu 't gewoel ontvloden,
't Stil verblijf is van Gods dooden
En aan eedler graan gewijd;

Dáár, dáár rust zijn koud gebeente,
Broeders! onder 't grafgesteente,
Dat het eerste zaad bedekt,
't Eerste zaad, 't geen wij 'er zaaijen
Dat eens de Englen zullen maaijen,
Als Gods stem de dooden wekt.

Zacht rust hij, na de aardsche kommer
Dáár bij 't suizend lindenlommer
Dat zijn stil verblijf omvat;
In een vaderlandschen groeve,
Niet te ver van Boschwijks hoeve
Noch zijn dierbre vaderstad.

Broeders! leggen wij beneden,
Als de strijd is doorgestreden,
Eens dit stervend leven af;
Moog' dan de eigen aard' ons dekken,
Die tot rustplaats nu zal strekken,
Voor den Zanger van het *Graf!*

En, als eens in later dagen,
't Kind *zijn'* vader dáár zal vragen,
Wiens dees hooge grafnaald is;
Wiens die lier, daarop verheven,
Door de onsterflijkheid omgeven,
Wiens dees marmeren beeldtenis?

O, moog' dan het antwoord wezen
Zie, mijn kind! dat was voor dezen
Nederlands geliefde Feith,
Die dit volk als Zanger stichtte
Duur reeds hier aan zich verpligtte
Maar vooral in de Eeuwigheid!

De uitboezeming, die bij het graf zelve door den Heer den Beer werd uitgesproken, is kort maar krachtig, en wij gelooven, dat ieder den Dichter gaarne zal nazeggen:

Geen

Geen Nederlander moet dien grijzen Bard vergeten
Die aan verflaauwde kunde vernieuwde veerkracht gaf
Men huldige, aan den rand van dezen zerk gezeten,
Den zachten zanger van het Graf.

waarmede wij dit verslag konden besluiten, indien wij niet de fraaije uitvoering van dit stukje moesten roemen, waarvan ook den Heer Spin, als Drukker, alle lof toekomt.

S.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

In een land waar zooveel Zaagmeel voorhanden is, als bij ons in de Noordelijke gewesten van Nederland, schijnt het volgende van belang te zijn, daar hier door de afval van de Houtzaagmolens tot eene grondstoffe voor een' nieuwen tak van Industrie verheven wordt. Eene aanteekening in *London Journal of Arts*, N°. LXII & LXIII., pag. 371, maakte mij hierop oplettend, en daar de beschrijving van de geheele wijze van fabricering, zoowel kort als eenvoudig zijn kan, heb ik mij niet tot eene enkele vermelding willen bepalen, en zal hier onder kortelijk opgeven, hoe men stuco of ornamenten voor Stukadoors van hout maken moet

Men losse 5 deelen gewone en 1 deel vischlijm, ieder bijzonder in warm regenwater op, en giet al roerende het laatste door een haarzeef in de eerste oplossing; de hoeveelheid water ter oplossing laat zich niet juist bepalen, doch hetzelve moet zoo veel zijn, dat de oplossing koud wordende, *stolt*, of geleiachtig werd; nu verwarme men deze compositie weder tot 170 180 graden van de schaal van Fahrenheit, en men doet 'er *zaagmeel*, *zaagselkaf of stof* bij, hetwelk op eenen bakkers oven gedroogd en door een fijn haren zeef gebuild is.

Alles nu wel tot een zuiver deeg gekneed zijnde, wordt hetzelve in vormen, welke van pleister of zwavel kunnen gemaakt worden, gedaan, na alvorens den vorm met een lapje, waaraan een weinig olie is, te hebben uitgeveegt; nu neemt men droog en iets grover zaagmeel, strooit hier van zooveel in den vorm, als door de vettigheid der olie aangetrokken wordt; dit gedaan zijnde, drukt men het deeg in het model, en laat het droogen; — droog zijnde, draait men de vormen om, snijdt 'er met een mes de aan-

aanhangsels (den baard) af, en bezigt het stucco, door het (zonder verdere voorzorgen) *daar* aan te spijkeren, waar men het wil doen versieren; men laat het vervolgens schilderen, verlakken of vergulden, waardoor hetzelve in allen deele, het dure Beeldhouwers- of Stukadoorswerk vervangt, hetwelk thans algemeen in gebruik is.

H. M. E C. V. B.

In Engeland werden in A°. 1823, 30,000 tonnen Hennep (6 milloenen pond) ingevoerd, die 197,000 p. Sterl. golden; in 1810 werd van Petersburg, Archangel en Riga 70,245 tonnen ingevoerd, de ton 90 à 95 P. Sterl. Rusland won alzoo in dat jaar alleen op zijn Hennep, 3,600,000 P. Sterl.

Gill's *Technical Repository.*

D. R.

KUNSTEN.

Gent. Alhier zijn in de zaal van de Koninklijke Maatschappij der Schoone Kunsten drie Schilderijen tentoongesteld, uit Rome herwaarts gezonden door den Schilder Maes, gepensioneerde van het Gouvernement; het een verbeeldt den barmhartigen Samaritaan, het ander eene *Magdalena* en het derde een jonge schoone vrouw van Frascati. De Heer Vranken te Lokeren heeft het laatste gekocht, gelijk hij ook zijn Kabinet verrijkt heeft met een fraai en uitmuntend stuk van den Heer Brakeleer, van Antwerpen, ook voormaals gepensioneerd kweekeling te Rome. Deze Heer Vranken bezit eene der rijkste verzamelingen Schilderijen uit de oude Vlaamsche en Hollandsche School, en vereenigt daarmede een Kabinet van de voortbrengselen onzer hedendaagsche Nederlandsche Schilderschool. Naar men verzekert, zullen verscheiden Schilderijen van dien echten beschermer onzer levende Kunstenaars op de Tentoonstelling alhier verschijnen.

OUDHEDEN.

Parijs. De aanmoediging, welke de Koning van Frankrijk aan de Oostersche wetenschappen verleent, heeft zich niet alleen tot den aankoop van de door Salt te Livorno aangebragte Egyptische Oudheden bepaald, maar hij heeft ook maatregelen genomen, om het bezit dezer kostbaarheden aan de bevordering der studien dienstbaar te maken. In het Koninklijk Museum (in de Louvre) werd ten gevolge daarvan eene bijzondere afdeeling ingerigt voor de Egyptische, Phoenicische, Punische, Arabische, Persepolitaansche,

In-

Indiaansche en andere Oostersche Gedenkteekenen, met welker bestuur de Heer Champolion de Jonge is belast geworden. Over de eerste afdeeling, voor de Grieksche, Romeinsche en Middeleeuwsche Oudheden heeft de Heer Clarac het opzigt. Bovendien zal de Hr. Champollion in de zalen, waar die gedenkstukken zijn geplaatst, voorlezingen houden over de Egyptische Oudheden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
12	29. 9¾ 29. 9¾ 29. 8½	68 71 65	w. t. z. w. z. w. z. z. w.	voormiddag bewolkt, verder betrokken, meest regen.
13	29. 8¼ 29. 8 29. 7¾	67½ 72½ 66½	z. w. z. w. t. z. z. z. w.	's morg. betr., iets regenachtig, verder bew., tegen den avond een regenb. met een weinig †
14	29. 7½ 29. 8 29. 9	67½ 70 64	z. w. w. z. w. w. t. z.	bewolkt, windrig.
15	29. 9 29. 9½ 29. 9¾	69 69 61	w. t. z. w. z. w. z. w.	bewolkt.
16	29. 8½ 29. 8¾ 29. 8	67 66 63	z. w. w. z. w. w. t. N.	voormiddag bewolkt, namidd. betr., regen en wind, 's avonds bewolkt, iets buijig.
17	29. 9 30. 0 30. 0	64 68 58	w. w. z. w. w. t. N.	bewolkt, 's avonds helder.
18	29. 9¾ 29. 9¾ 29. 9½	64 68 60½	w. t. z. w. N. w. w.	bewolkt, tusschenb. omtrent helder.

† donder, 's avonds weêrlicht.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekverkooper V. LOOSJES, te Haarlem, wordt uitgegeven en is bij zijne Correspondenten te bekomen:

S. SPEIJERT VAN DER EYK, *Poemata de Deo et in laudem Geometriae*, in 4to, *f* 2 : 90.

Zeer enkele exemplaren op schrijfpapier, zijn te bekomen à *f* 4 : 80 :-; deze worden niet in Commissie verzonden; maar moeten voor rekening ontboden worden. Aan het hoofd dezer Gedichten, staan eenige Latijnsche Dichtregelen van Prof. P. HOFMAN PEERLKAMP aan den Dichter.

NB. *Aanstaande* Dingsdag, *zal 'er een* N°. *van dit Weekblad worden uitgegeven.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

N°. 31. *Dingsdag den 25sten Julij.*

BERIGTEN.

Engeland. Het is bekend, dat Kapitein Franklin, belast met over land de kusten van Noord-Amerika op te nemen, van de Hearne of de *Kopermijn-rivier* af, tot aan de Behringstraat, waar hij zich met de onderneming van Kapitein Parry moest vereenigen, gedurende den zomer van 1824 tot het groote Beeren-meer, was gevorderd, waar hij zijn winterverblijf gevestigd had. Nu verneemt men, dat de zomer van 1825 aan drie togten besteed werd, waarvan een door Franklin in persoon werd aangevoerd. Deze heeft den mond van de Mackenzie-rivier bereikt, en bewaarheid gevonden, dat die groote rivier zich in eene open zee werpt, waarin het oog op een' grooten afstand geen eiland noch spoor van ijs bespeurde. Ten westen der rivier ontdekte men in de verte eene zeer hooge bergketen, welke een vervolg van de *Rocky-Mountains* moet uitmaken. De kust, van de Mackenzie tot aan de bergen, loopt in eene westelijke rigting; maar men weet niet, waar heen die der bergen strekt, of waar zij eindigen. Zij konden wel verre naar het noorden uitspringen. De

herkenning, van het uitgestrekte Slaven- en Beeren-meer is volkomen gelukt, maar die tusschen de Hearne-rivier en Mackenzie-rivier schijnt niet voltooid, zoo als de aanvoerder zulks wenschte; ten minste in brieven deswegens wordt van hinderpalen gewag gemaakt, die het bereiken van den oever belet hadden. De kale moeras- en ijsachtige grond, die over het geheel naar de Siberische kust gelijkt, schijnt zich uitte strekken in de rigting van het Land van Banks, door Kapitein PARRY gezien. Over het geheel kan deze opneming weinig de kennis vermeerderen, daar de bekende schipbreuk van de *Fury*, gelijk men weet, de vereeniging van PARRY met FRANKLIN belet heeft. Men hoopt, dat het jaar 1826 meer in dezen zal opleveren.

BRIEF ter wederlegging van het gestelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg van bladz. 41).

Tot nu toe hebben wij dan gezien, dat er in het verbaal dezer instelling niets gevonden wordt, dat niet met den aard en natuur der zaak en met de gebruiken van die eeuw overeenstemt, doch nu komt de moeijelijke taak aan. Hoe zullen wij ons redden uit alle de tegenwerpingen, die omtrent de personen, die daarin voorkomen, gemaakt worden?

En dan begin ik met eene zaak toe te geven, te weten: dat die personen zoo niet tot eene Broederschap kunnen vereenigd zijn geworden, in het jaar 1290.

Ik begrijp zeer wel, dat Graaf Floris, die wel los en ongebonden van zeden was, maar niet haatdragend, aan Gijsbrecht van Amstel zijn gedrag vergeven heeft, maar niet, dat hij hem Ridder van St. Jacobs broederschap, nadat hij de wapenen tegen hem had moeten opvatten, zoude gemaakt hebben.

Wij weten door een charter van Mieris, dat Graaf

Graaf Floris den Bisschop Johan van Nassau bijstond tegen Gijsbrecht van Amstel, en dat hij den 28sten April 1280 voor het Kasteel van Vredeland lag, hetwelk door den broeder van Gijsbrecht, Heer Arent, verdedigd werd; de hooge gunst, die Floris, deze gebroeders toedroeg, (te weten, indien de stukken van Butkens echt zijn) moet dan vroeger gezocht worden. Aan den anderen kant is 'er geen tijdvak in het leven van Graaf Floris, dat meer onwrikbaar vast staat, dan dat, waarop hij Ridder geslagen is; alle Kronijk-schrijvers komen daarin overeen, dat dit geschiedde in het jaar 1277, en dat hierin geen correctie in de getalletters kan gezocht worden, bewijst de Rijm-kronijk van Melis Stoke:

Als men screef de jaer ons Heren
XII hondert LXX ende sevene
Ontfinc de Here en Jonghen levene
T'sertoghen Bossche Ridders name.

De dag zelve wordt bepaald in de Kronijk te Gouda het eerst gedrukt, en in Reigersberg, te weten: op een Tournoy *des dingsdag na Dertiendach*. Volgens den Heer Kluit, valt dit op 6 Januarij, doch wij weten uit het fabeltje, rakende de Gravin van Hennenberg, dat men het jaar toen met Paasschen begon, zoodat *dingsdag na Dertiendach* van het jaar 1277 zou vallen, op dingsdag na den 6 Januarij des jaars 1278. Het is zeker, dat Floris geen Ridders slaan kon, zonder zelf Ridder te zijn, en wij zijn dan genoodzaakt niet alleen de instelling van de Ridderorde, maar ook het Tournooi, dat daarop volgde, te beperken tusschen den 10 of 11 Januarij 1278 en April 1280.

Tot nog toe had Floris wel reeds sedert het jaar 1266 den naam gehad van te regeren, want hij had reeds zijn Voogd, den Graaf Otto van Gelre, naar huis gezonden, doch men had daarna van hem verkregen, dat hij in alles den raad innam van Vrouwe Aleid zijne Tante. Zoo heeft de Rijmkronijk:

Doe quam hem in sinen moet
Dat hi, bi siene Moeyen rade
Altoos gherne dat beste dade.

Wij zien bij Mieris eene belofte van Dideric van Teylingen, van den 25sten September 1272, zich verbindende, om Vrouw Aleid met zijnen raad en hulp bijtestaan: *in agendis illustris domicelli mei Florentii Comitis Hollandiae*, en in een Charter van den 19den April 1276, vinden wij, dat Jonkheer Floris, Graaf van Holland, met zijne Tante en derzelfs Zoon Floris van Henegouwen, te zamen den brief bezegelen.

Doch Floris van Henegouwen zijn volle Neef, aan wien hij in 1272 het bestuur van Zeeland met den Heer van Voorne toevertrouwd had, maakte van dat gezag misbruik. Hij bouwde een Fort, zonder verlof of kennis van Graaf Floris. Het schijnt dan, dat die halve voogdij, waaronder hij nog verkeerde, hem begon te vervelen.

Op eense stont so wort de Here
Te rade doe, in enen kere
Dat hi Ridders name ontfinc.

Hij was nu drie en twintig jaren oud, en oordeelde, dat hij eens Ridder zijnde, de teugels der Regering met meer voeg onafhankelijk van zijne Tante en Neef zou kunnen in handen nemen.

Nu gaat de Kronijkschrijver voort

Doe de Grave hadde ontfaen
Ridders name, doe kerde hi zaen
Tsinen lande, als hi eerst mochte
En leider an al syn ghedochte
Hoe hi syn lant mochte bedwinghen,
En sine liede te paise bringhen.
Dit gheduerde ene stonde
Alfo als ick ghemerken konde
So verdreef hi uten lande
Siene Moeyen en̄ dede haer scande.

Zoodra hij zulks konde doen, keerde hij van het Tournoqi, te 's Hertogenbosch, alwaar hij door zijn' Oom, Hertog Jan van Braband tot Ridder geslagen was, terug naar zijn land, en wel, daar hij tot nu toe, met zijne Tante te Leyden, zijne residentie gehad had, kwam hij die nu vestigen in den Haag.

De Kronijk van den Clerck uit de lage landen zegt:

„ Hij toegh in een tornoy mit Hartoch Jan van Bra-

Brabant zijn Oom tot 's Hertogenbosch, soe dat hy s te rade wort, dat hij daer Ridders naem ontfinck. Ende nae dat feest gedaen was, tooch hij weder in Holland ende meinde zijn Volck onder dwanch te houden ende zijn lant in rusten en vreden te bringen, dat zeer geraest hadde bij vreemden Heeren die 't geregeert hadden, overmits syne joncheyt van jaren."

De Goudsche Chronyck zegt ook: „ daerna doe Floris Ridders naem ontfanghen hadde, *doe regeerde hy syn lant selve*", doch hij voegt 'er onverstandig bij: ende liet den Grave van Gelre weder tot synen lande varen." Otto van Gelre was reeds in 1271 overleden, en het renvooi van dezen had, volgens Melis Stoke, veel vroeger plaats gehad, denkelijk toen Floris twaalf jaren oud geworden was in 1266, maar den Kronijkschrijver lag in 't hoofd, dat hij zich van alle banden van oppervoogdij ontsloeg en dit had plaats, door het wegzenden van zijne Tante, die nu naar Henegouwen trok tot haren oudsten Zoon, die toen dat Graafschap regeerde, en na den dood van Jan den Isten, ook Graaf van Holland en Zeeland geworden is, onder den naam van Jan de IIden.

Floris had zeker wel billijke reden van klagten tegen zijn' Neef Floris van Henegouwen, aan wien hij in 't jaar 1272 het grootste vertrouwen betoond had, met hem te geven het bestier over Zeeland; doch dat schijnt nog niet te kunnen goedmaken, dat hij de Moeder, zijne Tante, aan wie hij zijne gansche opvoeding verschuldigd was, deze schande aandeed, en de Schrijver der Rijm-kronijk, dewelke alhier zeker nog dezelfde is, die zijn werk aan Graaf Floris opdroeg, zegt met regt:

De dat riet en dede niet wale.

Te dier tijd werd het Bisdom van Utrecht bezeten door Jan van Nassau, die wel bij het Capittel gekozen was, doch nooit de Pauselijke confirmatie heeft kunnen bekomen, en met reden, want hij wordt ons afgeschilderd als een zeer onkundig en slordig man. Hij is zelfs naderhand door den Paus in den ban gedaan, maar ook daarvan, op aanzoek van Graaf Floris, ontheven. Hij noemt zich altijd *Electus*

 in

in de Latijnsche brieven, doch in het Hollandsch werd hem den naam van Bisschop gegeven.

Wij vinden bij Mieris, Ie. Dl., bl. 388 en 389, twee Verdragen, zoo van Graaf Floris, met hem, als van hem, wederkeerig, waarbij Graaf Floris hem alle hulp en bijstand toezegt, mits hij niets doet buiten den raad van Heer Jan van Kuyck en Heer Gysbrecht van Amstel. Men ziet daaruit, dat deze te dier tijd nog in groote gunst bij Graaf Floris stond; deze brief is geteekend den 3den Maart 1277, doch, daar dit nog voor Paasschen invalt, geloove ik, dat wij, naar onze manier van de jaren te berekenen, moeten stellen: 3 Maart 1278, en dan zal dit zijn geschied weinige weken, na dat Graaf Floris van 's Bosch was teruggekomen; ook wordt hij alhier genoemd *Dominus*, daar hij tot nu toe nog altijd genoemd werd *Domicellus*. Deze brief is gegeven bij *'s Hage*, waaruit wij zien, dat hij, nadat hij Ridder geslagen was, zijnen zetel gevestigd heeft in *den Haag*. Dit laatste blijkt nog uit een ander stuk, zijnde een *Vidimus*, door Suffried, Aartsbisschop van Keulen, gegeven 't jaar 1294, verklarende gezien te hebben drie gunstbrieven van Graaf Floris, ten voordeele van het Duitsche Huis, Balie van Utrecht, waarvan de laatste bij Mieris staat op 18 Jan. 1278, doch die dan, volgens mijne berekening, moet gesteld worden op den 18den Jan. 1279, en welke insgelijks uit *den Haag* gedateerd is.

Daar nu de Aartsbisschop van Keulen zich als Protector van de *Utrechtsche Balie* van het Duitsche Huis, dewelke in 1230 gesticht was, liet gelden, en zich deszelfs belangen, bij Graaf Floris, met wien hij reeds in 1276 een verbond van onderlinge hulp en vriendschap gemaakt had, (*) aantrok, (Zie Meerman, Gesch. v. Graaf Willem, 3e. Dl., bl. 218 en 241, en Mieris I. Dl., bl. 384) zien wij de reden, waarom hij een' gezant bij dien Graaf kon hebben in het jaar 1279, hetwelke ik voor het jaar houde van de instelling zijner Ridderorde en van het

tour-

(*) Waaruit de Briefschrijver gehaald heeft, dat Suffried geen vriend van den Graaf van Holland was, betuig ik niet te weten; het geallegeerde Charter bewijst het tegendeel.

tournooi, dat korten tijd daarna gecelebreerd is. (*)

Niets toch is meer gemeenzaam in de kritiek van oude stukken, dan dat men abuizen van getallen moet herstellen, en het behoeft niet verre gezocht te worden, dat men voor MCCLXXIX heeft kunnen lezen of overschrijven MCCLXXXX, of zoo men zou willen drukken op het uitschrijven van het jaar met schrijfletters, dat men negentig voor negen en zeventig geschreven heeft, of ook mogelijk in het *afschrift* den tekst heeft willen corrigeren.

Van dit *tournooi* spreekt Melis Stoke inde verzen, die onmiddellijk volgen op het laatst aangehaalde:

Doe ghevielt, dat hi tornierde
Ende wapenspel hantierde
Eene wile, als hem dochte
Dat hi zeker wandelen mochte.

Hij is dan in 't begin van 1278 (naar mijne berekening) uit 's Hertogenbosch naar 's Hage gekomen, en de instelling der Ridderorde met het tournooi, kan in het laatst van 't jaar 1279 hebben plaats gehad.

De Briefschrijver, de echtheid van de instelling der Ridderorde van St. Jacobs Broederschap betwistende, had ook de echtheid van het *Extract*, 't welke een *gedeeltelijk berigt* van het Tournooi geeft, moeten betwist hebben. Zij zijn zoo onafscheidelijk van elkander, dat Aubertus Miraeus, dezelve in zijne Latijnsche overzetting in een gesmolten heeft, maar zij maken bij Butkens twee *artikelen* uit, omdat zij uit onderscheidene Registers waren afgeschreven, zie hier wat van dit Tournooi bij Butkens vermeld staat:

EX-

(*) De Briefschrijver zegt: dat Suffried, Aartsbisschop van Keulen, 't jaar vóór 1290, dat is dus 1289, zoude krijgsgevangen zijn gemaakt, door den Graaf van Viron; zulk een Graaf is mij onbekend. Hij was in den slag van Woeringen, 5 Junij 1288 krijgsgevangen gemaakt, door den Heer van Aerschot, maar overgelaten aan den Graaf van den Bergh.

EXTRACT.

„ Extract uyt een seecker boeck ghebonden in een oude royden leren overslach, geintituleert het Tournoy-boek des Graven van Hollant gheschreven in een aut carracter gheteeckent No. 13, ende begint aldus op fol. 220”

NB. Een bedrieger zoude zich wel gewacht hebben zulk eene omstandige dessignatie te geven van den uiterlijken vorm van het boek, dat hij uit zijn duim zoog, want nu kon zijn bedrog door een ander, die toegang tot dat archief had, zoo veel te eerder ontdekt worden.

„ In ’t jaer voerseyt van 1290 (MCCLXXIX) soe heeft mijn hoegho Heer die Greve de Ridderen van syn broederschap een Tournoy aanghericht, waer beroepen waren de vermarste Ridderen van dien tijdt, ende Campioenen waren wel, tougherust ende gebardeert, elck met hunne wapenen, als hier naer beschreven staet.”

De Campejoenen waren: Heer Dirick Heer van Brederode, ende droech een gulden schilt met een bloedroodigeen Lieu, met een blau tonge en crijtsen, met een blau barenstel, en riep Hollant.

De tweede Campejoen was: Heer Johan Heer tot Heusden, ende droegh een gulden schilt, met een root raderken van een spinnewiel ende riep Cleve.

De derde Campejoen was: Heer Dirick Heer van Lynden ende ter Lee, ende droegh eenen rooden schilt met een vergult cruys ende riep Aspremont.

De vierde Campejoen was: Heer Arent Heer tot Iselstein ende droech eenen gouden schilt, met een swerte plank daarin waerop een cruys van St. Andries, gheschaekt van wit en root, en riep Amstel. (*)

Wij moeten alhier bejammeren slechts zulk een klein extract uit het verbaal van dit Tournooi te hebben, waarvan de afzender niet meer uitschreef, dan tot zijn bewijs noodig was, doch welk een licht zoude niet

(*) De Ridders hadden de gewoonte van bij ’t aanvangen van een gevecht, hetzij ernstig of van wapenspel, te roepen een *cry d'armes*; veelal noemden zij ’t *huis*, waaruit zij hunnen oorsprong afleiden.

niet daardoor op de oude geschiedenis en zelfs op de Ridderlijke zeden en gewoonten bij zulke feesten geworpen zijn! Doch het is ongerijmd (dunkt mij) te stellen, dat ook dit stuk verdicht zoude zijn, en dat dus de afzender van dit *Extract*, daar ik wederom niemand anders voor houden kan, dan den vermelden Antony van Lynden alzoo bedrog op bedrog zoul gestapeld hebben en den grootsten trap van schurkerij zoude gepleegd hebben, gepaard met eene groote sluwheid en eene kennis van personen, die wij nu wel, door de Charter-boeken en de Kronijken hebben leeren kennen en nader weten te bepalen, doch welke studie toen althans zeer weinig gevorderd was.

In dit Tournooi komt voor Arent Heer tot Iselstein, die niet onder de broederschap gevonden wordt, denkelijk om dat zijn broeder Ghisbrecht Heer van Amstel Lid van dezelve was. Er zullen zeker in dit steekspel meer *Campejoenen* (Champions) zijn opgetreden, die bij beurten met de lansen en zwaarden tegen elkanderen zullen gekampt hebben, doch ik denk, dat veelligt slechts twee paren te gelijk zullen gestreden hebben, en de afzender, die slechts een *Extract* leverde, had geen ander oogmerk, dan om de tegenwoordigheid van eenen Dirick Heer van Lynden en ter Lee bij dit steekspel aan te toonen. Hij zoude ons meer genoegen gegeven hebben, indien hij, even gelijk in het *Extract* uit het *Tournooi* van het jaar 1235, 't welk Butkens eenige zijden vroeger aanhaalt, en 't geen hij zeker van denzelfden afzender had, meerder namen der aldaar verschenen Ridders had opgegeven; wij moeten ons nu vergenoegen de geschiedenis nategaan der weinige, die ons in deze stukken voorkomen.

Arent Heer tot Iselstein, deelde in alles, behalve in het plegen van het verraad, hetwelk hij niet beleefd heeft, het lot van zijn broeder: in Junij 1277 teekende hij nog met den Bisschop, en wij zien hem in 't jaar van 1279 op dit Tournooi, dan die kaart zal schielijk veranderen. Wij hebben gezien, welk vertrouwen de Graaf van Holland aan Gijsbrecht Heer van Amstel betoond had, met hem en Jan van Kuyck tot Raden van den Bisschop aan te stellen, want die Bisschop was zoo slordig op zijn Bisdom, dat hij regts en links eene menigte goederen

 van

van 't Bisdom voor ſchulden verpandde, en zich afhankelijk van Graaf Floris gemaakt had; zoo ook had Gijsbrecht van Amstel hem geld geſchoten, en daar voor tot onderpand ontvangen het ſlot van Vredeland, met die voorwaarde, dat hij nog een jaar op dat ſlot zou kunnen blijven, nadat hem de penningen zouden teruggegeven zijn; volgens de Kronijk van den Klerk uit de lage landen, had men hem de betaling aangeboden, maar men eischte waarſchijnlijk de onmiddellijke ontruiming van dat ſlot, waarom hunne zaak (gelijk toen alle procesſen) voor Zegsmannen gebragt werd, beſtaande uit voorname Ridders, welke daarover te Wasſenaar bijeenkwamen, en uitſpraak deden ten zijne faveure (volgens Mieris op den 21 Januarij 1279, doch 't welk voor de Paasſchen invallende, naar mijne tegenwoordige berekening der jaren moet zijn 21 Jan. 1280).

Nu wendde zich de Bisſchop tot Graaf Floris, en bewoog hem zijn partij te trekken, waaruit dan eene openlijke oorlog ontſtond van den Graaf en den Bisſchop met den Heer van Amstel, en wij vinden in een Charter van den 28 April 1280, dat Graaf Floris dezelve teekent, *dit geſchiede doen wij laeghen voor Vredelant.* Arnold zijn broeder ſchijnt een zeer kordaat en loyaal Ridder te zijn geweest. Niet willende tegen zijn' Leenheer ſtrijden, ſchreef hij aan den Bisſchop:

„ Enen hogen edelen Vorſte ende enen eerſamen Va-
„ der in Gode, Heren Johanne, Bisſcop tot U-
„ trecht, ic Arnoud, Heere van Yſelſteyne, beghe-
„ re, dat ghy wilt weten, dat mi noot daartoe
„ dryft u alſulc goet op te draghen alse ic van den
„ geſtichte houde, want ghi mi hieden ontſeecht
„ hebt, ende hier voormaels ſonder bewaring groote
„ ſcade mit roove ende mit brande gedaen hebt.
„ Daer ic u mijn leen opdraghe ende onverbonden
„ bliven wil teghens u ende uwen geſtichte om mi
„ vorder te bewaren. Gegheven des donredags na
„ Sint Margrietendach als mi u brief quam" (Mieris 1 Dl. bl. 410).

Hij liet het daar bij niet berusten, maar ſchreef ook een' brief aan de Prelaten en Capittels van Utrecht van dezen inhoud:

Ho-

Honorabilibus viris ac discretis Dominis Praelatis, et caeteris Universalis Ecclesiae-Capitularibus. Arnoldus de Yselsteyne rei (*) subscriptae *noscere veritatem. Ex quo reverendus in Christo pater et dominus, Episcopus Trajectensis, noster Dominus alias nostram terram exercitu suo hostiliter, armata manu, suoque vexillo, incendiis et rapinis sine (sive) diffidatione devastavit, et adhuc primo per literas suas patenter de vestro consensu, pro ut dicitur, diffidavit. Et quia honorem nostrum semper honorifice volumus praeservare, ipsum feodum, quod Diocesi Trajectensi tenemus, libere ipso domino Episcopo praefato et vobis resignamus: datum* feria quarta *post* divisionem apostolorum. Mieris stelt den eersten brief op den 20 en deze op den 17 *Julij*, doch hij heeft voorbijgezien, dat men moet nemen *het vierde feest na* den 17den, dus na den anderen. De uitslag van dezen kleinen oorlog was, dat Heer Gijsbrecht, die het Slot meende te ontzetten, door den Graaf gevangen werd genomen en Arnolt het Kasteel van Vredeland na die nederlaag van zijn' broeder niet kunnende houden, overgaf, dat zij beide naar Zeeland gevangen gevoerd werden en eerst in 1285 met den Graaf en den Bisschop verzoend werden, doch andermaal in het jaar 1288 onder Bisschop Johan van Zierik met den Bisschop en Graaf in oorlog geraakten.

Wij zien dan hieruit, dat wij dezen Arnold niet wel in 't jaar 1290 bij Graaf Floris in een Tournooi zouden kunnen ontmoeten, maar wel in 't jaar 1279.

En nu terugkeerende tot het eerste *Extract*, moeten wij zien, of de zwarigheden, betreffende de *personen*, die daarin voorkomen, niet vatbaar zijn voor eenige oplossing.

Doch alvorens dit te beproeven, moet ik inroepen den regel, door den Heer Kluit als *algemeen bekend* voorgesteld. (*H. C. Hol. t.* 1. *p.* 2 *p.* 332) dat de fouten begaan in *tijd*, *plaats* en *personen*, een diploma niet onecht maken (hoe veel minder een *afschrift*), indien daar niet bezwaren van grooter gewigt bij komen, en dan zullen de aanmerkingen, gemaakt op Coningh Henderick van Schotlant, ons nog niet geheel uit het veld slaan. Gewis ik heb zoo

min

(*) Hier zijn zeker eenige woorden uitgevallen.

min een' Koning Henderick in Schotland gekend, als de Briefschrijver, maar indien die instelling te huis moet gebragt worden op het jaar 1279, dan regeerde te dier tijd in Schotland Alexander III. Is het nu niet mogelijk, dat of de afschrijver of wel Butkens in het stuk, dat zij voor zich hadden, de eerste letters van dien naam, of te digt in een geschreven of beklad gevonden hebben of wel, dat die naam geschreven is geweest Xander, waaruit men Hender heeft kunnen maken, te meer, daar de naam Alexander bij particuliere familien altijd verkort voorkomt, als Sander van Wely, Sander van Rosfem, Sander Tengnagel, Sander Schimmelpenninck, Sander van den Boetselaer?

Doch de Briefschrijver wil edelmoedig zijn, mij niet te veel tegen den muur dringen en daar laten, wie ter dier tijd een' Ambassadeur van Westphalen konde zenden.

Ik moet dan den Briefschrijver verwijzen naar het Charterboek van Mieris, 't welk hij niet veel opgeslagen heeft, daar zal hij vinden 1 D. p. 364, dat Johannes van Saxen, Hertog van *Westphalen* zijne toestemming geeft aan eene confirmatie van den Keizer Rudolph, ten faveure van den Graaf van Henegouwen. Dit luidt nu zonderling, dat de Graaf van *Henegouwen*, nog boven de Keizerlijke confirmatie een consent van den Hertog van Westphalen behoefde, maar de verwondering zal minder zijn, wanneer men in acht neemt, dat de Hertogen van *Saxen* uit het huis van Ascanien Rijks-Maarschalken en Rijks-Vicarissen waren, en die magt niet alleen bij vacature, maar ook bij absentie van den Keizer uitoefenden. Albert de I, Hertog van Saxen, overleden zijnde, werd zijn land onder zijne Zonen Johannes en Albertus II verdeeld; deze laatste bekwam *Oppersaxen* en resideerde te Wittenburg, maar Johannes de oudste bekwam *Nedersaxen* en *Westphalen* en resideerde te *Lauenburg*, maar was daarbij Aarts-Maarschalk en Rijks-Vicaris. In het jaar 1278 viel die groote beslissende veldslag voor tusschen Keizer Rudolph en Ottocar Koning van Boheme en daarna was de Keizer bezig, met Weenen te belegeren en Moravie te onder te brengen. Het is dan niets

ver-

verwonderlijks, dat, de Keizer buiten af de handen vol hebbende, de Rijks-vicaris, bij eene zoo plegtige gelegenheid, als was de aanvaarding door Floris van het vrije bestier over zijn Graafschap, en waarschijnlijk ook het voltrekken van zijn huwelijk met Beätrix ook een' gezant tot hem zond, welligt om de verzoening met het huis van Avesnes te bewerken, welke verzoening ook in 't jaar 1281 bewerkt is (zie Mieris I D. bl. 414). Het was voor het eerst, dat het prachtig Paleis, door zijn' vader gesticht, tot eene Grafelijke residentie bestemd werd. Koning Willem en Floris zelve, onder voogdij zijnde, hadden hunne meeste residentie te Leyden gehad, en wat was dus natuurlijker, dan dat dit evenement bij een' jong Vorst, die vol vuur en ambitie was, gecelebreerd werd door een groot feest, dat met den geest des tijds overeenkwam, en waarmede hij zijne gasten eer, en zijn hof luister kon toebrengen. Want ik beschouw deze Ridderschap voor niets meer dan eene honorabele onderscheiding, ten doel hebbende, de vreemde Vorsten en de Grooten aan hem te verbinden.

Doch hoe maken wij het met Godefridus denwelken de Briefschrijver stellig zegt, dat in 1290 geen Heer van Boïcholt was. Hij kan niet kwalijk nemen, dat ik hem hiervan bewijs afvorder.

Het geslacht der Heeren van Boïcholt is mij te weinig bekend, om het tegendeel even stellig staande te houden, alleen vind ik bij Hamelman onder de geleerde mannen eenen Arnoldus Boïcholt, en eenen Reinerus de Boïcholt, die mogelijk van dit geslacht zullen geweest zijn.

Ik denk, dat de Briefschrijver den naam van Boïcholt een plaatsje in Westphalen, en wel in het bisdom Munster, verwart met Bouchout in de Provincie van Antwerpen gelegen.

Hij schijnt onbekend te zijn met de zeden van dien tijd, waarin een Vorst geene andere dan zijn eigene Leenmannen en bondgenooten onder de wapenen had, en geene krijgsoversten uit andere landen in dienst nam; de persoon dien hij als krijgsoverste van den Hertog van Braband kan ontmoet hebben, was Daniël de Crainhem, Sire de Bouchout, die in

1295

1295. Senechal of Drosfard van *Braband* was, deze komt voor bij blijde inkomste van Willem van Avesnes te Camerijk in 1292 en is daar genoemd Daniel de Boucholt, maar een Heer van een Westphaalsch dorp kon veel gevoegelijker gezant van den Hertog van Westphalen zijn, dan krijgsoverste van een' vreemd vorst.

(*Het Vervolg hierna.*)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Menscheneters van Sumatra.

Een anders droog en dor geschreven boek getiteld: Zending naar de Oostelijke Kunst van Sumatra in het jaar 1823, door John Anderson, te Londen dit jaar verschenen, bevat echte berigten wegens het verschrikkelijk gebruik van Menscheneten, nog in het gewest *Batubara* heerschende. De *Shabunder* of het hoofd der haven gaf daarvan het eerste blijk.

„ De Battas" zegt hij „zijn een zeer woeste stam, en voeren bestendig den oorlog. De Shabunder was zelf naastbestaande van een hunner hoofden. Terwijl ik met hem sprak, trad een groot man van een woest voorkomen de hut binnen, en men wees weldra op hem, als een der beruchtste jagers en eters van menschenvleesch. Ik deed hen hieromtrent verscheiden vragen, waarop hij met veel genoegen en zeer omstandig antwoordde. Hij verzekerde mij, dat het vleesch van jonge lieden zoet en saprijk was, maar dat het best smaakt van een mensch, die begint te grijzen."

Verder zegt de Heer Anderson, een niet ligtgeloovig noch romanest man: „ Ik bevond mij op nieuw in het land der menschenters, en ik was weldra overtuigd, dat 'er geen reden was, om aan de waarheid te twijfelen van hetgeen ik had hooren vertellen. Een hunner hoofden gaf mij den schedel van een mensch, die eenige dagen vroeger was verslonden; hij toonde mij zes vrouwen en twee kinderen, wie hetzelfde lot wachtte. De Battas schenen verwonderd, dat ik hieraan had kunnen twijfelen; zij erkenden evenwel, dat deze gewoonte meer en meer zeldzaam werd. Voor het overige verslinden zij hunne krijgsgevan-

ge-

genen niet, met oogmerk om 'er zich mede te voeden, maar alleen van wege den haat, dien zij tegen hunne vijanden koesteren. Evenwel de Rajah van Tana Jawa is zoo gewend aan dit voedsel, dat als hij niet alle dagen menschenvleesch eet, hij hevige maagpijnen ondervindt. Als hij over geene krijgsgevangenen te beschikken heeft, zendt hij zijne slaven her en derwaarts uit, om voor hem, in eenigzins verder gelegen streken, een mensch te dooden; het vleesch wordt aan stukken gesneden en op bamboesstokken onder den grond bewaard, waar het na eenige dagen zachter en smakelijker wordt. Als de Batta ten oorlog gaat, draagt hij altijd in eenen zak zout en citroenen mede; hij, die het eerst den hand aan den vijand sloeg, geniet het benijde voorregt, om met de tanden 'er een stuk vleesch uit te rijten, dat hij terstond toebereidt. Het hoofd wordt op staande voet van den romp gehouwen, en de barbaren drinken gretig het bloed op, door het bij de haren boven hunnen mond te houden."

Slavenhandel in Brazilië.

Deze hatelijke handel wordt openlijk in dit land voortgezet, hoewel dezelve niet minder strijdt met den algemeenen wensch der Natie, als met de beginselen aan den dag gelegd door het constitutioneel bestuur. De *Diario fluminense*, een officieel Tijdschrift te Rio Janeiro, (eene soort van Braziliaanschen *Moniteur*) geeft eene lijst van elf vaartuigen in die haven van 4 tot 30 Januarij 1826 aangekomen met eene lading van 5672 Negerslaven. Wenschelijk ware het, dat dit wreed misbruik, hoewel voor de belastingen niet onverschillig, als wordende voor inkomend regt van ieder hoofd omtrent 100 guldens betaald, eindelijk mogt ophouden eene regering en natie te onteeren, die niet langer vreemd moeten blijven aan de vorderingen der beschaving, welke zich zoo snel verbreiden bij de hen omringende volkeren.

Surrogaten voor Italiaansch Stroo.

Men heeft in Engeland geregeld proeven genomen, welke ook met een' goeden uitslag bekroond zijn, om het fabriceren van hoeden, matten en zoo voorts van Livorno's stroo, Italiaansch stroo genoemd, te vervangen door Inlandsche Stroosoorten; bij dezelve is bevonden, dat het Stroo van de *Poa pratensis*, *Poa trivialis*, van de *Avena flavescens* en *Agrostis vulgaris*, bereid wordende, zoo als wij zullen opgeven, voldoende surrogaten voor het gezocht Italiaansch Stroo uitmaken. Men snijdt de stengels af, voor-

der-

derzelver volledigen staat van rijpheid; men sorteert dezelve ten aanzien van fijnheid en kleur, en laat ze in kokend water weeken, hetgeen men zoo lang ververscht, als het vuil wordt; dan droogt men ze in de zon, plaatst ze daarna in zeepsop met een weinig potasch aangezet. Na eenigen tijd in dit sop gestaan te hebben, worden zij wel afgewasschen en eindelijk twee uren lang, tot zij volledig gedroogd zijn aan den damp van brandende zwavel bloot gesteld. Deze damp bleekt ze volkomen; dezelve aan damp van chlorine bloot te stellen, terwijl zij nog vochtig zijn, zou hunne gele kleur verhoogen, even of de stengel der grasgewassen deelde in de dierlijke hoedanigheid waarmede hun zaad bedeeld is. — Kan dit voorbeeld, in Nederland, waarvoor het Italiaansch Stroo nog al eene somme naar buitenslands gaat, niet met vrucht nagevolgd worden?

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 32. *Vrijdag den 28sten Julij.*

BERIGTEN.

ROME. Op den 8sten April l. l. overleed alhier de Baron VAN DER VIVERE, geboortig van Gent in Vlaanderen. Hij bereikte den ouderdom van 66 jaren en heeft zijne fraaije verzameling Handschriften, de vrucht zijner Geschied- en Taalkundige navorschingen, aan de Boekerij der Jezuiten bij uitersten wil gemaakt. Een zijner laatste geleerde werkzaamheden bestond in ophelderingen omtrent de treurige geschiedenis der Cenci.

PARYS. De Heer RAYNOUARD voor eenigen tijd, tegen het einde dezes jaars, afstand gedaan hebbende van het bestendig Secretariaat bij de Fransche Academie, is door dezelve in zijne plaats tot bestendig Secretaris verkozen, het Medelid de Hr. AUGER, die van de negenentwintig stemmen 'er terstond vierentwintig op zich vereenigde. In de vergadering, waarin die keuze geschiedde, heeft men tot onderwerp voor de prijs der poezij voor 1827 zich bepaald bij de *Bevrijding der Grieken.*

BRIEF ter wederlegging van het gestelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg van bladz. 62).

Ten opzigt van het huis van Hennenberg is de Briefschrijver geheel in de war, ik zal bewijzen:

1°. Dat het geenszins algemeen was, dat alleen de regerende Graaf den titel van Graaf voerde.

2°. Dat 'er nooit een Graaf of *Graafschap* van Hartenberg in dat geslacht bestaan heeft.

3°. Dat Hendrik Graaf van Hennenberg de oudste was.

4°. Dat zijn zoon ook Hendrik genoemd en de oudste uit zijne broeders waarschijnlijk de bedoelde persoon is.

Wat het eerste betreft: in een Charter van 1276 teekent Ludovicus met zijne zonen, als Graven van Oettingen; in een Charter van Keizer Rudolph van 5 Aug. 1281 komen voor Jo. en H. Graven van Spahen (bij Mieris doch in het eerste deel van het werk van den Graaf de St. Genois *Pairee du Hainaut* p. CCLVII ziet men, dat het moet zijn Spanheim, in dit zelfde vindt men ook H. en B., dat is Henricus en Bertholdus, Graven van Hennenberg; ook komt Herman, die met Margareta, Zuster van Koning Willem, getrouwd was, *altijd* voor met den titel van *Graaf* van Hennenberg, schoon hij geen regerend Graaf was.

Wat het Graafschap *Hartenberg* betreft, betuig ik de beste Geographische en genealogische werken opgeslagen te hebben, zonder hetzelve gevonden te hebben. Een vriend, dien ik daarnaar vroeg, gaf mij dit koddig antwoord:

Mijn vriend, gij wilt van mij verstaan,
Of *Hartenberg* een Graafschap is,
Ja wel! dat houde ik voor gewis,
Maar — Graafschap in de Maan.

Ten derde. Uit het boven geallegeerde blijkt, dat

Hub-

Hubner, waaruit de Briefschrijver gehaald heeft, dat Hendrik de *tweede* zoon was, en in *Hartenberg*, een bergslot, regeerde, abuis heeft, maar dat Hendrik de oudste en Bertholdus de jongste was. Hendrik komt ook voor op het steekspel te Schweinfurt als de Heer van Schleussingen, 't geen Hubner aan Bartholdus geeft.

Ten vierde. Hubner noemt zijn oudsten zoon Hendrik Duytsch Heer, dat is Ridder van het Duitsche huis, en deze is juist de gezant, dien wij hier aantreffen; dit blijkt uit het praedicaat *Heer*, dat hier alleen aan hem, boven de anderen, gegeven wordt, en daar de Aartsbisschop van Keulen voornamelijk met Graaf Floris te behandelen had de belangen van het Duitsche huis, Balie Uttrecht, kon hij geen' geschikter gezant zenden, dan een' Ridder van het Duitsche huis; doch de Briefschrijver zegt, dat zijn Graaf van Hartenberg een geslagen vijand was van Suffried; dit mag hij bewijzen, maar raakt ons niet, en ook moeten de tijden overeenkomen. Hij heeft (b. v.) regt, dat Suffried Aartsbisschop van Keulen in 1290 gevangen zat, dat is waar, maar niet in 1279; wij vinden bij Mieris Dl: 1. bl. 384, dat hij reeds in 1276 een verbond van vriendschap en onderlinge hulp met Graaf Floris gesloten had, en op bl. 395 zien wij een *Vidimus* door hem geteekend, in 't jaar 1294, toen hij zijne vrijheid wederom bekomen had, van drie Charters, door Graaf Floris op onderscheidene tijden gegeven aan den Commandeur en Broederen van het Duitsche huis Balie van Utrecht, waarvan de laatste in het jaar 1278 en geteekend uit den Haag; dat de Aartbisschop van Keulen zich als Protector van de Utrechtsche Balie gedroeg, heeft reeds de Heer Meerman in de geschiedenis van Koning Willem ons geleerd.

Betrekkelijk zijne bedenking op Jacob van Wassenaer zoude ik kunnen zeggen, dat de Briefschrijver verkeerd gelezen had. 'Er staat niet Jacob, maar Jackes; zoude het niet mogelijk zijn, dat in het Register, hetwelk, toen dit afschrift genomen werd, meer dan vierdehalf eeuw oud was, de D uitgegaan was, en dat de Heer Antony van Lijnden, of een ander afschrijver gevonden had IRCK waarvan hij, IACK gemaakt had, en geoordeeld kan

hebben, dat 'er de lettergreep ES bij moest gevoegd worden, om eenige overeenkomst te hebben met den Franschen naam Jacques, doch hetwelk nooit met een *k* gespeld wordt!

Doch wij hebben deze oplossing niet noodig. Onder de Edelen, die Graaf Floris in het jaar 1292 te Kamerijk vergezeld hebben, vindt men Diderik van Brederode. Jan van Arkel, Jan van Heusden, Jacob van Wassenaer, Otto van Asperen, Hugo van Vianen (zie Mieris 1 *d. p.* 549.) 'Er kunnen wel meer leden uit het huis van Wassenaer den naam van Jacob gedragen hebben, dan de gene, die onder de dooden tegen de Vriezen in 1272 is opgegeven, maar die ook mogelijk niet gesneuveld is, doch ik zou eerder gelooven, op grond van een *Mss.*, 't geen ik hierna zal ontwikkelen, dat deze Jacob de oudste zoon van Philips en ook Heer van Wassenaer geweest is, doch ongetrouwd gebleven is, op wien dan zijn broeder Dirck als Heer kan opgevolgd zijn. Het is opmerkelijk, dat van de acht Ridders, die in het verbaal van de instelling der Ridderorde voorkomen, zes hem te Kamerijk vergezeld hebben, hetgeen aan dit verbaal wederom zoo veel te meer geloofbaarheid vasthecht.

Bovenal is de tegenwoordigheid van een' gezant van Westphalen een, in mijne oogen zeer krachtig bewijs; de afschrijver, of, zoo men wil, verdichter van dat *Extract* (wie hij dan ook wezen moge) zal wel in 't jaar 1625, even als de Briefschrijver onkundig zijn geweest, dat 'er te dier tijd een Hertog van Westphalen bestond, en dat die eenige aangelegenheden met den Graaf van Holland had, maar wij kunnen nu zelf die aangelegenheden bestemmen. Wij zien toch daaruit, dat hij het huis van Avesnes toegenegen was, en men kan met eenigen grond gissen, dat hij als Rijks-Vicaris trachtte een verzoening tusschen Graaf Floris en het huis van Avesnes te bewerken, ten minste hem te beraden, om 't zelve huis *in het bezit te helpen* van de landen van Aalst enz., zoo als wij tot dat einde bij Mieris, (I. D., bl. 429) een aanzoek van Keizer Rudolph vinden van den 19den Dec. 1282. Daar nu de eerste Confirmatie reeds den 6den November 1279 door den Keizer gegeven was, juist kort vóór of na het Steek-

spel,

ſpel, zoo worden wij bij de hand geleid tot de negotiatien, waarmede de Gezant van Westphalen belast was

Met den derden Gezant, dien van den Koning van Sehotland, behoeven wij niet verlegen te zijn, daar Alexander III. in zijn tweede huwelijk getrouwd had Margareta van Vlaanderen, halve zuster van de Gravin van Holland, en 'er dus familiebetrekkingen tusſchen hen beſtonden.

De Briefſchrijver, zich verwonderende over de gelijktijdige verſchijning van Dirk Graaf van Cleve en Johan Heer van Heusden in 1290, bij den Graaf van Holland, had zeker niet gelezen 't geen de Kronijk van Goudhoeven zegt: „In 't jaar MCCCX (XC), heeft „ Graef Dirck van Cleve in 's Gravenhage, in vrolyc „ gezelſchap ſittende, gereſigneert ende *vry overgegeven* aen ſynen Neef Graef Floris van Hollant „ de Heerlicheyt van Heusden ende Altena, mettet „ Slot en Stede van Woudrichem enz., daer opene „ brieven of gemaeckt worden ende beſegelt. En „ aldus is de Heerlicheyt van Heusden etc. geworden „ een Leen van Hollant. En Heer Jan van Heusden „ de VII van die name worde doe Vasſael van Graaf „ Floris van Hollant." Dit zoude dan wel op de gedachten kunnen brengen, dat dit op een der vrolijke dagen, welke deze Feesten vergezelden, en daar de wijn niet geſpaard werd, konde geſchied zijn, en dat men het jaar van 1290 voor de inſtelling zou kunnen behouden; doch de tegenwoordigheid van de vreemde Gezanten en van de twee Heeren van Amſtel doet mij ſtellig beſluiten, om het jaar 1279 voor het regte jaar te houden.

In deze Extracten vinde ik ook gelijkvormige uitdrukkingen, met ſchriften van dien tijd.

Wij vinden hier *in den jaere ons Heeren, als men ſchreef.* Zoo begint insgelijks bij Voet van Oudſtenden, Heer v. Culenb, *in den jaere, als men ſchreef* 1251 en bij Melis Stoke, 4e. b. v. 980, *als men ſcreef* ons Heeren jaer XII hondert en XCV. Voorders *myne hoeghe Heer.* Zoo vindt men in den hier voor aangehaalden brief van Arnout van Yſelſtein: Eenen *hogen edelen* Vorſten, en bij Melis Stoke, 4e. b., vers 468 't gebeente van den *hoghen* man.

 Doch

Doch hetgeen mij boven alles voorkomt een afdoend bewijs op te leveren, en daar de Briefschrijver zoo luchtig over heen stapt, is het getuigenis van Reigersberg. Wij moeten ons reeds verwonderen, hoe zekere Schelpen komen aan den naam van *St. Jacobs*-Schelpen, maar wij zien, dat zij reeds dien naam droegen vóór het jaar 1551, toen de Kronijk van Reigersberg uitkwam. Hoe toch kwamen zij aan dien naam, zoo het niet was van den halsband dezer Ridderlijke broederschap, die daarenboven juist zoo beschreven wordt, als zij in het Verbaal beschreven is, maar in *dit Verbaal* droegen die Schelpen nog den naam niet van *St. Jacobs*-Schelpen, het heet aldaar blootelijk vijf Schelpen.

Maar daar ligt nog meer in, wij moesten ons reeds verwonderen, van bij de eerste instelling geene Zeeuwsche Ridders te ontmoeten, dan de toen versche breuk met Floris van Henegouwen zijn' Neef, wien het bestuur over Zeeland was afgenomen, geeft den sleutel daar van. De Zeeuwsche Edelen hebben zekerlijk op dit moment of te onvreden geweest over deze verwijdering, of gevreesd de gevolgen, die dezelve op de gemoederen zou kunnen maken, dan eenigen tijd daarna kon de Graaf hen niet geheel voorbijgaan; alleenlijk, kan men vooronderstellen, dat het geschied is, vóór dat hij nog met sommige van hen in onmin kwam.

Het getal van *twaalf* is daarenboven een kenmerk van de oudheid dezer instelling. De *twaalf* Apostelen en *twaalf* Artikelen des Geloofs, worden bij de instelling van de Tournooijen, door Hendrik de Vogelaar aangehaald als een grond, waarom de Tournooiwetten in *twaalf* Capittelen moesten verdeeld worden, hoezeer men de stoffe met veel moeite daarin splitsen moest; en ik zoude niet twijfelen, of men heeft, bij de instelling dezer broederschap en de eerste bepaling van *twaalf* Ridders, op *twaalf* Apostelen, en *twaalf* Artikelen van 't Geloof gedacht.

Onder de aanleiding gevende oorzaken van dit feest, zoude ook wel kunnen geweest zijn het voltrekken van zijn huwelijk met Beatrix van Vlaanderen. Het doet mij leed van hieromtrent te moeten ophalen een' misslag, dien de groote Kluit begaan heeft in zijne *Historia Critica* (II Dl., bl. 870 *in*

de

de noot), verkeerdelijk besluitende uit een Charter, 31 May 1283. (*Cod. Dipl.* No. 321), dat Beatrix toen nog niet aan Graaf Floris gehuwd was. Zijne dwaling komt daar van daan, dat Guido, Graaf van Vlaanderen twee dochters gehad heeft, die den naam van Beatrix droegen. Graaf Floris heeft getrouwd de dochter uit het eerste huwelijk; maar Beatrix, alhier vermeld, is daarna getrouwd aan Hugues de Chatillon. Wij zien toch uit een Charter van den 21sten Maart 1280, bij Mieris (I. Dl., bl. 403), dat zij mede teekent en zegelt, als Gravinne van Holland; doch dat is de eerste maal dat zij voorkomt; aan den anderen kant blijkt uit een Charter bij Kluit, No. 286, dat zij den 25sten Mei 1278 nog niet getrouwd was: want in dat Tractaat met Guido, zoude Graaf Floris hem zeker den naam van Schoonvader gegeven hebben, gelijk hij hem dien naam geeft in een Charter van 15 Mei 1283, bij Kluit, No. 320, dus valt haar huwelijk in, nadat hij Ridder geslagen was, en juist in de nabijheid van den tijd, dien ik voor die feesten heb gedacht te moeten bepalen, en nu kan het Huwelijks-Contract voor Margareta's eerste vrucht van dit huwelijk, zeer wel den 5den Julij 1281 gesloten zijn geworden, waarmede Kluit in zijne Noot verlegen was (want men sloot die Contracten voor kinderen); en uit een ander Charter van 19 Junij 1282 bij Kluit (No. 313) ziet men, dat hij toen nog geen zoon had, waaruit ik besluite, dat het tweede kind ook eene dochter geweest is. In het stukje: *Iets over Jonkheer Witte van Haemstede*, voorkomende in No. 48. van den *Alg. Konst- en Letterb.* des vorigen jaars, wordt gezegd: dat Beatrix van Vlaanderen, die met Graaf Floris huwde, weduwe was van Hugo van Chastillon, (zie bl. 359). De steller van hetzelve vergist zich hierin zeer. Olivier Vredius, in zijne 13e. Tab., zegt duidelijk, dat Beatrix, echtgenoot van Hugo van Chastillon, dochter was van Isabel van Luxemburg, terwijl Beatrix, die Graaf Floris getrouwd heeft, op den 11e. Tab. voorkomt, en dochter was van Mechtildes van Bethune, (men zie ook de 66ste Tabel van Hubner). Zoodat *de Noord- en Zuid-Nederlandsche*, *maar ook alle vreem-*

de Schrijvers, die deze Echtverbintenis met de Weduwe van Chastillon, volgens den schrijver opgegeven, abuis hebben, ik ken ze niet. Ik weet alleenlijk uit A. du Chesne, dat Hugo van Chastillon Beatrix van Vlaanderen, dochter van Guy, getrouwd heeft in 1287, en dat hij zijn Testament gemaakt heeft in 1299. Dit gestelde is dus abuis, doch als een man van dat gewigt, als de Heer Kluit, zich overijlen kan, dan moeten wel de overijlingen, die dien Schrijver en ook mij zouden kunnen overkomen, verschooning vinden.

De Kronijken zijn omtrent den tijd van dit huwelijk ellendig in de war. Heka stelt het na 't jaar 1287, en Beigersberg wil, dat hij reeds, toen hij Ridder geslagen werd, gehuwd was en kinderen zoude gehad hebben. Hij heeft, gelijk de Schrijver, kunnen misleid zijn, door Melis Stoke, 4e. b. vers 144 en verv., die het huwelijk en gewinnen van kinderen schijnt in volgorde te stellen, vóór het verdrijven van den Graaf van Gelder, doch men zal vers 144 tot 155, als *anticipatie* moeten beschouwen; 't gezag van een Kronijk toch moet wijken voor een Charter; en hoe zoude Floris op zijn 12de jaar zijn huwelijk voltrokken hebben?

Zoude nu nog, na het ontwikkelen dezer geschiedenis, het oplossen der bedenkingen, het blootleggen der gronden van geloofbaarheid, van eenig gewigt zijn, dat deze *daadzaak*, zoo als de Briefschrijver zegt aan *alle* de Hollandsche en andere Kronijkschrijvers tot 1626 onbekend is gebleven, eene stelling, die hij zelf omverstoot, met de Kronijk van Reigersberg aan te halen, en de *opspeurders en verzamelaars van oude Charters en Handschriften!* Waar waren die in 1626 te zoeken? De beste onder de eerste Melis Stoke, heeft het Tournooi niet overgeslagen, maar was dan de instelling eener Ridderlijke broederschap, die aan weinigen te beurt viel, en die niet meer bestendigheid had, dan eene menigte andere Ridderorders, een zoo noodzakelijk onderwerp voor eene Geschiedenis? Ik zou denken van neen! In het werk *Histoire des ordres Militaires, de l'Eglise et des Ordres de Chevalerie*, door Hermant, in 1726 te Rouen uitgekomen, vinde ik twee-en-vijftig Ridderorders beschreven, waarvan verre de meeste geen langer duur, en

en geen meer vermaardheid gehad hebben, dan deze, en voor het te niet gaan van dezen, was nog eene bijzondere reden, namelijk: het uitsterven van het eerste Huis van Holland, de kortstondigheid van regering van den Zoon van Graaf Floris, en de onmogelijkheid, om in de algemeene verdenkingen, waaronder alle de Edelen lagen, zulk eene Ridderlijke broederschap voort te planten. Weten wij meer van de Ridderorde, die Hertog Albrecht van Beijeren en Graaf van Holland ingesteld heeft?

Maar hoe heeft men niet vroeger dit verbaal gevonden? Ik vraag, wie zou het gevonden hebben? En waartoe zoude het gediend hebben? Had men in dien tijd de vrijheid, om de archieven van de Ridderschap alleen uit weetgierigheid te doorsnuffelen?

Maar toen in het jaar 1618 de Ridderschap van Holland werd vermeerderd met vijf Leden, waarvan vier ontwijfelbaar tot de oude Hollandsche geslachten behoorden was zekerlijk dit verbaal de grond, waarop Antony van Lijnden geadmitteerd werd; zulke Collegien waren altijd jaloersch op hun voorregt, en een geslacht, dat tot eene andere Provincie behoorde, werd niet ligtelijk als medelid aangenomen en toegelaten.

(Het Vervolg hierna.)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

WIJSG. en ONDERWIJS. Verhandeling over het verband en den zamenhang der Natuurlijke en Zedelijke Wetenschappen en over de wijze; om zich dezelve eigen te maken en aan anderen mede te deelen, door JACOB DE GELDER, Hoogleeraar te Leyden. In 's Gravenhage en te Amsterdam bij de Gebroeders van Cleef. 1826 XII en 465 bl. gr. 8°.

Wij gelooven niet, dat iemand, die onbevoordeeld en bedaard de zaak onderzoekt, het verband en den zamenhang der natuurlijke en zedelijke wetenschappen geheel zal voorbijzien: want, wanneer hem geen waan of eigenzinnigheid verblindt, moeten beide hem op onderscheiden punten bij dit onderzoek van lieverlede in het oog vallen. Eene verhandeling over dit onderwerp te schrijven, zou men dus overtollig kunnen achten, indien men het, even

als over het bestaan van dat verband, van dien zamenhang, altijd ware eens geweest aangaande de enghelé en strekking derzelve en de toepassing daaruit afteleiden, ten dienste van het onderwijs. De laatste is vooral in de Noordelijke provincien des rijks een niet onbelangrijk geschilpunt, daar gehechtheid aan het oude de nieuwe verordeningen voor het middelbaar onderwijs op dat verband gegrondvest en sedert tien jaren ingevoerd, om niet te zeggen verijdeld, toch velerwege zoo ontzenuwd heeft, dat men er weinig vrucht van gezien en veelligt nog minder van te wachten heeft, ten zij er middelen beraamd worden, om die verordeningen nieuwe veerkracht en leven bij te zetten.

Tot dit loffelijk einde wil de Hoogleeraar de Gelder krachtdadig medewerken, door de uitgave dezer Verhandeling, en bepaalt zich bijzonder tot het doelmatige, ja onontbeerlijke van het onderrigt in de wiskunst op de Latijnsche Scholen, in den tegenwoordigen staat van onderwijs en beschaving, — en tot de wijze, waarop het gegeven moet worden, zullen de verordeningen deswegens eenmaal doel treffen. Hij splitst deze Verhandeling, na in eene inleiding het doel van zijn geschrift nog nader dan in het voorberigt te hebben voorgesteld, in vijf hoofdstukken. In het eerste wordt gehandeld over de voortreffelijkheid van den mensch en hoe de ontwikkeling zijner verstands- en gemoedsgaven zijn geluk en de rust der Maatschappij bevordert; — in het tweede over de studie der natuur, als veredelende den mensch en bevorderende den welstand en rijkdom der Maatschappij; — het derde bevat een algemeen overzigt over het verband en den zamenhang der menschelijke wetenschappen; — het vierde handelt over den geleerden stand en de wijze, hoe dezelve thans behoort te worden opgekweekt, en de vijfde of laatste over den *methodus docendi*, in de studie der wiskundige wetenschappen te volgen.

Wij hebben dit een en ander met belangstelling gelezen, en hopen, dat deze Verhandeling in de regte handen zal komen, namelijk van diegenen, welke op het middelbare onderwijs dadelijk invloed hebben, op dat zij de nuttige wenken, waarmede dit geschrift overal is doorzaaid, niet in den wind slaan, maar ijverig ter harte nemen, ten minste, met aflegging van alle verkleefdheid aan het oude, dezelve beproeven, en kunnen zij den toets doorstaan, die getrouwelijk opvolgen.

Om het oogmerk te bereiken, dat de Schr. zich voorstelde (wij kunnen 't niet ontkennen) had hij, naar ons inzien, vooreerst veelligt beter gedaan, met zijn betoog meer te bekorten, wanneer hij op grooter aantal lezers mogt rekenen; en ten andere had hij zijn' toon hier en daar wel wat kunnen matigen; overreding wordt toch zelden bewerkt door scherpheid; — en zeker spreken uit de hoogte,

te, waartoe bekwaamheden wel eens regt ſchijnen te geven, wordt door lieden, die ook op verdienſten aanſpraak meenen te mogen maken, dikwerf kwalijk opgenomen, waarbij dan het nut, dat men voor had te bewerken, zoo ligt te loor gaat.

Wat ons perſoonlijk aanbelangt, wij deelen over het geheel in 's Schrijvers meening, dat het middelbaar onderwijs nog veel te wenſchen overig laat, en vooral uit het oogpunt, waaruit hij hetzelve veelal beſchouwt; — maar vragen, of het gebrek aan wiskundige onderwijzers, met den geest doortrokken, die den Schr. bezielt, niet de voornaamſte hinderpaal is? en geven in bedenking, of die wel kan uit den weg geruimd worden, dan door ook die onderwijzers op daartoe geſchikte kweekſcholen te vormen? Wij weten wel, dat zulks tijd vordert, maar gelooven, dat ook de beste verordeningen op het lager onderwijs niet die uitwerking zouden gehad hebben, welke wij daarvan ondervinden, indien vooral dit middel met andere doelmatige middelen niet tevens ware gebezigd geworden.

Wij kunnen in geene bijzonderheden treden; maar ſchoon wij niet aan alles, wat de Schrijver zegt, ons zegel willen hangen, wij moeten openlijk erkennen, dat de tegenwerpingen tegen het aanleeren der wiskundige grondbeginſelen zoo ſcherpzinnig als bondig door den Hoogleeraar worden opgelost, en dat, zoowel in den tekst als in de aanteekeningen, menigvuldige bijzonderheden en bevindingen tot het onderwerp betrekkelijk, voorkomen, die de lezing van deze Verhandeling veraangenamen en onderhoudend maken, ook voor hem, wien de ſtoffe, oppervlakkig beſchouwd, min *uitlokkend* mogt voorkomen. Ten ſlotte willen wij den Schr. alleen opmerkzaam maken, dat hij 'er voor wake, wil hij nut ſtichten, van zich niet ſchuldig te maken zelfs aan den ſchijn, van door te veel te willen bewijzen, niets te bewijzen, welken, indien wij ons niet bedriegen, voorſtanders van een tegenovergeſteld gevoelen wel in dit geſchrift zouden kunnen opzoeken. P.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

PROGRAMMA.

In de SESSIEN van de *Algemeene Vergadering der Nederlandſche Huishoudelijke Maatſchappij* te Haarlem; begonnen den

Aan 7den en geëindigd den 9den Junij 1826, zijn de volgende *prijzen* en *remuneratien* toegekend, als:

Aan den Heer J. A. R. Best te Amsterdam, de premie van *vijfentwintig Dukaten* voor het *vierde jaar*, op zijne ingezondene *Proeven in de Graveerkunde.*

En aan den zender der *Graveerproeven*, geteekend M***, de premie van *vijfentwintig Dukaten* voor het *eerste jaar* uitgeloofd bij Prijsvraag No. 220 bladz. 242, die bij opening van het biljet is bevonden te zijn de Heer Johannes de Mare, te Amsterdam.

Aan de Heeren M. Hübner J. Hz. Stempelsnijder te Haarlem, de premie van *acht Dukaten*, en aan P. F. Larmuseau en Alexander van Ackere, Graveurs te Kortrijk, Provincie Westvlaanderen, ieder eene premie van *zes Dukaten*, allen voor het *tweede jaar*, wegens betoonde vorderingen in de *Letterstempelsnijkunst*, ingevolge Prijsvraag No. 231 bladz. 267.

Aan den Heer Jacobus van der Plaats, te Rotterdam de premie van *dertig guldens* voor het houden van *tien deelbare of opzetkorven*, waarin de Bijen, *zonder die omtebrengen, gehouden worden*, in antwoord op Prijsvraag No. 264 bladz. 329.

Verder wordt gemeld, dat de zender van de monsters *Kalfsvellen*, gelooid met een ander voortbrengsel dan de *eikenschors*, in het vorige jaar geremunereerd met *acht Dukaten*, zinspreuk:

Zijt arbeidzaam voor de arbeidzamen.

vrijheid heeft gegeven, tot het openen van zijn biljet, en bevonden is te zijn, de Heer J. J. Verhoeff te Rotterdam.

Even ook zoo door den zender der proeven *van opgezette vogelen en zoogdieren*, aangemoedigd met *tien Dukaten*, de toestemming verkregen zijnde tot het ontzegelen van zijn naambillet, hebbende tot motto:

Uit liefde tot de Kunst.

zoo is gebleken, dat was de Heer Jac. Kets, Zoon, te Antwerpen.

Deze ontzegeling van het biljet ook toegestaan zijnde door den zender van het monster *Lijm voor de Fabrijken* onder de spreuk:

Dieu peut, Dieu veut.

aangemoedigd met *acht Dukaten*, zoo is gebleken, dat zulks was de Heer A. T. van Son, te Rotterdam.

[Hier volgen de bekrooningen en eervolle vermeldingen bij de gehouden Planten-Tentoonstelling, welke reeds in dit Weekblad zijn medegedeeld No. 25.]

Voorts

Voorts wordt de schrijver van de Verhandeling over de cultuur van het *Fiorin-gras*, met opgaaf van het vee, dat daarmede gevoederd is, geteekend met de spreuk:

Met beter te hopen enz.

verzocht, tot het inzenden van eenige planten van deze door hem tot voedsel gebezigde grassoort, ten einde daardoor te doen blijken, of zulks de ware *Agrostis stolonifera* is geweest.

Zoo wordt ook de inzender van het monster *Druk-ink*, in antwoord op Prijsvraag N°. 260, geteekend: *Prosperité*, uitgenoodigd, om optegeven, of zijn *Druk-ink* nog eenige bereiding vordert, alvorens te worden gebruikt, en zoo ja, waarin zulks bestaat?

Nog heeft de Maatschappij met zeer veel genoegen gezien: monsters van *Chirurgicale Instrumenten* uit *Gomme Elastique* vervaardigd, en aan haar ingezonden, door de Heeren van Geuns en van der Wissel te Haarlem, die allezins blijken dragen van gemaakte vorderingen, en meent zij, bij deze gelegenheid, daarvan loffelijke melding te moeten maken.

Verder zijn de navolgende *Antwoorden* en *Stukken*, bij de Maatschappij ingekomen, om daarbij gemelde redenen *niet* bekroond.

Middel om houten Vloeren, Lambriseringen enz. voor eene spoedige verrotting te bewaren, geteekend N. N. is ter zijde gelegd, doordien het opgegeven middel met geene proefondervindelijke bewijzen is gestaafd.

Eene Verhandeling, hoe hooge zandgronden met Leem zijn te verbeteren, zinspreuk:

In de toekomst is hier nut uit te trekken.

daar bewijzen van genomene proeven en getuigschriften ontbreken, zoo is zulks gepasseerd.

Verhandeling van de wijze, op welke de Landbouw in vele zandige streken van ons Vaderland, gedreven wordt enz., hebbende tot motto:

Rigt uwe zaken na den tijd

hieraan mede bewijzen en getuigschriften van genomen proeven ontbrekende, zoo is dit stuk buiten deliberatie gehouden.

Model-werktuig en Verhandeling ter betere en nadere bepaling der snelheid van een Schip op zee, en hetgeen tevens dienen kan voor eenen windmeter, devis:

Kunst en ervaring strekken den zeeman tot gids.

omdat, hoe ingenieus dit werktuig ook is uitgedacht, het te veel is zamengesteld, en daarbij de regelmatige beweging van het schip daaraan eene schokkende beweging zal toebrengen, die op hetzelve zeer veel invloed hebben zal, en

dat,

dat, om het als windmeter te doen dienen, eenvoudiger werktuigen bestaan.

Model, Teekening en Verhandeling van een verbeterd Loglijn, en tevens kunnende dienen tot het doen van waarnemingen, zinspreuk:

Tot nut der zeevaart enz.

Hoewel hulde doende aan de vernuftige wijze, waarop deze werktuigen bedacht zijn, zij echter niet anders zijn, dan de voor vele jaren doch hier verdubbelde toestel van Pitot, waarom het is gepasseerd.

Verhandeling en Teekening van een nieuw uitgevondene Logtuig, geteekend:

Tot Nut der zeevaart.

daar de vraag vordert, de inzending van een werktuig, dat hier gemist wordt, zoo wordt dit stuk ter zijde gelegd.

Gegraveerde Kunstprent naar de Schilderij van een Nederlandsch meester, voerende tot spreuk:

Zoo kunnen dan de dooden, na hunnen dood nog leven, enz.

deze prent heeft in alle opzigten te weinig waarde, dan dat zij naar den uitgeloofden prijs kan dingen.

Verhandeling en monsters Mergel in dit rijk gevonden, hebbende tot spreuk:

Hic mihi responsum &c.

uit oorzaak van het gebrek aan *Duitsche Mergel* ter vergelijking, is de beoordeeling dezer zaak één jaar uitgesteld.

Verhandeling over de jonge Sparrenboomen van schadelijke insecten te bevrijden, zinspreuk:

Fortunatus et ille Deos &c.

daar de schrijver zich in zijne Verhandeling heeft doen kennen, strijdig met de wetten dezer Maatschappij, zoo wordt dit stuk buiten de deliberatie gehouden.

Monsters Vischlijm, met berigten van de inzenders, onder de spreuken:

a. *Wijst vreemde Vischlijm van de hand* enz.

b. *Door lust tot onderzoek verkregen.*

Door deze inzending is niet voldaan aan de vraag, wijl dezelve moet dienen om in plaats van de Buitenlandsche Vischlijm gebruikt te worden.

Ruwe of ongebleekte katoenen garens, rood en zwart geverwd, devis:

Eerste proef.

zijn onvoldoende bevonden:

Teekening en Beschrijving, welke soort van Brandspuiten het meeste nut bij brand aanbrengen, geteekend:

Twee Elementen te verbinden, enz.

Daar

Daar de zender niet heeft voldaan aan het gevorderde bij de vraag; en daarbij geene bewijzen van genomene proeven ingezonden, zoo is dit stuk gepasseerd.

Drie geschriften over de oorzaken van de verminderde deugd der Metselspecie, geteekend:

a. Daardoor beproeve men in ons Land, enz.
b. Men moet nooit het oude vergeten, enz.
c. N. N.

Deze geschriften niets bevattende, hetgeen niet bij iederen ervaren Metselaar bekend is, zoo is op deze antwoorden geene attentie geslagen.

Verhandeling over de oorzaken van de vermindering van den Haring aan de kusten en opgaaf van de middelen, die tot verbetering zouden kunnen worden aangewend, onder het motto:

Die wel onderscheidt, leert wel.

hieromtrent nog inlichting gewacht wordende, zoo is deze zaak een jaar uitgesteld.

Verhandeling en Teekening van een werktuig, om de korenlanden van het Duist of Duistgras te bevrijden, enz. devies:

Omdat het vreemd is moet men het niet verwerpen.

Door den schrijver is niet voldaan aan de vraag; hij had het door hem gestelde door proeven moeten bevestigen, en daarbij hebben ingezonden eenige gedroogde exemplaren van dat onkruid; ook is zijn voorgeslagen Pennol niet nieuw; deze is reeds beschreven in het 9de *stuk van Uittreksels uit Berigten van Leden Correspondenten en Departementen dezer Maatschappij, en gedrukt in* 1817; om alle deze redenen is dit antwoord ter zijde gelegd.

Verhandeling en Teekening van een werktuig om den juisten aard, en elkander opvolgende beddingen der gronden aantewijzen, en te ontdekken, en mede kunnende dienen als een Instrument, bij ons in den Landbouw niet gebruikt wordende, geteekend met de spreuk:

Tot nut, gemak en voordeel.

Modellen, nevens bewijzen en getuigschriften aan dit antwoord ontbrekende, zoo is deze Verhandeling en Teekening gepasseerd.

Model van een nieuw geïnventeerde Reddingsboot, zinspreuk:

Tot nut der Schepelingen.

Volgens de ingekomen rapporten is de ongenoegzaamheid van dit vaartuig, waartoe het zou moeten dienen, voldoende bewezen.

(*Het Vervolg hierna*).

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Wij maken onze lezers opmerkzaam op het belangrijk verschijnsel, dat op den *eersten Augustus* aan den hemel zal plaats hebben, volgens aankondiging in een onzer Nieuwspapieren.

„ De schoonste planeten van ons zonnestelsel Venus en Jupiter zullen op dien dag in conjunctie, en des avonds zeer digt bij elkander in het westen zigtbaar zijn. Hare doorgangen door den meridiaan zijn ten 14u. 22′ middelb. tijd, (2u. 22′ na den middag); hunne geocentrische lengte is 164°. 53′ 24″; de geocentrische breedte van Venus is 1° 7′ 24″6, die van Jupiter 1° 5′49″2 beide noordelijk; dan waarschijnlijk zal Venus, uit hoofde van het verschilzigt in hare breedte schijnbaar in aanraking zijn met Jupiter. Dit treffend gezigt zal nog verhoogd worden, doordien ook de planeet Mercurius meerder noordelijk zal zigtbaar zijn: want deze planeet bevindt zich op dien dag in haar verste punt van de zon; haar doorgang door den meridian is ten 13u. 45′ m. t. (1u. 45′ na den middag.)"

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1806. Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
19	[illegible]	67	W.	bewolkt.
	29. 9¾	68	W. N. W.	
	30. 0	57	W. t. N.	
20	30. 0	66	W.	bewolkt, 's avonds betrokk.
	30. 0	69	W. t. Z.	
	29. 9¾	63	Z. W.	
21	29. 7¾	64	W.	voorm. harde reg., met w., nadenm. bew., zeer zwaren regenb, 'sav. betr. 'snachts reg.
	29. 7	68	Z.. Z. W.	
	29. 7½	61	Z. W.	
[illegible]	29. 8	62	N. O.	betrokken, voor den middag, 's avonds en 's nachts regen.
	29. 8½	64	N. t O.	
	29. 9	63	N.	
23	29 9	65	N. t. W	bewolkt.
	29. 9	72	N. W.	
	29. 9½	63	W. t. Z.	
24	29. 9¾	68	N. O.	tegen den morg, een zwaren stortregenb., voorm. zeer bew. nam. omtr. held., 'sav held.
	29. 9½	77	N. O. t. N.	
	30. 0¾	66	N. N. O	
25	30. 0½	68	N. N. O.	meest omtrent helder.
	30 0½	74	N. t. O.	
	30. 1½	61	N.	

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST- EN LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826.

N°. 33. *Vrijdag den 4den Augustus.*

BERIGTEN.

Berlijn. Op den 16den Mei ll. verloor de Geneeskunde alhier den Geheim - Oppermedicinaalraad Dr. Christiaan Friedrich Richter. In 1744 te *Halle* geboren, verwierf hij in 1767 aldaar de Doctorale waardigheid, na verdediging zijner Verhandeling *de inflammatione ejusque in tela cellulosa frequentissima sede*. Hij zette zich vervolgens drie jaren later, binnen welke hij reisde, als Arts in deze hoofdstad neder, waarna hij van 1770 — 1810 in onderscheidene hooge betrekkingen, in zijn vak van studie, onvermoeid werkzaam was. In 1817 vierden zijn Collega's alhier het jubilé zijnes doctoraats, wanneer Z. M. de Koning van Pruissen hem door den Prins van Hardenberg het patent van Geheim - Oppermedicinaalraad deed overreiken. Hij heeft de Geneeskundige Letterkunde met de volgende schriften verrijkt, eene *Dissertatio epistolaris de observanda in morborum medela medendi methodo generatim considerata* 1771; *Abhandlung über die Entstehung und Behandlung verschiedener Arten von Fiebern* 1784, en in 1794 *Beyträge zu einer Praktische Fieberlehre.*

Groningen *den 23sten Julij.* Gister hield het Instituut voor Doofstommen in de Nieuwe kerk deszelfs 36ste jaarlijksche tentoonstelling der proeven van de vorderingen der Kweekelingen, waarna de Prijsuitdeeling volgde. Dezelve werd geopend door den Heer Dr. C. Guyot met eene zeer belangrijke voorafspraak *over eenige dwalingen aangaande Doofstommen.* — Twaalf Kweekelingen van de 158. zullen ontslagen worden, in welker plaats even zoo veel in September weder zullen worden opgenomen.

Haarlem. Aan de onderstaande ons medegedeelde Latijnsche dichtregelen willen wij geene plaats weigeren.

VIRO AMICISSIMO

SIMONI SPEYERT VAN DER EYK,

SUA DE DEO, ET IN LAUDEM GEOMETRIAE POËMATA MIHI COMMUNICANTI.

Naturae Auctorem, Naturae et grande Theatrum,
Magnum opus et Magnum dum canis Artificem;
Dicitur et meritâ tibi dum Geometria laude,
Quâ solâ harmonie aeternus et ordo patent;
Musa tibi, et Sophie, et Cyrrhaeus plaudit Apollo,
Teque suprà vulgus docta probat pietas.
Vena seni dives juvenili tramite currit.
Felicem ô nimium! miror et invideo.

Lutet. Par. prid Kal. Jul. 1826. P. H. MARRON.

BRIEF ter wederlegging van het gestelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg van bladz. 73).

Laat ons nu overgaan tot eene kleine biographie der personen, die in dit extract voorkomen.

Flo-

Floris V. Graaf van Holland. Geen der Hollandsche Graven zoude eene zoo rijke stoffe tot eene bijzondere geschiedenis opleveren, als hij; ik zal hier alleenlijk herinneren, dat hij bij het overlijden van zijn' vader slechts een jaar en drie maanden oud was. Zijn vaders broeder Floris *de goedertierene* was zijn natuurlijke voogd, en heeft zekerlijk het opzigt over zijne eerste kindsche jaren gehad, denkelijk daarin ondersteund door zijne zuster Aleid Gravin van Henegouwen, die reeds in 1255 haar' man verloren had, en den jongen Graaf van Holland te gelijk met hare kinderen kon groot brengen. Toen Floris stierf aan de wonden, die hij op eene Tournooi te Antwerpen bekomen had, was zijn pupil slechts vier jaren oud, en Aleid dacht zich geregtigd tot de voogdij, dat is: niet alleen over den persoon, maar ook over de Graafschappen, die op haar pupil verstorven waren. (*) Zij liet zich daarmede beleenen in 1262, door den Roomschen Koning Richard, doch de Hollandsche Edelen lieten dat niet toe, en vertrouwden de voogdij aan den Graaf van Gelre; terwijl nu de Zeeuwsche Edelen de partij van Aleid kozen, kwam het tot eenen binnenlandschen oorlog en in 1263 had de slag bij Vernouts-ee plaats, waarbij Gravin Aleid te kort schoot, doch de persoon van Floris zal wel onder hare vrouwelijke zorg gebleven zijn.

Zij dede 't kint wel achter waren
Tote het quam tot sulke jaren
Dat hi hemselven began verstaen,
Doe dede sine ter scolen gaen
Walsch en Dietsch leren wel.

Hij ging dus op de Fransche School, en dat hij alhier zijn' tijd niet geheel onnut verspild heeft, zien wij uit den Franschen brief, dien hij aan den Koning van Engeland schreef, nadat hij het lijk van zijn' vader gevonden had.

„*Le Haut Prince et noble, son tres chier et amé seigneur, Eduard, Rois d'Engleterre, Florens, Conte de Holand, saluz, et li appareilles en tous lieus a li servir.* *Tres*

(*) Men vindt bij Mieris verscheidene brieven van Vrouwe Aleid als Voogdes op de jaren 1258, 1260, 1261, reeds eer zij daarmede beleend was.

Tres chier Sire, com il est ensi que Dieu par la Grace m a aidiet a ce, que je suis venues a dusus de mes Enemis mortels les Frisons, ne vole je, en nulle manere lasier que je ne le vous feisse savoir, com a mon Seigner et a celi de qui je me fie tant, que bien quide savoir que plus lies en seront se Dieu me donnoit axchiever si grant partie de mon desir com ceste est.

Sire pour che est que je vous fas savoir, que jai heu as gens devant, dis quatre batalles, et de tres toutes nous a nostre Sires aidiet a ce, que nous les veinquemes, et avons conquis tout leurs plus fort pas, et avons par force le cors de mon seigneur mon pere, la quelle chose je desiroie sur tutes rient.

Sire, je vous voudroie projer que vous de ces biens que Dieu nous a fet avec nous veullies nostre Seigneur mercher; qui tousjours vuelle estre garde de vous, et vous voles chose que je puisse faire commandes moi. —

Deze brief, dien Rymer *act. publ. angl.* en Mieris na hem ons bewaard heeft, is zekerlijk uit de pen van Graaf Floris zelven gevloeid, en behelst eene naïve uitboezeming der gevoelens, waarmede hij bezield was; die gevoelens waren edel en de dankbaarheid aan het Opperwezen straalt 'er aan alle zijden door; dan dit monument is ook een der oudste, die wij van de Fransche taal in den gezelligen omgang ontmoet hebben; en dat een Hollandsche Graaf aan een' Engelsch Vorst in die taal schreef, bewijst, dat reeds toen die taal aan de Hoven en in de hooge rangen der Maatschappij gebruikt werd. De diplomatique correspondentie was in 't Latijn, maar het gevoel van Graaf Floris was veel te warm, om deze eerste communicatie aan zijne Kanselarij over te laten.

Het juiste moment, wanneer hij, zeker door toedoen van eene partij Edelen, en van zijne Tante zich heeft ontslagen van de voogdij van den Graaf van Gelre, is moeijelijk te bepalen; doch ik denk, dat hij dit gedaan heeft, zoodra hij 12 jaren bereikt had. Dit schijnt ons wat vroeg; doch wij zien uit de Geschiedenis van Graaf Willem door den Heere Meerman IIIde deel p. 398, dat de ouderdom van 12 jaren de meerderjarigheid voor de Leenen bepaalde. Graaf Floris was in den zomer van 't jaar 1266 12 jaar oud geworden. Den 10 Julij van dat

jaar zien wij hem reeds, volgens Kluit N. 257, zijn eerste charter geven, en in October deszelfden jaars geeft hij reeds vrijheden aan de stad van Delft, in December daaraanvolgende aan de stad van Leyden; en hier zien wij, dat hij geassisteerd werd, *ex consilio et amicitia*, door Simon van Haarlem Dirck van Teilingen en Gijsbrecht van Amstel; dat Wouter van Egmond en Willem van Benthem als getuigen teekenen, en dat Willem van Egmond namens den Burggraaf van Leyden, die mogelijk absent was, zijn consent gaf.

Vier jaren later ontmoeten wij nog diezelfde Raden bij Graaf Floris, met bijvoeging van Albert van Velsen, indien althans deze brief echt is, waaraan ik (al was het slechts om deze reden) niet twijfelen zou, terwijl de brief van 1327 geenszins bewijst, dat Rotterdam ooit eene bijzondere Heerlijkheid geweest is; en daar Schiedam reeds eene stad was, die eene jaarmarkt had, komt het mij zeer waarschijnlijk voor, dat Rotterdam reeds lange eene stad was, hoezeer het ambacht of geregt van een of ander gedeelte aan een' particulier kon toebehooren.

Van de drie Ridders, die hier als vrienden en raadslieden voorkomen was, de eene: Simon van Haerlem; hij was Bailluw van Kennemerland. Hij geeft met Dirck van Teilingen, die Bailluw was van Holland den 14 Jan. 1266, een certificaat, dat Graaf Floris zekere vrijheid op de Tollen aan Delft vergund had, dewelke hij den 23 October gegeven heeft. Hoe is dat mogelijk? Zeer wel! mits dat de 14 Januarij na den 23 October komt, en dat deed het, omdat het jaar met Paaschen begon, waaruit blijkt, dat wij bij Mieris aantreffende een jaartal en eene bepaling van maand, telkens de eerste maanden van ons jaar, *Januarij*, *Februarij* en gedeeltelijk *Maart* voor de laatste maanden van het aldaar gedesigneerde jaar houden moeten.

Simon van Haerlem gaf zijn huis in Haarlem (dat zeker een prachtig slot geweest is) over tot een klooster van Carmeliten. Zijn dood wordt gesteld op 1280; maar waarschijnlijk heeft hij zijne laatste dagen in het klooster, dat hij gesticht had, als Monnik doorgebragt. Gijsbrcehtvan Amstel, die

die hier voorkomt is zeker niet de dolle Ridder, die zich aan het hoofd der Kennemers stelde, maar deszelfs vader.

Het schijnt echter, dat Diederick van Teilingen de man was, wiens raad en beleid boven de anderen uitstak. Vrouw Aleid begeerde nu zelf zitting in dezen Raad te hebben; en men kan uit eene belofte van Diederick van Teilingen, gedaan aan Vrouwe Aleid van Henegouwen, den 25sten September 1272, „ dat hij haar zal bijstaan in alle raad en hulp bij den Jonckheer Floris" besluiten, dat zij oordeelde hem niet te kunnen missen. Kort daarna (doch hetgene Mieris vroeger stelt, omdat het op den 20sten Januarij 1272 geteekend is, 't geen wij moeten verstaan, naar onze manier van rekenen 1273) zien wij Vrouwe Aleidis en Dirck van Teilingen een zekere verkooping van Graaf Floris bezegelen (Mieris I. Dl., bl. 359). Met het jaar 1272 begint dus voor Graaf Floris een tweede tijdvak van Regering. Vrouw Aleid wist haren invloed te gebruiken ten voordeele van haar' zoon Floris van Henegouwen, en 't is dan ook in dit jaar, dat hij aan zijn' Neef het bestuur over Zeeland toevertrouwde, met bijvoeging van Aelbrecht Heer van Voorne.

Zoo regeerde hij dan van 't jaar 1272 af. Hoe nu Aleid en haar zoon Floris 'er op uit waren, om Diederick van Teilingen aan hen te verbinden, en van hen afhankelijk te maken, blijkt uit een' brief van den 26sten April 1275, waaruit men ziet, dat zij hem eenige regten op het Bosch van Haarlem had afgestaan, op welk Bosch hij geld geschoten had; de brave man zegt niet, dat hij het geld teruggekregen heeft, maar scheldt haar kwijt van die regten.

Hij moest ook zijn huis te Warmond aan Floris van Henegouwen opdragen, en van hem wederom ter leen ontvangen, en daarvoor dienst en getrouwheid aan Floris van Henegouwen beloven, volgens brief van 20 November 1276; en dit opdragen van zijn allodiale goederen, om dezelve weder als leen te ontvangen, 't welk in deze eeuw menigvuldig plaats had, was een der middelen, waardoor de Adel meer afhankelijk werd. De laatste brief bij Mieris, die

die Graaf Floris geteekend heeft met zijne Tante Aleid en zijn' Neef Floris, is gedateerd 19 April 1276, doch moet verstaan worden 1277.

Graaf Floris was dan (in 1272) tusschen de 17 en 18 jaren oud. Het was een edel gevoel, dat bij hem ontbrandde, van te denken aan het treurig uiteinde van zijn' vader; want den dood van zijn' vader of magen te wreken, tot dat die gezoend was, werd in dien tijd voor een' pligt gerekend. Met de hoop van het lijk te zullen vinden, kon hij zich weinig vleijen, dat was denkelijk in de moerassen versmoord en verzonken. Gravin Aleid had te veel zijne gunst noodig, om hem in zijne verklaarde voornemens tegen te gaan en de oude Diederick van Teilingen vermogt niet genoeg op den jongen Graaf, om hem eene onvoorzigtige expeditie afteraden.

Laat ons hier nog eens Melis Stoke aanhalen, want ik houde hem voor den besten Kronijkschrijver, althans voor dit tijdvak.

Doe quam Florens in sinen moede,
Dat hi woude wreken sinen vader
Of aventuren tene gader
Dat hi van Gode hilt te lene.

Op dezen laatsten regel bouwt de Heer Huidecoper zijn zonderling systema, hetwelk zoo meesterlijk door den Heer Kluit gerefuteerd is, te weten: dat hij zijn Graafschap hield *van God en den degen, zonder eenig Opperheer te erkennen.* De woorden dezer verzen zijn niet duidelijk, doch het was niet een landschap, dat hij van God ter leen hield, maar het *avontureren* de kans des oorlogs, die alleen van God afhing. Maar wat gebeurde?

De Grave hadt den quaedsten coop.
Hi moeste keren, al wast scande,
Weder t huys, dan hi was comen.

Nadat Graaf Floris, onder den invloed van zijne Tante en Neef, een' geruimen tijd geregeerd had, begreep hij, dat hij zich te zeer onder de plak gezet had, en het dacht hem best, zich maar eerst Ridder te laten slaan, om dan het Bestuur onafhankelijk van den invloed van zijne Tante en Neef te aanvaarden. Hij was nu 23 jaren oud; een jaar, waarop men meer-

vanden den Ridderslag ontving, gelijk ook Philips *de Goede* van Bourgondien, op den ouderdom van 23 jaar eerst Ridder geworden is. Dat hij zijne Tante verdreef, was zeker niet wel, doch ik denk dat hare staatzucht en de invloed, dien zij op haar' Neef wilde blijven behouden, hem wat te zeer gedrukt heeft; en eens Ridders zijnde en zijn huwelijk met Beatrix voltrekkende, kon hij zich beter van die afhankelijkheid los maken. Dit geschiedde, en nu hebben wij hem tot 's Hage vergezeld, alwaar de Ridderfeesten dit nieuw tijdperk van zijn leven moesten openen en het gezigt van een' prachtigen Hofstoet hem bij zijne naburen aanbevelen en ontzag en achting voor zijn' persoon en regering moest inboezemen.

Dat hij een betamelijk gevoel van waardigheid had, bewijst zijn brief van den 29 Maart 1276 (moet zijn 1277) aan den Koning van Engeland, waarin hij vrijgeleide geeft aan alle Engelschen van in zijne landen te komen, te vertoeven, geoorloofde koopmanschap te drijven, en veilig te rug te keeren, van den naast bij zijnden Paaschen af, (met welke het civiele jaar begon) gedurende twee volle achter een volgende jaren, *mits de Koning diergelijk vrijgeleide* aan hem en zijne onderdanen verzekerde.

Dierick Graaf van Cleef was reeds aan zijn' vader opgevolgd in 1275; hij noemt zich Neef van Graaf Floris, omdat hij afstamde van Aleid van Holland, Dochter van Graaf Floris den IIIden, die moeder van zijn' overgrootvader geweest was. Hij had in eerste huwelijk getrouwd Ermgard van Gelre en in tweede Margriet van Habsburg, wiens vader volle neef was van Keizer Rudolph. In het jaar 1287, sluit hij een verbond met den Hertog van Braband, tegen een ieder, uitgenomen den Keizer, Graaf Florens van Holland, Dirk Loef zijn broeder, den Aartsbisschop en de Kerk van Keulen, Dirk Heer van Heinsberg zijn Oom, Hendrik Graaf van Luxemburg, Walleram zijn broeder, en Walleram Heer van Valkenburg; waaruit schijnt te blijken, dat hij in den twist over het Hertogdom Limburg verlangde neutraal te blijven, gelijk hij 'er zich ook niet in gemengd heeft. Wagenaar zegt, dat

hij

hij, kort na 's Graven dood in Holland overgekomen zijnde, zich heimelijk gedroeg als een begunstiger der verbonden Edelen; openbaar was hij tegen hen, doch het kan zijn, dat hij hun leven heeft willen sparen. Hij is een tijd lang daarna Stadhouder van Holland geweest, en is gestorven in 1305.

Dirick of Diederick, Heer van Brederode was een der braafste en beroemdste Ridders van dezen tijd, 't geen hem den toenaam van *goedertieren* of *pius* deed verwerven. Hij is voornamelijk bekend door zijne expeditien te water; de eene in 1287 tegen de Vriezen, die hij bij gelegenheid van een' zwaren vloed aantastende, tot gehoorzaamheid dwong; de andere gedurende eene afwezendheid van Graaf Floris tegen de Vlamingen, die in Zeeland gevallen waren, en die zijn halve broeder Jan van Renesse te land, en hij te water aanvallende, geheel uit het veld sloegen. Hij stond in groote achting bij Graaf Floris, die hem ook in 1289 het Opperbevel gaf over de troepen tegen Gijsbrecht van Amstel, bij zijne tweede expeditie tegen denzelven. Na den dood van Graaf Floris stak hij, raad gehouden hebbende met eenige Edelen, op eigen kosten naar Engeland over, verzeld van den Abt en den Heer van Egmond, om den jongen *Graaf* met zijne gemalin af te halen. De wind hem verhinderende in eene Hollandsche haven aan te landen, stapten zij af op het eiland Walcheren, alwaar de Heer Wolpherd van Borselen, zich meester willende maken van den geest van zijn' Landsheer, behendig de Hollandsche Heeren wist uit den weg te ruimen, en zonder den Graaf naar Holland te doen wederkeeren. Wat het schrikkelijk uiteinde van dezen Wolpherd, het loon van zijne onbepaalde heerschzucht, geweest is, is genoeg bekend. Hij werd in 't jaar 1299, te Delft, in een' oploop uit eene bovenste verdieping geworpen en jammerlijk vermoord. Heer Diderick van Brederode, deed in zijne gevorderde jaren een' togt naar 't Heilige Land, en stierf, op zijne terugreis den 16den December 1318 binnen de stad Rheims, alwaar hij begraven ligt. Eenige geschillen, die hij met Graaf Floris had, kunnen zijne gedachtenis niet bezwalken, zoo min als de onver-

 dien-

diende verdenking van schuld aan den moord van Graaf Floris, welke hij met andere Edelen gemeen had, doch daar hij zich genoeg van wist te zuiveren; en hij is altijd voor een van de voortreffelijkste Heeren van 't geslacht van Brederode bekend geweest.

Hij was getrouwd met Maria van de Leck, die voor hem overleden was in 't jaar 1307.

Jan VII. Heer van Heusden staat zoo gunstig niet aangeschreven. Hij was de eerste, die zijne Sloten van Heusden en Altena aan Graaf Floris van Holland afstond en van hem ter leen ontving; dat hij dit niet deed verraderlijk, zonder kennis van den Graaf van Cleef zijn' Leenheer, gelijk de Briefschrijver schijnt aanteduiden, heb ik hier voor uit de Kronijk van Goudhoeven bewezen; met deze stemt ook overeen een geschreven Boek, berustende onder de Archiven van den Hoogen Raad van Adel en afkomstig uit de Verzameling van mijnen waardigen voorganger den Baron van Spaen la Leck, een zeer kundig liefhebber van Vaderlandsche Oudheden, welk boek behelst eene kleine Kronijk der voornaamste Oude Ridderlijke geslachten van Holland, zijnde dit een afschrift van een ander, dat in het jaar 1580, door een' Burgemeester van Heusden aan de Schepenen van die stad vertoond is, en uit de successie van zijn' Vader Joncker Jan Gerardszoon van Elshout tot hem gekomen was.

„ In den jare 1290 doen resigneerde Dirck de 25
„ Grave van Cleve, Graef Floris de Vde van die
„ name ende den XVI Graeff van Holland syne Neve
„ alle actie en aenzeggen, dat hij hebben mochte
„ aen de Leengoeden en Vaesaelschappen der landen
„ van Hoesden ende Altena."

Toen dan Jan van Heusden op den 1sten Februarij 1295 (1296) eene publieke verklaring gaf, dat hij wel *de facto* zijn leen van den Graaf van Holland verheft had, maar dat zulks uit eenen oogenschijnlijken nooddwang zoude geschied zijn, en dat hij *de jure* leenman was en bleef van den Graaf van Cleef, kwam zijn protest veel te laat, om voor goede munt aangenomen te kunnen worden. Het was eene staatkundige uitvlugt en openbaarde reeds zijne schandelijke voornemens tegen Graaf Floris. Het

is

is dan ook niet zonder reden, dat hij onder de verraders, zoo niet onder de moorders, van Graaf Floris gesteld is. Hij stierf in 't jaar 1303.

Zijne twee vrouwen worden onderscheidenlijk opgegeven in de gezegde Kronijk en in de Genealogien van den Heer van Spaen.

(*Het Vervolg hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Wetenschappelijke Tijdschriften. Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen, verzameld door H. C. van Hall, W. Vrolik en G. J. Mulder, Eerste Deel, N°. 1. Te Amsterdam bij J. van der Hey en Zoon 1826. gr. 8vo. bladz. 64.

„ Een welgeschreven en welingerigt Tijdschrift, uitsluitend aan de Natuurkundige Wetenschappen gewijd, is „ eene behoefte in ons land, die tot nog toe niet is bevredigd geworden." aldus luidt de aanvang van de Voorrede, welke de Hoogleeraar Moll voor deze Bijdragen heeft geplaatst. Wij onderschrijven gaarne dit gevoelen, doch voegen er nu bij, dat de Heeren van Hall, Vrolik en Mulder die behoefte vervuld hebben op eene wijze, welke de algemeene goedkeuring van deskundigen moet wegdragen. De Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen, waarvan wij thans het 1ste stuk aankondigen, zijn zoodanig ingerigt, dat de Schrijvers duidelijk toonen den waren aard dier behoefte van nabij te kennen. Zij wenschen, dat de Natuurkunde in haren ganschen omvang in dit Tijdschrift zal worden behandeld, en noodigen alzoo hunne Landgenooten uit, om alle bijdragen tot de eigenlijk gezegde Natuurkunde, Scheikunde, Natuurlijke Historie, Vergelijkende Ontleedkunde, Aardrijkskunde, Zeevaart enz., aan hen mededeelen. Zij vertrouwen alzoo in staat te zullen zijn van hun doel te bereiken, en even als dit in andere landen plaats heeft, eenen geschikten weg te openen, langs welken de beoefenaars der Natuurkundige Wetenschappen hunne ontdekkingen en bevindingen aan hunne Landgenooten kunnen mededeelen, en ware 't mogelijk bij anderen den lust voor die Wetenschappen op te wekken.

De onderneming van bovengenoemde Heeren op zich zelve reeds zoo doelmatig, is zulks in 't bijzonder in deze dagen. Gaarne willen wij den Hoogleeraar Moll toegeven, dat de ijver voor de Wis- en Natuurkunde in de laatste twin-

twintig jaren in 't algemeen onder onze Landgenooten meer verminderd dan vermeerderd is; met betrekking tot de Natuurlijke Historie en al deszelfs onderdeelen is 't naar ons gevoelen niet zoo gesteld. Na de laatste omwenteling in ons Vaderland, zijn de *Museums* aan de onderscheidene Academien zoo zeer vergroot, en heeft men van het onderwijs in de Natuurlijke Historie zoo veel meer werk gemaakt, dat wij nu reeds op onderscheidene jeugdige Geleerden mogen roemen, die [aldaar gevormd, zich in 't bijzonder op dat vak toeleggen, en op wier bijdragen de Schrijvers van dit Tijdschrift met regt mogen rekenen.

Wat nu den inhoud betreft van 't 1e. Stuk, hetzelve bestaat uit twee Afdeelingen. De eerste bevat de oorspronkelijke Bijdragen, welke van verschillenden aard zijn, en door onderscheidene Geleerden zijn medegedeeld. Deze verscheidenheid merkten wij met genoegen op, daar zij juist het middel is, om eene algemeene belangstelling in dit Tijdschrift op te wekken. De tweede Afdeeling bevat Beoordeelingen van verschillende Natuurkundige Werken, zoowel van diegene, welke in ons Vaderland als buitenlands het licht zagen. Deze Boekbeschouwing is zeer uitvoerig, onpartijdig en met kennis van zaken geschreven, terwijl de Beoordeelaars zich kenbaar maken door de eerste letters hunner namen daaronder te plaatsen. Eindelijk zijn hier achter nog eenige korte wetenschappelijke berigten geplaatst, voornamelijk ontleend uit de buitenlandsche Tijdschriften; benevens eene aankondiging van belangrijke Natuurkundige werken.

Bij eene volgende gelegenheid, (daar het 2e. Stuk reeds het licht ziet en wij daarvan eerlang een verslag hopen te geven) zullen wij den inhoud dezer Bijdragen aan onze Lezers meer van nabij bekend maken. Wij eindigen thans dit algemeen verslag met den wensch, dat de pogingen van de Heeren van Hall, Vrolik en Mulder door onze Landgenooten bij voortduring ondersteund zullen worden. Men heeft ons wel eens gezegd, dat de uitgave van een Natuurkundig Tijdschrift in onze taal daarom eene moeijelijke zaak is, dewijl het niet algemeen genoeg verspreid en gelezen wordt. Of dit wezenlijk zoo is, weten wij niet, maar hartelijk wenschen wij, dat deze Bijdragen door velen zullen gelezen worden, en bovengenoemde Heeren ook van dien kant alle aanmoediging zullen ondervinden.

*

HAN-

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

PROGRAMMA.

VAN DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ TE HAARLEM.

(*Vervolg van bladz. 79.*)

Bij de Maatschappij zijn de volgende nieuwe Vragen uitgeschreven.

1. Daar het uit verschillende berigten blijkt: dat men in onderscheidene landen met vrucht gebruik maakt van *Afleiders*, om de verwoesting, die van tijd tot tijd, door Hagel veroorzaakt wordt, voor te komen, en het van belang gerekend moet worden, ook hier te lande zoodanige afleiders in gebruik te brengen, zoo verlangt de Maatschappij, dit, zoo veel in haar vermogen is, te bevorderen en biedt hare *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten* aan hem, die voor, of op ultimo September 1829, het meest voldoend berigt hierover, van de noodige bewijzen, dat die proeven voldaan hebben en van getuigschriften voorzien, zal inleveren.

De Maatschappij verlangt, dat zoodanig berigt, ook *naauwkeurige waarnemingen* behelze, over hetgeen men van de uitwerking der afleiders, niet alleen bij Hagelbuijen, maar ook in alle gevallen, wanneer de lucht met Electrieke stof meer beladen kan beschouwd worden, heeft opgemaakt, ook met opgave van de beste wijze, om deze afleiders te plaatsen en de daarbij vereischt wordende kosten.

Deze berigten moeten gegrond zijn op waarnemingen over eene genoegzame uitgestrektheid gronds.

2. Daar zich sedert weinige jaren in deze gewesten een Insect (de *aphis lanigera*) in ontzettende hoeveelheid op de Appelboomen heeft geopenbaard, en dezelve aan een gebrek doet verkwijnen, dat onder den naam van *Bloedkanker* bekend, die boomen niet alleen doet versterven, maar ook ten uiterste besmettelijk is voor nabij staande Appelboomen, wordt gevraagd: eene duidelijke beschrijving van dit Insect, zoodat het elken Boomkweeker bekend worde, mitsgaders een gemakkelijk aantewenden en onkostbaar middel, om, waar dit insect op de Appelboomen reeds aanwezig is, het uit te roeijen, en dus dien *Bloedkanker* te genezen; of, bij aldien de wegneming der besmette boomen onontbeerlijk zij, de aanwijzing van een voorbehoedmiddel ter

ter voorkoming van deze verderfelijke kwaal; aan den inzender van zulk een beproefd middel, wordt uitgeloofd: de *tweede gouden Medaille, of vijfentwintig Dukaten*. Bewijzen en Getuigschriften intezenden voor of ultimo September 1828.

3. Aan dengenen, die een middel opgeeft, waarmede men de boomen in weilanden, of op wegen staande, zoude kunnen besmeren of bestrijken, zoodanig dat de paarden, koeijen, schapen en geiten, uit hunnen aard, afkeerig worden, om daaraan te lekken, bijten of plukken, dat voor den groei der boomen, en de gezondheid der dieren onschadelijk is, dat onkostbaar is zamen te stellen en gemakkelijk te verwerken; waaraan door den regen, den wind of de lucht niet spoedig de kracht en uitwerking benomen wordt, en dat, bij een herhaald gebruik van ten minste *drie* achtereenvolgende jaren, op de proef goed bevonden is, de premie van de *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten*. Het middel, benevens bewijzen en getuigschriften daarvan, zoo wel als dat men geene andere beschuttings- of afweringsmiddelen, dan het opgegevene, daarbij heeft gebezigd, intezenden, voor of op ultimo September 1830.

NB. De bekende en gebruikelijke middelen van besmeringen met *kalk*, *teer*, *koe-* of *varkensmest*, *verteerde ligten* of *ingewanden van dieren* enz. zullen hiertoe, op zich zelve gebruikt, niet in aanmerking komen.

4. Bij de beschouwing van den akeligen toestand der Landerijen en zeer uitgestrekte oorden van sommige provincien in ons vaderland, na den rampvollen zeevloed van den 4den en 5den Februarij 1825, ontstond bij iederen nadenkenden Landbouwer en Veeman de zoo gewigtige vraag: hoedanig hij zijne verschillende door zeewater overstroomde, doch sedert weder droog gevroren landen, zoude behooren te behandelen en te gebruiken, ten einde van dezelve eerlang weder het meest mogelijk genot te kunnen hebben.

Hoezeer de Commissiën van Landbouw zich ook beijverden, om, het algemeen door goede raadgevingen, uit theoretische beschouwingen afgeleid, voortelichten, is het echter niet te ontkennen, dat het den landman maar al te zeer ontbreekt aan proefondervindelijke waarnemingen van vorigen tijd, opzigtelijk de meest verkieslijke behandeling der verschillende soorten van landerijen.

Dat de aangeprezene middelen toch niet op de verschillende aardsoorten denzelfden gunstigen invloed konden hebben en de behandeling zelve, naar den aard en toestand dier landerijen gewijzigd behoorde te worden, lag in den aard der zaak zelve opgesloten.

Van daar, dat kundige landbouwers niet alleen in

ver-

verschillende oorden en gewesten, op geheel verschillende wijzen, in dezen zijn te werk gegaan, maar ook in dezelfde oorden, en op dezelfde soort van gronden, de een geheel anders, dan de ander, zijn werk heeft aangelegd. Ja niet weinige, die bij gebrek aan ondervinding en in het onzekere, aan welke behandeling en cultuur in dezen zoo ongewonen toestand der landerijen de voorkeur te moeten geven, besloten met verschillende stukken gelijksoortig land op verschillende wijzen te werk te gaan; het eene stuk met dit, het ander met dat zomergraan te bezaaijen; het eene tot in den nazomer onbezaaid, onaangeroerd te laten liggen, om, de zoutachtige deelen, hoofdzakelijk nog aan de oppervlakte van den grond, en alzoo dadelijk aan zon en lucht blootgesteld, te beter te doen oplossen, en met den grond zelven, zoo min mogelijk te vermengen, — het andere zoodra mogelijk te ploegen en door herhaald ploegen en eggen, den in éénge slempten grond, zoo veel mogelijk te verdeelen en denzelven, alzoo, gedurende den zomer, als braakland te gebruiken.

Een oplettend onderzoek naar de resultaten, welke de verschillende cultuur der onderscheidene soorten van met het zeewater overstroomd geweest zijnde landen heeft opgeleverd, zal voor den landbouw van wezenlijk belang kunnen zijn, om welke reden, de Maatschappij uitlooft hare *zilveren Medaille* en *vier Dukaten* of *tien Dukaten* aan dengenen, die aan haar inzendt een oordeelkundig verslag van de behandeling der verschillende door den zeevloed van 1825 overstroomde, hetzij Wei- of Bouwlanden, met opgave der ware uitkomsten, welke deze onderscheidene wijzen van *cultuur, zoo ten aanzien* van den grond, als der reeds *gerispte*, of *gemaaide vruchten* hebben opgeleverd. Alles met voldoende Certificaten van het Plaatselijk Bestuur voorzien.

Deze remuneratie zal gedurende *drie achtereenvolgende* jaren, aan de *drie* meest belangrijk geoordeeld wordende verslagen, jaarlijks worden toegekend, die voor ultimo September 1827, 1828 en 1829 aan de Maatschappij zullen moeten worden ingezonden.

Bij zoodanig verslag wenscht de Maatschappij, dat naauwkeurig worde opgegeven de aard en de gesteldheid van den grond, als van klei- of zandgronden, ten aanzien van hunne ligging, hetzij hoog of laag, al dan niet ingepolderd, alsmede de juiste tijd, wanneer zij door het zeewater geïnundeerd, en daarvan weder ontlast zijn geworden; alsmede of het bouwland, tijdens de overstrooming, met wintervruchten en met welke, ware toegezaaid, en indien het weiland is geweest, of dit den laatstvoorgaanden zomer gemaaid of geweid is geworden. De Maatschappij behoudt aan zich het regt, om ook van zoodanige stukken, welke geene bekrooning hebben kunnen verwerven, ten

al-

algemeenen nutte gebruik te maken, door gedeelten daarvan (met vereerende melding van de namen der inzenders, indien dezelve daartoe vrijheid geven) te doen in het licht geven.

(Het Vervolg hierna.)

OUDHEDEN.

Onder de kostbare Oudheden, welke het Museum te Napels bevat, bevindt zich ook de Lengtemaat van een' halven Romeinsche voet, fraai van ivoor bearbeid, en verscheiden zeer goed bewaarde Gewigten van Serpentijnsteen. Hieruit heeft de Heer Cagnazzi in eene zeer grondige Verhandeling over de naauwkeurige grootte des Romeinschen voets, alsmede de andere maten van de ouden afgeleid en bewezen, dat de uitgebreidheid van den Romeinschen voet 0,29624 meter of 131,3219774 lijnen (van welke 144 een voorm. Parijschen voet uitmaakten) bedraagt, zoodat dezelve den Augsburgschen voet het naast bij zou komen (6001 Augsb. = 6000 Rom.) en $\frac{15000}{17111}$ van een' Rijnlandschen voet zou uitmaken. Een pond der ouden, is volgens deze berekening 325,8 grammen ⅔ van het Parijsche pd. of naauwkeuriger $\frac{3258000}{4895058}$) Hieruit volgt dan zeer naauwkeurig het bedrag van de Romeinsche Mijlenmaat en de overigen maten en gewigten der ouden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
26	30. 2¼ 30. 2½ 30. 3	66 68 61	N. N. t. O. N.	voormiddag en 's avonds omtrent betrokken, namiddag bewolkt.
27	30. 2¾ 30. 3 30. 2¼	64 70 58	N. N. O. N. t O. N.	bewolkt, 's avonds helder.
28	30. 2½ 30. 2¼ 30. 2	66 71 64	[illegible] N. O. N. N. t. W.	zware wolken, 's avonds helder.
29	30. 1¾ 30. 1¼ 30. 1	64 70 61	N. W. W. N. W. N. W.	bewolkt.
30	30. 1 30. 1¾ 30. 1½	69 78 66	Z. W. W. N. O.	helder.
31	30. 1 30. 1 30. 0¾	69 83 74	O. Z. O. Z. O. O. Z. O.	helder, 's avonds bew., weêrlicht.
Aug. 1	30. 0 30 1 30. 1	74 76 69	W. W. N. W. N. N. O.	helder.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 34. *Vrijdag den 11den Augustus.*

BERIGTEN.

PETERSBURG. De Graaf GREGORIUS ORLOW, die met vele der beroemdste buitenlandsche geleerden in betrekking stond, is op den 4den Julij ll. plotseling alhier gestorven. Hij was de Schrijver van onderscheidene werken, en gaf onder andere Gedenkschriften over Napels en eene Geschiedenis der Italiaansche Toon- en Schilderkunst in het licht. Aan de in het Fransch en Italiaansch verschenen Vertaling der Fabelen van den Russischen Dichter KRYLOW, die door verscheidene achtenswaardige Dichters werd bewerkt, nam hij zelf deel en droeg de kosten der uitgave.

PRUISSEN. Dit Rijk heeft door het overlijden van Graaf HEINRICH VON LEPEL (20 Jan. ll.) een aanmerkelijk verlies ondergaan. Hij was schrijver van verscheidene geachte geschriften. Behalve de werken van CLAUDE GELÉE (LORRAIN), die hij te Dresden in 1806 uitgaf, en de lijst der prenten naar RAPHAEL vervaardigd, die hij onder den naam *Tausiscus Euboeus* in het licht gaf, is men hem nog eene Catalogus van de oorspronkelijke werken dezes grooten mees-

ters verſchuldigd. Ook liet hij nog een onuitgegeven werk over de Penningkunde na. Hij bereikte den ouderdom van 71 jaren; tot in 1790 nam hij den post van Afgezant aan het Zweedsch Hof voor Pruiſſen waar, maar gaf zich, na dien tijd, bij uitſluiting aan de beoefening van Kunsten en Wetenſchappen over. Ten gevolge van dien overheerſchenden ſmaak voor dezelve, ondernam hij eene reis naar Italie en Sicilie. Aan de Berlijnſche Academie heeft hij zijne fraaije verzameling van Medailles en Teekeningen gelegateerd.

'S GRAVENHAGE. Tot *Rectores Magnifici* zijn voor het Academiejaar van 1826—1827 door Z. M. benoemd aan de Hoogeſchool te Leuven de Hoogleeraar BAUD, aan die te Luik de Hoogleeraar VAN REES, en aan die te Gent de Hoogleeraar HAUFF.

BRIEF ter wederlegging van het geſtelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg van bladz. 91).

Jan IX Heer van Arkel heeft zich beroemd gemaakt in den ſlag van Woeringen (1288), alwaar hij voor den Hertog van Braband, en tegen den Graaf van Gelder geſtreden heeft. Hij verkreeg dan ook van den Hertog van Braband tot belooning der diensten, die hij in dien krijg gedaan had, vrijdom van tollen te water en te lande door gansch Braband voor zijne onderzaten, wonende in de Heerlijkheid van Arkel.

Hij was te Utrecht, toen Graaf Floris verraden werd; doch was niet met den Graaf uitgereden. Verontwaardigd over dit verraad, nam hij terſtond Johan van Henegouwen en Gerard van Voorne, jonge lieden, onder zijne beſcherming, en voerde ze in veiligheid; voorts diende hij onder Graaf Jan van Holland, en ſneuvelde in den ſlag tegen de West-Vriezen in 1297.

NB.

NB. De Heer van Spaen noemt hem ook in zijne Genealogie *Ridder van St.* JACOB *in Holland*, waaruit ik besluit, dat hij deze Ridderorde niet voor een verdichtsel hield, gelijk de Briefschrijver. Zijn vrouw was Bertha van Sterkenburg.

Diric Heer van Lynden. Zij, die liefhebberij hebben, om onzekerheden en vermoedens te werpen op oude monumenten, en die de Schrijvers van Genealogien altijd verdenken van vleijerij, hadden ligtelijk kunnen zeggen: hoe komt een Geldersch man onder de Hollandsche Ridders? Veelligt heeft men zijn naam daar maar ingeschreven! Dan tot antwoord dient, dat reeds de familie van Lynden aan die van Brederode vermaagschapt was. Dirck van Lynden, vader van dezen, verzelde Koning Willem, in den strijd van Hoogwoude, (zie Meerman Geschied. v. Graaf Willem 2e. Dl. bl. 286.) en deze Dirck was getrouwd met Agnes van Herlaer Staatsjuffer van Elisabeth van Brunswijk Vorstin, weduwe van Koning Willem, en was, mogelijk door dit huwelijk, van wege Hollandsche bezittingen, Leenman van Graaf Floris.

De Heer van Spaen in zijne *Inleiding tot de Historie van Gelderland* (3e. Dl. p. 441) houdt dezen Dirck van Lynden voor denzelfden, die met Diederick van Brederode zoude gezegeld hebben zekere gifte, bij Butkens verkeerdelijk op 't jaar 1190 geplaatst, doch dewelke in zijne oogen daarom niet minder echt, maar op het jaar 1290 zoude moeten gebragt worden.

Butkens heeft de *Annales de Lynden* opgemaakt, niet alleen uit de hem toegezonden stukken, maar ook, uit verscheidene Kronijken, die ons thans onbekend zijn, doch wier verhalen wonder wel met onze Kronijken overeenkomen, maar hier en daar meer bijzonderheden en namen van Ridders opgeven. Hij haalt gedurig aan *Frere Guillaume Vien Chronique d' Hollande; Frere Almus de Marienweert; Matthieu van Wee Chronique de Gueldre* en meer anderen; in zijn tijd hadden de Jezuiten, bekend onder den naam van *Bollandisten*, eene fraaije Bibliotheek te Antwerpen; zij waren onderzoekers van Vaderlandsche Oudheden, en het is niet te verwonderen, dat eenige Kronijken uit de kloosters van Holland gelijk ook

verscheidene necrologien in hunne Bibliotheek zullen geraakt zijn.

Hij zegt dan betrekkelijk dezen Dirck van Lynden: dat de Kennemers in het jaar 1268, het dorp van *Lynden* tegen over Rhenen in de Betuwe gelegen, benevens de basfecour (ik versta de stallen) van het kasteel van *Lynden* afgebrand hadden; dat in het jaar 1270, bij gelegenheid van de bruiloft der dochter van Sweder Heer van Boesechem (denkelijk degene, die met Hendrik de Rovere getrouwd is) bij malkanderen waren, Hugo Heer van Vianen, Dirk Heer van Lynden, Willem Heer van Rysenberg, Gysbert Heer van Abcoude, Dirck Heer van Zuylen, en Godschalk Heer van Wynssen, en dat op dat feest besloten werd, zich over dien woesten hoop te wreken, die den Bisschop verdreven had, en zich meester gemaakt had van Utrecht. Zoo gezegd zoo gedaan, en heimelijk op een' nacht voor de stad met gewapende benden en ladders gekomen zijnde, maakten zij zich meester van de stad (dit is conform aan de geschiedenis).

Hij zegt: dat deze Dirck Graaf Floris verzelde in zijne twee togten in Vriesland zoowel die van 't jaar 1272, als die van 't jaar 1282; dat in 't jaar 1287 op het kasteel te Lynden bij een waren, Sweer Heer van Boesinghem, Willem Hr. van Rysenborch, Hugo Hr. van Vianen, Gysbert Heer van Abcoude, Jan Heer van Amerongen, Godschalk Heer van Winssen, Huibert Heer van Culenburg, en Gasper zijn broeder, Gerard Heer van Nieveldt, Gysbert Heer van over de Vecht, Gijsbert van Loenersloot, Willem Bot van der Eem, Gerard van Rynestein, en dat zij daar besloten, den oorlog aan te doen aan Gysbrecht Heer van Amstel en Herman Heer van Woerden, ten welken einde zij denzelven Dirck Heer van Lynden afzonden met zijn' Oom Baudewijn van Randenoode, kastelein van Montfoort, om den Graaf Floris tot het bondgenootschap met hen uit te noodigen.

Dat de Graaf van Holland eenen wel uitgerusten troep, onder het bestuur van Dirck Heer van Bre-

de-

derode afgezonden hebbende, 'er eene zware slag voorviel, waarin Steven en Frederik van Zuilen gewond werden, dat de overwinning aan den Heer Gysbrecht Heer van Amstel bleef, en dat Dirck Heer van Lynden, Godschalck Heer van Wihssen, en Baudewijn kastelein van Montfoort, welke laatste aan zijne wonden stierf, krijgsgevangen bleven, dat de gevangenen naar het kasteel van *Vredeland* gebragt werden, welk verdedigd werd door Arend Heer van IJselstein Broeder van Gysbert; — en dat Costijn van Renesse weldra met de Zeeuwen opkwam en de gevangenen verloste.

Hij zegt, dat daarna in 1290 de Orde van St. Jacob werd ingesteld, waaronder dan ook deze Heer van Lynden tot Ridder benoemd werd, en dat hij omtrent tien jaren daarna op zijn kasteel van ter *Lede* overleed, oud zijnde omtrent 50 jaren en begraven is in de Abdij van St. Paul te Utrecht bij zijne voorouders.

Wij hebben zeker voor deze Biographie geen' anderen getuige dan Butkens, doch hij verhaalt niets, of het sluit op de geschiedenis van dat tijdperk, en is geput uit de Kronijken, die hij onder de oogen gehad heeft.

Otto Heer van Asperen. 'Er zijn twee Otto's *geweest*, die den titel van Heer van Asperen voerden, Vader en Zoon; doch de Vader voert ook somtijds den naam van Heer van Heukelum, deze was oom van Jan IX Heer van Arkel. Hij komt het eerste voor in 't jaar 1269, in een Charter van het Domkapittel alwaar hij teekent met zijn' broeder Jan VIII Heer van Arkel; hij formeerde den tak der Heeren van Heukelum, Asperen, Acquoy en Leyenburg. Zijn zoon komt in het begin der 14e. Eeuw tot het jaar 1333 voor. Ik oordeel dan, dat wij aan den vader te denken hebben, die waarschijnlijk zoo zeer niet in jaren met zijn' neef zal verschild hebben, met wien hij 1272 zegelt (Mieris). Hij komt ook voor als getuige der Zoene van Bisschop Floris, met Evert van Essen in 1210, (Dumbar) men geeft hem twee vrouwen, de eerste dochter van Jan den VIden Heer van Heusden, de tweede een dochter uit het Huis van Hoorn. Hij was ook in

't jaar 1292 met Graaf Floris op de blijde inkomsten van Willem van Avesnes te Kamerijk.

IACKES Heer van Wassenaer. Dit is nu de persoon, om welken dit stuk aan den Briefschrijver suspect voorkomt. Hij zegt: „ men vond, dat 'er „ in 1290, niemand met den doopnaam *Jacob* in „ het geslacht, veel minder nog een Hr. van Was- „ senaer aanwezig was." Het zij mij gepermitteerd te zeggen, dat de Briefschrijver veel te stout spreekt. Genealogische tabellen zijn op zulk eene hooge oudheid geene volledige tabellen, zoo dat men met zekerheid zou kunnen zeggen, dat die en geene andere broeders of zusters bestaan hebben. Hoezeer zoude dan de huwelijken in dien tijd minder vruchtbaar moeten geweest zijn dan nu? De Briefschrijver heeft waarschijnlijk Bockenberg geraadpleegd, die het eerste de Genealogie van 't geslacht van Wassenaer in druk uitgegeven heeft in een werk in *Octavo*, dat te Leyden in 1592 gedrukt is, onder den titel van *Historiae Batavorum hactenus ineditae*, waarin hij het geslacht van Wassenaer, onder den naam van *Wassenaerae Heroës*, behandelt, en daarin gebruik maakt van eenige Charters, die hem zekerlijk door iemand uit die familie zullen gesuppediteerd zijn. Deze is dan een dier weinige *opspeurders en verzamelaars van oude Charters en Handschriften*, die voor 't jaar 1626 geschreven hebben, aan wien dit Register der Ridderschap onbekend was, en daarom van den Briefschrijver verworpen wordt; welke Bockenberg door latere Schrijvers, en in een MS. Genealogie van Wassenaer in 't jaar 1660 opgemaakt, blindeling gevolgd is.

Volgens denzelven heeft Philips, Heer van Wassenaer, die onder Koning Willem leefde, en wiens naam als getuige onder een charter van 1248 en een ander van 1252 voorkomt, tot zoon en opvolger gehad Dirck Heer van Wassenaer.

Maar volgens de geschrevene Kronijk, waarvan hier voor onder Jan, Heer van Heusden, melding gemaakt is, en waarvan het origineel van ouder datum was dan Bockenberg, heeft deze Philips tot zoon en opvolger gehad Jacob, Heer van Wassenaer; deze Kronijk voegt 'er wel bij, dat hij in een' strijd tegen de West-Vriezen zoude gesneuveld

zijn

zijn in het jaar 1272, doch hier kan hij hem verward hebben met zijn' Oom, ook Jacob genaamd, op wien dit laatste toepasselijk was.

Ik moet hierbij aanmerken, dat dit ook niet tegenstrijdig is met het oude Handschrift, hetwelk Bockenberg in zijn werk *in het Hollandsch* aanhaalt, hetwelk in het midden van de 14de eeuw moet geschreven zijn: want daarin wordt de Doopnaam van den Heer van Wassenaer en zijnen opvolger *niet* genoemd.

Het is altijd gewaagd, uit de weinige zekere berigten en charters, die men heeft, en waaruit in vroegere tijden, gelijk nu, de Genealogien werden opgemaakt; (doch, wanneer men tot de 13de en 12de Eeuw opklimt, meestal bij gissing) te bepalen, dat een zekere persoon, dien men nog niet kende, *niet* bestaan heeft. Niets is gevaarlijker en door de nieuwere kritiek van den *Religieux de St. Maur*, en den Heer Kluit zoo zeer veroordeeld, dan de negative conclusien getrokken uit het stilzwijgen van bekende Auteurs, even of in het rijk van Geschiedenissen van oude Eeuwen alles gezegd was. Vooruit te zetten wat wij reeds weten, als den grenspaal eener wetenschap en als een grond om te verwerpen, 't geen wij niet wisten, is geen middel, om vooruit te gaan in kennis. Het misbruik, dat van deze valsche methode door verscheidene geleerden van de 17de en 18de Eeuw gemaakt is, is zeer groot, en de Heer Kluit heeft zijne gansche *Historia Critica*, een uitmuntend werk, alleen geschreven, om de valsche kritiek van den Heer Huidecoper, die als Taalkundige een groot man was, doch alle charters, die niet met zijn systema overeenkwamen, voor onecht hield, te wederleggen.

Maar indien wij den regel vasthouden, dien de Briefschrijver gesteld heeft en dien wij ook, (hoezeer niet zoo algemeen) durven aannemen, dat 'er maar één persoon tegelijk den titel van Heer van eene Heerlijkheid voerde, dan hebben wij ook alhier aanleiding, om te besluiten, dat Dirck van Wassenaer, tijdens deze instelling van St. Jacobs broederschap, in 1279 geen Heer van Wassenaer was. Want wij vinden hem als getuige in een Diploma van 't jaar 1274 bij Kluit alleen genoemd: Theodoricus de Wassenare; en in het Diploma bij Bockenberg aangehaald,

haald, waarin hij een Privilegie omtrent de successie in zijne leenen van Graaf Floris ontvangt, in 1282, heet hij weder alleen Theodoricus de Wassenare (*); dus is 'er tusschen 1274 en 1282 een Heer van Wassenaer geweest, die een' anderen *Doopnaam* droeg, en dat was onze Jacob of Jacques in dit Extract vermeld.

Gysbrecht, Heer van Amstel, heeft een droevig voorbeeld opgeleverd, hoeverre losheid van grondbeginselen en wraakzucht iemand vervoeren kunnen.

In het jaar 1268, toen een onbezonnen hoop Kennemers het land afliep, en de sloten der Edelen zocht te vernielen, kwam dezelve, met dat oogmerk, bij Heer Gysbrecht; deze maakt een schandelijk verbond met hen, en zet zich aan hun hoofd; daarop vernielt hij verscheiden Kasteelen, als van Gysbrecht van Abcoude, Willem van Rysenberg, Hugo van Vianen, overvalt de stad Utrecht, verdrijft de voornaamste ingezetenen uit de stad (de Bisschop absent zijnde). Naderhand wist hij die dolle bende weder terug te brengen, en liet hen zich zelve voor de wallen van Haarlem verteren.

Men

(*) Het Zegel van dezen Theodoricus de Wassenare, was volgens den Heer Kluit *scutum triplex, in quo tres trabes decussatae*; ik versta daardoor *drie balken bedekt met een St. Andrieskruis.* Het oudste gebruik, dat mij van de drie halve Manen in het wapen van Wassenaer voorgekomen is, vind ik in een charter met zijne Zegel uitgeteekend in Mſ. Genealogie van Wassenaer, die opgemaakt is door den Heer Hagens in 't jaar 1660 en voorheen het eigendom was van den Heer van Obdam; doch thans in het Archief van den Hoogen Raad van Adel berust. Dit charter is van het jaar 1306, en bevat eene beleening van Arnt van Duvenvoorde, ten behoeve van zijn' Oom Jan van Duvenvoorde van zekere woningen, waarbij de Leenheer zegt: dat, terwijl hij zelf geen Zegel heeft, hij verzocht heeft zijn' Oom Jacob van den Woude en Philips van Santhorst voor hem te zegelen. Hier zegelt de eerste met drie halve Manen, gescheiden door een Dwarsbalk, en de tweede met drie halve Manen, zonder Dwarsbalk. Deze Jacob zoude wel kunnen zijn dezelfde, die bij de instelling der Ridderorde voorkomt: want in die oude tijden ontmoet men somtijds dezelfde personen met verschillende namen.

Men moet zich verwonderen, dat deze zoo eclatante misstap zoo schielijk vergeten is, dat Graaf Floris in Maart 1277 (1278) aan hem en Jan, Heer van Cuyck, eene soort van oppervoogdij over den Bisschop van Utrecht toevertrouwt; doch waarschijnlijk had hij uiterlijke gaven en bekwaamheden. Zijne misdaad werd mogelijk als een dol stuk van zijne jongheid verschoond, en hij had alhier meer belang Graaf Floris te winnen, dan den Bisschop, bij wien hij echter heeft moeten uitwisschen het door hem gepleegde geweld.

Doch eenmaal met dit vertrouwen vereerd, moet het ons niet verwonderen, hem onder de Hofgenooten van Graaf Floris aantetreffen. Korte jaren hierna, krijgt hij moeijelijkheid over het bezitten en bewonen van het Kasteel van *Vredeland*; men wil hem de pandschap opzeggen, maar hij zegt, dat de voorwaarde van dezelve zijn, dat hij 'er nog een jaar op blijven kan, nadat hij de restitutie der penningen bekomen heeft; het komt tot een proces voor Regtsmannen en Arbiters en deze komen bijeen te Wassenaar, den 21sten Januarij 1279 (1280) en geven eene uitspraak ten zijnen voordeele. Doch of 'er andere voorwaarden of omstandigheden bestonden, waarin Graaf Floris oordeelde, dat de Bisschop regt had, weten wij niet; althans wij vinden hem de belangen van den Bisschop tegen Gysbrecht Hr. van Amstel, zijnen nog onlangs vertrouwden vriend en Hofgenoot voorstaan, en 28 April 1280 voor Vredeland leggen. Die oorlog kon niet lang duren, en weldra moesten Gysbrecht en zijn broeder zich in des Graven gevangenisse geven in Zeeland, waaruit zij niet voor het jaar 1285 geslaakt werden. Zij moesten daarbij harde *Voorwaarden* onderteekenen, en van dat oogenblik, zal wel de nijd en haat van Gysbrecht van Amstel, tegen Graaf Floris diepe wortelen geschoten hebben; doch 't schijnt, dat hij weder in het bezit van het Kasteel van Vredeland gesteld is, waaruit hij een tweedemaal onder den opvolger van Jan van Nassau, zal moeten verdreven worden. Nu heeft hij een tamelijk groote magt bijeen verzameld, en slaat zelf de Grafelijke benden, onder bevel van Dirck van Brederode; maar Costijn van Renesse met zijne Zeeuwen herstelt de gedane verliezen en

 wint

wint het Kasteel van Vredeland. Voor een tweede maal met den Graaf verzoend, wordt hij weder tot deszelfs Raad toegelaten; doch hij moet toen reeds in correspondentie zijn geweest met Jan van Cuyk, die in Engeland geweest was, werwaarts men voorgenomen had, Graaf Floris over te brengen. Zijn schandelijk verraad is in alle de Kronijken omstandig beschreven. Te Utrecht, zat hij aan de zijde van den Graaf aan tafel, met het voornemen, hem de volgenden dag gevangen te nemen, en hij was ongevoelig voor het vertrouwen, dat Graaf Floris hem weder scheen te betoonen. Hij heeft zijn rol ten einde toe uitgespeeld, maar, gelukkig niet in 't Kasteel Kronenburg opgesloten, heeft hij kunnen vlugten; zijne goederen zijn dadelijk verbeurd verklaard en hij schijnt in Kleefsland eenigen onderstand gevonden te hebben; men weet niet, wanneer hij gestorven is. Zijne vrouw was Badelogh van Woerden.

Hugo Hr. van Vianen, moet niet vermengd worden met Hubert Hr. van Vianen zijn zoon. Deze Hugo, wordt genoemd in het *Manuscript*, bevattende verscheiden Hollandsche familien, waarvan ik meermaal melding gemaakt hebbe; doch daar wordt niets van hem gezegd, dan dat hij leefde in 1295. Bij Butkens, *Annales de Lynden* komt hij tweemaal voor, eens in 't jaar 1270, op het bruilofsmaal bij Sweder van Beusechem, alwaar besloten werd de stad van Utrecht weder intenemen, en eens op het Kasteel te Lijnden in 1289, waar besloten werd den oorlog aantedoen aan Gysbrecht Heer van Amstel en Herman Heer van Woerden; en van Leeuwen zegt: dat hij in 1292 bij Willem van Avesnes te Kamerijk, in den slag van Kortrijk in 1302, met een' venijnigen pijl is gekwetst, en begraven te Axel in Vlaanderen; alsmede dat hij getrouwd had Mabelia, dochter van Sweer Heer van Abcoude.

Eene bijzonderheid, die men weinig verwachten zal, is, dat onder de alhier voorkomende Ridders, vier van de Ridderorde, en Arent Heer van IJsselstein, niet alleen een aantal afstammelingen vinden onder de thans bestaande familien, zoo in de Belgische als Noordelijke Provincien van het Rijk der Ne-

Frans I Hertog *van Lotharingen.* | afstamt.

August III Keurvorst en Koning van Polen.
tr.
Maria Johanna van Oostenrijk.

Frederick Christian Keurv. *van Saxen*, van wien de tegenwoordige Koning afstamt.
tr.
Antoinette van Beijeren.

Maria Josepha van Saxen
tr.
Lodewijk Dolphijn van Frankr. Vader van den regerenden Kon.

Maria Amalia Christina van Saxen.
tr.
Karel III. Koning v. Spanje. Vader van de Kon. van Spanje en Napels.

Adolph Hert[...]re,
Catharina [...]*v. Simmeren.*

Maria 1451.

laria van *Loon* en *Heinsberg*.

Anna van Nassau

tr.

Otto de Grootmoedige Hertog *van Brunswijk*.

I.

Hendrik de Jongere Hertog *van Brunswijk*.

tr.

Margareta van Son.

I.

Ernst Heer van *Brunswijk*, te *Zelle*.

uidelijk, dat zij Dochter is van *Maria van de Leck*.

ia Koningin van
garije

van welke het regerend Kei-

derlanden, maar, dat wij zelfs langs twee zeer verschillende wegen, alle de gekroonde hoofden *buiten een* onder dezelve tellen kunnen. (Zie de I en II Tabel)

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend* No.)

BEKNOPT VERSLAG

WEGENS DE

KOLONIEN DER MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID

EN DERZELVER INRIGTINGEN,

door

A. VAN DER WILLIGEN.

Toen, nu meer dan acht jaren geleden, de Maatschappij van Weldadigheid in ons Vaderland werd opgerigt, achtte ik mij niet alleen verpligt, om daarvan Lid te worden, maar, ook, om ter voldoening aan het mij gedane verzoek, zoo veel in mijn vermogen was, mede te werken ter uitbreiding dezer inrigting ter verbetering van het armenwezen. Ik voldeed des te gereeder aan deze verpligting, omdat mij het ontwerp der Maatschappij, ter kolonisatie op woeste en onbebouwde gronden, zeer doelmatig voorkwam: dewijl mij de goede uitslag der ontginning van dergelijke gronden meermalen was gebleken. De Maatschappij tot stand gekomen en hare ontwerpen meer en meer in werking gebragt zijnde, werden hare pogingen door velen, zoowel vreemdelingen als inlanders, zeer toegejuicht; doch ontmoette zij ook veel tegenstand bij andere Nederlanders, onder welke zich brave en welmeenende lieden bevonden. Hoezeer ik nu wel begreep, dat de aard die zaak deze verschillende beoordeeling medebragt, en ik, door de openbare berigten den gang dier Maatschappij volgende, van mijn gunstig gevoelen niet terug was gekomen, ontstond bij mij echter de begeerte, om de aangelegde en zich gedurig uitbreidende Koloniën dier Maatschappij, benevens de daarbij behoorende inrigtingen, zelf te bezigtigen, om des beter te kunnen oordeelen; — gedurende eenige jaren werd ik verhinderd, om aan deze begeerte te voldoen; doch onlangs gelukte het mij; ik begaf mij, vergezeld van mijnen jongsten broeder op reis; — en zie hier een zoo beknopt mogelijk verslag van onze bevindingen.

Om ook daar wel te beschouwen, behoort men zich vooraf op het regte standpunt te plaatsen en alles met een onpartijdig oog naauwkeurig te overzien. Het algemeen be-

belang op den voorgrond staande, moet het gezigt door geene kleine bijzondere belangen beneveld worden. Onder de algemeene belangen van den staat behoort toch, dat men de armen, weezen en verlatene kinderen; — door veranderde omstandigheden veelal tot eenen zeer drukkenden last van bijzondere gemeenten verstrekkende en voor zich zelve dikwijls in eenen ellendigen toestand verkeerende, uit dien jammerlijken staat, veeltijds op hunne talrijke nakomelingen overgaande, — poogt op te beuren en gelukkiger te maken, door dezelve tot nuttige burgers te vormen; — Dat men bedelaars en vagebonden krachtdadig were en hen, die kunnen en niet willen arbeiden, daartoe noodzake. Dit nu het doel der Maatschappij van Weldadigheid zijnde, moest het ons, bij de bezigtiging, blijken, hoe men ter bereiking daarvan slaagde.

Wij huurden tot dat einde een rijtuig te Zwolle en lieten ons in ruim 3½ uur naar de Ommerschans brengen, alwaar wij, omstreeks 10 ure voormiddag aankomende, in een groot vierkant gesticht, twee verdiepingen hoog en om eene ruime plaats, die het insloot, gebouwd, 12—1300 bedelaars en vagebonden van onderscheidene jaren en kunne gehuisvest vonden, in ruime luchtige zalen, slapende alle afzonderlijk in hangmatten (*). De vrouwen en mannen bewonen ieder een afzonderlijk gedeelte en op het ruime plein was eene speelplaats voor de kinderen afgezonderd. De school diende tevens tot kerk, zoo voor de R. Katholijken als de Protestanten; voor het altaar stond een beschot, dat bij de eeredienst der eerstgen. weggenomen werd. Met dit gebouw was de woning des Pastoors vereenigd; een naburig Predikant nam 'er de dienst waar voor de Protestanten. In het ziekenhuis vonden wij den nieuw aangekomen Arts bezig met de zieken, wier getal niet groot was (†) over te nemen; men was over het gedrag van den vorigen, hoe wel voor een kundig man gehouden niet te vreden. Ook dit verblijf vonden wij luchtig en goed ingerigt; de zieken lagen afzonderlijk in krebben; het beddelinnen zou men echter zindelijker hebben kunnen verlangen; doch, naar wij vernamen, was ook zulks de aandacht van het bestuur niet ontgaan, hetgeen weldra verbetering ten gevolge moest hebben. In het wasch-

(*) Lieden, die hier eenigen tijd voor ons geweest waren, had, naar wij vernamen, een zeer onaangename reuk gehinderd; doch wij bespeurden er niets van, hoe opmerkzaam wij 'er ook op waren; misschien, dat men 'er toen met het roeren van mestltof, die 'er zorgvuldig verzameld wordt, bezig was.

(†) Verleden jaar was 'er een groot aantal gestorven; eene aanstokende ziekte was daarvan, naar ik vernam, de oorzaak; en daar hier zoovele verwaarloosde menschen met allerlei kwalen en gebreken komen, kan men de sterfte niet afmeten naar de gewone schaal.

waschhuis en de bakkerij zag het 'er zindelijk en welingerigt uit; men was bezig met goed roggebrood te bakken; in een ander vertrek vonden wij portiën fpek, dat 'er goed uitzag, op eene zindelijke tafel uitgefpreid liggen. Ook zagen wij 'er eene varkensmesterij, alsmede eene fmederij en verdere inrigtingen tot deze huishouding behoorende. De kleeding was dan ook niet flordig; velen hadden een gezond voorkomen, en fommigen, die wij ontmoetten, aangaande het voedfel ondervraagd zijnde, fchenen zij geene reden tot klagen te hebben; dat dit echter veel aangenamer kon zijn, lijdt wel geen twijfel, maar zou niet beantwoorden aan het doel: dewijl de lieden, welke men hier vindt, 'er geplaatst zijn als overtreders van de heilzame wet tegen de bedelarij en hun dus niet meer dan het noodig onderhoud toekomt. Aan den wal ftaan ettelijke woningen voor Koonisten uit de vrije kolonien; die herwaarts wegens wangedrag zijn gezonden. Die wallen zagen er hier en daar wat flordig uit, vooral door het uitgraven van zand, zoo zelfs, dat de wortels van een der weinige boomen, welke hier ftonden, ten blijkbaar nadeel van denzelven, ontbloot waren; doch zekerlijk zal men dit wel weten te beletten, hoe moeijelijk het ook wezen moge, om in alle opzigten goede orde te houden onder zoovele onordelijke menfchen: want, naar ik vernam, waren vele door wangedrag en inzonderheid door het onmatig gebruik van jenever tot dezen ftaat van vernedering vervallen, hoewel 'er ook gefchiktere onder gevonden worden, over wier gedrag men wel te vreden was. (*)

Ter handhaving der goede orde is hier mede eene afdeeling voetvolk tot de bezetting van Zwolle behoorende, en die van tijd tot tijd afwisfelt, geplaatst.

Rondom dit gesticht, waar men door eene poort inkomt, liggen op ruime afftanden de bouwhoeven, bij welke de hier geplaatfte bedelaars, vagebonden en ter ftraf verwezene Kolonisten, tot den veldarbeid moeten dienen. Des winters houdt men zich met fpinnen, weven enz. bezig. Volgens opgaaf bedroeg het getal dier hoeven 18, maar moest nog vermeerderd worden; tot iedere hoef behoorden thans 42 morgen lands, 14 koeijen, behalve het jong vee, twee paarden, 100 fchapen en eenige varkens. Op deze hoeven heeft men bekwame Kolonisten uit de vrije koloniën geplaatst; waar onder onze Haarlemmer gend. M o l e n a a r,

dien

(*) Onlangs had, naar wij vernamen, de Generaal V e r m a a f e n dit gesticht bezocht, en in de negentig perfonen uit hetzelve hadden zich toen vrijwillig aangegeven, om bij onze Koloniale troepen te dienen; niet meer dan ruim een derde daarvan was echter goedgekeurd, en deze wachten dagelijks de order verwachtende, om zich naar Harderwijk te begeven.

dien ik bezocht en benevens zijn gezin gezond en zeer wel te vreden vond; alles zag er in de ruime woning zindelijk en knap uit. Zijne vrouw was bezig met het maken van boter, waarvan men reeds eenen ruimen voorraad had en die wij zeer ſmakelijk vonden. In den tuin bij deze hoef behoorende, ſtonden velerlei moeskruiden zeer goed, de bewoner prees dan ook den grond dezer ſtreek: hij beſtaat uit veenachtige heide, hier en daar met leem of klei doormengd en waarin men oerlagen vindt; de boekweit en de aardappelen ſtonden dan ook op verſcheidene akkers zeer goed; de rogge ſcheen hier en daar door de buitengewone hitte en droogte geleden te hebben.

Alles zal in deze ſtreken een beter en bevalliger aanzien hebben, wanneer het er eens beter beplant is. Nu is ſchier alles rondom geheel kaal. Langs de wegen had men hier en daar wel Virginiſche popelen gezet, maar ſlechts eene rij en daarbij te lang en te ver van elkander, zoodat zij in zulk eene uitgebreide vlakte aan gedurige ſchudding door den wind blootſtaande, bezwaarlijk konden wortelen; de meeste waren afgebroken, andere ſtonden kwijnende; men zeide dat zij veel door voorbijgangers te lijden hadden; geen wonder, daar vele der hier geplaatſte lieden zekerlijk van houtſchenderij geene gewetenszaak zullen maken, en het alzoo niet gemakkelijk is, om dit voor te komen (*).

Zou men ook, tot beſchutting der akkers, niet wel doen van om dezelve breede wallen ter beplanting aanteleggen? Of men kon die bezaaijen met den gemeenen den (*Pinus ſylveſtris*), die hier zeer goed groeit, gelijk te zien is aan een boschje, even buiten de grenzen dezer Kolonie; die dennen hadden reeds dit jaar een ſchot van tusſchen de een en twee voet gemaakt. Door deze boomſoort aan te kweeken, kon men ook het hier benoodigde timmerhout, althans voor het dakwerk der woningen, verkrijgen.

De Kolonie is met grachten of breede ſlooten omgeven en daarmede doorſneden en daar zij bijna grenst aan de Dedem's vaart, kan zij daardoor langs Hasſelt gemeenſchap hebben met de Zuiderzee enz., iets, dat van veel belang is. Langs de grenzen der Kolonie op zekere afſtanden ſtaan de hutten der veldwachters, die ook beletten moeten, dat de bedelaars en vagebonden deze grenzen overſchrijden.

In eene niet onaanzienlijke herberg even buiten de Kolonie de Ommerſchans en digt bij de Dedem's vaart gelegen, vonden wij een goed middagmaal, ſlechts weinige uren te vo-

(*) Zou men de beplanting langs de wegen niet meer beveiligen, door het graven van eene ſloot, tusſchen het geboomte en den weg; de ondervinding heeft ook geleerd, dat zoogenaamde poten ter lengte van 9 of 10 voet en 2 of 3 voet in den grond geſtooken, vooral op vlakten dikwijls beter aan den groei geraken, dan gewortelde boomen.

woren besteld. De eigenaar en bewoner dezer herberg is genaamd Krusinga, die hier omstreeks meerder bezittingen heeft.

(Het Vervolg hierna).

KUNSTEN.

KOPPENHAGEN. In het gebouw van de Academie der Schoone Kunsten alhier, heeft in den beginne dezes jaars eene openbare tentoonstelling plaats gehad van den kunstarbeid der Hoogleeraren, Leden en Kweekelingen dier Academie. Op dezelve zag men 143 Schilderijen van 53 Kunstenaars; 16 bouwkundige Teekeningen van 11 Architecten, terwijl drie Kunstplaatsnijders elk eene plaat leverden. Maar opmerkenswaardig was deze tentoonstelling wegens het aantal Beeldhouwwerken, ten getalle van 51 door 8 Beeldhouwers ingezonden. Wel is waar de beroemde Thorwaldsen (*) gaf alleen 41 stuks, zoo standbeelden, borstbeelden als basreliefs, waarvan zestien in marmer en de overige in pleister; maar ook reeds twee zijner kweekelingen de Heeren Frund en Bissen, gepensioneerden der Academie, te Rome, stelden vier borstbeelden en daaronder twee in marmer bewerkt, ten toon.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Europische Leeuwen-teelt.

Op den 30 Julij l. l., heeft de Leeuwin in de Menagerie van de Heer W. van Aken, welke zich te Coblentz bevindt, *vier* levende jongen geworpen, welke alle door haar gezoogd worden. Zeldzaam is zulk een vruchtbaarheid van dit dier in ons klimaat; — maar of het beweerde bij dit berigt wegens het gewoonlijk werpen derzelver in Afrika van slechts *drie* jongen, met de bevindingen van de Natuurhistorie-onderzoekers en kenners overeenkome, laten wij in het midden; daar Schrijvers, die wij hierop nasloegen, van vier, vijf ja zes gewagen.

WERR-

(*) Over dezen alom vermaarden Deenschen Kunstenaar, zie men het bij de Uitgeefster dezer in de afgeloopen maand uitgegeven werk, getiteld: *Denemarken in Tafereelen*, door Andersen Feldborg, dat den staat van Kunsten en Letteren in dit ons zoo naburig land onderhoudend voorstelt. *Red.*

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

1826. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
2	30. 1 30. 0¼ 29. 9	71 82 76	N. O. O. N. O. O.	bewolkt.
3	29. 8½ 29. 9 29. 9¼	75 78 67	W. W. N. W. W.	bewolkt, tegen den avond betrokken, iets regen, met een weinig donder.
4	30. 0 30. 0 30. 0¼	71 77 66½	W. N. W. N. N. W N. N. O.	bewolkt, veel betrokken.
5	30. 0¼ 30. 0¼ 30. 0	68½ 70 56	N. W. N. N. W. W. N. W.	meest helder.
6	29. 9¾ 30. 0¼ 30. 1½	68 77½ 60½	W. N. W. N. W. t. W. W. N. W.	zeer windrig, bewolkt, 's av. betrokken.
7	30. 1¾ 30. 1¾ 30. 2	68½ 71 62½	W. N. W. W. t. N. W. N. W.	meest omtrent helder, zeer windrig.
8	30. 1½ 30. 1¾ 30. 1¾	67 78 67	W. t. Z. Z. W. ——	bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

⁂ J. DE VOS & Comp., Boekdrukkers en Boekverkoopers te Dordrecht, zullen den 28 Augustus 1826 en *twee volgende dagen*, ten huize van den Heer J. SCHRAAUWEN op de *Groenmarkt* over het *Stadhuis* aldaar verkoopen eene fraaije Verzameling BOEKEN, benevens eenige KAARTEN, BOEKENKASTEN, HEMEL- en AARDGLOBE enz. enz. — Bij deze berigten zij, dat bij hen ter perse is eene Nieuwe Uitgave van het geheel uitverkocht werk: Schets der ONTLEEDKUNDE door J. J. PLENCK en D. VAN GESSCHER, door eene ervaren hand nagezien, en waar zulks noodig was verbeterd en met aanteekeningen verrijkt. — Van deze nieuwe uitgave zal binnen weinige weken het Eerste Deel het licht zien, waarbij gezorgd zal worden, dat zoowel de druk netter en het papier fraaijer zijn zal, dan de laatste, thans geheel uitverkochte Vierde Druk.

Dit N°. met de bijgevoegde Tabellen, wordt voor den gewonen prijs uitgegeven.

Op aanstaanden Dingsdag zal er weder een Nommer worden uitgegeven.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 35. *Dingsdag den 15den Augustus.*

BERIGTEN.

PARYS. De Koninklijke Academie der Opschriften en fraaije Letteren hield op den 28sten der afgeloopen maand hare jaarlijksche openlijke Vergadering. Behalve de onderscheidene voordragten, bleek uit het verslag, wegens de ingekomen antwoorden en derzelver beoordeeling aldaar gedaan, ten aanzien van het prijsonderwerp: „ eene vergelijking der leerwijzen van de onderscheidene secten der Gnostiken en Ophiten," dat de gouden Medaille ter waarde van 1500 francs, was toegewezen aan de Verhandeling gemerkt No. 3, warvan als Schrijver bekend werd, de Heer MATTER, Hoogleeraar in de Kerkelijke Historie aan de Koninklijke Academie te Straatsburg. Zeer eervolle vermelding verwierf No. 2, die ten Schijver heeft den Heer DEPPING, vroeger bekroond voor eene Verhandeling over de invallen der Normannen. Eene gouden Medaille ter zelfder waarde, werd toegewezen aan de Verhandeling, onder No. 2, ingekomen op de Prijsvraag, verlangende een onderzoek, naar de Provincien, steden, landen en sloten in Frankrijk, warvan Philippus Augustus zich meester

maakte, en hoe hij die bemagtigde, bij wijze van verovering, koop of in ruiling, en de bepaling, over welke dezer Domeinen hij bij gifte, verkoop of ruiling beschikt heeft, en die, welke hij in handen hield en met de kroon vereenigde. De Schrijver werd bevonden te zijn de Heer CAPEFIGUE te Marseille, die door de Academie thans voor den derden keer bekroond werd. Als nieuw Prijsonderwerp voor den jare 1827 werd bekend gemaakt: „ een onderzoek naar den staatkundige toestand der Grieksche Staten van Europa, en der eilanden van Klein-Azie, sedert den aanvang der tweede eeuw voor onze jaartelling tot aan de vestiging van het Rijk te Konstantinopel.

De Heer VON HAMMER, die in den verleden jare een accessit verwierf, vond deze onderscheiding echter zoo vleijend, dat hij zijnen naam heeft bekend gemaakt.

Voor het overige schijnt de belangstelling des publieks in deze openbare zittingen meer en meer af te nemen, welk lot deze Academie met de overige (behalve die der Wetenschappen) deelt, dermate, dat niet lang geleden bij de Fransche Academie twee nieuwe Leden bijna *incognito* werden ontvangen en deze zitting door de Dagbladen bij eene woestenij wordt vergeleken.

BRIEF ter wederlegging van het gestelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg en Slot van bladz. 107).

UITLEGGING VAN DE ZEGELS.

I. is een Zegel van Graaf Floris V met zijn contra-zegel, zeer wel overeenkomende met hetgeen men vindt bij Olivier van Wree *Geneal. des Comt. de Flandre*, doch afgereekend naar een origineel zegel, mij medegedeeld door de vriendelijkheid van den Heer van Westreenen van Tielland, wiens reeds aanzienlijke verzameling van boeken en bijzonderheden ons hoop geeft het verlies eens te zullen zien vergoe-

poeden van de gedistraheerde en voor de inwoners van den Haag onherroepelijk verlorene Bibliotheeken verzamelingen van den Heer J. Meerman.

II is een zegel Graaf Herman van Hennenberg. Daar het geslacht van Hennenberg tot in het midden van de 14e eeuw dit wapen zonder bijvoegsel gevoerd heeft, zoo is het ook het wapen geweest van Hendrik Graaf van Hennenberg *Duytsch Heer*, die denkelijk degene is, die in het verbaal bedoeld wordt. Graaf Herman, die altijd in de Charters van Mieris, Graaf van Hennenberg genoemd wordt, hoezeer hij geen regerend Graaf was, was zijn oudoom; dit wapen is genomen uit Olivier van Wree bovengenoemd, en is dat van dien Herman, wiens vrouw Margaretha zuster van Koning Willem t' eener dragt 365 kinderen ter wereld bragt, die te Loosduinen in twee koperen bekkens even als garnalen gedoopt zijn, volgens het getuigenis van alle Kronijken; de zaak is, dat zij op Goeden Vrijdag beviel van twee kinderen, even zoo veel als 'er nog dagen in het oude jaar overig waren, dat met Paasschen eindigde, en waardoor dan de vloek door eene arme vrouw over haar uitgesproken, bewaarheid werd.

III. Dit zegel is dat van Dirk Graaf van Cleef, die in dit verbaal genoemd wordt; het is afgeteekend naar eene kopij van een Charter van 't jaar 1291 uit een Manuscript Register met den titel van *Archiven van Bedbur*, afkomstig uit de verzameling van wijlen den Heer van Spaen la Leek.

IV en VI zijn afgeteekend naar een Charter in de *preuves* van de *Annales de la maison de Lynden*, hangende aan een Charter aldaar voorkomende; en verkeerdelijk gesteld op het jaar 1190. Het is van dit Charter, dat de Heer van Spaen in zijne *Inleiding tot de Historie van Gelderland Tom. III. p.* 440, zegt: „ Dit stuk is velen, niet zonder reden, verdacht voorgekomen, maar wij zijn van de echtheid overtuigd; alleen het jaartal is verschreven, zijnde een C weggelaten, en behoort zeker tot 1290. — Ons bewijs voor de echtheid is het buitengewoon zegel van Heer Dirnick van Brederode, Ridder, vertoonende een mans- en vrouwen-hoofd elkander aanziende. Butkens zou een dergelijk zegel niet in de gedachten

gekomen zijn, had hij den oorspronkelijken brief niet gezien, en wij weten uit de Archieven van Haarlem, dat Heer Dirk van Brederode, dat zegel in 1296 gebruikte." Zij zijn dus de zegels van twee Ridders, die in het verbaal voorkomen.

V is een zegel van Dirk van Lynden ook uit de *preuves* genomen, het komt daar voor aan een Charter, waarbij Dirk van Lynden met zijn vrouw Agnes van Herlaer, benevens hunzoon, ook Dirk genoemd (dezelfde, die in 1339 Erfschenker van Gelderland geworden is) staat over eene gifte aan die Heeren van St. Mertijn tot Utrecht gedaen in 't jaar 1298. Het is dus juist het zegel van Dirk Heer van Lynden, die alhier voorkomt.

VII. Is een zegel van Jan van Nassau gekoren Bisschop van Utrecht, die in dit verbaal voorkomt. Het zegel is afgeteekend naar een zegel voorkomende bij Frans van Mieris *Bisschoppelijke Munten.* Hij staat daar zonder staf of mijter, hebbende nooit de confirmatie van den Paus bekomen.

T O E G I F T.

Ik heb hier boven gesproken van een Tournooi van het jaar 1235, waarvan insgelijks een Extract in de *Preuves* bij Butkens geleverd wordt, en dewelke ik geloof denzelfden oorsprong en afzender te hebben als de verhandelde stukken, daar het insgelijks uit het Archief van de Ridderschap van Holland moet getrokken zijn; hetzelfde luidt aldus:

EXTRACT.

1235. Extract uyt een seecker boeck ghebonden in folio, met eene francynen omslach, geïntituleerd de Ridderlycke Tournooijen ende hantspel des Graefschap van Holland, geteykent fol. H. In 't jaer ons Heeren duysent twee hondert vyf-en-dartich, heeft myn ghenadichste Heer Floris Grave van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant, open hof ghehouden, ende eenen Tournooi, beroepen binnen 'Graven Haghe, maer is ghehouden gewoirden binnen Haerlem, waer dat quamen de vermarste Heeren ende Ridderen van het lant ende naerburen. — Den achtsten Februarijsijn ghekomen myn heer ende ghenadichtste Heer:

Floris Grave van Hollant etc. Die Grave van Cleve. Die Grave van Benthem. Die Heer van ter Veer. Die Heer van Wachtendonck. Die Heer van Heummen. Die Heer van Binsvelt. Die Heer van Holthuysen. Die Heer van Hulhuysen. Die Heer van der Vorst. Die Heer van Boutselaer. Die Heer van Grithuysen. Die Heer van Esfen. Die Heer van Horic, Ridderen.

Den neghensten dach zijn ghecomen: Conrard Erfbiscop tot Collen. Die Grave van Gennep. Die Grave van Gooren. Die Grave van Seyen. Die Heer van Schijfart. Die Heer van Pallant. Die Heer van Vlaten. Die Heer van Rees. Die Heer van Boucholt. Die Heer van Flodorp. Die Heer van Calckeren. Die Heer Hun van Amstenraed, Ridderen.

Den thienden dach ghecomen: Otto van Holant Heer van Alckemade. Dirick Heer van Brederode. Willem Heer van Thylinghen. Jan Heer van Arckel. Jacques Borckgrave tot Leyden. Jan Heer van Heusden, Dierick Heer van Wassenaer. Hermen van Woerden den jongen, een van de vromste Ridderen. Simen van Harlem.

Den elfsten dach zijn ghecomen: Otto Buscop van Wtrecht. Die Grave van Teisterbant. Die Grave van Goy. Albert van Brederode. Heer Dirick van Thylinghen. Jan van Heusden, Heer tot Veen. Floris Heer van Linden ende Ter Lee. Hubrecht Heer van Bottersloet. Gijsbrecht Heer van Amstel. Hendrick Heer van Voorden (Voorn.) Herman Heer van Waerden. Willem van Tylinghen. Gerart Heer van Egmont. Wauter van Egmont. Nicolas Persin. Arnaut van Egmont. Nicolas van Egmont. Jan Heer van Harlaer. Isebrant van Harlem. Jan van Brockhussen. Dierick van Goede. Herman van Varick. Jan de Hungheer. Jan Botkens tot Mourmont. Jan Bot van Déiem. Steven van Keppel Jan van Dorp, Ridderen. Jacob van der Borcht. Jan van Apenbrock. Huyghen van Ackersloot. Rogier Bockel. Huyghen van Meckeren Goedschalck van Winsen. Frederick van Suylen. Jan van der Meren. Willem van Heckhuysen, Cnapen.

Dit Tournooi is dus door Graaf F l o r i s den IV Grootvader van F l o r i s den V te Haarlem gehouden, in hetzelfde jaar, toen hij te Corbien in Picardije in een steekspel gedood werd.

Tot slot geef ik hier een' brief onder mij berustende van wijlen Professor Bondam, dien ik geraadpleegd had over het geloof, dat Butkens verdiende.

Hoog Welgeboren Gestrenge Heer!

De *Annales de la Maison de Lynden* van Butkens heb ik op zijn' tijd wel ontvangen. Ik zal van dezelve 't noodige gebruik maken tot mijn Charterboek, en in dankbaarheid 't zelve restitueren ter eerster requisitie, wanneer U. H. Welgeb. Gestr. zulks komt te requireren, kunnende deze Brief intusschen strekken tot een recepisse, dat dat Exemplaar bij mij berust.

Ik zou de receptie van dien met den eersten postdag reeds geaccuseerd hebben gehad, had ik niet tevens willen trachten, bij die gelegenheid te voldoen U H. Welgeb. Gestr. verzoek, om informatie te geven wegens het geloof, 't geen men aan Butkens in dezen behoorde te geven. Ik heb daartoe met plaisier een dag of eenige in deze Paasch-vacantie besteed; alle de Documenten heb ik met naauwkeurigheid nagelezen, en ook diegene, welke tot ingredienten van 't Charterboek kunnen en zullen dienen, daaruit in mijn Register van Charters gebragt; en daardoor vinde ik mij thans in staat, op U H. Welgeb. Gestr. vrage en verzoek genoegzaam ten volle te kunnen beantwoorden.

Het is wel zoo, dat Scriverius in een' Brief aan Pontanus, en uitgegeven door Matthaeus *Analect. Tom.* 1. *p.* 366, *Ed in* 4°. *ac Ed in* 8°. *p.* 558, de trouw van Butkens zeer verdacht maakt, terwijl hij zich dus uitdrukt. *Exortus est nuper in Brabantia, an Flandria, stolidae audaciae & intolerabilis palpi Christ. Butkenius. Hic fanaticus Ducum, Principum, Nobilium, etiam Privatorum acta, rationes, stemmata, & origines in numerato habere; atque ea, quae nunquam facta scire videtur: nunc Comites, nunc Barones creat, confictis diplomatibus, vera falsaque juxta habet.* Dit zeggen van Scriverius hebben anderen blindeling gevolgd, en vele hebben, erken ik, Butkens geïnsimuleerd van ter kwader trouw gehandeld te hebben. Ik heb dezer

de-

dagen met alle oplettendheid de Documenten of Preuves, achter de Annales gevoegd, nagelezen, en ik wil gaarne erkennen geen een eenig daarin aangetroffen te hebben, 't geen bij mij suspect is. De eerste en oudste Charter erkenne ik, heeft hij kwalijk verstaan en geïnterpreteerd: van de Heerlijkheid *Lienden*, daar dezelve moet verstaan worden van de Heerlijkheid *Leusden*, bij Amersfoort gelegen, en welke in andere oude stukken Lisidinia, Lisudina, Lisidunia en ook Liusdinia genoemd wordt. Hoe gemakkelijk kan een uitschrijver van dergelijke oude stukken een *u* voor een *n* nemen, en dus voor *Liusdinia*, *Linsdinia* en *Lindinia* lezen en schrijven? Dit is wel een misslag van hem (*) maar geen bedrog, want het zeker is, dat in de alleroudste Registers van Donatien, aan de kerk van Utrecht gegeven, ook deze donatie gevonden wordt, en dus door Butkens niet minder dan gefingeerd is. Scriverius zelf schijnt ook daaraan niet getwijfeld te hebben; ten minste, om zijn gezegden te bewijzen, beroept hij zich op dat stuk niet, maar ter staving van 't bedrog van Butkens beroept hij zich in de eerste plaats op een Charter van 1376, en in de tweede plaats op een Charter van 1377. Beide zijn door Butkens, doch niet in hun geheel, uitgegeven onder de Preuves pag. 37 en 38.

Bo-

(*) De geleerde Buchelius, zeker door de ongunstige reputatie van Butkens vervoerd, heeft de abusivé opneming van dit Charter in de *Preuves*, met de scherpste aanmerkingen verzeld, in zijne noten op Heda. p. 42 even of de vroegere vermelding van de Heerlijkheid van Lynden, onder de Goederen van de Kerk van St. Maarten, eene stoffe van vleijerij kon zijn voor een geslacht, hetwelk eerst eeuwen daarna dezelve bezat; en Foppens heeft in zijne uitgave van de werken van Miraeus zeer kwalijk gedaan, deze zoo weinig oordeelkundige Noot tegen zijnen Stadgenoot te behouden; zij was te meer ongepast, daar Butkens dit stuk niet als een origineel Charter had opgegeven, maar als eene kopij door eenen zekeren van Wyck naar zijn beste verstand afgeschreven; zoodanig afschrift is ook door mij onder de Archieven van Hemmen gevonden, mogelijk hetzelfde, dat Butkens in handen gehad heeft, doch waarvan het originele eerst verscheidene jaren daarna door Buchelius in zijne uitgave van Beka en Heda aan het publiek is medegedeeld.

Boven beide heeft Butkens gezet *Extract uyt voorschreven Boek Fol. XXIV.* en *Extract uit voorschreven Boek Fol. XXVI.* Hij heeft dus niet de originele bezegelde Charters gezien, maar uit een Boek, waarin dezelve gekopieerd of geregisteerd zijn geweest, getrokken. Maar welk is dat Boek? om dit te ontwikkelen, gelieve U H. Welgeb. Gestr. in te zien, hetgeen staat boven een Charter van 1359, door hem uitgegeven onder de Preuves pag. 32. aldaar staat. *Extract uyt een Boecxken, ghebonden in folio, met eenen Francynen omslag geteyckent A. Greve* Gerits van Gelre *Privilegiers Privilegien, Greve* Otten; *Fol. XIIII.* Dit boek, of boekje, want het boven een vinger niet dik is, is hetzelve, 't geen hij boven de twee andere stukken noemt *het voorschreven Boek.* Dit moet immers een bewijs uitleveren, dat Butkens of die stukken uit dat boek zelve moet geschreven hebben, of dat hem dezelve door een ander bij kopie uit dat boek zijn gesuppediteerd. Dit laatste, zoo niet volkomen zeker, komt mij ten minste waarschijnlijk voor; en ik denk, dat een of ander der Heeren van Lynden hem die kopien uit Gelderland zal bezorgd hebben; om reden, dat dat zelfde boek, of register, met denzelfden titel en letter A. van buiten op den band of omslag, geschreven, als nog in de Archieven van de Rekenkamer van Gelderland voor handen is, en in 't zelve op de door Butkens gemelde Fol. XIIII, XXIV en XXVI, die zelve drie stukken reeds in 't begin van 1400, zoo niet op 't einde van 1300 door eene oude hand geregistreerd staan en wel zijn geheel; gelijk U. H. Welgeb. Gestr. zelf zult bevinden, indien U. H. Welgeb. Gestr. maar dat Register in de Archieven van de Rekenkamer gelieve in oogenschijn te nemen. Ik zal ook op zijn tijdorder die twee stukken in hun geheel in 't Charterboek plaatsen, en bij die gelegenheid de trouw van Butkens tegen Scriverius vindiceren, en tevens aantoonen, dat de inhoud van die Charters volkomen met de waarheid der Historie overeenkomt. Offschoon nu wel, tot nog toe, die twee Charters van 1376 en 1377 niet in originali, met de uithangende Zegelen daar onder, in de Archieven door mij gevonden zijn, geloove ik echter, dat niemand ligt de *fides archivi* in twijfel zal trekken, ten opzigt

van

van dat Register, waarin die twee ſtukken ter Rekenkamer gevonden worden; te meer, daar de Charter van 1359 insgelijk uit dat zelfde Register door Butkens geproduceerd, thans ook nog in originali op perkament geſchreven, en met een menigte Zegelen geſterkt, ter Rekenkamer berust onder de overige losſe Charters, alwaar U. H. Welgeb. Geſtr. dien originelen Charter zal kunnen vinden, en wel, zoo als dezelve op nieuw gerangſchikt en genummerd is, onder N°. 272, gelijk dezelve ook onder dat nummer door mij gebragt is op het Register der losſe Charters, ter Rekenkamer berustende.

Dit zijn nu de twee bewijzen, door Scriverius aangevoerd, ter betooging van de ontrouwe van Butkens, ten opzigte van zijne *Annales*. Meer heeft hij niet te berde gebragt; want hetgeen hij van een derde Charter, namelijk van 1145 meldt, raakt Butkens niet, maar Heda, bij wien dat ſtuk gevonden wordt. Hij houdt dien brief ook voor verdacht, en verzoekt te weten, wat Pontanus daaromtrent denkt. Dezelve was in zijne Historie met dien brief ook verlegen. Doch de echtheid van dezelve heb ik reeds in 't Charterboek ten volle betoogd. II. Afdeel. bladz. 193.

Eer ik dezen eindige, kan ik U. H. Welgeb. Geſtr. verder berigten, dat de Charter van 1307, door Butkens uitgegeven, pag. 21 en 22, niet alleen ter Rekenkamer geregiſtreerd gevonden wordt in dat gemelde Register of Copyboek, geteekend A. *Greve Gerits Privilegien*, *Fol. X.*, maar ook nog in een tweede ſoortgelijk oud Register; geintituleerd: *Dat Altſte Registre*, in 't welk U. H. Welgeb. Geſtr. dat ſtuk ook zal aantreffen op *Fol. X. verſo* en *Fol. XI.* — De Charter eindelijk van 1342, op pag. 31, door hem uitgegeven, ſtaat insgelijks ter Rekenkamer geregiſtreerd in dat gemelde *Altſte Regiſtre* op Fol. 55 *verſo* Een kopy van dezelve, eertijds door de hand van Antonius Matthaeus uitgeſchreven en gekopieerd, onder meer andere ſchriften van Matthaeus, wordt bewaard bij den Raadsheer Munniks alhier.

Dit alles bewijst, mijns bedunkens, verder de goede trouw van Butkens. Ik zou hier ten opzigte

van verscheide andere stukken meerder kunnen bijvoegen, en toonen, dat nog eenige, welke hij heeft, ook door anderen zijn uitgegeven geworden. Doch ik denke, dat ik hiermede ten volle zal beantwoord hebben de aan mij door U. H. Welgeb. Gestr. voorgestelde vrage.

Ik eindige derhalve onder opregte verzekeringe, dat ik met de uiterste hoogachting altoos zal zijn.

Hoog Welgeb, Gestrenge Heer!

Uw H. Welgeb. Gestr. Onderdanigste en Gehoorzaamste Dienaar

(*Get.*) P. BONDAM.

Utrecht den 7 April 1792.

En hiermede eindige ik deze onaangename, doch gedwongene zelfverdediging tegen den Briefschrijver, dien ik alle heil toewensche.

F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

's Hage den 8 Julij 1826.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN, ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Redevoeringen. Redevoering ter aanprijzing van het begraven der Lijken buiten de Steden door ASSUERUS DOYER, Leeraar der Doopsgezinde Gemeente te Zwolle. Te Zwolle bij H. Aszoon Doyer MDCCCXXVI gr. 8vo. 35 bl.

Het onderwerp dezer Redevoering was niet alleen gepast en tijdig (nadat de Zwolsche Regering eene voegelijke begraafplaats had aangelegd buiten de stad) voor de Zwollenaren, maar is voor alle stede- en dorpbewoners, die nog voortgaan, met in de kerken te begraven, een woord op zijn pas gesproken; waarom het ons verheugt, dat de Wel Eerw. Doyer deze hartelijke aanprijzing door den druk heeft gemeen gemaakt. Bij de inlijving in Frankrijk beschouwden wij den dwang tot buiten begraven, als een' enkelen droppel zuiver water in den drabbigen poel, waarin ons vaderland ver-

verzonk; — en niet, dan met weêrzin, zagen wij dien droppel, bij de heugelijke omwending, door gehechtheid aan het oude, verloren gaan. Aangenaam is het ons dus, dat het Gouvernement deze zaak niet uit het oog verliest, maar dubbeld aangenaam, dat 'er dadelijk voorbeelden gegeven worden, zoo als nu te Zwol: want deze, achten wij, buiten dadelijk verbod, het eenig krachtdadig middel, om zulk een heilrijk doel te bereiken. Zoo denkt 'er ook de Heer Doyer over, die deze Redevoering in vier deelen splitsende: 1°. herinnert de verordeningen van Mozes, de gebruiken van Grieken, Romeinen en eerste Christenen ten dezen aanzien, 2°. onderzoekt, wat aanleiding gaf aan latere Christenen, om van Gods wet en het gebruik der ouden af te wijken, 3°. de onredelijkheid en schadelijkheid van het begraven in kerken en in steden aantoont, en 4°. over de middelen spreekt, waardoor dat misbruik behoort te keer gegaan te worden. Schoon wij eene enkele bewijsreden, hier ontwikkeld, niet even ongedwongen en krachtig als de overige rekenen, (zie bl. 14), bevelen wij deze over het geheel zeer doelmatig en geleidelijk gestelde Redevoering allen onzen Landgenooten ter lezing aan, vooral den zulken, die, om welke reden dan ook, tot een tegenovergesteld gevoelen overhellen; — en wenschen, dat eindelijk aller oogen mogen opengaan nopens een misbruik, uit overdreven eerbied voor de martelaars ontsproten en door baatzucht en bijgeloof algemeen gemaakt, ja helaas! zoo het schijnt, schier geheiligd.

S.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

PROGRAMMA

VAN DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ TE HAARLEM.

(Vervolg van bladz. 79.)

De Prijsvragen waarvan de termijn van beantwoording verschenen is, en die op nieuw met of zonder eenige verandering wederom worden voorgesteld, zijn de volgende:

Eene premie van *tien* tot *vijfentwintig Dukaten* aan dengenen, die eenig nieuw soort van *Ooft-* of *Veldvrucht* (die

algemeen en bestendig kan worden voortgekweekt, voor dit land en onze luchtstreek geschikt) van buitenlands zal hebben overgebragt, zoodat dezelve verkrijgbaar zijn.

De *Sparrebosschen* van het schadelijk *Insect*, de *Dermestes Piniperda* te bevrijden, de *gouden Medaille*.

Daar men hier te lande veelal gebruik maakt van de *Dorschrol*, zoo vraagt men: *hoe groot*, *hoe zwaar moeten de Dorschrollen zijn*, en met welke snelheid moeten zij worden omgevoerd, zullen zij in ons Vaderland, voor de onderscheidene soorten van Granen, in hetzelve bekend, bij voorbeeld, door invoeging van gewigt, van het meest berekenbaar nut zijn, de *tweede gouden Medaille*.

Die koopbaren *Gom-copal*, in de West Indische Koloniën van dit Rijk gevallen, herwaarts overbrengt, en verdebiteert, *zestig cents* voor ieder Nederlandsch pond, tot 250 Nederlandsche ponden toe, die overgebragt en verdebiteerd zullen zijn.

Vischlijm vervaardigen, even zoo goed als de beste Buitenlandsche, en in allen deele voldoende tot clarificering van wijnen, bieren, azijnen enz. de *zilveren Medaille* en *vijfentwintig Dukaten*.

Aardewerk te vervaardigen, dat even goed is voor Scheikundige bewerkingen, even min door scherpe zuren wordt aangedaan, en even goed de afwisseling van temperatuur kan verdragen, als dat geen, dat Buitenlands bereid wordt, de *gouden Medaille*.

Karton Papier vervaardigen tot het persen van Fabrijkgoederen, de *tweede gouden Medaille* en *tien Dukaten*.

Aan hem die onderscheidene Proeven (ten minste ten getale van *zes*) inzendt, van *Kunstig drijfwerk in zilver*, tot het *Historiele vak* behoorende de *tweede gouden Medaille* en *tien Dukaten* of de *zilveren Medaille* en *vijfentwintig Dukaten*.

De Maatschappij vraagt: *welke soort en zamenstelling van Brandspuiten*, bewijzen, volgens de ondervinding, het meeste nut bij brand, zoo, door eenen spoedigen en overvloedigen toevoer van water, als eene gemakkelijke behandeling voor de werklieden? —

Welke proportie en zamenvoeging der onderlinge deelen zijn de verkieslijkste en beste bevonden? — En welke verbeteringen zouden aan die zamenstelling nog te brengen zijn, om zoo mogelijk het water nog verder, in grooter hoeveelheid, en met meer gemak voor de werklieden te kunnen aanvoeren, zonder een grooter aantal van werklieden, dan gewoonlijk noodig te hebben? Die zulks op eene voldoende wijze beantwoordt, en 'er de noodige teekeningen met

met bewijzen bijvoegt van genomene proeven met eene Brandspuit van gewone grootte, en niet met een klein model, de *tweede gouden Medaille* en *vijfentwintig Dukaten.*

Aan den genen, die zal aantoonen in staat te zijn binnen dit Rijk, *ijzeren potten* met een *email* te bekleeden, even voldoende en duurzaam als de beste Buitenlandsche en niet kostbaarder, de *tweede gouden Medaille.*

Wat zijn de redenen van de verminderde deugd onzer *Metselspecie?* en welke middelen zijn 'er, waardoor een ieder gemakkelijk in staat is, om de gebreken derzelve te kunnen onderzoeken? Die dit volkomen beantwoordt, de *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten.*

Een voldoend *Elastiek werktuig* vervaardigen, geschikt om naauwe schoorsteenen van alle roet volkomen te zuiveren, *de zilveren Medaille* en *tien Dukaten.*

Verscheidene premien ter somma van *vijftig Dukaten* worden uitgeloofd aan die Scheeps-officieren, Stuurlieden, en alle andere personen in dit Rijk, welke de beste waarnemingen van nuttige zaken, nuttig ontdekkingen of de naauwkeurigste proefnemingen met nuttig uitgedachte middelen, de verbetering der Zeevaart en Visscherijen betreffende, zullen hebben gedaan en medegedeeld.

Aan elk jongeling, die zich op de *Graveerkunst*, als zijn eenigst en voornaamst bedrijf en kostwinning zal hebben toegelegd, en van zijne bekwaamheid, ten minste *twaalf* onderscheidene proeven zal hebben ingeleverd, eene aanmoediging van *honderd vijf en twintig Dukaten*, in *vijf* jaren te betalen, mits dat ieder jaar nieuwe bewijzen van vorderingen getoond worden. Dengenen, die naar deze premie dingen, zij kennelijk, dat hier niet zoo zeer op het *etsen* als wel op de bewerking van het *graveerijzer* gedoeld wordt.

Aan hem, die eene *geëtste prent* van eigen vinding, waarin, behalve eene kunstmatige behandeling van de *etsnaald*, eene goede *ordonnantie* en *teekening* is in acht genomen, zal inleveren, *twintig Dukaten*, en aan de tweé naastbijkomende ieder tien Dukaten.

Teekeningen naar voorwerpen uit de Natuurlijke Historie, uit eene der klassen van zogende Dieren, Vogelen of Planten (volgens het leerstelsel van Linnaeus) inleveren; aan elken inzender van goed gekeurde teekeningen, eene premie van de *zilveren Medaile* en *zes Dukaten*, terwijl de zenders tevens worden verzocht, bij de inzending, den prijs te willen opgeven, waarvoor zij die teekeningen aan anderen zouden willen leveren.

(*Het Vervolg hierna*).

NA-

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Over het verbranden van zamengeperst Gaz van den Heer J. Davies.

Toen ik, twaalf maanden geleden, zegt de Heer Davies, eenige proeven op het verbranden van zamengeperst gaz deed, nam ik toevallig een verschijnsel waar, dat, naar ik meen, iets bijzonders bevat.

Als de mond van de brandpijp te groot is, dan kan men de vlam niet onderhouden, daar zij door den snellen stroom van het gaz wordt uitgeblazen; maar is dezelve te klein, dan bevindt zich de vlam in den voordeeligsten toestand. Vergroot men nu de opening, doch niet dermate, dat de vlam uitgaat, dan wordt zij blaauw, ruischend en golvend, waardoor zij weinig licht geeft. De Heer D. bevond nu, tot zijne groote verwondering, dat, als het vat werd omgekeerd, zoodra de vlam in dien staat was, dezelve oogenblikkelijk veranderde, daar zij stil, zonder geruisch en met veel helderheid brandde. De proef werd dikwijls en met onderscheidene vaten herhaald, maar telkens volkomen met denzelfden uitslag.

De oorzaak van dit verschijnsel is, volgens den Heer D., daarin gelegen, dat het gaz, hetwelk door verhitting verdund en ligter dan de dampkringslucht geworden, bij den regten stand van het vat zich gelijkmatig met de rigting der vlam verheft en met grooter snelheid opklimt, dan in het laatste geval, waarin het gaz krachtens de hydrostatische werking der lucht tegen de vlam in stroomt. Van daar ontsnapt het gaz gedeeltelijk onverbrand uit het vat, dat regt op staat, maar stroomt op de vlam terug en voltooit de vroeger onvolkomene ververbranding, als de brandpijp naar onderen gekeerd is.

Of deze daadzaak voor eene practische toepassing vatbaar zij, laat de Hr. D. nog onbeslist; intusschen bevond hij, dat bij deze wijze van branden 'er aanmerkelijk veel gaz verbruikt werd, zonder dat daarbij, ten minste onder de gewone drukking, de verlichtende kracht aanzienlijk vermeerderde.

GE-

GESCHIEDKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

PLEGTIGHEDEN BIJ DE KROONING DER RUSSISCHE CZAARS.

(Getrokken uit de *Drebniaeca Rosſiiskaia Bibliotheka* van Novikow).

De Czaars, hoewel volſtrekte alleenheerſchers, ſchenen hunne magt alleen van den vrijen wil hunner onderdanen te ontleenen. Zij werden niet vooronderſteld zelf hunne kroon te vragen, noch den dag te bepalen, waarop zij hun hoofd daarmede wilden verſieren. Het waren de Geestelijkheid, de Officieren van het Paleis, de Edelen en de jonge Booiaards en zelfs de Kooplieden, die hen kwamen verzoeken, om hunne magt door de plegtigheid der krooning te heiligen. Men gevoelt wel, dat dit verzoek aan den Vorst op zijn uitdrukkelijken last geſchiedde, en dat die hetzelve deden, voor geene weigering behoefden te duchten; — hoe het zij, in den ſchoot der ſlavernij behield men nog de beeldtenis der vrijheid.

De nacht, die de krooning voorafging, was aan gebeden in alle de kerken toegewijd. De plegtigheid geſchiedde in de Kathedraalkerk van Moscau. Men rigtte in denzelven een' troon op, welken men langs twaalf trappen beklom: dezelve was met in goud geborduurd fluweel bekleed en ſchitterde van den luister der edele geſteenten. De weg, die naar den troon leidde, was met rood ſcharlaken bedekt. De zetel van den Patriarch, aan de linkerzijde des troons geplaatst, was minder rijk, maar ook met in goud geborduurd fluweel verſierd.

Voor dat de Czaar zich naar de kerk begaf, bragt men 'er, van het Paleis in groote plegtſtatigheid alle de Keizerlijke verſierſelen, en een gouden kruis, waarin een ſtuk van het ware kruis gezet was.

De Czaar deed eerst zijn gebed in de kapel van het Paleis; hij begaf zich vervolgens naar de kerk, vergezeld van den ganſchen Adel, in gouden ſtoffen gedost, het hoofd met mutſen van zwart vosſenvel bedekt, en om den hals banden van paarlen en diamanten en geëmailleerde ketens langs de borst nederhangende. De Strelitzen waren haagswijze langs den weg geſchaard. Aan de deur van het heiligdom gekomen, boog zich de Vorst driemalen, en zich vervolgens naar den Patriarch keerende, groette hij denzelven en ontving deszelfs zegen. Dan trad de Hoogepriester van zijne plaats en zegende hem met het ware kruis, met gewijd water en de hand. De Vorst en Patriarch

ga-

gaven elkander een kus en ftegen te zamen naar hunne zeltes.

De Czaar, na zich nedergezet te hebben, hield eene rede tot den Patriarch, die dezelve beantwoordde. Deze met fpreken ophoudende, deed den Keizerlijken mantel brengen; de Vorst werd met denzelven door twee der voornaamfte Heeren van het Hof omhangen, waarna de Hoogepriester hem nog drie malen met het ware kruis zegende, het op deszelfs hals legde, hem vervolgens de handen oplegde en tevens een vrij lang gebed uitfprak

De Archimandrieten bragten, tot aan den zetel van den Patriarch, de Keizerlijke diadeem, kroon, fchepter en wereldkloot. Ieder dezer teekenen der oppermagt, werd door een' Aartsbisfchop ontvangen, die hetzelve den Patriarch ter hand ftelde. Deze wond den diadeem of hoofdband om het voorhoofd van den Czaar, zette hem de kroon op het hoofd, plaatfte den fchepter in zijne regter en den wereldkloot in zijne linkerhand. De Vorst met alle deze fieraden bekleed, ontving de nederige groete der geestelijkheid en beantwoordde deze met eene ligte hoofdbuiging. De Patriarch nam hem vervolgens bij de hand, deed hem op zijn' troon zitten, en na eene redevoering over de pligten der Souverein [illegible] hebben uitgefproken, deed hij de liturgie aanvangen.

Na de [illegible]ing, zalfde de Patriarch den Vorst met de heilige o[illegible] het voorhoofd, aan de beide ooren, op de lippen, [illegible]gers, hals, fchouders en armen, bij iedere zalving z[illegible] „Dit is het zegel en de gave van den H. Geest." Hij zelf wischte de heilige zalf met werk op het altaar [illegible]rand af; en gedurende zeven dagen mogt de Vorst de deelen niet wasfchen, die met heilige olie gezalfd waren. De Hoogepriester diende hem vervolgens de Communie, volgens de Griekfche eerdienst, toe en deed hem het gewijd brood aanbieden.

Na de [illegible]mis begaf de Czaar, altijd met de Keizerlijke fieraden bekleed, zich naar twee verfchillende kerken. Bij de intrede van den Vorst wierp hem de Protopoda of Aartspriester, ftofgoud over het hoofd; deze zelfde plegtigheid werd, toen hij dezelve verliet, door een der Rijksgrooten herhaald. Dit goudftof was het zinnebeeld van overvloed en rijkdom.

Op den dag der zalving gaf de Czaar een' grooten maaltijd aan den Patriarch, de hoofden der Geestelijkheid en aan de voornaamfte Hovelingen.

Dit No. met bijgevoegde Plaat kost 30 *Cents.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

No. 36. *Vrijdag den 18den Augustus.*

BERIGTEN.

HOORN *den 14den Julij.* Nadat met den tweeden cursus het eerste schooljaar bij de Geneeskundige Scholen alhier was afgeloopen, had heden morgen ten 9 ure in de groote zaal des lokaals het tweede examen plaats; bij hetwelk tegenwoordig waren de WW. EE. GG. Heeren Burgemeester en Secretaris der stad, en Gedeputeerden uit de Directie van het Bedelaars-gesticht. Gedurende de drie uren, die het onderzoek voortduurde, gaven de leerlingen, ten genoegen der aanwezenden, blijken van uitmuntende vorderingen in de onderscheiden vakken der Geneeskundige wetenschappen, waarin zij waren onderwezen.

Ten één ure des namiddags werden, in tegenwoordigheid van het daartoe uitgenoodigd publiek, aan de meest verdienstelijken, onder de reeds talrijke leerlingen, boekgeschenken en eervolle getuigenissen uitgereikt.

De dirigerende Lector, de Wel Ed. zeer geleerde Heer J. G. Repelius, opende deze plegtigheid met eene Redevoering, ten betooge, *dat het vooral de*

wetenschappen zijn, in deze school beoefend, die het den mensch kunnen leeren, hoe zich de wijsheid Gods in alle zijne werken openbaart.

De uitdeeling der prijzen werd met gepaste aanspraken afgewisseld, en eindelijk de post van dirigerend Lector voor het volgend schooljaar overgedragen aan den Wel Ed. zeer gel. Heer A. P. Kuys.

Zoo was reeds deze eerste openbare plegtigheid hun, die dezelve bijwoonden, een blijk van het doeltreffende dezer inrigting, door onzen vaderlijken Koning daargesteld, en deed hen den landman geluk wenschen, met een' maatregel, die in de gevolgen voor hem en de zijnen zoo weldadig werken moet; ondanks de kleingeestige vitterijen, door zulken, die zoo gaarne grondige kundigheden weder, even als in de middeleeuwen, tot een monopolie gesteld zagen, daartegen in het midden gebragt.

Rotterdam *den 7den Augustus.* Heden overleed alhier de Heer Gerrit Groenewegen, die bijzonder als *Scheepsteekenaar* zich eenen welverdienden roem heeft verworven, blijkens de veelvuldige Teekeningen met sapverwen en Oost Indischen inkt, welke in onderscheidene kunstverzamelingen voorhanden zijn, en Schepen van allerlei soorten en in allerlei rigtingen in stille en woelende waters juist voorstellen. Hij was tot scheepstimmeren opgeleid, maar moest wegens een ongeluk, dat hem het regterbeen kostte, daarvan afzien, en legde zich nu, onder geleide van Nicolaas Muis, op de Schilderkunst toe; weinige schilderijen zijn er echter van hem voorhanden, daar hij meer de teekenpen en de etsnaald hanteerde. Als voortbrengsels der laatste zijn bekend zeven afzonderlijke werkjes, bestaande meestal uit Schepen van onderscheidene soort, alsmede nog enkele losse prenten, gezigten met Schepen gestoffeerd verbeeldende. Hij was ook in deze koopstad geboren en bereikte den ouderdom van omtrent 67 jaren. (*)

BE-

(*) Zie over dezen Kunstenaar, v. Eynden en v. d. Willigen, Gesch. der Vaderl. Schilderk. 3e Dl. bl. 64–67.

BEKNOPT VERSLAG
WEGENS DE
KOLONIEN DER MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID
EN DERZELVER INRIGTINGEN,
door
A. VAN DER WILLIGEN.

(*Vervolg van bladz.* 111.)

Omstreeks 3 ure vertrokken wij, rijdende langs eenen niet onaangenamen weg tot Meppel, alwaar wij nachtverblijf hielden. Den anderen morgen ten 6 ure vervolgden wij onzen weg langs de Smildervaart door het aanzienlijk dorp Smilde en vervolgens langs de Norchervaart enz. tot de Kolonie Veenhuizen; van verre ontdekten wij reeds hare groote nieuw gebouwde gestichten en het was ruim 1 ure namidd., toen wij voor de poort van het eerste derzelve, bewoond door weezen en verlatene kinderen, ruim 1200 in getal, naar ons werd opgegeven, stil hielden.

Binnengetreden zijnde bood zich een knaap van 17 of 18 jaren aan, om ons de noodige aanwijzing te doen; hij was uit het Amsterd. Aalmoezeniershuis afkomstig, doch reeds sedert eenen geruimen tijd hier en werkte thans in de smederij van dit gesticht; hij zag 'er gezond uit, scheen wel te vreden en was zeer bescheiden. Zekerlijk zal men de ruime plaats beplanten ter beschaduwing en verfraaijing; hier en daar stonden reeds eenige bloemen. De kinderen, die 'er doorgaans gezond uitzagen en goed gekleed waren, vonden wij bij menigte lustig spelen op die plaats, of in de ruime en luchtige zalen rondom dezelve: want het was zondag en de namiddag-godsdienstoefening was nog niet begonnen, maar moest weldra eenen aanvang nemen; wij zagen den optogt der aankomende knapen en in haar zondagspak net getooide meisjes naar de kerk en volgden derwaarts, nadat wij hier alles bezigtigd hadden.

Langs eenen zeer goeden weg, op een plein, naar gissing een kwartier uurs van het vermelde gesticht, vonden wij twee welingerigte nieuw gebouwde en

flechts kort geleden geheel voltooide kerken. Met die der R. Katholijken, van een' toren voorzien, was de woning des Pastoors verbonden; die des Predikants ftond op eenen kleinen afftand van de Protestantfche kerk: een achtkant koepelvormig gebouw met een torentje in het midden, inwendig zeer net, zijnde wel verlicht en geheel wit bepleisterd; rondom was zij van eene galerij voorzien; de banken, de predikftoel en het verder houtwerk waren mahonijhoutkleur geverwd. De kinderen zaten op de galerij, de overige Kolonisten en Beambten beneden. Zij vormden te zamen eene aanzienlijke gemeente; de beste orde en betamelijkheid hadden 'er plaats en hetgeen wij 'er hoorden, was zeer gepast en beviel ons bijzonder. Naar wij vernamen, nam de Predikant, voorheen te Vledder geftaan hebbende, dezen post met veel ijver, ja met geestdrift waar en was daarvóór uitnemend gefchikt. Ook fcheen hij door zijne gemeente naar waarde geacht te worden. Het was heden, zeide men, eerst de vierde zondag, dat de dienst in deze kerk werd verrigt. Bij de R. Katholijken had dezelve geen plaats op dit uur, maar was des morgens gevierd geworden. Ook aangaande den Pastoor waren de berigten allezins loffelijk.

Ons rijtuig aan de kerk befteld hebbende, reden wij naar het tweede geftícht, dat ons voorkwam weder ¼ uur verder gelegen te zijn; het was op dezelfde wijze, als het eerfte, gebouwd en ingerigt; de bevolking beftond uit 600—700 bedelaars van de Ommerfchans, van waar men 'er binnen kort nog meer was verwachtende, naar men ons verhaalde.

Daar het nu omftreeks 4 ure was, reden wij, om het middagmaal te houden, naar de herberg, digt bij het derde geftícht ftaande, dat wij vervolgens gingen bezigtigen. Het was pas voltooid en nog niet geheel bevolkt. De vorm, inrigting en huishouding waren dezelfde als in het eerfte geftícht. Dit derde moest mede dienen voor weezen en verlatene kinderen. Wij vonden 'er eenige kleinen rondom in een zaal gezeten en bezig met een boterham te eten; andere waren met onderfcheidene fpelletjes bezig. In de ziekezaal, die hier, gelijk in de twee andere geftichten zeer rein, luchtig en wel ingerigt was, zagen wij een kindje, dat erg ziek fcheen, door twee vrouwen met veel zorg behandelen; het getal zieken was algemeen gering

ring. (*) Zij, die in deze gestichten het onderlijk opzigt over de kinderen hebben, worden door dezelve, gelijk in de Godshuizen vader en moeder genaamd. De zalen, keukens, bakkerijen en verdere vertrekken vonden wij zoo zindelijk, als men die zou kunnen verlangen. Aan het einde van elke zaal hangt, ter verlichting bij avond, eene sterk lichtende lamp en 's winters staan 'er kagchels. De jongens en meisjes zijn van elkander afgezonderd; allen slapen ook hier afzonderlijk in hangmatten (†); tusschen de onderscheidene zalen zijn de vertrekken der opzieners of opziensters. 's Morgens krijgen de kinderen brood en drinken daarbij melk en water; alle middagen hebben zij, die het dagelijks gebruiken mogen, vleesch of spek en 's avonds schaft men pap. Het brood vonden wij zeer smakelijk en goed (§). De jonge kinderen gingen dagelijks, de zondagen uitgezonderd, ter schole; de aankomende knapen en meisjes werden opgeleid tot den landbouw en veldarbeid, voor zoo verre men hen tot het huiswerk of de ambachten en bedrijven, tot deze gestichten behoorende, niet behoefde. In het algemeen schenen de kinderen wel te vreden; ook het welvaart aanduidend en opgeruimd gelaat van velen toonde zulks; eenige, die wij spraken en welke minder te vreden waren, wisten deswegens geene voldoende redenen te geven; over de behandeling hadden zij niet te klagen, maar zij konden hier niet goed aarden, of wilden liever een am-

(*) Naar wij vernamen leed een aantal kinderen uit sommige Godshuizen, hier komende aan huidziekten en andere kwalen; doch de meeste waren reeds hersteld en hunne onderdrukte wasdom ontwikkelde zich meer in de vrije lucht dezer gezonde streken.

(†) De hangmatten zijn, behalve andere goede redenen, verkieslijk boven de krebben, omdat de eerstgen. bij dag tot den zolder opgehaald zijnde, de ruimte en ook de reinheid der zalen daardoor zeer bevorderd wordt.

(§) Zij hebben het dus ook in dit opzigt beter, dan in verscheidene Godshuizen, van welke 'er ons bekend zijn, waar men nimmer brood, dat zoo noodzakelijk voedsel, schaft.

ambacht leeren in plaats van het landwerk (*) hoezeer dat, immers, physiek en moreel beschouwd, wel het verkieslijkst van alle bedrijven mag geacht worden. In Holland hoorde ik ten dezen opzigte ook wel eens vragen: wat zal men met al die landbouwers doen? — Dat deze vragers de onoverzienbare woeste en verwaarloosde gronden hier en in andere onzer Vaderlandsche provinciën komen beschouwen, en zij zullen die vraag beantwoord vinden; deze gronden toch bevatten nog duizende morgen, welke handen ter ontginning behoeven. Behalve dit, kunnen vele der lieden, in deze kolonien tot den veldarbeid opgeleid, ook in het vervolg niet dienen om turf te steken (†) en gras te maaijen, waartoe men, sedert zoo vele jaren, vreemdelingen gebruikt, welke het brood verdienen, dat den inboorling behoort, en met het overgegaarde gereede geld jaarlijks naar hun land terugkeeren? Van vele kinderen in de zoo kostbare Godshuizen der steden (§) tot ambachten opgeleid, kan men immers ook niet zeggen, dat zij daardoor een genoegzaam bestaan vinden in volgenden leeftijd; hoevelen vervallen niet weder tot de armekassen? en wat wordt 'er van een aantal meisjes uit die huizen, hoezeer dan ook de opvoeding niet verwaarloosd moge worden?

De drie gestichten van Veenhuizen zijn op dezelfde wijze gebouwd: namelijk in het vierkant rondom eene ruime plaats, en eene verdieping hoog; ieder der vier flanken van elk gebouw beslaat, volgens opgaaf ruim 462 Rhijnl. voeten in de breedte; aan den binnenkant heeft men de ruime zalen, vertrekken voor de opzieners en andere tot de huishoudelijke inrigting behoorende. Voorts de woningen der voorna-

(*) Verscheidene kinderen waren hier ingekomen met tegenzin, waartoe zij, die bij de oude inrigtingen belang hadden, niet zelden aanleiding gaven. Intusschen ademen zij hier eene veel gezondere lucht in dan in sommige steden, waar zij in een schraal bemiddeld Godshuis als opeengepakt verkwijnden.

(†) Vele der kolonisten toch vinden goede gelegenheid om dit te leeren, daar het tot hun bedrijf behoort.

(§) Het onderhoud derzelve kost toch aan verscheidene steden onmatige sommen, en nog kan men de bewoners daarvan niet dan op eene zeer bekrompene wijze onderhouden: zoo dat de gevangene misdadigers het dikwerf veel beter hebben.

name bestuurders, en verder tegen de binnenzijde der onderscheidene flanken, woningen voor kolonisten, bij en met welke de bewoners der gestichten, die men tot geen ander werk behoeft, den veldarbeid waarnemen. 's Winters houdt men zich meer met den fabrijk-arbeid, dien deze huishouding behoeft, bezig. Ieder dier flanken bevat, naar ons opgegeven werd, vier en dertig zulke woningen, doch deze hebben geen gemeenschap met het inwendige. Aan ruimte en lucht, zoo noodzakelijk voor de gezondheid, ontbreekt het alzoo ook in deze gestichten van Weldadigheid niet.

De aanmerkelijke streek gronds, hier nog maar sedert weinig tijds ontgonnen, kwam mij voor althans niet minder, maar nog meer met leem of klei doormengd te zijn, dan aan de Ommerschans; en het regenwater, van de breede en regte nieuw aangelegde wegen afgeloopen in de slooten of grachten, toonde duidelijk de kleiachtigheid van den bodem. (*) Over het algemeen stonden de onderscheidene veldgewassen dan ook hier goed; zij hadden hier en daar door de hitte en droogte wel geleden, doch waren onlangs door regen verkwikt geworden; sommige akkers met bloeijende boekweit stonden gewenscht, en leverden een aangenaam gezigt op. Beplanting en het aanleggen van boomkweekerijen, acht ik hier ook allernoodzakelijkst; de enkelde, wijd uit een geplante, hooge populieren langs de wegen, hadden veelal hetzelfde lot ondergaan als aan de Ommerschans. Bij het derde gesticht aan een gehucht, naar ik meen, van het dorp Norch grenzende, stond eenig geboomte en hakhout van vroeger tijd.

De hier bijstaande herberg niet tot nachtverblijf geschikt zijnde, vertrokken wij tegen $6\frac{1}{2}$ uur naar het omstreeks 2 ure verder gelegen Vriesch dorp Oosterwolde. Onze reisgenooten waren toen een paar aardige knaapjes van 15 tot 16 jaren, behoorende tot het Instituut van den Heer M u l l e r, waarvan wij in het vervolg zullen spreken; zij hadden verlof om heden hunnen makkers te Veenhuizen een bezoek te geven

(*) De kleibeddingen in deze streken voorkomende zijn mede geschikt tot steenbakkerijen, te meer, dewijl men tevens de brandstof in overvloed bij de hand heeft. Men had 'er op die wijze dan ook gebruik van gemaakt ten behoeve der kolonien.

ven, en keerden thans naar het gemelde Instituut terug; doch, daar het reeds donker werd, terwijl het sterk en aanhoudend regende, toen wij te Oosterwolde kwamen, en zij nog 1½ uur verder moesten gaan, verzochten wij den waard van onze herberg om hen tot den volgenden morgen te herbergen; en dit verzoek werd gereedelijk toegestaan, toen men vernam, dat zij behoorden tot het Instituut van den Heer Muller, van wien men met achting sprak. Deze twee jongens waren uit het Amsterdamsche Aalmoezeniershuis gekomen, maar verkozen hun tegenwoordig verblijf zeer ver boven het eerste. Zij toonden veel lust te hebben in den landbouw, en spraken met hartelijke genegenheid over den Heer Muller, wiens Instituut te Westwateren wij den volgenden morgen bezochten. Op de vriendelijkste wijze werden wij daar ontvangen; de Instituteur, een man, naar het ons toescheen, van tusschen de 25 en 30 jaren, kloek van gestalte en van een zeer gunstig voorkomen, geleidde ons in zijn woonvertrek; wij vonden 'er zijne jonge vrouw met een lief kindje op den arm. Met bijzonder genoegen onderhielden wij ons daar gedurende een half uur met hem, en vernamen, dat hij, een Groninger van geboorte, eenigen tijd was geweest op het beroemde Instituut van Fellenberg te Hofwijl in Zwitserland. (*) Vervolgens gingen wij met den Heer Muller de hier nieuw gevestigde stichting, aan welker hoofd hij stond, bezigtigen. Zestig jongens, kweekelingen uit de gestichten van Veenhuizen, werden hier thans *Theoretisch* en *Practisch* in den landbouw onderwezen (†); daartoe diende eene zeer goed ingerigte school en ettelijke morgen nieuw ontgonnen heigrond, die 'er echter niet zoo goed was als te Veenhuizen en aan de Ommerschans. Opzettelijk scheen men hier zulk eenen grond tot het doen van landbouwkundige proeven gekozen te hebben, en men slaagde daarin wel: blijkens de omliggende akkers, de aardappelen en andere moeskruiden. Men had 'er een twintigtal koeijen, waarvan wij de smakelijke boter proefden, eenig jong vee, eene tal-

rij-

(*) Men poogt 'er den landbouw inzonderheid tot de meest mogelijke volkomenheid te brengen.

(†) Zij kunnen naderhand dienen tot ervaren voorgangers en opzigters van anderen.

rijke kudde schapen, benevens verscheidene varkens en in de schaapskooi toonde men ons eenen goeden voorraad mest. (*) Met de beplanting was men ook pas begonnen en zekerlijk zal het daaraan hier in 't vervolg niet ontbreken. De tuin, waarin ieder knaap eenige roeden heeft, om naar zijn goedvinden te betelen, door hagen omgeven en daarmede doorsneden zijnde, zullen vele proeven 'er beter kunnen gelukken, terwijl men 'er nu reeds in vele opzigten vrij wel slaagde. Gelijk de Veenhuizers, zijn de jonge lieden hier mede in ruime en luchtige zalen gehuisvest, en slapen alle afzonderlijk in hangmatten; verscheidene vonden wij op den akker of met het vee bezig, anderen toonde ons teekeningen van planten, welke zij gemaakt hadden en onze jeugdige reisgenooten van den vorigen dag kwamen ons hier in hun werkgewaad begroeten. Na deze belangrijke inrigting met het meeste welgevallen bezigtigd te hebben (†) namen wij, onder hartelijke dankbetuiging, afscheid van de hupsche en vriendelijke lieden, welke zekerlijk op eene waardige wijze ten vader en moeder van de hier geplaatste knapen verstrekken, en vervolgden onzen weg naar Frederiksoord; het zal toen omstreeks 11 ure voormiddags geweest zijn.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

HAN-

(*) Ter bemesting worden ook hier en daar de veenkluiten op hoopen gebragt, gedroogd zijnde verbrand en de asch over den grond verspreid.

(†) Ik hoorde in Holland onder bedenkingen tegen de uitbreiding van den landbouw ook deze: men vreesde, dat de granen te goedkoop zouden worden; intusschen is het 'er nog ver af, blijkens de minvoedende aardappelen, welke vele genoodzaakt zijn, in plaats van het heilzaam brood, te gebruiken. Ik ken een' tachtigjarigen grijsaard, die betuigt de granen nog ruim zoo laag als thans te hebben gekend, en men klaagde niet: de graanprijzen zijn dus niet te laag, maar de belastingen en landhuren veelal te hoog; en tot vermindering daarvan kan immers de vermeerdering der vruchtbare gronden verstrekken. Overvloed moge bij sommigen winstderving veroorzaken; voor het algemeen belang is die hoogst wenschelijk; en kan men zich dan zonder grove ondankbaarheid over dien zegen des Hemels, door een verstandig vaderlijk staatsbestuur bevorderd, beklagen? Maakt ook de aanmerkelijke toeneming der bevolking in ons vaderland de uitbreiding van den landbouw, door het ontginnen van woeste gronden, niet noodzakelijk?

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

PROGRAMMA.

VAN DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ TE HAARLEM.

(Vervolg en Slot van Bladz. 195.)

De Prijsvragen, waarvan de termijn van beantwoording met het einde van September eerstkomende, zal zijn afgeloopen, alsmede van die, welke nog voortduren, en waarop voor ultimo September aanstaande, Antwoorden kunnen worden ingezonden, zijn de volgende;

Planten, Gewasfen of Boomen, tot nog toe in dit Rijk ot nuttig gebruik niet aangekweekt, opgeven, en het nuttig en voordeelig gebruik, dat daarvan gemaakt kan worden, met voldoende proeven bewijzen, en van gecultiveerde, eene betere behandeling en voordeeliger gebruik, als tot nog toe bekend is, opgeven en met proeven bevestigen, eene premie van *tien Dukaten*, voor elk derzelve, No. 193, bladz. 226.

Aan de *zes* eerste Bijënhouders wordt aangeboden eene premie van *f* 3 : - voor elken deelbaren of opzetkorf, waarin de Bijen, zonder dezelve omtebrengen, zullen gehouden worden, mits niet minder dan *tien* korven zijn aangelegd; No. 264, bladz. 329.

Daar de Noord-Hollandsche of zoogenaamde Edammer Kaas vatbaar is voor een gebrek, hetgeen men *knijpen* noemt, waardoor zij voor de verzending, en mitsdien voor den Handel onbruikbaar wordt, zoo vraagt men: wat is de oorzaak van dat gebrek? En hoe kan men hetzelve verhoeden? Die zulks ten genoegen der Maatschappij beantwoordt, de *tweede gouden Medaille*; No. 265, bladz. 330.

Een ligt uitvoerlijk, voldoend en onkostbaar middel opgeven, om de Korenlanden, vooräl die, welke met Winter-Tarwe en Winter-Garst bezaaid zijn, van het onkruid *Duist* of *Duistgras* (*Alopecurus agrestis*. LINN.; *Veldig Vossenstaartgras*, bij HOUTTUIN) te bevrijden, de *tweede gouden Medaille*; No. 266, bladz. 331.

Ter aanmoediging van de *cultuur van Gierst*; looft de Maatschappij uit, hare *zilveren Medaille* en *twaalf Dukaten*, *dezelfde Medaille en zes Dukaten*, *en de zilveren Medaille* respectivelijk, aan de drie eerste personen, die met voldoende Getuigschriften kunnen staven, gedurende drie jaren, eene bepaalde hoeveelheid lands, met *Gierst* te hebben beteeld; No. 267, bladz. 332.

Het

Het opgeven eener volledige beschrijving van vele ziekten onder het *Rundvee*, *Schapen* en *Varkens*, in 1816 en 1817, geheerscht hebbende, nevens eene nasporing van derzelver oorzaken, bijzonder met opgaaf der in het werk gestelde geneeswijze, met derzelver uitslag; de *tweede gouden Medaille*; No. 268, bladz. 333.

Geschikte *Werktuigen* uitvinden voor de *verschillende gronden*, om den juisten aard en elkander opvolgende bedingen, zoowel der reeds bebouwde, als nog niet geheel ontgonnen gronden aantewijzen en te ontdekken; de *zilveren Medaille* en *vijftig Dukaten*; No. 269, bladz. 333.

Voor het beste Verslag van proeven, gedaan met eenig *Instrument*, tot hiertoe bij ons in den Landbouw niet gebruikt wordende, mits, daardoor eenig meerder voordeel in den Landbouw verkregen wordt, dan men nu heeft, door de manier, tegenwoordig in gebruik, eene premie naar mate de nuttigheid der zaak, No. 270, bladz. 334.

Daar de *Paardenfokkerij* alhier zeer slecht is, in vergelijking van andere landstreken, en vele der jonge Paarden, eer zij tot allen arbeid gebruikt kunnen worden, reeds laboreren aan *gallen*, *besſen*, *spatten* enz., die de Paarden ontsieren; zoo wordt gevraagd: Wat zijn de redenen, dat men gemelde Fokkerijen, hier niet, met dien gewenschten uitslag bekroond ziet, als wel in andere landen? En kunnen de bestaande redenen geheel of ten deele worden weggenomen? Zoo ja! welke zijn de middelen, om zulks op de eenvoudigste en minstkostbaarste wijze, ten uitvoer te brengen; de *zilveren Medaille* en *zes Dukaten*; No. 282, bladz. 361.

Een proefondervindelijk middel opgeven, om in kleine en groote Boomgaarden, den *bloesem van den Appelboom* van een zeker *Insect* te bevrijden; de *zilveren Medaille* en *twintig Dukaten*; No. 283, bladz. 362.

Daar in vele oorden van ons Vaderland de *Perzik-* en *Abrikozenboom* en andere *Steenvruchten* aangedaan wordt, door eene witte korst, het *wit* genaamd, dat zich aan het witte hout en bladeren vertoont, waardoor de groei stilstaat, de bladeren zamenkrimpen en afsterven, en de vrucht gevlekt en smakeloos wordt; zoo wordt uitgeloofd aan hem, die hier tegen de beste geneeswijze en voorbehoeding aantoont, op stellige gronden steunende, de *tweede gouden Medaille* of *vijf en twintig Dukaten*; No. 284, bl. 363.

Aan dengenen, die *twintig morgen* of *veertig akkers Land* in de Kolonien van dit Rijk beplant, met allerbeste *Varinas Tabak* van *Maracaibo*, en bewijzen geeft, dat zij van den echten *Maracaibo-Tabak* gezaaid is, en daarvan eene proef van *tweehonderd vijftig Nederlandsche ponden* kan leveren, *driehonderd Dukaten*; No. 271, bladz. 334.

Aan dengenen, die eene voldoende Verhandeling inlevert, gestaafd door lokale proeven en getuigschriften, voor welke

uit-

uitbreiding de *Handel tusschen ons Vaderland en de Kust van Afrika, gerekend van Kaap Palmes tot de Rivier de Volta en de Juida* vatbaar is, de *gouden Medaille*; No. 272, bladz. 335.

Aan hem, die aantoont: 1°. welke *soorten van Aarden* 'er in dit Rijk gevonden worden, die op zichzelve of met andere Aardsoorten vermengd, geschikt bevonden worden, tot het maken van Aardewerk, gelijk, aan de beste Buitenlandsche. 2°. Die aantoont: welke de *beste stoffen* zijn, tot het maken van vormen van eenen goeden smaak, en 3°. Die in staat is, op zoodanig Aardewerk een *Glazuur* te leggen, dat proefondervindelijk bewezen wordt van alle gebreken van het tegenwoordig Glazuur bevrijd te zijn, *één duizend Guldens*; No. 249, bladz. 296.

Aan dengenen, die *Roomkleurd Aardewerk* fabriceert, in deugd en prijs gelijk aan het beste Buitenlandsche, de *tweede gouden Medaille* en *vijftig Dukaten*; No. 250, bladz. 298.

Aarde, uit de Beddingen onzer Rivieren gebaggerd, zoo te bereiden, dat daarvan *Dak-* en *Vorstpannen* kunnen gebakken worden, die in deugd en prijs gelijk zijn aan die, welke thans van *Aarde*, uit het vaste land gegraven, gemaakt worden; de *gouden Medaille*, en zoo het geheim en de manier van behandeling voldoende wordt opgegeven en aangetoond, dat van die Aarde eene genoegzame hoeveelheid voorhanden is, om met voordeel in de Pannebakkerijen gebruikt te worden, nog *vijftig Dukaten*; No. 274, bladz. 336.

Een Werktuig voor de Fabrijken dienstig, en tot heden in dit Rijk niet in gebruik geweest, intezenden, eene belooning, naarmate de *nuttigheid der zaak*; No. 286, bl. 366.

Aan dengenen, die het Lood in Goten, op Platten, in Vergaar- en Regenbakken, met eene specie weet te overdekken of te bekleeden, welke de voor de gezondheid schadelijke uitwerkselen van het Lood wegneemt, en de kosten niet te veel verzwaart, de *gouden Medaille*; No. 287, bladz. 366.

Eene premie van *vijf en twintig Dukaten* wordt uitgelooid aan ieder der drie eerste Nederlandsche Scheepsbevelhebbers of Schippers, die op Zeetogten, naar de Oost- of West-Indiën, naauwkeurige met bewijzen gestaafde proeven doen en van dezelve een behoorlijk verslag mededeelen, omtrent het door hunne schepelingen door destillatie gezuiverd zeewater gebruikt, en de wijze op welke de destillatie geschied is; No. 254, bladz. 301.

Met Modellen en Teekeningen aantoonen: op hoedanige wijze *Rijtuigen* met twee en vier wielen moeten worden ingerigt, om de krachten van één of meer paarden op de voordeeligste wijze aantewenden; de *tweeden gouden Medaille* en *twintig Dukaten*; No. 276, bladz. 337.

Door

Door proeven gestaafde middelen, met inzending van monsters, opgeven de bereiding van eenen *Schrijf-Ink*, die even goed als de gewone stand houdt, en door geene scheikundige hulpmiddelen kan uitgewischt worden, en die tevens alle de goede hoedanigheden van den gewonen *Schrijf-Ink* in zich vereenigt, de *tweede gouden Medaille*; No. 277, bladz. 338.

Een *Glazuur* voor *ruwe Aarden Potten* uitvinden, in deugd gelijk, onschadelijk en in prijs niet hooger, dan dat geen, hetwelk uit *buitenlandsch Lood* bereid wordt *vijf en twintig Dukaten*; No. 278, bladz. 339.

Die tot de zamenstelling van het gewoon *Verglasel* voor *Aardewerk*, in plaats van *Tinasch*, eene andere zelfstandigheid uitvindt, die beter verkrijg-, minder kostbaar en even voldoende is als de *Tinasch*, en zulks met overtuigende proeven bevestigt, de *tweede gouden Medaille* en *vijf en twintig Dukaten*; No. 280, bladz. 339.

Bewegbare Muzijknoten vervaardigen, geschikt om gebruikt te worden voor Kerk- en andere Gezangboeken, en welker afdrukfels de beste Buitenlandsche evenaren, de *zilveren Medaille* en *tien Dukaten*; No. 281, bladz. 340.

Daar er in dit Rijk verschillende middelen aanwezig zijn, om *lieden*, die zich in de bovenste gedeelten van een *brandend Gebouw* bevinden, te redden, zoo verlangt de Maatschappij, dat aan haar worde medegedeeld, een of meer van zoodanige andere middelen, die van buiten aangebragt, op alle plaatsen aangewend en stellig, des noods, zonder medewerking van de te redden personen kunnen gebruikt worden, de *tweede gouden Medaille*; No. 288; bl. 367.

Een middel opgeven, om het *rekken* of *lijmen van het Bier* te voorkomen, en wanneer het aanwezig is, zulks te verhelpen, de *tweede gouden Medaille*, No. 290, bl. 368.

Aan den eersten in dit Rijk, die eene Fabrijk of Trafijk, volgens den raad van den Graaf VAN RUMFORD, den *Waterdamp* of *Stoom*, zoowel ter algemeene verwarming, als tot het koken en verwarmen der gebruikt wordende zelfstandigheden bezigt, van die inrigting eene beschrijving geeft en daarbij de verbeteringen bekend maakt, voor welke de uitvinding van den Graaf VAN RUMFORD nog vatbaar mogt zijn, de *gouden Medaille*; No. 291, bl. 369.

Eene fabrijk oprigten, waarin, uit de Beenderen van verschillend slagtvee, *Lijm-* of *Bouillonkoekjes* worden vervaardigd, en waarbij aan de aanvrage, zoo van de *Lijm*, voor de Fabrijken en Trafijken als van *Bouillonkoekjes* voor de Hospitalen, Marine en Kolonien kan worden voldaan, de *tweede gouden Medaille* No. 292 bl. 369.

De *Schilderkunst der ouden op het Glas* weder verlevendigen en proeven daarvan inzenden, die bewijzen, dat zij die der ouden evenaart, de *tweede gouden Medaille*, en wanneer na tien jaren het bekroond geschilderd glas, niets

van

1826. August.	BARO-METER.	THER-MOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
10	30. 0	68	N. t. W.	bewolkt, 's avonds helder.
	30. 0	75	N. N. O.	
	29. 9¾	63	N. t. O. N.	
11	29. 9	69	W. Z. W.	bewolkt, voormiddag en tegen den avond harde regen.
	29. 9	71	Z. W	
	29. 8¾	61	Z. Z. W.	
12	29. 9	65	W. Z. W.	bewolkt.
	30. 0¼	70	W. t. N.	
	30. 1	63	W. N. W.	
13	30. 2	65	W.	bewolkt.
	30. 2¼	68	W. t. N.	
	30. 2	61	N. N. W.	
14	30. 0	64	Z. O.	meest omtrent helder.
	30. 0	70	O. Z. O.	
	30. 0	61	Z. O. t. O.	
15	30. 1	65	Z. W.	meest omtrent helder.
	30. 1¼	72½	W. t. Z.	
	30. 1	61	W. Z. W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** J. DE VOS & Comp., Boekdrukkers en Boekverkoopers te Dordrecht, zullen den 28 Augustus 1826 en *twee volgende dagen*, ten huize van den Heer J. SCHRAAUWEN op de *Groenmarkt* over het *Stadhuis* aldaar verkoopen eene fraaije Verzameling BOEKEN, benevens eenige KAARTEN, BOEKENKASTEN, HEMEL- en AARDGLOBE enz. enz. — Bij deze berigten zij, dat bij hen ter perse is eene Nieuwe Uitgave van het geheel uitverkocht werk: Schets der ONTLEEDKUNDE door J. J. PLENCK en D. VAN GESSCHER, door eene ervaren hand nagezien, en waar zulks noodig was verbeterd en met aanteekeningen verrijkt. — Van deze nieuwe uitgave zal binnen weinige weken het Eerste Deel het licht zien, waarbij gezorgd zal worden, dat zoowel de druk netter en het papier fraaijer zijn zal, dan de laatste, thans geheel uitverkochte Vierde Druk.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem worden uitgegeven en zijn alom verzonden:

I. ANDERSEN FELDBORG, *Denemarken in Tafereelen*, naar het Engelsch, met eene plaat, titel en vignet 1e. Stuk, in gr. 8vo *f* 2 : 80.

Met nog één Stuk is dit over Denemarken belangrijk Werk compleet; hetzelve is op de pers en volgt nog dit jaar.

II. VRIENDENZANGEN TOT GEZELLIGE VREUGD. Tweede Druk. Zonder muzijk in Carton *f* 1 : 50.

Met muzijk zijn ook exemplaren à *f* 3 : - te bekomen; deze worden niet in Commissie verzonden, maar moeten voor rekening ontboden worden.

A L G E M E E N E

KONST-
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 37. *Vrijdag den 25sten Augustus.*

B E R I G T E N.

Bruſsel, *den 4den Augustus.* Het Koninklijk Genootſchap van Nationale Taal- en Letterkunde *Concordia*, heeft op gisteren eene Vergadering gehouden, waarin de Heer Lauts eene redevoering hield over het beſtaan, het doel en de werkzaamheden der Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*; welke het voorſtel tot de oprigting van een Departement derzelve alhier ten gevolge had (*). Daarna droeg de Heer Verbrugge eene geſchiedkundige en wetenſchappelijke beſchrijving voor van de ommeſtreken van Bloemendaal bij Haarlem. De Taalkundige Prijsvraag „ over het verſchil tusſchen het Hollandſche en Vlaamſche dialect", werd bij die gelegenheid op nieuw uitgeſchreven; en als Dichtkundige Prijsſtoffe opgegeven: een *Lofdicht op de Nederlandſche Taal*, naar welke het echter geene Noord-Nederlandſche dichters vrijſtaat te dingen; wordende eindelijk op uitnoodiging van Z. M. nog een derde prijs, namelijk van 300 guldens, uitgeloofd aan hem, die *de beste wijze of ſtelſel van Stenographie*

(*) Dit is later dadelijk geſchied en telt dit Dept. aanvankelijk omtrent 40 Leden. *Red.*

phie (Snelschrift) *toegepast op onze landtaal*, ten einde bekwame snelschrijvers te bekomen, die in staat zijn Redevoeringen, in de landtaal uitgesproken, op te teekenen.

Tot honoraire Leden werden benoemd de Heeren W. ACKERSDYK Senior te Rotterdam, Baron COLLOT D'ESCURY VAN HEINENOORD te Leyden, C. VAN HULTHEM te Gent, CORNELISSEN aldaar, Mr. J. C. DE JONGE te 's Gravenhage, Prof. VAN LENNEP te Amsterdam, Baron VAN LYNDEN VAN HEMMEN te 's Gravenhage, Prof. MEYER te Leuven, Komm. DE NIEUPORT te Brussel, RAEPSAET de vader, te Oudenaarde, Prof. A. SIMONS te Utrecht en WILLEMS te Antwerpen.

GRONINGEN *den* 16*den Augustus*. Heden overleed alhier, in den hoogen ouderdom van ruim 84 jaren, de Wel Eerwaarde Hr. LAMBERTUS VAN BOLHUIS, die meer dan eene halve eeuw (*) in vijf onderscheidene Hervormde Gemeenten het Evangelie verkondigde en sinds weinige jaren eene wel verdiende ruste genoot. Van de grondige kennis onzer moedertaal, en zijne zucht tot opbouwing van derzelver zuiverheid, leverde hij een doorslaand blijk door zijne *beknopte Nederduitsche Spraakkunst*, in den jare 1792 door de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, met goud bekroond en waarvan onderscheidene drukken het licht zagen. Tien jaren later verscheen de vierde druk der *beknopte aanleiding tot de kennis der spelling, spraakdeelen en zinteekenen van de Nederduitsche taal door* KLAAS STIJL, niet alleen met eene Voorrede ter aanprijzing van zijne hand, maar ook meer dan de helft door hem vermeerderd met bijgevoegde aanmerkingen, welke den weg openen tot dieper en uitgestrekter onderzoek. In het jaar 1780 erkende men reeds zijne verdiensten, blijkens zijne benoeming tot Lid der Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden. Aan ware geleerdheid paarde hij een' vromen wandel en strekte dus door leer en leven ten voorbeeld.

BE-

(*) Bij de vijftigste verjaring zijns leeraarambts in 1816 hield hij eene Leerrede, die het licht zag, gelijk ook vroeger een tweetal plegtige Leerredenen van hem in het openbaar verscheen.

BEKNOPT VERSLAG
WEGENS DE
KOLONIËN DER MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID
EN DERZELVER INRIGTINGEN,

door

A. VAN DER WILLIGEN.

(*Vervolg en Slot van bladz.* 137.)

Een eind wegs gereden hebbende, kwamen wij aan de laatst gebouwde huizen voor de Kolonien, welke wij nu gingen bezoeken. Zij stonden aan beide zijden van eenen breeden regten weg, op zekeren afstand van elkander; die buurt werd Kolonie No. 7 genaamd, de zes vroegere liggen thans in Frederiks- en Willemsoord. Deze buurt bestond uit 22 huizen, waarvan 'er echter nog maar zeven bewoond en daarbij tuintjes aangelegd waren. Vele akkers waren echter bebouwd; doch het geboomte ontbrak alweder. De nog onbewoonde nieuwe huizen staan ter ontvangst gereed van de arme huisgezinnen, welke van elders hier henen worden gezonden. Onzen weg vervolgende, kwamen wij weldra aan het dorp Vledder, en verder door eene veelal lommerrijke laan aan de niet onaanzienlijke herberg van Frederiksoord, dat door het geboomte en houtgewas, langs de welbebouwde akkers en tuinen, reeds het voorkomen heeft van een fraai dorp. Wij waren voornemens, om den Generaal van den Bosch, een der verdienstelijkste leden, en aan het hoofd dezer Maatschappij staande, te bezoeken; doch Z. E. gereed zijnde, om naar Veenhuizen te vertrekken, had de vriendelijkheid van zelf ons een bezoek te brengen, in het voorbijgaan, zoodat wij slechts kort het genoegen konden hebben, van ons met hem te onderhouden.

De wandelingen dezer Kolonie leveren eene aangename verscheidenheid op: het boschachtig gedeelte, van vroegeren aanleg (*) wordt afgewisseld door de ak-

(*) Het behoorde tot de beplantingen van het hier reeds sedert verscheidene jaren gebouwde landhuis *Westerbeek-Sloot*, toen

akkers onderſcheidene vruchten dragende, de woningen en tuinen der Koloniſten: daar zag men de rijpe rogge, tusſchen de weelderig bloeijende boekweiten de aardappelen, ginds vlas naast een veld met rapen; eene weide of een ſtuk dienende tot voeder voor het vee. In ſommige tuinen ſtonden vruchtdragende boomen en bloemen van verſchillende kleuren, bij onderſcheidene ſoorten van moeskruiden. De woningen, met de daaraan verbondene ſtal en ſchuur, zijn alle op dezelfde wijze gebouwd. In die, welke wij binnentraden, vonden wij gemeenlijk gezonde en weltevreden huisgezinnen; alles zag 'er dan ook knap en ordenlijk uit; daar, waar men ſoms minder vergenoegd was, heerschte doorgaans ſlordigheid; dat deze lieden minder gelukkig zijn dan anderen, ſchijnen zij dus meer aan zich zelve dan aan de inrigtingen der Maatſchappij te wijten te hebben. De woningen tot Frederiksoord behoorende, waren thans, naar ons werd opgegeven, 210 in getal; zij zijn verdeeld in wijken, waarvan elk eenen Wijkmeester heeft. Op eenen zekeren afſtand, tegen over de herberg, ziet men, over de akkers op eene eenigzins verhevenen bodem, de ſchool, van een klokketorentje voorzien, naast het ruime magazijn en de ſpinſchool. (*) Van deze en de aangrenzende Kolonie Willemsoord, gaat een gedeelte der Protestanten te kerk te Vledder en te Steenwijk en de R. Catholijken in de laatstgenoemde plaats. In de winkels, waar de Koloniſten voor hun papier (eene ſoort van asſignaten) en koloniaal kopergeld het noodige en eenige verſnaperingen kunnen koopen, had men tarieven van de prijzen der waren, (†) welke prijzen, naar wij vernamen, gelijk ſtonden met die der winkels te Steenwijk. Door deze nuttige inrigting kunnen de ongelukkigen, die

toen zeker ook aangelegd op kale heide, welke thans geheel is herſchapen; dit een en ander is mede het eigendom der Maatſchappij.

(*) De werkzaamheden op deze ſchool moesten, met het verminderen van den veldarbeid, weldra weder eenen aanvang nemen.

(†) Aan deze verordening en het naauwkeurig in achtnemen derzelve, kan het beſtuur niet genoeg de hand houden, ter voorkoming van knevelarijen, welke ſoms uit woekerzucht van ſommige winkeliers zouden kunnen voortkomen.

die aan jenever of dergelijke verslaafd zijn, dezelve niet gemakkelijk bekomen, dewijl die voor het koloniaal geld, waarmede zij betaald worden, niet te koop is.

Tegen het ondergaan der zon eene wandeling doende door de akkers, vonden wij verscheidene Kolonisten bezig met het maaijen van de rogge. Aan den ingang van sommige woningen zaten groepen spelende kinderen of liepen dartelend heen en weder, een blosje van gezondheid en het onschuldig lachje op het gelaat; een zingende knaap keerde van den arbeid naar huis. Na eenen zeer warmen dag was de avond verkwikkend; de heldere maan vertoonde zich nu en dan tusschen de wolken; en in een boschje deed men op een klarinet de toonen van ons volkslied hooren. Naar wij vernamen, werd de Permanente Commissie der Maatschappij eerstdaags hier verwacht en men meende zich mede te mogen vleijen met een bezoek van Z. M. onzen wel beminden Koning, gedurende dezen zomer.

Na hier een regt goed nachtverblijf gevonden te hebben, verlieten wij den volgenden morgen Frederiksoord; welke Kolonie kan aangemerkt worden als de moeder van alle de andere; en thans bevatten de Kolonien en gestichten met elkander eene bevolking van omtrent 7500. Wij namen den weg naar Heereveen; nog altijd reden wij langs woningen en akkers en zagen die schier zoo ver als het oog kon reiken: want het geboomte minder wordende, bood zich eene ruime vlakte aan. Vervolgens kwamen wij te Willemsoord, aan de Moederkolonie grenzende, doch blijkbaar van lateren aanleg op de kale veenachtige heide; de wijd uiteengeplante Virginische popelen, langs de wegen, hadden echter minder geleden dan elders en de tuinen waren veelal van hagen voorzien, die goed schenen te groeijen en blijkbaar nuttig waren voor de moeskruiden, die in sommige dan ook niet minder stonden dan te Frederiksoord; insgelijks hadden de akkers ook hier over het algemeen een gunstig aanzien. Op dezelfde wijze, gelijk daar, waren hier de woningen gebouwd en geplaatst (*) en wij zagen bij eenige derzelve zuiver en

(*) Indien wij wel onderrigt zijn, behooren tot iedere koloniale woning drie en eene halve morgen lands ten dienste van de bewoners.

en knap lijnwaad voor het bed en voor lijfsgebruik te droogen hangen. Van de keijen, in het hoogveen gevonden wordende, maakte men hier en daar gebruik ter bestrating om de woningen, wier getal, tot deze Kolonie behoorende, thans, naar ons verhaald werd, 160 bedroeg.

Wij ontmoetten hier aan den weg eene vrouw, welke wij naar het een en ander vroegen; en haar zeer bescheiden vindende, geraakten wij in gesprek en vernamen, dat zij, hier omstreeks iets te verrigten hebbende, er henen ging, maar tot de Kolonie No. 2 behoorde en 'er reeds zeven jaren gewoond had; dat zij met haar' man, genaamd Verbeek, en vijf kinderen van Rotterdam, waar zijlieden te huis behoorden, hier was gekomen: omdat zij daar armoede leden, dewijl haar man, een looijersknecht, weinig kon verdienen. Gevraagd zijnde, hoe het haar hier nu beviel, toonde zij zich op de ondubbelzinnigste wijze bijzonder te vreden, zeggende, dat zij God en de Heeren, die haar hier bezorgd hadden, (*) niet dankbaar genoeg kon zijn en zeer ongaarne de Kolonie zou verlaten; dat hier haar gezin met nog drie kinderen vermeerderd was; dat alle gezond waren, en rijkelijk den kost hadden, in eene goede luchtige woning, terwijl zij het te Rotterdam op een kamertje in eene achterstraat zeer bekrompen hadden; dat het hun thans aan geen werk ontbrak, en zij, bij eenen ruimen voorraad van aardappelen en andere noodwendigheden, twee varkens op het schot hadden en eindelijk, dat menschen, die op wilden passen, hier zeer wel te regt konden komen. Dit toevallig, geheel onpartijdig, berigt bevestigde ons meer en meer in het gunstig denkbeeld, dat wij aangaande deze Koloniën hadden opgevat.

De hoogten en laagten, die wij hier en daar aantroffen, leverden soms teekenachtige gezigten op, gestoffeerd met eenige landlieden, kudden Drentsche schapen en ander vee; wij hadden reeds omtrent twee uren gereden, eer wij de grenzen der Koloniën bereikten.

Bij-

(*) Deze waren, volgens haar zeggen, de Predikant Vorstman en de Heer G. van Gennep.

Bijzonder te vreden waren wij over dit zoo belangrijk togtje: ons reisontwerp, om de onderscheiden Kolonien te zien, was ons bij de uitkomst goed bevallen, namelijk om met de Ommerschans, als het min aangename, te beginnen; en de slotsom onzer waarnemingen is, dat wij deze Kolonisatie voor eene der nuttigste inrigtingen meenen te moeten houden, niet alleen in ons gezegend vaderland, maar ook buiten hetzelve (*).

Nog meer zullen wij te vreden zijn, indien dit ons verslag eenigzins moge verstrekken ter wering der tegen deze inderdaad heilrijke inrigting nog bestaande, zoo betreurenswaardige, vooroordeelen, waardoor zich ook goede en welmeenende lieden laten medeslepen; wij kunnen nu bij bevinding spreken en noodigen ieder, die 'er eenigzins gelegenheid toe heeft, uit, om ons voorbeeld te volgen; daar wij ons overtuigd houden, dat deze zaak door een naauwkeurig onderzoek niet anders dan winnen kan. Hierdoor moet de deelneming aan deze Maatschappij aanmerkelijk toenemen, en alle menschenvrienden, die het eenigzins doen kunnen, zullen daartoe althans gaarne vijf centen 's weeks, de gewone toelaag, bijdragen; hierdoor zal die Maatschappij meer en meer in staat gesteld worden, om hare weldadige bedoelingen uit te breiden, en dat, wat nog te wenschen overblijft, te vervullen. (†) De nog zoo uitgebreide woeste en ledige gronden in ons Vaderland zullen meer en meer her-

(*) Op de gunstigste wijze wordt 'er dan ook bij aanhoudendheid over gesproken in geachte buitenlandsche Tijdschriften.

(†) Bij voorbeeld, om kinderen van Kolonisten, die zich met elkander in den echt begeven, gelijk zulks plaats heeft en meermaals plaats moet hebben, eene woning met het noodige land voor hun bestaan te kunnen bezorgen, zonder dat deswegens nadere schikkingen door de gemeenten behoeven gemaakt te worden. Mogt ook hetzelfde plaats hebben, ten aanzien van bedelaars, welke zich wel gedragende en in de Kolonien wenschten te verblijven. Nu toch worden deze lieden, na verloop van zekeren tijd, in de zamenleving teruggezonden, wanneer zij een klein sommetje hebben overgewonnen, ik meen ƒ25 : - ; hetwelk, wanneer zij niet spoedig werk kunnen vinden, ras verteerd, en alzoo hunne toestand niet verbeterd is.

herschapen worden in schoone dorpen of vlekken; bloeijende gestichten, vruchtbare akkers en lommerrijke bosschen, en dat alles ten nutte onzer behoeftige, schamele en verwaarloosde landgenooten, ter verligting van zoo vele door het onderhoud dier armen zwaar belaste steden, en in de gevolgen ter stijving van 's lands kas. Andere natien wenschten die middelen te bezitten, en zouden wij zelve dan aarzelen, om ter meerdere gebruikmaking daarvan de hand te leenen? — Neen! dit zou strijden tegen het karakter en den nijveren ondernemenden geest van den Nederlander. Meent men, dat het denkbeeld aangaande de herschepping onzer woeste gronden overdreven is, men betrachte onder andere het land van Waes in Vlaanderen, hetgeen zich immers in zulk eenen woesten staat bevond, voor dat Farnese, ter gelegenheid der belegering van Antwerpen, begon met 'er eene vaart door te graven; en waar is thans de landbouw tot eenen hoogeren trap van volkomenheid geklommen; — waar vindt men meer bloei en welvaart?

UITTREKSEL UIT DE HANDELINGEN DER ALGEMEENE VERGADERING VAN DE MAATSCHAPPIJ DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE TE LEYDEN,

gehouden den 30sten Junij l. l.

„ De Secretaris doet, nopens de Prijsvragen, in de algemeene Vergadering van 1824 uitgeschreven, het navolgend verslag:

Op de Algemeene Vergadering van 1824 vond onder de vier voorgestelde Prijsvragen uit het vak der Vaderlandsche Geschiedkunde algemeen den meesten bijval die, welke was opgegeven door onzen waardigen Kemper:

„ Een oordeelkundig overzigt der Inlandsche Geschied-
„ schrijvers van ons Vaderland, van de vroegste tijden af,
„ tot aan de inlijving van België aan Frankrijk, en de
„ omwenteling van 1795 in de Vereenigde Nederlanden."

Doch werd tevens, uit hoofde van den grooten omvang de-

dezer vraag, besloten den tijd van beantwoording derzelve te verlengen tot ultimo December 1827; — en om, tegen den gewonen tijd van beantwoording, d. i. ultimo December 1825, nog eene andere te kiezen uit de drie overige voorgestelde vragen; waartoe nu bij de meerderheid de derde werd gekozen:

„ Welke was, sedert de oudste tijden, de invloed der „ Geestelijkheid, op de zeden en gewoonten, den Regeringsvorm en de Regtspleging in Holland, Zeeland en „ het Bisdom Utrecht?"

Op deze vraag is geen antwoord ingekomen.

Doch op dezelfde Vergadering werd tevens besloten tot het weder uitschrijven van de vraag; voor de eerste maal opgegeven in 1822; dus luidende:

„ Eene beknopte voordragt van de Noordsche Mythologie, ontleend uit de oorspronkelijke gedenkstukken, en „ met aanwijzing van het gebruik, dat hiervan in de Nederlandsche Dichtkunde zou kunnen gemaakt worden."

Op deze is in het verleden najaar, reeds vroegtijdig, ingekomen eene Verhandeling *over de Odinische Godenleer en het gebruik derzelve in de Nederlandsche Dichtkunde*, groot 45 bl. in folio, met de zinspreuk uit Virgilius: *Sit mihi fas audita loqui etc.*

Daarna, nog even tijdig voor den termijn, en successivelijk in twee gedeelten, kwam bij ons in, eene Verhandeling of Werk van circa 300 bl. in folio, geteekend met eene lange Engelsche spreuk uit Blair: *He (a Poët) is not at liberty etc.*" (—enz.)

Vijf Adviseurs, aan de tweede Verhandeling, geteekend met de Engelsche spreuk uit Blair, den Gouden, en de zesde een' buitengewonen Zilveren Eerepenning toekennende; terwijl allen eenparig oordeelden, dat de eerste Verhandeling, geteekend met de spreuk uit Virgilius, vooral ook, omdat dezelve het tweede gedeelte der voorgestelde vrage slechts even aanroerde en in het geheel niet ontwikkelde, ter bekrooning niet in aanmerking konde komen; wordt met eenparigheid van stemmen besloten, aan den Schrijver der eerstgemelde (in tijdsorde de tweede) Verhandeling, den uitgeloofden Eerprijs toe te kennen; doch tevens bepaald, dat de aanmerkingen, in sommige der adviesen voorkomende, bij afschrift aan hem zullen worden medegedeeld, met verzoek, om naar aanleiding daarvan, zijne Verhandeling, bijzonder in het eerste gedeelte, hier en daar te bekorten.

In overweging genomen zijnde, of ook van het eerste en voornaamste gedeelte der andere Verhandeling, door verscheiden Adviseurs als eene beknopte en geleidelijke schets der Odinische Godenleer geprezen, eenig gebruik voor de werken der Maatschappij konde gemaakt worden;

wordt na deliberatie hiervan afgezien, en besloten alleen de bekroonde Verhandeling uit te geven.

Het biljet, tot dezelve behoorende, geopend zijnde, blijkt de Schrijver te zijn, het geacht Medelid der Maatschappij, N. Westendorp, *Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. en Predikant* te Losdorp, Provincie Groningen.

Uit de voorgestelde Prijsvragen, uit het vak der Dichtkunde, wordt besloten de eerste uit te schrijven, tegen ultimo December 1827; — in dezer voege:

„ Welk is het oorspronkelijk karakter der Nederlandsche „ Poëzij, waardoor zij zich van alle buitenlandsche Poëzij „ onderscheidt? in welke stukken erkent men dat het best? „ wat kan en moet de Dichter in acht nemen, om dat „ eigenaardige nog sterker te doen uitsteken, en haar, bij „ de tegenwoordige zucht tot overzetting van Dichtwer„ ken in vreemde talen, eene aanzienlijke plaats te zien „ toewijzen in de Europésche Letterkunde?" (*)

Verder wordt besloten, ook de Prijsvraag uit het vak der Geschiedkunde, in den jare 1824, tegen dit jaar uitgeschreven geweest, doch onbeantwoord gebleven, te herhalen tegen den 1sten Januarij 1828. (—enz.)

De Prijsvrage, waarop antwoord ingewacht wordt vóór 1 Januarij 1827, is de volgende:

„ Welke ophelderingen zijn 'er voor onze Taal- en Oud„ heidkunde te halen uit eene naauwkeurige kennis der „ Heidensche gebruiken, welke oudtijds in deze Landen „ hebben plaats gehad?

Vóór 1 Januarij 1828 wordt antwoord verwacht op de vraag, vermeld hier boven: „Welke was, sedert enz.

En is, op de algemeene Vergadering van 1825, voor eenen onbepaalden tijd uitgeschreven de volgende prijsopgave:

„ Men verlangt eene naauwkeurige, en tot in de bijzon„ derheden voortgezette, vergelijking der Grammaticale „ vormen van de Germaansche tongvallen, en bovenal van „ het Nederduitsch, met die van het Sanscrit en Parsi. „ Deze vergelijking behoort verzeld te zijn *van*, en nader ge„ staafd te worden *door* eene uitgebreide Woordenlijst, waarin „ de overeenstemming van een aanmerkelijk gedeelte van den „ spraakvoorraad der Germaansche dialecten met woorden „ uit het Sanscrit en Parsi wordt aangetoond en verder nut„ tige wenken tot verbetering en opheldering der woorden-af„ leiding gegeven worden. — Onder Germaansche tongvallen, „ ver-

(*) [De beantwoordingen van deze en de andere Prijsvragen, moeten op de gewone wijze met biljet en zinspreuk, *franco* bezorgd worden aan den Secretaris der Maatschappij Mr. H. W. Tydeman, *Prof. Jur.* of den Secretaris voor de Briefwisseling, Mr. W. P. Kluit, te Leyden.]

„ verstaat de Maatschappij de thans gebruikelijke tongvallen
„ van den Germaanschen taalstam, met name het Engelsch,
„ Hoog- en Nederduitsch, Deensch en Zweedsch, zonder
„ daarom, of de oude talen van het Noorden, of zelfs
„ Grieksch of Latijn van dit onderzoek uit te sluiten."

Tot Leden der Maatschappij worden verkozen de Heeren H. C. van der Boon Mesch, Professor aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam; Dr. J. Bodel, Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, President van de Geneeskundige Commissie in Zuid-Holland, enz. te Dordrecht; Mr. J. van Dam, Lid van den Stedelijken Raad te Rotterdam; Mr. J. Enschedé, Regter van Instructie bij de Regtbank te Haarlem; Baron Sirtema van Grovestins, Kamerheer bij Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden; P. L. J. S. van Gobbelschroy, Minister van Binnenlandsche Zaken; C. Lauts, Professor aan het Athenaeum te Brussel; A. Lens, Predikant te 's Gravenhage; B. A. Nauta, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doctor; I. A. Nyhoff, Archivarius van Gelderland, te Arnhem; Baron F. W. F. T. van Pallandt *van Keppel*, Directeur Generaal van den Protestantschen Eeredienst, in den Haag; Mr. J. Pan, Lid van den Stedelijken Raad, enz. te Hoorn; F. A. F. T. de Reiffenberg, Buitengewoon Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Leuven; H. J. Royaards, Hoogleeraar te Utrecht; Jonkheer Fannius Scholten, Staatsraad enz. in den Haag; H. J. Schuermans, Officier bij de Regtbank, President van het Koninklijk Genootschap van Letterkunde *Concordia*, te Brussel; J. J. Uytwerf Sterling, Lid van de Regtbank van Eersten Aanleg te Amsterdam; en L. G. Visscher, te Brussel."

KUNSTEN.

GENT, *den* 12*den Augustus*. In de Groote Zaal van het Museum der Academie, is op maandag l. l. de aangekondigde Kunst-Tentoonstelling geopend, waarop een groot aantal Schilderijen van onze eerste Meesters en andere Kunstvoortbrengselen van groote verdienste geplaatst zijn. Z. E. de Minister van Binnenlandsche Zaken, heeft met den Gouverneur der Provincie en den Hr. van Ewyck, dezelve reeds bezocht en voor Z. M. Schilderijen aangekocht van de Hn. de Noter, Geirnaert, du Corron, Nicolie, van Hanselaere, Saligo en de Jonghe. Om de beschouwing dezer Tentoonstelling, die deze geheele maand voortduurt, nuttiger te maken, zijn de volgende schikkingen beraamd: de Zaal staat 's morgens van 9 tot 12 en

'smid-

's middags van 3 tot 6 ure dagelijks open (behalve op Zondag den 20sten, wanneer de beoordeeling geschiedt), en wel Maandag, Dingsdag en Woensdag, voor 25 cents ieder persoon, welk geld ter bevordering der Kunsten zal besteed worden; en de overige dagen gratis.

ANTWERPEN. De Koninklijke Academie der Schoone Kunsten alhier voorgenomen hebbende, om voor den onsterfelijken Petrus Paulus Rubbens een Standbeeld op te rigten, op een der voornaamste pleinen dezer stad, heeft het genoegen gehad dit ontwerp door Z. M. goedgekeurd te zien. Uit eene nationale inschrijving zullen de kosten tot dit Gedenkteeken moeten gevonden worden, en alle kunstenaars des Rijks bij een Programma eerlang worden uitgenoodigd, om mede te dingen naar het voorstel van het plan en model.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

HAARLEM. Onderstaanden Brief van den Heer C. M. van Dijk, over den *Hout-azijn*, ruimen wij gaarne eene plaats in, vertrouwende door deze mededeeling, zoowel de Fabrijkanten als onze Lezers te verpligten.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer!

Toen ik in het afgeloopen jaar, in het Natuurkundig Gezelschap alhier, eene Voorlezing deed over den *Hout-azijn*, gaf ik den wensch te kennen, dat men in ons Vaderland, inzonderheid in onze Zuidelijke Provinciën, alwaar een groot aantal Kolenbranderijen bestaan, niet langer zoo veel schatten aan de vrije lucht prijs geven, maar, even als in naburige landen, eene Fabrijk van Hout-azijn mogt oprigten. Ten einde de aandacht onzer Zuidelijke broeders op dit belangrijk punt te vestigen en zoo mogelijk iets toetebrengen, om dezen nieuwen en belangrijken tak van nijverheid ook in ons Vaderland te vestigen, zond ik den door mij vervaardigden Hout-azijn, benevens de overige voortbrengselen der Houtverkoling in gesloten vaten, naar de Tentoonstelling te Haarlem.

Aangenaam en vereerend was het mij te vernemen, dat

mij

mijne arbeid de bijzondere aandacht van de Commissie ter Beoordeeling tot zich getrokken had. Nog aangenamer evenwel was het mij, kort daarna te vernemen, dat men sedert eenigen tijd reeds bezig was eene Fabrijk van Hout-azijn opterigten. Naardien deze Fabrijk door den ijver der Heeren Gadiot Chevremont en Comp., te Erpent, bij Namen, thans is gevestigd, en zij reeds eene, voor den beginne niet onaanzienlijke, hoeveelheid Hout-azijn in den handel gebragt hebben, meende ik het Publiek geene ondienst te zullen doen, om hetzelve, door middel van uw geacht tijdschrift, daarvan berigt te geven.

Gaarne had ik gewenscht, dat op dit oogenblik mijne Verhandeling over den Hout-azijn het licht had kunnen zien, en ik het Publiek van het groote nut had kunnen overtuigen, dat de vervaardiging van den Hout-azijn oplevert, zoowel als van de uitmuntende hoedanigheid, die een' goed bereiden Hout-azijn kenschetst.

Wat het eerste betreft, zoo hoop ik, wanneer mijne beroepsbezigheden zulks niet verhinderen, eerlang aan mijn verlangen te zullen kunnen voldoen, en wat het andere aanbelangt, zoo zal thans het Publiek zich daarvan zelve kunnen overtuigen. Het zal echter niet ongepast zijn, mijn oordeel over den Hout-azijn, dien ik uit de Fabrijk van genoemde Heeren ontvangen heb, mede te deelen.

De Azijn, zoo als dezelve door de Fabrijkanten geleverd wordt, is zoogenaamd *geconcentreerd*, *zamengedrongen*, *versterkt Azijnzuur*, en kan niet, dan, na met eene' behoorlijke hoeveelheid water verdund te zijn, tot huishoudelijk gebruik aangewend worden. Deze verdunning of liever deze versnijding, wordt aan de debitanten overgelaten, die denzelven tot eenen graad van sterkte brengen, overeenkomstig den besten Franschen Wijn-azijn.

De geconcentreerde Hout-azijn, dien ik onderzocht heb, bezat geen' den minsten onaangenamen, veel min *empyreumatischen* of brandigen reuk, maar had integendeel een' zuiveren doordringenden reuk van Azijnzuur en daarenboven eenen aetherachtigen geur, hoedanig men aan den besten Franschen Wijn-azijn bespeurt. Hij was helder, ongekleurd als water, de smaak was zuiver, gelijk goed bereid versterkt Azijnzuur. Met de noodige proefmiddelen onderzocht, bleek het mij, dat dezelve geene vreemde deelen bezat, maar zich als zuiver Azijn-zuur verhield.

Tot huishoudelijk gebruik, ter bereiding van spijze aangewend, prijst zich deze Azijn niet alleen, gelijk de beste Fransche Wijn-azijn door deszelfs zuiveren, aangenamen smaak aan, maar bezit boven dezen laatsten de in het huishoudelijk gebruik zoo belangrijke eigenschap, van nimmer te kunnen bederven, of zoo als men het noemt, te karnen.

Het spreekt van zelf, dat deze zuivere Azijn, ook door

Art-

Artsenijmengers gerust gebruikt kan worden, ter bereiding hunner geneesmiddelen. Daarenboven levert het voor hen nog dit voordeel op, dat zij, bij het gebruik van ongekleurden Hout-azijn, de kosten en moeite eener overhaling uitsparen. Ik zeg ongekleurden Hout-azijn, naardien ik vertrouw, dat mijne Kunstbroeders zich van denzelven bij voorkeur bedienen en de gele kleur des Wijn-azijns niet als eene hoofdeigenschap van zuiver Azijnzuur zullen aanmerken; dat het Publiek niet beter wetende alzoo denkt, is niet kwalijk te nemen, en 'er kan, zonder den Azijn in het minste te benadeelen, aan dit vooroordeel worden te gemoet gekomen.

Behalve de genoemde voordeelen, kan ook deze Azijn voor minder prijs, dan de beste Fransche Wijn- of Kunstazijn, worden afgeleverd.

Ik zoude het bovenstaande genoegzaam achten, ten einde het Publiek, omtrent den aard en de deugd van den Houtazijn in te lichten: daar zich echter welligt bij dezen of genen nog eenige bedenking opdoet, en hij, den Wijn-azijn tot maatstaf nemende, twijfelt, of de Azijn uit hout gestookt, wel waarlijk Azijn kan genoemd worden, zoo geloof ik, dat het onderstaande alle bedenkingen dien aangaande ten eenenmale zal oplossen. —

Toen namelijk in den jare 1808 de Fabrijkmatige bereiding van Houtzuur zoo zeer was toegenomen, en inzonderheid de Heer Mollerat eene aanzienlijke hoeveelheid zeer zuiveren Hout-azijn, tot huishoudelijk gebruik geschikt, in den handel gebragt had, begreep de toenmalige Fransche Regering zich van den aard en de onschadelijkheid van dit zuur te moeten overtuigen, voor en aleer men den verkoop van hetzelve konde toestaan; ten dien einde stelde de Minister van Binnenlandsche Zaken de volgende drie vragen, betrekkelijk het brandig Houtzuur (*Acide pyro-ligneux*) aan het Instituut voor:

1°. Kan het brandig Houtzuur met den naam van Hout-azijn bestempeld worden?

2°. Bezit dit Zuur, wat de gezondheid betreft, dezelfde voordeelen, als de Wijn-azijn? Is het even als deze laatste zonder eenig nadeelig gevolg?

3°. Kan men alzoo, zonder eenige bepaling, toestaan, dat dat Zuur op dezelfde wijze, als de Wijn-azijn tot huishoudelijk gebruik in den handel gebragt worde?

De Klasse der Natuurkundige en Mathematische Wetenschappen van het Instituut heeft daarop het volgende geantwoord:

1°. Het Azijnzuur, hetwelk men uit het hout verkrijgt, zoude, wanneer men juist wilde spreken, geen Azijn genoemd moeten worden; — ondertusschen heeft men dezen naam gegeven aan het zuur, hetwelk men uit de appelen,

pe-

peren en uit het bier vervaardigt, offchoon deze evenmin op den Wijn-azijn gelijken. Het Houtzuur bestaat geheel en al uit Azijnzuur, hetzelfde zuur, hetwelk de basis van den Wijn-azijn uitmaakt; en indien nu deze laatste zijnen naam ontleent, omdat het dit zuur in overvloed bevat, voorzeker verdient alsdan het Houtzuur, meer dan alle andere, den naam van Azijn. De Wijn-azijn, die door overhaling bevrijd is van den wijnsteen, het appelzuur en de kleurende deelen, is geheel en al aan het gezuiverde Houtzuur gelijk.

2°. Het Houtzuur zuiver Azijnzuur zijnde, bevat niets, dat aan gezondheid schadelijk wezen kan, en behoorlijk bereid zijnde, kan hetzelve met gerustheid in alle die gevallen gebruikt worden, waarin men zich van den Wijnazijn bedient.

3°. Dewijl het Houtzuur op geenerhande wijze schadelijk voor de gezondheid is, kan de verkoop zonder eenige vrees worden toegestaan; en wat de benaming aanbelangt, zoo kan deze geenen invloed hebben, dewijl men ook niet altijd gewoon is te zeggen, Appel-azijn, Peer-azijn, Bierazijn enz. —

Het Gouvernement door dit korte, maar tevens bondige antwoord voldaan, heeft daarop den verkoop van de Houtazijn toegestaan, onder voorwaarde echter, dat de debitanten niet dan verdunden of versnedenen Hout-azijn zouden uitslaan, terwijl de aflevering van zamengedrongen Houtazijn, slechts onder zekere bepaling, mag geschieden.

Is de Fabrijkmatige bereiding van den Hout-azijn reeds belangrijk, om den Azijn zelven, niet minder belangrijk is dezelve, doordien zij gelegenheid geeft Azijnzure zouten te vervaardigen, die de, met gewonen Azyn bereide, in zuiverheid verre overtreffen. Reeds sedert langen tijd, worden deze zouten door de Franschen, Duitschers en ook in sommige onzer Zuidelijke Katoendrukkerijen en Verwerijen, bij voorkeur, boven de Zwavelzure zouten gebruikt. —

Het is mijn oogmerk thans niet, om de reden optegeven, waarom men de eerste boven de laatste verkiest, ik hoop zulks in mijne Verhandeling eenigzins breeder te ontwikkelen; genoeg zal het zijn aan te merken, dat ik van goederhand onderrigt ben, dat men in het algemeen in de Verwerijen de Zwavelzure Zouten door de Azijnzure Zouten doet vervangen, voornamelijk daarom, om dat het Azijnzuur de stoffen minder aandoet, dan het Zwavelzuur. Om dezelfde reden ook, beginnen de Laken-Fabrijkanten, te Verviers, het Salpeterzuur (Sterk water), door Hout-azijn te doen vervangen.

Alle deze in de Katoendrukkerijen en Verwerijen gebruikt wordende Azijnzure Zouten, worden ook in de meergenoemde Fabrijk van Hout-azijn bij Namen vervaardigd.

Voor

Voor hen, die zich van dezelve zouden willen bedienen, moet ik aanmerken, dat het Azijnzuur IJzer, hetwelk thans zeer algemeen tot zwartverwen aangewend wordt, niet geheel zuiver is, maar nog een gedeelte teer bevat; de reden hiervan ligt in de ondervinding, welke geleerd heeft, dat het zuivere zout op verre na zoo geschikt niet is tot verwen als dat, hetwelk met minder zuiver Azijnzuur bereid is.

En zoo meen ik dan, omtrent de Fabrijkmatige bereiding van Houtazijn in ons land, zoowel als omtrent den aard, de deugd en den billijken prijs van denzelven genoeg gezegd te hebben; aangenaam zal het mij zijn, zoo UE. besluiten kunt, dezen Brief zoo spoedig mogelijk te plaatsen: waarmede gij zult verpligten hem, die zich noemt

Uwen bestendigen Lezer

Utrecht
17 Augustus 1826.

C. M. VAN DIJK.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

1826. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	30. 0¼ 30. 0¾ 30. 0¾	68 74 67½	W. Z. W. Z. W. Z. W. t. Z.	voormidd. helder, namiddag bewolkt, 's avonds een regenbui.
17	30. 0¾ 30. 1 30. 2½	69 70 62	W. Z. W. W. t. Z. W. t. N.	bewolkt, meest omtrent helder, windrig.
18	30. 3 30. 3¼ 30. 4	70 73 62	Z. W. Z. W. t. Z. W. Z. W.	voormiddag betrokk., verder helder.
19	30. 3½ 30. 3¼ 30. 3	68 79 67	Z. Z. O. Z. O. O. Z. O.	omtrent helder.
20	30. 1¾ 30. 1 30. 0	67 79 64½	O. Z. O. O. O. t. N.	helder.
21	29. 9 29. 9 29. 9¼	71 77 67	N. N. O. N. N. W. N. t. W.	voorm. omtrent helder; namidd. betrokken, 's avonds bewolkt.
22	29. 9 29. 9½ 29. 9¼	66 72 60	W. N. W. W. t. Z. W.	's morgens regen, verder bewolkt.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826

N°. 38. *Vrijdag den 15ten September.*

BERIGTEN.

GÖTTINGEN *den 6den Julij.* In den afgeloopen nacht heeft de Universiteit, door den dood van den Consistoriaalraad D. CARL FRIEDRICH STÄUDLIN, Professor in de Godgeleerdheid, een smartelijk verlies ondergaan. Genie en wijsgeerige geest, en eene meer dan gewone bekendheid met den geheelen omvang der Theologische hulpwetenschappen hebben hem, reeds bij zijne eerste openlijke verschijning, als een' schrijver aangekondigd, waarin zich de stellige godgeleerdheid, wanneer hij zich voor haar verklaren mogt, een' krachtdadigen steun kon beloven; hij is het ook, door onafgebroken beoefening van de bronnen en bij-vakken zijner wetenschap, geworden en heeft, met mannelijken geest, hare zaak openlijk tot zijn' laatsten levensdag verdedigd, zich niet bekommerende over al, wat den heerschenden tijdgeest meer behagen mogt.

PARYS. De Geneeskunst heeft een groot verlies geleden. De Geneesheer LAENNEC, Lijfarts van de Hertogin van BERRY, Koninkl. Lector en Professor in de Medicijnen bij het *College de France*, Hoogleeraar in de Geneeskundige practijk bij de Medische

Faculteit alhier, enz., overleed op den 13 Augustus te Kerlouarnec, digt bij Douarnenez (Dept. Finistère), werwaarts hij zich, tot de herstelling zijner gezondheid en om zijne geboortelucht in te ademen, begeven had, maar waar hij na vier maanden ziekte bezweek. Hij was te Quimper in 1781 geboren, en had den grond tot zijne geneeskundige studien te Nantes gelegd, onder de oogen van zijn' oom, eersten geneesheer der Hospitalen in die stad. In 1799 kweekeling geworden van de Parijsche school, behaalde hij reeds in 1802 de twee groote prijzen der Genees- en Heelkunst, door het Instituut toegewezen. Weldra verrijkte zich het *Journal de Médecine*, door de Prof. Corvisart, Leroux en Boyer uitgegeven, met de vruchten zijner geleerde nasporingen. Van dit tijdstip af toonde Dr. Laennec het oorspronkelijk en scheppend talent, dat hem in den eersten rang van de Fransche Geneesheeren geplaatst heeft. De talrijke en belangrijke Verhandelingen, die hij in 't licht gaf in de *Dictionnaire des sciences Medicales*, in de *Bibliothèque Médicale*, in het *Bulletin de la Faculté de Medecine de Paris*, en verscheiden andere periodieke verzamelingen, onderscheidden zich alle door nieuwe denkbeelden en dadelijke ontdekkingen. In alle werken bijna, sedert vijftien jaren over de Geneeskundige Ontleedkunde, over de ziekten van het Hart en de Borst en over de Ingewandswormen uitkwamen, wordt Dr. Laennecs arbeid als gezaghebbend aangehaald. In 1816 tot eersten Geneesheer van het Hospitaal Necker benoemd, begon hij zijne nasporingen op het gebruik van den *Stethoskoop*, door hem uitgevonden. (*) Drie jaren waren toereikend, om dezen schoonen arbeid te voltooijen, en hij gaf het resultaat daarvan dan ook in 1819 uit, in een werk getiteld: *de l'Auscultation médiate, ou Traité du Diagnostic des Maladies des Poumons et du Coeur, fondé principalement sur ce nouveau moyen*

(*) Zie wegens dit werktuig *Algem. Konst- en Letterb.* v. 1818 Dl. II bl. 131, v. 1822 Dl. I. bl. 390, waar hetzelve ook is afgebeeld; en 1823 Dl. II. bl. 118—125, waar een verslag gegeven wordt van de inaugurele *Dissertatio medica de Stethoscopii in morbis pectoris usu* van den Heer H. C. van Hall, sedert tot Hoogleeraar aan Gronings Academie bevorderd. *Red.*

moyens d'exploration, een werk, dat niet alleen in Frankrijk, maar aan alle Europische Hoogescholen klassiek is geworden. Na twee jaren rust, welke de slechte staat zijner gezondheid noodzakelijk gemaakt had, verving hij in 1822 HALLÉ als Lijfarts van de Hertogin van BERRY, en bij het *College de France*, terwijl hij later den leerstoel vervulde, door CORVISART beroemd geworden. Hij deed zijn' voorgangers geene oneere aan, gelijk de groote toeloop van kweekelingen, zoowel Franschen als vreemdelingen, bestendig getuigde. Zijne gezondheid was echter niet bestand voor den ijver, waarmede hij het Hoogleeraarambt bekleedde en zijne onderzoekingen voortzette; en het middel ter herstelling kwam te laat. Bij de bekwaamheid van een' groot Geneesheer voegde de Heer LAENNEC alle de hoedanigheden van een eerlijk man en de deugden eens Christens. Zijne liefdadigheid was onuitputtelijk; zijne nagedachtenis zal lang leven in het hart zijner aanverwanten, vrienden en talrijke kweekelingen.

'S GRAVENHAGE. De Heer EDOUARD SMITS, Commies bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, heeft aan Z. M. aangeboden een nieuw door hem vervaardigd en onuitgegeven Treurspel, en van Hoogstdenzelven, als een blijk van welwillendheid, ontvangen een' met brillanten omzetten en met Z. M. naamcijfer versierden Ring, welke begeleid was van een' voor den Dichter op last van Z. M. geschreven vleijenden brief.

HAARLEM. Wij achten ons verpligt den onderstaanden eenen plaats in te ruimen, ten einde elk onpartijdige, door hooren en wederhooren, in staat zij de zaak in geschil te beoordeelen.

Aan den Redacteur van den Algemeenen Konst- en Letterbode.

Wel Edele Heer!

Verschoon den als nog aan uwe lezeren niet bekenden, doch aan UEd. niet sedert heden bekenden Schrijver van den Brief, geteekend Q. N., in UEd. geacht Weekblad N°. 25 van 16 *Junij l. l.*, geplaatst, dat

dat hij u nogmaals lastig valt, met het verzoek, dezen eene plaats daar in te vergunnen.

Met alle bescheidenheid. zoo ik vermeen, een point onzer Vaderlandsche Geschiedenis, over hetwelk verschil bestaat, uit hoofde, dat daar voor geen ander bewijs is, dan alléén een *Extract uit een zoogenaamd Register der Ridderschap*, voorgedragen hebbende, zonder eenig geslacht, Lid of Ledematen van dien, of persoonlijk wie het is, te hebben aangeroerd, veel min het geringste onaangenaams of beleedigends voor dezelve te hebben gezegd; maar mij enkeld bepaald hebbende, tot het onderzoek, welke waarde gehecht konde worden aan zulk een stuk: vind ik mij, door den Heer van Lynden, in zijnen brief, begonnen geplaatst te worden in N°. 30 van voorz., uw Weekblad van *Vrijdag den* 21 *Junij l. l.*, en voortgezet in de opvolgende Nomm. tot No. 35 ingesloten, van Dingsdag 15 Augustus dezes jaars, op eene wijze voorgesteld, zeer onderscheiden van die, welke het bezadigd voordragen, van verschillende gevoelens, omtrent Geschiedkundige pointen, vordert. Eene wijze des te wonderbaar, daar mijn geuit gevoelen eenvoudig geweest is, *dat het niet bewezen was, door voorz. Extract, dat in* 1290, *door* Floris den Vden *binnen 's Gravenhage eene Orde van St. Jacob zoude zijn ingesteld*; en juist door dien Heer, op bl. 50 volmondig wordt erkend, dat de in voorz. stuk voorkomende personen, *zoo niet tot eene Broederschap kunnen zijn vereenigd geworden in* 1290. Wat is dat anders, dan met mijn gevoelen in te stemmen, dat het stuk in questie niet voldoende is, ten bewijze, dat in 1290, die Orde door Floris, ingesteld of gehouden is?

Het komt in dezen niet aan, om te gissen of te vooronderstellen, wat 'er voor of na 1290 plaats gehad heeft, of heeft kunnen hebben. Er is tot hiertoe geen stuk bekend, dat van de instelling of het houden van een Orde door Floris spreekt, dan alleen, dat berucht *Extract*, dat Butkens heeft ten voorschijn gebragt. — Erkent men nu, dat het jaartal daarin uitgedrukt, en sommige doopnamen van daarin voorkomende personen, niet zoo zijn, dan zij die gevoerd hebben; en dat in het daarbij vermelde jaar, eenige van dezelve daarbij niet hebben kunnen aanwezig zijn, kan zulk een stuk, naar mijn inzien, voor geen ze-

ker bewijs aangenomen worden, of deszelfs echtheid doen vermoeden. Ik weet wel, dan men alsdan kan gisfen en vooronderftellen, dat de affchrijver zich bedrogen heeft, dat hij in plaats van 1290, had moeten ftellen 1279, in plaats van Hendrik, Alexander, en wat des meer is. Maar zoo wel de affchrijver zich daarin heeft kunnen bedriegen, wie zal waarborgen, dat hij zich in andere daarin gevonden wordende namen, zaken of in den zamenhang der woorden, niet bedrogen heeft, ja zelfs hier iets heeft uitgelaten, daar iets heeft bijgevoegd? En wat wordt 'er dan van zulk een *Extract*, dat met zijn origineel niet kan vergeleken worden, en als men geheel onbekend is en blijft, waar dat origineel ooit heeft berust, wanneer of door wien dat Extract 'er uit is geligt? Wie toch zal willen beweren, omdat men bij een' oud Kronijkfchrijver vindt, dat Floris in 1279, *in 's Hertogenbosch Ridder werd*, en kort hierop, dat hij *Tournierde en Wapenfpel hanteerde*, zonder te zeggen, wanneer of waar hij tourneerde en wapenfpel hanteerde, dat het was in den Haag en wel in het laatst van 1279 of begin van 1280, en dat hij, bij die gelegenheid of kort te voren, eene Ridderorde inftelde; van al hetwelk die Kronijkfchrijver (Melis Stoke) geen woord rept?

De Heer van Lynden, vraagt bl. 40. *of het verloren gaan van een Boek of Register reden genoeg is, om te besluiten, dat het nooit bestaan heeft?* gewis *neen*, en geen verftandig man zal zulks beweren, zoodra er een gegrond bewijs beftaat, dat het beftaan heeft — dat is — of dat een geloofwaardig en bekend man gezegd of gefchreven heeft, het te hebben gezien, of dat er uit zulk een Boek of Register *Extracten* of affchriften aanwezig zijn, welke behoorlijk gecertificeerd zijn, uit zoodanig Boek of Register te zijn getrokken; dan geen verftandig man zal het beftaan hebben, van zoo iets te beweren, zonder zulke bewijzen. Nooit heeft men getwijfeld, dat 'er een boek *de re publica*, door Cicero gefchreven, fchoon verloren geraakt, ftaan had, om dat hij het zelf gezegd had; en 't geen ook, voor weinige jaren, gevallig is gevonden. Maar genomen, men kwam eensklaps voor den dag, met een Extract uit een Register, waar boven ftond: *Extract uit een feeker boek gebonden in folio, genti-*

uitgekeerd, *Register van den Hove, geteekend No. vier Folio.* 105, zonder dat iemand ooit gezegd had het te hebben gezien, zonder dat het het geringste bewijs droeg, waar het origineel berustte, waaruit het was getrokken, of wanneer en door wien gemaakt. Wie zoude willen beweren, dat zulk een Boek of Register bestaan had, dat het een Register van den Hove van Holland was geweest, berust hebbende in het Archief van voorz. Hove, dat het door een' der Raadsheeren, als tot dat Archief toegang hebbende, was gemaakt? Dit is echter het geval, met het door Butkens voortgebragt *Extract.*

Alle de door de Heer van Lynden gemaakte gissingen en vooronderstellingen, kunnen het voorhanden zijnde *Extract* niet maken, wat het niet is; en het is, naar mijn inzien, al eene vrije gewaagde gissing, om den Heer Antony van Lynden den uitschrijver en zender van dat *Extract* te maken: daar dit alleenlijk gegist wordt, uit eenen nog voorhanden zijnden brief van 1624, door dien Heer aan zijn' Neef Diderick van Lynden geschreven, waarvan een uittreksel op bl. 37 voorkomt, in hetwelk geen woord van Boeken of Registers, noch van Extracten uit die, gesproken wordt, maar alleen van *Genealogien, oude Brieven en Copyen van dezelve*, onder welke laatste, het *Extract* gewis niet behoort; en uit welken brief, ook niet blijkt, dat voorsz. Antony van Lynden, aan den dienaar van den Graaf van Reckum, oude Brieven of Copyen heeft gegeven, maar wel, dat hij de meeste stukken van dien dienaar uitgeteekend heeft. — Stond 'er *hebben de meeste stukken*, voor *knecht voorz. uitgeteykend*, zoude men kunnen gissen, zonder het nogtans stellig te kunnen beweren, (als daarbij niet uitgedrukt zijnde, welke stukken, het waren) dat 'er dat *Extract* had kunnen onder zijn: doch, 'er staat niet VOOR, maar VAN knecht voorsz. Maar genomen, dat *Extract* was door Antony van Lynden gegeven; waarop steunt alsdan nog de gissing, dat hij het heeft afgeschreven uit een boek, berustende in het Archief van de Ridderschap van Holland, en dat dat boek een Register was van die Ridderschap; immers enkel en alléén, op de inbeelding van den Heer van Lynden, dat, omdat voorsz. Antony, in de Hollandsche Ridder-

schap

schap beschreven was, en dus toegang tot het Archief en de Registers van dat *corps* had, hij het daar gevonden en 'er dat *Extract* uit gemaakt heeft. Ik heb te goede gedachten van de kunde en het doorzigt van den Heer van Lynden, om te mogen vooronderstellen, dat hij dit in ernst gezegd heeft. Ik kan noch aannemen, noch tegenspreken, dat zulk een boek heeft bestaan, of dat het al of niet in het Archief der Hollandsche Ridderschap is gedeponeerd geweest, en in 1624 daar nog aanwezig was; maar volmondig ontken ik, dat dat boek een Register der Hollandsche Ridderschap is geweest of heeft kunnen zijn, alzoo, voor dat 'er een vast ligchaam van Ridderschap, beschreven wordende uit den Algemeenen Ridder- en Adelstand der Provincie, is ingesteld geworden, 't geen gewis voor de 15de eeuw niet is geweest, 'er geene Registers van de Hollandsche Ridderschap hebben kunnen bestaan, of een Archief van dien heeft kunnen aanwezig zijn, daar, tot dat tijdstip toe, de Ridderen en Edelen niet als een Corps, maar individueel comparerende, geene Corpsgewijze besluiten namen of ter Algemeene Vergadering uitbragten, maar hoofdelijk stemden. Even min kan ik vooronderstellen, dat de Heer van Lynden in ernst meent, 't geen hij op bl. 38 en 73 zegt: dat het waarschijnlijk zoude zijn, dat Antony van Lynden, uithoofde van dat Boek of Register, als Hollandsche Ridder, had kunnen beschouwd worden; daar die Heer niet onkundig kan zijn van de hoeveelheid Edelen, die, zonder tot de Hollandsche te behooren, of daartoe te behooren beschouwd werden, en zonder dat hunne Geslachtsnamen op Ordersvlijsten, die drie eeuwen te voren, werden vooronderfteld bestaan te hebben, gevonden werden, in de Hollandsche Ridderschap te zijn geplaatst, in tijdsomstandigheden, zoo als die, wanneer de Heer van Kronenburg 'er in geplaatst werd, wanneer niet altijd hun gegrond regt of bevoegdheid daartoe is in het oog gehouden; als: bij voorbeeld Aersen, Marquette, Bentinck, Keppel, Hompesch, Gronsvelt en anderen.

Met opzigt tot dat *Extract* zelve, blijft het steeds een stuk, zoo onvoldoende, om door deszelfs inhoud voor echt aangenomen te worden, dat geen onbevooringenomene en bij de zaak geen ander belang hebbende, dan

dan de waarheid te zoeken, het voor goede munt zal aannemen. Dan, daarom heeft het ook tot gevolg, 't geen doorgaans zulke twijfelachtige ſtukken hebben; dat is, om aan die gene, welke een bijzonder belang hebben, het voor echt te houden of daar voor op te dringen, een ruim veld te openen tot gisſingen en gevolgtrekkingen, waarin niet weinigen zich veelmaal verliezen; in zooverre zelfs, dat zij met geene oplettendheid meer lezen, wat anderen in een tegengeſteld gevoelen ſtaande ſchrijven; ja zelfs de woorden door deze gebezigd, betrekkelijk maken tot dat, 't geen de Schrijver niet gezegd heeft, en waarop dan die arme bloed een veeg uit de pen krijgt.

Zoo word ik bij voorbeeld, door den Heer van Lynden, op bl. 41, voorgeſteld, als eene in zijne voordragten zich niet gelijkblijvende, en die als een losbol, op de eene plaats niet wil, hetgeen hij op de andere gewild heeft: en dit doet mij op bl. 40 reeds de les verdienen, om niet over zaken te ſchrijven, zonder dezelve te kennen, en aan dien Heer mij toeſchijnen, geheel onbedreven in de Heraldiek. Niemand zeker kan vooronderſteld worden, meerder kunde in die wetenſchap te bezitten, dan de Preſident van eenen hooge Raad van Adel, en die aan zulk een geheel onkundig ſchijnt, zal 'er dan ook wel niet veel van weten. Trouwens, ik erken gaarne, ſchoon lust en leergierigheid mij niet ontbroken hebben, om 'er meer van te weten, dan ik doe, dat ik mij echter, door de bewijzen, die mijn Beoordeelaar voor zijn les en vonnis aanvoert, geprikkeld voel, te gelooven, dat ik 'er meer van weet, dan ik zelfs vooronderſtelde: alzoo, bij aldien de Heer van Lynden, mijne gezegden niet uit haar verband had gerukt, hij mij welligt genadiger zoude hebben behandeld. Daar niets waarachtiger is, dan dat ik de woorden gebruikt hebbe: „*Men vorderde bij zulke inſtellingen geene Eeden en gebruikte geene Bisſchoppen*," dan niets is te gelijk onwaarachtiger, dan dat ik dat gezegd hebbe, met betrekking tot de inſtelling van St. Jacobs Broederſchap of tot andere gewigtige en duurzame inſtellingen. — Ik zeide het met betrekking, tot inſtellingen van Hof- of Tafel-broederſchappen; ik zeide het als de reden, waarom men (in het Extract vindende, dat bij de St. Jacobs-orde, Eeden

ge-

gevorderd en een Bisschop gebruikt was), die Orde niet konde beschouwen als eene Hof- of Tafel-broederschap. Zie hier mijne woorden in haar verband: „ *De plegtigheden daarbij omschreven* (namelijk in „ het Extract) *dulden niet, die instelling te beschouwen* „ *als eene eenvoudige Hof- of Tafel-broederschap, zoo* „ *als 'er in die tijden geweest zijn; daartoe vorderde* „ *men geene Eeden en gebruikte geene Bisschoppen;* „ *de eerbied voor Kerkvoogden en Kerkdiensten was te* „ *groot, om die tot andere, als zeer gewigtige en* „ *duurzame instellingen te bezigen. Het was ook on-* „ *gewoon, om dergelijke instellingen* (namelijk gewigtiger en duurzamen), *waarbij de Geestelijkheid werd* „ *ingeroepen, buiten eene gewijde plaats als Kerk of* „ *Kapel te verrigten; zoo als het niet enz.*" Ik laat een ieder onzijdige beslissen, of hier uit kan afgeleid worden, dat ik beweerd hebbe, dat 'er geene Eeden bij het instellen van Ordens gevorderd, of geene Geestelijken daarbij gebruikt werden.

Dan, bij aldien ik mijn gevoelen, dat 'er Eeden gevorderd en Geestelijken gebruikt werden bij het instellen van of aanneming in Ordens, door bewijzen had willen staven, zoude ik gewis niet daartoe aangehaald hebben, (zoo als de Heer van Lynden mij daar heen bladz. 41, wijst), de Riddermaking van Willem, Vader van Floris, alzoo dat geene opneming in eene bijzondere Ridderlijke broederschap, maar eene algemeene Ridderverheffing of making was. Eene Riddermaking, veelligt, in de daarbij anderzins gewone ceremonien, onderscheiden, uithoofde dat de tot Ridder geslagen zullende worden, stond benoemd te worden tot Hoofd van het Heilige Roomsche Rijk, en daartoe voorgestaan werd, door den Paus, wiens Legaat de dienst daarbij verrigtte. Aangenaam zoude het mij zijn, dat de Heer van Lynden, mijne onkunde te hulp kwam, door een bewijs aan te brengen, dat ooit, bij andere soortgelijke plegtigheden, door een Cardinaal of Bisschop eenige dienst is verrigt geworden, of dat ook, bij het instellen van Ridderordens of bij het aannemen van Ridders in dezelve, zulke hooge Geestelijken gefungeerd hebben.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

LOFREDENEN. Lofrede op GODFRIED VAN BOUILLON door J. M. SCHRANT. Gend ter Drukkerij van A. B. Steven MDCCCXXVI 159 bl. in gr. 8°.

Het is geene gemakkelijke taak eene eigenlijk gezegde Lofrede op te ſtellen; ten zij men aan alle bloemrijke levensbeſchrijvingen dien naam wil verſpillen, waarvoor ieder, die goed compileren kan en tamelijk weet den pen te voeren, al ligt berekend is. Met weêrzin zagen wij dan ook zoodanige biographien ſomwijlen als Lofredenen opdiſchen, indien zelfs niet aan enkele eeregoud te beurt viel. Het is toch de vraag niet, of zoodanige ſtukken met genoegen, ja met vrucht, kunnen gelezen worden; of zij getuigen van vlijt, onderzoeklust en kunde; wij meenen daarin nog meer of liever iets anders te mogen vorderen en dat aan die goede hoedanigheden niet altijd en ook niet noodwendig gepaard gaat. Wij bedoelen zekeren tact, om uit de levensbijzonderheden van het voorwerp der Lofrede, de ſterkst lichtende punten als in één brandpunt te verzamelen en langs dezen weg alles tot hetzelfde doel, met welſprekende verſcheidenheid, maar alles doorſchitterende eenheid, als van lieverlede te brengen; en dat wel in zulk een beperkt beſtek, dat de Lofrede voor de mondelijke voordragt niet ongeſchikt worde. Het is ons niet onbekend, dat de gevoelens hieromtrent uiteenloopen, maar vóór het onze ſprak vroeger en later meer dan één ſchitterend voortbrengſel onzer letterkunde, en ſpreekt nu weder het voor ons liggende van den Wel Eerwaarden Schrant, dat wij ons verpligt achten aan te kondigen. Zijn lofrede op Godfried van Bouillon was beſtemd voor eene leesbeurt, en overſchrijdde dezelve niet; zij ontaardt noch in eene wijdloopige biographie, noch in een dorre optelling van 's mans daden. Zij bevat een tafereel, waarin alles zamenwerkt, om het geheel te bevorderen, waarin alles, wat den held kan verheffen op den voorgrond, en door kunſtige maar ſmaakvolle plaatſing van licht en ſchaduw die verſcheidenheid is gebragt, welke den oppervlakkigen bekijker reeds ſtreelt, maar ook den geoefenden en naauwkeurigen beſchouwer niet onvoldaan laat. Het oogmerk des Lofredenaars was, in Godfried den volmaakten Ridder te ſchetſen; en, na als hoofdtrekken van zulk een' Ridder, moed, dapperheid, godsvrucht, geregtigheid en liefde, gevoeligheid des harte, opregtheid, beleefdheid, edelmoedigheid en zelfsverloochening, genoemd te hebben, toetst hij,

daaraan deszelfs daden, ons door de geschiedenis overgebragt, en betoogt daardoor ten klaarste, dat hij niet te veel van hem zeide bij den aanvang: „Van welke zijde wij „ hem beschouwen, hetzij als krijgsman, hetzij als mensch, „ hij vertoont zich aan ons bewonderend oog in een aller- „ gunstigst licht als het sieraad zijner eeuwe. De oudheid „ heeft geen held, gelijk aan Godfried ook de fabel- „ achtige oudheid niet. Wat zij onder verscheidenen heeft „ moeten verdeelen, de ligchaamskracht van Hercules, „ den moed en de dapperheid van Achilles, de wijsheid „ van Nestor, de voorzigtigheid van Ulysses, de „ zorgvuldigheid van Agamemnon, de vroomheid van „ Eneas, vindt men in hem op de volkomenste wijze „ vereenigd, zoodat het der Geschiedenis toch eens gelukt „ is, hare mededingster de Fabel te overtreffen. Met één „ woord Godfried vertoont ons den echt Christelijken „ Held, den Ridder zonder vrees en blaam, het beeld, het „ ideaal der Ridders."

Ieder, slechts eenigermate bekend met den Nederlandschen held, wien Tasso's *Verlost Jeruzalem* vereeuwigde, zal gevoelen, dat het den lofredenaar, bij dien soort, niet aan stoffe kon ontbreken, ja, dat dezelve eer te overvloedig was; en, indien wij eene aanmerking op dit stuk zouden maken, dan maakte die overvloed, vooral bij het eerste punt, zijne keus moeijelijk. Hoe dit zij, de grootheid van Godfried als Ridder, blinkt overal ten sterkste door; en de stijl is verheven-eenvoudig, gelijkmatig en toont op nieuw, dat wij den Heer Schrant onder de welsprekende Redenaars mogen tellen, ook offschoon ons hier de *clara vox* ontbreke.

Bijzonder aangenaam was het ons, zijn gematigd oordeel over de kruistogten te vernemen, welker voordeelen hij wel optelt, maar welker nadeelen hij niet verbloemt; — in één woord, wij prijzen deze Lofrede ieder beminnaar onzer Letterkunde ter lezing aan, welke voor den meer gezetten en getrouwen beoefenaar der Geschiedenis door een groot aantal aanteekeningen en enkele bijlagen, achter dezelve gevoegd, bijzonder belangrijk wordt, als blijkende uit dezelve, hoe de Heer S. in staat is, zijne gezegden te staven, en geheel niet onbeslagen ten ijs kwam, toen hij deze taak opvatte.

Ons bestek duldt niet proeven uit een of ander te geven, maar wij vertrouwen genoeg gezegd te hebben, om een echt oorspronkelijk Nederlandsch voortbrengsel bekend te maken, dat met de beeldtenis van den held prijkt en van den typographischen kant zich ook aanbeveelt.

V.

KUNSTEN.

GENT. Bij de Koninklijke Academie van Teeken-, Schilder-, Beeldhouw en Bouwkunde, zijn na gedane beoordeeling, toegewezen de volgende prijzen.

SCHILDERKUNST. HISTORIEEL. *Prijs voor de Meesters: Hebé*, schitterende van jeugd, bevalligheid en schoonheid, staat op eene wolk te midden der lucht en houdt den adelaar van *Jupiter* eene drinkschaal voor.

De prijs is eene Alexandrijnsche lauwerkroon, eene eeremedaille en eene som in geld van zeshonderd Nederl. guldens.

Daar waren drie Schilderijen ingekomen.

De prijs is toegewezen aan den Heer Ch. Piquet, van Deijnse, in Oost-Vlaanderen, wonende te Brussel, een discipel van den Ridder Paelinck.

Het eerste accessit aan den Heer Adolf Diéz, van Mechelen, een discipel van den Ridder Odevaere.

Het tweede accessit aan den Heer Dielman, Kunstschilder, te Gent.

Prijs voor de Kweekelingen. — NATIONAAL HISTORIEEL. — Twee Spaansche officieren komen den Grave van Egmond afhalen, om hem naar het schavot te geleiden; dit *doorluchtig* slagtoffer stelt aan Rytovius, Bisschop van IJperen, een' brief ter hand, in welken hij zijne vrouw en kinderen aan Filips II aanbeveelt.

Ingekomen vier schilderijen.

De prijs is, met eenparige stemmen, toegewezen aan Mejuffr. Adèle Kindt, te Brussel, Discipel van den Ridder Navez.

Het accessit aan den Heer Jan Joseph Geens, discipel van den Ridder Paelinck.

Prijs voor de dames. — Eene nimf uit het gevolg van *Diana*, is in een bosch verdwaald geraakt; afgemat van vermoeidheid, is zij in slaap gevallen; hare hond waakt aan hare zijde. Het beeld moet levensgrootte zijn.

De prijs is eene kroon van mirten en rozen, eene eeremedaille en eene som in geld van twee honderd guldens.

Ingekomen twee schilderijen.

De prijs is, met eenparige stemmen, toegewezen aan mejuffr. Elisa de Gamond, van Brussel; discipel van den Ridder Paelinck.

KABINETSTUK. Eene jonge bruid, van hare moeder en zuster vergezeld, wordt, door haren aanstaanden echtgenoot, in de werkplaats van eenen schilder geleid, welke het portret der jongebruid afgewerkt heeft.

De prijs is eene eere-medaille en eene som in geld van twee honderd guldens.

Ingekomen zes schilderijen.

De prijs is toegewezen aan Pieter Joseph Schippers, te Antwerpen.

Het

Het accesfit, met eenparige ftemmen, aan den Heer Seraphin de Vlieger, van Eecloo, in Oost-Vlaanderen, discipel van den Heer Geirnaert.

LANDSCHAP. Een maanlicht, met eene brug in het verfchiet; ter regterzijde van den aanfchouwer, een klokkentoren.

De prijs is eene eere-medaille en eene fom in geld van van honderd en vijftig guldens.

Ingekomen zeven fchilderijen.

De prijs is toegewezen aan den Heer B. J. van Hove, in 's Gravenhage.

Het accesfit aan den Heer Augnst de Noter, te Gent, discipel van zijnen vader.

BEELDHOUWKUNDE. *Onderwerp:* Het borstbeeld van *Erasmus.*

De prijs is eene eere-medaille en eene fom in geld van honderd guldens.

De prijs is toegewezen aan den Heer Albert Voituron, van Gent.

Het accesfit aan den Heer Jan Franck, van Gent, kweekeling van de Academie en discipel van den Heer Cauwet.

BOUWKUNDE. *Onderwerp:* Een gebouw, gefchikt voor het doel, hetwelk de Maatfchappij van Landbouw en Kruidkunde te Gent zich, bij hare reglementen en gebruiken, voorftelt.

De prijs is eene eeremedaille en eene fom in geld van twee honderd vijftig guldens.

Ingekomen dertien plannen.

De prijs is, met eenparige ftemmen, toegewezen aan den Heer F. Marlier, van Gent, discipel van den Heer Roeland.

TEEKENKUNDE. *Onderwerp:* De Venus van Milo.

De prijs is eene eeremedaille.

Ingekomen vijf teekeningen,

De prijs is toegewezen aan den Heer Felix de Vigne, kweekeling van de Academie.

Het accesfit aan den Heer Joseph van Hove, kweekeling der Academie en van den Heer Cauwer.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

GEOCTROIEERDE VERVOERBARE GAZVERLICHTING TE AMSTERDAM.

Wij hebben vroeger reeds onderfcheiden voordeelen van het Oliegaz boven het Steenkolengaz ter verlichting me-

medegedeeld, (zie *Alg. Konst- en Letterb.* 1825 Ie. Dl. bl. 171 — 174) maar achten ons verpligt, nu de uitvinding van het zamenpersen van het Oliegaz, waardoor het gazlicht gemakkelijk vervoerbaar wordt, herwaarts is overgebragt, niet alleen, maar daarop van Z. M. octrooi is verkregen, en het Oliegaz ter verlichting door eene Nederlandsche vervoerbare Gaz-Compagnie te Amsterdam fabrijkmatig wordt vervaardigd en afgeleverd, onze lezers van het bestaan dier inrigting kennis te doen dragen, en op die voordeelen terug te komen.

Zij bestaan in 't algemeen hier in, dat vooreerst het Oliegaz bijna viermalen zooveel licht geeft, als dat gestookt wordt uit Steenkolen; 2°. dat de vlam van hetzelve zeer wit is en minder blaauwachtig dan die van het Kolengaz; 3°. dat het weinig zuivering noodig heeft en geene zwavelachtige hydrogène deelen bezit (waardoor het Kolengaz alle metalen aandoet en inzonderheid de geleipijpen aan gestadig onderhoud en vernieuwing doet onderhevig zijn), en geene bedervende kracht uitoefent op verguldsel, zilver, metalen of kleuren uit metalen getrokken of daarmede verwant; 4°. dat het bij aansteken, noch branden noch uitdooven, eenigen reuk geeft, en bij lekking of uitlating geene zoo ongezonde en bedervende lucht verspreidt, als die in dit geval het Kolengaz ontwikkelt; 5°. dat de warmte, die het geeft, gelijk staat aan de helft van die van het Kolengaz, waardoor het in kleine vertrekken of bij den zomer aangenamer in het gebruik is en 6°. dat men 'er zulk een' omslagtigen toestel niet voor noodig heeft als tot de bereiding van Kolengaz.

In het bijzonder levert het zamengeperste en dus vervoerbare gaz nog deze voordeelen op, dat men 'er gebruik van kan maken, zoo lang en waar zulks noodig is; dat men de vlam kan vergrooten of verkleinen naar zijne behoefte; dat men 'er geen gebruik van begeerende te maken het in de bus besloten blijft, en dus slechts zooveel besteedt als men dadelijk opbranden wil; dat men het eindelijk kan bezigen op plaatsen, waar het te kostbaar of onmogelijk zou zijn, om het gaz door pijpen naar toe te leiden, en ook daar, waar men het maar zeldzaam of slechts op bepaalde tijden behoeft.

Wij laten gaarne aan onze lezers de toepassing over, waarvoor deze Gazverlichting best dienen kan, maar kunnen dit artikel niet eindigen zonder ook het gevaarlooze derzelve te hebben aangestipt en de onkosten opgegeven.

„ Deze wijze van Gazverlichting geeft " leest men in het berigt deswegens verspreid, „ ook beveiliging tegen allen gevaar van uitbarsting of eenige ontvlamming, die door eene gestadige aanvoering van Gaz, in eene kleine en volkomen van de dampkringslucht afgeslotene plaats zoude kunnen veroorzaakt worden, ofschoon 'er zich hiervan ge-

tuk-

lukkig tot heden weinig voorbeelden hebben opgedaan. Het zamengeperste Gaz is besloten in bussen, die de proef van digtheid en ondoordringbaarheid bij elke vulling moeten doorstaan, die gemaakt zijn van een gemengd geslagen metaal, hetgeen wel scheuren, maar nimmer in stukken van een barsten kan, die beproefd zijn op de kracht van 60 Atmospheren, terwijl men ze slechts met 30 aanvult; en die hierdoor van alle buitenlucht afgesloten, evenmin in staat zijn om te ontvlammen, als de geheele hoeveelheid van Voorloop, Terpentijn, Olie of andere Vloeistoffen van dezen aard, wanneer die in vaten besloten zijn; bij het ongeluk van brand kunnen deze vaten uit een barsten, en de vloeistoffen zich verspreidende aanstonds ontbranden; het zamengeperste Gaz daarentegen, ingevalle van scheuring der Bus, verspreidt zich door deszelfs geweldige uitdrijvende kracht door de buitenlucht, vermengt zich met dezelve, en is niet meer ontvlambaar; bij eene geheele openzetting der kraan, wordt de vlam door hare eigene uitzettende kracht uitgeblazen, gelijk ook het licht, waarmede men het zoude trachten aan te steken.

De prijs van het Gaz in eigene Bussen (*) is bepaald op *f* 2-50 de 100 Cubiek voeten, terwijl men berekent een Cubiek voet gaz een uur tijds te kunnen branden, met eene sterkte van licht, gelijk staande aan dat der gewone Argandsche lamp; de prijs van het Gaz in de Bussen van de Compagnie, welke men voor zekeren tijd in gebruik heeft, is *f* 2-60 de 100 cubiek voeten, terwijl wanneer men voor een of twee dagen gevulde Bussen verlangt, dezelfde hoeveelheid voor *f* 3-1 wordt afgeleverd. Eindelijk zijn 'er

ook

(*) De kosten dezer Bussen, indien men van eigene zich wil voorzien, wanneer men 'er twee noodig heeft, worden berekend voor elk minder dan 5 Cubiek voeten inhoudende . . . . *f* 33.

5 tot 9	40.
10 — 15	45.
16 — 19	50.
20	60.
40	80.
60 — 79	95.
80 en daarenboven	105.

Men zal echter ook Bussen van de Compagnie in gebruik kunnen hebben, doch alsdan voor dezelve een' borgtogt stellen, geëvenredigd aan derzelver inhoud, bij voorb. voor Bussen minder dan 10 Cubiek voeten *f* 15. van 10 —— 29 *f* 20 enz., welke borgtogt bij de uitlevering geheel wordt teruggegeven. De pijpen, kranen enz. welke voor het overige noodig zijn, komen natuurlijk ten laste der verbruikers, die zich hieromtrent kunnen verstaan met de Commissarissen der Compagnie of bepaaldelijk met den tweeden Directeur, tot wien men zich kan vervoegen bij de Fabrijk op de laagte van den Kadijk No. 93.

ook schikkingen gemaakt, om Fabrijken en groote gestichten het gebruik gemakkelijker en onkostbaarder te maken, al hetwelk niet kan nalaten deze Gazverlichting elk aan te bevelen, die een eenparig en aangenaam licht bij onderscheidene werkzaamheden noodig heeft.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

BOHEMEN. Te Lomma in den Teschnerkreits, is gedurende dezen zomer, in den hoogen ouderdom van 122 jaren overleden Adam Markinck. Hij leefde van haverbrood, melk en kaas, maar genoot ook eenigen sterken drank en nuttigde vleesch op heilige dagen. Toen hij 100 jaren bereikt had, bearbeidde hij nog zijnen schralen akkergrond in het hoog gebergte en stierf, zonder ooit van belang ziek geweest te zijn. Twee kinderen, 18 kleinkinderen en 11 achter-kleinkinderen volgde zijn lijk; zijne moeder is 115 jaren oud geworden, doch zijn vader op deszelfs 45ste jaar door den bliksem gedood.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1806. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	29. 9¼ 29. 9 29. 8¾	65 74½ 66	z. w. z. z. w. z. t. o.	bewolkt, veel helder, 's av. omtrent betrokken.
24	29. 7 29. 8 29. 8¾	79½ 74 66	z. w. t. z. z. w.	tot in den voorm. betrokken, verder bewolkt, op den midd. met harde wind.
25	29. 9 29. 9 29. 8¾	70 81 72½	z. z. z. o. z. o.	omtrent helder, 's avonds diep in 't westen gedurige flikkering van weêrlicht.
26	29. 8¾ 29. 9¼ 29 9¼	69 73 64½	z. z. w. z. w. t. z.	bew., meest omtrent betrokk., 's morgens ten oosten van ons een weinig dond., 's av. regen.
27	29. 9 30. 0 30. 0¼	63 69½ 65	z. w. w. t. z. w z. w.	's morgens regen, verder bewolkt.
28	29. 9¾ 30. 0 30. 0¼	67 71 60	z. z. w. z. z. t. o.	voorm. bewolkt, verder omtrent helder.
29	30. 0 30. 0 30. 0	67 77 62½	z. z. o. z. o. o. z. o.	voormidd. bewolkt, verder helder.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 39. *Vrijdag den 8sten September.*

BERIGTEN.

Groningen. De plegtige inwijding van het Monument voor Graaf Adolf van Nassau, op de vlakte van Heiligerlee, had op des Konings verjaardag, begunstigd door het schoonste zomerweder, plaats. Des morgens ten tien ure verzamelden zich, te Scheemda, verscheiden Staatsleden, Ambtenaren des Rijks, Leden der Commissie van onderwijs en andere personen van onderscheiding, ten huize van den Burgemeester, Mr. U. E. Stheeman, wordende de Gouverneur der Provincie (die, wegens de feestelijkheid van den dag, de hoofdplaats niet kon verlaten) vertegenwoordigd door den Heer Mr. E. H. Engelkens, Lid van de Gedeputeerde Staten. Van daar ging, ten elf ure, de trein naar de kerk der Hervormden, welke met veel smaak rijk versierd was door guirlandes en bloemfestoenen, tusschen welke, tegen over den predikstoel, aan den muur was geplaatst het portret van den vereerden Graaf, en een afbeeldsel van het Monument, omringd van tropheën. De School-opziener M. J. Adriani, daartoe namens den Gouverneur uitgenoodigd, in plaats van den vroeger benoemden Hoogleeraar, Mr. J. R. van Eerde, nu door ziekte verhinderd, betrad, onder orgelmuzijk en feestgezang, den predikstoel, en hield eene korte, doelmatige, geschiedkundige Redevoering over het gebeurde te Heiligerlee en de gevolgen daarvan. De statigheid en stille aandacht der zeer talrijke vergadering

ring verhoogde het Feest, hetwelk, door afwisselend gezang, treffelijk uitgevoerd door de jeugd van Scheemda, zeer veraangenaamd werd.

Van daar ging men, tegen twee ure, in rijtuigen en schuiten, naar de hooge zandige vlakte bij het voormalige klooster van Heiligerlee, waar het Monument was opgerigt. Hier schaarde zich, in een' wijden kring, rondom het Monument, eene tallooze schare aanschouwers, terwijl eene compagnie Schutters behoorlijk orde hield. Onder een wel uitgevoerd veld- en krijgsmuzijk, trad de straks voormelde aanzienlijke trein den kring binnen, en Nederlands zoetvloeijende Dichter, Mr. H. A. Spandaw, Lid van het Koninklijk Instituut, daartoe door Z. Exc. den Gouverneur verzocht, sprak eenige treffende dichtregelen uit, ter vereering van den daar gesneuvelden Held. Terwijl de Dichter eene poos zweeg, werd eensklaps, onder zwaar muzijk, het Monument onthuld; dit bestaat uit ééne Obelisk, op een' pedestal van Bentheimer steen, ter hoogte van vijf Nederl. ellen; vervolgens slingerden vier jonge Juffrouwen uit het naburige Winschoten, met groote bevalligheid, eene boven aan de urn vastgemaakte guirlande van eikenloof en bloemen eenige malen om de naald van het Monument, onder het liefelijk gezang van een koor andere meisjes, geaccompagneerd en vervangen door eenige Schoolonderwijzers uit den omtrek; terwijl nog kleinere meisjes den nu gewijden grond rijkelijk met bloemen bestrooiden. Daarna vervolgde de Dichter, met hoogen ernst en kunstigen zwier, zijne taak, en boezemde aan zijne hoorders geestdrift en eerbied in, terwijl, bij het eindigen, het algemeen gejuich van *leve de Koning!* de toonen der zwaarste muzijk verdoofde.

De Feestdag werd te Winschoten met maaltijden besloten, waaraan Liefde voor Vaderland en Vorst voorzat, en zich in de welmeenendste toasten openbaarde.

Alkmaar. Ook in deze stad is een Genees-, Heel-, Verlos- en Artsenijmengkundige School opgerigt en zal dezelve eerstdaags worden opengesteld. Tot Lectoren bij deze inrigting, zijn door Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken benoemd en als zoodanig door den Burgemeester dezer stad geïnstalleerd: voor het onderwijs in de *Physiologie* en *Materies Medica*, de Heer Med. Dr. Leonard de Sonnaville;

voor

voor dat in de *Pathologie* en *Therapie*, de Hr. Med. Dr. G. DE ROOCK; voor dat in de *Anatomie*, *Heel-* en *Vroedkunde*, de Heer J. VAN DAM; *Anat. Chir. et Art. Obst. Lector* en voor dat in de *Schei-*, *Artsenijmengkunde* en *Kruidkunde* de Hr. H. TOUSSAINT, Apotheker.

AMSTERDAM *den 30sten Augustus*. Op Maandag den 28sten dezer, werd alhier, onder het Voorzitterschap van den Heer Mr. C. A. DEN TEX, Voorzitter der Vierde Klasse, de negentiende Algemeene Vergadering van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten gehouden, wordende het algemeene Secretariaat waargenomen door den Heer J. DE VOS WZ.

Deze Vergadering werd, op heden, bij het afzijn van den Voorzitter Mr. C. A. DEN TEX, vervolgd door den Heer J. F. SERRURIER, Voorzitter der Eerste Klasse, als daartoe volgens het Reglement gekozen, die deze Algemeene Vergadering sloot, na de vermelding van zijne benoeming tot algemeenen Voorzitter voor het volgende jaar, ten gevolge waarvan de functien van algemeenen Secretaris zijn overgegaan op den Heer G. VROLIK, Secretaris der Eerste Klasse.

Op gisteren, den 29sten, hield de Tweede Klasse van hetzelve Instituut hare Zesde openbare Zitting. De Voorzitter Mr. D. J. VAN LENNEP opende dezelve op eene gepaste wijze, waarna de Secretaris, de Hr. S. IZ. WISELIUS, verslag gaf van hetgeen in de twee laatstverloopen jaren was voorgevallen. De Heer Mr. J. D. MEIJER droeg daarop eenige denkbeelden voor *over de welsprekendheid der Nederlandsche Pleitzaal*; waarna de Heer Mr. D. J. VAN LENNEP eenen Lierzang las, genaamd *Hollands Duin*, sluitende daarna deze Vergadering.

ANTWOORD OP DE WEDERLEGGING VAN HET GESTELDE IN No. 25 VAN DIT WEEKBLAD, BETREKKELIJK DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB IN 1290.

(Vervolg en Slot van bladz. 169.)

Ik heb vervolgens gezegd, „*het was ongewoon* „*dergelijke instellingen, waarbij de geestelijkheid werd* „*ingeroepen, buiten eene gewijde plaats als Kerk of* „*Kapel te verrigten.*" Het Extract spreekt nooit

 van

van kerk noch van kapel. De Heer van Lynden schijnt verlegen te zijn, om mij dat gebruik of die gewoonte tegen te spreken; doch wijl het *Extract* duidelijk zegt, dat alles geschied is, in *volle falle*, alwaar de Graaf open Hof hield, zegt hij, dat 'er daar zekerlijk geene kapel zal ontbroken hebben, alzoo 'er geen paleis zonder kapel is; en hij vooronderstelt, dat aldaar zeker eene plegtige mis zal gecelebreerd zijn, welke de receptie der Ridderen moest voorafgaan. Dat dit laatste moest wezen, kan zijn, maar het *Extract* zegt niet, (en veelligt te regt, dat dit bij deze gelegenheid niet is geschied, zoo als ik meen, hierna te kunnen bewijzen) dat het plaats gehad heeft. Het zegt alleen, dat Floris open Hof houdende, in volle falle gegeven heeft, zijne Ordre en Ridderschap van St. Jacobs Broederschap, aan twaalf Heeren en *Ridderen*, die den vollen Eed gedaan hebben in handen van Joan, Bisschop van Utrecht. — Er wordt hier niet gemeld, dat iets het geven is voorafgegaan, maar wel, dat 'er op gevolgd is, het doen van den Eed, het ontvangen van het teeken en het te pand geven van de gemeene Schild en Wapenen. De statuten van die St. Jacobs Orde zoo weinig bekend zijnde, als derzelver instelling, kan men niet weten, of bij dezelve iets is bepaald, waarbij de tijdelijke Bisschop van Utrecht is verordend geworden, het Hoofd of Souverein van dezelve te zijn, in wiens handen, de daarin opgenomen wordende Broeders den Eed van getrouwheid aan de Statuten en verpligtingen tot de orde, afleiden. Daar toch de personen, in het *Extract* benoemd, reeds Ridderen waren, en dus, niet andermaal noch de ceremonie konden ondergaan, noch de belofte op nieuw doen, welke zij, voor en bij hunne Riddermaking, verrigt en afgelegd hadden, heeft de volle Eed, dien zij dus in handen van den Bisschop zouden hebben afgelegd, alleen maar betrekking kunnen hebben tot hunne verpligtingen tot de Broederschap; door de benoeming tot die Broederschap werden zij geene Ridderen, wijl zij het reeds waren, (en als zoodanig in het *Extract* ook genaamd worden)maar zij werden, als Ridderen, tot broederen opgenomen in de Orde en Ridderschap van St. Jacob. De Heer van Lynden zal mij wederom in mijne onkunde te gemoet komen, bij aldien hij mij een eenig voorbeeld uit eenig orde aanwijst,

wijst, alwaar een aangenomen wordend Ridder, door den Souverein of Hoofd van dezelve benoemd, in andere handen, den Eed aflegt, dan in die van den Souverein of Hoofd der Orde, en waarbij eenig Geestelijke wat dienst ook verrigt, buiten eene kerk, of kapel, of gewijde plaats.

Ik heb insgelijks gezegd, in dezelfde periode, die Ik hier te voren uitgeschreven en afgebroken heb, met de woorden, *zoo als het niet gebruikelijk was &c.* „ *zoo als het niet gebruikelijk was, de wapenen der* „ *Ridderen elders dan in Kerken en wel op de Choren* „ *op te hangen.*" Wie toch zal uit deze mijne gezegden, die alleen inhouden, 't geen mij als eene gewoonte is voorgekomen, en ik als zoodanig hebbe voorgesteld, kunnen afleiden, *dat ik iets gewild of niet gewild hebbe.* De Heer van Lynden weet echter daarin te vinden, zoo als hij bl. 41 zegt: „ *dat ik zoo even* (bij het eerste gedeelte) *geene Bisschoppen bij deze Ceremonie wilde en ik nu*, (bij het laatst aangehaalde) *zoude willen, dat zij nergens dan in Kerken en wel op de Choren, zal moeten plaats hebben.*" Ik ben te zeer overtuigd van het goede en edelmoedige karakter van den Heer van Lynden, dan dat het een oogenblik in mij zoude opkomen, hem in dezen van opzettelijke kwaadwilligheid te verdenken; daartoe acht ik hem onbekwaam, maar ook die overtuiging doet mij niet twijfelen, dat hij, bij nadere overweging bevindende, dat ik, in het laatste gedeelte der voorz. periode, alleen gesproken heb van het ophangen der wapenen, en geenszins van eenige andere ceremonie, in kerken of kapellen, te verrigten, zal gevoelen, dat men een' man, bekend of onbekend, die schrijft, en dien men wil wederleggen, niet moet laten zeggen, wat hij niet gezegd heeft. Waar heb ik gezegd: *bij die ceremonie geene Bisschoppen te willen?* — waar heb ik gezegd, *te willen, dat die ceremonie negens dan in kerken en wel op de choren zal moeten plaats hebben?* Dat het de gewoonte niet was, om bij zoodanige ceremonie (als beschreven wordt bij de instelling of het houden van de St. Jacobs-orde plaats gehad te hebben) de Geestelijkheid iets buiten kerken of kapellen te laten verrigten — en dat daar, alwaar de Wapenschilden der Broederen eener Broederschap of Orde gerequireerd werden, het de gewoonte was, die in kerken en vooral op de choren van dezelve op-

ze hangen, heb ik gezegd, en niets anders: en bewijzen de ſtatuten van de *Bath-* en *Kouſebands* Orde in Engeland deze gewoonte niet? Geſchiedt daarbij niet alles, wat door eenen Geestelijke moet verrigt worden, in eene kerk of kapel, en wordt de Eed niet afgelegd in handen van den Souverein in zijn vertrek en buiten medewerking van eenig Geestelijk perſoon? En worden bij laatstgenoemde de Wapenſchilden der Ridderen niet opgehangen of geplaatst in de kapel te Windſor, alwaar zij van de vroegſte tijden, tot op heden, te zien zijn op het geſtoelte der Ridderen op het choor aldaar Zoodanige gewoonten, die van eeuwen herwaarts tot op nu toe hebben voortgeduurd, gaven mij grond, zoo ik vermeen, te te mogen zeggen, wat ik gezegd heb. Op de wapenborden van de Ridderen van het Gulde Vlies, niet alleen hangende in den Haag, maar die nog hangen of gehangen hebben in alle de kerken der ſteden, waar zich een kapittel dier Orde heeft gehouden, heb ik niet gedacht, omdat mijne onkunde niet zoo groot was, om niet te weten, dat deze wapenborden de wapenſchilden niet waren, welke bij de opneming in de Orde van de Ridders gerequireerd werden, maar die waren van de tot het te houden kapittel behoorende Ridders; waarom men dan op ſommige van dezelve het woord *trepasſé*, vindt, aanduidende, dat zulk een, ſedert het laatst gehouden kapittel, overleden was. Wat het gemeene ſchild en wapenen belangt, welke in het *Extract* gezegd worden tot onderpand gegeven te zijn, komt mij vreemd voor, daar ik mij geen denkbeeld kan maken, hoe men van een Ridder, die zijn eed gedaan heeft, nog een onderpand voor het nakomen daarvan zoude hebben durven requireren of dat een van hen daartoe een ſtuk van zijne wapenrusting zoude kunnen gegeven hebben. Ik vermeen veeleer, dat ieder Ridder zijn gewoon en aangeboren geſlachtwapen, op de eene of andere wijze geſchilderd, gegeven en gelaten zal hebben, om onder die der Broederen en als een Broeder, opgehangen te worden, maar geenszins als een onderpand.

De Heer van Lynden, aan wien ik vooronderſtel, dat mijn brief alleen maar tot gelegenheid gediend heeft, om openlijk, ware het mogelijk, het ſedert twee eeuwen, voor zeer twijfelachtig, zoo niet voor geheel onecht gehouden *Extract*, waarin de naam van zijn geſlacht voorkomt, te trachten te verde-

digen, zegt op bl. 55, dat ik, (hetgeen alweder mijn geval niet is) de echtheid van de instelling, der Ridderschap van St. Jacobs Broederschap betwistende, ook de echtheid van het *Extract*, hetwelk een gedeeltelijk berigt van het Tournooi geeft, had moeten betwisten. Ik moet 1°. hierop aanmerken, dat ik de instelling van deze Orde niet hebbe *betwist*, maar *betwijfeld*, en nog niet betwist; maar alleen deszelfs instelling in 1290 heb. betwist, en zal blijven betwisten, tot dat daarvoor een beter bewijs zal ten voorschijn komen, dan het alleen nog maar bestaande *Extract* in questie, hetwelk anderen voor mij, en nog velen ten huidige dage met mij, als echt hebben betwist en betwisten; — ten 2°., dat ik geene reden hoegenaamd gezien heb, om te spreken van het andere *Extract*, door den Heer van Lynden bedoeld, en door hem bl. 56, geplaatst, als in mijn oog, geene de minste betrekking hebbende tot de instelling of het houden van de orde van St. Jacob en eindelijk 3°., omdat dat *Extract* aan dezelfde gebreken onderhevig is, als het andere; te weten het bewijs, waar het originele boek, waaruit het is getrokken, was berustende, wanneer en door wien dat Extract 'er uit is gemaakt, en of het origineel was van den tijd van Floris, of naderhand door den een of ander geschreven.

Dan, dewijl de Heer van Lynden van dat tweede *Extract* door Butkens voorgebragt, melding maakt, kan ik mij niet onthouden, omtrent zijne NB. op voorz. bl. 56 boven dat *Extract* gesteld, aan te merken; geene reden te zien, waarom een bedrieger zich wel zoude gewacht hebben, zulk eene omstandige *designatie* te geven van den uiterlijken vorm van een boek, dat hij uit zijn' duim zoog? De Heer van Lynden heeft zekerlijk niet opgemerkt, dat 'er boven dat Extract niet staat, waar dat Tournooiboek des Grave van Holland berustte of te vinden was: in zijne gissingen altijd voortredenerende, dat het in het Archief van de Hollandsche Ridderschap berustte, zegt hij, *nu kon zijn bedrog, door een ander, die toegang had tot dat Archief, zoo veel te eerder, ontdekt worden*. Maar ik vraag: in wat Archief zoude die andere gezocht hebben? Al had deze alle de hem bekende Archieven doorsnuffeld, zonder dat boek te vinden, met wat regt zoude-

de hij als dan nog den bedrieger van bedrog hebben kunnen beschuldigen, veel min nog zijn bedrog ontdekken, daar deze wel den vorm van het boek beschreven had, maar niet de plaats of het Archief, waarin het berustte? Dit opgeven van het Archief of plaats, waar het origineel berustte, had ook geenszins de Leden van de Ridderschap, wier Archief noch Register boven het Extract genaamd worden, iets kunnen doen verrigten van hetgeen de Heer van Lynden bedoelt bl. 38. En het niet uiten, waar het orgineel berustte, maakt, dat, zoo die Extracten door geenen bedrieger zijn gemaakt, hij, die dezelve gemaakt heeft door het omitteren daarvan, allen vertrouwen op de door hem gemaakte Extracten heeft weggenomen; en bijaldien het een bedrieger is geweest, dat hij daardoor zijne slimmigheid heeft getoond, om nooit van zijn gepleegd bedrog te kunnen worden overtuigd: daar men, hem nimmer konde zeggen, in het Archief waarin gij zegt: het boek te berusten, waaruit gij dat Extract getrokken hebt, berust het niet. Wel verre dus, dat door het zoo omstandig beschrijven van den vorm van het boek, en het aanwijzen, van de bladzijde, waarop zijn geëxtraheerde geschreven stond, des te eerder zijn bedrog konde ontdekt worden, konde het integendeel den onoplettenden doen gelooven, dat hij dat boek gezien en gehanteerd had, en den oplettenden doen twijfelen aan, doch nooit het gepleegd bedrog den bedrieger bewijzen.

Omtrent de verdediging van Butkens, door den Hr. van Lynden opgenomen, zal ik mij niet inlaten, hem in mijnen brief niet beschuldigd hebbende, het *Extract* te hebben verdicht, daar het tegen mijne denkwijze strijdt, iets nadeeligs van anderen te vooronderstellen of te gissen, waartoe het bewijs mij ontbreekt; alleen heb ik gezegd, dat hij zich, omtrent oude Handschriften, konde bedriegen, dat is niet enkel omtrent den vorm der letters of de spelling der woorden, waarin die geschreven zijn, maar ook omtrent hetgene zij behelzen, en voeg 'er nu bij, dat hij ook niet naauwkeurig geweest is in zijne Afschriften, daar hij in een ander stuk, voor *Leusdiniae*, gelezen en gesteld heeft: Lindiniae, dat is in plaats van Leusden-Linden.

Ik deel niet in het gevoelen van den Heer van Lynden, (bladz. 37), *dat het natuurlijk zijn*

zou-

zoude, *dat* Schrijvers *van Geslacht-Registers leveren wat zij ontvangen*, ten zij het om den broode is dat zij schrijven en dus alle rapsodien aannemen, die hun geleverd worden; dan deze rangschik ik niet onder Schrijveren van Geslacht-Registers, maar onder *Compilateuren* of enkeld *Uitgeyers* van Geslacht-Registers. Door Schrijveren van Geslacht-Registers versta ik de zoodanige, welke zelve die Registers opmaken, naar de bewijzen, die hun geleverd worden, — die bewijzen beoordeelen — en van geene gebruik maken, dan die zij in gemoede gegrond en naar waarheid bevinden; daar zij Schrijveren verantwoordelijk zijn voor de echtheid of onechtheid van hetgeen zij schrijven; niet diegene, welke hun iets leveren: deze kunnen, ter goeder trouw, hetgeen zij leveren, voor echt en waarheid aanzien, terwijl de kundige en oplettende beoordeelaar integendeel 'er de duidelijkste bewijzen in zal vinden van onechtheid en onbestaanbaarheid, en zijn' naam als Schrijver niet zal bevlekken, door 't geen hij onecht bevindt voor een gegrond bewijs voor te dragen.

Daar de Heer van Lynden (bl. 72) zegt: „ *'t gezag van een Kronijk toch moet wijken voor een Charter.* " vraag ik, waarom ik dan aan hetgeen hij (bl. 69) aanhaalt uit de *Kronijk* van Goudhoeven, ten opzigte van Joan, Heer van Heusden, (dat ik zeer wel gelezen heb,) meer gezag zoude moeten toekennen, dan aan het Charter van 1 Feb. 1295 (bl. 90) aangehaald; waarbij die Joan zegt: *door nood* zich verpligt gevonden te hebben, zijn Leenmanschap aan den Graaf van Cleef te verzaken en aan Floris op te dragen? Het was juist, omdat ik aan een Charter meer gezag toeken, dan aan een Kronijk, dat ik Goudhoeven stilzwijgende ben voorbijgegaan. Aan zijne stellingen zich gelijk te blijven, is niet onverschillig, 't zij in 't schrijven, 't zij in beoordeeling.

In het begin van zijn' brief, (bl. 34) zegt de Heer van Lynden: „ dat, indien ik mij tot hem vervoegd had, hij mij zelve de opehelderingen zoude „ hebben kunnen geven, die hij nu aan het Publiek „ verschuldigd is." Ik zoude het eenen pligt geacht en dien ook, alvorens iets te schrijven of uit te geven, voldaan hebben, bijaldien ik iets met betrekking tot het Geslacht van Lynden of tegen

 de

de Annalen van dat Geslacht had willen behandelen; dan daartoe geene de minste reden of voornemen hebbende, en alleen maar behandelende een *Extract* uit een Register, waaruit de instelling van eene Ridderorde in 1290 moet bewezen worden; en dat, alhoewel *er de naam van Lynden in voorkomt, niet meer betrekkelijk is tot dat Geslacht, als tot dat van Wassenaer en de overige daarin genoemd wordende Ridderen; zie ik niet, waarom ik mij, tot een der tot die Geslachten nog behoorende zoude hebben vervoegd, om ophelderingen te vragen, en bijzonder tot den Heer van Lynden, waartoe geene andere reden zoude hebben kunnen voorgegeven worden, dan dat dat stuk, door den Schrijver der Annalen van Lynden, achter dezelve was geplaatst, waardoor ik een vermoeden zoude hebben kunnen doen ontstaan, ('t welk ik nimmer gehad heb), namelijk, als of ik het door iemand van het Geslacht van Lynden, aan Butkens geleverd, beschouwde. Ik acht mij nu (van achteren ingezien) gelukkig, dat iets zoo bijzonders mij niet is in het hoofd gekomen, daar ik misschien van de bekomen ophelderingen niet zoude zijn voldaan geweest, en het Publiek ontstoken zijn geworden, van den nu voor hetzelve openliggenden brief van den Heer van Lynden.

* Om den Heer van Lynden, in zijne Biographie der Ridderen in het *Extract* voorkomende, beginnende bl. 83 te volgen, ontbreekt mij lust en tijd, en buiten dien zoude ik vreezen, mij niet te kunnen voegen naar de vooronderstellingen, ook in dezen, door hem gemaakt. Ik zoude bij voorbeeld niet bevatten, waarom bl. 67, de in het Extract voorkomende, Graaf van Henneberg met het *predicaat* Heer, voor zijnen naam, daardoor meerder voor een der Duitsche Ordens Ridder, zoude moeten worden gehouden, als de in dat zelfde *Extract*, met hetzelfde *predicaat* van Heer, voor zijnen naam voorkomende Graaf van Cleef, welke gewis geene Duitsche Ordens Ridder was: de Heer van Lynden heeft dit *predicaat* van Heer aan den Graaf van Cleef insgelijks in het *Extract* (bl. 39) gegeven, over het hoofd gezien, als hij bl. 67 zegt: „ *dat dit* ALLEEN *aan den Graaf van Henneberg, boven de anderen gegeven wordt*; ook zoude ik mogelijk, mijne onkunde nog meerder aan den dag leggen, zoo ik

ik zeide te vermeenen, dat die Graaf geen Duitsche Ridder had kunnen zijn, uithoofde, dat in dien tijd en nog eenige eeuwen naderhand (zoo ik mij niet vergis), de der Duitsche Ordens Ridders de Geestelijke Gelofte deden, en noch wereldlijke orders konden aannemen, noch met het Kruis de teekenen daarvan dragen.

Het oogmerk van den Heer van Lynden, van het mijne, in het behandelen dezer materie, geheel verschillend zijnde; daar ik 'er geen ander heb, dan de waarheid van een tot dusverre twijfelachtig *point*, tot onze Vaderlandsche Geschiedenis behoorende, te zoeken, terwijl die Heer, uit familiebetrekkingen optreedt, om de eer en goeden naam van een Lid van zijn Geslacht te verdedigen tegen lasterlijke *imputatien*, waarvan geen bewijs is, dat dezelve hem ooit of ooit zijn aangedaan, of door iemand gedacht is hem aan te doen; komt het mij gevoegelijkst voor dien Heer, door zijne gissingen in het harnas gebragt, in zijne verdere vooronderstelgen, en daaruit volgende redeneringen, niet verder te volgen, maar aan geleerder en kundiger mannen over te laten de beslissing, in hoeverre de Heer van Lynden, door zijne gissingen en vooronderstellingen, de echtheid van het bewuet *Extrapt* en van de instelling van de St. Jacobs-Orde, heeft bewezen, dan wel door dezelve, den twijfel omtrent het voorz. *Extract*, en de onzekerheid omtrent voorzegde instelling nog heeft versterkt?

Ik verblijf met alle achting

Wel Edele Heer!

's Hage UEd. Dw. Dienaar
den 18 Aug. 1826 Q. N.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ACADEMISCHE VERHANDELINGEN. *Dissertatio Historica et Literaria Inauguralis de M. Liviis Drusis patre et filio tribunis plebis, quam — publico ac solenni examini submittit* J. F. VAN BEMMELEN *a. d.* 10 *Junii* 1826. *L. B. apud* H. W. Hazenberg Jr. p. 95. 1826.

Onder dezen titel ligt de Geschiedkundige Dissertatie van den Heer van Bemmelen voor ons, handelende over de

de Volkstribunen Drusus Vader en Zoon. Dezelve prijkt met eene korte, doch net geschreven Voorrede, waaruit wij zien, dat zijn voortreffelijke leermeester de Hoogl. Bake hem deze stoffe heeft aangeraden; terwijl dezelve overigens zijne dankbetuiging zoowel aan dezen zijnen geachten Promotor als zijne overige leermeesters aan de Leydsche Hoogeschool bevat. De verdeeling, die de Heer v. B. zich bij de behandeling van dit onderwerp heeft voorgesteld, wordt ons mede in de Voorrede opgegeven. Hij heeft namelijk zijne Dissertatie in twee *sectien* verdeeld, en deze wederom in twee *capita* gesplitst; terwijl hij in het eerste *caput* van de eerste *sectie* over de magt der tribuni voor de tijden der Drususen, en in het tweede *caput* over den toestand des Romeinschen Staats, ten tijde van het komen tot het bestuur van de Drususen handelt; en in de volgende sectie het leven en de handelingen der beide Drususen uit een zet. —

Niet, gelijk wij onlangs in eene Dissertatie over Constantijn den Grooten (door den Heer Weijtingh te Leyden in Julij d. j. gedefendeerd) handelende, op een Epitome der Romeinsche geschiedenis in 40 bladzijden, meerendeels uit uittreksels uit Livius, Eutropius en andere bestaande, en met Romulus beginnende, vergast werden en waarin wij geene de minste verdienste vinden, niet even zoo zoekt de Heer v. B. zijne lezers met eene geschiedenis van Rome tot op Drusus bezig te houden, maar hij geeft ons den oorsprong en de toegenomen magt der tribuni plebis op, om daaruit des te gemakkelijker te kunnen opmaken, hoedanig dezelve ten tijde der *Drusi* geweest zij; hetwelk hij in het volgende hoofdstuk onderzoekt. De rustige toestand van Rome, ons door Polybius VI 9—18. medegedeeld, en welken wij uit Cicero *de Republica* kunnen opmaken, werd door Tib. Gracchus omvergeworpen, die zich op eene allezins slimme wijze wist te beveiligen, hetwelk zijne woorden bij Plutarchus *in vita c.* 15 getuigen en welke de Heer v. B. ons op pag. 11 en volgg. met de Latijnsche vertaling heeft medegedeeld.

De Schrijver beweert op bladz. 2, dat uit geene der Romeinsche instellingen de aard der Romeinen beter kan worden opgemaakt, dan uit die van het volkstribunaat, hetwelk hij op bladz. 15 stelt als zeer groot voordeel aan den staat te hebben aangebragt; dit krachtiglijk bewijzende vooral op grond eener plaats uit Cicero *de legg.* III. 10 'er ten slotte de gulden waarheid bijvoegende, die omtrent de meeste zaken der menschen geldt, dat zij namelijk in zoo verre nuttig zijn, als zij eene eerlijke strekking hebben.

Voor dat de Heer v. B. vervolgens tot het tweede hoofdstuk dezer afdeeling overgaat, om namelijk den toestand des Romeinschen Staats, ten tijde der Drususen, te beschrij-

schrijven, geeft hij, in eene korte inleiding, zeer menschkundig de onheilen, die uit te groote magt, meestal in teugellooze overdaad ontaardende, voortspruiten, op en bewijst even krachtig, dat men dit nergens duidelijker, dan in de Romeinsche geschiedenis bewaarheid vindt. Daarbij komen de buitenlandsche oorlogen, welke, gevoegd bij een nog grooter kwaad, namelijk van inwendige onlusten en verdeeldheden den staat noodwendig met den ondergang dreigen. — Het verwondert ons in deze inleiding niet eenige melding te vinden van dezelfde kwaal, die wij in de Grieksche geschiedenis aantreffen; hoezeer echter de mededeeling hiervan gerekend mag worden niet tot het onderhavige onderwerp te behooren. Dit hoofdstuk eindelijk bevat te regt twee onderdeelen, handelende de Heer v. B. in § 1 over den uitwendigen en in § 2 over den inwendigen toestand van Rome; beiden zet hij zeer gepast uit een en levert den oplettenden lezer een kort doch niet te min naauwkeurig overzigt van den in- en uitwendigen toestand van Rome ten tijde van Drusus, waardoor hij zijn doel meesterlijk bereikt.

Hiermede heeft dus de geachte v. B. den weg voor de beschrijving der levens der beide Drusussen gebaand en beklaagt zich in de inleiding der tweede afdeeling over de duisterheid der overleveringen der ouden omtrent beiden, welke hij echter *pro viribus* heeft pogen te verzamelen.

Dit edele doel heeft hij op eene waardige wijze ten uitvoer gebragt en heeft daardoor het gemeenebest der letteren eene wezenlijke dienst gedaan. Den invloed dien de *Drusi* boven de *Gracchi* bij de Romeinen hadden, kunnen wij uit de woorden van den Heer v. B. bl. 46. opmaken „*Gracchum enim de duabus tantum coloniis statuentem non tolerabant, Drusum de duodecim ferre facile patiebantur.*" Omtrent het opgeven der verschillende wetten der Drusussen, handelt de Schrijver zeer voorzigtig; en wij prijzen zijne gulle bekentenis op bl. 49 op het einde der 37ste aanteekening, van aan den Hoogleeraar Reuvens de inlichting omtrent de wet, waarvan Manutius en Pighius melding maken, verschuldigd te zijn. Hij beschrijft het leven der Drusussen, zoo als dit uit weinige en duistere overleveringen kan geschieden en is, (hetwelk bij jongelingen op dien leeftijd niet altijd het geval is) bij het beoordeelen der overleveringen en bij het aanhangen van een of ander gevoelen, waarover getwist werd, met omzigtigheid te werk gegaan.

En hiermede moeten wij een einde aan deze beoordeeling maken, met bijvoeging der aanmerking, dat ons over het algemeen de stijl als zeer vloeijend is voorgekomen, en wij de Leydsche Hoogeschool, die bij voortduring de eer der Letterkunde met roem blijft handhaven, ook met dezen kweekeling geluk wenschen en wij voegen er den

wensch

wensch hij, dat het hem moge gelukken, zijne talenten naar waarde te zien beloonen, en dat hij met ijver de opgezamelde vruchten blijve aankweeken, dan durft zich de letterkundige wereld nog eenen rijken oogst van hem beloven.

L.

OUDHEDEN.

Wijngaarden bij Arnhem.

Het is bekend, dat de Noordelijke provincien van ons Koningrijk geenen wijn voortbrengen, en met reden houdt men het daarvoor, dat niet zoo zeer, immers niet alleen, in derzelver luchtsgestel, maar veeleer of althans voornamelijk, in de gesteldheid van derzelver grond, de oorzaak te zoeken zij van de bestendige mislukking der pogingen, om den Wijnstok ook in de heuvelachtige streken van Gelderland in groote hoeveelheid aan te planten en derzelver vrucht tot die volkomenheid te brengen, welke dezelve elders bereikt.

De pogingen, waarvan wij gewaagden, dagteekenen van vorige eeuwen, en werden, voor zoo ver wij weten, gedurende de jongstverloopen eeuw, en in die, welke wij thans beleven, niet hervat. De bewijzen voor de vroegere proeven van aanplanting des Wijnstoks zijn aan weinigen bekend, en het is daarom welligt der moeite niet onwaardig, dezelve hier in het geheugen te roepen.

In een der veertien Registerboeken, afkomstig uit de Kanselarij van Karel van Egmond, Hertog van Gelre en Graaf van Zutphen bekend door zijnen vijftigjarigen strijd tegen het magtige huis van Bourgondie en Oostenrijk, is, onder eene groote menigte andere staatsstukken, voor de geschiedenis van zijnen tijd van onwaardeerbaar belang eene acte geregistreerd, waarbij de Hertog aan zijnen *dienre ind barbier Hermen Boetzeel* erfelijk opdraagt eenen watermolen met zijn toebehooren, gelegen in het Schependom van Arnhem, *sich streckende oestwartz aan syn wegsken tusschen den bomgart tot dieselue moelen gehoerende ind den kamp dair wij eyn* wijngart *op doen setten hebben, westwertz nae onsf volmoelen op vyff off sesf treden weges ongeverlich nae by der moelen, nortwert aen den wall ind hochste dair die tuyn van onsen alden* wijngart *op steet, zuytwertz aen die gemeyn straete ind wech.* Wat van deze Wijngaarden na des Hertogs dood, die in 1538 voorviel, geworden zij, weten wij niet: zijn boedel leverde geen voordeelig slot op, zijne goederen werden verkocht of door schuldeischers eigendunkelijk in bezit genomen en zijne groote landgoederen veranderden zoodanig van gedaante, dat

dat men, alleen uit de overeenkomst van sommige namen, de ligging van eenige derzelve meent te kunnen opmaken. (*)

Ruim honderd jaren later vervoegde zich zekere Marten Backer, geboren uit de Palts, maar toen te Leyden woonachtig, bij de Staten van Gelderland, met het verzoek om octrooi tot het planten van Wijngaarden, met oogmerk om wijn uit dezelve te persen; en bij Landschaps besluit van den 13 Mei 1641 werd hem het verlangde octrooi verleend voor den tijd van dertig jaren, onder voorwaarde, dat hij zijn voornemen binnen een jaar in het werk zou stellen; ook deze proeve schijnt mislukt, of misschien niet ondernomen te zijn: want van Marten Backer en zijnen Wijngaard vindt men verder geen woord gemeld.

Dit belette niet, dat men, dertig jaren later, groote verwachting had van de toen, namelijk in de jaren 1671 en 1672 nieuw geplante Wijngaarden, op de, tegen het zuiden gelegen, zacht afhellende hoogten tusschen het landgoed de Lichtenbeek en den Utrechtschen weg.

Zulks blijkt onder anderen uit een onuitgegeven gedicht van Robertus Keuchenius, van wien eene verzameling Latijnsche dichtvruchten onder den titel van *Musae juveniles* het licht zag. In zijn *Arnhemum vocale*, hetwelk gebonden is achter de meeste afschriften van zijn *Arenacum*, eene beschrijving van Geldersche en in het bijzonder van Arnhemsche oudheden bevattende, bezingt hij, in Latijnsche dichtregelen, alles wat in zijnen tijd in en om Arnhem gevonden werd, besluitende het een en ander met een Latijnsch gedicht, waarvan het opschrift is: *Oinologia Gelrica, sive laudatio vindemiarum quas e regionibus Germaniae Moguntinis in Gelriam primus avexit, plantavit, propagavit spectatissimus ac eximius Dominus D. Petrus Versteghen, civitatis Arenacensis ut et nobilissimorum D D. Tetrarchiae Velaviae Deputatorum Secretarius Anno* MDCLXXI, gevolgd door eene Nederduitsche vertaling van hetzelve, met het opschrift: *Gelukwensch aen d'Heer Peter Versteghen Secretaris der stad Arnhem mitsgaeders d'Edele Heeren Gedeputeerden van 't Quartier van Veluwe in 't Furstendom Gelre, als hij de Duitsche wijnstock eerst plantede buiten Arnhem op de Klingenberg in 't jaar* MDCLXXI. Dan ook deze verwachting werd te leur gesteld. Welligt werd het werk reeds in het volgende jaar, door den inval der Franschen, die op de Veluwe over het geheel niet vriendelijk huishielden, gestoord. Keuchenius zelf vreesde daarvoor, want hij zegt in het evengenoemde gedicht:

Ast mea nunc patulis feret omnia Gelria circum
Montibus acclivi crescent ubi mustea campo

Mu-

(*) Vergel. *Wandelingen in de omstreken van Arnhem*, 3e. druk bladz. 40, 90-93.

Munera, divinis ubi proela fluentia guttis
Vina dabunt, succosque novos et torta liquorem
Uva sacrum, plenas ubi felix amphora civi
Fundet opes, gratumque seni juvenique levamen.
Dummodo pax vigeat, nec jam nimis invida nostris
Gallia deliciis tantum (quod Numina vertant!)
Inturbet opus: nondum metuere Sicambri,
Quorum dextra manus calicem gerit, arma sinistra.

Uit deze gedichten blijkt mede, dat reeds in dit zelfde jaar 1671 op de Veluwe, in den omtrek van Arnhem Tabak werd geplant, doch tegelijk ook, dat de tabaksbouw er nog eene nieuwigheid was. De regels, welke daarop doelen, deelen wij hiermede uit de Nederduitsche vertaling:

Soo nog in 't leven was den helt Martijn van Rossen,
Een Mars voor Gelderlandt, die deftig wist te klossen.
Met ijsre klooten in een fellen oorlogs-baan:
En sag hier op zijn land *Tabak* en *Wijnstok* staan;
Hij fond zijn Ruiterij en moedige soldaten — —

Maar wat 'er verder volgt, is, gelijk over het algemeen de gansche *Gelukwensch*, zoo plat en ondichterlijk, dat wij, zonder 'er den lezer langer mede te vermoeijen, hem alleen uit deze kleine proeve over het overige willen laten oordeelen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN

BUITEN HAARLEM.

1806. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
30	29. 9 29. 8¾ 29. 8	66½ 80 68	Z. O. O. Z. O. O. t. Z.	tusschenbeide een weinig bewolkt, meest omtrent helder.
31	29. 8 29. 8½ 29. 9	71 72½ 64	Z. O. Z. O. t. Z. Z. Z. O.	meest betrokken, tusschenbeide een weinig regen.
Sept. 1	29. 8½ 29. 8¾ 29. 8	66 73 65	Z. W. N. W. N. O.	bewolkt.
2	29. 6½ 29. 6½ 29 8	70½ 80 63	O. N. O. O. Z. Z. O.	bewolkt, even na den middag een weinig donder.
3	29. 9 29. 9¼ 30. 0	64 72½ 60	Z. Z. W. W. Z. W. Z. W.	bewolkt.
4	30. 0 30. 0 29. 9½	66 75 58	Z. W. W. Z. W. Z. W.	meest omtrent helder.
5	29. 9 29 9 29. 8¾	69 73½ 61	W. W. N. W. N.	bewolkt, 's avonds harde regen met donder.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 40. *Vrijdag den 15den September.*

BERIGTEN.

PARAMARIBO *den 15den Julij.* Op den 28sten Junij ll. overleed alhier, na eene ziekte van 15 dagen, in den ouderdom van 45 jaren de Wel Eerwaarde zeer geleerde Heer D. KANNGIESSER, sedert April 1824 Luthersch Predikant in deze Kolonie. Van hem ziet het licht eene Verhandeling, strekkende ter beantwoording der door Curatoren van het *Stolpiaansch Legaat* voorgestelde vraag: „ over den schijnstrijd der pligten en het rigtsnoer in dezen te volgen; ” en als een *accesit* in de werken van dat Legaat geplaatst. Spoedig na zijne komst in deze Volkplanting vatte hij het voornemen op tot de uitgave van een *West-Indisch Tijdschrift ter bevordering van verstandelijke en zedelijke beschaving*, met welks aard en inrigting het publiek, door het daarvan in de maand April dezes jaars bij de Amsterdamsche Boekhandelaren J. MULLER en Comp. en G. J. A. BEIJERINCK uitgegeven Prospectus, bereids is bekend geworden, doch waaraan thans, ten gevolge van 's mans overlijden en het gemis van medearbeiders, geen verder gevolg zal worden gegeven.

BRESLAU. In het laatst des verleden jaars overleed alhier, in een' ouderdom van 72 jaren, JOSEPH V. MATTERSBERGER Prof., Keizerl. Russisch Kabinetsbeeldhouwer en leeraar aan de kunst-, bouw- en handwerksschool in deze stad. In de Keizerlijke kasteelen van Moscau heeft hij alleen 75 standbeelden in marmer gebeiteld. Vooral bezit ook Petersburg een groot aantal Kunstwerken, door zijne hand bearbeid. Bekend zijn zijne zes-Apostelen, die den prijs te Rome en Florence verwierven, en de vier kolossale beelden in gips, die hij te Milaan in zeven dagen voltooide.

GÖTTINGEN. Op de tegen Julij door de Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen alhier opgegevene Huishoudelijke prijsvraag, betreffende de gebreken der Papierfabrijken in Noord-Duitschland en de middelen ter verbetering derzelve, waren twee antwoorden ingekomen: No. 1. onder de spreuk:

Arbeit ist des Bürgers Sierde,
Segen ist der Mühe Preis.

en No. 2 met de zinspreuk: *Ars longa, vita brevis est.* Aan No. 1 werd de prijs, aan No. 2. een accessit toegewezen, zijnde bevonden van het eerste Schrijver te zijn LEBRECHT ORLANDO KEFERSTEIN, van Crollwitz bij Halle aan de Saale, van het tweede GEORG DREWSEN, van Lachendorf bij Celle.

Herinnerd werden de volgende Huishoudelijke Prijsvragen: tegen November van dit jaar, die over den aanleg en verbetering der natuurlijke en kunst-schaapweiden; tegen Julij 1827 die over de verschijnselen, waargenomen bij de Stormvloeden in den aanvang van 1825 in onderscheidene deelen van Hanover; tegen November 1827 die over de voor- en nadeelen van het zoogenaamde *Moorbrennen;* terwijl tegen Julij 1828 op nieuw werd opgegeven de onvoldoend beantwoord gebleven Prijsvraag vorderende „ eene uit grondige nasporingen van de natuur- en scheikundige eigenschappen der verschillende Mergelsoorten en zekere waarnemingen en bevindingen omtrent deszelfs werking geputte theorie van den invloed des Mergels op de verbetering van den grond, benevens eene aanleiding tot een gepast gebruik van denzelven bij

den

den landbouw." De prijs, op ieder dezer vragen uitgeloofd, bestaat in twaalf Dukaten; de tijd der inzending is voor het einde van Mei en September van de bij elk genoemde jaren.

PARIJS. De Fransche Academie heeft weder een' van hare Leden door den dood verloren, te weten den Heer DE VILLARS; hij bereikte den ouderdom van 78 jaren. De Heer AUGER heeft de lijk-lofrede op hem uitgesproken. Hij is lid van de Nationale Conventie geweest; en het zal zijne gedachtenis altijd vereeren, dat door zijne zorgen en verlichten ijver meer dan honderdvijftig geleerden en geletterden, in de hagchelijkste tijden der omwenteling, eene schuilplaats en hulp gevonden hebben.

AMSTERDAM. Van Koudum (in de provincie Vriesland) verneemt men met hartelijk leedwezen, dat aldaar op zijn Buitenverblijf Bovenburen, in den ouderdom van ruim 56 jaren, is overleden de Hooggeleerde Heer RINSE KOOPMANS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid bij de Kweekschool der Doopsgezinden, alhier, bij welke gezindte hij vroeger het Predikambt, mede in deze stad, achttien jaren met allen lof en ijver waarnam. „ Hij vereenigde" wordt in een berigt wegens zijn treurig afsterven gezegd, „ opgeruimdheid met ernst; geleerdheid, kunde en smaak met nederigheid; toegevendheid en verdraagzaamheid met eene levendige verdediging der waarheid. Hij was armen en ongelukkigen tot toevlugt; vrienden tot raad; der Algemeene Doopsgezinde Societeit tot roem en eer; met één woord, hij was een regt geaard Leeraar van de Godsdienst: want 'er was bij hem een heerlijk verband tusschen leer en leven." Van een en ander zijn ook bewijzen voorhanden in zijne uitgegevene geschriften, welke, hoezeer niet groot in getal, alle van zijne grondige geleerdheid en juist oordeel, zoowel in zijn bijzonder vak van studie als in de letterkunde in het algemeen getuigen. In den jare 1804 verwierf hij de gouden Medaille bij TEYLERS Godgeleerd Genootschap voor eene Verhandeling: „ over den aard der zoenofferanden onder het oude verbond, en in hoeverre Christus dood, uit dat oogpunt beschouwd, met dezelve

 over-

overeenstemt;" welke sedert in de werken van dit Genootschap is opgenomen (*). Zoowel in het *Vaderlandsch Magazijn* bij WARNARS, als in de *Letteroefeningen* leverde hij belangrijke bijdragen, welke later (in 1820) bijeenverzameld in twee deelen *Redevoeringen en Verhandelingen* zijn in het licht verschenen, en waarvan die, betrekkelijk D. R. KAMPHUYZEN, CONST. HUYGENS en G. JACOBS algemeen bekend zijn. Hij was de opvolger in het Hoogleeraarambt van zijnen leermeester, den Hooggel. G. HESSELINK, aan wien hij, zoowel in eene Leerrede, als in eene Redevoering in *Felix Meritis* eene gepaste en treffende *Hulde* bewees, welke beide algemeen een vleijend onthaal genoten, ook toen zij in het licht gegeven werden. Schoon hij spoedig na den dood diens verdienstelijken mans, in 1811 daartoe verzocht, deszelfs taak opvatte, en in den jare 1812 dadelijk benoemd werd, om hem op te volgen, aanvaardde hij eerst in 1814 openlijk het Hoogleeraarambt, (†) met eene redevoering: *pro tuenda doctrinae revelatae auctoritate divina, adversus eos qui, dum rationem humanam, doctrinaeque euangelicae praestantiam, et Jesu Christi sapientiam, moresque laudibus extollunt, ipsam revelationum, atque imprimis Jesu Christi auctoritatem divinam subvertunt* (§) en nam dien post met eenen onafmatbaren ijver en volstandigheid tot zijn afsterven waar; verwervende in denzelven de algemeene achting en hartelijke toegenegenheid zijner Leerlingen, waarvan onderscheiden reeds tot luister en sieraad van het Doopsgezind Genootschap strekken, en wel-

(*) In het 21ste Deel dier Verhandelingen.

(†) Die vertraging stond in verband met de inlijving in Frankrijk, en het achterblijven van 's Gouvernements goedkeuring op die benoeming; zoolang bleef de Heer K. de dienst als gewoon leeraar tevens getrouw waarnemen.

(§) d. i. „ter handhaving van het Goddelijk gezag der „geopenbaarde leere, tegen de zulken, die, terwijl zij „de menschelijke rede, de voortreffelijkheid van het Evangelie alsmede de wijsheid en het karakter van Jezus „Christus door hunne lofredenen verheffen, het goddelijk gezag der openbaringen, en inzonderheid dat van „Jezus Christus omverwerpen."

welke alle zijn gemis treffend gevoelen. Zijne diensten aan dit Genootschap hier te lande, ook in de benardste tijden, toen willekeur deszelfs onafhankelijkheid bedreigde, bewezen, zullen altijd onvergetelijk blijven; gelijk hij ook reeds bij zijn leven de erkentenis mogt verwerven zijner voortreffelijke gaven van hart en verstand. Onder de bewijzen daarvan mag men tellen, zijne benoeming tot Lid van de derde Klasse des Konink. Nederlandschen Instituuts, van het Utrechtsch Genootschap, van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden, en van TEYLERS Godgeleerd Genootschap, welks goedkeuring hij vroeger schitterend mogt ondervinden. Zijne zeven kinderen betreuren in hem een' teederhartig vader, welks verlies onherstelbaar voor hen is, gelijk ook voor de Godgeleerdheid en Letteren, die echter op een' onder hen tot derzelver troost mogen staren, welke getrouw in 's vaders voetstappen treedt, en zoowel, in de hoedanigheid van Christen-Leeraar, als in die van beminnaar en beoefenaar der Letteren reeds verdienden lof inoogstte. (*)

LEVENSBERIGT

VAN

Mr. JOHAN ALBERT VAN DER SPIJK.

(*Ontleend uit de Aanspraak van den Hoogleeraar* M. SIEGENBEEK, *gedaan bij de opening der laatstgehouden Algemeene Vergadering van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden.*

JOHAN ALBERT VAN DER SPIJK werd op den 27 Februarij des jaars 1758, in de Geldersche stad Doesburg geboren, alwaar zijn vader, Jacobus van der

(*) Bekend is de *Disputatio Historico critica de Sardanapalo* van den Heer W. C. KOOPMANS, thans Doopsgezind Leeraar te Utrecht. Zie *Alg. K. en Letterb.* 1819 2e. Dl. bl. 455 en 1820 2e. Dl. bl. 30.

der Spijk, geheeten, met lof het leeraarambt bekleedde. Dan het mogt hem slechts kort gebeuren het toezigt en geleide van dezen waardigen man te genieten, daar dezelve hem door den dood ontrukt werd, toen hij naauwelijks den ouderdom van zes jaren bereikt had. Gelukkig werd dit verlies, zoo veel mogelijk, voor hem vergoed door de liefderijke zorg zijner verstandige moeder, met name Constantia Muis, die niets verzuimde, wat dienstig scheen, om den veel belovenden aanleg van haren zoon te ontwikkelen, in de hoop van hem eenmaal de loopbaan te zien intreden, waarin zijn vader met lof werkzaam was geweest. Hij werd ten dien einde op de Latijnsche School in zijne geboortestad besteld, waar hij zich door vlijt, zedigheid en goede vorderingen de genegenheid zijne onderwijzeren verwierf. Doch, eer hij nog den loop zijner schooloefeningen volbragt had, werd hij, naauwelijks vijftien jaren oud zijnde, door den dood ook van de zorg zijner brave moeder verstoken. Onder het toezigt echter van waardige voogden werd het door haar gevormde ontwerp voor zijne toekomstige bestemming voortgezet, ten welken einde hij, na van de Latijnsche School met eer ontslagen te zijn, naar de Hoogeschool te Utrecht vertrok. Hier oefende hij zich eenigen tijd in die wetenschappen, welke ter voorloopige vorming van den aanstaanden Godgeleerde dienen, en had reeds werkelijk met de Godgeleerde studiën zelve, onder geleide van den vermaarden Bonnet, een' aanvang gemaakt, toen belangrijke redenen, ook door de leidslieden zijner jeugd goedgekeurd, hem deden besluiten van de beoefening der Godgeleerdheid tot die der Regten over te gaan. Eerlang verliet hij ook de Hoogeschool van Utrecht, om zich naar die van Harderwijk te begeven, daartoe voornamelijk bewogen door zijne toen reeds aangevangene naauwe vriendschaps-verbindtenis met den sedert in de natuurkundige wetenschappen tot groote vermaardheid opgestegenen Hoogleeraar J. A. Bennet, wien gewigtige redenen ter voltooijing zijner studiën naar de Geldersche Hoogeschool terugriepen. Hier werd de band van vriendschap tusschen beide edele jongelingen door eene broederlijke zamenwoning in hetzelfde huis nog naauwer toegehaald; en weldra werd in

dit

dit schoone verbond nog een derde, niet min voortreffelijk jongeling, met name R. de Kruyff, opgenomen; dien Leyden later onder zijne verdienstelijke en kundigste Geneesheeren telde en nog heden tellen mag. Onder het genot van de genoegens der zuiverste vriendschap, leide van der Spijk zich, aan de Geldersche Hoogeschool, met den meesten ijver op de verwerving of vermeerdering der voor zijne nieuwe bestemming nuttige en noodzakelijke kundigheden toe. Vooral gaf hij zich over aan het onderwijs der beroemde Hoogleeraren Nieuhoff, de Rhoer en Roscam, van welke de eerste in de Wijsbegeerte, een geliefkoosd voorwerp zijner oefeningen, de tweede in de Historiën en Romeinsche Oudheden, de laatste in de Regtsgeleerde studiën zijne wegwijzers en voorgangers waren. Zoo zeer verwierf hij zich door zijne ongemeene naarstigheid, gepaard aan uitstekende geestvermogens, maar inzonderheid door zijn bescheiden, regtschapen en open karakter de genegenheid en achting van deze zijne leermeesteren, dat hij hen sedert, tot aan hunnen en zijnen dood, onder zijne vrienden tellen mogt. Tegen den afloop des jaars 1781 verliet hij de Hoogeschool, na, ter bekoming van de waardigheid van Doctor in de beide Regten, in het openbaar met den hoogsten lof eene keurig uitgewerkte Dissertatie verdedigd te hebben: *ad Legem II. Codicis de hereditatis petitione, cum annexis corollariis*. Eerlang vertrok hij, tot oefening der Regtsgeleerde practijk, naar 's Gravenhage, waar hem weldra eene algemeene achting en vertrouwen ten deel werd. Alle kundigen toch ontdekten spoedig, dat hij tot die oefening op eene meer dan gewone wijze was toegerust, en bijzonder in eene grondige en wijsgeerige kennis van den geheelen omvang der Romeinsche Regtsgeleerdheid zich den eenigen hechten steun en grondslag van alle Regtsgeleerde wetenschap verworven had. Hierdoor viel het hem gemakkelijk ook tot den echten geest der Vaderlandsche Regten door te dringen, de groote kundigheden, die hij daarin alreede bezat, dagelijks te vermeerderen, en op de hem voorkomende zaken met den gelukkigsten uitslag toe te passen. Daar hij aan deze grondige bedrevenheid in het Romeinsche en hedendaagsche Regt eene

groote mate van schranderheid en onvermoeiden ijver paarde, en zich bovendien door zedigheid, echte beschaafdheid en regtschapenheid ten hoogste aanbeval, kan het ons geenszins bevreemden, dat de vermaardste Regtsgeleerden, toen in 's Gravenhage bloeijende, tot wie de gunstige aanbeveling van zijn' beroemden leermeester Roscam hem den toegang geopend had, hem weldra onder de jeugdige pleitbezorgers op eene vereerende wijze onderscheidden. Tot de genen, die hem hunne achting en vertrouwen schonken, behoorde met name ook de doorkundige en als zoodanig algemeen geachte Gallé; en de voortreffelijke Schepman, met wien hij later den eersten rang onder de Haagsche pleitbezorgers deelde, en die, eenige jaren ouder dan hij, toen reeds eene groote vermaardheid verkregen had, knoopte spoedig vriendschappelijke betrekkingen met hem aan, die ten einde toe ongeschonden voortduurden, en voor beiden eene bron van vele zuivere genoegens waren. Dit een en ander had ten gevolge, dat van der Spijk binnen weinige jaren, zijne Regtsgeleerde practijk zeer aanmerkelijk toenemen, en de behartiging der gewigtigste belangen aan zijne zorg zag toevertrouwd. Bij den welverdienden roem van ongemeene regtskunde, uitstekende schranderheid, niets verwaarloozende naauwkeurigheid en altijd werkzamen ijver, ging hem, met geen minder regt, die van goede trouw en naauwgezette eerlijkheid na, welke hem zoo in de aanvaarding van zaken ter verdediging ten uiterste kiesch deed zijn, als hem afkeerig maakte van bij die verdediging eenige andere middelen te bezigen, dan die der zaak van waarheid en regt tenvolle waardig waren. Was het aan een' te ver getrokkenen afkeer hiervan, of aan zekere natuurlijke ongeschiktheid, of aan eenige andere oorzaak toe te schrijven, dat de voordragt, stijl en vorm zijner pleitredenen zich, door 't geen gewoonlijk welsprekendheid genoemd wordt, niet bijzonder onderscheidden? Wat hiervan ook zijn moge; dit is, naar de getuigenis ook van zijne hartelijkste vrienden en vereerders, buiten twijfel, dat de eernaam van den Cicero onzer Regtsgeleerden, hem, niet lang na zijn overlijden, in het openbaar gegeven, door hemzelven op het ernstigst zou zijn van

de

de hand gewezen. Men denke echter niet, dat hij, als geregtelijk redenaar, van alle verdiensten ontbloot was. Integendeel heerschte in zijne opstellen, bij bondigheid van zaken, eene groote mate van duidelijkheid, orde en juiste uiteenzetting der denkbeelden: en zijn stijl, hoewel eenvoudig en door bevallige sieraden weinig of niet verlevendigd, droeg echter het afdruksel van de helderheid zijner denkbeelden, en prees, wel verre van door barbaarschheid bezoedeld te zijn, zich veeleer door beschaafde deftigheid aan. Ook dan, wanneer hij, gelijk meermalen, zonder schriftelijke voorbereiding het woord voerde, zag men deze loffelijke eigenschappen in zijne redenen uitblinken. Zijne mondelijke voordragt was wel van zekere eentoonigheid niet geheel vrij, maar nogtans waardig en deftig. Ook ontbrak het hem, wanneer, in belangrijke gevallen, het gevoel, dat hij de zaak van waarheid en geregtigheid verdedigde, zijn hart en zijne redenen bezielde, geenszins aan warmte en mannelijke zeggenskracht; en staafde hij alsdan mede door zijn voorbeeld de waarheid van het beroemde zeggen van Quinctiliaan, dat *de echte welsprekendheid uit het hart haren oorsprong neemt.* In het bestrijden van zijne wederpartij, nam hij doorgaans, ten gevolge der hem eigene beschaafdheid en zachtmoedigheid, de regelen van bescheidenheid en welvoegelijkheid in acht; doch, wanneer hij bij deze list en bedrog meende ontwaar te worden, liet hij de taal eener edele verontwaardiging niet zelden op het krachtigst hooren. Nog moet tot zijnen lof vermeld worden, dat hij, hoezeer op de behartiging zijner huisselijke belangen op eene betamelijke wijze bedacht, nogtans van lage en verachtelijke baatzucht zeer verre verwreemd was. Blijken hiervan gaf hij niet slechts in de boven reeds vermelde kieschheid, waarmede hij de verdediging van min regtvaardige zaken van de hand wees, maar ook in zijne dikwerf betoonde zucht, om kostbare en onzekere pleitgedingen door minnelijke schikking voor te komen, en bovenal in de edelmoedigheid, met welke hij meermalen, zonder uitzigt op belooning, de zaak van verdrukten en ongelukkigen op zich nam en hunne belangen op het ijverigst voorstond.

Op die wijze strekte VAN DER SPIJK den achtbaren stand en belangrijken werkkring, dien hij zich gekozen had, in alle opzigten tot eer; door zulke bekwaamheden, door zulk een gedrag steeg hij, in zijne loopbaan tot een' zeldzamen trap van voorspoed en vermaardheid, en hield zich daarop ten einde toe staande. Met regt was die loopbaan hem zeer geliefd, en weigerde hij volstandig, zich daaruit in eene andere te laten overbrengen. Tweemalen echter werd hij daarvan, voor een' korten tijd, eenigermate verwijderd. Na de groote omkeering namelijk, die, in den jare 1795, de gedaante der zaken in ons Vaderland geheel veranderde, werd hij, die aan de beginselen der toen zegevierende partij steeds met gematigdheid was toegedaan geweest, wel vruchteloos aangezocht, om den post van Fiscaal bij het Hof van Holland te aanvaarden, maar kon of wilde zich echter niet onttrekken aan den hem opgedragenen last, om aan het Provinciaal Bestuur van dat Gewest deel te nemen. Groot was de lof, dien hij ook in dezen nieuwen werkkring behaalde. Niet alleen betoonde hij zich een' ijverig' vriend en handhaver van orde, billijkheid en gematigdheid, maar leide ook eene ongemeene mate van beleid, kunde en wijsheid aan den dag, en bewees door dit een en ander, in den korten tijd, dat hij aan het bestuur van Holland deel had, aan dat Gewest gewigtige diensten. Meermalen nam hij, gedurende dien tijd, het voorzitterschap der vergadering, en wel in zeer moeijelijke oogenblikken, waar, en bragt alsdan, door zijne schranderheid en tegenwoordigheid van geest, door zijne gemakkelijkheid om zich uit te drukken, gemeenlijk niet weinig tot den gelukkigen afloop der beraadslagingen toe. Na deze eerste proeve van zijne geschiktheid, om de algemeene belangen te helpen behartigen, werd hij, tegen zijnen dank, verpligt die geschiktheid nogmaals aan den dag te leggen. In den jare 1797 namelijk werd hij tot lid der tweede Nationale Vergadering gekozen, en te vergeefs een verzoek hebbende ingediend, om van die roeping ontslagen te worden, aanvaardde hij den hem opgedragen' last, niettegenstaande hij, bij de toenmalige stemming van veler gemoederen, al het hagchelijke daarvan gevoelde. Dit

ge-

gevoel nogtans deed hem geen oogenblik verflaauwen of bezwijken in de kloekmoedige handhaving der beginfelen van regtvaardigheid, orde en wijze gematigdheid, welke toen, helaas! in de Vergadering maar al te magtige beftrijders vonden. Het gevolg hiervan was dan ook, dat hij, op den beruchten 22 Januarij des jaars 1798, nevens vele andere waardige mannen, met geweld buiten de Vergadering gefloten, en kort daarna, eerst in zijne woning en vervolgens op het Huis in 't Bosch, in verzekerde bewaring gefteld en gehouden werd tot de 22 Julij des genoemden jaars, toen eene kortelings voorgevallene nieuwe omwenteling aan hem en zijne lotgenooten hun ontflag bezorgde.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

OUDHEDEN.

Brescia *den 31ften Julij.* Dezer dagen heeft men nabij deze ftad belangrijke opgravingen gedaan. Sedert lang had zich uit een' heuvel, een ftuk van eene groote marmeren zuil vertoond, en men verzekerde, dat aldaar voorheen een tempel van *Hercules* geftaan had. Gedurende twee jaren had de Regering op deze plaats opdelvingen doen verrigten, en de ontdekkingen hadden het vermoeden bewaarheid, dat zich aldaar overblijffels eens Tempels bevonden. Van tijd tot tijd werden gedenkteekenen van oude Bouwkunst en met Romeinfche opfchriften voor den dag gehaald. Eindelijk zag men werkelijk de fondamenten van eenen grooten Tempel en de ingangen van verfcheiden bedekte gangen. De opdelvingen werden nu vervolgd, en, op den 21ften ftootte men, in een' dier gangen, op toegemetfelde nisfen. Dezelve werden opengeflagen en hier vond men eene kolosfale gevleugelde *Overwinning* van brons, prachtig bearbeid; in eene andere nis vond men zes groote bronzen Borstbeelden, waarvan het eene *Faustina*, Gemalin van *Marcus Aurelius*, voorftelde, benevens een kop van een Paard, prachtig opgetoomd, insgelijks van brons; in eene derde nis ontdekte men een zwaar verguld Beeld van een gevangen Koning, 4½ voeten hoog, en, in een vierde nis, een' kolosfalen Arm, alles van brons en fchoon bearbeid. Sommige opfchriften fpreken van de *Brixia Romana*. De oogen des Konings en der *Overwinning* zijn van onyxen. Alles is vol-

volkomen goed bewaard, en het schijnt, dat alle deze voorwerpen aldaar verborgen, en, tot zekerheid, in die nisfen gemetseld zijn geworden. Deze opgegravene schat is, met muzijk en onder eenen plegtigen optogt, als in triomf, naar het stadhuis gebragt. Daar men gegronde hoop voedt, van nog meerdere Oudheden te vinden, worden de opdelvingen met veel ijver voortgezet.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Gebruik van het hout en den bast der Kastanjeboomen tot verwen en looijen.

„ De bast der Kastanjeboomen, bevat tweemaal zooveel looïstof als de Eikenbast, en bijna even zooveelmaal verwstof, als Brazilie-hout. De laatste is in den Kastanjebast aanwezig in evenredigheid tot het Campêche-hout, naauwkeurig als 1,857 : 1.

Leder, met dezen bast bereid, is vaster en steviger en tevens leniger; ook kan men dezen bast zeer goed bezigen om Inkt te maken; dezelve levert meer op, dan de gewone middelen, — moet eene zoo fijne blaauwzwarte vloeistof met ijzervitriool geven, als indigo, maar ook op het papier het fijnste zwart opleveren.

Bij het verwen heeft dezelve meer verwantschap tot wolle als de sumach, en in andere opzigten moet dezelve niet van sumach en galnoten verschillen. De met den Kastanjebast bereide verwen moeten door lucht noch licht verschieten."

Ingevalle deze voordeelen zich bestendig blijven handhaven door de ondervinding, ware het aanleggen van Kastanjeboomen, als niet veel oppassing en toezigt vereischende, zeer raadzaam.

Olie voor Uurwerken.

Goede olie is lang eene onvervulde behoefte geweest. De Kolonel Beauvois merkt op, dat, als men olijfolie eenen aanmerkelijken tijd lang aan de zonnestralen blootstelt, dezelve kleurloos, doorschijnend, van slijm bevrijd wordt, en niet gemakkelijk stolt. Hij stelde twee glazen van acht oncen met deze olie bijna opgevuld, aan het zonnelicht

een

een of twee jaren lang bloot en bevond de olie volkomen in dezen toestand. De glazen werden tusschen beide geopend, om het ontwikkelde gaz te laten ontsnappen.

Deze manier kan echter niet zoo vrij van gebreken zijn, als Beauvois haar voorstelt. De olie wordt namelijk bij deze bewerking ransig en in een zuur herschapen, dat in staat is, het metaal aanmerkelijk aan te tasten.

De volgende door Chevreul aanbevolen manier verdient dan verre de voorkeur. Men doet namelijk in een kolf of fiool eene portie fijne olie, en overgiet dezelve met eene acht- of tienvoudige hoeveelheid alkohol, en verhit beide langzaam tot kokens toe; giet de heldere of staande laag der vloeistof af en laat dezelve verkoelen; dan scheidt 'er zich een deel vast vet in blaadjes af, hetwelk afgezonderd wordt; de alkoholische oplossing destilleert men of met water, om een deel van den wijngeest terug te bekomen, of men vervlugtigt den wijngeest in de open lucht tot op een vijfde van de massa. Op deze wijze scheidt zich de Elaïne of het vloeibare gedeelte der olie af. Dezelve is kleurloos, en zonder smaak, en bijna zonder geur, werkt niet op lakmoes, heeft de lijvigheid van witte olijfolie en stolt zeer bezwaarlijk. (*)

Middel om Kunstplaten schoon te maken.

Wanneer men eene verzadigde chloor-kalk-oplossing filtreert, en platen, die door ouderdom geel geworden zijn in dezelve doopt, wordt het papier weder volkomen wit. Vijf minuten zijn gewoonlijk toereikende ook bij zwaar bevlekte kunstplaten. Dan wordt de plaat er uitgenomen en afgewasschen.

Getal Stoomtuigen en waardering van derzelver kracht in de Manufactuur-districten van Lancashire.

Men telt tegenwoordig in het Graafschap Lancashire alleen 1548 Stoommachines, te zamen geschat op eene kracht van 31,394 paarden. De aanmerkelijkste steden in dit opzigt zijn Manchester, dat 'er 300, Bolton dat 'er 83, Oldham dat 'er 96, Liverpool dat 'er 73 heeft (met 1030 paardekracht) en

(*) In hoeverre deze Elaïne met die van den Heer Overduin, overeenstemme of daarvan verschille, laten wij in het midden. Red.

en 79 ſtoombooten, wier kracht die van 3981 paarden evenaart; St. Helen, dat 'er 69; Stockport, dat 'er 67, en Rochdale, dat 57 ſtoomtuigen bezit.

Van deze 31,394 paarden-kracht wordt 'er 20,000 tot katoenſpinnerij aangewend. Het vermogen van ieder paard, geholpen door de volkomenheid der werktuigen, brengt zooveel draden voort, als vijftig jaren geleden 1066 perſonen, zonder machine, konden vervaardigen, zoodat de hoeveelheid katoen, die tegenwoordig in Lancashire alleen, met behulp van den ſtoom kan geſponnen worden, gelijk ſtaat met hetgeen dagelijks met ſpinrokken en klos door 21,320,000 perſonen kon verrigt worden; een getal, de geheele bevolking van Engeland en Ierland te zamen te boven gaande. Iedere paardekracht op een verbruik van 80 Nederl. pd. ſteenkolen dagelijks ſchattende, en de werkdagen op 300 in het jaar ſtellende, zal men bevinden, dat de ſtoommachines, die in dit Graafſchap werken, jaarlijks 756,820 tonnen ſteenkolen verſlinden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

1826. Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
6	29 7 29. 6 29. 3	62½ 65 59¾	Z. Z. O. Z. O. O. Z. O.	voormiddag bewolkt, verder zeer zware regenbuijen.
7	29. 3 29. 2¾ 29. 4	59 58 57½	Z. O. t. O. O. Z. O. N. N. W.	bewolkt, meest omtrent betrokken.
8	29. 6 29. 6¾ 29. 6¾	61 59½ 64½	Z. Z. W. W. Z. W. Z. W.	's morgens harde regen, voorm. bewolkt, harde wind, verder meest regenbuijen.
9	29. 7½ 29. 7¾ 29 8	58½ 57 58	Z. W. Z. W. Z. W.	tot in den namiddag regen, verder bewolkt, buijig.
10	29. 7 29. 9¾ 30. 0	61 61 60	Z. W. W. t. Z. W.	bewolkt, 's namiddags buijig, met wind.
11	30. 1 30. 1½ 30. 2	59 62½ 53	W. W. t. N. W.	bewolkt, een weinig buijig.
12	30. 1½ 30. 2 30. 1	62 66 62½	W. W. t. Z. W.	bewolkt.

BE.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te Amsterdam, is van de pers gekomen en alom verzonden de volgende nieuwe Werken:

I. GENLIS, (DE) HERTOGIN *DE LA VALLIÈRE*, of de *Levensgeschiedenis* van eene der Minnaressen van *LODEWIJK* XIV, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. . . . *f* 3 : —

II. LIEFDE EN MOED, OF DE STRUIKROOVERS DER PYRENEËN, enz. één deeltje kompleet, met gegraveerde plaat, titel en vignet . . . *f* 1 : 50.

III. VOORINGENOMENHEID EN VOOROORDEEL; eene *Oorspronkelijke Noord-Hollandsche Familie-Geschiedenis*, uit het laatst der voorgaande en het begin der tegenwoordige Eeuw, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. . . *f* 3 : 60.

IV. CRAMER, (A.) DE KLEINE TOONEELSPELER, *aan den grooten weg naar PARIJS*, één deel kompleet, met gegrav. titel en vignet. . . *f* 3 : 60.

V. FRIEDMAN, DE JEZUITEN *en hun gedrag jegens Geestelijke en Wereldlijke Regenten*, uit hunne eigene Werken en die der geloofwaardigste Geschiedschrijvers opgemaakt, één deel kompleet. *f* 3 : 90.

VI. GEDENKSCHRIFTEN VAN ROBERT GUILLEMARD, of de Levensgevallen van eenen gewezen Serjant in Franschen Dienst, bevattende zijne Veldtogten in *Duitschland*, *Zweden*, *Italië*, *Spanje* en *Rusland*, enz. 2 deelen kompleet, met gegraveerde titels en vignetten. . . . . *f* 6 : —

VII. KEUR VAN NUTTIGE EN AANGENAME MENGELINGEN. Jaargang 1826, N°. 1. à 5. elk Nommer. . . . . *f* 0 : 60.

N°. 6. is ter perse, waarmede de Jaargang voor 1826 geheel kompleet is, en waarbij één gegraveerde titel en vignet gratis wordt afgeleverd.

VIII. DE STOOMBOOT EN DE DILIGENCE, of de Bijeenkomst van een Reizend Tooneelgezelschap in één Veerhuis, Blijspel met Zang, door A. CRAMER. . . . . *f* 0 : 35.

*** De Gebroeders VAN CLEEF, Boekverkoopers in 's Gravenhage en te Amsterdam, geven heden uit en hebben alom verzonden: *Verhandeling over het verband en den zamenhang der natuurlijke en zedelijke wetenschappen en over de wijze, om zich dezelve eigen te maken en aan anderen me-*

made te deelen, door den Hoogleeraar Jacob de Gelder, één deel in groot octavo à *f* 4 : 50.

Allereerste gronden der STELKUNST, ten gebruike der *Latijnsche Scholen* door denzelfden Hoogleeraar Jacob de Gelder, één deel, in 12°. à *f* 1 : 80.

Rekenkundige Verscheidenheden, bevattende inzonderheid de leer der Waarschijnlijkheden, alsmede de toepassing daar van op de sterfelijkheid der menschen, en op instelling daartoe betrekkelijk, als: *Lijfrentekassen*, *Tontinen*, *Weduwe-Fondsen*, enz. enz. door Gt. Ramakers Jr., één deel, in 12°., à *f* 2 : 00.

*** De Wed. J. C. VIEWEG en ZOON te Nijmegen hebben uitgegeven en algemeen verzonden:

I. de leer der koortsen, door Ziekte-Geschiedenissen opgehelderd, door Dr. J. R. BISCHOFF, gewoon Hoogleeraar in de Practische Geneeskunde, eersten Geneesheer bij het algemeen Ziekenhuis enz. te Praag, uit het Hoogduitsch vertaald door C. van ELDIK, Doctor in de Genees- en Verloskunde, Stads-Geneesheer te Nijmegen en Lid van eenige geleerde Genootschappen. De prijs is . . . . . *f* 3 - 60

II. Herman en Dorothea, naar het Hoogduitsch, van J. W VON GÖTHE, door C. TEN HOET Jz. *f*. 1 - 00

III. aan mijn geboorteplekje, Lied uit het Geldersch Lustoord, of Beschrijving van de stad *Nijmegen* enz., door C. TEN HOET, in Muzijk gebragt, met accompagnement voor het Piano-Forte, door Mevrouw C. H. Geb. B. . . . . *f*. 0 - 30

Het zoo even genoemde Werkje met Muzijk „ 1 - 90

IV. verzameling van twaalf cleefsche gezigten en het Portret van Prins MAURITS VAN NASSAU, in Plaat gebragt door den Kapitein-Ingenieur G. H. ZANDERS, en Gelithographieerd door den Heer JOBARD te *Brussel*, met eene Beschrijving der stad *Cleve* en hare omstreken. 1ste Aflevering. . *f* 3 - 00

Dit Werk, waarvan deze Aflevering tot Proeve bij de voornaamste Boekhandelaren ter bezigtiging ligt, wordt, ingevolge berigt, aldaar kosteloos te bekomen, in 4 Afleveringen, bij Inteekening uitgegeven voor *f* 12 - 00.

*** J. de VOS en Comp., Boekhandelaars te Dordrecht, berigten bij deze, dat de door hen aangekondigde Nieuwe Uitgave van J. J. PLENCK en D. van GESSCHER, *Schets der Ontleedkunde*, niet door hen, maar door den Boekhandelaar BERNTROP, te Amsterdam, zal geschieden. Zij verzoeken alzoo hunne Correspondenten aan gemelden Heer hunne bestellingen toe te zenden.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE

VOOR HET JAAR 1826

N°. 41. *Vrijdag den 22sten September.*

BERIGTEN.

LONDEN. De overtuiging van de onmogelijkheid om, langs den Noord, Amerika om te varen, schijnt alhier veld te winnen. De ongelukkige uitslag van PARRY's laatste reis heeft ten minste de Admiraliteit doen besluiten, om voor dit jaar alle pogingen van deze zijde op te schorten. Men wacht eerst af, wat vrucht de togt over land, door Kapitein FRANKLIN bestuurd, zal opleveren. Intusschen begeeft zich Kapitein PARRY met twee vaartuigen naar Spitsbergen, ten einde de groep eilanden op te nemen, welke de Hollanders vroeger rondzeilden, en waarvan zij eene vrij omstandige kaart in het licht gaven. 'Er bestaan kenteekens van een land ten Noordoosten van Spitsbergen; en men heeft somwijlen gemeend, dat dit land, hetgeen door GILES zou gezien zijn, een uitstek van Noord-Amerika zou kunnen wezen. De kust ten oosten van de Mackenzie-rivier en ten westen van de Behring-straat, verlengde zich noordwaarts, even als Patagonie zuidwaarts. Deze gissing, al ware zij valsch, verdient door eene nieuwe zeereis rondom de groep van Spitsbergen on-

derzocht te worden. Eene dergelijke reis kan zich ook vereenigen met eene poging, om tot de pool door te dringen, die van deze zijde slechts 9° lengte (225 mijlen) verwijderd is, en die zelfs volgens oude in der daad zeer verdachte berigten door Hollandsche vaartuigen zou bereikt zijn. Misschien zal ook Oostelijk Groenland, of de eilanden ten oosten van Groenland door SCORESBY en CLAVERING gezien, een voorwerp der nasporing van den Heer PARRY uitmaken. Eindelijk zal hij pogen, om regt naar het noordoostelijk Siberie te stevenen, op het voetspoor van Kapitein WOOD en van den beroemden BEHRING.

AMSTERDAM. Bij Koninklijk besluit is de Heer GERRIT VAN DER JAGT bij de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten alhier tot zesden Directeur of dien over de Bouwkunde benoemd, en heeft als zoodanig in den Raad van Bestuur zitting genomen.

LEVENSBERIGT

VAN

Mr. JOHAN ALBERT VAN DER SPIJK.

(Ontleend uit de Aanspraak van den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK, *gedaan bij de opening der laatstgehouden Algemeene Vergadering van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden.)*

(Vervolg en Slot van bladz. 203.)

Ik mag van het openbaar leven van onzen VAN DER SPIJK niet afscheiden, zonder nog met een woord de vereerende hulde gemeld te hebben, welke onze geëerbiedigde Koning hem, in den jare 1824, bewees, door hem, ter vergelding van een leven, gedurende ruim veertig jaren aan de eerlijke en getrouwe handhaving der geregtigheid toegewijd, tot Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw te benoemen. Hoezeer de nederige en bescheidene man nimmer naar uiterlijke eerbetooningen gestaan had,

had, voelde hij zich echter door dit geheel onverwachte eerbewijs ten hoogste gestreeld, omdat hetzelve afkomstig was van eenen Vorst, voor wiens uitstekende hoedanigheden beide van verstand en hart hij, met elk' regtgeaard' Nederlander, de diepste hoogachting koesterde. En wie, van zijne verdiensten als practisch Regtsgeleerde, van de braafheid, regtschapenheid en edelmoedigheid, door hem in dien werkkring steeds aan den dag gelegd, niet geheel onkundig, zal hem dit eerbewijs niet ten volle waardig keuren?

De beslommeringen van eene uitgebreide practijk, die, gelijk wij zagen, onzen van der Spijk, tot weinige jaren voor zijn overlijden, rusteloos bezig hielden, gunden hem geenen tijd, om zijne zucht ter beoefening van letteren en wetenschappen in te volgen, veelmin, om dezelve door de uitgave van eenige geschriften te versieren en uit te breiden. In oogenblikken van verademing en uitspanning nogtans wandelde hij gaarne in hare bekoorlijke lusthoven om, zich nu eens met wijsgeerige onderzoekingen bezig houdende, dan weder aan de liefelijke toonen der dichtkunst, voor welker schoonheden hij verre was van ongevoelig te zijn, met innig welgevallen het oor leenende. Als echt beminnaar van zijn Vaderland en deszelfs roem, ging hem bovenal de bloei van deszelfs letterkunde naauw ter harte; en gaarne daarom werd hij medelid eener Maatschappij, *welke zich de bevordering van dien bloei ten hoofddoel* stelt. Het is waar, zij moest om redenen, in welke het ons voegt te berusten, het voorregt missen, van hem aan hare werkzaamheden deel te zien nemen; dan zij had echter, zelfs voor hij nog in eenige betrekkingen tot haar stond, van zijnen ijver ter behartiging van hare belangen eene aangename ondervinding, toen hij op hare uitnoodiging, met het gewenschte gevolg haar regt van eigendom handhaafde op eenige kostbare handschriften, die, gedurende den tijd van hare kwijning en stilstand uit het oog verloren, zonder zijne tusschenkomst, in het openbaar zouden zijn geveild geworden. Doch, hoezeer ook van der Spijk onder de geletterden verdient geteld te worden, is het echter niet zoo zeer als zoodanig, maar veeleer als nuttig en verdienstelijk burger, als edel en regtschapen mensch en Christen,

 dat

dat hij op onze hoogachting en vereering regtmatige aanspraak heeft. In dat eerbiedwaardig licht verscheen hij ons reeds bij de beschouwing van zijne regtsgeleerde loopbaan; in dat zelfde licht openbaarde hij zich mede in zijne overige betrekkingen, in den ganschen loop en onder alle omstandigheden van zijn leven. Waar hij door raad of daad van nut kon wezen, waar hij eenig edel en weldadig doel kon helpen bevorderen, daar wijdde hij gaarne daaraan alle zijne vermogens, alle zijne krachten toe. Een vurig hoogachter van het Christendom zijnde, leide hij die hoogachting aan den dag, door deszelfs voorschriften in zijn gedrag op te volgen, en aan eerlijkheid, opregtheid en goede trouw, goedwilligheid, edelmoedigheid en menschenliefde te paren. Ook de uiterlijke belangen van het Christendom vonden in hem een' ijverig' handhaver; en vele jaren achtereen en onder moeijelijke omstandigheden was hij, in onderscheidene betrekkingen, ten nutte der kerk onvermoeid werkzaam. Gelijk de Godsdienst van Jezus de leidsvrouw was van zijnen wandel, zoo was zij tevens zijne troosteres onder de wederwaardigheden, die hem bejegenden, en van welke ééne vooral hem op het smartelijkst griefde. Reeds in den jare 1782 door een' gelukkigen echt vereenigd met Jonkvrouwe Aletta Gerarda Andrea Gordon, zag hij de genoegens dier verbindtenis verhoogd door het bezit eener dochter, die door hare beminnelijke hoedanigheden met regt de vreugde en wellust harer ouderen was. Dan, helaas! dit eenig pand zijner huwelijksliefde, deze schitterende parel aan zijne echtkroon, werd hem door den dood ontrukt, toen zij weinig meer dan den ouderdom van zeventien jaren bereikt had. Toen was het, dat hij de volle waarde van het Evangelie gevoelde, daar deszelfs vertroostingen alleen balsem konden gieten in eene wonde, die, hoezeer nimmer volkomen geheeld, echter door haren invloed merkelijk verzacht en gelenigd werd. Ook de vriendin zijner jeugd, aan wie gemeenschap van lijden hem, zoo mogelijk, nog inniger verbonden had, moest hij later, en wel in Februarij des jaars 1816, met een gebroken hart ten grave brengen. Door de Godsdienst van Jezus gesteund, droeg hij deze en meer andere rampen, welke hem troffen, met mannelijke gelatenheid en chris-

christelijke onderwerping, met dankbaarheid steeds het vele goede erkennende, dat hem vergund was. Door die Godsdienst bemoedigd, zag hij zijn langzaam naderend einde met kalmte en blijmoedige bedaardheid te gemoet, en ontsliep ten laatste, in de hoop eens beteren levens, op den 10 Maart van dit jaar, diep betreurd door zijne naaste betrekkingen, en bij alle, die hem kenden, den liefelijken geur eener geëerbiedigde nagedachtenis achterlatende. In 't bijzonder blijft zijn naam in zegenend aandenken bij de twee bovengenoemde achtenswaardige vrienden zijner jeugd, de Kruyff en Bennet, die geen' hoogeren wellust kennen, dan zich de bewijzen van broederlijke trouw en vriendschap, bij zijn leven van hem ontvangen, voor den geest te brengen, en in den lof van zijne edele rondborstigheid, beminnelijke opregtheid en nederige Godsvrucht uit te weiden.

Ook wij vereenigen ons gaarne met hen in de vereering van eenen man, die, in zoo vele opzigten, aanspraak op de algemeene hoogachting had, en op wien, als haar medelid, deze Maatschappij, uit dien hoofde, billijk roem droeg. Mogt het haar gegund zijn, dit nog lang te doen op zoo vele andere verdienstelijke mannen, als het der goede Voorzienigheid behaagde, voor haar, de wetenschappen en het vaderland te behouden. Moge zij in 't bijzonder zich meer en meer verblijden in den werkzamen ijver van hare leden, om haren bloei en luister, en met dezelve die der Nederlandsche Letterkunde, met de eer des vaderlands ten naauwste verknocht, te bevorderen en uit te breiden!

KUNSTEN.

Amsterdam *den 16den September.* Op den 11den dezer is de aangekondigde Tentoonstelling der Kunstwerken van nog in leven zijnde meesters alhier geopend. Men telt op dezelve niet minder dan ruim 500 voortbrengselen onzer Kunstenaren, — die, even als bij vorige gelegenheden een groot aantal beschouwers, zoo uit deze stad als de nabij en verder afgelegen plaatsen, tot zich trekken; — en waaronder vele fraaije in onderscheidene vakken gevonden worden. Ziet hier de namen der kunstenaren, kunstminnaren en

kunstenaressen, die tot dezelve bijdroegen. Uit *Alkmaar* de Heer A. de Visser; — uit *Amsterdam* de Heeren: J. D. d'Ancona, D. Andringa, E. J. Asser, C. Bauer, J. P. Benavente, J. J. Berkman, J. A. R. Best, T. Bianchi, P. H. Bicker, F. C. Bierweiler, M. F. Binquebanc, A. Bloemers, A. de Boer, J. Bonne, A. van den Bosch, J. Brants, J. J. Bredius, H. Brinkman, A. Brondgeest, M. H. de Castro, H. G. ten Cate, H. W. Cramer Antz. J. A. Daiwaille, H. Dansdorp, J. Dasveld, J. Cohen Elion, E. M. Engelberts, A. J. Eymer, W. Fleming, P. J. Gabriel, C. M. von Gebauer, J. J. Gilhuis, P. de Goeje, W. Grebner, H. Gijselman, J. J. Teyler van Hall, C. L. Hansen, L. J. Hansen, E. van Harlingen Jr., A. van Hasselt, J. Heilbron, W. Hekking, J. P. C. M. van Helsdingen, J. C. Herpel, J. A. Heyse, C. H. Hodges, W. J. Hooft, D. de Hoop, N. Hopman, A. G. Jacobsen, J. Jelgerhuis Rz., J. Kamphuysen, J. J. Kerschner, A. Welsingh Konijnenburg, E. F. Kruger, J. A. Kruseman, C. de Kruyf, C. C. A. Last, S. M. Lek, J. van Limmen, A. G. Rente Linsen, J. W. L. Meyer, P. G. M. Meyer, W. H. Moltzer, C. J. Morel, J. Vaarson Morel, L. Moritz, G. Muller, J. W. Mijnssen, J. Nepveu, A. Oberman, D. Cohen Pareira, J. W. Pieneman, N. Pieneman, W. Pluim, G. Jasink van de Poll, H. L. Pool, C. J. L. Portman, P. E. H. Praetorius, P. A. Ravelli, A. B. van Rees, N. de Roever Az., C. F. Roos, J. F. Rousseau Az., J. C. W. Safft, A. Salm Jr., D. Salm, A. v. S. L. Salzedo, . . . Schoenberger, J. J. Schomper, A. G. van Schoone, J. Schwachhofer, J. P. Simon, J. Sipkes, F. L. Splitgerber, C. Steffelaar, G. Stoothuysz, W. Tollenaar, J. A. Töpfer Jr., G. Uytenbogaart, A. van der Velde Jr., J. Durand de Villeneuve, J. A. Voigt, D. B. Voorman, G. Vos Jr., J. W. Vos, P. J. W. de Vos, J. Jansen Vredenburg, A. Walberg, J. P. Waterloo, H. J. Watrin Jr., J. J. M. Watrin, A. Weiss, J. H. van West, P. G. Westenberg, G. F. Wurtz, A. L. Zeelander, J. Zinck en B. Zurmuhlen, — Mevr. Wed. C. v. d. Aa geboren Tuimelaar, Mevr. de Goeije, Mej. J. A. Schmetterling en Mej. J. Machiels.

Uit *Antwerpen* de Heeren: F. de Braekeleer, A. C. Goovaerts, P. Kremer, L. Moons, J. Moerenhout, J. C. Nicolié, L. Ricquier, J. P. A. Verschuylen en Gustaf Wappers.

Uit *Ath* de Heer J. Ducorron en Mej. A. Evrard; — uit de *Beemster* de Heer D. Schoorl; — uit *Brugge* de Heer A. van de Steene.

Uit *Brussel* de Heeren: H. van Assche, M. Autissier, A. A. E. van Bedaff, Braemt, C. Brias, J. Brice, J. J. Eeckhout, J. B. van Eycken, C. François, F. Haseleer de

de Zoon, L. Herman, J. van Regemorter, J. B. de Roy, P. F. le Roy, C. Spruyt, H. Turken, H. Voordecker, M. Cohen de Vries; — en Mej. Adele Kindt, en Mevr. de la Tour.

Uit *Buiksloot* de Heer P. Vennik; uit *Deventer* de Heer G. H. Göbell.

Uit *Dordrecht* de Heeren: M. S. van den Broek, G. Smak Gregoor, W. de Klerk, L. de Koningh, A. van der Koogh, G. F. Schmidt, J. Schoenmaker Jz., J. C. Schotel, en M. Schouman.

Uit *Durgerdam* de Heer J. H. Koekkoek; — uit *Gendringen* de Heer P. van Veen.

Uit *Gent* de Heeren: Dom. de Bast, J. F. Coucke, F. de Vigne de Zoon, J. Geirnaert, J. B. de Jonghe, J. B. Maes, P. F. de Noter, G. W. Nowill, Steyaart de Vader, E. Verboeckhoven, en L. Verboeckhoven.

Uit *Gouda* de Heer G. van Staveren en Mevr. A. M. Beeldsnijder geb. van Toulon; — uit *Groningen* de Heeren: B. Kunst en J. Schoonbeek.

Uit *'s Gravenhage* de Heeren: H. van de Sande Bakhuyzen, W. C. Brade, H. A. van der Burgh, H. v. d. Burg, H. J. Couwenberg Jz., L. H. Fontenay, W. van Groenewoud Jr., J. Hari, W. G. F. Heymans, B. van Hove, P. L. van de Kasteele, C. Kruseman, H. D. Loeff, A. J. Offermans, D. van Oosterhoudt, N. J. Roosenboom, A. Schelfhout en Mej. M. M. van Os.

Uit *Haarlem* de Heeren G. J. Michaëlis, W. Mol, J. Reekers, en A. Serné; — uit *Heemstede* de Heer P. Bouman; — uit *Heerenveen* de Heer D. Sjollema; — uit *'s Hertogenbosch* de Heer W. Verbeek.

Uit *Hilversum* de Heeren: J. D. Abels, J. Esman, B. C. Koekkoek, P. F. van Os, P. G. van Os, J. van Ravenswaay, J. Rentinck, J. de Rijk, en A. Verhoesen.

Uit *Hoorn* de Heer J. W. May.

Uit *Leeuwarden* de Heeren E. J. Eelkama, J. Eernstman, en W. B. van der Kooi; — uit *Leuven* de Heer C. A. Clevenbergh; — uit *Leyden* de Heeren J. Gaykema en J. van der Stok en Mej. M. P. van Starkenburg; — uit *Loenen* de Heer P. J. Lutgers.

Uit *Mechelen* de Heer A. Diez; uit *Medemblik* de Heer P. Voskuyl; — uit *Middelburg* de Heeren: J. van Gent, C. Kummel, en L. J. van der Meulen.

Uit *Nijmegen* de Heeren J. F. Christ, en H. F. Wierts.

Uit *Purmerend* de Heer A. Leyerdorp.

Uit *Rotterdam* de Heeren W. Cooke, T. J. R. van Es, A. J. van Goudoever, J. Kobell, G. de Meyer, en A. Schell.

Uit *Rozendaal* bij *Arnhem* de Heer H. Verpocken.

Uit *Schiedam* de Heer N. Barnouw Cz.

Uit *Sijbekarspel* de Heer C. Speets.

Uit *Utrecht* de Heeren: J. Apeldoorn, J. de Brieder, W. A. Haanenbrink, G. G. Haanen Jr., F. J. van Heeckeren van Brantſenburg, J. L. Jonxis, F. C. Knoll, J. C. Martens, J. Rijnbout, J. J Rijnbout, D. J. Singendonk, C. J. v. Baar van Slangenburgh. J. H. Verheyen en A. H. Winter.

Uit *Weesp* de Heer A. Uytenbogaart.

Uit *Zutphen* de Heer H. Thepas; — en uit *Zwolle* de Heer Schoemaker Doyer.

Zoodat, met de Heeren: J. de Fiennes en L. Royer, beide gepenſioneerden van Z. M. den Koning te Rome, 263 Kunſtenaars bijdroegen tot deze Tentoonſtelling. Uit deze lijst kan men zien, dat 'er wel enkele namen ontbreken, welke men 'er gaarne in vinden zou, (vooral uit de Zuidelijke Provincien bij voorb. de Hn. Paelinck, Odevaere, Navez en de beide van Bree's); maar ongetwijfeld zal deze Expoſitie den gevestigden roem veler levende Kunſtenaars handhaven, dien van anderen vestigen en den luister onzer Schilderſchool meer en meer verbreiden; — ſchoon daartoe veelligt bevorderlijk kon geacht worden, dat de Commisſie nog ſtrenger in het aannemen der ſtukken ware geweest, dan nu, hoewel verſcheidene, naar men verzekert, heuſchelijk zijn afgewezen, plaats heeft gehad. (*)

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Smaak van het Nijlpaard voor de Muzijk.

In het Reisverhaal van den Heer Denham leest men het volgende wegens het Nijlpaard: „ Terwijl wij de boorden van den Moggabey bij het opgaan van de zon langs togen, volgden de Nijlpaarden, door het geluid der tamboers van de verſchillende opperhoofden gelokt, het leger langs den oever, en naderden ons dikwijlszoo nabij, dat het water, hetwelk zij uit hunnen muil ſpoten, ons bereikte. Ik telde 'er vijftien, op de oppervlakte van het meer ſpelende; mijn bediende ſchoot op een hunner en terſtond waren zij verdwenen."

(*) Wij wilden de aanmerking aan het ſlot van het ons medegedeeld berigt niet achterwege laten. ſchoon hier, zoo ergens, de beste ſtudiën aan land ſtaan. *Red.*

LET-

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Getal Boeken in Frankrijk uitgegeven.

Volgens het Journaal getiteld: *Bibliographie de France*, werden 'er in de zes eerste maanden van dit jaar in het Fransche Rijk uitgegeven:

Boeken en kleiner geschriften . .	4347
Platen en Steendrukken	485
Landkaarten en platte Gronden . .	21
Muzijk	220
	5073

Ter vergelijking gaf dit Tijdschrift tevens op het aantal Boeken in de zes eerste maanden van 1814 af, uitgegeven:

In 1814 . .	979	in 1820 . .	2465
„ 1815 . .	1712	„ 1821 . .	2617
„ 1816 . .	1851	„ 1822 . .	3114
„ 1817 . .	2126	„ 1823 . .	2687 (*)
„ 1818 . .	2430	„ 1824 . .	3436
„ 1819 . .	2441	„ 1825 . .	3569

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. In aanmerking nemende den buitengewoon bestendig warmen zomer, welken wij beleefd hebben, plaatsen wij gaarne de onderstaande Waarnemingen op den Huize Zwanenburg gedaan, welke ons met bijgaanden brief werden medegedeeld.

Mijn Heer!

Alhoewel de hoogste stand van den Thermometer, hangende buiten de schaduw, over het Noorden, op den Huize Zwanenburg, juist niet tot zulk eene buitengewone hoogte in dit jaar is waargenomen, als onder anderen den 24sten Julij 1818 tot 89° heeft plaats gehad, is mij echter de waarneming van dit jaar, door de langdurige warmte, zoo wel des morgens, 's middags als 's avonds, zoo belangrijk voorgekomen, dat ik daarvan eene bijzondere aanteekening, van den 28sten Junij tot en met den 4den September l. l. ge-

(*) Hoezeer dit jaar 1823, in de zes eerste maanden, minder opleverde, overtrof het geheele jaar nog het vorige.

gehouden heb, welke ik UEd. voor de Liefhebbers der Weêrkundige Waarnemingen, ter plaatsing in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* te gereeder aanbiede, ten einde daardoor eene vergelijking met de reeds vroeger medegedeelde Waarnemingen des hoogsten stands van den Thermometer kangemaakt worden; — terwijl ik hier nog bijvoege, dat de gevallen Regen in de Maanden Julij en Augustus van den jare 1818 te zamen heeft bedragen 31½ Lijn; en de uitwaseming in die zelfde Maanden 89 Lijnen; waartegen de gevallen Regen in de Maanden Julij en Augustus dezes jaars is waargenomen tot 44 Lijnen, en de uitwaseming geweest is 112 Lijnen. (Deze lijnen zijn volgens de Rijnl. Maat.)

Ik heb de eer met alle achting te zijn

Mijn Heer!

UEd. Dw. Dienaar

Zwanenburg
den 9den Sept. 1826.

P. DE LEEUW.

Waarnemingen van den hoogsten stand des Thermometers, volgens de Schaal van FAHRENHEIT, *zijnde geplaatst op het Noorden, ter hoogte van 9 Nederl. Ellen uit den beganen grond, benevens de stand van den Barometer van* SOLARO *en* BUTTI, *met de Luchtsgesteldheid, Winden, Streken en Krachten, waargenomen op den Huize Zwanenburg tusschen Amsterdam en Haarlem, van 28 Junij tot en met 4 September 1826, 's morgens ten 7, namiddag ten 1 ure en later, en 's avonds ten 10 ure.*

1826. Datum Junij.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Wnden. Streken. Krachten.
28	29 2¾	73	bewolkt.	Z. O 2
	„ 2¾	87 nam. 5 ure.	do.	Z. Z. O. 2
	„ 2¾	76½	do.	Z. O. stil.
29	„ 3½	69½	do.	Z. do.
	„ 3¾	71	do.	Z. W. 2
	„ 3¾	67½	do.	dito 2
30	„ 3¾	70	do.	do. stil.
	„ 3¾	76 nam. 4 ure.	do.	do. 2
	„ 4	68	do.	do. stil.
Julij. 1	„ 3¼	73	do	Z. O. stil.
	„ 3¾	77½ voorm. 11 u.	bew. dond	N. W. do.
	„ 3½	65½	buieg. bew.	W. do.

1826

1826. Datum Julij.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken.	Krachten.
2	29 $3\frac{3}{4}$	67	helder.	W. N. W.	stil.
	,, 4	74	bewolkt.	Z. W.	do.
	,, $4\frac{3}{4}$	66	helder.	N.	do.
3	,, $4\frac{3}{4}$	67	bewolkt.	N.	do.
	,, $4\frac{1}{2}$	75	do.	N. N. O.	do.
	,, $4\frac{1}{4}$	70	helder.	N. O.	do.
4	,, $3\frac{3}{4}$	72	bewolkt.	Z. O.	do.
	,, $2\frac{3}{4}$	$83\frac{1}{2}$ nam. 5 ure.	do.	N. O.	[illegible]
	,, $2\frac{1}{4}$	73	do.	Z. O.	stil.
5	,, $1\frac{1}{2}$	77	do.	do.	do.
	,, $1\frac{1}{4}$	85	do.	Zuid	do.
	,, 1	69	bew. weerl.	Z. W.	do.
6	,, $1\frac{1}{4}$	$75\frac{1}{2}$	bewolkt	do.	do.
	,, $1\frac{1}{4}$	85 nam. 4 ure.	do. do. dond.	Noord.	do.
	,, $\frac{3}{4}$	72	buijig.	Z. O.	do.
7	,, $\frac{1}{4}$	$78\frac{1}{2}$	bewolkt	do.	2
	29 —	$79\frac{1}{2}$. 12 ure.	do.	N. W.	2
	28 $11\frac{1}{2}$	69	do. dr. buij.	West	2
8	,, $11\frac{1}{2}$	$73\frac{1}{2}$	bewolkt	Z. W.	stil.
	,, 11	$78\frac{1}{2}$	do.	Noord	do.
	,, $10\frac{3}{4}$	$69\frac{1}{2}$	do.	N. O	do.
9	,, $10\frac{3}{4}$	73	do.	Zuid	do.
	,, $10\frac{3}{4}$	$78\frac{1}{2}$	do.	West	do.
	,, 11	70	do.	do.	do.
10	,, 11	69	bet. regen	do.	do.
	,, $11\frac{1}{4}$	70	bewolkt	Noord	2
	,, $11\frac{1}{2}$	67	do.	N. W.	2
11	,, $11\frac{3}{4}$	$68\frac{1}{2}$	do.	Z. W.	2
	29 —	69	do.	N. W.	2
	,, $\frac{1}{2}$	65	do.	West.	2
12	,, $\frac{1}{4}$	70	do.	Z. W.	stil.
	,, $\frac{1}{4}$	$72\frac{1}{2}$	do.	do.	[illegible]
	28 $11\frac{1}{2}$	$66\frac{1}{2}$	do. buijig.	do.	4
13	,, $11\frac{1}{4}$	70	bewolkt.	do.	6
	,, $11\frac{1}{4}$	74	do. bet. reg. dr.	do.	[illegible]
	,, $10\frac{1}{4}$	$68\frac{1}{2}$	weerl.	do.	2
14	,, $10\frac{1}{2}$	$67\frac{1}{2}$	bewolkt.	do.	2
	,, $11\frac{1}{4}$	$69\frac{1}{2}$	do.	West.	2
	29 —	$66\frac{1}{2}$	do.	Z. W.	stil

1826.

1826. Datum Julij.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken.	Krachten.
15	29 ¼	68	bewolkt.	Z. W.	2
	" ½	70½	do.	do.	2
	" ½	64	do.	do.	stil
16	29 -	67½	do.	do.	2
	28 11½	67	do. buijg.	do.	4
	" 11	61½	bewolkt.	West	2
17	29 ¼	62½	bewolkt.	West.	stil.
	" ¼	67	do.	do.	2
	" 1¼	60	do.	Z. W.	2
18	" 1¼	64½	do.	Zuid.	2
	" 1	67	do.	West.	2
	29 -	61	do.	do.	2
19	28 11¼	66	do.	do.	stil.
	29 ½	66	do.	do.	2
	" 1¼	61	do.	do.	2
20	" 1½	66	betrokken.	do.	stil.
	" 1½	67	bewolkt.	do	2
	" ½	64½	do.	Zuid.	2
21	28 10¼	63½	do.	do.	4
	" 10¼	67½	do. regen.	Z. W.	4
	" 10½	64	bewolkt.	Zuid.	stil.
22	" 10¼	62½	do. regen.	N. O.	do.
	" 11½	66½	do.	do.	do.
	" 11¼	63	betr., reg.	do.	do.
23	29 -	64	bewolkt.	N. W.	do.
	29 -	72	do.	Z. W.	do.
	" ½	65½	do.	Oost.	do.
24	" ½	68	betr. reg.	N. O.	4
	" ¼	72½	bewolkt.	N.	2
	" 1½	65½	helder.	do.	4
25	" 1¼	66	bewolkt.	do.	4 à 6
	" 2	68	do.	do.	4
	" 3	63½	do.	do.	4
26	" 3¾	63½	do.	do.	2 à 4
	" 4	64½	do.	do.	4
	" 4¼	61	do.	do.	4
27	" 4¼	61½	do.	N. N. W.	4
	" 4½	64½	do.	do.	2
	" 4¾	59½	helder.	Noord.	2

1826.

1826. Datum Julij.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken.	Krachten.
28	29 4	64½	bewolkt.	Noord.	
	„ 3¾	71½	do.	N. O.	2
	„ 3¾	64½	helder	do.	stil.
29	29 3¾	65	bewolkt.	Z. O.	do.
	„ 2¾	72½	do.	do.	do.
	„ 2¾	65½	do.	N. W.	do.
30	„ 2¾	68	do.	Z. O.	stil
	„ 2¾	75	do.	Zuid.	do.
	„ 2¾	69	helder.	Z. O.	do.
31	„ 2¾	70	do.	Zuid.	do.
	„ 2½	84½ nam. 5½ uur.	bewolkt. betr. regen	Z. Z. O.	2
	„ 1¾	73½	weërlicht.	Z. O.	2
Augustus 1	„ 1¾	71½	helder	Z. W.	stil
	„ 2	77 nam. 3 ure.	bewolkt.	N. W.	4
	„ 2½	69	do.	N. O.	4
2	„ 2½	69	do.	do.	4
	„ 1½	81½ namid. 3 ure	do.	do.	4
	29	74	do.	do.	stil.
3	28 11½	74	do.	Noord	do.
	29	74½	do.	do.	do.
	„ ¾	66	do. donder en weerl.	N. W.	do.
4	„ 1	69	bewolkt.	Noord.	do.
	„ 1¾	73	do.	do.	do.
	„ 1½	67	do.	N. O.	2.
5	„ 2½	65½	bewolkt.	N. O.	stil.
	„ 1¾	68	do.	N. W.	do.
	„ 1½	62	helder.	Noord.	do.
6	„ 1¼	67	bewolkt.	Z. W.	do.
	„ 1½	67	do.	N. W.	2.
	„ 2¾	62½	do.	W. N. W.	stil
7	„ 2¾	68	do.	Z. W.	do.
	„ 3	70	do.	West.	2
	„ 3¾	64	helder	do.	stil
8	„ 3¾	68	bewolkt.	N. O.	do.
	„ 2¾	76½	do.	Z. W.	do.
	„ 2	69	do.	do.	do.
9	„ 1¼	68	do.	do.	do.
	„ 1¼	72	do.	Noord.	do.
	„ 1¼	64	do.	Noord.	do.

1826.

1826. Datum Aug.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken.	Krachten.
10	92 1¼	65½	bewolkt.	Noord.	stil.
	„ 1	69	do.	Noord.	2
	„ ¾	64	do.	N. O.	stil
11	„ ¼	67	do.	Zuid.	do.
	29	68	betr. regen.	N. W.	do.
	29	63	do.	West	do.
12	„ ½	66	bewolkt.	Z. W.	do.
	„ 1½	64	do.	West.	2
	„ 1½	63	do.	Z. W.	2
13	„ 4	64	do.	do.	stil.
	„ 4¼	68½	do.	N. W.	do
	„ 3¾	63½	do.	N. O.	do.
14	„ 1¾	64	do.	Z. O.	do.
	„ 1	75½	do.	Zuid.	do.
	„ 1	65½	helder.	do.	do.
15	„ 2¼	64½	bewolkt.	West.	do.
	„ 1¾	71½	do.	Z. W.	do.
	„ 1¼	65½	helder.	Zuid.	do.
16	„ 1¾	67½	do.	do.	2
	„ 1¾	73	bewolkt.	do.	2
	„ 1¾	67	do.	do.	2
17	„ 1¾	67	do.	Z. W.	2
	„ 4¾	68	do.	West	2
	„ 4¾	64½	helder.	do.	stil.
18	„ 5	67½	bewolkt.	Z. W.	do.
	„ 4½	70½	do.	West.	2
	„ 5¾	66	helder	do.	stil.
19	„ 5¾	67½	do.	Z. O.	do.
	„ 5¼	27½	bewolkt.	Zuid.	do.
	„ 4½	69	do.	N. O.	do.
20	„ 3½	67½	helder.	Oost.	2.
	„ 2¾	74½	do.	N. O.	2.
	„ 1½	68½	do.	do.	stil
21	„ ½	71	bewolkt.	Z. W.	do.
	„ ½	72	helder.	Noord	2
	„ ½	66	betrokken.	do.	2
22	„ ½	65½	bew. , reg.	West.	2.
	„ ½	61½	bewolkt	do.	2.
	„ ¾	64½	do.	Z. W.	2.

1826. Datum Aug.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken.	Krachten.
	29 ¼	65½	bewolkt.	Zuid.	stil.
23	„ ¼	73½	do.	do.	do.
	28 11¾	68	do.	do.	2.
	28 10¼	69	bewolkt.	Zuid.	2.
24	„ 11	73½	do.	Z. W.	4.
	„ 11½	67	do.	do.	2.
	29	70	do.	Zuid	2
25	„ ¼	81½ nam. 3 uur.	do.	do.	stil.
	28 11½	71	bew. weêrl.	Z. O.	do.
	„ 11¼	72	bewolkt	N. W.	do.
26	29 ½	73½	do.	Z. W.	do.
	„ ½	66	bet. reg.	do.	do.
	„ ¾	64	bew. reg.	Z. Z. W.	do.
27	„ 1	69½	bewolkt	Z. W.	2
	„ 1¼	64½	do	Z. W.	stil.
	„ 2¼	66½	do.	do.	do.
28	„ 2½	73	do.	do.	do.
	„ 2¾	61½	do.	N. W.	do.
	„ 1¾	64½	do.	Zuid	do.
29	„ 1½	74½	do.	Z. Z. O.	2
	„ 1	61½	helder	Z. O.	2.
	„ ½	64	bewolkt	do.	stil.
30	28 11¼	80 nam. 3 uur.	do.	do.	do.
	„ 10¾	68	do.	do.	do.
	„ 11	68½	do.	West	do.
31	„ 11½	71	do.	do.	do.
	„ 11¾	65	do.	N. W.	do.
	„ 11¾	66½	do.	Z. W.	do.
September 1	„ 11½	72½	do.	N. W.	do.
	„ 10	68	do.	Noord	4
	„ 9¼	69½	do.	bew.	2
2	„ 9¾	75½	do.	N. O.	2
	„ 11	65	do.	Zuid	4
	„ 11¾	63½	do.	do	stil.
3	29 ¼	73	do.	Z. W.	2
	„ 1¼	64	helder.	do.	stil.
	„ 1¼	66	bewolkt	Z. Z. O.	do.
4	„ 1¼	74½	do.	do.	do.
	„ ¼	63½	helder.	West	do.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
13	30. 1 30. 0½ 30. 0	64 66½ 59	W. t. Z. W. Z. W. Z. W. t. W.	bewolkt, veel helder, windrig.
14	29. 9¾ 29. 9 30. 0	61 66½ 57	Z. W. t. W. Z. W. N. W.	bewolkt, zeer windrig, 's av. regen.
15	30. 2 30. 2 30. 3	57 65 52½	N. N. W. N. t. O. N.	bewolkt.
16	30. 3 30. 3 30. 2	50½† 63 50	N. N. O. O. Z. O. O.	helder.
17	30. 1 30. 0½ 30. 0½	51½ 67½ 58	Z. O. Z. O. t. Z. O. Z. O.	zeer helder.
18	29. 9 29. 9½ 29. 9¼	61½ 66½ 62	O. N. O. O. t. N. O.	tot in den voorm helder, verder betrokken, tusschenb. iets regen, 's avonds windrig.
19	29. 9¼ 29. 9¾ 29. 9¼	61½ 67 60	O. N. O. O. t. N. O.	meest betr., tegens den avond en 's avonds tusschenbeide een weinig regen, windrig.

† 's morgens ten 6 ure 42½ gr.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van ongemeene Vruchtbaarheid.

Te Amsterdam beviel in den nacht van 17 September l. l. ten 2 ure, Johanna Bernardina Meijboom, huisvrouw van Albert Hessing, Zadelmakers-knecht van *vier levende* kinderen, twee van het mannelijke en twee van het vrouwelijke geslacht, zoodat deze in bekrompen omstandigheden verkeerende lieden op eenmaal hun kroost verdubbeld zagen. Op denzelfden dag stierf een derzelve, en daags daaraan een tweede; de twee overige, een jongetje en meisje zijn later ook bezweken.

CORRESPONDENTIE.

Aan den Briefschrijver, die zich *Opmerker* teekent, diene tot antwoord, dat wij, eenmaal van het werk melding makende, zijne aanwijzing onder meerdere aanvullingen zullen opnemen, doch hem verzoeken van voortaan zijne brieven te *frankeren*.

De Redactie.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 42. *Vrijdag den 29sten September.*

BERIGTEN.

PISA. De beroemde Hoogleeraar in de Heel- en Geneeeskunde VACCA BERLINGHIERI, op welks bezit de Universiteit alhier zich mogt verhoovaardigen, is op den 6den September ll. aan zijne dierbaarste betrekkingen en de wetenschappen door den dood ontrukt. Dit verlies, schoon treffend in het bijzonder voor deze stad, werwaarts zijne naam telkens een groot aantal vreemdelingen lokte, zal in het algemeen in Toskanen sterk gevoeld worden.

PARYS. De Heer JEUFFROY, Graveur op fijne gesteenten, Lid van de Academie der Schoone Kunsten en Lid van het Legioen van eer, is alhier in den ouderdom van 75 jaren overleden. Hij was te Rouaan geboren. Bij deze Academie is in deszelfs plaats verkozen de Heer RICHOMME, Kunstplaatsnijder, door verscheidene fraaije werken in het geschiedkundig vak bekend; bij de eerste stemming verwierf hij 22 van de 35 stemmen. — De Academie der Wetenschappen heeft in plaats van den overleden buitenlandschen Correspondent PIAZZI, benoemd den Heer DE CANDOLLE, wien dit eerbewijs door den Heer OLBERS eerst be-

twist werd, daar de laatste bij de eerste stemming 17 stemmen op zich vereenigde en de benoemde slechts 16, welke bij herstemming echter 'er 20 verkreeg.

Reckenburg. Het bekende en beroemde Opvoedingsgesticht voor Meisjes van den beschaafden stand alhier sedert 27 jaren door den Heer F. W. Dethmar, zijne Echtgenoot en Dochters met zoo goeden uitslag bestuurd, en waarin, gedurende dien tijd, 260 kweekelingen uit de voornaamste familien van binnen en buitenlands eene voortreffelijke opvoeding genoten, wordt gesloten; daar tot ons leedwezen die Heer naar Hanover, hoogstens met het derde deel der kweekelingen (dit bedroeg hier dertig en meer) zijn Opvoedings-gesticht verplaatst; daartoe door familie-betrekkingen en het bezwaar der inrigting gedrongen. Wenschelijk is het, dat het Landgoed weder in handen komt van een' huisgezin, dat den lust, den wil en de bekwaamheid heeft, om deze achtenswaardige familie te vervangen. (*)

Leuven. Tot Curator dezer Hoogeschool is door Z. M. benoemd de Heer P. A. A. Baron le Bailly de Tellèghem, ter vervanging van den overleden Heer Mr. L. M. G. J. de la Hamaïde.

Groningen. Tot Rector Magnificus dezer Hoogeschool voor het aanstaande Academie-jaar is bij Koninklijk besluit benoemd de Hooggeleerde Heer S. E. Stratingh.

Franeker. Het heeft Zijne Majesteit behaagd bij besluit van den 20sten Julij ll. tot buitengewoon Hoogleeraar in de Grieksche en Latijnsche Letterkunde en Geschiedenis bij het Athenaeum alhier te benoemen en aan te stellen den Heer Jacob Adolf Carel Rovers, Doctor in de Letteren en in de beide Regten.

U-

(*) De Heer Dethmar biedt namelijk, gelijk uit de nieuwspapieren blijkt, het Landgoed enz. met dit heilzaam oogmerk ten verkoop aan.

Utrecht, *den 25sten September*. Heden verdedigde de Heer Didericus Fredericus van der Pant, Utrechtenaar, zijn *Specimen Medicum de Artemisia vulgari*, in de groote Gehoorzaal der Academie, en werd daarop *met lof* tot *Medicinae Doctor* bevorderd.

Leyden. Tot Hoogleeraar in de Geneeskundige Faculteit aan deze Hoogeschool, is door Z. M. benoemd de Heer J. C. Broers, Geneesheer te Zeist; — en tot Lector bij de Wis- en Natuurkundige Faculteit de Heer A. H. van der Boon Mesch *Mathes. Magist. Philos. Natur. Doct.*, aan wien het onderwijs in de Scheikunde, toegepast op het Fabrijkwezen van ons Vaderland, mede is opgedragen.

——— *den 23sten September*. Heden aanvaardde de Hooggeleerde Heer Mr. C. J. C. Reuvens, tot hier buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, doch alsnu door Z. M. tot gewoon Hoogleeraar bij dezelve benoemd, deze waardigheid met eene plegtige Redevoering: *de Archaeologiae cum artibus recentioribus conjunctione*, d. i.: „over het verband der Archaeologie (Oudheidkennis) met de hedendaagsche kunsten."

PROEVEN EN OPMERKINGEN

OVER DEN INVLOED

VAN IN VERSCHILLENDE STOFFEN GEWIKKELDE

METALEN OP METAAL-OPLOSSINGEN,

DOOR

C L A A S M U L D E R,

M. M. Phil. et Med. Dr. Hoogleeraar in de Kruid- Schei- Artsenijmengkunde te Franeker.

In den afgeloopen zomer (van 1825) hoorde ik mijn vriend, den Hoogleeraar S t r a t i n g h, ter loops spre-

ken van proeven, welke ten doel hadden om metalen door dierlijke blaas heen te doen praecipiteren; bij welke bewerking die metalen in een' glinsterenden, volkomen gereduceerden, toestand zich vertoonen. De wijze, waarop de proeven bewerkstelligd werden, als als ook de naam van den eersten proefnemer waren mij ongelukkig ontgaan. Evenwel iets in dezen willende doen, vulde ik eenige glazen volkomen met metaal-oplossingen, bond een gewoon stuk blaas over elk derzelve, en leide hierop, bevoegde plaatjes metaal. Ik nam evenwel in de eerste dagen niets waar, dat naar eenige verandering in de vochten zweemde. De glazen, in eene kast verborgen, werden vergeten, daar ik het voornemen had den Heer Stratingh nadere inlichting te vragen. Dit bleef 'er bij. — Doch in Januarij l. l. mijne metaal-oplossingen wederziende, vond ik, dat de blazen schimmelig waren geworden, de vochten voor een gedeelte uitgedampt en daarin die neêrploffels geboren, welke 'er het natuurlijk gevolg van waren.

Vruchteloos zocht ik in eenige Journalen naar deze proeven, doch ondernam nu dezelve op de volgende wijze. — Ik heb gemeend, dit een en ander vooraf te moeten zenden, opdat men de toevallige redenen wete, waarom ik mijne proeven zoo veel anders, als anderen, en, zoo men wil, naar eigen vinding inrigtede.

1. Op den 7den *Februarij* 1826 hing ik een rond ijzeren plaatje, ter grootte van een' gulden, naauwkeurig in gewone blaas gewikkeld en geheel daarin besloten in eene oplossing van zwavelzuur-koper. Dit geschiedde tegen den avond. 's Morgens van den 8sten had zich een aantal zeer zuivere glinsterende koperbolletjes op de oppervlakte der blaas aangezet. Deze bolletjes waren deels glad, deels ruw van oppervlakte en geleken volkomen naar metaaldeeltjes, die na vloeijing gestold zijn. Derzelver getal vermeerderde allengskens, en verscheidene stolden als 't ware tot grootere, hobbelige massen zamen. Eenige verloren den oorspronkelijken schitterenden glans, wordende daarbij donkerder gekleurd. De oplossing werd min of meer troebel. Het metaal was hard en klinkend. — Op den 9den vond ik het meerendeel koper don-

Letterbode.

G. Mulder. del.

donkerbruin, hebbende zich slechts weinige bolletjes meer aangezet, die zich door den schoonen metaalglans gemakkelijk lieten onderscheiden. Een en ander van de blaas afscheidende, vertoonde zich aan den benedekant of het aan de blaas gehechte gedeelte nog de oorspronkelijke metaalglans. Tusschen de blaas en het ijzer vond ik een gering aandeel koper en een zwart poeder, ijzeroxydul. Het ijzer afgeveegd zijnde, was witblank (als vertind) en ruwer, min of vervreten geworden.

2. Om den invloed van het licht op deze werking, waarbij mij dacht, dat de zoogenaamde onweegbare stoffen wel eenige rol zouden spelen, te leeren kennen, deed ik de volgende proef.

'Er werden 2 molglazen genomen (d. 8 *Februarij*) en in elk 3 oncen van dezelfde oplossing van zwavelzuur-koper gegoten; in beide hing ik een gelijk rond ijzeren schijfje, als boven in blaas gewikkeld. Dit geschiedde ¼ vóór 11 ure. Het eene glas werd geplaatst voor een glasraam in den zonneschijn, het andere in eene donkere kast. Na ½ uur vertoonde N°. 1 vooral langs den rand of omtrek eene reeks van schoone gereduceerde bolletjes. N°. 2 had op dat tijdstip slechts twee kleine stipjes op den rand. Zoo bleef ook eenigen tijd de ontwikkeling op beiden een' evenredigen tred houden. Ik konde nogtans uit deze proef niet besluiten, dat de in de zon geplaatste oplossing sterker aanzette, dan eene andere in het gewoon daglicht van het vertrek geplaatst.

Gedurende de volgende dagen bleven beide oplossingen naast elkaâr in het vertrek staan. Beide vertoonden op den 11den de schoonste verzameling van bol- of tepelvormige, metaalharde, uitstekend glinsterende koperdeeltjes, zijnde op het eene schijfje slechts 5 of 6 bolletjes bruinachtig en dof geworden, evenwel hunne hardheid niet geheel verloren hebbende. Op het ander schijfje vertoonde zich een grooter aantal doffe deeltjes en daaronder zoodanige, die zich tot poeder, aan *kermes min.* niet ongelijk, lieten wrijven. Op den volgenden dag hadden de koperdeeltjes in de eene oplossing voor het grootste gedeelte hunnen oorspronkelijken glans verloren, en waren donkerbruin, edoch nog vrij hard. In de andere waren eenige nieuwe ko-

koperbolletjes geboren; de overige bruin en zacht.

3. Ik wenschte nu te weten, welken invloed het ijzer op de koperoplossing zoude hebben, als hetzelve in andere stoffen, dan blaas, werd ingewikkeld. Of wel, ik nam mij nu voor, om na te gaan, aan welke stoffen meer het vermogen mogte toekomen, om het koper in dien schoonen en als oorspronkelijken glans aan te zetten.

In de eerste plaats (8 *Februarij*) nam ik *witte zijde*, waarin eene gelijke schijf, als boven vermeld is, gewikkeld werd, en in eene oplossing van zwavelzuur-koper, opgehangen. 'Er waren nog geen vijf minuten verloopen, toen zich de koperbolletjes zeer schoon aanzetteden. Derzelver kleur scheen mij spoedig iets doffer toe. De proef was ten 1 ure begonnen; ten 3 ure was de eene vlakte der schijf volkomen met koper overdekt en de andere vlakte ook op die plaatsen, waar de zijde niet geplooid was en dus meer dadelijk de schijf aanraakte. Ik heb dit in *Fig.* 1 en 2 getracht voor te stellen. De hoeveelheid koper was nu zoo groot, dat bij eenige beweging een gedeelte ten bodem viel, hetwelk nu eene vlokkige gedaante had. De volgende dag was het dik aangezette koper geheel roodbruin en ook aan de benedenvlakte geen metaalglans meer zigtbaar: alles was ook zacht. Tusschen de zijde en het ijzerplaatje bevond zich een laagje koperneêrplofsel gelijk aan het overige. Dit weggenomen zijnde, was de schijf met een zwartachtig poeder dun overtogen, hetwelk afgewasschen zijnde, dezelve zich eigendommelijk blank, ruw en eenigzins gatig vertoonde. Op sommige plaatsen was het aanzien eveneens, als of 'er een vliesje tin overgeloopen was.

4. Op denzelfden dag wikkelde ik, ten half twee ure, een ijzerschijfje in digte, zware, gekeperde *zwarte zijde*, plaatsende hetzelve in de meergemelde oplossing. Na ongeveer ¼ uurs, vertoonden zich twee kleine bolletjes in glans en gedaante volkomen gelijk aan die, welke op de blaas werden waargenomen. Ten 3 ure was dit het getal langs den omtrek aanmerkelijk vermeerderd en op de vlakte ook eenige bolletjes zigtbaar. De ontwikkeling was hier over het geheel langzamer, dan gewoonlijk op de blaas. Een der bolletjes scheen mij bijzonder groot en ruw

toe,

toe; hetzelve door een mikroskoopje waarnemende, zag ik eene schoone agregatie van tepelvormige, vrij verhevene kleine metaaldeeltjes. Zie *Fig.* 3 en 4. Den 11den was de hoeveelheid koper sedert den vorigen dag niet vermeerderd. De bolletjes waren als in een gevloeid en verpoederd, bruin en dof. Op den bodem van het glas lag eenig koper. Onder de plooijen had zich ook koper aangezet en de ijzerplaat was aan beide kanten met een laagje koper bedekt. Het plaatje was sterk vervreten, tinglanzig met enkelde koperkleurige plekjes. 'Er was een overvloedig zwart poeder gevormd.

5. Ten zelfden tijde werden twee langwerpige ijzeren plaatjes in de boven vermelde oplossing geplaatst. Het een was bloot; het ander gewikkeld in *witte zijde*, die zwaarder en digter was, dan die van N°. 3. Binnen 2 à 3 minuten was het bloote ijzer met een koperen beslag bekleed, terwijl het omhulde nog niets vertoonde. De kleur van dit beslag was geenszins van dien zilvergloed voorzien, maar doffer en donkerder, hoewel rood en niet bruin. Na een ½ uur nam ik aan den benedenrand der omhulde staaf eenige kogeltjes waar, zoo als ook eenige weinige op de oppervlakte, doch dezelve hadden niet dien schitterenden metaalglans, als in vorige gevallen, maar waren koperrood met een grijsachtig waas, om zoo te zeggen. — Op den 11den was deze oplossing geheel ontkleurd, en had eenig koperbezinksel. De bloote staaf was dik met vlokkig bruin koper bezet. Na afwasschen en afschuren, vond ik het ijzer deels zeer blank en een weinig ingevreten, deels met koperplekken bezet, die zich niet lieten afzonderen. Op de witte zijde had zich het getal aangezette deeltjes wel vermeerderd, doch niet in die mate, als men zoude verwachten, waarvan de bloote staaf waarschijnlijk schuld is. Het koper was gemakkelijk wrijfbaar en zacht. Op het staafje zelve was ook een weinigje koper aangezet, doch hetzelve was niet zeer blank en scheen weinig aangedaan te zijn.

6. Op den 9 *Febr.* ¼ voor 4 ure 's namiddags wikkelde ik een rond ijzerschijfje in een lapje gewoon *Zeemleer*. Tegen half zeven ure zag ik eerst een paar kleine stipjes koper aan den rand. 's Avonds 10 ure was de rand vrij wat bezet met kleine doch zeer

geregeld van elkaâr afgezonderde bolletjes, terwijl 'er zich hier en daar op de ongeplooide oppervlakte dergelijke vertoonden. Velen hadden nog den oorspronkelijken metaalglans, anderen hadden de doffe bruine kleur verkregen. — 's Anderen daags 's morgens was de ongeplooide oppervlakte als bezaaid met zeer distincte bolletjes, doch wier glans was verloren gegaan. Op den anderen kant waren zeer enkelde. — Den volgenden dag was het aantal aangezette koperdeeltjes veel vermeerderd, de bolletjes wel in eengevloeid en geheel van glans ontbloot, poederachtig en zacht, maar toch kenbaar. Het vocht was geheel ontkleurd: op den bodem eenig gepraecipiteerd koper: op het plaatje geringe sporen van koper en ijzeroxydul: overigens gelijk aan de vorige.

7. Ten zelfden tijde (als N°. 6.) maakte ik denzelfden toestel met een lapje *zwart laken*. 's Avonds ten 11 ure had zich nog niets aangezet en was geene verandering in het vocht zigtbaar. 's Anderen daags 's morgens hadden zich aan den rand eenige kleine bolletjes aangezet: 's namiddags waren 'er ook eenige op de eene oppervlakte zigtbaar. Men merke hierbij op, dat het vrij dikke laken zich ongemakkelijk aan de ijzerschijf aansloot en dikke plooijen had. De metaalglans hield zich lang op de bolletjes staande. *Fig.* 5 vertoont hetzelve op dit tijdstip. — Op den 11den vond ik weder eenige bij uitstek schoone en glinsterende aggregaten, die door een vergrootglas gezien schitterende punten vertoonden. Die van den vorigen dag hadden allen glans reeds verloren, zoo als ook hunne vastheid.

Bij het ontblooten van het plaatje vond ik hetzelve bijkans met geen koper bedekt en met weinig zwart poeder. Na afwasschen had het de meervermelde blanke kleur, doch niet zeer schitterend.

8. Op denzelfden tijd werd een schijfje in gewoon *schrijfpapier* gewikkeld en in de oplossing gehangen. 'Er zette zich langzaam een weinig kopers in een' schoonen metaalstaat langs den rand aan. Iets daarvan bemerkte ik omstreeks half 7 ure, doch ten 10 ure en later was het zeer duidelijk. Sommige deeltjes vertoonden zich, als waren zij afgedropen. Ik zag geen plekje, hetwelk den oorspronkelijken metaalglans verloren had. Het aanzetten van koperdeeltjes ver-

meer-

meerderde den volgenden nacht en dag allengskens, doch bepaalde zich meest tot de bovenhelft der schijf, zoo als dit ook plaats had op de geplooide oppervlakte. De 6de *Fig.* vertoont den ongeplooiden kant. De metaalglans was nu verloren, doch de bolvormige deeltjes zeer duidelijk merkbaar. De kleur was minder bruin dan in vorige gevallen, maar veeleer violet-rood. Bij de bolletjes was nog een aantal kleine violetachtige stipjes of liever platte plekjes aanwezig, die ik in geen der bovengemelde gevallen zag. — Op den 11den bleek het mij, dat die stipjes de oorsprong van meer verhevene aggregaten waren. 'Er waren nu koperdeeltjes van drieërlei kleur; zwartbruine, bleekroode en metaalglanzige. De laatste vormden nu als 't ware een' ineengevloeiden of gestolden reep langs den den rand, die gister het minst bezet was. De glanzige deeltjes waren metaalhard; de overige lieten zich gemakkelijk tot poeder drukken. In 't algemeen laat zich het koper ongemakkelijk van het papier afzonderen en het volkomen metallieke geenszins zonder beschadiging. De binnenoppervlakte des papiers was roestkleurig geel; — de oppervlakte van het plaatje zwartbruin en na afwasschen vervreten en zeer glinsterend, blank en vezelig.

9. Een ijzeren, plaatje in *roode zijde* gewikkeld werd 's avonds van den 10den geplaatst in meergemelde oplossingen. Op den 11den zag ik volgens eene vrij bepaalde rigting zich koper aanzetten, doch in de poedervormige en zeer gemakkelijk deelbare gedaante, verliezende spoedig den oorspronkelijken glans. Buiten deze rigting nam ik zeer schaars kleine hoeveelheden kopers waar. Bij nader onderzoek bleek, dat die rigting veroorzaakt werd door kleine gaatjes van voormalig naaisel (*naaisteken*), in de zijde aanwezig.

10. Op den 10den, 's avonds in een suikerglaasje ijzervijlsel gedaan zijnde, zoodat hetzelve volkomen vol was, werd hetzelve naauwkeurig met blaas toegebonden en in eene oplossing van zwavelzuur koper geplaatst. 'Er ontwikkelde zich bijzonder langzaam, gedurende dien nacht en volgende dagen, koper op de blaas: de ophoopingen waren bijzonder klein, evenwel in een' volkomenen en schoonen metaalstaat.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

PROGRAMMA

VAN HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Voor het jaar 1826.

Vrijdag den 23sten Junij 1826, is de drie en vijftigste jaarlijksche Algemeene Vergadering van de Leden des Genootschaps gehouden, des voormiddags ten 10 ure, in de Kerk der Remonstrantsche Gemeente te Utrecht. De Voorzitter, de Heer N. C. de Fremerij, Hoogleeraar te Utrecht, opende deze Vergadering met eene gepaste aanspraak, en gaf een algemeen berigt van den tegenwoordigen staat van dit Genootschap, waarbij tevens regtmatige hulde gedaan werd aan de verdiensten der Leden gedurende dit Genootschappelijke jaar overleden; zijnde dezelve de Heeren

Petrus Chevallier, Predikant bij de Waalsche Gemeente te Amsterdam; Lid van het Genootschap sedert het jaar 1785.

C. Ekama, Hoogleeraar in de Wiskunde en Natuurlijke Wijsbegeerte te Leyden, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Lid van het Genootschap sedert 1817.

J. C. Krauss, Med. Doct. Hoogleeraar in de Geneeskunde te Leyden, Correspondeerend Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Lid van het Genootschap sedert 1819.

Christiaan Brunings Junior, te Leyden, Hoofd-Ingenieur der 1ste klasse bij den Waterstaat, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Lid van het Genootschap sedert 1820.

Wordende hierbij eene uitvoeriger Levensschets gegeven van den Heer Christiaan Brunings.

De Vergadering had het genoegen in haar midden te zien Zijne Excellentie den Heer Baron van der Capellen, gewezen Gouverneur Generaal van Nederlands Indië, honorair Lid van het Genootschap, sedert eenige dagen uit de Indiën teruggekomen. De Voorzitter der Vergadering

bragt

bragt Z. E. toe, in naam der Leden, de regtmatige hulde en de betuiging der achting, in het bijzonder ook voor de verdiensten, welke Z. E. zich verworven heeft, door de zoo krachtdadige bevordering van Kunsten en Wetenschappen, gedurende derzelver zoo gewigtigen werkkring.

De Voorzitter verzocht vervolgens den Secretaris, een nader verslag te doen van de Prijsverhandelingen, welke gedurende dit Genootschappelijke jaar ingezonden waren, en van de adviezen, daarop ontvangen. Dit gedaan zijnde, werden de adviezen over elke Prijsverhandeling voorgelezen, en, na deze voorlezing, door de Vergadering het volgende geoordeeld en besloten:

I. Op de vraag, op de Algemeene Vergadering van 1824 voorgesteld:

„In hoeverre moet de scherpte van een vaartuig vermeerderen, in evenredigheid tot de snelheid, met welke het vaartuig zal bewogen worden, — om dit met de minst mogelijke kracht te doen?"

was ingekomen eene Verhandeling in de Nederduitsche taal geschreven, ten zinspreuk hebbende:

Infelix labore.

met bijgevoegde modellen en teekeningen.

Deze Verhandeling voldeed geenszins aan het doel der vraag, welke was, om op grond van proefnemingen te kennen de grootheid van den weêrstand des waters tegen oppervlakten van verschillende scherpte, die met eene zekere snelheid in eenen bepaalden tijd bewogen worden, ten einde hieruit af te leiden, in hoeverre de scherpte van het vaartuig moet vermeerderen in evenredigheid tot de snelheid, met welke hetzelve zal bewogen worden, ten einde dit met de minst mogelijke kracht te doen. Men vindt in deze Verhandeling volstrekt geene proeven noch redeneringen, welke tot dit doel naauwkeurig zouden geleiden: weshalve de Vergadering besloot, dezelve als onvoldoende ter zijde te leggen.

II. Op de vraag, op de Algemeene Vergadering van 1824 voorgesteld:

„Daar de inrigting van onze tegenwoordige bekende Trekschuiten kan geacht worden voor verbetering vatbaar te zijn, — wordt gevraagd eene aanwijzing der gebreken, die ten dezen opzigte bestaan; en de wijze, hoe dezelve zouden kunnen worden verbeterd.

Er wordt hierbij verlangd eene volledige beschrijving, met de noodige teekeningen van de, naar plaatselijke omstandigheden, best ingerigte Trekschuiten.

Men zal, in de beantwoording dezer vraag, vooral in het

het oog moeten houden, dat men, in de opgaaf en het plan van verbetering, zich niet flechts voor den geest brenge eene vrij regt loopende vaart, zoo als, bij voorbeeld, die tusfchen Amfterdam en Haarlem, maar vooral den kronkelenden loop van de rivier de Vecht op fommige plaatfen: de engte van den Leydfchen Rijn, bij het dorp Harmelen, en vooral de gefteldheid der fchutfluizen, welke de vaartuigen moeten doorlaten.

Het Genootfchap, deze laatfte Prijsvraag voorftellende, voldoet hierdoor aan het verlangen der ftedelijke Regering van Utrecht."

was ingekomen eene Verhandeling, onder de zinfpreuk:

Experientia lumen ingenii.

Deze Verhandeling beantwoordde, even zoo min als de voorgaande, aan het doel der vraag, en werd daarom eenparig onwaardig befchouwd, om met den Eereprijs bekroond te worden.

III. Op de vraag, op de Algemeene Vergadering van 1824 bij herhaling voorgefteld:

„ Welke is het juiste *onderfcheid tusfchen verftand en rede?* Men verlangt eene naauwkeurige beantwoording dezer vraag, afgeleid uit de befchouwing van de natuur van den mensch, en in het bijzonder van deszelfs kenvermogen, en tevens eene beoordeeling van de verfchillende bepalingen, welke de oude en nieuwe Wijsgeeren, vooral de laatfte, van deze beide vermogens gegeven hebben."

was ingekomen eene Verhandeling in de Latijnfche taal, onder de zinfpreuk:

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.

Deze Verhandeling draagt alle blijken van door eenen zeer belezenen en geleerden opfteller vervaardigd te zijn. Zij bevat keurige opgaven der gevoelens van vele oudere en nieuwere Wijsgeeren over dit onderwerp, welke meestal naar waarheid voorgefteld en ontwikkeld zijn, zoo dat deze Verhandeling in dit opzigt vele verdienften heeft. Intusfchen fchijnt de fchrijver het gefchiedkundige hier als de hoofdzaak en als de bron befchouwd te hebben, waaruit de gronden moeten geput worden, dienftig, om het onderfcheid tusfchen verftand en rede naauwkeurig aan te wijzen. Dit ftemt niet geheel overeen met hetgeen in de vraag zelve uitdrukkelijk gezegd wordt, dat namelijk dit onderfcheid moet afgeleid worden uit de befchouwing van de natuur van den mensch en in het bijzonder van deszelfs kenvermogen. Ook zijn in deze Verhandeling onnoodige uitweidingen, alsmede beeldrijke voorftellingen, weinig gefchikt, om eene, voor het verftand voldoende, voorftelling der zaak te

ge-

geven, zoodat men door deze Verhandeling het bedoelde onderscheid tusschen verstand en rede, en in het bijzonder de natuur van deze laatste geenszins voldoende en duidelijk leert kennen. Om deze reden heeft men aan deze Verhandeling den uitgeschreven eerprijs niet kunnen toekennen, en besloten, om deze vraag wederom voor te stellen, ten einde beantwoord te worden vóór den 1sten October 1827, en ten einde ook den kundigen en bekwamen schrijver gelegenheid te geven, zijn werk te volmaken: waartoe hem, indien hij zulks verlangt, door den Secretaris van het Genootschap, de aanmerkingen, welke op zijne Verhandeling gemaakt zijn, zullen medegedeeld worden.

IV. Op de vraag voor de *Acta Literaria*, op de Algemeene Vergadering van 1824 voorgesteld.

Quae fuerit domestica Ciceronis vita, cum ex aliis antiquitatis monumentis tum maxime ex ipsius explicetur Ciceronis scriptis.

was ingekomen eene Verhandeling, onder de zinspreuk:

Vivit Cicero, vivetque per omnium seculorum memoriam.
Vellejus Paterculus.

De Vergadering doet hulde aan de vlijt, waarmede dit stuk vervaardigd is, aan de loffelijke pogingen van den schrijver en aan de goede bewerking van eenige deelen. Doch dezelve bevat meestal bekende zaken en geeft geene nieuwe en belangrijke stof en gevolgtrekkingen omtrent Cicero's huisselijk leven en karakter: weshalve de Vergadering oordeelde, deze Verhandeling niet te kunnen bekroonen.

V. Op de overige Prijsvragen, welke beantwoord moesten worden vóór of op den 1sten October 1825, zijn geene antwoorden ingekomen, terwijl zich als Schrijver der Verhandeling over de Droogmakerijen, aan welke op de vorige Algemeene Vergadering de zilveren medaille is toegewezen (zie Progr. voor 1825 *Alg. K. en Letterb.* 1825, Dl. II. bl. 71.) bekend gemaakt heeft de Heer W. F. Buchner, Med. Chir. Doctor te Gouda, Lid van het Genootschap.

(*Het Vervolg hierna*).

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Nieuw voedsel voor de Zijwormen.

„ Dr. Sterler, Lid van de Commissie voor de Zijdeteelt en Kruidkundige van de Koninklijke Academie der We-

Wetenschappen te Munchen, is 'er eindelijk in geslaagd, na talrijke proefnemingen, om een voedsel voor de Zijwormen te vinden, dat volkomen het Moerbezienblad vervangt, — waaraan de wormen zelfs daarboven de voorkeur geven en dat hen aan mindere ziekten onderhevig maakt. De Zijde, die alzoo gevoede Zijwormen voortbrengen, is fraaijer en van beter hoedanigheid dan de oude en men heeft aan den Koning van Beijeren reeds proeven daarvan vertoond, die zijne goedkeuring wegdroegen. Er zullen uit deze ontdekking groote voordeelen ontstaan voor de Zijdefabrijk, wanneer men het volgend jaar dit in het groot onderneemt, omdat men twee, ja drie Zijde-oogsten jaarlijks zal kunnen hebben, terwijl de late uitbotting van den Moerbezieboom 'er slechts éénen veroorloofde, en de aanplanters slechts na verloop van tien tot vijftien jaren werden schadeloos gesteld." Zooverre een berigt in de nieuwspapieren geplaatst, waarin echter de naam der Plant niet genoemd wordt, welke tot Surrogaat voor Moerbezieloof dient. Indien ons geheugen ons niet bedriegt, hadden wij vernomen, dat in dit Rijk eene dergelijke ontdekking was gedaan, waarop octrooi is gevraagd. Hoe het zij, moeijelijk zal deze Plant een geheim blijven, en groeit zij in Beijeren, dan ook waarschijnlijk in het overig gedeelte van Duitschland, de Nederlanden en het Noordelijk Frankrijk; welke zich in dit geval, op de Zijde-teelt met alle kracht toeleggende, eenmaal met Italie en Spanje zouden kunnen wedijveren

---

Gelukkig geslaagde Bijenteelt in Friesland.

Als eene zeldzaamheid wordt van Oostellingwerf gemeld, dat de Bijenteelt (behalve een vruchtbare oogst over het geheel) aldaar in dit jaar bijzonder ja voorbeeldeloos voordeelig is geweest: een voornaam ingezeten van Appelsche, Teunis Sander van der Duin, heeft opgemerkt, dat een korf Bijen, van gewone zwaarte, vier en vijf korven van voldoende gewigt om dezelve aan te houden heeft opgeleverd, en dat bij het wegen zijner Bijenkorven hij, onder deze, twaalf korven boven de vijftig en een, die tachtig Nederlandsche ponden zwaar was, heeft gevonden.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Bogota *den* 19 *Junij*. Gisteren kwartier over elf ure gevoelde men hier een' schok van Aardbeving, die echter niet hevig genoeg was om hier onrust te verwekken, maar 29′ later door een' zeer zwaren schok werd opgevolgd, die 40″ aanhield, en waardoor verscheiden huizen zijn ingestort, een nog grooter aantal muren van een gebarsten en zelfs één der vleugels van de kerk van een gespleten is. Het is te verwonderen, dat slechts drie menschen van denzelven slagtoffers waren. Sedert 1805 had men zulk eene sterke Aardbeving hier niet gevoeld. De hechtere zamenstelling der gebouwen in deze stad boven die te Caraccas schijnt haar voor veel schade behoed te hebben, waaraan die stad eenmaal bloot stond; daar men verzekert, dat de alhier ondervondene zwaarder was, dan eene vroegere, die in Caraccas zoovele verwoestingen aanrigtte.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	29. 9 29. 9 29. 9½	59½ 65½ 54	O. N. O. N. O. t. O. N. O.	helder, zeer windrig, 's avonds bewolkt.
21	30. 0¾ 30. 1 30. 1½	54 59 49½	O. N. O. N. O. t. O. N. O.	extra helder, zeer windrig.
22	30. 2 30. 2 30. 2	45† 58 47	O. N. O. N. O. O. N. O.	zeer helder.
23	30. 1½ 30. 1¾ 30 0¾	45 61 49	O. Z. O. O. t. Z. O. N. O.	helder.
24	29. 8¾ 29. 8½ 29. 7¾	48½ 61 56	O. Z. O. O. t. Z. O.	voorm. bewolkt; verder betrokken, tusschenbeide iets regen.
25	29. 7½ 29. 8 29. 8¾	58 68 57	O. Z. O. ——— Z. O.	bewolkt, namidd. meest omtrent betrokken, 's avonds omtrent helder.
26	29. 9 29. 9¾ 30. 0	60 70½ 62	Z. Z. O. Z. t. W. Z. Z. W.	voorm. wolk., meest held., verder bew., in den nam. een zware regenb. met een weinig. donder.

† 's morgens ten 6 ure 38½ gr.

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** De Gebroeders van CLEEF, Boekverkoopers in 's Gravenhage en te Amsterdam, geven heden uit en hebben alom verzonden: *Verhandeling over het verband en den zamenhang der natuurlijke en zedelijke wetenschappen en over de wijze, om zich dezelve eigen te maken en aan anderen mede te deelen*, door den Hoogleeraar Jacob de Gelder, één deel in groot octavo à *f* 4 : 50.

Allereerste gronden der STELKUNST, ten gebruike der *Latijnsche Scholen* door denzelfden Hoogleeraar Jacob de Gelder, één deel, in 12°. à *f* 1 : 80.

Rekenkundige Verscheidenheden, bevattende inzonderheid de leer der Waarschijnlijkheden, alsmede de toepassing daar van op de sterfelijkheid der menschen, en op instelling daartoe betrekkelijk, als: *Lijfrentekassen*, *Tontinen*, *Weduwe-Fondsen*, enz. enz. door Gt. Ramakers Jr, één deel, in 20°. à *f* 2 : 00

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz., te Haarlem, wordt uitgegeven en is te bekomen:

I. Ds. G. KUYPER, *Het Geloof is uit het gehoor*, eene ernstige vermaning aan allen, die opregtelijk belang stellen in de verlossing van hunne zonden, door Jezus Christus, Gods Zoon. gr. 8vo. *f* 0 : 25.

II. Prof. JACOB VOSMAER, *Nagelaten en Verspreide Letterarbeid*, meest in luimigen trant vervat, Ie. Dl., met [illegible] van Michaëlis en Marcus, gr. 8vo. *f* 2 : 90.

Met het Tweede Deel dat op de pers is en nog dit jaar volgt, is dit werk compleet.

*** De Brief geteekend VOSMAERI AMICUS, uit *Utrecht*, in dato 18 *September* l. l., is bij den ondergeteekenden wel ontvangen; — het zal hem aangenaam zijn, het *adres* aangewezen te zien, waardoor hij met den Briefschrijver over den inhoud van dien Brief kan correspondeeren; waartoe hij denzelven bij dezen vriendelijk uitnoodigt.

V. LOOSJES.

Dit No. *met bijgevoegde plaat kost* 25 *Cents.*

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826.

N°. 43. *Vrijdag den 6den October.*

BERIGTEN.

SNEEK. In het naburig IJsbrechtum overleed op den 20sten September l. l. de Wel Eerwaarde Heer H. W. C. A. VISSER, Predikant der Hervormde Gemeente aldaar, in den ouderdom van ruim 53 jaren; — behalve eene getrouwe waarneming van het leeraarambt, en de betooning van meer dan gewonen ijver ter bevordering der Godgeleerde wetenschappen, was hij bijzonder werkzaam in het lager Schoolwezen, tot welks verbetering hij, in hoedanigheid als Schrijver, Schoolopziener, en als Lid en Secretaris van de Provinciale Commissie van Onderwijs in Vriesland, veel heeft toegebragt. — Driemalen mogt het hem gelukken de gouden Medaille bij de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* te behalen; de eerste maal in 1805, met eene Verhandeling: *over de voor- en nadeelen van den naijver op te wekken door het uitdeelen van prijzen en andere middelen*; vier jaren later met een vertoog, over *het heilzame oogmerk der door 's lands hooge magten verordende bepalingen ter verbetering der orde en leerwijze in de lagere Scholen*; en eindelijk in 1819, met een naauwkeurig en omstandig onderzoek der

vrage: *in hoeverre zich volstrekt noodzakelijk het onderwijs in openbare en armenscholen moet uitstrekken, en welke de beste leerwijze zij, in die scholen voor ons rijk te volgen;* welke in hare werken zijn opgenomen (*), en tot onwederlegbare bewijzen zullen strekken van ongemeenen ijver voor het redelijk en zedelijk welzijn der jeugd, gepaard aan eene daaraan geëvenredigde grondige kennis in het onderwijsvak. Onder de kleinere geschriften, die hij in het licht gaf, onderscheidden zich gunstig zijne *Herinnering aan J. H. Nieuwold* en eene *korte inleiding in de Boeken des N. T.*, welke meer dan éénen druk beleefde. Dat zijne bemoeijing met het Schoolwezen hem niet van de beoefening der Godgeleerdheid en al, wat met zijn ambt in betrekking stond, verwijderde, bleek niet alleen uit enkele afzonderlijke uitgegeven Leerredenen, maar ook vroeger uit zijne Verhandeling *over den waren aard en het aanwezen van 's menschen zedelijk verderf en onmagt ten goede, naar de uitspraken der rede en H. Schrift betoogd en verdedigd*, en later uit zijne *Bijbeloefeningen over den brief van den Apostel Paulus aan de Filippensen;* terwijl de *Bijdragen* en *Nieuwe Bijdragen ter bevordering van de kennis en verbetering van de Eeredienst, het Leeraarambt en Kerkelijk bestuur, als ook over de Theologische wetenschappen*, door hem verzameld en in 't licht gezonden, waarvan verscheiden deelen bestaan, zijne hartelijke zucht ook voor de welvaart der kerke aan den dag legden. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden erkende 's mans verdiensten, door hem in 1821 tot haar Medelid te benoemen; en het lijdt geen twijfel, of zijn verlies zal in vele betrekkingen, vooral in de provincie Vriesland, diep gevoeld worden.

UTRECHT. De Heer JOAN HUGO VAN BOLHUIS, zoon van den wel eerwaardigen Heer GERRIT HUGO VAN BOLHUIS, Predikant te Baanbrugge, verdedigde den 28sten September alhier, in de Gehoorzaal der Academie zeer gelukkig zijne *Diatribe Literaria in*

M.

(*) Zie Verhandelingen dier Maatschappij, IIIe. en IVe Deel en die voor 't Schoolwezen IIe. Bundel.

M. PORCII CATONIS CENSORII *quae supersunt scripta et fragmenta*. Waarna hij, *met grooten lof*, werd bevorderd tot *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor*.

Op den volgenden dag verdedigde de Heer LUDOVICUS GERLACHUS PAREAU, oudste zoon van den Hooggeleerden Heer JOANNES HENRICUS PAREAU, Hoogleeraar in de Oostersche Letterkunde alhier, op eene voortreffelijke wijze, ter zelfder plaatse, het eerste en een stuk van het tweede deel zijner *Commentatio Critica et Exegetica in Paulinae Epistolae prioris ad Corinthios caput XIII* (*). Waarna hij, *met grooten lof*, werd bevorderd, tot *Theologiae Doctor*.

Terstond hierop werd deze uitmuntende Kweekeling onzer Hoogeschool, in de Senaatkamer, *honoris causa*, bevorderd, tot *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor*, eene eer, welke al de Senaatsleden, op voorstel van de Faculteit der bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, oordeelden, met het hoogste regt, te mogen worden toegekend, aan hem, die, gedurende vele jaren, het sieraad der Academie, en voorbeeld der studerende jongelingschap, was geweest, en reeds wel verdienden roem in het vak der Oostersche, Grieksche, Latijnsche en Nederduitsche Letterkunde had behaald, door twee bekroonde en éene onder voorzitting zijns Vaders verdedigde Academische Verhandelingen (†).

LEYDEN *den 30sten September*. Heden aanvaardde de Heer P. J. UYLENBROEK zijne waardigheid als buiten-

(*) Gewigtige en vereerende redenen noopten den Heer PAREAU, om zijne Academische loopbaan spoediger te eindigen, dan de geheele Verhandeling kon worden afgedrukt. Dezelve zal evenwel, vertrouwen wij, eerlang geheel het licht zien: en eerst dan heeft men de uitgave en verzending van het nu verdedigde gedeelte, te gelijk met het nog achtergeblevene, te wachten.

(†) Van dezelve is melding gemaakt, in den *Alg. Konst- en Letterbode*, voor het jaar 1824. I. D. bladz. 401, enz.

buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan deze Hoogeschool, bij welke hij tot hier het Lectoraat vier jaren had waargenomen, met eene plegtige Redevoering: *de hodierni Physices Astronomiaeque studii praestantia*, d. i.: „ over de voortreffelijkheid van de tegenwoordige beoefening der Natuur- en Sterrekunde."

AMSTERDAM *den 29sten September*. Heden overleed, in den ouderdom van bijna 73 jaren, op deszelfs Hofstede Meerhuizen, de Heer WILLEM HAVERKORN WILLEMSZ., die langen tijd in het bestuur van den Amsterdamschen Stads-Schouwburg werkzaam en als nog adsisterend Commissaris bij denzelven was. Hij arbeidde ook voor het tooneel, waarvan zijne Treurspelen *Claudius Civilis*, *de Aanslag op Antwerpen* en *Elisabeth Woodeville* het meest bekend zijn, en nog van tijd tot tijd op den Schouwburg worden opgevoerd.

HAARLEM. Het Programma van de Maatschappij *Tot nut van 't Algemeen* niet tijdig genoeg ontvangen hebbende, om, als naar gewoonte het voornaamste gedeelte te plaatsen, vóór dat afdrukken van hetzelve bij de Maandwerken gevoegd werden, zullen wij een zeer kort uittreksel daarvan hier mededeelen, naar zijn in staat gesteld, hetzelve in zijn geheel bij dit No. afregeven, waartoe wij voorts onze lezers verwijzen.

„ De Wel Eerw. Heer D. H. WILDSCHUT, opende als Voorzitter de 42ste Algemeene Vergadering met eene Redevoering, ten onderwerp hebbende: *den geest des Christendoms, beschouwd als den Godsdienst, tot Nut van 't Algemeen*, waarna de Medailles in den vorigen jare toegewezen werden uitgereikt, als mede Eereblijken wegens edelmoedige bedrijven aan vijf tegenwoordig zijnde personen, terwijl aan een zeer groot aantal afwezenden desgelijks 'er waren toegekend."

„ Drie der uitgeschrevene Prijsvragen werden voldoende beantwoord geoordeeld, te weten die „ over de gevolgen der huisselijke achteloosheid, wanorde en verkwisting," door den Heer Mr. C. P. E. ROBIDÉ VAN DER AA, Procureur bij de Regtbank van Eersten Aanleg te Leeuwarden; die verlangende „ een Leesboek

boek voor de geplaatsten in Gevangen-, Tucht- en Werkhuizen," door den Heer W. H. SURINGAR, te Leeuwarden, en die vorderende: eene Redekunde of Logica voor jongelingen, die de scholen verlaten hebben," door den Heer A. BAKE, Rector der Latijnsche Scholen, mede te Leeuwarden, aan welke Heeren de uitgeloofde gouden Medailles werden toegewezen."

,, Herinnerd werden negen Prijsstoffen, om voor 1 December 1826 beantwoord te worden, als 1°. over de oefening van het geheugen; 2°. over het Eigenbelang; 3°. over de voorregten die de Maatschappelijke toestand, bijzonder in ons vaderland, verleent; 4°. Levensgeschiedenissen van Nederlandsche doorluchtige Staatsmannen en Veldheeren, in den stijl van Nepos; 5°. over het verband tusschen de huisselijke opvoeding en het Schoolonderwijs; 6°. Handleiding voor de burgerlijke Bouwkunde; 7°. een Gezondheidsleer; 8°. een Vaderlandsch Handboek en 9°. Regelen der Schrijfkunst."

,, Herhaald werden 'er vijf onvoldoende of niet beantwoorde Prijsvragen, om te beantwoorden voor 1 December 1827: als 1°. eene Volksleesboek over de Voorzienigheid; 2°. eene Geschiedenis in de manier van *Gumal* en *Lina;* 3°. over de mate van zich naar de menschen te mogen schikken; 4°. een Volksleesboek over het nadeelige van allerleijen Windhandel en 5°, een Volksplantenkunde; — en eindelijk tegen denzelfden tijd drie nieuwe Prijsstoffen opgegeven, te weten: 1°. een Leesboek voor de Scholen in den smaak van van Alphen en Cats; 2°. over de meest gepaste middelen, om het Godsdienstig gevoel bij de jeugd op te wekken; en 3°. een Volksleesboek over de Sterrekunde, voor welk laatste, behalve de gouden Medaille, ook tien Dukaten werden uitgeloofd."

PROEVEN EN OPMERKINGEN

OVER DEN INVLOED

VAN IN VERSCHILLENDE STOFFEN GEWIKKELDE

METALEN OP METAAL-OPLOSSINGEN,

DOOR

CLAAS MULDER,

M. M. Phil. et Med. Dr. Hoogleeraar in de Kruid-Schei- en Artsenijmengkunde te Franeker.

(Vervolg en Slot van bladz. 233.)

Het speet mij, dat ik door de weêrsgesteldheid tot nu toe belet werd, den invloed van het licht verder na te gaan, daar ik het voor onvoorzigtig zoude houden te dezen uit ééne proef eenige gevolgen af te leiden, te meer daar die proef eigenlijk niet genoeg kon worden doorgezet.

Uit de overige proeven meende ik evenwel te mogen besluiten;

a. Dat de meerdere of mindere digtheid van de omhullende stof meer invloed op de plaats hebbende verschijnsels uitoefent, dan andere eigenschappen der stof;

b. dat de afstand tusschen de omhullende stof en plaatjes almede invloed op die verschijnsels had;

c. dat de vorm van het ingesloten metaal 'er althans in zoo verre invloed op had, als hetzelve of in plaatjes of poedervormig was.

Vooreerst namelijk ziet men, dat naarmate de digtheid vermeerderde, naar die mate niet alleen de praecipitatie langzamer plaats greep, maar tevens het metaal des te volkomener gereduceerd werd, en des te meer zich kristalachtig voordoet. Dit laatste was trouwens ook te verwachten volgens de gewone regelen van het aanzetten der ligchamen in een' bepaalden vorm, daar des te verwarder kristallen, kristal-massen en eindelijk als 't ware ongefatsoeneerd poeder ten voor-

voorschijn komt, naarmate de bewerking langzaam, sneller of plotseling geschiedt. Met de poedervormige gedaante ging minder of liever geen metaalglans gepaard. Welligt laat zich dit op de volgende wijze verklaren.

Zal 'er uit het gebezigde zwavelzuur-koper het zuiver kopermetaal worden verkregen, dan moet zoowel het zwavelzuur, als de zuurstof, worden afgescheiden. Hoe vollediger de laatste is afgezonderd, des te volkomener is de reductie. Wanneer nu door de werking van blank en bloot ijzer op het opgeloste zout het koper in eene fijne poedervormige gedaante spoedig wordt aangezet, dan moet dit menigvuldige punten van aanraking met de ontwikkelde zuurstof opleveren, en het gevolg daarvan is blijkbaar een oxydulatie van het koper, kenbaar aan het oogenblikkelijk verlies van den metaalglans en kleursverandering. Men is immers niet van denkbeeld, dat het ijzer koperöxydul, maar wel koper aan de oplossing onttrekt.

Letten wij b. v. op het verlies van eigendommelijken metaalglans bij het zich spoedig en ook meer of min poedervormig aanhechtend neêrplofsel op de witte zijde, dan bespeuren wij, dat hetzelve veel spoediger plaats grijpt, dan bij de neêrplofsels door zwarte zijde en blaas, welke zich trager en meer of min kogel- en kristalvormig aanzetteden. Hetgeen alzoo zijne oorzaak zoude vinden, 1°. in de mindere oppervlakte des kopers in de laatste gevallen, en 2°. in de geringe hoeveelheid losgewordene zuurstof in evenredigheid van den omvang des vochts, waarin het zich verspreiden konde.

De vraag derhalve, waarom zich koper (en andere metalen) volkomen metaalglanzig en kristalachtig aanzet op ijzer, gewikkeld in verschillende stoffen, en zich dof en poederachtig voordoet bij praecipitatie door bloot ijzer, laat zich, dunkt mij, aldus beantwoorden; in het eerste geval komt een gering gedeelte der oplossing met het ijzer door de porien der omhullende stof in aanraking en kan alzoo niet dan langzaam praecipiteren, waarin, zoo als wij boven betoogden, de reden van behoud van metaalglans gelegen is, terwijl in het laatste geval eene groote hoeveelheid der oplossing (d. i. die gelijk is aan de geheele opper-

vlakte der schijf) aan het ijzer wordt blootgesteld en aldra de oppervlakte deszelven bedekt wordt.

Hierbij kwam het denkbeeld bij mij op, of het er ook iets toe zoude doen, dat het ijzer reeds met een laagje koperaanzetsel bedekt was en alsdan de reductie van 't volgend aanzetsel min volledig zou kunnen zijn, door de niet onmiddellijke aanraking tusschen het metaal en het zout? Te meer dewijl *ten andere* (*b.*) uit vermelde proeven gebleken is, dat aan den rand, die digt om de schijfjes aangetrokken was, en op de oppervlakte, waar geene plooijen waren, het aanzetten van 't koper best geschiedde, zoodat, bij eenen te grooten afstand, alleen poedervormig koper zich tusschen het blaasje en de schijf aanzet en niet op de oppervlakte der blaas.

Onze *derde* gevolgtrekking wordt natuurlijk geboren uit de boven medegedeelde 10de proef.

Dus verre met mijne proeven en opmerkingen gevorderd zijnde kwam mij N°. 2. van het IIde Deel van B. Meylinks *Schei- Artsenij- en Nat. Bibl.* (1825) in handen, waarin de beroemde Stratingh zijne boven door mij bedoelde proeven mededeelde en tevens verwees naar N°. 1. van het Ie. Deel (Julij 1824) deszelfden werks, alwaar de proeven van Witting in *Höxter* zijn opgegeven, welke laatste stukje door mij moet over het hoofd gezien zijn. Ik was dus nu in staat, om de oorspronkelijke proefneming met de mijne te vergelijken en te zien, welke verklaring van de verschijnsels Witting en Stratingh gegeven hadden.

Witting had in de eerste plaats waargenomen, dat blaas oplossingen doorlaat: en wel, dat eene met blaas geslotene buis met gedestilleerd water gevuld en in eene zout-oplossing gedompeld zijnde, de oplossing zoolang in de buis dringt, tot dat beide vochten hetzelfde specifiek gewigt hebben. Vooral is dit blijkbaar, als men twee oplossingen neemt, die in eig. gew. verschillen en elkaar wederkeerig ontleden, zoo als zwavelzure soda (in de buis) en zoutzure zwaaraarde (in 't glas).

Ten andere nam Witting waar, dat eene, van onderen met eene blaas geslotene en met water ge-

vul-

vulde glazen pijp, waarin een ijzerdraad gesteld is, in eene koper-oplossing geplaatst zijnde, deze laatste, zoolang door de blaas in de buis zal indringen, tot de herstelling des kopers door middel van het ijzer geheel bewerkt is. (bl. 44) Zoodat hier geheel andere omstandigheden plaats hadden, dan in onze proeven, bij dewelke louter het doordringen der oplossing door de natte blaas, waarin de ijzerschijfjes gewikkeld waren, plaats greep, en niet door eene geheele massa van water in eene buis. Edoch hoe en waar zette zich nu het koper bij Witting aan? of alleen op de blaas? of op het ijzerdraad binnen de buis? of op beide? Het is te bejammeren, dat hiervan niets vermeld staat.

Eindelijk vond hij, dat eene verdunde lood-oplossing in een suikerglas met blaas afgesloten omgekeerd op eene zinkplaat gezet, de blaas zich vast aan 't metaal aansluit en zich na 12 uren binnen de blaas fraaije kristallen aanzetten, ja ook eene geringe hoeveelheid op de zinkplaat zelve. Ook nam hij dit verschijnsel waar, wanneer 'er tusschen de blaas en het zink, papier, linnen of dergelijke ligchamen ligt, zijnde na 36 uren, zoo wel op de blaas als tusschen het papier en de zink loodkristallen te vinden. — Hetzelfde zag hij bij zilver door kwikzilver, en andere metalen.

Stratingh zag de proefnemingen van Witting betrekkelijk de nederploffing der metalen, door tusschenkomst van dierlijke blaas, volkomen bevestigd, doch gewaagt niet opzettelijk van de wijze van indringen der oplossing in de buis en de verschijnsels, die *binnen* de buis plaats hadden. Dat eene dadelijke aanraking evenwel noodig is van de oplossing met het metaal, blijkt uit zijne proef met de penneschacht, waarin kwik was opgesloten en in eene zilver-oplossing gedompeld zijnde, toen eerst kristallen aanzette, als 'er reten in de schacht kwamen, waardoor 't vocht konde indringen. Voornamelijk maakt Stratingh opmerkzaam op de bijzondere soort van kristallisering van het zilver en van het koper, wanneer dezelve door tusschenkomst van blaas neêrgeploft worden. Welke kristallisering overeenkomt met die door Clement eenmaal waargenomen. (*Ann. d. Ch.* XXVII 440—442.) Tot de proeven werd

werd gebezigd een glazen cylinder ter breedte van 2 — 3 Nederl. duimen, met blaas gesloten, waarin eenige zware ijzerdraden 2 — 4 strepen dik waren. *Na eenige dagen* zetteden zich de schoonste, vaste stalactitische koper-kristallen aan, die gehamerd konden worden en alle hoedanigheden van door vuur bijeengesmolten koper hadden. Van andere metalen was dit verschijnsel niet zoo gunstig, doch ook het zilver had eene aanzienlijke vastheid verkregen.

Na het lezen dezer proeven werd ik in mijne boven (*a*) gemaakte gevolgtrekking bevestigd, doordien bij de weinige oppervlakte, die eenige ijzerdraden in Stratingh's proef opleverden en bij den tegenstand, welken het water, waarmede de buis gevuld was, tegen het indringend vocht aanbood, de reductie niet dan langzaam (*na eenige dagen*) heeft kunnen plaats grijpen. Vandaar was de metaalstaat zoo volkomen en vandaar gewaagt waarschijnlijk Stratingh van geen verdoffen der kleur of vervallen des metaals tot poeder. — Ik nam mij nu, na al het vermelde overwogen te hebben, voor, om proeven te nemen over de volgende punten.

I. Wat is 'er van het indringen der koperoplossing in de buis met zuiver water gevuld

a. zonder ijzerdraden,
b. met ijzerdraden,
c. met ijzervijlsel,

en welke veranderingen geschieden 'er in beide laatste gevallen aan het ijzer.

Bij deze proeven moeten voorts het ijzerdraad en het ijzervijlsel op verschillende afstanden van de blaas geplaatst worden, om te zien.

II. Wat men te denken heeft van de werking van het ijzer zoowel op de oplossing *buiten* de buis als op het vocht *in* de buis.

III. Wat geschiedt bij gelijke proeven met eene buis gevuld met lood-oplossing, waarin eene buis geplaatst wordt met water en zink, door blaas gesloten?

IV. Om meer bijzonder den afstand te bepalen, waarop de werking blijft bestaan, moeten de volgende proeven genomen worden:

a. Tus-

a. Tusschen de omgekeerde lood-oplossing en eene zinkplaat verschillende lagen van gaas te plaatsen ;

b. Even zoo van papier, enz.

V. Wat gebeurt 'er bij bekleeding des metaals met vernis, b. v. gom elast. ?

VI. Wat geschiedt 'er door tusschenkomst van andere metalen, b. v. vertind ijzer verguld koper, enz.?

VII. Welken invloed heeft de warmtegraad, het licht, enz. op alle deze proeven ?

Hoewel reeds verscheidene proeven betrekkelijk deze punten genomen hebbende, voorzie ik nog niet, wanneer alle, die ik voorgenomen heb, zullen ten einde gebragt zijn. Meer dan eene soort van werkzaamheid zal dit kunnen blijven vertragen. Het is daarom, dat ik nu geef, wat ik thans konde, in de hope, dat ook anderen en meer ervarenen hunne bevindingen aan het publiek zullen mededeelen. Proeven van dezen aard, hoe eenvoudig en gemakkelijk te nemen, zijn zeer zeker van grooter gevolgen, dan men algemeen onder de geleerden schijnt te meenen.

Ik eindig met de woorden van den voortreffelijken Tob. Bergman:

Qui primus limpido menstruo metallum ita corrodi viderit, ut opacum hocce ponderosissimumque corpus sensim, sed penitus oculos fugiat, posteaque e perlucido liquore, qui simplicem et homogeneam mentitur compagem, addito praecipitante idoneo, idem secerni et in conspectum iterum venire, hic, inquam, non potuit non valde obstupescere et rerum occultas mirari vires. (*Opusc. T. II. p.* 349.)

[Augustus 1826.]

PROGRAMMA

VAN HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Voor het jaar 1826.

(Vervolg van bladz. 237.)

De Vergadering is vervolgens overgegaan tot het kiezen van nieuwe Prijsvragen. Ingevolge haar besluit worden de vol-

volgende Prijsvragen, met uitloving der gewone gouden medaille, op den stempel des Genootschaps geslagen, voorgesteld, om beantwoord te worden vóór of op den 1 October 1827, behalve N°. 32 en 33, welke voor eenen onbepaalden tijd zijn uitgeschreven.

NATUURKUNDIGE VRAGEN.

1. Wat mag men met grond, voor de dadelijke toepassing, van Sir H. Davy's beveiligingsmiddel voor het koper der schepen verwachten?

Is de snelle aangroeijing van schelpdieren en zeeplanten, gelijk sommige meenen, in der daad als een noodzakelijk en onvermijdelijk gevolg dezer beveiliging aan te merken, of zoude men door eene doelmatige aanvoeging of wijziging van het beschermend metaal dit kwaad kunnen voorkomen?

In hoeverre stemt de Galvanisch-Electrische Theorie, volgens welke Davy de beveiliging van het koper door eenig ligter oxideerbaar metaal tracht te verklaren, met dadelijke proefnemingen overeen; en is de eenvoudige leer der scheikundige verwantschappen niet genoegzaam ter verklaring van dit verschijnsel?

Het Genootschap verlangt dit, voor ons Vaderland zoo gewigtig, onderwerp niet alleen door proefnemingen in het klein genomen, maar liefst ook door proefnemingen met schepen in het werk gesteld, duidelijk ontwikkeld te zien, zonder dit laatste echter als een volstrekt beding der bekrooning te stellen.

2. Naardien de ondervinding geleerd heeft, dat niet alle soorten van koper tot het bekleeden van schepen even geschikt zijn, maar de eene soort, het Engelsche koper b. v. veel eerder verteerd en onbruikbaar wordt, dan de andere, b. v. het Zweedsche koper; zoo wordt gevraagd, welke de oorzaak zij van dit verschijnsel; of het minder voldoende koper ook andere metalen bevat, uit welker tegenwoordigheid men deszelfs mindere geschiktheid tot het bedoelde oogmerk zoude kunnen afleiden; en welke middelen 'er zijn, om deze vreemde bestanddeelen af te scheiden en het koper voor scheepsbekleeding volkomen geschikt te maken.

3. Naardien eene volledige, en op alle voorkomende gevallen toepasselijke wiskundige theorie der wind-watermolens, vooral van die met hellende en staande schepraden, ons nog ontbreekt, vraagt het Genootschap eene wiskundige theorie der wind-watermolens, vooral van die met staande en hellende schepraden, in alle derzelver deelen, als wieken, gaande werk en schepraden beschouwd. Men wenscht het voordeeligste zamenstel van alle deze verschillende deelen ontwikkeld, en de nieuwste verbeteringen in het molenwerk, elders gemaakt, overwogen, en zoo zulks nuttig werd bevonden, op onze molens toepasselijk gemaakt te

zien.

zien. Voorts begeert men, dat deze theorie, aan de praktijk, zoo veel de gebrekkige toestand der laatste zulks toelaat, getoetst, en uit dezelve duidelijke en voor elk bevattelijke regelen afgeleid worden, op dat deze theorie tot rigtsnoer zoude kunnen strekken bij het ontwerpen en beoordeelen van wind-watermolens, zoowel wat de windkracht, als de hoeveelheid water tot eene zekere hoogte in eenen gegevenen tijd opgebragt, betreft.

4. Eene verbetering uit te vinden, en aan te brengen aan de zee-barometers; in het bijzonder eene zoodanige, waardoor dezelve meer geschikt worden tot eene naauwkeurige waarneming der hoogte van de vloeistof in de barometerbuis, en derzelver kleinste verandering, ondanks de beweging van het schip. De eerprijs zal hieraan toegewezen worden, wanneer uit proeven, welke het Genootschap zal laten doen, blijkt, dat de barometer dit voordeel boven andere bekende zee-barometers bezit.

5. Daar het bekend is, dat de warmte aan de Kunstmagneten hunne kracht ontneemt; en het aan den anderen kant, uit de proefnemingen van Scoresby en Erman (men zie *Edinb. Phil. Journal Vol. IV.* en *Abhandlungen der Königl. Akademie der Wissenschaften in Berlin* 1814—1815. bladz. 134.) schijnt te blijken, dat de warmte niet alleen de werking van het aardmagnetismus op ijzer bevordert, maar zelfs, dat men door middel der warmte aan het ijzer blijvende magneetkracht kan mededeelen, terwijl het daarentegen weder eene bekende daadzaak is, dat de intensiteit der magneetkracht onzer aarde toeneemt naar de Polen, waar de meeste koude heerscht, zoo wordt gevraagd, hoe al deze schijnbare tegenstrijdigheden te vereffenen zijn, en of de nieuw ontdekte galvanisch-magnetische en thermo-electrische verschijnselen hierover ook eenig licht zouden kunnen verspreiden.

6. Welke is de oorsprong der Zandheuvels, die zich van het *Gooiland* af, door de Provincie van *Utrecht* zuidoostwaarts tot aan den *Rijn*, en vervolgens weder noordwaarts door de *Veluwe* tot aan de boorden van den *IJssel* uitstrekken, met insluiting der vlakte, door welke de *Isuntersche* beek vloeit, en de *Eem* zich vervolgens in de Zuiderzee ontlast. — Wat heeft men voorts te denken van de *Granietblokken*, welke zich, in afgerolde gedaante, van grooteren of geringeren omvang, somtijds als geheele beddingen in dezelve vertoonen? Tot welk nuttig gebruik dienen de bestanddeelen dezer heuvels thans, en is dit ook nog voor verdere uitbreiding vatbaar?

7. Welke zijn de onderscheidene rassen van Schapen, die in de noordelijke Provincien van ons Vaderland gevonden worden? Waarin verschillen dezelve van elkander, inzonderheid ten aanzien van de hoeveelheid en hoedanig-

heid

Leyden of Haarlem voor den geest. Zouden wij dan ook daar niet denzelfden uitslag wenschen, die ons en onzen vaderen is te beurt gevallen? Zou de Nederlandsche karaktertrek, door het gevoel van vroegeren nood gesterkt, om steeds de hulp en toevlugt te wezen, dan bij het nageslacht geheel zijn uitgewischt? Neen! uit andere landen mogen 'er uitgaan, om de vijanden der Grieken te dienen en het bloedbad der Christenen te helpen vergrooten; zulke ontaarden, op welke de vloek der menschheid rust, tele onze vaderlandsche bodem niet! Neen toonen wij, dat het bloed der vaderen door onze aderen vloeit; dat nog een Nederlandsch hart in ons binnenste klopt; dat wij ook door eendragtig hulpbetoon nog magtig zijn! Wat zouden wij wel wenschen, indien eens ons het lot bedreigde, dat onze broeders drukt? Komt dan, wie nog offers, klein of groot, aan de menschheid brengen kan en wil; de geachte verzamelaars onzer liefdegaven staan gereed, om ook thans tot ondersteuning der Grieken, uwe giften in te zamelen, om aan de wijze bezorging der Hoofd-Commmissie, in 's Gravenhage gevestigd, te worden toevertrouwd."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
27	29. 9 29. 9½ 30. 1	62 66½ 59	Z. W. W. W. t. Z.	's morg. reg., voorm. tusschenb. een weinig regen, verder wolken, harde wind, 's av. held.
28	30. 1¾ 30. 2 30. 2	60 67 55	Z. W. Z. W. t. Z. Z. W.	's morg. dampig, verder bew., namiddag omtr. held., 's avonds helder.
29	30. 2 30. 2 30. 1	58 66½ 57	Z. Z. Z. O. O. Z. O.	's morgens zeer dampig, verder omtrent helder.
30	29. 9 29. 9 29 8¾	58 71½ 63	Z. Z. t. O. Z. Z. W.	tot even na den middag zeer helder, verder bewolkt, meest omtr. betrokken.
Octob. 1	29. 8¾ 29. 9 29. 9	64 68½ 63½	Z. O. O. Z. Z. O.	betrokken, in den namiddag zeer zware regen.
2	29. 9 29. 9½ 29. 9½	61½ 66 59	Z. W. t. N. N. W.	betrokken, 's nachts regen.
3	29. 9 29. 8¾ 29. 8¾	58 62 52	W. N. W. W. t. N. W. t. Z.	's morg. een weinig regen, voormidd. betrokken, verder bewolkt.

Bij dit No. wordt het Programma van de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* afgegeven.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE, VOOR HET JAAR 1826

N°. 44. *Vrijdag den 13den October.*

BERIGTEN.

OLDENBURG. Men zal zich herinneren, dat de Regering van dit Hertogdom den 16 November 1822 eene Prijsvraag heeft uitgeschreven ter beantwoording van eenige vragen over den aard en de besmettelijkheid der gele koorts. Twee honderd gouden Dukaten werden uitgeloofd aan hem, die haar het meest voldoend zoude beantwoorden. De beoordeeling werd opgedragen aan de Geneeskundige Faculteit der Universiteit te Berlijn. Uit haar berigt blijkt, dat 'er achttien Verhandelingen naar den prijs hebben gedongen, die aan eene werd toegekend, welke tot spreuk heeft: *opinionum commenta delet dies, naturae judicia confirmat.* Cic. De Schrijver van deze is C. C. MATTHAEI, Hofmedicus te Hanover.

Behalve de bekroonde Verhandeling werden 'er nog drie waardig gekeurd met lof vermeld te worden, en onderscheidde zich onder deze nog in het bijzonder, die, welke tot zinspreuk had: *Dinge, deren man seit langer zeit gewohnt ist, verursachen, wenn sie auch an sich schädlich sind, weniger Beschwerden, als ungewohnte.* Zij waren mede alle drie, als de bekroonde Verhandeling, in de Hoogduitsche taal geschreven.

Van die 'er nu nog overbleven, mogten 'er zes om eene of andere redenen eenige onderscheiding verdie-

 nen.

nen. Van deze waren drie in de Fransche, en de drie andere in de Engelsche taal opgesteld.

Dus van de achttien werden 'er tien bevonden, die min of meer voldoende waren. Eene belangrijke uitkomst bij zoo gewigtig een onderwerp. De bekroonde Verhandeling zal eerlang het licht zien, en terwijl de onbekroonde den Schrijvers terug worden gegeven, zal welligt ook deze en gene worden bekend gemaakt. Men mag dus zeker nog het een en ander verwachten, waardoor de Geneeskunde ook van deze zijde eene aanwinst zal doen.

[Het ware wenschelijk geweest, dat bij een onderwerp van zooveel belang en bij hetwelk niet alleen de Geneeskundigen, maar ook geheel het publiek zooveel belang heeft, dat de Schrijvers de Latijnsche taal gebezigd hadden, dat althans de bekroonde Verhandeling in die taal geschreven ware, om des te spoediger algemeen bekend te worden. Doch, wij hebben tegenwoordig te vaardige vertalers om lang te moeten wachten, terwijl ook de Hoogduitsche taal vrij algemeen gekend of verstaan wordt.]

GENT *den 3den October*. Heden ten 3 ure na den middag is het ten dienste der Hoogeschole alhier gebouwd Paleis ingewijd en had de overdragt van het Rectoraat en de uitreiking der toegewezen Medailles aan de studerende jeugd plaats. Bij die gelegenheid hield de aftredende Rector Magnificus, Prof. KESTELOOT, twee Redevoeringen, eene in het Nederduitsch en eene in het Latijn, welke zijn opvolger Prof. HAUFF kortelijk beantwoordde. In de Faculteit der Wijsbegeerte en Letterkunde, werden de Prijsverhandelingen van den Heer P. C. VAN DE VELDE, Stud. te Utrecht en van den Heer L. P. MORTIER, Stud. alhier, van gelijke verdiensten bevonden; het lot was den laatsten gunstig, die de gouden Medaille ontving, terwijl de eerste een eervol bewijs zal erlangen. Ook eene Verhandeling van den Hr. B. TEN BRINK, studerende te Groningen, werd met eene gouden Medaille bekroond. Het Collegie van Curatoren heeft ter eere dezer plegtige inwijding een' maaltijd aan de stedelijke Regering gegeven, waarop omtrent 100 gasten genoodigd waren, en bij welken toasten ter eere van Z. M. als oprigter der Hoogeschool, van de Regering, door

wier

wier mildadigheid het Paleis is gesticht, van de Ministers Repelaer van Driel, Falck en van Gobbelschroy en van den Bouwkundige Roelandt werden toegebragt; zijnde de laatste door den Heer Falck, na eene sierlijke voor de vuist uitgesproken redevoering, ingesteld.

Sneek *den 3den October.* Heden overleed alhier, in den ouderdom van ruim 38 jaren, Mejuffrouw Fenna Mastenbroek, die zich bij het Nederlandsch publiek gunstig heeft bekend gemaakt, door het schrijven en in 't licht geven van onderscheidene verdichte verhalen, die zich door derzelver zedelijke strekking zoowel als onderhoudenden stijl, en echt Nederlandsch karakter om strijd tot eene nuttige lectuur, ook bij de jeugd, aanbevelen, boven zoovele zoutelooze vreemde, als dagelijks worden overgebragt. Niettegenstaande haar zwakkelijk ligchaam, dat voor langdurige sukkelingen, in weerwil van de beste pogingen der kunst, bezweek, haar veelligt niet zou veroorloofd hebben, hare verdere loopbaan met dien ijver te betreden, welken hare geest wenschte, is haar vroegtijdig afsterven een wezenlijk verlies voor de Nederlandsche Letterkunde, die aan goede en rijpe voortbrengselen in dit vak minder rijk is, dan die onzer naburen. In 1815 kwam zij als Schrijfster met een geschrift ten voorschijn getiteld: *Lectuur voor Vrouwen, bestaande in onderscheidene verhalen ter veredeling van het hart*, waarvan in het volgend jaar een tweede deel volgde. In het laatst van 1817 verscheen hare *Wilhelmina Noordkerk*, een Nederlandsche Roman, die, zoowel als het vorig werk, een' tweeden druk beleefde. Vijf jaren later gaf zij *Zedelijke Verhalen uit den Bijbel voor vrouwen en meisjes* in het licht en in 1823 het *Onderhoud voor huisselijke en gezellige kringen*, welke bundel verhalen met een tweede deel in 1825 besloten werd. Ook was men aan hare vlijt verschuldigd het *Jaarboekje door Natuur en Kunst aan genoegen gewijd*, dat in 1824 uitkwam, en door hare veelvuldige betrekkingen met onderscheiden Nederlandsche Schrijvers, Dichters en Dichteressen onder haar bestuur, eene fraaije verzameling jaarlijks kon geworden zijn van derzelver voortbrengsels. Hare wandel beantwoordde aan de lessen, in hare geschriften medegedeeld, en in den gezelligen kring was zij

bijzonder welkom, uithoofde van de onderhoudende manier, waarop zij ook mondeling door ernstige en boertige verhalen denzelven wist te verlevendigen.

's GRAVENHAGE *den 2den October.* De, sedert eenigen tijd, te Groningen heerschende ziekte (*) steeds blijvende voortduren, zoo heeft Z. Exc. de Minister van Binnenlandsche Zaken het nuttig geoordeeld, dat omtrent derzelver oorzaak, gevolgen, uitwerkselen, tegenwoordigen toestand, vermoedelijken duur, de middelen om dezelve, zoo mogelijk, in het vervolg voor te komen, en verdere omstandigheden te dezen, een meer bijzonder en naauwkeurig onderzoek door deskundigen worde gedaan; en heeft Z. Exc. goedgevonden, daartoe eene Commissie te benoemen, bestaande uit de Presidenten der Provinciale Geneeskundige Commissien van Groningen, Overijssel, Vriesland en Drenthe, en uit dien van de Plaatselijke Commissie te Groningen, ten einde dit onderzoek, onder het voorzitterschap van den Heere Referendaris voor de zaken der Geneeskunde bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, *in loco*, te bewerkstelligen, en daarvan een wetenschappelijk rapport aan evengemeld Departement in te zenden; zullende deze Commissie op den 6den October aanstaande zich te Groningen moeten bevinden, om alsdan een' aanvang met hare voormelde werkzaamheden te maken.

AMSTERDAM *den 6den October.* De Nederlandsche Kunst heeft in den loop dezer week alhier twee verliezen geleden: vooreerst door den dood van den Hr. JACOB ERNST MARCUS, die den 2den dezer in den ou-

(*) Uit publiek gemaakte lijsten blijkt, dat te Groningen (bevolkt met ruim 28,000 zielen) van 6 Junij tot 21 September zijn overleden niet minder dan 1125 menschen, zijnde in dien tijd geklommen van 19 — 175 wekelijks; 't welk ongelukkig sedert weinig schijnt afgenomen, en althans het getal der zieken niet verminderd te zijn; ofschoon door de edelmoedige aanbieding hunner diensten van de Hn. Dr. VAN DER PANT, en de Kandidaten BEYEN, VAN DER LEEUW, SCHELTEMA, NYHOFF en TURK van Utrecht; Dr. DE RAM van Bergen op Zoom; HONLET, PEETERS, LYON, NELES, WAUTHIER en REYNE van Leuven en verscheiden Gezondheids-officieren, die zich derwaarts begeven hebben, in de Geneeskundige hulp gelukkiglijk moge voorzien wezen.

ouderdom van 52 jaren overleed, en de Graveerkunst als hoofdvak met zeer goeden uitslag beoefende, maar tevens van zijne bekwaamheid als Teekenaar voldingende bewijzen heeft geleverd. Hij was op St. Eustatius geboren, maar verliet, op negenjarigen ouderdom, dit eiland, en begaf zich herwaarts, waar hij, in de gronden der teekenkunst door GOBLÉ onderwezen, aan de leiding van den beroemden Plaatsnijder R. VINKELES werd toevertrouwd, bij welken hij zes jaren als kweekeling doorbragt. Dat dit onderwijs niet zonder vrucht is geweest, bleek uit den gouden Eereprijs en gedenkpenning, dien hij bij de Stads Teeken-Academie alhier en bij het Teeken-Genootschap *Kunst zij ons doel*, van welk laatste hij met den Landschapschilder FOCK oprigter was, behaalde, en uit de menigvuldige fraaije platen, die hij sinds geleverd heeft; waaronder men (behalve goede prenten en portraiten in boekwerken) twee naar schilderijen van JAN STEEN, twee naar teekeningen van J. CATS en ook het portrait van den beroemden V. KOEHOORN naar NETSCHER, bijzonder onderscheidt. Zijn in 1817 ondernomen en sedert voortgezet Prentwerk, getiteld: *Studiebeelden en Fragmenten*, waarvan vele door hem naar 't leven geteekend en vervolgens in het koper gebragt werden, en waaronder verscheiden portraiten van Kunstenaars voorkomen, handhaafde zijn roem als Teekenaar en Graveur, en deed hem bij de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem, die vroeger hem reeds eene remuneratie toewees, haren zilveren Medaille verwerven. Zijne verdiensten werden ook erkend door zijne benoeming eerst tot Lid van de Vierde Klasse des Koninklijk Nederlandschen Instituuts en later tot onderwijzend Medebestuurder bij de Koninklijke Academie der beeldende Kunsten alhier. Het in evenredigheid van andere kunstvakken hier te lande zoo schraal beoefenen der Plaatsnijkunst doet zijn verlies, op mannelijken leeftijd, dubbeld gevoelen. Het ander gemis voor de kunst is het overlijden op gisteren van den 80jarigen Heer CORNELIS BUYS, die in den raad van bestuur van de genoemde Academie eene plaats bekleedde, welke hij als teekenaar van Academiebeelden, Landschappen en Stadgezigten in den smaak van J. VAN DER HEYDEN en naar schilderijen van onderscheiden Meesters, ten volle verdiende. Eerst was hij tot de Schilderkunst opgeleid, maar be-

bepaalde zich later bijna geheel tot de teekenpen en wel tot het onderwijzen van derzelver behandeling, waarin hij vele verdienstelijke leerlingen heeft nagelaten. (*)

HAARLEM. Onderstaanden brief verleenen wij gaarne eene plaats, daar alleen door de wisseling van gevoelens dikwijls de waarheid ontdekt wordt.

Aan den Redacteur van den *Letterbode*.

De Briefschrijver, die zich teekent Q. N., goed gevonden hebbende een antwoord op de wederlegging van zijnen eersten brief in uw geacht Weekblad te doen plaatsen, zoude ik zeer gaarne de discussie over deze materie, zijne argumenten een voor een opnemende, met hem vervolgd hebben: want men moet eene zoodanige correspondentie niet als een twistschrift beschouwen, maar als eene ontwikkeling van de gronden eener gezonde critiek in 't vak van oude historische gedenkstukken, welke niet als een questie van koophandel met handschriften en quitantien behoort bewezen te worden, maar met het aanvoeren van zulke argumenten, die een kenner en beoefenaar dezer wetenschap voor volledig houdt; dan het is geen gelijke letterstrijd, dien ik gedwongen ben te voeren, zoo lang de schrijver zijn' naam schuil houdt. Hoe zeer zoude ik mogelijk beschaamd staan, van mij gewaagd te hebben met iemand, die veel meer schijnt bekend te zijn met de plegtigheden, die bij alle de Ridderorders gewoonlijk in acht genomen werden, dan de mij bekende bronnen ons opleveren, met iemand, die in de critiek der stukken, die voor echt of onecht moeten gehouden worden, voor geen Professor Bondam behoeft achter uit te staan. Dan de ophelderingen en daarop gebouwde argumenten hebbe ik slechts naar mijne maat van kunde in deze zaak kunnen ontwikkelen, ik moet mij nu daaromtrent aan de uitspraak van het publiek onderwerpen. Evenwel wil ik gaarne mijne critiek intrekken, daar, waar ik den zin van den briefschrijver niet regt mogt gevat hebben, volgens dien regel, *Quisque est interpres verborum suorum*; doch ik kan niet

(*) Zie omtrent deze beide kunstenaars VAN EYNDEN en V. D. WILLIGEN Geschiedenis der Vaderlandsche Schilderk., Deel III. bl. 30 en 179.

met geen stilzwijgen laten voorbijgaan, dat de Briefschrijver mij in staat oordeelt, om niet in ernst te meenen, 't geen ik op bl. 38 en 73 gezegd heb. Ik heb nergens een vermoeden van onopregtheid tegen den Briefschrijver te kennen gegeven, en heb dus dezen onedelmoedigen trek niet verdiend; — of was het dan zoo ongerijmd te gelooven, dat alle oude Registers van Ridderschappen, alle gedenkstukken van Tournooijen bewaard werden in het lokaal, waarin het archief der Ridderschap bewaard werd, al is het, dat de Ridderschap eerst sedert het einde der vijftiende of begin der zestiende eeuw een vast ligchaam van staat uitmaakte en dus eerst sedert dien tijd een doorloopend Register gehad heeft? Ik zie daar niets onwaarschijnlijks in, en betuige alsnog *in ernst* te gelooven, dat dit archief de geschiktste bewaarplaats voor zulke oude gedenkstukken was.

De tweede stelling, die ik niet in ernst kon gemeend hebben, zoude zijn, dat Antony van Lynden op grond van het quaestieuse Register in de Ridderschap van Holland zoude geadmitteerd zijn. De Briefschrijver wil met het voorbeeld van andere vreemde geslachten, die in de Ridderschap van Holland geadmitteerd zijn, mijne conclusie dien aangaande omver werpen, dan ik zou denken, dat hij dezelve veeleer meer kracht gegeven heeft.

Wie toch, die met de Vaderlandsche Historie eenigzins bekend is, kan onkundig zijn van de moeite, welke het aan Prins Maurits gekost heeft, om de Heeren van Marquette en Aerssens in de Ridderschap van Holland te doen admitteren; — hoe zelfs tweemaal zijn dringend aanzoek daartoe werd afgeslagen, en hoe die admissie niet anders dan als 't ware met geweld van de Ridderschap werd afgeperst; en nog niet anders, dan onder voorbehoud van eene *acte van non-praejuditie*, welke dus werd aangeheven: „ Alzoo volgens de oude Privilegien, Regten, „ Vrijheden en loffelijke observantien dezer landen niemand toe en komt, noch en competeert „ het recht, om onder de Ridderschap en Edelen van „ Holland en Westvriesland beschreven te worden, „ dan alleen de geenen, die gebooren Hollanders zijn, „ van oude adelijke en *Ridderlijke Hollandsche stammen* enz." (zie Wagenaar *Vad. Hist.* Dl. 10.)

De Heer van Kronenburg was mede onder de

genie; die zich tegen de admisfie dier Heeren verzet hadden, doch liet zich eindelijk, met betuiging, dat hij dit ongaarne deed, door het gezag van Prins Maurits overhalen, maar, indien hij zelf in het geval dezer Heeren geweest ware, en tegen de usantiën der Ridderschap op persuasie ware geadmitteerd geweest, zoude de tergiversatie, die hij deed blijken, om zich naar den wil van Prins Maurits te schikken, hem kwalijk gepast hebben, en de alsdan gegronde reproche van den Stadhouder op den hals gehaald hebben.

Maar deze *acte van non-praejuditie* strekte tot het zekerste bewijs, dat dit aannemen van vreemde Ridders iets nieuws was en dat de toenmalige Leden der Ridderschap elkander voor Ridders van *Hollandschen Stam* hielden en erkenden; doch mij is geen andere grond bekend, waarop de Heer Antony van Lynden voor een' Edelman van Hollandschen stam kon aangezien worden, dan alleen het quaestieuse Register van St. Jacobs Broederschap. Zijn vader toch, die de zevende afstammeling was van dengenen, die daarin vermeld wordt, was eerst in de Ridderschap van Utrecht en daarna in die van Gelderland, gelijk zijne voorzaten, beschreven, en men moet tot het quaestieuse Register opklimmen, om den naam van Lynden onder de Hollandsche Ridders te vinden. Hoe meer men dus deze zaak van nabij onderzoekt, hoe meer grond 'er voor mijn vermoeden gevonden wordt. 'Er bestaat dus geene reden, om niet in ernst te meenen, hetgene ik op bl. 73 gezegd hebbe, maar daarenboven, een eerlijk man spreekt zoo als hij denkt. Het zoude mogelijk zijn, dat mijne kennis voor die van den Briefschrijver zoude moeten onderdoen; maar in goede trouw en waarheidszin wijk ik hem geen duim breed uit den weg.

En nu beoordeele de kundige Lezer, of ik, (gelijk de Briefschrijver wil) den twijfel omtrent het bewust Extract door mijn geschrift nog versterkt hebbe; dan de aanmerkingen en redeneringen, die hij in dezen laatsten brief gebezigd heeft, zullen (naar mij dunkt) daartoe weinig bijbrengen.

Hij stelt niet alleen daarin zonder eenig bewijs, dat Butkens zich omtrent oude handschriften kon bedriegen, maar voegt 'er nu bij, *dat hij ook niet naauwkeurig geweest is in zijne afschriften, daar hij in een ander stuk voor Leusdiniae gelezen en gesteld heeft Lindiniae.*

In-

Indien de Briefschrijver met meer naauwkeurigheid de noot gelezen had, die ik in N°. 35 van den *Letterbode* onder den brief van den Professor Bondam gesteld heb, zoude hij (geloove ik) deze aanmerking teruggehouden hebben. Butkens kende het origineel charter niet dan door een afschrift, dat hem geleverd was en de schuld van onnaauwkeurigheid valt dus op dien onbekenden afschrijver B. van Wijck, maar niet op hem. Hij werd daardoor in den waan gebragt, dat de Heerlijkheid van Lynden, die toen met het in later eeuwen opgekomen geslacht van Lynden niets gemeens had, onder de giften van de Kerk van Utrecht behoord had, eene zaak, die voor dat geslacht vrij onverschillig was. Waar is nu de stelling bewezen, dat Butkens zelf niet naauwkeurig geweest is in zijne Afschriften?

En hier mede neme ik afscheid van den Briefschrijver.

's Hage den 4 Oct. 1826.

F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

PROGRAMMA

VAN HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Voor het jaar 1826.

(Vervolg en Slot van bladz. 254.)

GENEESKUNDIGE VRAGEN.

12. Daar sedert eenigen tijd de zoogenoemde ijlhoofdigheid der dronkaards (*Delirium tremens*, *Delirium potatorum*) de aandacht der Geneeskundigen meer dan gewoonlijk tot zich trekt; zoo vraagt het Genootschap:

Komt deze ziekte werkelijk meer dan in vroegeren tijd voor, of zijn de Geneeskundigen 'er door eenige uitgegevene waarnemingen meer opplettend op geworden?

Indien zij thans meer dan voorheen wordt waargenomen, moet men dit toeschrijven aan het vermeerderd misbruik van sterke dranken of aan eenige andere oorzaak?

Waarin bestaat het eigenaardige dezer ziekte, waardoor zij

zij zich van andere, met haar verwante, onderscheidt? Welke geneeswijze verdient bij de tegenstrijdige gevoelens, welke daaromtrent bestaan, op gronden, uit rede en ondervinding afgeleid, aangeprezen te worden.

Het Genootschap verlangt, dat het gestelde omtrent de beste geneeswijze ook door naauwkeurige eigene waarnemingen van den Schrijver bevestigd worde?

13. Kan men uit de statistieke opgaven met genoegzame zekerheid opmaken, dat het aantal dood geboren, of binnen de eerste vier en twintig uren na de geboorte gestorvene kinderen, in de laatste jaren, in ons land aanmerkelijk is toegenomen? Zoo ja, bij welke vrouwen of voor de eerste maal barende, of die reeds meermalen gebaard hebben, wordt dit verschijnsel meest waargenomen? Welke zijn deszelfs natuur- of zedekundige oorzaaken? en wat behoort 'er gedaan te worden, om deze oorzaken te doen ophouden en alzoo te zorgen, dat 'er niet meer zoo veel kinderen onder of kort na de geboorte sterven?

14. Daar, in de laatste jaren, zich eene heerschende ziekte onder de Paarden, in onderscheidene streken van Europa, vertoond, en zich ook tot ons Rijk uitgestrekt heeft, terwijl de verwoestingen, door dezelve aangerigt, haar de aandacht allezins waardig heeft gemaakt;

Zoo wordt gevraagd:

Welke zijn de verschijnselen en het beloop dezer ziekte? Welk is haar aard, en welke verscheidenheden hebben onderscheidene tijden, plaatsen en omstandigheden daarbij doen waarnemen? In hoe ver is zij alleen als eene heerschende, of tevens als eene besmettelijke ziekte te beschouwen? Welke zijn hare, zoo afgelegene als naaste, oorzaken? Welke Geneeskundige behandeling heeft de ondervinding, als de meest gepaste, doen kennen, en welke middelen en maatregelen kunnen 'er worden aangewend en genomen, om den voortgang en de uitbreiding der ziekte te beperken, en derzelver schadelijke gevolgen te verminderen?

Is dezelfde ziekte vroeger, vooral ook hier te lande, heerschende geweest? Zoo ja, welke waarnemingen zijn 'er wegens dezelve en hare gelukkigste behandeling opgeteekend, en bekend?

15. Daar het gebruik van de *Levertraan (oleum jecoris Aselli)*, volgens de waarnemingen van eenige kundige en geloofwaardige Geneesheeren, bij eene beginnende Rachitis, ja zelfs reeds aanmerkelijk gevorderde weekheid der beenderen van kinderen, in eenige plaatsen van ons Vaderland, boven de tot dus verre daartegen aangewende geneeswijze, van het grootste nut bevonden is, en eene spoedige genezing heeft ten gevolge gehad, zoo wordt ter beantwoording voorgesteld:

1°. Eene korte en beredeneerde ontwikkeling van de tastbare hoedanigheden *(qualitates sensibiles)* van de Levertraan;

zoo

zoo als die onvervalscht voorkomt, alsmede eene naauwkeurige chemische opgaaf van derzelver bestanddeelen.

2°. Een Therapeutisch betoog, in hoe verre en op welke wijze dit voortbrengsel met de meeste waarschijnlijkheid op de versterking van het gansche gestel der kinderen werken, en vooral de zoo spoedige verbetering van het beengestel te weeg brengen kan.

3°. Eene opgaaf van getrouwe waarnemingen en beproevingen; zoo door den Schrijver, als, ware het mogelijk, hem door andere geloofwaardige Kunstbeoefenaren medegedeeld, waaruit de deugdzaamheid en de voordeelen van dit middel, bij bovengemelde ziekten, empirice toegediend, klaarblijkelijk bewezen en gestaafd worden.

4°. Of 'er zich ook omstandigheden voordoen, en wel, of 'er ook waargenomen is, dat men, met onpartijdigheid, zonde moeten besluiten, dat de Levertraan aan de dierlijke huishouding nadeelig geweest is, en schadelijke gevolgen heeft te weeg gebragt, vooral ook, of men daarvan belemmering of vertraging in de werking des eerste spijsverterings-ingewanden heeft bespeurd.

5°. Op welke meest geschikte wijze, en in welke hoeveelheid dit walgelijk middel aan den lijder kan en behoort te worden toegediend.

GESCHIEDKUNDIGE VRAGEN.

16. Welken invloed had het *Hanzee-verbond* op den voortgang, de vertraging en de voorwerpen van den *Nederlandschen handel*?

In welke betrekking stonden onze Koopsteden tot dat verbond en gedurende welken tijd?

17. Daar de meer belangrijke zeereizen der Nederlanders zoo zeer zijn, en nog worden in het licht gesteld, en 'er ook verscheidene landreizen door Nederlanders zijn gedaan, welke der vergetelheid verdienen ontrukt te worden; verlangt het Genootschap een verslag van alle eenigzins aanmerkelijke landreizen door Nederlanders, uit het Noordelijk en Zuidelijk gedeelte des Rijks gedaan, waarvan verhalen zijn in het licht gegeven, met aanduiding der uitgaven van dezelve, en met opgaaf van het meerder of minder belangrijke van den inhoud voor Aardrijks-, Land-, Volks- en Geschied-kunde en voor de Wetenschappen in het algemeen; en worden met landreizen bedoeld zulke, welke voornamelijk te land, schoon dan ook gedeeltelijk ter zee en te water gedaan zijn, en zulks tot het einde der achttiende eeuw. Om beantwoord te worden voor den 1sten October 1828.

18. Beschouwing van den inval en de vestiging der Noormannen in Europa, gedurende de achtste en volgende eeuwen.

wen; ten einde naauwkeurig te onderzoeken den invloed, welken dezelve op den staat van Europa in de middeleeuwen gehad hebben.

19. Wanneer is de onderscheiding der drie Grondmagten van den Staat in *wetgevende*, *uitvoerende* en *regterlijke*, ontstaan, en in het Staatsregt aangenomen; welken invloed heeft de leer van de afscheiding dier magten gehad op de inrigting der Europische en Amerikaansche Staten?

20. Daar vele openbare gebouwen in de Nederlanden voortreffelijke gedenkteekenen opleveren van de beoefening der Gothische Bouwkunst, verlangt het Genootschap een Geschiedkundig overzigt van de invoering en den voortgang van dezelve in hare verscheidenheden, opgehelderd door voorbeelden van gebouwen naar de grondregels der Bouwkunst beschouwd en beoordeeld, met opgave van de verdiensten der Nederlanders in dit vak, in vergelijking met den gelijktijdigen toestand dier Kunst in naburige landen.

21. Een algemeen overzigt van de *Regterlijke Instellingen* in de noordelijke gewesten van het Koningrijk der Nederlanden, gedurende den tijd van het Gemeenebest, met eene Regtskundige en Staatkundige beschouwing van derzelver waarde.

22. Een duidelijk en naauwkeurig verslag (zoo veel daartoe bescheiden te vinden zijn) van den staat der *Scholen te Utrecht*, in de tiende en elfde eeuwen; van de inrigting derzelve, de onderwerpen van onderwijs; de onderwijzers, die bij dezelve hebben uitgemunt; het nut, dat die Scholen mogen hebben te wege gebragt; den tijd van derzelver voortduring, en hoe zij vernietigd of vervallen zijn?

Ruetgerus of Rotgerus, in de Levensbeschrijving van Bruno, te vinden bij Leibnitz *scriptorum rerum Brunsvicensium Tom. I. pag.* 275, maakt gewag van eene *School te Utrecht*, onder den Bisschop Baldericus, waarvan ook meldt Heda, *Historia Episc. Ultraject. pag.* 75. Lanoy, *de scholis celebrioribus a* Carolo Magno *et post eum per occidentem instauratis. Cap.* 30, *pag.* 39. *Oper. Tom. IV. parte* 1. spreekt van de *School te Utrecht*, door Bisschop Adelboldus, of reeds door zijne voorzaten Ansfridus of anderen opgerigt; en Meiners in zijne *Historische Vergleichung der Sitten &c. des Mittelalters*; 2 *Band*, *pag.* 382, geeft op, als de meestbloeijende der Stiftscholen, ten tijde van Keizer Hendrik den I., de *School te Utrecht*.

WIJSGEERIGE VRAGEN.

23. Is het doel van den staat alleen, beveiliging van leven en van bezitting, en vermeerdering der middelen, welke tot onderhoud en veraangenaming van het leven kunnen die-

dienen, of is 'er een van hooger doel, in de zedelijke natuur des menschen gelegen, en zoo ja, tot welke, in het bijzonder voor het Staatsregt gewigtige, besluiten geleidt hetzelve?

24. Men verlangt een wijsgeerig onderzoek, aangaande het beginsel van het lijfstraffelijk regt, in eene beoordeeling der verschillende stelsels desaangaande, zoo als van *af te schrikken*, *voor te komen*, *te vergelden*, *te verbeteren*, *zich te verdedigen* enz.

25. Welke is de invloed van het gevoel voor het schoone op de zedelijke volmaking des menschen?

26. In welk een verband staan de bespiegelende Wijsbegeerte en de Wiskunde tot elkander? Welk is het nut, hetwelke beide wetenschappen uit dit verband kunnen trekken? Waarom is de beoefening der Wiskunde, ook afgezien van hare toepassing op de Natuurkunde, voor den Wijsgeer noodzakelijk, en welke middelen biedt de bespiegelende Wijsbegeerte aan, ter verdere uitbreiding en volmaking der zuivere Wiskunde?

27. Welke is het juiste *onderscheid tusschen verstand en rede?* Men verlangt eene naauwkeurige beantwoording dezer vraag, afgeleid uit de beschouwing van de natuur van den mensch, en in het bijzonder van deszelfs kenvermogen, en tevens eene beoordeeling van de verschillende bepalingen, welke de oude en nieuwe wijsgeeren vooral de laatste, van deze beide vermogens gegeven hebben.

LETTERKUNDIGE VRAGEN.

28. Daar sedert geruimen tijd het Latijn opgehouden heeft, de eenige taal der geleerden te zijn, en sommigen dit ten hoogste goedkeuren, gelijk het anderen ten sterkste misprijzen: zoo wordt gevraagd, *vooreerst*: welk nut of welk nadeel het onderwijzen en behandelen van letteren en wetenschappen in de hedendaagsche talen tot nu toe aan gebragt hebbe; en *ten tweede*: of 'er in de letteren en wetenschappen vakken zijn, voor welke de volkstaal gebruikt, en andere, voor welke de Latijnsche taal behouden dient te worden; zoo ja: welke die vakken zijn, en op welken grond die onderscheiding steune?

29. In hoeverre kan men, uit de zangen van Ossian, den oorspronkelijken aanleg, de zeden, gebruiken, regeringswijze der Germaansche volken leeren kennen?

VOOR DE ACTA LITERARIA.

30. *Historia critica cum Ionum tum Dorum, adjecta utrorumque comparatione in moribus, institutis, rebusque gestis.*

31. *Quamnam vim Epicuri philosophia habuit in mores et ipsam adeo Rempublicam Romanorum?*

32.

32. *Critica instituatur disquisitio de fide Polybii tum Livii in gravioribus bellorum Punicorum rebus enarrandis.*

33. *Quae fuerit* domestica *Ciceronis vita, cum ex aliis antiquitatis monumentis tum maxime ex ipsius explicetur Ciceronis scriptis.*

34. *Disputatio critica de Sophrone Mimographo.*

Terwijl voor eenen onbepaalden tijd zijn uitgeschreven de twee volgende prijsstoffen:

35. Wat is *de Waarheid*, en welk is derzelver onderscheidend kenteeken (criterium)? Men verlangt een geschiedkundig overzigt en eene beoordeeling van de pogingen welke de oude en nieuwe wijsgeeren, ter beantwoording van deze vraag, gedaan hebben, waaruit in het bijzonder blijkt, of de kritische wijsgeerte en de verschillende wijsgeerige scholen, welke haar, tot op onzen tijd toe, zijn opgevolgd, meer licht en naauwkeurigheid hieromtrent gegeven hebben, terwijl men in het bijzonder (als eindbesluit wenscht aangewezen te zien den graad van waarde, welken, ten aanzien van de waarheid, de menschelijke kennis heeft en kan hebben.

36. *Memoria Ludovici Caspari Valckenaerii.*

37. *Cum deperditum Aristotelis opus* Πολιτειῶν *adeo celebratum sit, ut praestantissimum fuisse videatur, et Casaubonus ejus fragmentorum collectionem tantum inchoaverit: caetera ejus fragmenta, tum in ipsius Aristotelis scriptis, tum in aliis auctoribus latentia conquirantur, et cum Casauboni inventis conjungantur. Quibus copiis rite dispositis, porro de illius operis consilio, ratione et ambitu probabiliter disputetur.*

38. *Collectis diligenter, quae veterum Pythagoreorum nomine ferantur, scriptis fragmentisque, critica instituatur de eorum auctoritate disquisitio.*

Aan de voldoende beantwoording van ieder dezer vragen of verhandeling over ieder dezer onderwerpen, zal de gewone eerprijs toegewezen worden; — op de gewone voorwaarden. (Zie dezelve *Alg. Konst- en Letterb.* 1824, Dl. II, bl. 323 en 324).

Op deze algemeene vergadering zijn tot gewone leden verkozen, en hebben die verkiezing aangenomen:

C. Backer, Jur. Utr. Doctor en Advokaat te Amsterdam.

C. Bijl, Schout bij Nacht, en Lid van 's Rijks Hoog Militair Geregtshof, te Utrecht.

Steven Jan Matthijs van Geuns, Jur. Doctor en Advokaat te Utrecht.

G. Groen van Prinsterer, Litt. Hum. Phil. Theor. et J. U. Doctor en Advokaat te 's Gravenhage.

Johan de Kanter Phil. zoon, Lector in de Wis- Natuur- en Sterrekunde te Middelburg, Lid en Secretaris van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen en Lid Correspondent der eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut; te Middelburg.

J. L. Kesteloot, Medicinae, Chirurgiae et Art. Obst. Doctor, gewoon Hoogleeraar in de Geneeskunde aan 's Rijks Hoogeschool te Gent, Lid der Koninklijke Academie van Wetenschappen en Letteren te Brussel, Lid van het provinciaal Geneeskundig Bestuur van Oostvlaanderen enz.

H. W. Lantsheer, Kapitein ter Zee, Adjudant van Z. M. den Koning en Directeur voor de Zaken van de Marine, te 's Gravenhage.

N. Messchaert, Predikant en Schoolopziener te Rotterdam.

Molhuijsen, Predikant te Deventer.

G. J. Mulder, Med. et Art. Pharm. Doctor en Lector bij het Bataafsch Genootschap van Proefondervindelijke Wijsbegeerte, te Rotterdam.

Hendrik Rudolph Trip, Kolonel der rijdende Artillerie, Directeur van het Departement van den Grootmeester der Artillerie te 's Gravenhage.

Mr. Rudolph van Olden, Raad en Generaalmeester der Munt te Utrecht.

J. L. C. Schröder van der Kolk, Med. et Art. Obst. Doctor te Amsterdam.

W. Vrolik, Med. Doctor te Amsterdam.

G. de Wal, Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid aan 's Rijks Hoogeschool te Groningen.

De Directie heeft dit jaar tot hare medeleden gekozen den Heer J. van den Velden,

en als tweeden Secretaris van het Genootschap

Jhr. Karel Baron van Goltstein, substituut-Officier bij de Regtbank van eersten aanleg, te Utrecht.

Op de laatstvorige algemeene vergadering van 25 Junij 1825, zijn tot leden verkozen en hebben de verkiezing aangenomen:

H. Camerlingh, Luitenant Kolonel der Genie te Gorinchem.

J. A. Dompeling, Hoogleeraar in de Wijsbegeerte, Wis- en Natuurkunde te Deventer.

C. Faber van Riemsdijk, Advokaat te 's Gravenhage.

A. Goekoop, Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, te 's Hertogenbosch,

J. J. Haus, Phil. et J. U. Doctor, Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid te Gent.

S. Karsten, Litt. Hum. Doctor en Praeceptor der Latijnsche scholen te Utrecht.

J. J. Raepsaet, Staatsraad in buitengewone dienst, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en van de Academie van Kunsten en Wetenschappen te Brussel: — te Oudenaerden.

WEEK-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Octob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
4	29. 7½ 29. 7 29. 7	54½ 61 48½	W. N. W. W. W. Z. W.	bew., meest omtr. betrokken.
5	29. 6¾ 29. 7 29. 7¾	53½ 52 48½	W. N. W. W. W. N. W.	tot in den namiddag regen, verder zware regenbuijen, 's avonds met wind.
6	29. 9½ 30. 0¾ 30. 1	48½ 52 46	N. W. N. N. W. N. t. O.	wolken, tot even na den middag zeer buijig, 's avonds omtrent helder.
7	30. 1 30. 1 30. 0¾	49 58½ 49½	W. Z. W. Z. W. t. W. Z. W. t. Z.	meest omtrent helder.
8	30. 0 30. 0 29. 8¾	51 62 54½	Z. Z. W. Z. t. W. Z. Z. W.	bewolkt, 's nachts regen.
9	29. 8 29. 8 29. 7½	56 59 48	Z. Z. W. W. W. Z. W.	's morgens regen, voormiddag bew., namiddag regen, 's av. zware regenbuijen.
10	29. 7¾ 29. 7 29. 7¾	48 5[illegible]½ 61	Z. W. Z. Z. Z. W.	voormiddag buijig, verder betrokken, 's namidd. regenachtig.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826

N°. 45. *Vrijdag den 20sten October.*

BERIGTEN.

PARYS. Men verspreidt hier een voor de Letterkundige wereld zeer belangrijk berigt, wanneer het zich bevestigt, dat namelijk de Abt ROSSI te Pisa in een klooster der Capucijnen vijftien verloren gegane boeken van LIVIUS Geschiedenis zou ontdekt hebben.

—— Bij de Academie der Wetenschappen alhier zijn twee Correspondenten benoemd, voor de Wiskundige wetenschappen de Heer PLANA en voor de Werktuigkundige wetenschappen de Heer BRUNEL, bekend door zijne mechanische uitvindingen en de ontwerper van de onderaardsche brug, onder den Teems.

HAARLEM. Onderstaanden voor het algemeen belang niet ondienstig achtende, ruimen wij eene plaats hier in.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer!

Bij het zeer algemeen gebruik der *Zwavelzure Chinine*, zoo dat het bijna onmogelijk wordt aan de aanvrage daarnaar te voldoen, komt mij het volgende

„ Dicite! quid statis? Nil vos movet anxia mater?
„ Nil tangit mea fors? Fenna! — sed heu! —
(quid ago?
„ Scilicet ipsa oculos moribundos misera Fennae
„ Non dextrâ pressi — non ego mortis onus,
„ Quâ potui, exemi — non circumfusa lacertis
„ Semianimi natae basia mille dedi!
„ Non ego vota meae, tremebundis edita labris
„ Audivi donec deficerent animi!
„ Non gelidos sensi quod frigus corripit artus,
„ Et: proles, dixi, non reditura, vale! —
„ Quot mihi languenti, quot tunc solamina, nata,
„ Reddebas, frustra quae revocâsse velim.
„ Et studeo et nequeo. Superat dolor impius artem.
„ Mens stupet. Exagitor, consiliumque fugit." —

Sic huic fundenti gemitus, altumque querelis
Aethera complenti presserat ora sopor.
Quâ solâ poteras artus reparare, quietem
Hanc dederas, mundum qui regis, Alme Pater! —
Dormit et ante oculos recubantis fulget imago
Quam mater numquam cernere desierat.
In somnis mater visa es tibi cernere natam,
Ast non pallentem, non macie invalidam.
Adstat qualis erat cum primo blanda puella
Primaevos ludos tempore relliquerat,
Tecta rubore genas et purpureo narcisso
Dulcia labra, vagâ colla tegente comâ,
Cervicem roseam rutilo circumdata amictu
Pectoris et nivei, plena decoris, ebur.
Adstat muta prius, tandemque silentia rumpens:
„ Quid sine fine doles? Desine, mater!" ait,
„ Desine constanti mater! turbare querelâ,
„ Cui Deus et lethum gaudia mera tulit,

„ Quam

„ Quam nunc *Elysium* manet et nemora alta piorum;
„ Est mihi cum *Cleevâ*, *Myrtide*que una domus,
„ Mi nota est *Sappho*, *Myro*, *Schuermannia* clara,
„ Quasque alias dulcis detinet *Aspasia*.
„ Quid frustra revocas, veluti brevis umbra fuissem?
„ Vivo! — ne doleas! mortua cur videar?
„ Vivo aeterna animo, nec tantum in aetheris oris,
„ Nos et terra manet. Hic quoque luce fruor.
„ Et potui et feci ne me mortalia fata
„ Opprimerent, tumulumque ingenio supero;
„ Quem ne flere velis. Grates te reddere summo
„ Auctori rerum, mater amata! decet,
„ Tam longae in terris debeo cui tempora vitae;
„ Qui me languentem non prius abripuit
„ Quam potui dixisse: Vale! sat gloria! vixi,
„ *Frisia!* sat vixi, sat mea *Sneca*, tibi!
„ Tuque igitur lesso fessos renovare quiete
„ Ne dubites artus! tristitiam fugito!
„ Vive diu, charo, genitrix dilecta, marito!
„ Et reliquae soboli! mater amata! vale!" —
Dixit et attonitam et cupientem dicere: „Fenna!"
Deserit altricemque, et superos repetit.

Ast vos, o Cives! tumulum ne spernite divae
Quae vobis promsit munera larga penu;
Candida quae vobis morum praecepta reliquit
Quae quisque observans commoda magna ferat;
Cui non virgineâ terebantur tempora telâ,
Sed scriptis potuit quae superare viros.
Hanc colite et vobis *vivet post funera virtus*.
Hanc colite, o digna est, cujus in ore lepos.
Sed, cineri inferias, video, portare paratis. —
Ne lautas nimis! — Fenna modesta fuit.
Vos igitur quos ista juvant; vos lilia blanda
Texite, fragrantesque, ultima dona, rosas

[illegible], violis mixtis, dignum exornate ſepulchrum:
„ *Jam tua,*" dicentes, „ *molliter oſſa cubent!*"
Quod ſi vos magnam parvo dignetis honore,
Praeclarum ſignet litera parva locum:
„ *Sermo cujus apum ſpirabat roscida mella,*
„ *Quum nunc exſtinctam Friſia moesta gemit,*
„ *Hic jacet, ait melior non pars hâc ſtringitur urnâ:*
„ *Vitam* FENNA *novam repperit ingenio.*"

P. CAMPER.
Scripſi Zutphaniae, *Ph. Th. M. L. H. D.*
A. D. IV Idus Octobres.
A. P. C. N. CIƆIƆCCCXXVI.

PROGRAMMA

VAN HET

GENOOTSCHAP

TER BEVORDERING DER HEELKUNDE

TE AMSTERDAM,

VOOR DEN JARE 1826.

Het *Genootſchap ter bevordering der Heelkunde* te Amſterdam, heeft op Maandag den 4den September 1826 deszelfs Algemeene Vergadering in het *Athenaeum Illustre* dezer ſtad gehouden, onder voorzitting van den Hoogleeraar G. Vrolik, welke deze Vergadering met eene gepaste aanſpraak opende; waarbij hij te kennen gaf, dat het Genootſchap, ſedert deszelfs laatstgehouden Algemeene Vergadering, het verlies had te betreuren van drie zijner Leden, zijnde de Heeren:

J. Puyn, Stads Heel- en Vroedmeester te Haarlem, Lid van het Genootſchap ſedert het jaar 1802,

J. Heller, Stads en 's Lands Med. Doctor in de Willemſtad, Lid van het Genootſchap ſedert het jaar 1814.

A. Schouman, Heel- en Vroedmeester te Dordrecht, Lid van het Genootſchap ſedert het jaar 1824.

Hij gedacht hierbij tevens, en deed regtmatige hulde aan derzelver bijzondere wetenſchappelijke verdiensten.

De Secretaris deed vervolgens verſlag van de handelingen des Genootſchaps gedurende het verloopen jaar, waaruit on-

onder anderen bleek, dat op den bepaalden tijd waren ingekomen twee Verhandelingen; de eerste onder de zinspreuk:

Nescia praeteriti, fallacis coeca futuri,
Progenies ovo vix bene tuta suo est.

terwijl de tweede tot zinspreuk had:

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas.

ter Beantwoording der vraag:

„ Onder de verschijnselen, die, staande de pogingen der „ Natuur ter uitdrijving van de voldragene vrucht, plaats „ hebben bij vrouwen, wier bekken door voormalige En- „ gelsche ziekte, of welke andere oorzaak, aanmerkelijk „ vernaauwd en misvormd is geworden, verdient bijzondere „ opmerking het doorgaans gebrek aan regelmatig met kracht „ toenemende weeën, gelijk die eener natuurlijke baring, „ zoodat niet zelden vier, vijf, ja meer dagen besteed „ worden, om den inwendigen staat der teeldeelen tot die „ ontwikkeling te brengen, welke anderzins meermalen „ bij barende binnen een enkel uur daaraan te vin- „ den is.

„ Het Genootschap dit verschijnsel verlangende opgehelderd te zien, vraagt onder uitloving van deszelfs zilveren Medaille, voor een voldoend antwoord:

„ Welke is de reden van deze onregelmatige weeën?

„ Wat is derzelver eigenaardig kenmerk?

„ Zijn zij in de gegevene omstandigheden voor- of na- „ deelig, ter mogelijke bevordering van de geboorte eener „ levendige vrucht?"

om beantwoord te worden vóór of op den 1sten Januarij 1826.

De schriftelijke adviezen van geraadpleegde leden des Genootschaps voorgelezen zijnde, werd bevonden, dat men voor de bekrooning was, waarmede zich de Vergadering vereenigde, en alzoo het uitgeloofde eeremetaal toewees aan den Schrijver, welke bij het openen van deszelfs verzegeld biljet bleek te zijn de Heer A. van Solingen, *A. L. M. Medic. et Philos. Doctor, Hoogleeraar in de Geneeskunde aan 's Rijks Universiteit te Leuven.*

Het verzegeld biljet der tweede Verhandeling werd staande de Vergadering verbrand.

Op de vraag.

Naardien het Genootschap geslaagd is in het bekomen van een voldoend antwoord (*) op de prijsvraag over eene beknopte, doch zooveel mogelijk volledige beschrijving van den natuurlijken staat der gewrichten, en derzelver omringende deelen, alsmede van de verschillende gebreken, welke aan dezelve kunnen voorkomen, zoo wel met betrek-

(*) Dit antwoord is gedrukt, en wordt uitgegeven bij den Boekverkooper R. J. Berntrop.

trekking tot derzelver oorzaken, en kenteekenen, als tot de beste Schrijvers, welke over deze stoffe behooren geraadpleegd te worden, meent het, als gevolg daarvan, eene tweede prijsvraag te kunnen uitschrijven, welke zich uitsluitend tot eene rationele behandeling en geneeswijze van deze gebreken bepaalt.

Het Genootschap meent alzoo de kundigste en ervarenste van deszelfs Leden, en verdere Nederlandsche Heelkundigen te moeten opwekken, ter bearbeiding van dit hoogst gewigtig leerstuk.

Het vraagt derhalve:

„ Eene op te voren gelegde gronden berustende practi-
„ sche Verhandeling over de geneeswijze der verschillende
„ aan de gewrichten voorkomende gebreken, gestaafd door
„ eigene waarnemingen en die van anderen."

wederom geen antwoord ingekomen zijnde, en de Vergadering deze vraag echter van veel belang beschouwende, heeft besloten, dezelve voor een' onbepaalden tijd op te hangen. De eereprijs aan de bekroonde Verhandeling verbonden, is eene gouden Medaille ter waarde van 30 Dukaten en het accessit eene zilveren, beide op den stempel des Genootschaps geschroefd.

Voorts herinnert het Genootschap aan de nog loopende Prijsvragen:

I. „ Daar het kunstmatig aanleiding geven tot eene vroeg-
„ tijdige geboorte, bij groote vernaauwingen van het bek-
„ ken, of om andere gewigtige redenen, volgens hetgene
„ Denman, en naderhand verscheiden andere Kunstoefe-
„ naars, daaromtrent ter onzer kennis hebben gebragt, en
„ waarvan Reisinger in zijn werk *Uber die kunstliche*
„ *Frühgeburt*, ons een volledig verslag heeft geleverd,
„ thans, in Engeland voornamelijk, vele voorstanders en
„ navolgers vindt, maar echter het oordeel der Verlos-
„ kundigen in het algemeen, over het veilige en doelmatige
„ dezer zaak, nog zeer veel uit een loopt; zoo looft het
„ Genootschap deszelfs Zilveren Medaille, benevens tien
„ gouden Dukaten, uit aan dengenen, welke het grootste
„ en beste getal eigene Waarnemingen, tot dit onderwerp
„ betrekkelijk, bij hetzelve zal hebben ingeleverd."

II. „ Alhoewel de behandeling der wonden in de laatste
„ eeuw veel gewonnen heeft door het achterlaten van zalven,
„ van geestrijke vochten en andere zamengestelde Genees-
„ middelen, zoo blijft echter noch altijd de vraag, of ook
„ niet de hedendaagsche zoo algemeene en gebruikelijke
„ geneeswijze voor verbetering vatbaar zij; zoodanig, dat
„ in de plaats van een droog en dekkend, en derhalve
„ enkel negatief werkend verband, geneeskrachten zouden
„ kunnen aangewend worden, geschikt om, bij kleine won-
„ den, de ontsteking geheel, en, bij grootere, het bui-
„ tensporige dier werking te beteugelen, en daardoor zoo-

„ wel

„ wel de uitputting der krachten, als gevaarlijke zenuw-
„ toevallen voor te komen, en tevens de genezing te be-
„ spoedigen.

„ Het bevochtigen der wonden met zuiver water, ge-
„ durende twintig eeuwen met een gelukkig gevolg be-
„ kroond, en door de jongste ervaringen ten sterkste aan-
„ geprezen, schijnt dan ook in vele gevallen boven het
„ enkel pluksel verband de voorkeur te verdienen.

„ Nogtans levert mede het groeijend rijk een aantal voort-
„ brengselen op, wier werking, door het geneeskundig
„ oordeel bestuurd, van heilzame gevolgen zoude kunnen
„ zijn, en deswegens verdienen, meer, dan tot heden
„ toe geschied is, aan het licht gebragt te worden.

„ Om deze reden stelt het Genootschap de volgende vraag
„ voor:

„ Wat leeren de geneeskundige, of andere Schriften der
„ Oudheid, omtrent het gebruik van versche planten, of
„ derzelver uitgeperst sap, in de behandeling van wonden?

„ Welke is ten dezen opzigte de geschiedenis der onbe-
„ schaafde volken?

„ Hoedanig is de gemeene ondervinding en het daarop
„ gevestigd volksgevoelen, in eenige deelen van *Europa*,
„ bijzonder in ons Vaderland?

„ Welke planten verdienen, op grond van ervaring, bo-
„ ven andere den voorrang; bij welke soort van wonden en
„ in welk tijdperk hebben deze of gene de meest heilzame
„ werking?"

Om alle dubbelzinnigheid te vermijden, dient bij de be-
antwoording dezer vraag het karakter der planten naauw-
keurig bepaald, en de twijfelachtige afgescheiden te wor-
den van de volkomen gekende.

Het Genootschap verlangde de beantwoording dezer vraag,
onder uitloving van eene gouden Medaille ter waarde van
dertig dukaten, op den stempel des Genootschaps geschroefd,
aan den Schrijver van het meest voldoend en goedgekeurd
antwoord, vóór of den 1sten Januarij 1827.

III. „ Terwijl het niet ontbreekt aan een goed aantal
„ van beschreven en met goed gevolg verrigte Heelkuns-
„ tige Operatien van allerlei aard, zoo maakt echter de
„ operatie der Traanfistel hiervan eene in het oog loopen-
„ de uitzondering; zoo zelfs, dat de uitnoodiging van dit
„ Genootschap, reeds in den jare 1801 bij deszelfs Jaarlijksch
„ Programma gedaan, en waarvan hetzelve de mededeeling
„ van verscheidene zoodanige operatien verwachtte, tot
„ heden toe is onvoldaan gebleven. Intusschen, daar de
„ Traanfistel onder die gebreken behoort, welke gansch
„ zoo zeldzaam niet zijn, en 'er zich dus eene overvloe-
„ dige gelegenheid aanbiedt, om de genezing van dit ge-
„ brek, volgens de eene of andere aangeprezen methode
„ te ondernemen, zoo meent het Genootschap te mogen

„ vooronderstellen, dat het vele onzer Vaderlandsche Heel-
„ meesters aan ruime ondervinding in dit gedeelte der Ope-
„ rative Heelkunde ook geenszins zal ontbreken, en looft
„ dus uit deszelfs zilveren Medaille en tien gouden duka-
„ ten, aan dengenen, die vóór of op den 1sten Januarij
„ 1827, aan hetzelve zal hebben medegedeeld het grootst
„ aantal van gedane zoowel mislukte, als gelukkig geslaagde
„ operatien der Traanfistel, tevens met derzelver naauw-
„ keurige en beredeneerde beschrijving, en vooral ook met
„ eene bepaling der voor- en nadeelen van de eene metho-
„ de van opereren boven eene andere; gegrond op het
„ beloop en de verschijnselen, bij ieder afzonderlijk geval
„ waargenomen."

Als nieuwe prijsvraag wordt de volgende voorgesteld, om beantwoord te worden voor op den 1sten Januarij 1828, onder uitloving der zilveren Medaille aan den Schrijver van het meest voldoend antwoord.

„ Daar het Genootschap geslaagd is in het bekomen van
„ antwoord op de vraag over de kenmerken, oorzaken en
„ gevolgen der onregelmatige weeën, bij kwalijk gevormde
„ bekkens, zoo wordt gevraagd: of 'er middelen kunnen
„ en behooren aangewend te worden ter opheffing dier on-
„ regelmatige pijnen, en of onder deze omstandigheden het
„ bespoedigen der verlossing door de krachten der Natuur
„ verkieslijk zij voor de barende en dienstig tot behoud
„ van het leven der vrucht? zoo ja; welke middelen hier-
„ toe te kiezen zijn?

„ Wat men vooral te denken hebbe over het gebruik van
„ het *Moeder-koorn* (*secale cornutum*)? Van welke kenmer-
„ ken dit Moeder-koorn voorzien moet wezen? Wat men
„ weet van den aard, eigenschappen en werkingwijze van
„ dit koorn? In welke gevallen het te stade komt? In wel-
„ ken vorm en tot hoe groot eene gift het mag worden
„ aangewend, bij de verschillende ligchaamsgesteldheid der
„ barenden? Welke nadeelige gevolgen men van deszelfs,
„ hetzij ontijdig of in te groote gift aangewend, gebruik
„ te vreezen hebbe? Welk nut alzoo het practisch gedeelte
„ der Verloskunde uit dit alles trekken kan?"

Het Genootschap, van opgemelde besluiten kennis gevende, heeft gedacht, als voormaals, daarbij te moeten voegen: dat geene, dan Nederlandsche Heelkundigen, zullen toegelaten worden te dingen naar eenigen eereprijs van hetzelve, hoegenaamd; — dat men geenerlei geschriften zal aannemen, ten zij gesteld in het Nederduitsch, en zeer leesbaar geschreven; — dat de Antwoorden op voorgestelde prijsvragen, gelijk ook de naar eene *Premie* dingende bijzondere Verhandelingen en Verzamelingen van Waarnemingen, met eene zinspreuk moeten onderteekend zijn, en vergezeld gaan van een verzegeld biljet, ten opschrift hebbende dezelfde zinspreuk, en inhoudende den Naam, Titel en Woonplaats

des

des Schrijvers; — dat alle Geschriften, zonder onderscheid, vrachtvrij moeten gezonden worden aan den Medebestuurder en Secretaris des Genootschaps J. N. Engeltrum; — dat alle bijzondere Verhandelingen, Waarnemingen, of Verzamelingen van Waarnemingen, uiterlijk vóór den eersten Julij van ieder jaar, moeten worden ingeleverd, begeert men, dat daarover beslist worde in de eerstvolgende Algemeene Vergadering, of dezelve geplaatst te zien in het naast uitkomend Deel der Werken van het Genootschap; — *dat alle stukken, welke het Genootschap worden medegedeeld, het volstrekte eigendom zullen zijn van het zelve, en derzelver Schrijvers daarvan geen afzonderlijk gebruik zullen mogen maken buiten deszelfs toestemming*; — dat alleen de goedgekeurde Prijsschriften, in hun geheel, door den druk zullen worden gemeen gemaakt, en men van de overige, voor zoo veel zulks noodig geoordeeld wordt, bij wijze van uittreksels, of aanmerkingen op het goedgekeurde Prijsschrift, den meest wezenlijken inhoud zal mededeelen; — dat men op dezelfde wijze zal handelen omtrent alle Geschriften, het Genootschap ter beoordeeling en gemeenmaking toegezonden, en niet vallende in den term eener volstrekte goed of afkeuring; — dat men echter altoos een' iegelijk deszelfs regt zal doen wedervaren, en ten dien einde van niets eenig gebruik maken, dan met melding van den naam des Schrijvers, als deze bekend is, en onbekend zijnde, van deszelfs zinspreuk, geplaatst onder zijne Verhandeling, Waarneming, Verzameling van Waarnemingen, of hoedanig Geschrift het ook zijn moge; — dat de verzegelde Biljetten der niet voldoend gekeurde Prijsschriften ongeopend zullen verbrand worden; — dat Bestuurders des Genootschaps niet zullen mogen dingen naar eenigen eereprijs van hetzelve; — dat ook aan geen' van deszelfs Leden zulks geoorloofd zal wezen, dan onder voorwaarde, dat zijn Prijsschrift, en het opschrift van het daarbij gevoegde verzegelde Biljet, een ander dan zijn gewoon *Cachet* drage, en met eene vreemde hand geschreven zijn; — dat eindelijk, de naam eens iegelijken, wien, uit welken hoofden ook, eene *Premie* geschonken wordt, ten spoedigste, door middel der gewone Tijdschriften, zal bekend gemaakt worden.

J. N. ENGELTRUM, *Secretaris.*

Amsterdam, den 26sten Sept. 1826.

PROGRAMMA DER HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN FRAAIJE KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Voor het jaar 1826.

De Hollandsche Maatschappij van *Fraaije Kunsten en Wetenschappen* hield, den 16den van Herfstmaand dezes jaars 1826,

1825, hare Jaarlijksche Algemeene Vergadering te Amsterdam, onder Voorzitting van den Heer Herman Haakman, die dezelve opende met eene Verhandeling ten betooge: *dat de Verlichting inschikkelijkheid jegens anders denkenden vordert.*

Nadat het Verslag van den Algemeenen Secretaris wegens de voornaamste handelingen der Maatschappij, sedert de laatste Algemeene Vergadering, den 17den van Herfstmaand des vorigen jaars te Rotterdam gehouden, en van haren tegenwoordigen staat, voorgelezen was, werd aan de Vergadering kennis gegeven, dat op de in den jare 1824 uitgeschrevene Prijsstoffen, als:

a. In het vak der Algemeene Taalkunde:

„ Welke is de wederzijdsche invloed van het Nationaal „ Karakter eens volks op zijne Taal, en van de Taal op het „ Volkskarakter?"

één antwoord was ingekomen, in de Fransche taal geschreven en geteekend:

Magnum iter ascendo; sed dat mihi gloria vires.—Propertius;

waaromtrent de uitspraak van Beoordeelaren is geweest, dat hetzelve niet voldoende was, om met den uitgeloofden Eereprijs bekroond te worden. en

b. In het vak der Theorie van de Schoone Kunsten buiten de Dichtkunst:

„ Welken invloed heeft het Christendom gehad op de „ Beeldende Kunsten, en in hoeverre is het uit zijnen aard „ geschikt, om dezelve te doen bloeijen of te doen verachteren? Welke proeven zijn 'er alreeds genomen, om „ de Klassische vormen op Christelijke voorstellingen toe te „ passen, en zoo men daarvan voor de Kunst eenig nut „ verwachten kan, wat behoort men daarbij dan in het oog „ te houden, wat te vermijden?"

insgelijks één Antwoord was ontvangen, onder de Zinspreuk:

De doelmatige ontwikkeling van het Schoonheidsgevoel alleen is de Bron, waaruit de bloei der Kunst in het algemeen, en dus ook die der Beeldende Kunsten in het bijzonder voortvloeit.

doch dat de meerderheid der Beoordeelaars gemeend heeft, aan hetzelve geen' Eereprijs te kunnen toewijzen.

De naambriefjes, behoorende tot deze Verhandelingen, werden ongeopend verbrand, en is door de Vergadering besloten, om de laatstvermelde Vraag:

„ Welken invloed heeft het Christendom gehad op de „ Beeldende Kunsten, enz."

andermaal uit te schrijven, om beantwoord te worden, vóór of op den 1sten van Louwmaand, 1828.

Voorts werd kennis gegeven, dat de Schrijver van de in de vorige Algemeene Vergadering voorwaardelijk bekroonde Fransche Verhandeling, *over de vereischten der beschrijvende Poëzij in onderscheidene dichtsoorten, opgehelderd door voorbeelden uit oude, latere en hedendaagsche Dichters*, den hem

hem aangeboden buitengewonen zilveren Eerpenning heeft aangenomen, en is bij de opening van het Naambiljet gebleken, dat de Schrijver zich noemt M. Baillet, wonende te Montpellier.

De volgende Vragen zijn voorgesteld, om beantwoord te worden, vóór of op den 1sten van Louwmaand 1828, in het vak der Wijsbegeerte:

Eene Verhandeling over de vereeniging van Vaderlandsliefde en Wereldburgerschap.

over de Theorie der Dichtkunst:

„ Welke zijn de voornaamste vereischten van het Blijspel, „ met opgave, van hetgene in dit vak door de Nederlanders gedaan is, en wat 'er verder noodig zoude zijn „ om eene Nationale School voor het Blijspel te vormen?"

voor een Dichtstuk: *Misfolunghi.*

De Maatschappij looft haren gouden Eerepenning, ter innerlijke waarde van dertig gouden Dukaten, uit aan den Schrijver van het der bekrooning waardig en best gekeurde stuk, op ieder der bovengemelde onderwerpen, en eenen zilveren, van gelijke grootte en gelijken stempel, aan den Schrijver van het insgelijks goedgekeurde, en der bekroonde Verhandeling of Dichtstuk het naast bijkomende stuk.

Alle stukken, welke naar den Prijs dingen, zullen leesbaar en naauwkeurig, doch met eene andere hand, dan die des Opstellers, moeten geschreven zijn, zoowel wat den tekst en de noten, als wat de verbeteringen en veranderingen aangaat. De stukken zullen met eene Zinspreuk, en niet met den naam des Schrijvers, onderteekend moeten zijn; maar, in een bijgevoegd verzegeld briefje, hetwelk dezelfde Zinspreuk tot opschrift heeft, zullen de voor- en toenamen en woonplaats des Schrijvers vermeld moeten worden.

De naambriefjes, behoorende tot die stukken, aan welke geen prijs wordt toegewezen, zullen, in tegenwoordigheid der Leden, op de Algemeene Vergadering, ongeopend verbrand worden.

De Schrijvers, welke naar den prijs dingen, en, vóór de uitwijzing van denzelven, zich, op eenigerhande wijze, als zoodanig, bij Beoordeelaren hebben doen bekend worden, zullen van denzelven, schoon zij dien waarlijk verdiend hadden, verstoken zijn.

De bekroonde stukken zijn de eigendom der Maatschappij, en worden onder hare Werken uitgegeven; zoodat niemand dezelve zal mogen laten drukken, dan met toestemming van Bestuurderen.

De Dichtstukken *moeten* opgesteld zijn in de Nederduitsche taal; maar de Antwoorden op de overige Vragen *kunnen* ook in het Latijn, Engelsch, Fransch of Hoogduitsch (dit laatste evenwel met Italiaansche letters) geschreven zijn; en moeten vrachtvrij, vóór of uiterlijk op den bovengemelden tijd, ingezonden worden aan den Algemeenen Secretaris der Maatschappij.

Tot Algemeenen Voorzitter der Maatschappij, voor het volgend jaar, is verkozen de Wel Eerw. Heer A. des Amorie van der Hoeven, Predikant bij de Remonstrantsche Gemeente, en tot Algemeenen Secretaris de Heer Mr. A. Bogaers, beide te Rotterdam; aan welken laatsten derhalve, gedurende het ingetreden Maatschappelijk jaar, alle brieven, stukken en antwoorden moeten worden toegezonden.

Eindelijk herinnert de Maatschappij, dat zij vóór of uiterlijk op den 1sten van Louwmaand, 1827, de beantwoording verwacht der volgende Vragen:

a. In het vak der Wijsbegeerte:

„ Wat is 'er van de hedendaagsche Volksverlichting en „ derzelver invloed op de Zedelijke gesteldheid, bijzonder „ in ons Vaderland; en welke middelen zouden behooren „ te worden aangewend, om dezelve uit te breiden of te „ wijzigen?"

b. In het vak der Nederlandsche Taalkunde:

„ Bestaan 'er in het algemeen, en meer bijzonderlijk na „ de vereeniging van de zuidelijke en noordelijk gewesten „ dezes Rijks, voldoende redenen, om de laatstelijk inge- „ voerde spelling onzer Taal te behouden en te handhaven, „ zoo als die is, of zijn er, in beiderlei opzigten, meer „ gewigtige redenen, om die spelling te wijzigen; en zoo „ ja, waarin zoude deze wijziging behooren te bestaan, „ en, behoudens den aard der Taal, gevoegelijkst kunnen „ gelegen zijn?

c. Over de Theorie van Stijl en Welsprekendheid:

„ Welke zijn de hoofdvereischte van den Historischen „ Stijl, en wie der Schrijvers, zoo van vroegeren, als „ van lateren tijd, hebben bij vergelijking de meeste der- „ zelve in hunne Geschriften vereenigd?

d. Voor Lofredenen:

I. Frederik Hendrik, *Prins van Oranje en Nassau.*
II. Hieronymus van Alphen.

Op last der Maatschappij:

J. VAN OOSTERWIJK BRUIJN,
Algemeene Secretaris.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Dissertatio inauguralis Botanico-medica de Thea, quam pro gradu Doctoratus in Academia Rheno-Trajectina publico et solemni examini submittit, CORNELIUS ADRIANUS BERGSMA, *Leovardia-Frisius. Trajecti ad Rhenum* 1825.

De proefschriften, welke op Hollandsche Universiteiten uitkomen, hebben zich altijd door de bijzondere vlijt aan

de bewerking van het onderwerp besteed, door soliditeit en letterkundige kennis grootendeels zeer voordeelig onderscheiden; en de voor ons liggende verdient in dit opzigt ook geroemd te worden; heeft dezelve alhier of daar eenige gebreken, wij willen die niet aanhalen, en ontschuldigen dezelve billijk, om de jeugd van den Schrijver. Op Duitsche Universiteiten daarentegen zien wij zoo dikwijls Dissertatien in het licht verschijnen, die van de kennis en geschiktheid der promoverende dubbelzinnige bewijzen geven, en de Faculteit niet tot eere verstrekken, op welker gezag dezelve gedrukt worden. Onder zulke bedroevende omstandigheden prijzen wij de voorzigtige handelwijze van zekere Academien, die den nieuwen Doctor veroorloven, om de verpligting tot het schrijven eener Dissertatie met geld af te koopen.

Het overige der aankondiging is een korte inhoud der genoemde Dissertatie.

(*Magaz. fur Pharmacie von* Geiger *Mai* 1826.)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Nederlandsche Milddadigheid.

Het is bekend, dat over eenigen tijd Penningen hier te lande zijn ingezameld ten behoeve der Waldensen in de Valleijen van Piemont, welke vooral moseten strekken, om een Hospitaal op te rigten, dat voor hen eene lang onvervulde behoefte uitmaakte; dat de Heer M. A. Pellegrin deswegens een welgeschreven werkje, ook ten voordeele derzelve, in het licht zond, en dat die inzameling ook aanleiding gaf tot eenen herdruk van Martinets Historie der Waldensen. Verblijdend is het, dat de Nederlandsche Milddadigheid zich over die verarmde Mede-christenen zooverre heeft uitgestrekt, dat het Hospitaal in de Hoofdplaats der Valleijen in volle werking is, zijnde tot het einde van Julij l. l. voor dezelve niet minder in de Nederlanden gegeven dan de aanzienlijke somme van f 42,598,54½ cents, benevens een kapitaal van f 13100, aan Certificaten Werkel. Schuld. Hoe men over den geest der eeuw en den heerschenden in ons Vaderland moge denken, het is opbeurend, dat weldadigheid de karaktertrek der Nederlanders is gebleven, dien geene omwentelingstijden konden uitwisschen, en die den duisterlingen on-

onzer dagen, al pogen zij denzelven listig van alle waarde te berooven, onwillekeurig in de oogen blinkt overal, waar nood hulp inroept.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Octob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
11	29. 9¼ 30. 0¾ 30. 0¼	63 64 57	Z. W. W. W. t. N.	bewolkt.
12	30. 0¾ 30. 1 30. 0½	61½ 63 62	Z. W. W. Z. Z. W.	's morg. betrokken, een weinig regen, verder bew., windrig, 's avonds harde wind.
13	30. 0 30. 1 30. 1¼	62 65 53	Z. W. W. Z. W. W.	harde wind, bewolkt, namidd. omtrent betrokken, 's avonds omtrent helder.
14	30. 2½ 30. 2½ 30. 2	48 58½ 54	Z. O. O. Z. O. Z. O.	omtrent helder, 's avonds betrokken.
15	30. 0½ 30. 0 29. 8	53 61 54	Z. O. —— Z.	tot in den namiddag zeer helder, verder bewolkt, 's avonds betrokken.
16	29. 7 29. 7 29. 8	54 66½ 61	Z. t. O. Z. Z. Z. W.	voormiddag omtrent helder, namidd. betrokken, regenachtig, 's avonds bewolkt.
17	30. 0 30. 0¼ 30. 0¼	49 61 56	Z. Z. O. Z. O. O. Z. O.	bewolkt, 's avonds betrokken.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

N°. 46. Vrijdag den 27sten October.

BERIGTEN.

Parys den 19den October. De beroemde Fransche Tooneelspeler TALMA, die bijna veertig jaren den roem des Franschen tooneels uitmaakte, is heden voor eene langdurige ziekte, met welker herstelling men zich eenigen tijd gevleid had, in een zeven-en-zestigjarigen ouderdom, bezweken. Het verlies, dat de kunst door zijnen dood lijdt, is onherstelbaar, te meer daar hem alleen het voorregt vergund scheen, dat zijn talent in den volsten glans meer dan ooit schitterde op een' leeftijd, dat het anders gewoonlijk sterk afneemt. Het *Theatre Français* zal tot na zijne begrafenis gesloten zijn, welke volgens zijne beschikking zal plaats hebben op het Kerkhof du Pere la Chaise, werwaarts zijn lijk onmiddelijk van zijne woonplaats zal vervoerd worden (*).

HAARLEM. Wij ontvingen onderstaanden Brief voor ons vorig No. te laat, maar verleenen denzelven nu gereedelijk eene plaats.

Aan

(*) Wij hopen een kort Levensberigt in een der volgende Nommers te geven.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer!

Ter opheldering van het gestelde in uw laatste No. van den 13den dezer, heb ik de eer Uw Ed. te verzoeken, wel zoo goed te willen zijn het volgende onder het oog uwer lezers te brengen. — Art. 185 van het Reglement op de Inrigting van het Hooger onderwijs, in de Zuidelijke Provincien, luidt als volgt: „ Bij het afgaan van den Rector, draagt deze de waardigheid aan zijnen opvolger over, bij eene Latijnsche plegtige Redevoering. Deze Redevoering moet bevatten: 1°. een Historisch Overzigt der lotgevallen van de Hooge School, gedurende het vorig jaar. 2°. eene vermelding van de Professoren, dat jaar overleden enz. De breedere of minder breedere behandeling dezer onderwerpen, en de beoordeeling, of dat Historisch Verslag op zich zelf als onderwerp eener Redevoering genoegzaam zij, of *met een ander onderwerp, ter keuze van den Redenaar*, kunne of moete vereenigd worden, is willekeurig."

Daar de Senaat nu voor de eerste maal, op den 3den October, in de nieuw gebouwde groote Gehoorzaal, bij toelating van een talrijk en aanzienlijk Publiek, zoude plaats nemen, had ik tot onderwerp mijner Redevoering gekozen, de uitdrukking of uitboezeming eener dankbare hulde aan Zijne Majesteit, aan het Collegie van Curatoren, aan het Stads-Bestuur enz. voor de weldaden, die, *en* Hoogleeraren, *en* de studerende jeugd, sedert de vestiging der Hooge School hadden mogen ontvangen.

Na voorafgaand overleg met den Wel Ed. Gestr. Heer Burgemeester, Curator J. van Crombrugge, na daarop gevolgde beslissing van Curatoren en gave toestemming van den *Senatus amplissimus*, alwaar die zaak nog ten overvloede ook behandeld is, werd 'er goedgevonden dit gedeelte mijner Redevoering, tot het Publiek gerigt, in de Nederlandsche taal uit te spreken; wordende volgens Art. 18 van gezegd Reglement aan Curatoren overgelaten, ten aanzien der Latijnsche taal de noodige vrijstellingen te geven; zoo als dit, bij dusdanige gelegenheid, onder andere te Leyden insgelijks heeft plaats gehad.

Het

Het overige gedeelte mijner te volvoeren taak, als uitsluitelijk bepaald tot Leden van Hooge Scholen, behelzende de lotgevallen der Academie gedurende het afgeloopen jaar, de aanspraken bij de Prijsdeeling aan de Heeren Studenten enz., heb ik in de Latijnsche taal afgehandeld.

Ik heb de eer, enz.

J. L. KESTELOOT,
afgetreden Rector Magnificus
sedert den 3den dezer maand.

Gent 16 Oct. 1826.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

STATISTIEK. Handboek voor Staatsmannen, Kooplieden, Fabrijkanten, Trafijkanten en Manufakturiers of Statistiek Tafereel der Nederlandsche Nijverheid door J. J. DE CLOET, Lid van de Koninkl. Maats. van Schoone Kunsten en Letterkunde te Gent, naar den tweeden druk uit het Fransch vertaald en met vele bijvoegsels vermeerderd door PAULUS VAN GRIETHUIZEN, te Utrecht bij S. Alter 1826 gr. 8vo. XXVIII en 270. bladz.

Sinds eenige jaren doet dit Weekblad alleen verslag van oorspronkelijke Nederlandsche werken; dat het bovenstaande, schoon oorspronkelijk in het Fransch geschreven, daartoe behoort, lijdt geen twijfel; en al ware dat origineel niet in Nederland uitgegeven, de bijvoegselen van den Vertaler alleen zouden het regt geven op vermelding. Wij kondigen dus gaarne dit Handboek van den Heer de Cloet, naar den tweeden druk door den Heer van Griethuizen vertaald, aan.

Vraagt men in het afgetrokkene, waartoe dienen eigenlijk alle die optellingen van producten, productieve kracht enz.? Zijn en blijven zij niet altijd, bij de grootste behoedzaamheid, zeer onnaauwkeurig, ten minste aan gedurige verandering en afwisseling dermate onderhevig, dat die berekeningen op het papier niet veilig door Staatslieden enz. kunnen toegepast worden op het gemeene leven? Ja, wat praktikaal heil is 'er van de geheele wetenschap der Statistiek bij gevolg te wachten, die zich alzoo alleen van de bespiegelende zijde luisterrijk zoude aanbevelen? Het is onze taak niet deze vraag te beantwoorden — evenmin als het onderzoek, in hoeverre de opgaven in dit Handboek voor-

komende op bescheiden en berekeningen rusten, welker gezag of juistheid niet kan in twijfel getrokken worden; maar, is de Statistiek een onontbeerlijke tak der Staatshuishoudkunde, welker wetenschappelijke behandeling en beoefening niet onverschillig mogen zijn; dan moet iedere bijdrage ook tot de Statistiek, welke den stempel draagt van zorgvuldig bearbeid te zijn, uithoofde der onnaauwkeurigheden daarin altijd op te merken, niet verworpen worden, maar welkom aan de belanghebbenden wezen.

Dubbel zij dit dan deze Bijdrage van den Heer de Cloet, welker juistheid door den Vertaler, die door de bijvoegselen toonde in onderscheiden takken der Nederlandsche Nijverheid bij lang geen vreemdeling te zijn, zeker is getoetst geworden. Deze aanteekeningen en bijvoegsels beslaan veel meer dan de helft van het voor ons liggend stuk.

Het geschrift van den Heer de Cloet is in 6 afdeelingen gesplitst, waarin gehandeld wordt 1. van de uitgebreidheid en verdeeling der Nederlanden; 2. van de bevolking; 3. van de voortbrengsels van den grond; 4. van de nijverheid; 5. van den koophandel en 6. van den buitenlandschen koophandel en de zeevaart. Hierop volgt een statistieke staat van de voortbrengselen van den grond, der delfstoffen, fabrijken, trafijken, manufacturen, nijverheid en koophandel der onderscheidene provinciën en koloniën.

Bij het doorloopen van deze lijst, rezen bij Rec. onderscheiden vragen op, of hier niet eene plaats vergeten, daar veelligt een enkele verkeerd geplaatst ware; maar behalve dat de Heer G. het ontbrekende aanvult of omtrent vele artikelen nader berigt geeft, Rec. kan in zoovele bijzonderheden niet treden; hij bepaalt zich dus bij de algemeene aanmerking op dezen staat, dat het bij artikelen, die op zeer vele plaatsen vallen, misschien beter geweest ware, even als omtrent de Brouwerijen, in 't algemeen te spreken, en zich niet met etc. te behelpen of liever voor overgeslagene porden te dekken.

De talrijke aanteekeningen en bijvoegselen hebben wij met genoegen gelezen; en, hoezeer men zou kunnen in het midden brengen, dat de beide Rapporten der gehouden Tentoonstellingen van Volksvlijt te Gent en Haarlem in zooveler handen zijn, dat de Vertaler deze aanteekeningen veilig had kunnen bekorten, door het achterlaten van de aanhaling derzelve, kan Rec. niet anders verklaren, dan dat hij oordeelkundig van dezelve tot zijn doel heeft gebruik gemaakt. Natuurlijk zijn deze aanteekeningen ongelijk van uitgebreidheid, enkele, zoo als over de Katoendrukkerijen (bl. 185) zijn meer uitvoerig.

Op deze aanteekeningen volgt een kort overzigt van den statistieken staat van het Koningrijk der Nederlanden, rusten-

tende op de grondslagen en bescheiden in het werkje van den Heer de Cl. aangenomen. Wij willen de uitkomst daarvan in eenige weinige regelen pogen mede te deelen.

De uitgebreidheid van het grondgebied is in 't geheel 1783 □ zeemijlen, waarvan de gezamenlijke hoeveelheid gronds eene ruimte beslaat van 4,280,732 bunders; de bevolking is 5,804,711, dus 3,250 op elke □ zeemijl.

De voortbrengselen van den grond en middelen van den landbouw vormen de begrooting van het kapitaal der grondeigendommen, dat in het geheel bedraagt *f* 1,871,966,150

De geheele zuivere opbrengst der grondeigendommen beloopt.......................... *f* 314,318,130

Daarvan gaan af voor onkosten enz....... *f* 211,058,745

waardoor het zuiver montant van opbrengst der grond-eigen-dommen wordt................*f* 103,259,385

De Delfstoffelijke voortbrengselen brengen een kapitaal in omloop van *f* 25,000,000, terwijl het verbruik van Zee- en Riviervisch op *f* 11,237,500 wordt berekend.

De verdiende daghuren der werklieden, ambachtslieden der kunsten en handwerken enz. worden, op het platte land en de steden zamengenomen, geschat op *f* 16,200,000, terwijl de jaarlijksche opbrengst der Manufacturen op *f* 300,000,000 berekend wordt en de winst derzelve op een derde.

De voordeelen van den binnenlandschen handel wordt begroot gelijk te staan met die der Manufacturen en dus op *f* 100,000,000 geschat, terwijl men rekent, dat 'er *f* 321,000,000 gereed geld in omloop is.

Eindelijk bedraagt volgens dezen staat het geheel beloop van den buitenlandschen koophandel en zeevaart, zoo van invoer en uitvoer over zee, als de waarde van vervoer over land *f* 250,000,000.

Elk beoefenaar der Staatshuishoudkunde prijzen wij dit Handboek ter lezing aan, zoo ter beproeving van de grondslagen en van de bescheiden, waarop de onderscheidene opgaven gevestigd zijn, als van de uitkomsten daarop gebouwd.

F.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Anecdota Hemsterhusiana. Ex schedis MSS., in bibliotheca Lugd. Batava servatis, collegit, disposuit et edidit JACOBUS GEEL, Pars I. L. B. *apud* Luchtmans 1825. XXVIII et 322 p. 8vo. maj.

De Heer Geel, wiens ijver wij de uitgave des ook in deze bladen (*A. L. Z.* 1825 No. 52) aangekondigden *Appendix Animad-*

madverſionum Hemſterhuſii in Lucianum te danken hebben, levert ons hier het eerſte deel der ſchatten van Hemſterhuis, die in de Leydſche boekerij ſchuilen, waarop nog een tweede en laatſte deel met de noodige *indices* en dergel. volgen zal. Wij zijn hiervoor den Heer G. te meer dank verſchuldigd, naarmate men ſinds langen tijd over het lot der achtergelaten papieren van Hemſterhuis in onzekerheid verkeerde en velen, zelfs in Holland, het verlies van het geheel betreurden.

In meer dan één opzigt is de voorrede gewigtig, welke de Heer G. de mededeeling van die geleerde ſchatten in het publiek doet begeleiden: want wij ontvangen hier eerst de lang begeerde berigten, omtrent het lot der nagelaten papieren van Hemſterhuis; wij vernemen vele belangrijke bijzonderheden over de manier en wijze, waarop Hemſterhuis zijne ſtudien voortzette, waardoor het bekende *Elogium Hemſterhuſii, auctore Ruhnkenio*, in meer dan één opzigt aangevuld en volledig gemaakt wordt, daar in hetzelve veel is overgeſlagen, wat op het wetenſchappelijk werken van dezen grooten man licht verſpreidt. Ten tijde, dat Wyttenbach (*Vit. Ruhnken.* p. 132) over het verlies van de papieren van Hemſterhuis klaagde, lagen zij reeds op de Leydſche boekerij, zonder dat men echter naauwkeurig den tijd kan bepalen, waarop zij met die boekerij vereenigd werden; dezelve valt klaar in de laatſte levensjaren van Ruhnkenius; doch de Heer G. kon hieromtrent in het midden brengen, dat reeds in 1791 een gedeelte der Hemſterhuſiaanſche boekerij in de Leydſche Univerſiteits bibliotheek was ingelijfd, en derzelver openlijk gebruik toegeſtaan; de voorhanden zijnde papieren werden in *twee* afzonderlijke banden gebonden. Volgens de verzekering van den Heer G. behooren de nagelaten boeken van Hemſterhuis mede tot de voorname ſchatten der Leydſche boekerij, en is zelfs door Ruhnkenius ſlechts op een klein getal dergenen de aandacht gevestigd, waarbij Hemſterhuis zijne eigenhandig geſchreven aanmerkingen gevoegd heeft. De Heer G. maakt, ten dezen aanzien, bijzonder opmerkzaam op een exemplaar van den *Protrepticus* van Jamblichus, welks rand Hemſterhuis met talrijke aanmerkingen beſchreven heeft, alsmede op een ander, waarop zich geſchreven aanmerkingen van Fabricius bevinden, over wier verlies de laatſte uitgever van dit geſchrift Kiessling (z. *praefat* p. IX) niet zonder reden klaagde. Wij hopen de gewigtige aanmerkingen dezer beide geleerden door de vlijt van den Heer Coppello, Rector bij het Haagſche Gymnaſium, te bekomen.

Wat nu verder de methode aangaat, volgens welke Hemſterhuis zijne Philologiſche ſtudiën inrigtte, in het bijzonder de ſchikking zijner aanmerkingen, uittrekſelen en dergel., men zal niet kunnen loochenen, dat de Heer G., die

die de nagelaten papieren en boeken van Hemsterhuis met zoo groote zorgvuldigheid onderzocht, zeker het best in staat was, hieromtrent voldoende en op toereikende gronden rustende bijzonderheden mede te deelen. Zoo verkrijgen wij hier voor de eerste maal eenige kennis nopens de Oostersche studien, waarop Hemsterhuis eenmaal nog jong zich met zooveel ijver toelegde, maar waarop hij later minder acht sloeg, omdat hij meende, voor zich engere grenzen in de wetenschap te moeten trekken, en zich tot de beoefening der Grieksche en Latijnsche talen te bepalen, om in deze zoo veel meer te kunnen uitrigten; (gelijk men weet, spreekt Ruhnkenius hiervan in het *Elogium Hemsterhusii* in het geheel niet); duidelijk verwijderden hem zijn navorschingen in de Grieksche oudheid allengs meer van de Oostersche talen, het Arabisch, Syrisch, Armenisch en Aethiopisch: — want van alle de genoemde talen zijn talrijke sporen in zijne schriften voorhanden. Gelijk hij in vroegere jaren den oorsprong van vele Grieksche woorden uit het Oostersch afleidde, kwam hij later op een' anderen weg, daar hij dezelve *grootendeels* onmiddelijk uit het Grieksch poogde afteleiden. Want, dat Hemsterhuis zoo verre ging, als velen zijner leerlingen later gedaan hebben, die, zonder 's meesters omzigtigheid en geleerdheid te bezitten, deszelfs beroemd stelsel van Analogie eene al te groote uitgestrektheid gaven, gelooft de Heer G. niet. Men vergelijke de belangrijke aanmerkingen van denzelven p. XI—XVI der *praefatio*.

Over de manier en wijze, waarop Hemsterhuis de ouden las, excerpeerde, of met aanmerkingen begeleidde, vernemen wij van den Heer G. het volgende. Grammatische opmerkingen, die hem onder het lezen voorkwamen, plaatste hij meestal in de *Thesauri* van Stephanus en Faber, maar het overige grootendeels in de bij elk auteur gevoegde *Indices*, en zoo kort in een getrokken, dat dikwijls weinige bladzijden toereikend waren, om de excerpten uit den geheelen schrijver te bevatten, en wel alles met eene buitengewoon duidelijke hand, tot in hoogen ouderdom geschreven. Hoewel nu Hemsterhuis met onvermoeiden ijver de schriften der ouden doorkroop, en een onberekenbaren *apparatus*, waarin ook alles ligt te vinden was, bijeengebragt had, ontbrak hem toch de „*promta scribendi facultas*" zoodat hij weinig ter nederschreef, dat hij vervolgens niet meermalen verbeterde of herstelde, ja hij was daarbij zoo angstig en naauwgezet, dat hij dikwijls iets geheel uitgewerkt, weder doorschrapte en omwerkte. Zoo vindt bij voorb. van eenige in druk uitgegevene aanmerkingen een dubbeld handschrift, waarvan echter geen van beide dadelijk ter drukperse is overgegeven, alzoo nog een derde moet bestaan hebben, naar hetwelk de afdruk geschiedde. De reden voor deze handelwijze ligt van de eene zij-

zijde zeker in dat streven naar volledigheid, hetwelk Hemsterhuis zoo zeer kenmerkte; maar er komen daarbij andere redenen, ontleend van de manier en wijze zijner studien en van zijne behandeling der oude schrijvers. Hemsterhuis was namelijk gewoon bij het lezen van een' schrijver volstrekt geene plaats voorbij te gaan, die als moeijelijk of bedorven eenigerhande verklaring of verbetering behoefde; waarbij hij dan de bewijzen of gelijkluidende plaatsen op den rand aanhaalde. Langs dezen weg was 'er bijna geen schrijver tot welks uitgave hij onvoorbereid zou overgegaan zijn; maar hierin is ook de reden te vinden, waarom hij, alleen met uitzondering van de uitgave van Lucianus en Aristophanes, die hij beide in korten tijd voltooide, niet ligt een' schrijver bijzondere zorgvuldigheid wijdde, noch een, of anderen voor zich uitkoos, tot welks uitgave hij de uit de lezing van andere schrijvers gehitte opmerkingen zou gebezigd hebben. Daarbij komt zijne gewoonte, van de bewijs- of gelijkluidende plaatsen alleen als aanhaling 'er bij te voegen, waardoor bij nader onderzoek der plaats een herhaald naslaan derzelve vereischt werd; voorts een met de jaren telkens meer toenemend mistrouwen op zijn' eigen arbeid, dat hem al te zeer in eene stemming bragt, om de uitkomsten zijner nasporingen niet door de drukpers bekend te maken, maar in zijne papieren te begraven. Maar wanneer Wyttenbach in *vita Ruhnk.* (p. 131) meent, dat Hemsterhuis geene eigenlijke boeken voor zijne adversaria zoude gehad, maar alles op losse bladen hebben aangeteekend, die hij, bij gevorderden ouderdom niet weder had kunnen bijeenvinden, dan doolt W., daar ons de Heer G. aantoont, dat Hemsterhuis dadelijk eenige boeken voor zijne adversaria uit de Geschiedenis, Oudheden, Fabelkunde, Aardrijkskunde enz. had, waarvan nog drie volledig gevonden zijn, en van de overige alleen brokstukken, daar deze boeken waarschijnlijk niet ingebonden waren, om het gebruik gemakkelijker te maken en met minder moeite 'er iets nieuws te kunnen invoegen, maar ook juist daardoor eer konden verloren gaan.

(Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

KUNSTEN.

Haarlem. Gelijk over vroegere Kunst-tentoonstellingen te Amsterdam, hadden wij ons reeds gevleid wegens de laatstgehoudene een verslag te ontvangen, en wij verwachten het ook spoedig. Intusschen kwam ons het volgend *Woord over die Tentoonstelling* ter hand, dat wij plaatsen, niet omdat wij aan iedere be-

denking ons zegel hangen, gelijk uit enkele aanteekeningen onder dezelve blijken zal, maar omdat ook wij met wederzin hebben waargenomen, dat kundigen en onkundigen als papegaaijen elkander ditmaal naklapten, dat deze Tentoonstelling niet zeer belangrijk was, om geen harder woord over te nemen; en vooral omdat wij aan het hoofddoel van den Briefschrijver onze goedkeuring niet weigeren kunnen, te weten, het voorkomen van het verval dezer zoo kunstbevorderende Inrigtingen, bedreigd door eene, ook naar onze gedachten, even ongegronde als ontijdige verguizing.

Een woord over de Tentoonstelling der Beeldende Kunsten te Amsterdam 1826.

Mijn Heer!

Verwacht niet van mij eene beoordeeling der meesters of hunne stukken op de Tentoonstelling geplaatst; zulke beoordeelingen heb ik ten allen tijde afgekeurd, en zal ze blijven afkeuren, en ben het geheel eens met den Schrijver van den brief van een Voogd aan zijn' Pupil, geplaatst in het Letterlievend Maandschrift, bij gelegenheid der vorige Tentoonstelling in den jare 1824: want men kan bijkans geene beoordeeling geven, of men moet dezen of genen verdienstelijken meester beleedigen en benadeelen. Wilde men zulks vermijden, dan zoude men, om een getal van meer dan 500 stukken naar waarheid te beoordeelen, en de verdiensten en gebreken tegen elkanderen op de weegschaal te leggen (zoo als het toch bij elke beoordeeling behoorde), een zeer aanzienlijk boekdeel moeten vullen; en alsdan blijft de vraag over, welk nut zal zulk eene beoordeeling te weeg brengen? (*)

Het algemeen gevoelen schijnt te zijn, dat de tegenwoordige Tentoonstelling minder belangrijk zoude zijne dan die van vorige jaren; dit is eene beleediging aan de

(*) Naar ons inzien hangt het *nut* van zoodanig eene beoordeeling *alleen* af, aan de eene zijde van de onpartijdigheid, juistheid en bescheidenheid, waarmede zij geschiedt en aan den anderen kant van de vatbaarheid der kunstenaars voor het aanhooren van aanmerkingen op hunne voortbrengsels, zonder dat zij terstond hunne eigenliefde doodelijk gekwetst achten. In het laatste geval vervalt het nut voor den kunstenaar zelven, maar daarom nog niet voor de kunst. *Red.*

de Nederlandsche School niet alleen, maar de geheele natie deelt als het ware in deze vernedering; en ik kan het niet ontveinzen, dat mij zulks als Nederlander en Kunstvriend smart, te meer, als men zulke oordeelvellingen hoort van eigene landgenooten.

Ik zal derhalve trachten zoo kort mogelijk deze verkeerde stelling uit den weg te ruimen.

Vóór de instelling der Tentoonstelling van Lodewijk Napoleon in 1808, scheen de kunst in Holland als het ware te slapen; hiervan getuigen de weinige voortbrengselen, die de eerste Tentoonstellingen versierden, hoewel toen elke kunstenaar van naam zijne voortbrengselen inzond. (*)

De nieuwheid der zaak wekte belangstelling en baarde verwondering; van Tentoonstelling tot Tentoonstelling zag men in het algemeen de kunst van tijd tot tijd hooger stijgen, maar deze opklimming heeft hare grenzen; en de werktuigen der kunst laten niet toe, der kunst leven en beweging te geven.

Het is ook eene zaak, die ons bij een weinig nadenken in de gedachten moet vallen, dat, hoe geringer het getal der Schilderijen is, des te meer blinken ons deze of gene Schilderijen in de oogen, en wekken onze bewondering: doch bij eene Tentoonstelling als deze, die zoo talrijk is, kan het verdienstelijke zoo niet uitblinken; het eene verzwelgt als het ware het andere; en door het veelvuldige schoone, dat men aantreft, kan men zich niet genoeg bij de schoonheid van enkelde stukken bepalen; men vindt nergens rust, — en vliegt gelijk de bijen van de eene bloem op de andere, — gaat verdienstelijke stukken ongemerkt voorbij, — raakt in eene bedwelming — verlangt nog meer, hoewel men verzadigd is, — en, verlaat als het ware niet voldaan de zaal.

Om mijn gevoelen te staven, dient het volgende; een ieder, die in de kunst-wereld geen vreemdeling is, brenge zich te binnen, hoe men op eene vroegere Tentoonstelling, het sterfbed van Willem den Eersten bewonderde; dan ik vraag, of men, als deze verdienstelijke Schilderij van den Heer Mol op deze

Ten-

(*) Bij het kleiner getal moet men echter wel degelijk in aanmerking nemen, dat toen natuurlijk alleen uit de Noordelijke provinciën bijdragen werden gezonden. *Red.*

Tentoonſtelling gehangen had, haar ook zoude hebben bewonderd? en ik antwoord: neen, zij had in weêrwil van hare groote verdiensten, die alstoen algemeen erkend zijn, zich moeten verliezen onder de menigte van ſoortgelijke ſtukken. (*)

Ik wil, om niemand te beleedigen, geen meesters noemen, doch ik houd mij overtuigd in den gemoede, dat het geen moeite zoude zijn, meer dan een vijftigtal Schilderijen uit deze Tentoonſtelling te halen, om die elk in hare ſoort, met de oude kunst-voortbrengſelen in vergelijking te brengen; en alsdan houd ik mij verzekerd, dat zij voor de oude bedoelde meesterſtukken in waarde niet zullen behoeven te wijken, maar vele in wezenlijke verdiensten boven de oude te achten zijn, althans, als men niet het oude omdat het oud is, wil blijven aankleven, maar zich van vooroordeelen verkiest los te rukken. En zoo ook met de meesterſtukken van eenen minderen rang, in vergelijking gebragt met de oude kunſtſtukken van denzelfden graad. (†) Ik erken volgaarne, dat 'er vele ſlechte Schilderijen zijn, ja zelfs beneden alle beoordeeling, en dat het te wenſchen ware, dat de menſchen meer hunne eigene waarde kenden of nederiger over zich zelve dachten, om de Commisſie met zulke prullen lastig te vallen; daar de Commisſie, wil zij niet onwellevend ſchijnen, als het ware gedwongen wordt, vele ſtukken aan te nemen inzonderheid, van liefhebſters en liefhebbers, (§) welken door dezen of genen, die zich verbeeldt, over de kunst te kunnen oordeelen, omdat hij misſchien met een verwilderd oog en dwalende herſenen verzamelingen van kunst heeft gezien (als men het zien kan noemen), op eene valſche wijs het hof gemaakt wordt. Zoo worden inzenders aan berisping blootgeſteld, de Commisſie

(*) Wij treden in geene beoordeeling van eenig ſtuk, maar vragen of *menigte* hier niet overdreven zij. *Red.*

(†) Het zij ons vergund aan deze bewering te twijfelen; *vijftig* meesterſtukken, en dat moeten het zijn, zullen zij bij de oude de vergelijking doorſtaan, is veel gezegd; wij vreezen, dat het den brieffchrijver uit de hand zou vallen, als hij ſtreng aan het zoeken gegaan ware. *Red.*

(§) Zonder de Kunſtenaars van beroep te willen beleedigen, zou dit *inzonderheid* hier wel geplaatst zijn? *Red.*

den in verlegenheid gebragt, en de plaatsing van goede Schilderijen grootelijks benadeeld. En daar het publiek hunne stukken alsdan ongunstig beoordeelt, wordt niet zelden de lust tot verdere volmaking in de kunst, bij liefhebbers en liefhebsters geheel uitgedoofd. De liefhebber, die niet tot eene zekere hoogte in de kunst is gestegen, zoo dat hij zich zelven durft vertrouwen, zoude wijzer doen met zich aan een' meester in de kunst te vertrouwen, wiens eer ook met die van zijnen leerling in verband staat, en zeer dwaas zoude handelen, met hen te misleiden, dan door aan den valschen raad van oude of jonge saletjonkers en wijsneuzen gehoor te verleenen.

Zie hier onbewimpeld mijne gevoelens over de Tentoonstelling van dit jaar, en ik houd het daar voor, dat onze Nederlandsche kunst het tot zulk eene hoogte gebragt heeft, dat het in meest alle vakken tot geen grooter volkomenheid te brengen is (*), en dus zal men op elke Tentoonstelling, die volgen moet, zoo men niet nadenkt, zijne gespannene verwachting zien te leur gesteld. Men mag nieuwe personen op het kunsttooneel zien verschijnen, en hun verdienden lof toezwaaijen, doch die meesters, die het tot eene zekere hoogte hebben gebragt, zullen onze bewondering niet meer verwerven, want zij hebben dezelve reeds genoten — ons te behagen, dit blijft hun over.

Er

(*) Om deze uitdrukking zouden wij, waren wij niet van het goede oogmerk des Briefschrijvers overtuigd, den brief schier hebben achter wege gehouden: want behalve dat in het algemeen alle kunstbeoefening immer voor meerdere volkomenheid uit den aard der zaak vatbaar blijft, zijn er elders reeds op onderscheiden stukken dezer Tentoonstelling, die onder de beste geteld werden, zoo belangrijke aanmerkingen gemaakt, dat het schier belagchelijk is, dit te willen beweren. Trouwens het gaat den briefschrijver als velen der te strenge berispers van deze Expositie. Door te veel te willen bewijzen, wordt dikwerf niets bewezen. Wij zouden dus hier liever lezen: „ dat de Nederlandsche kunst het weder tot zekere hoogte gebragt heeft, waardoor men in onderscheidene vakken niet zoo ligt voldaan is, en zich in de hoog gespannen verwachting natuurlijk dikwijls moet zien te leur gesteld." Vroeger leest men, dat de opklimming hare grenzen heeft; in het afgetrokkene moge dit waar zijn, maar wij menschen kunnen die grenzen toch ook niet bepalen, en dus inderdaad is zij voor ons onbepaald. *Red.*

Er zullen ten allen tijde, zoo als nu ook het geval is, meesters zijn, die voor een' enkelen keer van het regte spoor dwalen, en hunnen eens met regt verkregen roem verliezen; zulks is dikwijls het gevolg, als men den eenen kunstenaar te veel boven zijnen kunstbroeder verheft; men noemt dikwijls het werk van dezen en genen schoon, en koopt gereedelijk alles tot ongehoorde prijzen, daar men van den anderen, hoe verdienstelijk dan ook, niets schijnt te willen waarderen; zoo dat de eerstgenoemde dikwijls uit vermetelheid zijn' roem en voordeel verwaarloost; daar de andere door gebrek aan genoegzame ondersteuning, lust en moed verliest, om zijne krachten te beproeven. Het is toch zeker, dat de hoop op een tamelijk debiet van zijne stukken den kunstenaar aanmoedigt, en hem te gelijk in de gelegenheid stelt, om de noodige uitgaven te doen, ten einde hooger te stijgen; in de beide vorige gevallen verliest de kunstwereld nuttige leden.

Om kort te zijn, ben ik langwijlig genoeg geworden, doch zulks is dikwijls het geval, als men over een geliefd onderwerp spreekt of schrijft; als ik UEd. niet heb verveeld met de lezing van deze regelen, reken ik mijnen tijd beloond, en noem mij met hoogachting

UEd. Dw. Dienaar

den 12 October 1826.

***

LETTERKUNDIGE EN ANDERE BIJZONDERHEDEN.

Uitwerking van een Doos met Speelwerk op een' Arabisch Vorst.

De Engelsche majoor Denham verhaalt, dat een bode van den Cheyk van Bornou, hem van wege zijnen meester een Zalm' ten geschenke brengende, tevens te kennen gaf, dat die Vorst zeer begeerig was, om de Doos met Speelwerk, die de majoor bezat, te zien; dit Speelwerk kon men op onderscheidene zangstukjes zetten en eene schier onmerkbare beweging met den vinger was 'er slechts noodig, om het aan den gang te maken, te doen afwisselen en ophouden; de Vorst had daarvan alzoo, als van iets zeer bewonderingwaardigs, hooren spreken. De majoor haastte zich om aan het verlangen van den Cheyk te voldoen; deze stond verbaasd, gaf zulks door herhaalde uitroepingen te kennen en deed verscheidene vragen; maar zijne opgetogenheid steeg

ten

ten, op bij het hooren van een der Zwitsersche Herdersliederen, bekend onder den naam van *Kühreihen*: hij bedekte zijn aangezigt met zijne handen en hoorde in stilzwijgende verrukking, tot iemand der zijnen hem daar in storende, door een luide blijk van bewondering, een' hevigen klap ontving, zoo dat alle zijne bedienden 'er van ontstelden. De Cheyk vroeg den majoor vervolgens, of de Doos nog niet volkomener zou zijn, indien zij eens zoo groot ware? Men merkte aan, dat zij dan ook veel duurder zou wezen; waarop de Vorst uitriep: „ Hemel, kon ik dezelve „ voor duizend dollars krijgen, welk een' goeden koop „ zoude ik daar aan doen! ".

De Cheyk en de majoor werden door deze te zamenkomst zeer goede vrienden, en daar de onderhouding dier vriendschap voor den laatstgenoemden van belang was, schonk hij den Vorst de doos.

In den *Med. Chirurgische Zeitung* 1826, No. 28., vindt men eene Beoordeeling van het navolgende werk:

Reise durch die Schweiz, Italien, Frankreich, Gross-Britanien und Holland, von Dr. C. Otto. —

Niet onbelangrijk is het oordeel van den Recensent over dit werk, en wel over dat gedeelte van hetzelve, hetwelk tot ons land betrekking heeft. Hij zegt hiervan het volgende:

„ Men ontwaart, dat het werk ten einde spoedt, want 'er blijven slechts weinige bladzijden over voor Holland, hetwelk zoovele verdiensten omtrent de Geneeskunde heeft. De Hollanders zullen den Schrijver mede weinig dank weten, dat hij, in plaats van uitvoerig over derzelver Gasthuizen te spreken, de vraag gaat behandelen, wie liberaler, meer voorkomende en beleefder jegens vreemdelingen zijn, de Engelschen of de Franschen? beslissende hij het pleit ten voordeele der Engelschen."

„ Hij spreekt wel over Rotterdam, en hoe men daar de nagedachtenis van Erasmus hulde heeft bewezen, maar niet over de Geneeskundige inrigtingen van die stad. Zeer oppervlakkig beschrijft hij Leyden en hetgeen daar verder gevonden wordt.

„ Te Amsterdam kwam hij met het vooroordeel, dat Holland niets van belang oplevert voor de Geneeskunde. Het kostte hem moeite, om die reden, de Gasthuizen te bezoeken, te vernemen of 'er een Museum bestond. enz. Van de Amsterdamsche Geneesheeren heeft hij 'er geen ontmoet. Bekrompen is zijn oordeel over het Binnen- en Buiten-Gasthuis, het Tuchthuis en het Museum." — Dit alles, zegt de Recensent, weten wij niet te verontschuldigen, dan dat de Schrijver door een' aanval van het heimwee is bezocht geworden, hetwelk hem in het onderzoeken tot een

een beletsel is geweest; aan deze kwaal zal dan ook moeten toegeschreven worden, dat hij noch van den Haag, noch van Delft, noch van Haarlem en derzelver Geneeskundige Inrigtingen eenig gewag maakt. — Met meerderen lof spreekt de Recensent van dergelijk werk van Dr. J. H. Schulten, van hetwelk wij welligt bij eene of andere gelegenheid iets zullen mededeelen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Dierlijk Magnetismus.

Terwijl in Duitschland schaapherders en stalknechts zich bedienen van den invloed van het Magnetismus, om te bedriegen, die gaarne bedrogen wil zijn; — terwijl in het Koningrijk der Nederlanden grutters en andere, die in hun beroep geen bestaan meer vinden, van het Magnetismus geen beter gebruik maken; en terwijl ook in Frankrijk het Magnetismus soms tot bespottelijke en wederom bedroevende gevallen aanleiding geeft, zoo heeft de *Academie royale de Medicine* eene Commissie benoemd, om over de vraag te raadplegen, of het raadzaam konde geoordeeld worden, dat de Academie met het Dierlijk Magnetismus zich bezig zoude houden. — De Heeren Marc, Adelon, Parifet, Burdin en Husson werden tot leden van dezelve benoemd.

Na eenige nog al belangrijke woordenwisselingen, zoo als uit het verhandelde in de Zittingen der Academie is gebleken, heeft deze Commissie het volgende voorgesteld:

1°. Dat het oordeel der Commissie van het jaar 1784, toen door den Koning van Frankrijk benoemd, de noodzakelijkheid niet behelst, dat de Academie thans niet een onderzoek hervatte, want de Geneeskunde kent geene oordeelen, die vast en onherroepelijk zijn.

2°. Verders is ook het Magnetismus van het jaar 1784 geheel verschillende, zoo wel in theorie als doel, van het tegenwoordige.

3°. De eer der Fransche Geneeskunde vordert, dat men niet achterlijk blijve bij de Geneeskundigen van Duitschland.

4°. Wanneer het Magnetismus als een geheim middel wordt beschouwd, is het de pligt van de Academie hetzelve te onderzoeken, om het geheim en gevaarlijk monopolie van hen te vernietigen, die in het duister derzelver kunstgrepen uitoefenen. — Zou-

Zoude zulk een onderzoek hier ook wel ten onpas zijn? het schijnt, of er sedert het jaar 1790 of wel vroeger, de eene kwakzalverij van dezen aard de andere vervangt, en dergelijke kwakzalvers den Haag, Delft of Rotterdam beurtelings tot derzelver tooneel verkiezen. Het is zeker, de pogingen van Camper en Voltelen werden toen weinig geacht; — zouden die thans beter lot hebben? een geestig bewijs van de dwaasheid dier dagen, hetwelk als een tegenhanger voor die van de onze zoude kunnen dienen, is te vinden *Medicinisch-Chirurgische Zeitung*. N°. 85, den 24sten October, 1791.

X.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Octob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
18	30. 0 30. 0 30. 1	56 64½ 57	O. Z. O. O. O. N. O.	's morg. dampig, voormidd. omtrent helder, namidd. bewolkt, 's avonds betr., mistig.
19	30. 01 30. 1 30. 1½	59 61½ 56	O. t. N. O. N. O. N. t. O.	betrokken.
20	30. 1 30. 1 30. 1	56½ 62 54	O. O. t. Z. O.	's morgens betrokken, verder omtrent helder.
21	30. 0½ 30. 0½ 30. 0½	59½ 60 54	O. Z. O. Z. O. O. Z. O.	meest omtrent helder.
22	30. 0½ 30. 0½ 30. 0½	55½ 64½ 55	Z. O. Z. Z. O. Z. t. O. Z.	's morgens mist, verder beneveld; iets dampig.
23	30. 0 30. 0 30. 0	54 64½ 59½	Z. O. t. Z. Z. Z. O. Z. O.	meest omtrent helder, iets dampig, 's avonds in het westen zwaar weerlicht.
24	29. 9½ 29. 9 29. 8½	57½ 68 55½	O. Z. O. N. N. O. N.	's morgens mist, voorm. betrokken, dampig, verder regen.

CORRESPONDENTIE.

Het stuk, met den brief geteekend *A tot Z*, is ons wel geworden, maar vóór wij tot deszelfs plaatsing overgaan, wenschen wij het vervolg en slot te ontvangen, en tevens dat de Schrijver ons zijnen naam bekend make, kunnende hij, ingevalle hij gaarne voor het publiek geheim bleef, van onze bescheidenheid verzekerd zijn.

De Redactie.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 47. *Vrijdag den 3den November.*

BERIGTEN.

FRANEKER. Eindelijk is aan het verlangen, dat voor de instandhouding van het voortreffelijk *Planetarium* van EISINGA, op openbaar gezag mogte gezorgd worden, voldaan, en het Besluit van Zijne Majesteit van den 28sten December 1825, om hetzelve voor het Rijk aan te koopen, ten uitvoer gebragt.

Op Woensdag den 4den October, heeft de Heer E. EISINGA, als eigenaar, ter eenre zijde, deszelfs huis met het *Planetarium* aan het Rijk afgestaan en overgedragen, en ter andere zijde de Hoog Welgeb. Heer Jr. J. AEBINGA VAN HUMALDA, Gouverneur van Vriesland, als onlangs hiertoe speciaal door Z. Excell. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken geautoriseerd, dat huis en *Planetarium* voor het Rijk overgenomen, op de daartoe bepaalde voorwaarden, welke gerekend worden, zoowel als de overgang van eigendom, met den 1sten Januarij dezes jaars te zijn ingegaan, bij formele Acte, voor den Heer J. C. KUTSCH, als Notaris, en de Heeren Mr. J. W. DE CRANE, Hoogleeraar en Jr. W. C. S. VAN DE POLL, Advocaat en Lid van de Ridderschap van Vriesland, als Getuigen, alhier gepasseerd.

Wenschelijk is het, dat de waardige Grijsaard, aan wien de bewoning van het huis en verzorging van het *Planetarium* is opgedragen, nog lange de genoegens van eenen gezegenden ouderdom moge smaken, onder het genot vooral van die algemeene hulde, hoogachting en erkentenis, welke zijne stille nederigheid wel ontwijkt, maar waarop zijne verdiensten hem de billijkste aanspraak geven.

UTRECHT. Tot Hoogleeraar bij de Geneeskundige Faculteit aan de alhier gevestigde Hoogeschool is, bij Koninklijk Besluit, benoemd: de Hr. J. L. C. SCHRÖDER VAN DER KOLK, tot hier Geneesheer te Amsterdam.

HOORN *den 26sten October*. Heden overleed alhier de Heer JOHANNES SAMUEL SWAAN, in leven Rector der Latijnsche, en Lector in de Scheikunde bij de Geneeskundige Schole alhier. Vroeger de Artsenijmengkunde uitgeoefend, en zich bijzonder op de Chemie hebbende toegelegd, was hij voor den laatsten post ook zeer berekend, terwijl grondige kennis der oude letterkunde hem tot de waarneming van den eersten in staat stelde. Proeven daarvan bleken het publiek onder andere uit zijne *Latijnsche Spraakkunst met Tafels* in 1817, en de vertaling of liever omwerking van het *Handboek en Zamenstel der Scheikunde* van BOUILLON LA GRANGE, in 1804 verschenen. Hij was een ijverig voorstander en bevorderaar van de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, welke hij openlijk tegen Ds. SPEELMAN in 1814 verdedigde, en waarbij hij driemalen de gouden Medaille mogt verwerven; de eerste maal in 1806, met de *Levensgeschiedenis van een Christen* of *Christens reis naar de eeuwigheid*, vervolgens in 1808 met eene *Waarschuwing tegen het gevaar van alle zulke spelen, waarin tegen eene groote doch onzekere winst een al is het klein verlies overstaat*; en eindelijk in 1814 met eene Verhandeling *over den invloed en de grenzen der vermakelijkheden voor de jeugd*, — die in de Verhandelingen der Maatschappij zijn opgenomen. De behandeling der Nederduitsche Dichtlier was hem niet vreemd, gelijk men kan opmaken uit een gedicht *Cajus Marius* en andere stukken bij verschillende gelegenheden

den voorgedragen en uitgegeven. Het Genees- Heel- en Verlos- en Scheikundig Genootschap: *Vis unita fortior*, alhier, verliest in hem een werkzaam medelid, en het Letterlievend Maandschrift een' ijverig medearbeider. Hij bereikte slechts den ouderdom van 52 jaren.

Haarlem. Gaarne plaatsen wij den onderstaanden Brief van den Hooggel. Heer H. C. van der Boon Mesch, te Amsterdam, aan den Wel Ed. Heere Dr. M. van Marum, alhier, ons welwillend met dat oogmerk medegedeeld; en hopen, dat deze in dit oogenblik, bijzonder noodige herinnering van het *nut der Guytonsche berooking met gas muriatique oxygèné*, niet in den wind moge geslagen worden, bijzonder door alle, die tot de behandeling der thans heerschende ziekten, waar deze van eenen besmettelijken aard zijn, geroepen zijn, of zich vrijwillig aanboden.

Wel Edele zeer Geleerde Heer!

Ik stem met UEd. volkomen in over het nut der *Guytonsche berooking met het gas muriatique oxygèné* of *chlore* in besmettelijke ziekten. Uwe ervaring bevestigt de waarnemingen en proeven, die door kundige en onbevooroordeelde Geneesheeren in ons Vaderland, in Frankrijk en in zoo vele andere landen in onderscheidene besmettelijke ziekten en in verschillende jaargetijden genomen en steeds met eene weldadige uitkomst bekroond zijn geworden. Ook zal elk van de waarde van die *berooking met het gas muriatique oxygèné* of *chlore* overtuigd zijn, die met de Verhandeling van den Hoogleeraar Brugmans over het hospitaal-versterf, en met die van den Heer Stipriaan Luïscius, over de *Guytonsche berooking*, beide in uwe Maatschappij te Haarlem bekroond en in het VII en XIII Deel der Natuurkundige Verhandelingen gedrukt, bekend is. Ik wil 'er ook niet aan twijfelen en hope het, dat in ons Vaderland algemeen die berooking op haren prijs geschat is en dezelve in het werk gesteld wordt, zoo dikwijls in meer of mindere mate besmettelijke ziekte zich openbaart. Meermalen intusschen proeven hebbende genomen met het *A. muriatique oxygèné* of *chlore*, heb ik uitkomsten gezien, die mij tot de gedachte brengen, of men het

door der gemelde berookingen niet verder kon uitstrekken en met goed gevolg bezigen, bij het droogmaken van landerijen, bij het opdroogen van met zout of zoet water overſpoelde gronden, bij het uitdroogen van slooten en poelen in heete zomers, en bij het uitbreken en heerſchen van zulke ziekten, als waardoor zoo vele ſtreken van ons dierbaar Vaderland thans aangetast zijn. Bij de ontbinding en ſlooping toch van geſtorvene planten en dieren, door de rotting, ontwikkelen 'er ſtinkende en voor de gezondheid ſchadelijke luchtſoorten. Dezelve zijn voornamelijk vier in getal en zijn deze: eene prikkelende lucht, die den neus en de oogen bijzonder aandoet, *ammonia*, eene muffe en bedompte lucht, die uit lage en moerasſige gronden opwalmt, *gekoold waterſtofgas*, en twee zeer ſtinkende luchten, *gezwaveld en gephosphord waterſtofgas*, waarvan de laatste, hoewel zeldzamer, uit rottende dierlijke ligchamen opſtijgt, en de eerſte een gewoon voortbrengſel van rottende planten en dieren is. Op deze vier lucht- of gasſoorten, heeft het *A. muriatique oxygèné* of *chlore* eene zoo ſterke werking, dat, zoo dra zij daarmede in aanraking komen, zij plotſeling ontleed worden. Om zich hier van te overtuigen, vulle men 1°. een molglas voor een gedeelte met gaz ammonia op den kwikbak, en late er vervolgens het chlore inſtroomen; (beide de luchten behooren droog te zijn) en aanſtonds wordt het ammoniagaz ontleed, 'er ontſtaat opſlorping en men ziet het ſalmiak geboren worden; de ontleding geſchiedt even zeer, als beide de gazſoorten vochtig zijn of in water zijn opgelost; alleen is de werking minder zigtbaar.

2°. Men vulle op den waterbak een molglas met ééne maat gekoold waterſtofgaz (*gaz hydrogène protocarboné*) en met vier maten chlore; na eenigen tijd is het mengſel van aard veranderd en 'er is zoutzuur en koolzuur geboren geworden.

3°. Men vulle een molglas met eene maat gephosphord waterſtofgaz en laat 'er langzamerhand en met voorzigtigheid drie maten chlore inſtroomen; 'er heeft aanſtonds ontbranding plaats en 'er wordt wederom zoutzuur gevormd, terwijl de phosphorus zich met een ander gedeelte chlore vereenigt. Er is nog eene ſoort van gephosphord waterſtofgaz, dat, om geheel ont-

ontleed te word.n, vier maten chlore vordert; beide de gazſoorten worden bij de rotting ontwikkeld en worden even eens ontleed.

4°. Even ſpoedig en zigtbaar wordt het gezwaveld waterſtofgaz door het chlore aangedaan en veranderd. Men vulle op den waterbak een molglas voor de helft met gezwaveld waterſtofgaz en late 'er nu het chlore inſtroomen: bij elke bel, die daarvan met het ſtinkend gaz in aanraking komt, ziet men de zwavel als een fijn en geel poeder aan de wanden van het glas nedergeſlagen en het water opklimmen. Er wordt niet anders dan zoutzuur gevormd.

Maar niet alleen dat die ontleding volgt, maar de voortbrengſels dier ontleding zijn ten deele onſchadelijk, ten deele zelfs rotting werend. Onſchadelijk zijn het ſalmiak, de zwavel, het koolzuurgaz, die in geringe hoeveelheid geboren worden; het grootſte gedeelte is zoutzuur, hetgeen een bederfwerend middel is en zelfs voor berooking dienen kan.

Zoo dikwijls derhalve de dampkring met de genoemde gazſoorten, uit rottende planten en dieren ontwikkeld, bezwangerd en verontreinigd wordt, en men in dien dampkring de berooking met het chlore doet, zoo dikwijls worden die ſchadelijke en ſtinkende gazſoorten vernietigd en de dampkringslucht daarvan ten ſpoedigſte en volkomen gezuiverd. En al voeren nu die gazſoorten uit de rottende ligchamen nog andere verderfelijke uitvloeiſels met zich, zoo worden deze door het chlore even ras ontleed en vernietigd. Ik beſluit dit niet ſlechts uit de ervaring, dat de bewerktuigde ligchamen door het chlore dadelijk ontkleurd en alzoo meer of minder veranderd worden, en uit de eigenſchap van het chlore, dat, als het ligchamen aangreeft, die waterſtof bevatten, daar aan dezelve ontneemt en alzoo die wezenlijk ontleedt, en alle de uitvloeiſels uit ontbondene planten en dieren bevatten hoogstwaarſchijnlijk waterſtof, maar ik weet zulks uit genomene proeven: een glas gevuld met een' ſtinkenden walm uit een rottend ligchaam geplaatst zijnde op den waterbak, verliest den ſtank, nadat daarin eenige bellen van het chlore zijn ingeſtroomd geworden en het glas eenigen tijd met het chlore in aanraking geſtaan heeft; en water met ſtinkende uitvloeiſels bezwangerd zijnde, verliest mede den ſtank door het

chlore. — En wanneer wordt nu de dampkring het meest met de gemelde gazsoorten en stinkende uitvloeisels bezwangerd? Dan het allermeest, als de rotting in de opene lucht geschiedt, en maar eene geringe hoeveelheid van water voorhanden is. En deze omstandigheid heeft ze niet juist plaats bij het droogmaken van landerijen, bij het opdroogen van met water overspoelde landen, bij het uitdroogen van slooten en poelen bij heete zomers; — en heeft zij niet inzonderheid plaats gehad in den afgeloopen zomer, toen aan den eenen kant door de buitengewone en aanhoudende hitte de rotting zoo zeer aangezet en bestendig bespoedigd werd, en aan den anderen kant door het opdroogen van vochtige en moerassige gronden, van slooten en poelen het middel, waarin anders de door de rotting uit de ligchamen voortgebragte uitvloeisels opgenomen worden, het water ontnomen werd, terwijl de grootere waterplassen mede meer dan gewoonlijk uitwasemden, doordien de temperatuur van het water hooger zijnde, zoo wel de ontbinding der ligchamen in hetzelve bevorderd werd, als het water in vatbaarheid verloor, om de ontwikkelde luchtdeelen in zich besloten te houden? Het blijkt dan nu ook duidelijk, dat, zoo immer de berookingen met het chlore dienstig zijn, om eenen onzuiveren dampkring te reinigen, die berookingen in de daar opgegevene gevallen inzonderheid te stade komen, en terwijl zij de zuiverheid en frischheid der lucht bewaren, de schromelijke gevolgen der rottige uitwasemingen en uitvloeisels kunnen voorkomen.

Welk eene oorzaak verder de op vele plaatsen thans heerschende ziekte ook hebben mag, en welke de invloed van plaatselijke omstandigheden op de ziekte zijn mag, waar over ik mij niet vermete eenig oordeel te vellen, eene bestendige en meer dan gewone zomerhitte, weten wij, vermeerdert en wijzigt gelijk de werking van de lever, zoo ook van de huid: indien nu de huid alsdan meer uitwasemt en even zeer meer opslorpt, indien, daar de zomerziekten met eene neiging tot ontbinding gepaard gaan, de uitwasemingen der huid van de door die ziekten aangetaste lijders bedenkelijk van aard worden, blijkt wederom het nut en de noodzakelijkheid, om de lucht in de ziekte- verblijven des zomers frisch en door de berooking rein te houden

den, vooral als de woningen bekrompen, veel bewoond en vochtig zijn, of weinig door de zon beschenen en aan stilstaand water gelegen zijn: welke berookingen nog algemeener konden worden, zoo eene ziekte meer algemeen en epidemisch werd. Hetgeen des te gemakkelijker kon geschieden, daar de middelen ter berooking, gewoon zout, bruinsteen en vitrioololie overal verkrijgbaar en goedkoop zijn, en de geheele toestel in eene aarden pan en een pijpensteel, om het mengsel om te roeren, behoeft te bestaan. De wijze, waarop die berookingen in het klein en in het groot moeten geschieden, is in de twee voornoemde Verhandelingen uitvoerig beschreven. Ik wil alleen nog opmerken, dat het chlore in het water gereedelijk wordt opgelost, en men van zulke eene oplossing ter besprenging met vrucht kan gebruik maken of zich daarmede de handen waschen, hetgeen ik inzonderheid aan jonge Artsen, die de zorg over vele zieken uit menschlievendheid hebben op zich genomen, dagelijks te doen welmeenend aanrade.

Deze gedachten kwamen mij in de tegenwoordige omstandigheid voor den geest en ik onderwerp ze gaarne aan UEd. ervaren oordeel. Ontvang inmiddels zeer geleerde Heer, de verzekering mijner verschuldigde hoogachting.

Ik verblijf Uw Wel Ed. dienstvaardige Dienaar

H. C. VAN DER BOON MESCH.

Amsterdam
29 October 1826.

PROGRAMMA

voor het Jaar 1826.

Bestuurderen van het Genootschap *Tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt te 's Gravenhage, hebben, in hunne Vergadering van den 14 September dezes jaars, over de bij hen ingezonden Verhandelingen uitspraak gedaan.

I. Op de vraag, waarmede verlangd werd een betoog: „ Dat het Christelijk geloof, waaraan de zaligheid wordt „ verbonden, niet slechts gelegen is in de erkentenis van „ de Waarheid en Goddelijkheid der geopenbaarde Gods-

„ zedeleer, en toezigt op de beoefening der Christenplig-
„ ten, maar bovendien eene hartelijke belangneming vor-
„ dert in de erkende geloofswaarheden, en zoodanigen
„ Christelijken zin, waardoor het Christendom zich onder-
„ scheidt, als leidende tot ware levenswijsheid en besten-
„ dige gemoedsrust," — zijn ingekomen vier Verhandelingen:

1. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof.*
2. Eene Nederduitsche met de zinspreuk: *Blijft in Hem.*
3. Eene Fransche met de zinspreuk: באמונתו יחיה צדיק.
4. Eene Nederduitsche met de zinspreuk: *De roem zij* enz.

Geen dezer stukken is eenigermate voldoende gekeurd; terwijl No. 4. geacht is, zelfs niet de minste aandacht te verdienen.

II. Op de vraag, verlangende eene opgave van hetgeen *de Brieven van* Paulus *aan de* Korinthiers, *betreffende de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, opleveren,* — zijn ingekomen vier Verhandelingen:

1. Eene Nederduitsche, zonder bijgevoegd verzegeld briefje, maar onderteekend: *Paulus aan de Gemeente Gods, die te Korinthe is.*
2. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *Alle de Schrift is van God ingegeven* enz. 2 Tim. 3. 16.
3. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *Alle Schrift van God ingegeven* enz.
4. Eene Hoogduitsche, met de zinspreuk: *Οὐκ ἔκρινα τοῦ εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν κ. τ. λ.* 1. Cor. 2. 2.

N. 1 en 4 zijn gerekend in het geheel niet in aanmerking te kunnen komen, de laatste vooral niet, uithoofde van het in dezelve, plaats hebbend gebrek aan uitlegkundige kennis. — Ten aanzien van No. 3. heeft men geenszins miskend de bewijzen, noch van de overgroote zorgvuldigheid, die aan het vervaardigen dezer Verhandeling is besteed, noch van de wetenschap en bekwaamheid des Schrijvers; doch heeft de wijze van bewerking te weinig voldaan, dan dat tot derzelver uitgave heeft kunnen besloten worden. — Gunstiger is het oordeel uitgevallen over No. 2, zoo dat bepaald is, dezelve in druk uit te geven en onder de Werken des Genootschaps op te nemen, met het aanbod eener zilveren Medaille aan den Schrijver, indien deze kan goedvinden zijnen naam voor den 1sten October aanstaande aan den Secretaris bekend te maken.

III. Op de vraag, „ over de geloofwaardigheid en het
„ belang van de Boeken der Chronieken voor de
„ Bijbelsche Geschiedenis," — zijn ingekomen twee Verhandelingen:

1. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *Paralipomenon liber tantus ac talis est, ut absque illo etc. Hieronymus.* welke ge-

oor-

oordeeld is te weinig wezenlijke waarde te bezitten, om op loffelijke onderscheiding aanspraak te kunnen maken.

2. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *Al de Schrift is van God ingegeven* enz., welker Schrijver wel eene goede mate van kennis en oordeelkunde heeft aan den dag gelegd, maar in de inleiding van zijn werk geenszins het noodige heeft gedaan, om den lezer op het ware standpunt te plaatsen, ten einde de betwiste zaak naar behooren te kunnen bezien en bevatten; daarenboven te onvolledig is in het onderzoek aangaande de bronnen, waaruit de inhoud dezer boeken geschept is, en, eindelijk niet genoeg acht heeft geslagen, noch op de aanvallen, waarmede derzelver geloofwaardigheid, na Eichhorn, inzonderheid door Prof. de Wette en Doct. Gramberg, is bestreden geworden, noch op hetgeen, ter handhaving en verdediging daarvan, door anderen is gezegd en aangewend: weshalve deze Verhandeling de eer der Uitgave en Bekrooning niet heeft kunnen wegdragen.

Bestuurderen hebben goedgevonden deze zelfde stof, bij herhaling, ter nadere en vollediger bearbeiding voor te stellen, met uitnoodiging, zoo van dezen Schrijver, als als van anderen, om daarin nogmaals de krachten te beproeven. De Antwoorden zullen moeten worden ingezonden vóór 1 Januarij 1828.

IV. Op de Vraag: „ Kan en mag de redelijke overtuiging van de Waarheid en Goddelijkheid van het Christendom, en van den zin en zamenhang der onderscheidene uitspraken van Jezus en de Apostelen, afhangen van een inwendig en zedelijk gevoel? zoo ja, hoedanig vermogen kan men dan zoodanig gevoel toestaan op de overtuiging?" Is ingekomen eene Nederduitsche Verhandeling, met de zinspreuk: *De bevinding (werkt) hope*, welke uit hoofde, zoo van derzelver inhoud en inrigting, als van het gebrek aan heldere denkbeelden, in dezelve heerschende, aan het Genootschap de gewenschte voldoening niet heeft kunnen geven.

V. Op de Vraag: „ Mogen wij op goede gronden ons voorstellen, in de H. Geschiedboeken, waar Jezus sprekende en leerende wordt ingevoerd, zijne eigene getrouwelijk overgebragte woorden te lezen; ook, daar zij verslag doen van meer uitvoerige door den Goddelijken Leeraar gehouden woordenwisselingen en aaneengeschakelde Redevoeringen? En in hoe verre, zoude men, behoudens derzelver geloofwaardigheid, kunnen aannemen, dat nu en dan slechts de hoofdzakelijke inhoud is voorgedragen?" Is ingekomen eene Fransche Verhandeling, met de zinspreuk: *Ce, que nous avons ouï et vu de nos*

 pro-

propres yeux &c., welke gerekend is geheel onbruikbaar te zijn.

De Vraag wordt nogmaals herhaald, om beantwoord te worden vóór 1 November 1827.

VI. Op de Vraag, waarbij verlangd wordt een Betoog: „ Dat de H. Schrift alleen de zuivere bron is, waaruit „ wij de Christelijke Leer volkomenlijk kunnen leeren kennen, en alzóo ook voor den eenigen regel van Geloof „ en Zeden moet gehouden worden, met bijgevoegd onderzoek van de waarde en het gebruik van oude Overleveringen en Besluiten van Kerkvergaderingen," zijn ingekomen twee Verhandelingen.

1. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *ἡ σωτηρία αὕτη τῆς πίστεως ἡμῶν οὐκ. κ. τ. λ.* — Hoezeer dezelve eenen niet ongeoefenden Schrijver doet kennen, en niet weinig ter zake dienende in zich behelst, is dezelve echter geoordeeld die volledigheid en kracht van betoog te missen, welke met regt verlangd werd, en verwacht kon worden, hetwelk heeft doen besluiten, van dit stuk geen gebruik te maken.

2. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε κ. τ. λ.*, welke, uit aanmerking van veel mindere verdienstelijkheid, aan geene bekrooning of uitgave heeft kunnen doen denken.

Dezelfde Prijsstof blijft opgegeven, om beantwoord te worden vóór 1 October 1827.

VII. Op de Vraag: „ Staat, in de onderscheidene verhalen der Evangelisten van gelijke en gelijkschijnende Gebeurtenissen, het verschil in woorden en zegwijzen, en „ in de bepaling van tijd en plaats, derzelver geloofwaardigheid geenszins in den weg? En welke regels van omzigtigheid zijn, tot voorkoming of wegneming van ongepaste en met het erkend gezag van dezelve strijdige beoordeeling, in acht te nemen?" zijn ingekomen twee Verhandelingen:

1. Eene Latijnsche, met de zinspreuk: *Mens recta impavida lucis*, welke in geene aanmerking heeft kunnen genomen worden.

2. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk, *Wij zijn geene kunstiglijk verdichte fabelen nagevolgd* Paulus, welke waardig is gekeurd met den Gouden Eerprijs bekroond te worden, en werd, bij de opening van het Naambriefje, als derzelver Schrijver bekend de Weleerw. zeer gel. Heer P. van der Willigen, Predikant te Tiel.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN, ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Physiologie. Beschouwing van het verschil der Bekkens in onderscheidene Volksstammen door G. VROLIK, met acht platen en een Tafel. — Te Amsterdam bij J. van der Hey en Zoon 1826, gr. 8vo. 34. bl.

De belangrijke bijdragen van een Camper, Blumenbach en Sömmering, aangaande het verschil in de ligchamelijke zamenstelling van menschen van onderscheiden landaard, zijn algemeen bekend. Geen hunner echter vestigde in het bijzonder het oog op het bekken, 't welk zulk een voornaam deel des menschelijken ligchaams uitmaakt; en het denkbeeld van den Hoogleeraar Vrolik, om door eene vergelijking der bekkens van onderscheidene volksstammen dit verschil na te gaan en aan te toonen, is alzoo zeer vernuftig. Hoogst belangrijk wordt daarenboven deze vergelijking door de wijze, waarop zij is ingerigt en de voorbeelden daartoe gekozen. De Hoogleeraar begint met het eigendommelijke der mans- en vrouwenbekkens van welgevormde Europeërs aan te wijzen, vergelijkt daarmede het bekken van een' Neger en eene Negerin, en toont vervolgens aan, hoe beide deze laatste in de gedaante van dat bekken iets dierlijks bezitten, en alzoo tot de dieren naderen. Nu laat hij hierop volgen de beschouwing van het bekken van een Boschjesmansvrouw, waardoor de aangevangene vergelijking wordt voortgezet en wij ten duidelijkste overtuigd worden, dat volgens den vorm des bekkens deze volkstam op een' veel lageren stand dan de Negers is geplaatst en wederom meer trekken van overeenkomst met de dieren aanbiedt. Opmerkingwaardig is de meerdere ruimte van het bekken, welke bij dezen volksstam wordt aangetroffen, en welke (zoo als de geleerde Schrijver te regt aanmerkt) waarschijnlijk in verband staat met de meerdere breedte van het hoofd der vrucht. Gansch anders is 't gesteld met het bekken der Javanen, 't welk het derde punt van vergelijking oplevert. Behalve de zonderlinge teederheid en ligtheid der beenderen, welke zoo zeer overeenstemt met de overige ligchamelijke zamenstelling der Javanen, biedt hun bekken andere bijzondere eigenschappen aan, waardoor de opening van het kleine bekken bijkans rond is. De kort ingedrongen schedel der Javanen verklaart ons, hoe zulk een bekken de vrouw in staat stelt van gemakkelijk te kunnen baren, en de Hoogleeraar Vrolik leidt dan ook zeer natuurlijk hiervan de moeijelijkheid af, die de Javaansche vrouwen ondervinden, wanneer zij door Europeërs bezwangerd worden. — Eindelijk tracht de Schrijver nog na te gaan den invloed,

vloed, dien de vermenging van verwijderde stammen op den vorm des bekkens heeft, en heeft daartoe het bekken van eene *Mestizin* gekozen. Duidelijk zijn hier de teekenen van de beide volksstammen, waarvan zij afkomstig is, en opmerkingwaardig bovenal, hoe bij eene groote hoogte der schaambeensgeleding, de ingang, inwendige ruimte en uitgang van het kleine bekken de gewone maat overtreffen.

Met den korten inhoud dezer hoogst belangrijke Verhandeling op te geven, vertrouwen wij ons gunstig oordeel over dezelve gestaafd te hebben, en willen 'er alleen dit nog bijvoegen, dat wel verre van eene dorre en langdradige ontleedkundige beschrijving aan te treffen, men de duidelijke, korte en onderhoudende voordragt van den Schrijver zal bewonderen, terwijl de afbeeldingen der onderscheidene bekkens, door den Heer W. Vrolik vervaardigd, allezins schoon en naauwkeurig kunnen genoemd worden. Bijaldien wij eene aanmerking (hoewel niet het hoofddoel dezer Verhandeling betreffende) mogen maken, zouden wij den Hoogleeraar in bedenking geven, of hij tot staving van zijn gevoelen, dat de Hottentotten en de Boschjesmannen oorspronkelijk van denzelfden stam zijn, zich wel kan beroepen op het getuigenis van Lichtenstein. Deze toch schijnt zulks te ontkennen, zoo als blijkt uit hetgeen wij op bladz. 185 en 186 van het eerste Deel der aangehaalde reis aantreffen. Zeker is 'er veel, 't welk voor het zoo even vermelde gevoelen pleit, maar wij zouden gelooven, dat daarvoor betere gronden te vinden zijn in het getuigenis van Barrow. (zie J. Barrow *An Account of Travels into the interior of southern Africa, in the years 1797 and 1798. London* 1801.)

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Anecdota Hemsterhusiana. Ex schedis MSS., in bibliotheca Lugd. Batava servatis, collegit, disposuit et edidit JACOBUS GEEL, Pars I. L. B. *apud* Luchtmans 1825. XXVIII et 322 p. 8vo. maj.

(Vervolg en Slot van Bladz. 296.)

Komen wij nu tot de nagelaten papieren zelve en derzelver bekendmaking, dan moeten wij het allezins goedkeuren, dat de Uitgever, bij de openbare uitgave, alles achterwege liet, wat of als arbeid uit de jeugd van Hemsterhuis kon schijnen, of enkel tot bijzonder gebruik voor

hem zelven ter nedergesteld was, zonder verder van aanbelang voor anderen te zijn. Hoewel zijne werkzaamheid onverzwakt tot in hoogen ouderdom voortduurde, zijn 'er echter zeer weinig doorloopend geschrevene *commentarii* overig, die later dagteekenen, dan zijne uitgave van den *Pollux*. Daartoe behooren de *commentarii* tot de *Caesares* van *Julianus*, en tot *Apollonius Rhodius*, uitvoeriger *commentarii* tot *Plutus* van *Aristophanes* (vergel. *Hemsterhusii Praefat. ad Plutum* p. XXIII *seq.*), een *Schediasma de verborum formis Doricis, Laconicis etc.* (vergel. *Ruhnken. Epist. critic.* II. p. 301); het overige bestaat meestal in jeugdigen arbeid: „*exercendi styli magis quam interpretandi causa elaborata*;" als bij voorbeeld aanmerkingen bij *Homerus*, de *Aethiopica* van *Heliodorus*, *Polyaenus*, *Athenagoras* en andere, hetwelk de Uitgever te regt achter liet, of 'er slechts uit bekend maakte, waardoor die Schrijvers nieuw licht konden erlangen, daar hij overal 'er zich op toelegde, slechts *novas Hemsterhusii animadversiones* mede te deelen; zoo als bij voorb. alle de opmerkingen bij *Lucianus*, die Hemsterhuis heeft achtergelaten, om de massa der aanmerkingen niet al te veel te vermeerderen. Anders kunnen wij allezins van den Uitgever eischen, dat hij niets van beteekenis voorbijga en bij de uitgave de meest mogelijke naauwgezetheid en naauwkeurigheid betrachte. Aan dezen eisch evenwel heeft hij zeker in alle opzigten voldaan en voor den hoogst moeitevollen arbeid den dank van ieder Philoloog te wachten. Wilde men voorts nog van hem vorderen, dat hij in eigen bijdragen dat bijbrenge, wat sedert andere geleerden over de door Hemsterhuis behandelde onderwerpen en plaatsen hebben aangemerkt; dat hij aantoone, of anderen na Hemsterhuis bij voorb. dit of dat spraakgebruik opgehelderd hebben en dergel. meer; hoe wenschelijk men zulks achten mogt, dit ware te veel gevergd; „*a me*" zegt de Uitgever p. XXVII der Voorrede „*nihil aliud exigi posse credidi, quam ut Hemsterhusiana darem, a quovis, uti dixi, quoquo liberet, adhibenda. Aliter agendum erat, si integros ejusdem viri in aliquem scriptorem commentarios reperissem, eosque una cum auctoris contextu edidissem : tunc enim Hemsterhusii Opera cum posteriorum inventis jungenda aut saltem comparanda erat, quo magis editis suis numeris absoluta prodiret.— Sed nunc quidem haec mora Hemsterhusiana sunto.*" Van daar dat dan ook slechts bij weinige plaatsen de Uitgever zijn eigen oordeel of eenige korte aanmerkingen gevoegd heeft.

De inhoud van dit deel levert een nieuw bewijs op van de uitgebreide veel omvattende geleerdheid van dien grooten Griek, die in ieder Schrijver t'huis is, wien niets op het onderwerp, dat hij behandelt betrekkelijk, ontsnapt is;

wij

wij vinden hier ook diezelfde scherpzinnigheid der bepaling en diezelfde grondige kennis der Grieksche taal, die wij in andere schriften van dezen man bewonderen. Het grootste gedeelte van de in dit eerste deel vervatte aanmerkingen strekt zich tot *Lucianus* uit (p. 1 — 163) en wel (p. 1 — 58) over het eerste deel van de quarto uitgave, vooral over de eerste 70 — 80 bladzijden derzelve; meestal langere en uitvoerigere ophelderingen, die ook deels daarom door Hemsterhuis bij zijne uitgave van *Lucianus* zijn achterwege gelaten, als bij voorb. over *Prodicus* tot Tom. I. p. 8. over *Empusa*, de moeder van *Aeschines*, later *Glaucothea* genaamd, tot p. 17 en dergel. meer. Zoo ook de aanmerkingen over ἀντίπαις bij p. 21 (p. 15 der *Anecdota*); over πηλουργοὶ, πήλινα ἔργα bij p. 24 (p. 17) over het gebruik van ἀπὸ in de spreekwijs τὰ ἀπὸ γεωμετρίας σχήματα, *figurae geometricae* en dergel. bij p. 41, (p. 25), alsmede over ἐν bij p. 53 (p. 31), over περιστέματα p. 54 (p. 32); over het παρὰ θύραν εἰσβιάζεσθαι p. 73 (p. 36 seq.); over πιπρώσκειν in overdragtelijken zin, *animum alicujus compingere* op p. 81 (p. 44 seq.); over ἀποφέρειν en ἀποφορὰ bij p. 121 (p. 49 seq.) De volgende opmerkingen over verscheidene aan het einde van het eerste deel van p. 526 vervatte plaatsen, zijn van den rand afgeschreven en bevatten ook geene eigenlijke uitweidingen, gelijk de genoemde aanmerkingen, maar enkel aanhalingen in ruimen overvloed, als bewijs- of gelijkstaande plaatsen over enkele woorden, als bij voorb. bij p. 724 (p. 56) over χαίρειν κελεύειν; bij p. 749 (p. 57) over ἀγνώμων *improbus*; bij p. 868 (p. 58) over δημοποιητός. Van denzelfden aard is meestal ook dat. wat omtrent het tweede deel van *Lucianus* wordt medegedeeld. (p. 59 — 76). Hetgeen daarentegen tot het derde deel geleverd wordt, is uit eigene bladen van Hemsterhuis afgeschreven en draagt hetzelfde kenmerk, als het tot het begin van het eerste deel medegedeelde. Het strekt zich alleen tot over den aanvang van de zamenspraak πλοῖον ἢ εὐχή p. 247 van die uitgave tot p. 250 uit en bevat dus naauwelijks de *vier* eerste paragrafen, maar met eene naauwkeurigheid, zorgvuldigheid en uitvoerigheid in de afzonderlijke opmerkingen, die inderdaad niets te wenschen overig laat. Ook hier bepaalt zich Rec. om eenige uit te kippen bij voorb. op p. 247 (p. 80 seq.) over σιταγωγὰ πλοῖα; op p. 248 (p. 81 seq.) over ὡραῖος; ibid. (p. 83) over ὀθόνη; ibid. (p. 84) over ἀναδεῖν; de uitvoerige opheldering over ἐκπλήττειν; (p. 86 tot 91.) over στώμυλος (p. 91 seq.) over μελάγχρους (p. 95 seq.), de aanhalingen over ἐπισύρεσθαι (p. 98), de opheldering omtrent ἐπίτριχος (p. 98 seq.) over πάτριος en πατρῷος (p. 100,) waar echter de beteekenis van ieder in het bijzonder niet ten scherpzinnigste onderscheiden voorkomt,

komt, maar meer op de verwisseling van de beide woorden in latere Schrijvers wordt acht geslagen; vergel. daarmede *Graevius* op *Lucian. Solöcist* p. 460. Tom. IX *ed. Bipont.* en *Ast.* tot *Plat. Republ.* p. 485, benevens *Marcland* tot *Euripid. Supplic.* 264 (275) (waaruit *Elmsley* op *Euripid. Bacch.* 1365 p. 162 te verbeteren is;) over κομφὸν (p. 100); over προοίμιον (p. 111 seq.); over οἰκεῖν, οἰκίζειν, συνοικεῖν, συνοικίζειν, ἀποικίζειν p. 116; over καλῶς p. 121 env. κεραία (p. 125, 135); over ἐπιλαμβάνεσθαι p. 135 seq., uitvoeriger ophelderingen over καραδοκεῖν (p. 137 — 145) en over ἀποβουκολεῖν alsmede βουκολεῖν (p. 148 — 163).

Op de aanmerkingen bij *Lucianus* volgen p. 164 — 220) *Animadversiones in Pollucem.* Die tot de zes eerste boeken zijn kort en meestal enkel aanhalingen van gelijkluidende plaatsen of korte verbeteringen; iets uitvoeriger zijn eenige opmerkingen tot het zevende boek, alsmede tot het volgende achtste, negende en tiende boek. Daarna komen: *Animadversiones in Harpocrationem* (p. 221 tot 268). Ook deze bevatten menige zeldzame taalopmerking, als bij voorb. (p. 224); over εὐεστώ (vergel. *Blomfield* in *Glossar.* tot *Aeschyl.* S. c. Th. 171 vergel. *Agamemn.* 630), (p. 226); over ἀνασυντάττειν (p. 231); de aanwijzingen over ὑπεκτίθεσθαι, ὑπεκκομίζειν, ὑπεκπλεῖν, ὑπεκκεῖσθαι (p. 232); over den beroemden Toonkunstenaar *Damon* p. 239; over ἐπίθετος (p. 240); εὐανδρία (p. 253); θέσθαι τὰ ὅπλα (zie nu *Schneider* op *Xenophon's Anabasis* p. 537, vergel. met *Ast* op *Plato's Repub.* p. 501) (p. 247); over καβόλη (p. 249); over κατοικοδομεῖν, ἐνοικοδομεῖν, συνοικοδομεῖν, ἐγκατοικοδομεῖν en ἐνατοικοδομεῖν (p 262); ἓν ἀνθ' ἑνὸς en ἓν πρὸς ἕν. — Van bl. 269 — 286 volgen: *Ad Juliani Caesares notae breves et emendationes.* Dit zijn korte ophelderingen, schoon niet als die op *Pollux*, somwijlen in enkele aanhalingen bestaande; eenige daaronder als bij voorb. op p. 310, B. langer. *Animadversiones in Apollinem Rhodium* (p. 287 — 322) besluiten dit deel; ook deze betreffen meest de verklaring van moeijelijke of de verbetering van bedorven woorden en formen. Ten slotte teekenen wij nog aan, dat de Hoogl. Hamaker te Leyden de uitgave van datgeen bezorgen zal, wat uit het gebied der Oostersche talen in de door Hemsterhuis nagelaten papieren voorhanden is.

[*Allg. Hall. Literatur-Zeitung* No. 144. Junius 1826].

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Octob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
25	29. 6¾ 29. 5½ 29. 4	54 61 54	z. z. t. w. z. t. o.	voorm. bew., zeer windrig, namidd. betrokken, 's avonds harde regen †

† 's nachts zware plasregens met donder en hagel.

BA-

1826. Octob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
26	29. 3¾ 29. 3¾ 29. 4¼	49 48½ 47	Z. Z. Z. W. Z. W.	bewolkt, tot in den namiddag regenbuijen.
27	29. 6 29. 6¼ 29. 7	48 50 50	Z. W. W. Z. W.	's morg. bew., verder betr., 's namidd. regen, 's avonds harde wind.
28	29. 9 29. 9½ 29. 9¼	53 56 54	W. t. Z. W. W. t. N.	zeer harde wind, voormiddag bew., verder omtrent betrokk., 's namiddags iets buijig.
29	29. 9¼ 29. 9¼ 29. 9¼	55 55 53	W. N. W. N. W. t. W. W. t. N.	voormidd. zeer harde wind, bewolkt, verder buijig, harde wind.
30	30. 0 30. 0¼ 30. 0	49½ 56½ 51½	N. N W. N. N. W.	bewolkt. 's avonds betrokken.
31	29. 8½ 29. 9 29. 8	53 54½ 51½	W. N. N. W. W. N. W.	voorm. betr., tusschenb. iets reg., nam. wolk., iets buij., 's av. buij met harde wind.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, worden uitgegeven en zijn alom te bekomen:

I. MICHIEL ADRIAAN, *Het Erfdeel*, met een fraai Titelvignet en gegraveerden titel, in gr. 8vo. *f* 2-80.
Deze *Oorspronkelijke Nederlandsche Roman* van den Schrijver der *Zedelijke Verhalen* en *Zedelijke Tijdkortingen* is met dit Boekdeel compleet.

II. A. F. E. LANGBEIN, *Vacuna*. Verhalen voor uren van Uitspanning, inzonderheid der Jeugd, met fraaije Plaat en Vignet, 8vo. *f* 1-80.
Dit werkje van den geestigen LANGBEIN is zoo wel voor Volwassenen, als de Jeugd geschikt en dus ook voor Prijzen en Geschenken aan de laatste bestemd en berekend.

III. G. KUYPER, *Het Geloof is uit het Gehoor*, eene ernstige vermaning aan allen, die opregtelijk belang stellen in de verlossing van hunne zonden door Jezus Christus, Gods Zoon. in gr. 8vo. *f* 0 : 25.

IV. A. PICHOT, *Geschied- en Letterkundige Reis naar* ENGELAND en SCHOTLAND, Tweede Deel, met Portraiten van MACKINTOSH en SOUTHEY, en facsimile's van de voorn. Engelsche Schrijvers en Dichters, als SCOTT, BYRON, MOORE enz. en Titelvignet, gr. 8vo. *f* 4 : 50.
Het 3e. Deel, waarmede deze belangrijke Reis compleet zal zijn, verschijnt in het begin van 1827.

TE HAARLEM bij DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 48. *Vrijdag den 10den November.*

BERIGTEN.

Parys. In plaats van de Heeren Paulet en Baraillon zijn tot Correspondenten der Academie van Wetenschappen alhier, voor de afdeeling der Geneeskunst, benoemd de Heer Gilbert Blane te Londen en de Heer Hufeland te Berlijn.

Utrecht. Het bij de Koninklijke wet bepaalde Emeritaat van zeventigjarige Hoogleeraren, viel onlangs aan onzen beroemden Professor Janus Bleuland te beurt; waarna de reeds vermelde aanstelling van den Heer Schroeder van der Kolk is geschied.

Den 1sten November verdedigde de Heer Johannes Hora Siccama, van Groningen, zoon van den Hr. Harco Hilarius Hora Siccama, Lid van het Hooge Militaire Geregtshof alhier, zeer gelukkig in de Academische Gehoorzaal, zijn *Specimen Juridicum, de Ministerio publico*, en werd daarop *met grooten lof*, bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor.*

Westzaan *den 22sten October.* Heden overleed in den ouderdom van 67 jaren de Wel Eerwaarde

Heer Willem Bruin, Doopsgezind Leeraar op het Noordeinde alhier. Behalve een wandel, voorbeeldig en stichtelijk voor de leden zijner gemeente, toonde hij, hoeveel onvermoeide vlijt vermag; daar hij, schoon geene geleerde opvoeding hebbende genoten, zich zelf dermate onderwees, dat hij niet alleen een Christengemeente met zalving kon voorgaan, maar ook tweemalen met zilver bekroond werd door Teylers Godgeleerd Genootschap; de eerste maal in 1796 voor een antwoord op de vraag: „ Kan men met grond beweren, dat de menschen immer alleen door middel hunner eigene rede of redekavelingen, zonder behulp van eenig regtstreeksch of meer onmiddellijk Goddelijk onderwijs, tot de regte denkbeelden van God en Goddelijke zaken, zouden hebben kunnen geraken?" en nog eenmaal twee jaren later voor eene Verhandeling: „ over de Eigenliefde, als een al of niet uitsluitend beginsel van werking;" welke beide in deszelfs Verhandelingen zijn opgenomen. (*) Buitendien leverde hij eene *Levensgeschiedenis van Jezus* (†), *Gemeenzame beschouwingen over den Godsdienst*; en enkele vertalingen voor de drukpers, welke, zoo wel als zijne Prijsverhandelingen, een gunstig onthaal genoten.

Amsterdam. In de openbare zitting door de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, gehouden den 29 Augustus ll., werd berigt: 1o. dat op de Geschiedkundige vraag: „ wat is 'er, vooral uit geschiedkundige bronnen, op te geven van de veranderingen, die de oppervlakte van het tegenwoordig rijk der Nederlanden, ten opzigte van bosschen, veenen, duinen, rivieren, meren en in het algemeen in land en water, ondergaan heeft?" eerst in 1822 voorgesteld en in 1824 herhaald, weder geen antwoord was ingekomen; doch dat uit hoofde van het gewigt der zake dezelve nogmaals wordt uitgeschreven; 2o. dat op de Letterkundige vraag in 1824 opgegeven, vorderende: „ eene naauwkeurige en zooveel mo-

(*) Zie Verhandelingen van Teylers Godgel. Genootf. 16e. en 18e. Deel.

(†) Nog te bekomen bij de uitgeefster van dit weekblad en in 1794 in het licht gegeven.

mogelijk volledige opgave van de onderscheidene Nederlandsche tongvallen, vóór het einde der XVIde eeuw, met aanwijzing van derzelver onderlinge overeenkomst en verschil, alles gestaafd door proeven en aanhalingen uit de Schrijvers van dien tijd;" almede geen antwoord is ingezonden, doch dat zij bij herhaling wordt voorgesteld, en 3o. dat bij deze eene nieuwe prijsstoffe gevoegd werd: „Graaf Floris de Vijfde en zijne regering uit echte bronnen voorgesteld." De uitgeloofde premie voor het voldoend antwoord op elk derzelve bestaat in eene gouden medaille of de waarde derzelve ten beloope van *f* 300-: De voorwaarden zijn als bij vroegere prijsuitschrijvingen, (*) zullende het oordeel der Klasse over de Verhandelingen, die inkomen op deze vragen, in hare openbare zitting van den jare 1828 geveld worden. (†).

AANMERKINGEN OP DE BRIEFWISSELING

GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN

Q. N. en F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

Arbeid slaet vuur uit den steen.
MAERLANT.

Toen de *Algemeene Konst- en Letterbode* voor het jaar 1826 No. 25, Vrijdag den 16den Junij en het volgend Nummer aan den lezer mededeelde, den Brief geteekend Q. N., in denwelken de Schrijver op eene zoo geschiedkundige als oordeelkundige wijze behandelde een punt, behoorende tot de geschiedenis van het land en deszelfs vroegere vorsten, en op eene meesterlijke wijze betoogde, zoo al niet de onmogelijkheid van het

(*) Zie dezelve *Alg. K. en Letterb.* 1825 Ie. Dl. bl. 55 en 56.

(†) De tijd van inzending is bij de prijsuitschrijving, zoo als die in de nieuwspapieren gevonden wordt, niet vermeld; — waarschijnlijk vóór het einde van 1827.

het bestaan eener Orde of Broederschap van St. Jacob, ten minste bewees de volkomen onmogelijkheid, dat dezelve in den jare 1290 konde ingesteld zijn, of 'er een feest van gehouden zijn, op dien voet en die wijze, gelijk zulks opgegeven wordt in de *Annales genealogiques de la Maison de Lynden*, met aanduiding der zeer waarschijnlijke reden, waarom Butkens dit stuk in de wereld gebragt heeft; moest de lezer natuurlijker wijze verwachten, dat wanneer iemand het zoude wagen, om de bijgebragte bewijsgronden te wederleggen, hij alsdan niet anders dan met ontegensprekelijke bewijsstukken voor den dag zoude komen.

De lezer was dan verheugd, om korten tijd daarna, in den *Letterbode* No. 30 Vrijdag den 21 Junij en eenige volgende Nummers te vinden, eenen wederleggingbrief, onderteekend F. G. van Lijnden van Hemmen. Men verheugde zich te meer, dewijl alle degenen, die zich herinnerden aan het werk van dien Heer over de Haarlemmer-meer (*), begrepen, dat, wanneer bij het behandelen van deze nieuwe stoffe, de eigen wetenschap van Zijn H. W. G. mogt te kort geschoten zijn, dezelve als dan tot het ontbrekende zijne toevlugt zoude genomen hebben, tot de kostbare verzameling van handschriften, nagelaten door wijlen den, in het vak der diplomatische en genealogische geschiedenis der middeleeuwen, zoo doorkundigen Hr. van Spaen la Lecq (†) en den lezer zoude onthaald hebben, door afschriften uit deze verzameling gemaakt. (§)

De Heer van Lynden geeft niet onduidelijk te kennen, dat hij vermeend heeft te vinden in den brief van den Heer Q. N. eenige beleedigende aantijgingen, toegebragt aan een' zijner stamgenooten Antonij van Lynden, als of deze in der tijd aan Butkens zou-

(*) Een werk, hetwelk den Schrijver de grootste eer aandoet, waarvoor de Maatschappij hem dankbaar zijn moet, en wenschen mogt, dat 's lands schatkist eenmaal in staat mag geraken, om de ontworpen droogmaking te helpen ondersteunen.

(†) Deze verzameling berust bij den Hoogen Raad van Adel, van denwelken de Heer van Lynden het voorzitterschap bekleedt.

(§) In den loop dezer aanmerkingen zal men kunnen ontwaren, of zijn H. W. G. zulks gedaan heeft.

zoude hebben medegedeeld, stukken die door hem vervalscht, enz.

Het is dan niet alleen, om de nagedachtenis van dezen stamgenoot te verdedigen, dat de Heer van Lynden zegt de pen op te moeten vatten, maar hij schijnt ook zich die gelegenheid ten nutte te willen maken, om Butkens (die te regt bij alle in de *Historische kritiek* geoefende personen in verdenking ligt) van alle blaam te zuiveren, en voorts den lezer te onthalen op een aantal dingen, die wezenlijk niets gemeens hebben met de onderhavige St. Jacobs Orde of Broederschap.

Vraagt men zich nu, heeft de Heer van Lynden, in zijnen wederleggingsbrief, alle de door den Heere Q. N. opgenoemde daadzaken dood en te niet gedaan; heeft hij bewezen, dat alle de twaalf door Butkens opgenoemde St. Jacobs Ridderen, wezenlijk bestaan en geleefd hebben, hetzij in het jaar 1290 of 1279, gelijk Zijn H. W. G. goedvindt, zulks te bepalen? Dan zal men zich spoedig moeten antwoorden: gewisselijk neen! want in plaatse van daadzaken, van ontegensprekelijke bewijsredenen aan te brengen, behelpt hij zich met gissingen en verhalen, die niets ter zake doen; wanneer men nu den voorsch. brief met aandacht doorleest, zal men moeten denken, dat Zijn H. W. G. al schrijvende gedacht heeft aan Quinctiliaan, welke ergens zegt, *ad narrandum non ad probandum*. —

Omtrent de meening van den Heer van Lynden, dat een van zijne Stamgenooten (*) door den Heer Q. N. is verdacht geworden, van niet ter goeder trouw te hebben gehandeld; hieromtrent heeft de Heer Q. N. zich bij zijnen tweeden brief (†) ten eenemale gezuiverd, en tevens aangetoond, dat de Heer van Lynden zijnen eersten brief niet wel verstaan, of ten minste niet met de noodige naauwkeurigheid gelezen heeft, en hem hierdoor dingen laat zeggen, welke hij vermeent niet geschreven te hebben gehad. Hoezeer dit misverstand nu van eenig aanbelang voor beide deze heeren zijn kan, zoo is hetzelve van weinig aanbelang voor den lezer, maar het-

(*) Antony van Lynden.

(†) Zie *Letterbode* No. 39 van den 1sten September l.l.

hetgene, dat voor dezen laatften van een oneindig grooter aanbelang is, is de inhoud van den brief van den Heer van Lynden, alzoo dezelve het vak der gefchiedenis betreft, welk vak een *Publiek Domein* is, tot hetwelk elk kenner of liefhebber geregtigd is, om 'er zijne ontginningen op te doen.

Het is dan als een tot dit voorz. *Domein* geregtigd zijnde perfoon, dat men de vrijheid neemt, den brief van den Heer van Lynden te ontleden, zijne ftellingen, gisfingen en gezegden te toetfen, en de daarop te maken aanmerkingen aan den lezer mede te deelen.

De Heer van Lynden zegt bl. 34.

„ Men wete dan, dat Christophorus Butkens, geestelijke in het klooster, enz."

AANMERKING.

Omtrent den inhoud dezer *Annales* en de daarachter gevoegde *Preuves*, zal men alhier (tot vermijding eener al te groote uitbreiding) niets zeggen, maar de daarop te maken aanmerkingen in een afzonderlijk ftuk mededeelen.

Op bl. 35 wordt gezegd:

„ doch *opfpeurders en verzamelaars* van Charters
„ had men te dier tijd nog niet, enz., enz., enz.

Men is verwonderd over dit zoo ftellig gezegde, en men kan niet nagaan, op welke gronden zulks beweerd wordt. — De Brieffchrijver heeft onder de opnoemingen ook vergeten de voor de gefchiedenis zoo belangrijke Archieven der voormalige Abdijen van Rijnsburg en Leeuwenhorst, welke Archieven in 1626 al bij de Ridderfchap en Edelen van Holland moeten ervindelijk geweest zijn.

Had Butkens het vertrouwen en zijn' goeden naam niet te grabbel gegooid, door eenige als bewijzen achter de *Annales* gevoegde ftukken, dan was hij gewis nimmer gegispt geworden door Buchelius, Scriverius en mogelijk meer anderen.

Het is voor den lezer jammer, dat Butkens onwetende gebleven is omtrent hetgene, dat de Hollandfche geleerden van hem gefchreven hebben: want dan had hij uit den hoek moeten komen en zich omtrent de echtheid van fommige ftukken moeten

verdedigen, met opgaaf der bronnen, uit dewelke hij geput heeft; al het welk voor den lezer zeer belangrijk zoude geworden zijn.

Op bl. 36 wordt gezegd:

„ Ik geloof, dat hij in zoo verre gelijk had, dat de overzetting in het Latijn, die Aubertus Miraeus zegt, zelve gemaakt te hebben. enz."

Men leze de Latijnsche noot bij Mieris Dl. I. bl. 525. en dan heeft men niet te twijfelen, waaruit Miraeus zijne overzetting gemaakt heeft.

Het is zeer mogelijk, dat Butkens dat gunstige oordeel in het oog van zijnen vriend verdiende; maar zoo het waar is, dat hij met eerlijkheid gehandeld heeft, dan is het ook even waar, dat hij zonder oordeel geschreven heeft:

Op bl. 37 wordt gezegd:

„ Schrijvers van Geslacht-registers kunnen zelden
„ ontgaan de blaam enz. enz. enz."

Het zij 'er verre van af, dat Schrijvers van Geslacht-registers, die de waarheid beminnen, die alle twijfelachtige overleveringen ter zijde stellen, die oordeel en kritiek genoeg bezitten, om de waarheid van de fabel en het verdichtsel te onderscheiden, zich zullen beladen met eene blaam, gelijk diegene, die op Butkens berust. Maar diegenen, die om den broode of uit vleijerij schrijven, die alles gretig aannemen, wat men hun toezendt (*), zonder te toetsen, of het met de waarheid, mogelijkheid en de geschiedenis overeenstemt, die kunnen het oordeel van den kundigen niet ontgaan en worden als pruifschrijvers beschouwd. Een Du Chesne en soortgelijken zouden nimmer hunnen goeden naam in de weegschaal hebben willen leggen, door het blindeling aannemen van hetgene, dat men hun toezond. Nimmer, ten minste voor zoo verre men weet, heeft iemand de drie opgenoemde personen der familie van Lynden beschuldigd gehad, eenig bedrog te hebben gepleegd omtrent de *Annales*. —

(*Het Vervolg hierna.*)

PRO-

(*) *Qui gaubent tout ce qu'on leur jette.*

PROGRAMMA

Van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders.
Voor het Jaar 1826.

(*Vervolg en Slot van bladz.* 314.)

Behalve de boven reeds aangeduide Prijsstoffen, die bij herhaling worden uitgeschreven, blijft het Genootschap mede nog verwachten, vóór 1 October 1827, de beantwoording der Vraag:

I. „ Op hoedanige wijze waren de Joodsche Leeraars, „ ten tijde van den Zaligmaker, gewoon de Schriften des „ Ouden Verbonds uit te leggen en aan te halen? En welk „ gebruik is, bij de verklaring der leerwijze van Jezus en „ de Apostelen, wanneer zij zich van gezegden uit die „ Schriften bedienen, daarvan te maken?"

II. Vóór 1 December 1827. „ Eene Verzameling van uit„ gezochte voorbeelden van voortreffelijke Personen uit on„ derscheidene eeuwen, welke in ongemeene en moeijelijke „ omstandigheden hebben aan den dag gelegd, wat het „ Christendom vermag."

Voorts verlangt het Genootschap, met aanbieding van de Gouden Medaille, of *twee honderd vijftig guldens*.

I. Eene Verhandeling „ over den aard, de geloofwaardig„ heid en het belang van de Boeken Esra en Nehemia, „ ter opheldering en bevestiging, zoo wel van den Ge„ schiedkundigen en Godsdienstigen inhoud van vroegere „ Bijbelschriften, als van de berigten aangaande de lotge„ vallen en den toestand van andere Volken; met weder„ legging van vroegere en latere, tegen die Boeken in„ gebragte, twijfelingen." — In te leveren vóór 1 April 1828.

II. Daar door sommigen de *Daemonologie* des N. T. geheel wordt afgeleid uit de Joodsche Theologie ten tijde van Jezus, zoo dat zoowel deze, als de eerste voortplanters zijner Leer en Leerwijze, alleen uit inschikkelijkheid voor de denkbeelden hunner Tijdgenooten, dezelve zouden hebben opgenomen, wordt de Vraag voorgesteld:

„ Welke is de voordragt van Jezus en zijne Apostelen „ nopens het bestaan en de werking van booze Geesten? „ In hoe verre komt dezelve overeen met de begrippen „ van vroegere Bijbelschrijvers, en latere Joodsche God„ geleerden, voor en ten tijde van den Zaligmaker? En „ hebben Jezus en de Apostelen zich, of in Leer of in „ voordragt naar dezelve geschikt?" De beantwoording wordt verwacht vóór 1 Maart 1828.

IIᶠ. Na de ontvangene en door het Genootschap in het licht gegeven Verhandelingen, behelzende eene beknopte opgave van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, volgens het Euangelie van Joannes, verlangt men:

„ Eene vergelijkende en uitlegkundig gestaafde aanwijzing, „ van het geen ook door Mattheus, Marcus en „ Lucas, uit de Redenen en Uitspraken van Jezus „ zelven, daaromtrent is geboekt." In te zenden vóór 1 Januarij 1828.

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht, hunne namen niet bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderschrijven, en er bij te voegen een *verzegeld briefje*, dezelfde Spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne namen en woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, in *leesbaar schrift*, liefst in de Nederduitsche of Latijnsche, of ook in de Hoogduitsche Taal, met Romeinsche Letters, (nadien het met Hoogduitsche karakters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt), *vrachtvrij*, en, zoo veel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den *Secretaris des Genootschaps* Isaac Sluiter, *Predikant te 's Gravenhage*, en zich te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Men herinnert de meermalen herhaalde waarschuwing, in vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk, zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om naar goedvinden ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, het zij alleen met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, het zij ook met uitdrukking van hunne namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ACADEMISCHE VERHANDELINGEN. *Specimen medicum de Artemisia vulgari, quod .... in Academia Rheno-Trajectina publico ac solenni examini submittit* D. F. VAN DER PANT. — Trajecti ad Rhenum Typis mandavit N. van der Monde 8vo. maj. 96 p.

Deze welgeschreven Verhandeling verdient algemeen bekend te worden, omdat het onderwerp door den Schrijver

behandeld bij de Geneeskundigen (zoo als men zegt) aan de orde van den dag is, namelijk het vermogen der *Artemisia vulgaris* tegen de Vallende Ziekte en andere ziekten van 't zenuwgestel. In het eerste gedeelte levert de Heer v. d. P. eene geschiedenis van dit geneesmiddel, waaruit blijkt, dat deze plant reeds in de vroegste tijden door de Geneeskundigen is gebruikt geworden. Deze bezigden tot onderscheidene doeleinden het kruid benevens het zaad en eerst in latere dagen is de wortel door Schröder in de Epilepsie aanbevolen, Intusschen geraakte dit middel, even als zoo vele andere, in vergetelheid, en aan Burdach komt de eer toe van deszelfs heilzame krachten door vele bewijzen gestaafd en zijne tijdgenooten daarop opmerkzaam gemaakt hebben. — In het tweede gedeelte treft men eene scheikundige analysis van dezen wortel aan. — Het derde gedeelte bevat eene opgave der proeven, welke de Schrijver in vallende ziekte met dit middel genomen heeft of door den Hoogleeraar Suerman heeft zien nemen. De acht eerste gevallen, alhier medegedeeld, hebben betrekking op de eigenlijk gezegde vallende ziekte, waaruit blijkt, dat het gebruik van dit middel vijfmalen eene gewenschte uitwerking te weeg bragt. Rec. wil hier gaarne betuigen, dat zulk een getuigenis bij hem het vertrouwen op dit middel wederom opwekt, daar hij hetzelve onderscheidene malen in Epilepsie heeft voorgeschreven, zonder dat de ziekte in 't minst verminderde en alzoo weinig waarde hechtte aan de specifieke krachten der *Artemisia*. De vier laatste voorbeelden door den Heer v. d. P. medegedeeld, bevestigen allezins het vermogen van dit geneesmiddel in andere Zenuw-ongemakken als de *Chorea St. Viti* enz. — Eindelijk besluit de Schrijver dit Hoofdstuk met eene zeer juiste beoordeeling van de krachten en wijze van werken der *Attemisia*, in zoo verre dezelve uit de ondervinding kunnen opgemaakt worden.

Rec. kan dit verslag niet eindigen, zonder daarbij eene aanmerking te voegen, namelijk dat hij niet begrijpt, waarom de Schrijver niet altijd het voorschrift van Burdach volgende, het poeder van den wortel zelven heeft toegediend, of welke redenen hem bewogen hebben, om het *Extractum aquosum* en het *Extractum alcoholicum* te beproeven. In de 8e. en 11e. waarneming schijnt het te blijken, dat het laatstgenoemde Extract voor den wortel zelven moet onderdoen, en wanneer men de eenvoudigheid in de Geneeskundige praktijk wil behartigen, is het doelmatiger de middelen aan te wenden, zoo als de Natuur ons die aanbiedt, dan daaruit bijzondere bestanddeelen te bereiden en deze te beproeven, vooral dan, wanneer daarbij zoo weinig wordt gewonnen, en het gebruik dier eenvoudige middelen met zoo weinige ongemakken gepaard gaat, als bij het voorschrift van Burdach plaats heeft.

KUN-

KUNSTEN.

AMSTERDAM. Bij de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten alhier, welke behalve nog onlangs geleden verliezen, haren Voorzitter en Hoofdbestuurder, Mr. P. A. Baron van Boetzelaer, zich plotselijk door den dood zag ontrukken, (wiens gemis, behalve in andere betrekkingen, ook als bevorderaar der Kunst gevoeld wordt,) werd op den 23sten October l. l. de jaarlijksche Prijsuitdeeling gehouden. Bij deze gelegenheid deed de Vice-Voorzitter de Heer A. G. van Meurs het Verslag, waarin hij de verdiensten der afgestorvene Bestuurders vermeldde, — en reikte met gepaste aanspraken de volgende belooningen uit, aan de leerlingen, die het Academisch-onderwijs genieten:

EERSTE KLASSE. — HISTORIE. 2de Rang. *Geschilderde Beelden van Uitdrukking.* Aan Nicolaas Pieneman, eene groote zilveren Medaille en een Getuigschrift, terwijl van Douwe de Hoop, loffelijke melding is gemaakt.

3de Rang. *Schilderen naar het levend Model.* Aan Douwe de Hoop, eene groote zilveren Medaille en een Getuigschrift, terwijl van Nicolaas Pieneman loffelijke melding is gemaakt.

Teekenen naar het levend Model. Aan Roelof van der Meulen, eene kleine Medaille en Getuigschrift.

VIERDE KLASSE. — BEELDHOUWKUNDE. 2de Rang. *Boetsering naar het levend Model.* Aan Gerrit Uitenbogaard, eene kleine zilveren Medaille en een Getuigschrift.

VIJFDE KLASSE. — GRAVEERKUNST. Van Johannes de Mare, loffelijke melding.

ZESDE KLASSE. — BOUWKUNDE. 1ste Rang. Eene uitvoerige Teekening, van eene Bouwkundige zamenstelling, naar een gegeven onderwerp, zijnde een *Gebouw*, geschikt ter vergadering van 3 a 400 menschen, om over eenig vak van Wetenschap of Kunst onderhouden te worden, en elkanderen te onderhouden.— Aan Hendrik Springer, eene groote zilveren Medaille, Prentwerk en Getuigschrift.

2de Rang. *Voorname Hoofddeelen der Bouwkunde.* Aan Hermanus Bernardus Reefinck, eene kleine zilveren Medaille en Getuigschrift.

DOORZIGTKUNDE. Aan Johannes Fredrik Legel Jr., een Getuigschrift.

Terwijl aan onderscheidene discipelen, aan welke het Primair Onderwijs in deze inrigting verleend wordt, vereerende getuigschriften en loffelijke vermeldingen te beurt vielen (zijnde alleen aan Hendrik Romijn, in de 1ste

ste Afdeeling van het Bouwkundig Onderwijs, eene kleine zilveren Medaille toegewezen). Deze plegtigheid geschiedde in het lokaal der Academie, alwaar de bekroonde stukken waren ten toon gesteld. — Twee dagen na dezelve, verloor de Raad van Bestuur weder een Medelid, door het afsterven van den Hr. Gerrit Muller, die slechts den ouderdom van 47 jaren mogt bereiken en zich door zijn karakter als mensch, en door het voorstaan en beoefenen der Teeken- en Schilderkunst onderscheidde. Op de laatste Kunsttentoonstelling alhier, waren nog drie Schilderstukken van zijne hand, en kort geleden, was hij, door den dood van zijn' Kunstlievenden Vader, eigenaar geworden van deszelfs keurige Verzameling Schilderijen en Teekeningen, waaronder Meesterstukken van onze vroegere Schilderschool gevonden worden. (*)

LETTERKUNDIGE OF ANDERE BIJZONDERHEDEN.

Vroegere Epidemien te Groningen.

De stad Groningen, eene der schoonste van onze vaderlandsche steden, werd, volgens oude aanteekeningen, meermalen geteisterd door geduchte rampen, waaronder zware ziekten: in den herfst des jaars 1576 heerschte 'er de pest, of althans eene ziekte, die men toen zoo noemde; de Bisschop Johan Cnijf overleed aan dezelve. (†) In het jaar 1623 woedde 'er eene groote pestilentie, waarbij ten overmaat van ramp nog oproer plaats had, over het begraven der dooden, welker aantal zeer groot was; het wegvoeren der lijken scheen daarom in dien tijd den mannen geheel ontzegd te zijn geworden, en dit akelig bedrijf werd, hoe zonderling, alleen door de andere kunne waargenomen; namelijk het ter aarde bestellen der lijken van bejaarden des voormiddags, door vrouwen, en die van jonge lieden, des namiddags, door ongehuwde dochters. (§) En nu bijna eene eeuw geleden, namelijk in den nazomer des jaars 1727 werd de provincie Groningen mitsgaders de naburige landen

(*) Zie omtrent dit Kabinet van Eynden en van der Willigen, Geschied. der Vaderl. Schilderkunst, 3e. Dl. bl. 467 en 468.

(†) Zie ook het beknopt Kronijkje van Groningen enz. Groning. 1707 8vo. bladz. 73.

(§) Zie Ibid. bladz. 97, alsmede Kronijk van Groningen en de Ommelanden Groning. 1743 8vo. bladz. 222.

den wederom verwoest door eene hevige ziekte, die vele duizende menschen, zoo jongen als ouden, ten grave sleepte, zoo dat 'er in één week binnen de stad Groningen (waarschijnlijk toen minder bevolkt) twee en zeventig menschen stierven; en deze vreesselijke bezoeking duurde voort tot eenen geruimen tijd in het volgend jaar (*).

Mogt het der weldadige Almagt behagen, om de thans heerschende ziekte weldra te stuiten in die zoo droevig bezochte landen; opdat de algemeene liefdadigheid en de met de daad betoonde belangstelling in het lot dier ongelukkigen moge dienen, om alle onze landgenooten nog sterker aan elkander te verbinden; gelijk de zware wonden van vroegere dagen weder geheeld zijn geworden, durven wij zulks dan ook nu vertrouwelijk hopen.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Mr. Cop, de opzigter in de *Lion Office* in de *Tower* te Londen, hield eenige maanden geleden een' vogel voor den bek van een der 5 groote slangen, welke daar bewaard worden, juist op dien tijd, dat het dier moest vervellen en alzoo bijkans blind was. De slang beet naar den vogel, miste denzelven, en greep den linker duim van den opzigter, om wiens hals en armen zij zich heensloeg. Mr. Cop, die alleen was, verloor zijne tegenwoordigheid van geest niet, en trachtte het dier bij den kop te grijpen, ten einde zich zelven te verlossen. De slang echter had zich zoo vastgehecht, dat alle aangewende pogingen te vergeefs waren, en reeds had Mr. Cop zich op den grond geworpen, ten einde alzoo de slang beter te kunnen grijpen, toen twee andere opzigters binnen kwamen; zij moesten de tanden van de slang breken en met moeite gelukte het hun, hun medgezel te redden, die anders het lot van Laocoon voorzeker zoude ondergaan hebben. Twee afgebroken tanden werden uit den gewonden duim getrokken, die weldra heelde, en hetwelk geene andere nadeelige gevolgen achterliet.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

PARYS. Sinds eenige dagen verschijnt 'er eene nieuwe Komeet in het Sterrebeeld van den Ossenhoeder. Het ongunstig weder den Sterrekundigen nog niet hebbende veroorloofd,

(*) Zie Kronijk van Groning. en de Ommel. voorn. bladz. 282 en verder.

loofd, om 't er de beweging van waar te nemen, hebben zij de vereeniging van eenige zekere bescheiden moeten afwachten, alvorens dezelve aan te kondigen. Zij werd ontdekt den 22sten October, te Florence, door den Heer Pons, den 24sten te Parijs, door den Hr. Bouvard en den 28sten te Marseille, door den Heer Gambart. In den avond van den eersten dezer maand November, heeft de Hr. Nicollet, zich met de nasporing dezer Komeet onledig houdende, door eenige opene plaatsen, opgenomen, dat zij sedert de eerste dagen harer verschijning, genoeg in grootte en licht is toegenomen, om voor het bloot oog zigtbaar te worden. Hare kern heeft iets sterk nevelachtigs, verzeld van een' staart, die verscheiden graden lengte heeft; hare regte opklimming vermeerdert omtrent één graad elken dag, en hare zuidelijke afwijking vermindert omtrent 1¼° in denzelfden tijd. Bij helder weder, zal ieder een dezelve gemakkelijk in het noordwestelijk gedeelte des hemels kunnen onderscheiden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
1	29. 6¼	47	W. N. W.	regenb., tusschenb., met ha-
	29. 6½	46	W. t. Z.	gel en wind, 's morg. met een
	29. 5	42	W. Z. W.	weinig donder.
2	29. 6	37½	O. N. O.	's morg. damp., verd. bewolkt,
	29. 7	49½	O. t. N.	namidd. veel helder.
	29. 8	43½	O. N. O.	
3	29. 8	44	N. O. t. N.	zeer harde wind, voormiddag
	29. 7¾	48½	N. N. O.	bewolkt, verder betrokken.
	29. 7¼	46½	N. O.	regen.
4	29. 7¾	44½	N. O.	's morgens regen, op den mid-
	29. 8	48½	N. O. t. O.	dag bewolkt, voor 't overige
	29. 9	46	N. O.	betrokken.
5	29. 8	46	N. N. O.	betrokken, dampig, regen,
	29. 7	50	N.	stil.
	29. 6	49	N. t. W.	
6	29. 6¾	49½	W.	betrokk., meest regen, 's av.
	29. 6	45	N. t. O.	en 's nachts zware regen en
	29. 6¼	41	N. N. W.	hagelbuijen, met harde wind
7	29. 6½	39	N. N. W.	veel regenbuijen, tusschenbeide
	29. 7	44	N. N. O.	met hagel.
	29. 8¾	39	N. N. W.	

GE-

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

AMSTERDAM. Op den 1sten November, overleed alhier in den ouderdom van 104 jaren en 7 maanden Willem Lyding, (in het laatst van zijn leven venter van kleine huisboudelijke behoeften), die tot het einde van zijn langdurig leven zich in het volkomen gebruik zijner zinnen mogt verheugen.

Groot getal Nakomelingen.

[illegible]INGEN *den 2den November.* Den 31sten October l. l., overleed [illegible]ier in den hoogen ouderdom van 91 jaren, 5 maanden, [illegible] dagen, Pieter Smith, in leven Oud Scheepm[illegible]baas alhier; welke gedurende den aanmerkelijken tijd v[illegible]aren is gehuwd geweest met Mejuffrouw J. Verren[illegible]n, en, negen maanden na haar overlijden, andermaal is in den echt getreden met Mejuffrouw de Weduwe Sanders, waarmede hij nog 9 jaren is gehuwd geweest. Uit zijn eerste huwelijk zijn geboren 12 kinderen, waarvan 'er nog 4 in leven zijn; benevens 5 aangehuwde kinderen, alsmede 36 klein-kinderen, 55 achter-kleinkinderen, en één kind uit het vierde geslacht; te zamen uitmakende het aanzienlijk getal van honderd en één nakomelingen, welke alle nog in leven zijn.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij J. NOMAN Boekhandelaar te Zalt-Bommel, is heden van de Pers gekomen, en mede verkrijgbaar bij C. C. L. VAN STADEN, Boekhandelaar op de Wale bij de Oude Schans No. 77. te Amsterdam, en alom:

1. De Rozestruik (een Tijdschrift) tweede Deel No. 4.
2. Geschiedkundige Beschrijving der Watervloeden en Overstroomingen in het Koningrijk der Nederlanden, aanvangende met den Cimbrischen of Kimbrischen Vloed, en voortdurende tot op den tegenwoordigen tijd, dito tweede stukje, inhoudende de Beschrijving den verwoestende Orcaan in het Hertogdom Luxemburg en der Watervloeden in de jaren 1824 en 1825. met opgaaf der daarbij plaats hebbende bijzondere gebeurtenissen en kloekmoedige daden van een aantal verdienstelijke personen. Prijs van elk stukje *f* - 40 cents.

3.

3. Dito twee stukjes compleet *f* - 80 c.

4. P. N. MUYT, Pieter en Dirk, de Ongelijke Broeders, en derzelver ongelijke Lotgevallen of de gevolgen der Opvoeding, een Leesboek, niet alleen voor de Jeugd, maar bijzonder voor Ouders, Opvoeders en Onderwijzers. Prijs *f* - 30 c.

5. P. N. MUYT, Nieuwe Belangrijke Bijzonderheden, ontleend uit de Natuurkunde en de Natuurlijke Historie, Land en Volkenkunde, een Leesboek voor de Hoogste Klassen, 8 stukjes compleet *f* 2,40 c.

6. Dito elk stukje apart 30 cents.

7. Dito Best Papier acht stukjes compleet *f* 3,20.

8. Dito elk stukje apart 40 cents.

NB. De bovenstaande met getallen voor Schoo[illegible]s tot mindere prijzen.

9. Ook zijn nog eenige exemplaren te be[illegible] van den Vierden Druk van Duizend en een D[illegible]iaansche Vertellingen. (Zijnde een aanhangs[illegible]uizend en een Nacht Arabische Vertellingen) [illegible]en voor den geringen prijs van *f* 2,30 cents.

⁂ Bij JOHs. VAN DER HEY & ZOON, te Amsterdam, wordt heden *gratis* uitgegeven:

BERIGT VAN INTEEKENING op eenen NIEUWEN DRUK van de *Gesprekken* en *Overdenkingen over de Geboorte, het Lijden, de Opstanding en de Hemelvaart van* JEZUS CHRISTUS; alsmede over *het Pinksterfeest*, door Wijlen WILHELM LEENDERT KRIEGER, in leven Predikant te 's Hage; welke zullen uitgegeven worden *in zes Deelen*, in groot 8vo., en op welk Werk de Inteekening blijft opengesteld tot 31 December dezes jaars.

⁂ Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, zal in deze maand worden uitgegeven:

REINTJE DE VOS van HENDRIK VAN ALKMAAR, 1498, uitgegeven en vertaald door Mr. JACOBUS SCHELTEMA, voorafgegaan van een *inleidend betoog: over den ouden Roman, over Hendrik van Alkmaar, den Dichter, zijn Werk, enz.*

De Uitgever vleit zich, dat dit Boek met deelneming zal ontvangen worden, omdat het een gemis in onze Letterkunde aanvult en hierbij de eer van eenen zeer verdienstelijken Nederlander wordt gehandhaafd, die buitenslands doorgaans werd miskend en hier te lande geheel was vergeten.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826

N°. 49. *Vrijdag den 17den November.*

BERIGTEN.

UTRECHT *den 2den November.* Heden overleed alhier, tot groot verlies der Natuurkundige wetenschappen de Heer AEGIDIUS DE WIT, *Math. Mag. Phil. Nat. Doctor*, Inspecteur bij de Nationale Nijverheid voor de Stoomwerktuigen. Hij mogt slechts den jeugdigen ouderdom van bijna 26 jaren bereiken, en was door zijne grondige beoefening van het vak, waarin hij nu geplaatst en uit het Godgeleerde, waarheen zijne bestemming leidde, was overgegaan, juist berekend voor den post, dien hij bekleedde. Proeven van zijnen gelukkigen aanleg gaf hij reeds als Student aan deze Academie, door het antwoord op eene Wiskundige Prijsvraag in 1818, geplaatst in derzelver Jaarboeken 1817 — 1818; en vier jaren later door het behalen van den gouden eerprijs ook aan deze Hoogeschool voor eene Verhandeling over de verschijnselen der Magneetnaald, in dezelfde Jaarboeken 1821 — 1822 opgenomen: doch bovenal zijne Proefverhandeling, na welker loffelijke verdediging hij in 1823 tot *Math. mag. et Phil. Nat. Doctor* bevorderd werd: *de machina atmica* (*) strekte ten onwederlegbaren blij-

(*) Zie een Verslag van dezelve, *Alg. Konst- en Letterb.* 1823. Dl. II. bladz. 374.

lijke van meer dan gewone ervarenheid in Wis- en Natuurkunde, en zal altijd onder die Academische geschriften geteld worden, welke voor de wetenschappen en de geleerde wereld waarde behouden.

Haarlem. Na de plaatsing van den brief van Prof. H. C. van der Boon Mesch in ons N°. 47, ontving Zijn Hooggel. den onderstaanden van den Heere A. van Stipriaan Luiscius, Med. Dr. te Delft, welken wij terstond als een vervolg op den zijnen (ons ook met dat heilzaam oogmerk medegedeeld) in dit Weekblad opnemen, terwijl wij hetzelve gaarne zullen leenen, ter publiekmaking der wisseling van gedachten hieruit voortvloeijende.

Delft den 8sten November 1826

Wel Edele Hooggeleerde Heer en geachte Vriend!

Ik las dezen avond met genoegen het door UEd. Hooggel. geschrevene aan onzen waardigen Landgenoot den Heere van Marum over de Guytonsche berookingen, in hoop, dat dit den eenen of anderen weder op nieuw zal opwekken, om hiervan een nuttig gebruik te maken. Ik heb tot dus verre nog niet te weten kunnen komen, in hoeverre men hiermede in de provincien van Groningen en Vriesland geslaagd is, schoon ik gaarne gelooven wil, dat, in de meeste plaatsen, zulks onuitvoerlijk is geweest uit gebrek aan kundige en behulpzame menschen, daar men niet zelden zelfs de grootste nooddruft moest ontberen. En hoedanig zij in geregeld voorziene plaatsen zoo als Groningen, Sneek, Hoorn enz. zijn toegepast, weet ik even min; — maar, om tot de zaak zelve, die ik zoo even aanvoerde, terug te komen, wil ik U Hgel. daarover ten overvloede nog wel eens nader mijne meening zeggen. — Zonder nu scrupuleus te onderzoeken, of de ziekte, die thans in die ongelukkige streken heerscht, besmettelijk is of niet, zoo is het toch zeker, dat zij, op onderscheiden plaatsen, en in zeer vele huizen van den eenen op den anderen is overgegaan, en dat, in zeer korten

ten tijd, daardoor een verbazend aantal zieken gekomen is, die men in den beginne niet zoo erg dacht te zijn, als naderhand wel gebleken is.

Indien men nu eens vooronderstelt, dat de ziekte in die streken is ontstaan, door eene algemeene voorbereiding der ligchamen, door eene groote en aanhoudende hitte van den dampkring, eene levenswijze hier aan evenredig, en door plaatselijke uitwasemingen van verschillende gronden, die daar, of in den omtrek gevonden worden, of door den wind aangevoerd, die veelal na overstroomingen en andere wijzen van bevochtiging, of door het uitdroogen van slooten of poelen, waargenomen worden; dan toch spreekt het van zelf, dat de lucht voornamelijk het vehikel is, waardoor de bijkomende oorzaak van ziekelijke werking of van besmetting middellijk of onmiddellijk wordt aangebragt. — Indien 'er nu een middel is, om dezen dampkring in zooverre te zuiveren, dat alle daarin voorkomende vreemde inmengsels ontleed, onzijdig gemaakt en uitgestooten worden, zoo als zulks door UHgel. herhaalde proeven nader wordt bevestigd, dan zoude men reeds eene genoegzame reden hebben, om deze berookingen te gebruiken en daardoor dit heilzaam oogmerk te bereiken. Maar als men daarenboven door reden en ondervinding wete, dat dezelve, behoorlijk toegepast, aan verzwakte longen tot eenen zeer fijnen, zeer doordringenden en heilzamen prikkel kunnen verstrekken, namelijk wanneer de zwakte niet met verhoogd gevoel, maar met verminderd gevoel gepaard gaat, dan heeft men eene dubbelde reden, om dit middel zelfs in de open lucht te bezigen, waarvan ik mij verzekerd houde, dat zulks eene goede uitwerking zoude hebben.

Het is ook om deze reden, dat ik voor lang een' toestel heb uitgedacht, laten afteekenen en overgezonden aan het Batavia's Genootschap, om daarmede proeven te nemen in het groot en te onderzoeken, welk eenen invloed deze berookingen zouden hebben in plaatsen, alwaar de *Cholera morbus* heerscht.

Indien men hier door al geene *positive* waarheden, omtrent de wijze van aandoening dezer ziektesoort, verkrijgen kan, die, zoo als algemeen geloofd wordt, niet besmettelijk is, zal een en ander mogelijk toch kunnen dienen, om eenig punt op te helderen of eenige ne-

negative te ontdekken, waardoor men de kennis van de zaak zelve nadert.

Intusschen heb ik mij, sedert eenigen tijd, onledig gehouden met het opstellen van een plan van berooking voor de aanstaande droogmaking van den Zevenhuizenschen plas, die tot het territoir van onze Commissie behoort, om hierdoor de schrikkelijke gevolgen voor te komen, die, bij zulke gelegenheden, niet vreemd zijn, en voor ruim veertig jaren Bleiswijk, den Bergschenhoek, Hillegersberg en Berkel zoo deerlijk teisterden. Ik wilde namelijk rondom eene stad, een dorp, eene streek lands van afstand tot afstand zekere eenvoudige berookingstoestellen plaatsen, waaruit zoutzure of overzure zoutzure dampen ontwikkeld werden, op zoodanig eene wijze, dat aan dat gedeelte van het te berooken terrein die toestellen aan den gang gehouden werden, van waar de wind woei, zoo dat de dampen over de plaats stroomden, terwijl, de wind veranderende, eene andere zijde moest in werking gebragt worden. In gevalle 'er echter geene of te weinig wind was, zoude op alle kanten een enkele toestel kunnen werken, en in groote plaatsen hier en daar een berookingstoestel moeten geplaatst worden. —

Wat de uitwerking dezer dampen in de open lucht betreft, gepaard met het wasschen der handen in slap overzuur zoutzuur bevattend water, hetwelk UHgel. met zooveel regt aan hen, die met zulke zieken omgaan, aanbeveelt, hiervan kan men de resultaten vinden, in het berigt van hetgeen den Engelschen en Franschen wedervaren is in het beleg van Vlissingen, in den laatsten oorlog, alwaar de eerste als muizen stierven, terwijl de andere van geene ziekte wisten. En wat de berookingen binnenshuis aanbelangt, ik voor mij geloof, dat, in indien men dezelve doelmatig, bij zulke gelegenheden, in alle huizen onderhield, het aantal zieken oneindig minder zoude zijn, en bijna niemand aldaar door eene besmetting worden aangedaan.

Het is zelfs aan deze dampen (mogelijk is het te verre gezocht) dat ik wel eens de grootere gezondheid van onze stad heb toegeschreven, ten minste de reden, waarom de meeste Epidemien vooral van uitslag-ziekten, soms maanden, ja, langer dan een jaar, van alle kanten rondom deze stad heerschten, zonder

dat

dat zij dezelve troffen, of de aangedane voorwerpen zoo gering in aantal waren, dat het aanmerkelijk met anderen afstak! Hebben wij in de laatste jaren, toen Amsterdam, Leyden, de Haag en Rotterdam nog zoovele slagtoffers aan de Kinderziekte telden, niet slechts een niets beduidend aantal daarvan gehad? Hebben wij in de laatste maanden, waarin elders zoovele zieken en dooden van zoovele kanten werden waargenomen, in de meeste weken, niet slechts vier of vijf dooden geteld, ja zelfs minder, en dat op eene bevolking van omtrent 12000 zielen? — Deze dampen verbeeld ik mij, dat door eenige ontleding van zeezout ontstaan, hetwelk in eene zekere hoeveelheid in de plateelbakkerijen gebruikt en door het geweldig vuur in aanraking met metaaloxydes ontleed wordt. ..

.. Alhoewel men echter elders van mij verschild heeft omtrent het afgeven van eene instructie aan de Med. Doctoren bij derzelver promotie, hoe en waar deze berookingen moeten gebruikt worden, zoo kan ik UHgel. in gemoede verzekeren, dat 'er nog velen zijn, die de verschillende wijzen van berookingen niet kennen, en daarom niet zelden verzekeren, dat zij onbruikbaar zijn, vooral in kleine lokalen. Dit is ook waar, zoo als ik elders heb aangetoond, als men ze niet in evenredigheid der plaatsen inrigt, als men in kleine vertrekken zuivere Chlore gebruikt, als men de ontwikkeling door vuur aanzet; maar als men in evenredigheid der grootere of kleinere vertrekken slappere of sterkere zuren, en geheel koud bezigt, of salpeterzure dampen ontwikkelt, op de wijze van Odier, dan heeft men waarlijk geen' nood om zich daarover te beklagen. De laatste ten minste, die ik in bewoonde plaatsen altijd gebruike, hinderen mij nooit, maar ik had mij met die instructie ook nog eene andere reden voorbehouden, namelijk omdat men hier door verpligt zoude worden, om die berookingen bij alle Epidemische ziekten (Catharren, mazelen, en alle zoodanige, die de ademhalingsorganen aandoen, uitgezonderd) in het werk te doen stellen, naar gelang der omstandigheden, waardoor vele punten van aanraking zouden verstoord, en vele gelegenheidsoorzaken zouden voorgekomen worden; ja ik durf thans openlijk beweren, dat men ver-

 pligt

pligt is bij de eerste, die door het roodvonk wordt aangedaan, hoe goed de soort ook moge zijn, even als bij de kinderziekte eene berooking te doen, waardoor men bijna zeker in hetzelfde huis eene verdere besmetting zal voorkomen. Eene langdurige ondervinding heeft mij daarvan de gelukkigste uitkomsten doen zien. En waarom zoude men ze niet doen? Zijn zij dan zoo omslagtig of kostbaar? of is het het om den onaangenamen reuk? ik voor mij vinde dezen reuk oneindig aangenamer, dan die zoete, walgelijke en eigenaardige reuken, die sommige koortsen en de verschillende uitslagsoorten, indien zij hevig zijn, kenschetsen! —

Dan ik stap van dit gedeelte af, ik zoude 'er soms te veel van zeggen, en *omne nimium nocet.*

Intusschen heb ik de eer met alle hoogachting te zijn

Uw Hooggel. Dienstwillige Dienaar
en Vriend

A. VAN STIPRIAAN LUISÇIUS.

AANMERKINGEN OP DE BRIEFWISSELING GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN Q. N. en F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

Arbeid slaet vuur uit den steen.
MAERLANT.

(Het vervolg van bl. 327)

Op bl. 38 wordt gezegd.

„ Deze Antony van Lynden was Lid van
„ de Ridderschap van Holland enz.

Het is onbetwistbaar, dat een Lid van een Collegie toegang heeft tot de archieven van hetzelve, maar in zoodanig archief kan hij niet wel anders vinden, dan dat gene, wat aldaar berustende was. Omtrent de Ridderschap van Holland schijnt men zich een ver-

verkeerd denkbeeld gevormd te hebben, door te vooronderstellen, dat zij in oude tijden, en onder de Regering der vroegere Graven een ligchaam uitmaakte, gelijk hetzelve in 1626 en latere dagen bestond, onder den naam van *Ridderschap en Edelen*. Het was 'er echter verre van af, gelijk men zien kan uit de Vaderlandsche Historie, den tegenwoordigen staat van Holland, de Historie der Hollandsche Staats-regering van Kluit, en meer andere geloofwaardige Schrijvers. Tijdens de grafelijke regeringen, waren de Edelen, zoo wel die van den Hoogen of Heerenstand als de gewone, naar welgevallen en naar tijdsomstandigheden, de raadslieden, getuigen, borgen en bondgenooten van de Graven; zij werden door hunne bezittingen beschouwd als de vertegenwoordigers van het volk; zij bestonden, zij hadden magt, en hadden invloed op 's lands regering, maar zij vormden geen ligchaam. Hier van daan dan ook, dat zij beurtelings of liever afwisselend voorkwamen; geen lid van staat uitmakende, of geen ligchaam vormende, konden zij ook geen archief bezitten. De registers van Aart van der Goes doen genoegzaam vaststellen, dat in de eerste helft der 16e eeuw, de Edelen nog maar *hoofdelijk* beschreven werden tot den *Dochwaart* en het blijkt uit andere omstandigheden, dat het eerst geweest is na de afzwering van Koning Philips, dat deze Edelen zich tot een ligchaam verbonden, in den hunnen over de beschrijvings-punten raadpleegden, en deze stem van hun lid ter Staatsvergadering lieten uitbrengen, door een zeker getal leden uit hun midden daartoe gecommitteerd. Het juiste tijdstip van deze te zamenvoeging valt eenigzins moeijelijk te bepalen, doch uit de toedragt der overgave van charteren, behoorende tot de opgehevene Abdije van Leeuwenhorst, en het twee jaren later afsterven der Abdis, kan men genoegzaam het jaar 1572 vaststellen.

Deze in of omtrent het jaar 1572, te zamen vereenigde Ridderschap, kon dan niet wel een archief bezitten, bestaande uit stukken van vroegeren datum, als het voorz. jaar, uitgenomen de stukken herkomstig van de Abdijen van Rijnsburg en Leeuwenhorst; ook vindt men thans, dat dit zoogenaamde Ridderschaps-archief (*) behalve de charteren, reke-

(*) Thans berustende in 's Rijks Archief.

koningen en soortgelijke stukken behoorende tot de twee voorz. Abdijen, niets anders bevat dan de boeken met de notulen, van welke het alleroudste eerste begint met het jaar 1640. (*) Had nu dit archief bevat de boeken van Ridderschap en Tournooijen, van dewelke Butkens gewaagt, dan zouden 'er gewis meer boeken van dien aard bestaan hebben, en dewijl 'er geene algemeene roof gepleegd is, sedert het jaar 1616, dan zouden, behalve de twee verdwenen boeken, de overige nog voorhanden moeten zijn.

Maar alles is van eene misselijke uitvinding. — „Extract uyt seecker boeck ghebonden in quarto, „gheïntituleert Register der Ridderschap, gheteekent „Nombre vier Fol. 105," welk een titel, welk eene taal en spelling; gelijkt dezelve niet meer naar 1626, dan naar die van 1290? Men vooronderstelle eens, dat de St. Jacobs Orde of Broederschap bestaan heeft, men beschouwe dezelve als een Ridderorde, kan dezelve dan geboekt staan in een Ridderschaps-register? Daarenboven wat is een Register anders, dan eene soort van wijzer op andere boeken en stukken, bevattende den beknopten, maar niet den volledigen, inhoud van een stuk, gelijk hier gedaan wordt. Was deze zoogenaamde St. Jacobs bijeenkomst geboekt, of beschreven geweest, en dat wel in het Nederduitsch, dan moest het stuk, hetzij boek of charter, zich bevinden bij de Charter- of Leenkamer van Holland, en van waar hetzelve, evenmin als alle overige daar behoorende stukken, in of na 1572, niet ligt naar de Ridderschap van Holland zal gereisd zijn.

Hoe durft men zoo stellig zeggen, dat Antony van Lynden als een Hollandsch Ridder beschouwd werd, uithoofde dat een Dirk van Lynden in 1290 onder de Leden der St. Jacobs Orde opgenoemd staat? Is het niet veel eerder waar, dat Antony onder de Ridderschap en Edelen van Holland opgenomen wordt, uithoofde, dat hij tot een Riddermatig geslacht behoorde en zijne bezittingen op den Hollandschen bodem liggende had? Zijn vader Frans van

(*) Het voert den titel van Resolutien van de Heeren Ridderschap en de Edelen van Hollandt en West-Friesland, en begint met den brief van uitschrijving van den 7den Februarij 1640, tot de bijeencomste van Haar Ed. Gr. Mog. tegens den 21sten van de jegenswoordige maant.

van Lynden was in 1578 gehuwd aan Clementia van Amstel van Mynden, waardoor hij Heer van Cronenburg, Loenen en meer andere goederen werd; uit welken hoofde hij zich met ter woon naar Holland begaf, en van dien tijd af niet meer in Gelderland ter landsdag verschreven werd. Op de Ridderçeel van het jaar 1598, staat hij met deze *marginale* bijvoeging; *niet meer beschreven, dewijl hij in Holland woond.* Zijn zoon Antony, van wien alhier questie is, woonde insgelijks in Holland, en werd, op voordragt van Prins Maurits in wijnmaand van het jaar 1618, onder de Ridderschap en Edelen beschreven; even gelijk zulks naderhand plaats had, met die van Hertaing, Aerssen, de Zoete de Laeke, Nassau, Reede, Keppel, Bentinck, Voorst, Gronsfeld, Hompesch, etc. van alle dewelke niet een eenig voorvader de eer genoten heeft, van door Butkens met de St. Jacobs Orde versierd te zijn geworden. — Voor het overige behoorde de Familie van Lynden, bij uitsluiting tot Gelderland; en zijn 'er takken van dezelve in het sticht Utrecht en in andere gewesten gevestigd, zoo was zulks uit hoofde van latere bekomen goederen, of door Huwelijks-vermaagschappingen.

Had men om andere redenen alreeds geen beter gevoelen omtrent Antony van Lynden, dan zoude het aangehaalde uit zijnen brief, niet veel anders bewijzen, dan dat hij zijne dochter beminde en een goed vader was. Voor het overige wil men gaarne toegeven, dat hij *een regt eenvoudig en braaf man* was, niettegenstaande het uittreksel zulks niet bewijst.

Het schijnt, dat men weinig kunde bij den lezer vooronderstelt door te meenen, dat een stuk te vinden bij Mieris, de Rouck, Butkens en elders, aan hem onbekend is.

Op bl. 39 wordt gezegd:

„ De monniken hebben somtijds (hoewel zeer „ schaars) donatien (*) aan hunne kloosters verdicht."

Wanneer men overtuigd schijnt, dat de monniken dusdanige valschheden pleegden, mag men hun dan ook

(*) Denkelijk giften.

ook niet verdacht houden, van diezelfde kunst uit te oefenen, omtrent andere zaken? Daar het te meer vrij wat minder navraag moest geven, van eene orde of broederschap te droomen, dan den eigendom van een stuk goed daar te stellen; — wie anders dan Monniken hebben de negen eerste Heeren van Brederode uitgevonden? (*) Wie durft nu verzekeren, dat de Cirstercienser-monnik Butkens onbekwaam geweest is, om ook eenig bedrog te plegen? Hier boven is alreeds gezegd, hoe zich alles misselijk in het stuk van 1290 vertoont; waarom heeft Butkens daar niet bijgevoegd, in welk archief het stuk ervindelijk was, en wie hem hetzelve ter hand gesteld had, of het een origineel dan wel een afschrift was, dat men hem voorleide?

Voor het overige willen wij hoegenaamd niet Antony van Lynden voor den fabrijkeur houden; maar dewijl zijne stamgenooten hem voor een' eenvoudig man houden, is het niet onmogelijk, dat men hem ter hand gesteld heeft een afschrift van een stuk, dat niet aanwezig was.

Het is ontegensprekelijk, dat rampen en tijdsomstandigheden vele oorspronkelijke stukken hebben doen verloren gaan, maar om hier uit te willen bewijzen, dat het oorspronkelijke stuk van 1290, en het Register, waarvan Butkens gewaagt, bestaan hebben, zulks komt wat al te vermetel voor. En al konde men nu al bewijzen, dat dit voorz. en meer andere stukken van dien aard, zoek geraakt waren, hoe komt het toch, dat Melis Stoke, die zoo naauwkeurig geboekt heeft, alle de daden en verrigtingen van Graaf Floris, en die ontegensprekelijk tijdgenoot was van het jaar 1290, en zelfs van 1279, zoo men zulks verkiest, geen woord zegt van deze St. Jacobs Orde? Het was dan toch wel de moeite waard geweest, hiertoe een paar dichtregels te bezigen.

Op bl. 49 wordt gezegd.

„ De Briefschrijver schijnt mij toe, geheel onbe-

„ dre-

(*) Vroeger dan den 7den Augustus 1244, komt de naam van Brederode in geen bekend Charter voor. Zie Meerman, Hist. van R. K. Willem, D. 2. Cod. dipl. N°. 8. bladz. 320.

„ dreven, in de (voorzeker niet onmisbare) weten-
„ schap der Heraldiek."

Indien men, door dit woord van Heraldiek, dat van Geschiedenis bedoeld heeft, hetwelk men haast zoude gelooven, dan is de Heer Q. N. van onbedrevenheid gemakkelijk vrij te pleiten: want zijne redeneerkunde berust op al te goede en onbeweegbare gronden, en hij zal gewis niet ligt eene vergelijking daarstellen, tusschen de zoogenaamde St. Jacobs-orde, en die van het Gulden Vlies.

Op bl. 41 *et seqq.* wordt gezegd:

„ Dan dit schijnt de tweede stelling van den Brief-
„ schrijver te begunstigen, etc.

Daar alle de voorkomende gezegden gerigt schijnen tegen de Heer Q. N. en hij zich reeds verdedigd heeft, zoo zal men zulks alhier onder het zwijgen voorbijgaan, echter niet zonder zich te verwonderen, over de aldaar gemaakte vergelijkingen.

Op bl. 50 tot 54 *inclusive* wordt gezegd:

„ Tot nu toe hebben wij dan gezien, dat 'er in
„ het Verbaal dezer instelling niets gevonden wordt,
„ enz., enz., enz."

Men stemt zeer gaarne toe, dat alhier de moeijelijke taak der tegenwerpingen eenen aanvang maakt. Het is waarlijk eene gulle belijdenis, wanneer men de zaak wil verdedigen, alsdan te bekennen, dat die personen zoo niet tot eene Broederschap kunnen vereenigd zijn geworden in het jaar 1290. Het ware te wenschen geweest, dat de Schrijver het hierbij gelaten had en niet getracht had den lezer af te leiden, door het verhalen van eene reeks van gebeurtenissen, welke stoffe tot verhalen kunnen geven, maar niets bewijzen tot wederlegging van den Heer Q. N.; ten welken opzigte men zich behelpt met een aantal gissingen, vooronderstellingen, en op eigen magt verplaatsing van jaartallen.

Wat heeft Heer Arent van Amstel toch gemeen met eene broederschap, tot dewelke hij niet behoorde? Wat doet alhier de Ridderslag van Graaf Floris? Hoe bewijst de zoogenaamde kinderbaring der Gravin van Hennenberg, dat in die tijden het jaar met Paasschen begon? Waaruit bewijst

men,

men, dat de instelling der Ridderorde en een Tournooi(*) moet bepaald worden plaats te hebben gehad, tusschen 10 of 11 Januarij 1278 en 1280?

Op bl. 55 wordt gezegd:

„ Niets toch is meer gemeenzaam in de kritiek „ van oude stukken, dan dat men abuizen van ge„ tallen moet herstellen, enz."

Al eens toegevende, dat men zich omtrent een stuk in de jaartallen kon misgrepen hebben, dan zoude het meer dan wonderlijk zijn, dat Butkens zich juist in de jaartallen van twee onderscheiden stukken zoude bedrogen hebben, en tot beide gebezigd het jaartal 1290, in plaats van dat van 1279.

'Er bestaan geene redenen waarom iemand, die niet met de tooverlantaren der Tournooijen rondloopt, en een enkel punt geschiedkundig behandelt, zoude verpligt moeten zijn, om andere stukken, die zich in denzelfden *Codex Diplomaticus* bevinden, te moeten afhandelen.

(Het Vervolg hierna.)

IETS

OVER DE TIEN

ZWEEDSCHE NOODMUNTEN,

benevens het leven en uiteinde van den Baron

VON GÖRTZ,

den Uitvinder van dezelve.

Bij de invoering der nieuwe koperen munten, de centen en halve centen, in ons Vaderland, was men alreeds sedert verscheiden jaren, (hoe zeer men in vroegere jaren reeds door verschillende Landsplakaten getracht had daarin te voorzien) overladen met een aantal grootere en kleinere koperen munten uit alle landen, vooral uit Duitschland; ten tij-

(*) Een Tournooi, waarvan men de schriftuur gewaagt gebruikt vindt, dan in eene Kronijk.

tijde van groote schaarschheid van Provinciale koperen munten of duiten, werd ons land als overstroomd met kleine Pruissische koperen muntjes; en daar dezelve algemeen in omloop waren, en ieder van dezelve vóor de waarde van een' Provincialen duit gangbaar was, werden dezelve op verschillende plaatsen met onderscheidene stempels als Fabrijkpenningjes gemaakt en ingevoerd, zeer ten nadeele van onze bestaande koperen lands munt.

Bij de invoering van de nieuwe koperen Rijks munt, welke men den 27sten September 1822, voor het eerst in Amsterdam in algemeenen omloop bragt, ontstond 'er zaturdags den 28sten September zeer veel oneenigheid onder het gemeen met de winkeliers, welke toen de kleine koperen muntjes van Pfenningen, Hellers enz. niet meer in betaling wilden aannemen, offchoon zij zelve die bij vaten hadden ontboden en in omloop gebragt.

Nu, daar men thans, met de inwisseling van de Provinciale koperen munten, van Rijkswege bezig is, dacht ik het sommigen niet ongevallig te zijn, om van de munten of de goden van Görtz, welke Zweedsche koperen muntstukken hier te lande zoo menigvuldig zijn verspreid geweest, iets te zeggen en tevens een kort berigt van het leven en uiteinde van den Baron von Görtz 'er bij te voegen.

Bijzonder opmerkenswaardig is het, dat 'er bijna geen voorbeeld is van het invoeren eener munt, welke eene dusdanige ingebeelde waarde had, om in het gebrek aan geld in een geheel Rijk te voorzien; welke munten anders alleen in dringenden nood bij belegeringen van vestingen, districten of steden werden geslagen, om naderhand weder in te wisselen.

In 1715 voerde men de eerste in, hebbende aan de eene zijde, eene Koninklijke Kroon, waar onder het jaartal 1715, de keerzijde: *I. Daler S. M.* (Silber Münz).

In 1716 volgde de tweede, met het vrouwen Beeldje, voorstellende het Rijk, gewapend met Schild en Speer, rondom staat: *Publica fide.* In de exergue of afsnede 1716, keerzijde als boven: *I. Daler. S. M.*

In 1717 de derde, een geharnast Krijgsman, met een Schild en uitgetrokken Zwaard, staat op de voorzijde, met de woorden: *Weit och wapen.* In de afsnede 1717. De keerzijde weder: *I. Daler S. M.*; dan deze en alle de volgende, hebben het woord: *I. Daler* binnen comportementen, het welk van deze met eenen Leeuwenkop, twee Overvloedhoorns, Speren, Standaarden enz. versierd is.

In 1718 verschenen 'er zes, de eerste was met een Krijgsheld, gewapend met eene Speer en uitgetogen Zwaard, staande naast eenen dreigenden Leeuw, voorzien, rondom staat: *Flink och fardig.* In de afsnede 1718; keerzijde, weder

der binnen een comportementje, verschillende van het vorige; daar nu de Overvloedhoorns, boven het Wapentuig zijn geplaatst en een paar Kanonnen 'er bij gevoegd, de keerzijde weder *I. Daler. S. M.*

De tweede had de afbeelding van Jupiter, waar boven het woord: *Jupiter*, de affnede: 1718, keerzijde weder: *I. Daler. S. M.*, binnen een ander comportementje, zijnde twee Lauwertakken zaam verbonden, waarin drie Koninklijke Kroonen.

De derde had het beeld van Phebus, geheel met stralen omhuld, waar boven: *Phœbus.* In de affnede: 1718. De keerzijde weder: *I. Daler. S. M.*, binnen een comportementje van Lofwerk, waar boven een Ster.

De vierde, welke verscheen, had het beeld van Mercurius, met den gevleugelden Slangenstaf, waarboven: *Mercurius*, de affnede: 1718, de keerzijde, binnen een ander comportementje, waar boven een Kroon met deszelfs attributen, weder *I. Daler. S. M.*

De vijfde had het beeld van den gewapenden God Mars, waar boven: *Mars*, afnede: 1718, de keerzijde weder binnen een ander comportementje, waar boven een Kroon: *I. Daler. S. M.*

De zesde was met de gewone afbeelding van Saturnus, waar boven het woord: *Saturnus*, affnede 1718, de keerzijde weder binnen een verschillend comportementje, waar boven eene Roos en onder aan twee Palmtakken: *I. Daler. S. M.*

De tiende of laatste der Noodmunten, heeft het beeld van de Hoop met het Anker, boven aan staat: *Hoppet*, in de affnede 1719, het compörtementje weder iets verschillende, met *I. Daler. S. M.* Deze laatste Noodmunt, hoezeer met het jaartal 1719 gestempeld, was reeds in het laatst van 1718 in omloop gebragt, en is de zeldzaamste of minstvoorkomende van deze munten; alzoo 'er weinige in omloop waren, werden dezelve met Januarij 1719 reeds op ruim eenen Hollandschen stuiver, in plaats van ruim zestien Holl. stuivers, op welke dezelve bij de invoering gesteld waren, gereduceerd.

Deze vermindering werd veroorzaakt door den dood des Konings en eindelijk werden alle gesteld, en sommige hermunt, op de waarde van ruim een achtste Hollandschen stuiver, hetgeen de eigenlijke waarde was.

De bepaalde waarde was ten tijde van Karel den XIIden gesteld, op eenen Daler zilver munt, gelijk het opschrift doet zien, waartoe men anders een stuk koper gebruikte van één en één half pond zwaar, welke stukken koper of vierkante munten, met vijf stempels voorzien waren: als in het midden het naamcijfer des Konings met het

jaar-

jaartal, en op iederen hoek de letters: *I. Daler S. M.*

Deze Noodmunten van Görtz hebben slechts eene metallique waarde van bijna drie penningen of ruim eenen ouden Provinciale duit; elk derzelve weegt 1 lood, 10 grein, zoo dat 'er 96 stuks op eenen zilveren Daler gaan, welke de waarde van eenen Duitschen halven Rijksdaler had, namelijk ten tijde van Karel den XIIden, naar onze rekening, 16 à 17 stuivers.

De heidensche godheden op verscheiden dier munten, hadden veroorzaakt, dat men dezelve spottenderwijze de goden van Görtz noemde.

(Het Vervolg hierna.)

LETTERKUNDIGE OF ANDERE BIJZONDERHEDEN.

Vreemde Engelsche uiterste Wil.

Dezer dagen is te Ribberfordhouse in Worcestershire de echtgenoot van Arthur Thelusson van een' zoon bevallen, door welks geboorte een der grootste fortuinen, die bestonden, eene vaste bestemming verkregen heeft, ten gevolge van een vreemd Testament. Peter Isaac Thelusson geboortig van Geneve, vestigde zich te Londen en had door den handel een groot vermogen bijeengebragt. Hij overleed te Rastow in het Graafschap Kent den 21 Julij 1697, nalatende eene Weduwe met zes Kinderen, aan welke hij bij uitersten wille vermaakte 100,000 Pd. Sterling. Zijne uitgestrekte eigendommen in Yorkshire en het overige zijns vermogens, beloopende omtrent 500,000 Pd. Sterl., werden aan voogden toevertrouwd, opdat 'er eerst gebruik van zou kunnen gemaakt worden na den dood zijner zonen en kleinzonen; hetgeen een tijdperk van meer dan honderd twintig jaren beliep, gedurende welke men berekende, dat het oorspronkelijk fonds, door intrest op intrest te hoopen, zou aangroeijen tot 140 millioenen Pd. Sterl. (ruim 1600 millioenen guldens). Dan, wanneer 'er geen mannelijke afstammeling mogt bestaan (deze is nu geboren) zou deze ontzettende schat het eigendom van den Staat worden en de Amortisatie onder toezigt des Parlements vermeerderen. Dit Testament werd door de Familie van den overledenen hevig bestreden, maar bij besluit der Kanselarij gehandhaafd; later evenwel werd, op voorstel van den Kanselier Rosslijn eene acte uitgevaardigd, die soortgelijke beschikkingen en die zulk eene buitengemeene opeenhooping van een bijzonder vermogen verbood.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
8	29. 8¼ 29. 9 29. 9¾	37½ 42½ 38	N. N. W. N. t. W. N. W. t. N.	bewolkt, zeer buijig.
9	30. 0 30. 0¾ 30. 0¼	37 44 37½	N. N. O. N. W. t. N. N. t. O.	bewolkt.
10	30. 0 29. 8¾ 29. 7¼	44½ 45½ 46	W. Z. W. W. t. Z. W. N. W.	betrokken, namiddag regenächtig, 's avonds bewolkt.
11	29. 8 29. 8 29. 6½	41½ 44½ 40½	Z. Z. W. Z. t. O. Z. Z. O.	betrokken, dampig.
12	29 6½ 29. 6 29. 5	47 48 48	Z. W. W. Z. W. N. t. W.	wolken, meest omtr. helder; 's avonds betrokken, 's nachts regen.
13	29. 4 29. 4 29. 1½	37 48 44½	Z. W. Z. W. t. Z. Z. Z. O.	voorm. bew., nam. buijig; 's av. betrokk., regenachtig, 's nachts harde regen en wind.
14	28. 7½ 28. 8 28. 9	37½ 43½ 46	N. O W. N. W. —	betrokken, regen en wind.

BEKENDMAKINGEN.

⁂ H. WINKELMAN, J. DE VRIES, A. BRONDGEEST, E. M. ENGELBERTS en C. F. ROOS, Makelaars, te Amsterdam, zullen in de maand Junij des volgenden jaars 1827, openbaar verkoopen: Het alom beroemd en VORSTELIJK KABINET van Voorwerpen der *Natuurlijke Historie*, bestaande in *Nacht-* en *Dag-Kapellen*, *Torren* en andere *Insekten*; alsmede *opgezette Vogelen*, *Horens*, *Schelpen*, *Koralen*, *Versteeningen*, *Mineralen* enz. al het welk is bijeen verzameld en nagelaten, door Wijlen den Hoog Wel Geboren Heer Jonkheer JOAN RAIJE, Heer van *Breukelerwaard*. De *Catalogus* is ter perse en zal in tijds bij genoemde Makelaars, alsmede bij de Gebroeders VAN CLEEF, Boekhandelaren te 's Gravenhage en te Amsterdam, te bekomen zijn.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

A L G E M E E N E

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

N°. 50. *Vrijdag den 24sten November.*

BERIGTEN.

GRONINGEN. Op den 12den November 1826, overleed alhier, na eene langdurige sukkeling, aan een langzaam verval van levenskrachten, in den ouderdom van ruim 34 jaren, de Wel Edele gestrenge Heer Mr. NICOLAAS WILHELM SCHROEDER STEINMETZ, in leven *Commies voor de Financien en Militaire zaken bij het Bestuur van de provincie Groningen.*

Konde ooit een slag den beminnaars van de Toonkunst gevoelig, ja, als het ware, onherstelbaar treffen, het is voorzeker die, welke door het verlies van dezen waardigen Muzen-zoon aan hen wordt toegebragt, en te regt moge men het verlies des Heeren STEINMETZ, als bijkans onherstelbaar voor Groningen, beschouwen! Groote geniën worden slechts zelden geboren, en, wanneer zal deze stad wederom het geluk deelachtig worden, trotsch te mogen zijn op het bezit van eenen Kunstminnaar, wiens buitengewoon talent in het vak der Toonkunst zich geheel binnen hare muren ontwikkelde en eene hoogte bereikte, welke alleen den man van groote verdienste, van eenen fijn gelouterden smaak, zuiver en diep ge-

voel, met één woord, den *Virtuoos*, in deszelfs ware grootheid, kenschetst; — van eenen Kunstminnaar, die zoo gelukkig en *theorie* en *practijk*, tot verwonderens toe, in zich vereenigde, en die, met zulke uitstekende bekwaamheden verrijkt, zelfs met opoffering van zijn eigen belang, het zich tot een streelend genoegen rekende, het zijne te mogen bijbrengen, om den lust en ijver voor de Toonkunst bij zijne Stadgenooten in eene hooge mate op te wekken, en hen daarin meer en meer tot volkomenheid te leiden, — wel bewust, welk een' grooten invloed de bevordering van de schoone kunsten en wetenschappen in het algemeen, en van de Toonkunst in het bijzonder, op de beschaving en verëdeling van den mensch uitoefent.

Dubbel beklagenswaardig is het, dat dit oorspronkelijk genie niet meer in de gelegenheid was, om als *Componist* (want ook als zoodanig verdient Steinmetz met allen lof vermeld te worden) voor het Kunstminnend publiek werkzaam te zijn; dan zijne belangrijke beroepsbezigheden, welke hij steeds, te midden van de groote bemoeijingen, die het vak der Toonkunst, hem, door zijne onuitbluschbare geestdrift voor hetzelve, opleverde, met de meeste zorg en naauwgezetheid behartigde en waarnam, stelden hiertoe van zelve eenen onoverkomelijken hinderpaal in den weg. Bovendien was Steinmetz nimmer door eene ijdele eerzucht verblind, om zijnen eigenen roem te bejagen en daartoe iedere gelegenheid gretig aan te grijpen.

Voor zijne vrienden echter, die met hem, als eenen getrouwen leidsman, het ruime veld der Toonkunst bewandelden, was hij alles en menig nachtelijk uur offerde hij met vermaak voor hen op; — van daar dan ook, dat hij *hen* dikwijls met zijne compositien verraste en door derzelver uitvoering de reinste, de zaligste genoegens schonk.

Deze stukken zijn vrij talrijk en onder zijne vrienden, die, daarop te regt den hoogsten prijs stellen, veelal berustende; — het ware echter te wenschen, dat die stukken te eeniger tijd het licht zagen, als een blijvend gedenkstuk van eenen Toonkunstenaar, die zijnen tijdgenooten zoo zeer tot eer verstrekte.

Ook zijn bij onderscheidene gelegenheden, onder an-

andere en laatstelijk bij gelegenheid van den geduchten watervloed in Februarij 1825, belangrijke stukken van zijne compositie, zoo voor de *instrumentale* als *vocale* muzijk, binnen de stad Groningen, in het openbaar uitgevoerd, welke alle met de grootste toejuiching, als kunstgewrochten van zijn genie, zijn bekroond geworden.

Maar was STEINMETZ waarlijk groot te noemen als *Toonkunstenaar* en mogt hij als zoodanig deelen in het volkomen vertrouwen van zijne Stadgenooten niet alleen, maar ook van zoovele beminnaars der Toonkunst in en buiten ons Rijk, ook in het vak der letteren had hij eene aanzienlijke hoogte bereikt. Na eene roemvolle Academische loopbaan en na al spoedig gekomen te zijn in de Maatschappelijke betrekking, waarin hij steeds werkzaam is geweest, verrijkte hij zijne kundigheden, door eene uitgezochte, uitgebreide en aanhoudende lectuur, en bij deze kundigheden en eene grondige kennis van onderscheidene talen, waarvan hij zich sommige als zijne moedertaal had eigen gemaakt, legde hij eene schranderheid en scherpzinnigheid aan den dag, welke den man van hooge verstandelijke beschaving in hem deden opmerken.

Maar boven alles moet men hulde doen aan het beminnelijk karakter, dat hem zoo zeer onderscheidde. — Als Toonkunstenaar, als de man van diepe kennis en van een veel omvattend verstand, moest men hem bewonderen en hoogschatten, als mensch moest men hem met warme liefde beminnen. Bij eene zachte inborst, braafheid in gedrag en wandel en gepaste levendigheid van geest, welke hem in den gezelligen kring der zamenleving des te meer beminnelijk maakte, paarde hij, bij een gevoelvol hart, eene onwederstaanbare neiging, om in alle gevallen het goede te bevorderen, en zoo doende, ook bij anderen, een levensgenot op te wekken, instemmende met de hooge waarde van den mensch en het doel, waarmede het Opperwezen denzelven op aarde heeft geplaatst.

Geen wonder dan ook dat hij, de brave STEINMETZ, die reeds zoo vroeg, en in den bloei zijner jaren, aan de natuur den tol moest betalen, door zijne familie en vrienden, ja over het algemeen, diep betreurd

 wordt,

wordt, en dat alleen de gedachte: „dat zijn geest, van alle aardsche bemoeijingen ontheven, in de zalige gewesten der onsterfelijkheid is overgegaan en daar grooter genot dan dezelve op aarde smaken kon, in de hoogste volkomenheid zal ondervinden," in staat is, om, met stille onderwerping aan de wijze beschikkingen der Voorzienigheid, hen te troosten en balsem te zijn voor de diepe wond, welke aan hunne harten is toegebragt.

HAARLEM. De belofte, in ons vorig No. gedaan, getrouw vervullende, achten wij ons verpligt, den volgenden brief, ons ter plaatsing bezorgd, en gerigt aan den Hooggel. Heer H. C. v. D. BOON MESCH mede in ons blad op te nemen; — terwijl het ons aangenaam is tevens te kunnen mededeelen, dat de middelen ter luchtzuivering van den Heer LABARRAQUE in het laatst gedeelte van denzelven vermeld, niet alleen door Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche zaken aan het bestuur te Groningen krachtdadig zijn aanbevolen, maar dat men dadelijk in een der laboratorien van de Hoogeschool aldaar zich bezig houdt, om dezelve in vrij groote menigte gereed te maken, ja, dat, uithoofde van het hiertoe gevorderd tijdsverloop, op kosten der Regering door den Hoogl. STRATINGH van den Heer LABARRAQUE vijftig ponden van dezelve ontboden waren, ten einde in de eerste behoeften te voorzien, welke waardige uitvinder derzelve, volgens later berigt, een veel aanmerkelijker hoeveelheid van beide gereed gemaakt en reeds om niet afgezonden zou hebben, dan besteld was, daar bijvoegende een uitvoerig onderrigt nopens derzelver gebruik.

Hoog Geleerde Heer!

Met veel genoegen las ik in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* van den 3den November l. l. uw' brief aan den Heer van Marum, aangaande het nut der Guytonsche berookingen tegen de heerschende ziekten, waardoor zoo vele streken van ons dierbaar Vaderland zijn aangetast. Intusschen zijn onder 't lezen bij mij eenige bedenkingen opgerezen, welke ik UHG. wil bekend maken, vertrouwende, dat gij dezelve zult willen oplossen en mij, benevens ve-

vele andere van mijne Kunstgenooten, inlichten. Zij zijn de volgende:

1°. Ik erken, dat 'er veel waarschijnlijkheid bestaat, om te gelooven, dat het opdroogen der met water overspoelde gronden en het uitdroogen van flooten en poelen, gedurende den verloopenen zeer warmen zomer, een groot aandeel hebben aan de thans heerschende ziekten. Uwe opgegevene proeven hebben mij ten volle overtuigd, dat de berookingen met het *Chlore* de vier schadelijke luchtsoorten, die zich bij de ontbinding van gestorvene dieren en planten door verrotting ontwikkelen kunnen, ontleden, vernietigen en onschadelijk maken; en ik heb dezelfde proeven bij andere Scheikundigen en met name, bij Thenard, in zijn *Traité de Chimie Elementaire* beschreven gevonden. Maar nu vroeg ik mij zelven: zou men niet moeten beginnen met de dampkringslucht scheikundig te onderzoeken in die plaatsen, alwaar de bedoelde ziekten zoo menigvuldig zijn, ten einde zich te overtuigen, of de vier, door UHG. opgenoemde vreemde luchtsoorten, al dan niet in dezelve aanwezig zijn? want, bij aldien deze daarin niet gevonden worden, al ware 't ook dat zij gedurende den verloopenen zomer den dampkring besmet en verontreinigd hadden, zouden de Guytonsche berookingen op dit oogenblik in zooverre nutteloos wezen, dat zij het oogmerk niet zouden kunnen bereiken, 't welk UHG. schijnt te bedoelen, namelijk: *het vernietigen van de eerste en voornaamste oorzaak der thans heerschende ziekten.*

2°. Eene andere bedenking is deze: wanneer wij aannemen, dat de dampkring door eenige schadelijke uitwasemingen van den grond is besmet en dat deze de ziekten doen voortduren, waar moeten alsdan die berookingen in 't werk gesteld worden? Gemakkelijk valt het den dampkring binnen eene bepaalde ruimte en alzoo in de huizen van hen, die zulk ongezonde oorden bewonen, te zuiveren, hoewel 't mij bij ondervinding is gebleken, dat de berookingen met het *Chlore* op aamborstige menschen en andere, wier longen zeer gevoelig zijn, een' zeer onaangenamen indruk maken, ja zelfs dikwijls voor deze zeer nadeelig zijn. Maar, wanneer nu de gezonden (ten wier behoeve zulke berookingen voornamelijk in 't werk worden gesteld, ten einde de ziekte te voorkomen) hunne woningen verlaten, en zich in de buitenlucht begeven, blijven zij aan dezelfde schadelijke oorzaken blootgesteld. Uit den inhoud van uwen brief, meen ik te moeten opmaken, dat UHG. van gevoelen is, dat men deze berookingen ook in de open en vrije lucht zou moeten doen. Ook ik geloof, dat men hiertoe zou moeten komen, om 't gewenschte doel te bereiken, doch verklaar tevens niet te begrijpen, hoe men hierbij zal

te werk gaan over zulk eene groote uitgestrektheid lands, als thans door de heerschende ziekten aangetast is; zonder nog te spreken van de groote onkosten, welke daartoe zouden vereischt worden.

3°. Nog moet ik UHG. in bedenking geven, of de Geneeskundigen niet met goed gevolg gebruik zouden kunnen maken van de uitvinding, door Labarraque in Frankrijk gedaan. Hoe men ook over den aard en de oorzaken der thans heerschende ziekten denken moge, zeker is 't, dat de uitwasemingen en uitwerpsels der zieken de lucht binnen de vaak kleine vertrekken verontreinigen en eene nieuwe oorzaak worden, waardoor de ziekten voortduren of van aard veranderen. Eene oplossing van de *Chlorure de chaux*, in water, heeft mij bij herhaling voldaan: want eene geringe hoeveelheid derzelve bij de drekstoffen gevoegd of liever te voren in het bekken gedaan, vernietigde dadelijk den rottenden en stinkenden walm, welken deze van zich gaven. Nog beter dan de *Chlorure de chaux*, is volgens het gevoelen van Labarraque, de *Chlorure de soude*, welke hij tot zuivering der lucht wil gebezigd hebben. Indien zijn gevoelen door de ondervinding bevestigd wordt, verdient dit middel, wegens deszelfs eenvoudigheid en onschadelijkheid, de voorkeur boven de Guytonsche berookingen. Men behoeft slechts een of meer borden met een lepel van de *Chlorure de soude* en zes lepels water in de ziekekamers te plaatsen en dagelijks te ververschen, waarbij men de vertrekken en daarin geplaatste voorwerpen kan besproeijen met een mengsel uit één deel van 't genoemde middel en 30 deelen water bestaande. Op deze wijze zouden alle schadelijke uitwasemingen en smetstoffen vernietigd en de lucht behoorlijk gezuiverd worden, terwijl de lijders en de omstanders niets ontwaren van dat prikkelende en onaangename gevoel, 't welk aan de Guytonsche berookingen eigen is.

Ten slotte moet ik hier nog bijvoegen, dat mijne eerste bedenkingen niet voortvloeijen uit eenig wantrouwen op de berookingen met het *Chlore*. Ik stel deze op hoogen prijs en zag daarvan de beste uitwerking in de laatste Epidemie van het Roodvonk en van de natuurlijke Kinderziekte. Maar ik meende, dat men daarvan alleen gebruik kon maken, om den dampkring *binnen eene bepaalde ruimte* te zuiveren; hetzij om de smetstof, bij besmettelijke ziekten, te vernietigen, hetzij om de schadelijke uitwasemingen der zieken zelve, die in bekrompene woningen eene nieuwe ziekte-oorzaak worden kunnen, te ontleden en onschadelijk te maken. Daar 't mij nog niet is gebleken, dat de tegenwoordig heerschende ziekten wezenlijk *besmettelijk* zijn,

zou-

zouden de gewone berookingen alleen ter bereiking van 't laatstgenoemde doeleinde kunnen in 't werk gesteld worden.

Met achting verblijf ik

Uw Hoog Gel. Dw. Dienaar

* * *

PS. Na dat ik dezen geschreven had, lees ik den brief van den Heer van Stipriaan Luiscius, geplaatst in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* van den 17den November. Ik zie daaruit, hoe deze achtingswaardige Geleerde met UHG. instemt, om de berookingen in 't groot en in de open lucht te doen; en ik moet erkennen, dat mijne tweede aanmerking daardoor gedeeltelijk is opgelost. Ik zeg gedeeltelijk: want nog blijft bij mij de vraag over, kan men volgens dit plan in Vriesland te werk gaan, alwaar de ziekte over zulk eene groote uitgestrektheid van land hare verwoestingen uitrigt? Welk een aantal van groote berookingstoestellen worden hiertoe niet vereischt? Hoe veel tijd verloopt 'er niet, voor dat men deze op eene doelmatige wijze in werking kan brengen?

AANMERKINGEN OP DE BRIEFWISSELING GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN Q. N. en F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

Arbeid slaet vuur uit den steen.
MAERLANT.

(Het vervolg van bl. 348)

Op bl. 56 tot 59 word gezegd:

„ Extract uijt een seecker boek ghebonden in een
„ aude royden leren overslach, geïntituleert het Tour-
„ noy-boek des Graven van Hollant, ghefchreven in
„ een aut carracter gheteeckent N°. 13, ende begint
„ aldus op fol. 220. enz, enz, enz.

Wat de taal, spelling, waarschijnlijkheid, en het Ridderschaps-Archief betreft, gelijk ook de onmogelijkheid van bedrog, omtrent dit stuk, refereert men tot het gene ten dien opzigte gezegd is van het stuk der St. Jacobs orde.

Waar-

Waarom wil men ftellen, dat Antonij van Lijnden hier ook ontrouw zoude gepleegd hebben?

Zulks heeft immers niemand gezegd, en kan ook niemand zeggen, dewijl Butkens niet opgeeft, dat hij dit ftuk van den voorz. Antonij bekomen heeft. Maar dat Butkens hetzelve onder de *preuves* uitgaf, hiertoe beftonden zeer waarfchijnlijk deze beide redenen, 10. om wederom iets van Heer Dirk, Heer van Lynden te kunnen zeggen en 2o. om de ftelling der door hem opgegevene afftamming te verfterken, door dezen Dirk te doen roepen Aspremont.

Alhier wordt alwederom, gelijk gefchied is met de St. Jacobs orde, op eigener gezag, de gebeurtenis elf jaren vervroegd, en, dat wel omdat men zelf gevonden heeft, dat eenigen der opgenoemde perfonen niet wel in 1290 konden tegenwoordig zijn.

Op bl. 59 tot 62 *inclufive* wordt gezegd:

„ En nu terugkeerende tot het eerfte *Extract* moe„ ten wij zien, of de zwarigheden, betreffende de „ perfonen, die daarin voorkomen, niet vatbaar zijn „ voor eenige oplosfing. enz., enz., enz."

Het gezegde van een' man, gelijk wijlen de Hoogleeraar Kluit, doet gewis veel af, doch fprak hij aldus in eenen algemeenen of in eenen bepaalden zin? Ten minfte men moet twijfelen, dat die fchrandere man, ten opzigte der *Annales* zoude uitgeroepen hebben: *quod notae temporum, locorum, perfonarum non vitiant Diploma.*

Voor zoo verre men weet, zijn 'er weinig Charteren, waarop het gezegde van Kluit toepasfelijk is; één kent men 'er echter, waarvan de echtheid door andere ftukken gewaarborgd is, namelijk het Charter van Otto Graaf van Zutphen, hetwelk abufief op 1064 gebragt is. (*) In hetzelve komen getuigen voor, die op dien tijd niet leefden, en het ftuk behoort gewis tot 1094. De beftaande misflag heeft zijnen oorfprong zeer waarfchijnlijk genomen, doordien dat de kerk van Zutphen, met den aanvang der twaalfde eeuw afgebrand, en de meeste aldaar bewaard wordende Charteren gefchroeid en gezengd geraakt zijnde, de Graaf verzocht aan Burchard Bis-

(*) Zie Bondam Charter-Boek bl. 137.

Bisschop van Utrecht, dezelve te willen vernieuwen. (*)

De uitvinding, om van Hendrik, Alexander te maken, is waarlijk vrij kluchtig, doch men moet niet uit het oog verliezen, dat 'er bij Butkens staat HENDERICK; zoo men nu al toegeeft, dat er op de eerste letters een inkklad (†) gevallen is, of dat de naam Xander geschreven was, hoe maakt men het dan met de overige letters van het woord, en hoe zal men het overblijvende DERICK verwisselen, om 'er het overblijvende ANDER van het vooronderstelde woord Xander uit te doen lezen? Voor het overige weet men niet, ergens de verkorting van den naam Alexander, met eene X begonnen, te hebben aangetroffen.

Wat 'er ook gezegd mogt worden van eenen Johannes, *Hertog van Westphalen*, zoo zal men aan het Westphaalsche gezantschap blijven twijfelen, tot tijd en wijlen, dat men het volgende bewijze, te weten: dat 'er in 1290 of 1279, zoo men zulks verkiest, het woord *Ambassadeur* in onze toenmalige landtaal gebezigd werd, of wel, dat Westphalen in die tijden maar éénen staat uitmaakte, en 'er geene Bisschoppen van Osnabrug, Munster, Paderborn en wereldlijke Heeren er eenige opperheerschappij in voerden. Was de Heer van Boicholt nu de gezant van den opgenoemden Hertog geweest, dan had hij genaamd moeten staan *Ambassadeur van Johannes Hertog van Nedersaxen en Westphalen*, op diezelfde wijze, als de Schotsche gezant genoemd staat.

De gissingen omtrent Godevaert Heer van Boicholt zijn niet zeer gelukkig, even min als de aanhaling van de blijde inkomste van Willem van Avesnes te Kamerijk in 1292. Dit stuk is men aan Carpentier verschuldigd, en hoezeer hij zegt hetzelve in de Abdij van Saint Aubert gevonden te hebben, zoo slaan de oordeelkundigen 'er weinig geloof aan. De Heer van Spaen zegt: (§) Maar deze brief, *komt ons om vele redenen, zeer verdacht voor*. Waar Butkens dezen Godevaert van

(*) Spaen Inleiding I. 210—222.

(†) *Figaro* noemt dat, *un pâté*.

(§) Historie der Heeren van Amstel.

van daan gehaald heeft, laat zich mogelijk gissen, want 'er bestaat een Geslacht-register van oude Heeren van Boeckholt, gewis opgemaakt door eenen Genealogist in den trant van de Launay, boven den afschrift van hetwelk een oordeelkundig kenner omtrent het midden der voorgaande eeuw, in zijne slecht Nederduitsche taal geschreven heeft, *Aparent practiceert*, waarvoor men lezen kan, *denkelijk verzonnen*.

In het overkwartier van Gelre, bestond voorheen eene adelijke familie van Boeckholt, die haren naam ontleend heeft van het kasteel van Bucholt, gelegen in het dorp Lobrecht in het ambt van Kriekenbeek; takken van deze familie hebben zich onder de regering der laatste Geldersche Hertogen verspreid, in de kwartieren van Zutphen en Veluwe; de vroegste van hen, die men ontmoet met den naam van Godert, werd in 1326 door den Graaf van Gelre beleend, maar het is niet denkelijk, dat men bij deze familie, een' gezant van den Saxischen Hertog Johannes, die te Lovenburg resideerde, zoeken moet.

Wat de stad Boekholt of liever Bocholt in het Hoogsticht Munster gelegen, betreft, deze heeft nimmer eigen Heeren gehad.

Op bl. 66 tot 73 *inclusive* wordt gezegd:

„ Ten opzigte van het Huis van Hennenberg
„ is de Briefschrijver geheel in de war, ik zal bewij-
„ zen, enz., enz., enz.
„ Hoe durft men hier zeggen, dat men de beste Geographische en Genealogische werken opengeslagen heeft, zonder het Graafschap *Hartenberg* gevonden te hebben?

Hadden zijn H. W. G. en zijn koddige vriend, maar eens opgeslagen de *Aardrijks-beschrijving van* Busching, Deel 3 stuk 3 bl. 1931, dan zouden zij aldaar gelezen hebben: „ Het aloude geslacht, van
„ de Graven van Henneberg, heeft eerst in de
„ XIe. eeuw, dezen tytel beginnen te voeren In de
„ XIIIe. eeuw deelde het zich in *drie* Hoofdlinien, na-
„ menlijk in de *Schleusingische*, *Aschachische* en *Harten-*
„ *bergische*." Voorts op bl. 1942 en 1943 staat:
„ Het amt of de gewezene Heerlijkheid Römhild
„ enz. daartoe behooren:
„ Römhild; eene kleine stad met een slot, dat
„ Gluksburg genaamd word enz.

„ Om-

„ Omtrent deze stad heeft het slot Hartenberg of „ Hartburg op een' berg gestaan, dat eertijds de „ woonplaats van eene bijzondere Hennebergsche Linie „ geweest, doch naderhand vervallen is geraakt" (*) Daar Busching een vrij goed Aardrijkskundige was, vooral ten opzigte van Duitschland, zoo zal men het bovenstaande niet ligt in twijfel kunnen trekken; en men moet genegen zijn, om zijn H. W. G. te raden, van op zijne beurt den koddigen vriend ook naar de maan te zenden.—

Of de Heer Q. N. Hubners tabellen geraadpleegd heeft gehad of niet, zulks is zeer onverschillig; maar Hubner schijnt niet zoo zeer van het spoor gedoold te hebben, als vooronderSteld wordt: want als men daarmede vergelijkt, de genealogische tabellen van Spener Dl. I. bl. 132 en Dl. II. bl. 50. dan zal men omtrent de Schleusingsche en de Afschafsche Linien de grootste overeenkomst met Hubner vinden, en niet meer aan de naauwkeurigheid van het door den Heer Q. N. opgegevene behoeven te twijfelen.—

Met de stelling omtrent den Ridder der Duitsche orde kan men zich ook niet wel vereenigen, alzoo het voor zijnen naam geplaatste woord *Heer*, niet op de voorz. orde toepasselijk kan gemaakt worden: want in 1290 of 1279 voerden die van de voorz. orde nog de benaming van *Broeder*. Daarenboven, al geeft men eens toe, dat de onderhavige Henderik Grave van Henneberch bij abuis zoon van des vaders broeder gesteld is, of dat de linien verward zijn, dan heeft hij, in beide gevallen, een' broeder Bartholdus, die eerst in 1272 geboren werd, of een' broeder Hendrik, die in 1341 nog leefde, en van geen van deze beide kan wegens de jaren geen broeder of volle neef Hendrik heeten; alreeds in 1290 of 1279 Ridder der Duitsche Orde geweest zijn; want, dat waren weerbare mannen, die in het Heilige land, in Pruissen en in Lijfland, de ongeloovigen met het zwaard bestreden.

(*Het Vervolg hierna.*)

(*) Die van Leyningen - Dachburg hebben naderhand ook Hartenberg bezeten.

PRIJSONDERWERPEN

OPGEGEVEN DOOR DE HOOGESCHOOL TE LUIK

voor den jare 1827.

Ordo Mathematicorum postulat, ut I. Exponantur et exemplis illustrentur praecipue *eliminationis* methodi inter duas aequationes primi et altiorum graduum.

II. Concinne et accurate exponantur phaenomena electrochemica, atque dijudicentur theoriae, quae ad ea explicanda fuerunt excogitae.

III. Quaeritur expofitio fuccincta eorum, quae de infectorum distributione fupra terram noftram innotuerunt.

Ab ordine Jurisconfultorum quaeritur: Exponatur univerfe quae fuerit legum frumentariarum apud recentiores opulos ratio et finis, et inquiratur accurate, utrum ad utem publicam valeat, mercaturam, qua frumentum ab exteris regionibus introducatur, vel ad alias regiones exportetur, vel denique in regione ipfa divendatur, legibus five arcere, five certis limitibus circumscribere.

Ab ordine Philofophorum. I. Anne *Ciceronis* praeceptum: „*Sic est faciendum, ut contra univerfam naturam nihil contendamus; ea tamen confervata, propriam naturam fequamur.*" (De Offic. I. 31.) univerfis hominibus rectam agendi rationem praefcribit, atque majori cum commodo ac fimiles aliorum tum antiquorum tum recentiorum philofophorum formulae in capite Ethices, principii loco, poni potest?

II. Monstretur, quantum *Stoicorum* et *Epicureorum* doctrinae tum ad illustrandum atque a fuperstitione liberandum gentium antiquarum ingenium, tum ad earumdem mores excolendos conferre potuerint, quoque refpectu *Stoicis*, quo *Epicureis* palma ferenda fit.

III. Inftituatur comparatio placitorum *Platonis* et *Aristotelis* de ratione et principiis artis poeticae.

Ab ordine Medicorum. Facultas medica defiderat monographiam morbi fic dicti, *angina pectoris*; ideo hujus exponantur historia, caufae, fymptomata, auctorumque opiniones de natura istius affectionis; cujus medela varia exacte describatur.

PRIJS-

PRIJSONDERWERPEN,

OPGEGEVEN DOOR DE HOOGESCHOOL TE LEUVEN,

voor 1827.

I. *Ab ordine Philosophorum et Literatorum* I. Quaeritur: Quibus caussis factum sit, ut factionis *Hoeksiorum* et *Kabeljaviorum*, quae Hollandiam et Zeelandiam miserrime dilacerarunt, in Hannonia non exstiterint.

II. Exhibeatur ex ipsis fontibus ducta Disputatio de Vita, Ingenio et Rebus gestis *Iphicratis*, nobilissimi Atheniensium Ducis.

III. Quaeritur, quodnam fuerit commercium quod cum Belgicis Philosophis habuit *Cartesius*, quamdiu in Batavia agebat; simulque instituatur judicium de Philosophiae illius temporis in his regionibus ratione.

II. *Ab ordine Medicorum* Quaeritur brevis et distincta expositio fabricae et functionis nervi sympathici majoris; fabrica vero, quantum fieri potest, iconibus illustretur.

III. *Ordo Mathematicorum et Physicorum* postulat, ut I. Disquiratur accurate, quid pendulorum observationes circa terrae figuram proficere valeant: seu pendulorum observationum circa determinandam terrae figuram usus dilucide ostendatur; observandi rationes atque omnes observationum consequentiae physicae dijudicentur.

II. Doceatur, quinam sit corporum organicorum calor proprius et necessarius; quatenus ea, ut sustineantur et perpetuentur, lumine indigeant; quomodo diversis temperaturae gradibus ea afficiantur, et qua denique ratione contra caloris effectus sibi ipsis noxios sese tueantur.

III. Describantur plantae et animalia, e quorum partibus vel productis spiritus ardentes extrahi soleant, et indicentur modi quibus extractio haec perficiatur, spiritus dicti depurentur et concentrentur atque in aetheres varios convertantur; adnexa singuli processus interpretatione chemico-theoretica.

IV. *Ordo jureconsultorum* postulat, ut exponatur locus Juris Civilis Gallici de his quae per mentis imbecillitatem, vel dementiam, vel furorem acta gestave sunt. Pariter disputetur de his, quae per iram et ebrietatem geruntur.

Antwoorden in het Latijn opgesteld, en door eene andere hand, dan die des Auteurs geschreven, moeten vergezeld van een verzegeld billet, waarin de naam des Schrijvers is uit-

uitgedrukt, en hetwelk op de buitenzijde met dezelfde spreuk is geteekend, als de Verhandeling zelve, vóór den 1sten Junij 1827 vrachtvrij ingezonden zijn aan de tijdelijke Secretarissen der genoemde Hoogescholen.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Iets over den vermeenden Eenhoorn van het Himmaleh-gebergte.

Het stuk van Mr. Hodgson over den *Chiru* betreft het dier, dat zoo dikwijls vermeld wordt, als de Eenhoorn van Himmaleh.

De berigten wegens dit dier waren zoo talrijk en overeenstemmend, en zoo gestaafd door proeven van enkele hoorns, op verschillende tijden aan de Aziatische Maatschappij bezorgd, en door Bhoteah-teekeningen van dergelijk een dier met een' hoorn uit het middelpunt des voorhoofds voortspruitende, dat aan twijfelarij het zwijgen schier was opgelegd door de verscheidenheid en hoeveelheid der bewijzen. Mr. Hodgsons zucht ter bevordering van kennis, welke ook de Aziatische Maatschappij de middelen verschaft heeft, om over de letterkunde, oudheden, kunsten en natuurlijke voortbrengsels der Himmalehsche gewesten te oordeelen, heeft eindelijk het geschilpunt uitgemaakt wegens den *Chiru* of Antilope der Bhoteahs. De huid en hoorns door Mr. Hodgson gezonden, waren genomen van een dier, dat stierf in de menagerie van den Raja van Nepaul, aan welke het was aangeboden door den Lama van Digurchi, wiens lieveling het was geweest. De lieden, welke het dier te Nepaul bragten, berigtten aan Mr. Hodgson, dat het geliefd verblijf van den *Chiru* is de Tingri Maidan, eene fraaije vlakte of vallei, door welke de Arum vloeit, en onmiddellijk boven de sneeuwvelden bij den Kootipas; dat in die vallei zoutgroeven in overvloed voorhanden zijn, tot welke, naar men zegt, de *Chirus* in groote kudden hunne toevlugt nemen. Zij worden voorgesteld als in den hoogsten graad woest en niet genaakbaar door menschen, vlugtende bij het minste gedruisch; maar als zij zich verzetten eene dappere en besliste houding aannemende. De mannelijke en vrouwelijke, zeide men, hadden over het algemeen een gelijk voorkomen.

Het levendig voorwerp, door Mr. Hodgson beschreven, bezat geene van die verschrikkelijke eigenschappen, welke de vertellingen der Bhoteahs den *Chiru* verleend hadden. In gedaante en grootte droeg dezelve het gewoon ken-

kenmerkende van den Antilope-stam; hij leefde voornamelijk van gras, en scheen niet ontevreden met zijn' gevangen staat, hoewel zijn hijgen toonde, dat juist het klimaat van Nepaul hem drukkend viel; hij bezweek eindelijk, onder eene temperatuur, die zelden 80° als maximum te boven ging, bij het begin van de hitte. Hoewel vreesachtig en op zijne hoede tegen de aannadering van vreemdelingen, wilde hij, als men het voorzigtig aanlegde, geduldig eenige behandeling ondergaan.

De geheele gedaante van het dier was bevallig, gelijk die der andere Antilopen en versierd met hun wedergaloos oog. Zijne kleur was roodachtig of als van een jong hert van boven, en wit op het lager gedeelte van zijn ligchaam. Zijne onderscheidende kenmerken waren vooreerst lange spitse zwarte hoornen, golvend drievoudig gekromd, met cirkelvormige ringen naar derzelver grondvlakte toe, die meer naar voren dan achteruit sprongen; en ten tweede, twee haarbossen aan de buitenzijde van elk neusgat vooruitstekende, benevens een ongewone hoeveelheid borstels rondom neus en bek, welke aan zijn' kop een eenigzints dikachtig voorkomen verleenden. Het haar van het dier gelijkt in zamenzweeffel naar dat van alle de Trans - Himmalehsche dieren, die Mr. Hodgson gelegenheid had te onderzoeken, zijnde ruw en los van voorkomen; het was omtrent twee duimen lang en zoo dik, dat het aan de hand het gevoel van iets zelfstandigs verleende; en beneden lag een schrale vacht met de zachtste wol.

De aanmerkingen van Dr. Abel op Mr. Hodgsons stuk, betreffen voornamelijk de specifieke kenmerken en afmetingen van het dier; en bevatten eene dadelijke beschrijving van hetzelve, getrokken uit de bescheiden, geleverd door Mr. Hodgson, en Dr. Abels eigen onderzoek van deszelfs overblijfsels. Dr. Abel stelt voor, om dit dier, naar deszelfs ontdekker, *Antelope Hodgsonii* te noemen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
15	29. 2 29. 3 29. 7	46 51 47	N. W. N. W. t. N. N. W. t. W.	's morgens stormachtig, voor 't overige zeer harde wind, bewolkt, buijig.
16	29. 8½ 29. 9½ 30. 0½	43½ 49½ 42	N. W. W. N. W. W. t. N.	wolken, voormiddags iets buijig.
17	30. 0 30. 1 30. 1½	35 43 45	Z. O. O. Z. O. O. t. Z.	bewolkt, veel helder, 's avonds omtrent betrokken.

BA

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
18	30. 1 30. 1 30. 1½	43 45 45	O. t. Z. O. O. t. N.	betrokken, zeer windrig.
19	30. 1½ 30. 1½ 30. 2	43½ 44 44	O. t. N. O. N. O. N. O.	betrokken, zeer windrig, tusschenbeide iets stofregenachtig.
20	30. 3 30. 3½ 30. 4½	41½ 42 39	O. O. t. N. O. N. O.	betrokken, zeer windrig, 's av. bewolkt.
21	30. 4 30. 4 30. 3½	34 46 48	Z. Z. O. W. N. W. N. t. O.	meest omtrent betrokken, stil.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden de volgende nieuwe Werken:

I. J. J. GOSSELIN, ALPHABETISCHE NAAMLIJST der GEMEENTEN en derzelver ONDERHOORIGHEDEN, uitmakende het *KONINGRIJK DER NEDERLANDEN*, enz. enz. 2 deelen compl, *f* 7:80.

II. CLAUREN, (H.) LIESJE RANSEL, of de VONDELING op het Slagveld bij *AUERSTADT*, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 2:80.

III. GEYSBEEK, (P. G. WITSEN) APOLLINEUM. BIJDRAGEN, de Nederduitsche Taal, Dichtkunst, Welsprekenheid en fraaije Letteren betreffende, enz. 3de deel . . . . *f* 1:80.

IV. ——————————————————

3 deelen . . . . 5:40.

V. KEUR VAN NUTTIGE EN AANGENAME MENGELINGEN. Jaargang 1826, met gegraveerden titel en vignet. . . . . . . *f* 3:60.

Nog zeer weinige kompleete exemplaren zijn van de vroegere Jaargangen van dit interessante, eenig in zijn soort, periodieke geschrift voorhanden, beginnende hetzelve met het jaar 1818; ieder Jaargang is op zich zelven kompleet.

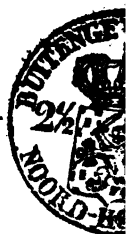
VI. SPIESS, HET PETERMANNETJE, eene SPOOKGESCHIEDENIS uit de dertiende Eeuw, in twee deelen kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 3:-.

VII. WAARSCHOUWING VOOR DOMPERS EN IGNORANTIJNEN tegen den *ULTRAMONTAAN*, bij gelegenheid zijner Recensie der Reden, ten voordeele der Grieken van J. VAN OLMEN, door A. J. *f* -40.

VIII. BARBAZ, (A. L.) WILLEM VAN NASSAU, Treurspel, gevolgd naar het Fransch van ARNAULT *f* -70.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826

N°. 51. Vrijdag den 1sten December.

BERIGTEN.

Leyden. De *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* alhier, heeft eene openbare Vergadering gehouden op Vrijdag den 10 Nov. De eerste voorlezing aldaar geschiedde door den Ridder Mr. J. Scheltema over de *Heksenprocessen*, Num. II., waarbij werd aangevoerd wat tot verrijking en opheldering der eerste Verhandeling, over Joh. Wier, den ijsbreker in dezen konden dienen, tot op den jare 1588. Daarna las Ds. B. F. Tydeman, Predikant te Dordrecht, zijn Dichtstuk: *Daniel aan het Hof van Darius, een Tafereel van de zegepraal der Godsvrucht*, naar *Dan. VI*.

Amsterdam *den 22sten November*. De Nederlandsche Letterkunde heeft op heden een groot verlies geleden door het afsterven van den Weleerwaarden Heere Martinus Stuart, Rijks Historie-schrijver, Secretaris van de derde klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Leeraar bij de Remonstrants Gereformeerde Gemeente alhier, en Lid van vele Genootschappen ter bevordering van Godsdienst, Wetenschap, Letteren en Kunsten. Hij heeft slechts den ouderdom van 61 jaren bereikt, van welke hij meer dan 33 jaren ‘t het Evangelie hier met zooveel vuur en welsprekendheid

mogt verkondigen, dat hij, onafgebroken, scharen toehoorders, ook uit andere gezindten, onwederstandelijk tot zich trok.

Hij was onvermoeid werkzaam, had zich uitstekende bekwaamheden verworven en stelde met geestdrift belang in al, wat edel en goed mogt heeten. Deze hoedanigheden aan vaste beginsels van deugd en godsvrucht, aan aanminnigheid van manieren en beminnelijkheid van inborst parende, kon het niet wel niet anders, of algemeene achting en genegenheid moesten hem te beurt vallen. Door onderscheidene belangrijke geschriften, — waarvan zijne zoo gunstig ontvangen *Romeinsche Geschiedenis* in 30 Deelen aan het hoofd staat, en welke door zijnen *Mensch zoo als hij op den aardbol voorkomt*, een prachtwerk in 6 Deelen, dat hij gezamenlijk met den beroemden J. KUYPER in 't licht gaf, door *Leerredenen over de Geschiedenis van Joseph*, door hem met zijnen toenmaligen ambtgenoot Ds. VAN DER BREGGEN PAUW in drie deelen uitgegeven, en laatstelijk, om geene vertalingen en kleinere oorspronkelijke stukken, die Nederland aan zijne pen te danken had te noemen, door zijne *Jaarboeken* en *Vaderlandsche Historie* gevolgd werd; — behaalde hij in het gebied der letteren eenen gevestigden roem, dien de tijd zal handhaven, door zijne loffelijken nagedachtenis aan volgende geslachten over te brengen.

EENIGE ONTLEEDKUNDIGE WAARNEMINGEN,

AANGAANDE DE

THANS HEERSCHENDE KOORTSEN,

DOOR

H. F. THYSSEN, *Med. Doct. te Amsterdam.*

Er valt zeker in de Geneeskunde geen belangrijker tijdpunt, dan dat, waarin de heerschende of staande ziektegesteldheid van aard verandert en in eene tegengestelde overgaat. Dit zal vooral blijken, wanneer het overheerschend of in de mode gebragt leerstelsel met zoodanige verandering strijdig is. In onzen leeftijd kon de leer van BROWN alleen den toon geven,

zoo

zoo lang hare hevige en aanhoudende prikkel de verslapte en ongevoelige vezel eener verzwakkende of zenuwachtige ziektegesteldheid moest opwekken; spoedig echter bleek haar nadeelige invloed, toen met het merkwaardige Kometenjaar 1811, eene andere ziektegesteldheid begon, die, van het zenuwachtige in het ontstekingachtige overgaande, de oorzaak werd van vele nieuwe ziekten, en waaraan men dan ook voor een gedeelte de menigvuldige slagtoffers kan toeschrijven, die elders voor het eenzijdig Brownianismus, en in ons land voor de toenmalige Kinamode vielen. In zoodanige ontstekingaardige ziektegesteldheid alleen kon de *Contro stimolo* van Rasori, de ten onregte dus genaamde *Medicine Physiologique* van Broussais, veld winnen en onschadelijk blijven, terwijl hare gevolgen bij eene verzwakkende of zenuwachtige gesteldheid der ziekten niet te overzien zijn. Ik geloof deze aanmerking toepasselijk op het tijdperk, dat wij thans beleven, hetgeen eene ziektegesteldheid oplevert, die wel duidelijk in eene tegenovergestelde is overgegaan, doch waarin de sporen en gevolgen der voorgaande nog niet zijn uitgewischt, en in hetwelk eene ziekte heerscht, die door zoo vele merkwaardige gebeurtenissen in de physieke, zoowel als morele, wereld voorbereid, terstond bij haar ontstaan, na eenen zoo buitengewonen het zenuwgestel overprikkelenden zomer, het kenmerk dezer veranderde ziektegesteldheid droeg, en duidelijk toonde in die plotselijke verzwakking, in die onverwachte verandering, in dat eigenaardige en bijzonder kwaadaardige dat vele Epidemien kenschetst, dat derzelver vergelijking en beoefening ten uiterste moeijelijk maakt, en de oorzaak is, dat elke Epidemie wel met andere kan vergeleken, doch steeds als eene eigensoortige moet beoefend en in hare bijzonderheden, afwijkingen en wijzigingen moet gekend worden. Wel verre van mij te vermeten, om dit eigensoortige in de thans heerschende te bepalen, wil ik hier alleen opgeven, wat de bijzondere gelegenheid tot lijkopeningen mij geleerd heeft, in de hoop, dat deze bevindingen aan anderen tot rigtsnoer van overdenking zouden kunnen strekken, of een standpunt van vergelijking opleveren, of eindelijk een' leiddraad voor de behandeling aan de hand geven, die blijkens

het gevondene aan zoovele tegenstrijdige vereischten onderhevig is, en steeds naar het gestel des lijders moet gewijzigd worden.

Bij het onderzoek van acht aan deze ziekte gestorvene mannen, bood Dr. W. Vrolik mij zijne in de Ontleedkunde zeer vaardige hand. Steeds den dag na den dood de opening verrigtende, moesten wij ons verwonderen over de uitwendige teekenen van rotting met de weêrgesteldheid niet strookende; wat echter voornamelijk onze aandacht trof, was de verschillende staat der Milt, die in alle acht van den natuurlijken toestand afweek en hooger dan gewoonlijk in de bovenbuikstreek tegen het middenrif aan geplaatst was, en waarmede bij drie eene afwijking van het net, en bij meerdere eene aanmerkelijke verharding van de darmscheelklieren vergezeld ging, terwijl de lever omtrent bij allen den gewonen vorm en staat behouden had, en de galblaas bij weinigen ophooping van gal aantoonde.

I. Bij eenen jongen van 15 jaren, te Naarden geboren, die langer dan eene maand de verschillende toevallen der ziekte doorgeworsteld had, vonden wij den 16den November l. l. het net zeer dun van vet ontbloot, doch met eene donker zwartachtige zelfstandigheid, die zich niet liet afnemen, als doorweven; de darmen, vooral de dunne, zeer ontstoken, en met schijnvliezen omgeven; de klieren van het darmscheel opgezet en verhard, eene uitstorting van donker geel en witachtig vocht in de buikholte, dat echter in grootere hoeveelheid in het hartenzakje voorhanden was, en met de gezwollene en eenigzins ontstokene longen de borstholte opvulde. Bovenal echter wekte de milt onze aandacht, die het middenrif rakende niet alleen overgroot, maar door de geheele zelfstandigheid met harde knobbels bezet was, die grooter dan leverknobbels omtrent één duim door de oppervlakte heendrongen en door eenen rand als omschreven en afgescheiden waren van de zelfstandigheid, die overigens een natuurlijk voorkomen had.

II. Een man van 34 jaren, te Enschedé geboren, stierf na eene behandeling van drie dagen en leverde ons de beschouwing eener ontsteking der dunne darmen, met eene overgroote milt in de boven buikstreek, die uiterlijk een gezond voorkomen toonende, bij de

ligt-

ligtste aanraking, scheurde, en eene zoodanige verweekte papachtige zelfstandigheid deed zien, als met chocolade kan vergeleken worden, en die overeenkomt met de beschrijving, welke ons in het jaar 1824 en 1825 Cruveilhier en Abercrombie van eene *emolescentia lienis* gegeven hebben, terwijl eenige klieren of *lobuli* aan de *vasa brevia* dezelfde verandering ondergaan hadden.

III. Bij eenen jongen Duitscher van 21 jaren, die vroeger aan den derdendaagsche koorts leed, nu ten derdenmale ingestort en onverwachts gestorven was, vonden wij den 19den November het middenrif en de dunne darmen zeer ontstoken, eenig geel vocht in de buikholte uitgestort, de lever gezond, maar de milt hooger geplaatst, met ronde vlekken bezet en de gewone grootte ver overtreffende.

IV. Eene overgroote milt vonden wij den 20sten bij eenen 26jarigen Duitscher, die na eene behandeling van twee maanden, aan de gevolgen der ziekte, door uittering stierf en, waar alle de klieren van het darmscheel opgezet en verhard waren, eene groote hoeveelheid donker geel vocht in de buikholte was uitgestort, doch overigens de ingewanden in hoofd-, en buikholte zich in den gewonen staat bevonden.

V. Daar het mij vooral belangrijk voorkwam de verstoringen waar te nemen, bij hen, welke na schijnbare beterschap onverwachts, aan de ziekte overleden, onderzochten wij het lijk van eenen 30jarigen Amsterdammer, die alle toevallen der ziekte sedert den 12den October doorgestaan hebbende, alleen wegens vroegere doorlegging het bed hield, zich overigens wel bevond, alle verrigtingen behoorlijk volvoerde, doch na eene verandering van weinige uren op den 23sten November stierf en reeds in den morgen van den 24sten, bij aanmerkelijke vermagering en inzakking van buik, de duidelijkste teekenen van gevorderde rotting leverde. In het oog vallend was bij hem het dunne net, van alle vet beroofd, doch met zwarte zelfstandigheid als doorweven, aanmerkelijk de uitzetting en verharding der darmscheelklieren, maar merkwaardig bovenal de groote milt, die hoog in de bovenbuikstreek, als met een zak van sterke schijnvliezen omgeven en hier door aan het buikvlies en de darmen gehecht was, terwijl de meer dan gewone omvang het

natuurlijk voorkomen had, doch bij aanraking eene zoodanige breiachtige zelfstandigheid toonde, dat de zamenhang even als in No. 2. verloren ging en zij van deze alleen door eene meer bruine kleur scheen te verschillen; ook bij dezen man was de lever gezond, niet groot, de galblaas echter opgevuld.

VI. Gelijke verschijnselen vonden wij denzelfden dag bij eenen 26jarigen Duitscher, die gedurende den loop der ziekte, sedert den 6den November, aan dunne stinkende buiksontlasting geleden had, en wiens maag en darmen, door lucht sterk uitgezet, overigens gezond waren; ook zijn lever was natuurlijk, het net zeer dun, van vet beroofd en met de genoemde zwarte zelfstandigheid voorzien, de buiksholte met veel geel vocht gevuld, en hoog in dezelve lag de groote milt uitwendig gezond, doch inwendig zoo verweekt, dat bij aanraking ook hier de zamenhang verloren ging.

VII. Eene dergelijke even groote, doch eenigzins minder verweekte milt, zagen wij den 25sten bij eenen Duitscher van 21 jaren, die voor eenige weken van de ziekte schijnbaar hersteld, nu bij instorting, na aanhoudende dunne buiksontlasting, stierf en weinige uren na den dood reeds blijken van rotting toonde. Ook deze milt was hoog in de boven buikstreek, door schijnvlies aan het middenrif en aan het buikvlies gehecht en als in een zak besloten. In de buikholte was een roodachtig vocht opgehoopt, maag en ingewanden waren zeer uitgezet, het net had den gewonen vorm, de lever echter was zeer groot, had eene donker blaauwe kleur en verschilde hier door van alle de overige.

VIII. Een man van 24 jaren, die na eene langdurige weinig actieve behandeling der ziekte stierf, werd gelijktijdig met den vorigen door ons onderzocht. Bij de opening reeds, drongen de uitgezette darmen door en toonden eene bijzondere loodkleur, zonder sporen van ontsteking; de klieren echter van het darmscheel waren opgezet en hard en in de buikholte was eene groote hoeveelheid dik, klevend, geel, naar boter gelijkend vocht uitgestort, het net was gezond, de lever eenigzins vergroot, verbazend echter de milt, die alle de vorige in omvang wel tweemalen overtrof, aan het buikvlies en middenrif door schijnvlies vastgehecht, en zoo hoog geplaatst, dat men alleen hier-

door

door derzelver uitzetting uiterlijk niet gewaar werd; de zelfstandigheid was matig hard, gelijk aan die van No. 1., met gelijke, doch hardere en grootere knobbels voorzien, welke diep in deze zelfstandigheid indrongen.

Daar in alle deze gevallen de verschijnselen en gevolgen der ziekte zoo naauw overeenstemmen, meende ik, dat deze lijkopeningen, die door vooroordeelen van de eene, door beroepsbezigheden van de andere zijde zoo zeldzaam zijn, wel iets konden bijdragen tot beschouwing en behandeling der thans heerschende ziekte en mogelijk anderen opwekken, om onze waarnemingen met de hunne te vermeerderen of het onderscheid te doen zien, dat verschillende tijden en plaatsen veroorzaken en dus het wezenlijke en toevallige dezer Epidemie naauwkeuriger te bepalen.

Amsterdam 25 Nov. 1826.

OVER DE BEREIDING VAN DE CHLORURE DE CHAUX ET D'OXIDE DE SODIUM,

DOOR

M. N. BEETS;

Apotheker, Lector in de Schei- en Artsenijmengkunde, bij de Geneeskundige School te Haarlem.

Nadat ik in den verleden zomer voor het eerst vernam, dat reeds in den jare 1822, door het Koninklijk Instituut te Parijs, aan den aldaar wonende Apotheker A. G. Labarraque eene premie van 3000 Franken was toegewezen, voor zijne, met proeven gestaafde, uitvinding omtrent het gebruik van de *Chlorure de Chaux* en *Chlorure d'oxide de sodium*, in water opgelost, ter plotselinge wegneming en vernietiging van allen stinkenden en schadelijken reuk bij rottende en stankverspreidende dierlijke zelfstandigheden, gelijk ook om verontreinigde of besmette dampkringslucht van derzelver nadeelige inmengsels te zuiveren: — had ik al spoedig het genoegen, door de vriendelijkheid van den Hooggeleerden Heer J. G. S. van Breda te Gent, op mijn verzoek, te mogen ontvangen eene flesch met vloeibare

Chlorure de Chaux, zoo als deze te Gent fabrijkmatig bereid en in het groot tot bleeken gebruikt wordt; doch welke te gelijk de volkomen vereischten had, om tot de opgegeven einden van den Heer L a b a r r a q u e met vrucht te kunnen dienen.

Ik was derhalve in de gelegenheid, om de soortelijke zwaarte dezer vloeistof te kunnen onderzoeken, om zoo doende den graad van digtheid te weten te komen, welke de oplossing der *Chlorure de Chaux*, ten bestemden gebruike, bezitten moest, bijaldien ik dezelve, hetgeen ik dadelijk voornam, zelve wilde vervaardigen.

Ik bevond de soortelijke zwaarte gelijk te zijn aan 1,025 en bereidde mij al spoedig, door *chlorine* (overzuurd zeezoutzuurgas) op de gewone wijze ontwikkeld, te leiden door kalkwater of liever kalkmelk (*) eene oplossing van *Chlorure de Chaux*, welke de opgenoemde zwaarte bezat, en alzoo op den gewonen Hygrometer der Belgische Apotheek, geschikt voor vloeistoffen zwaarder dan water, tusschen de 3 en 4 graden teekende.

De proeven door mij met dezelve, als rotting en bederfwerend middel genomen, beantwoordden volkomen aan het geen mij deswegens was verhaald geworden: en behalve dat ik ten aanzien van verschillende soorten van rottende en stinkende dierlijke zelfstandigheden en uitwerpselen, van het eensklaps, reuk en stank vernietigend vermogen dezes vochts in alle opzigten overtuigd werd; heb ik onder anderen, in de heete dagen, in het begin van de verleden maand September, in het Theatrum Anatomicum dezer stad, in bijwezen van den Lector den Wel Ed. Heer M. D. J. A. v a n B e m m e l e n, een lijkje van een kind, hetwelk reeds aan eenen aanmerkelijken trap van verrotting onderhevig was, en een' ondragelijken stank verspreidde, met de genoemde *Chlorure de Chaux*, over de geheele oppervlakte bevochtigd, met dat gevolg, dat op eenmaal de onaangename stank geheel en al benomen was, welke wel is waar, na eenige uren, weder terugkeerde, doch ook telkens, bij eene hervatte bevochtiging, op nieuw verdween.

Om dien zelfden tijd van den Lector, den Heer J. v a n d e r W i s s e l, Heel- en Vroedmeester ter dezer stede, vernemende, dat men, inzonderheid in Parijs, van de *Chlorure de Chaux* in vele heelkundige gevallen met goed gevolg gebruik maakte, gaf dit aanleiding, dat ik Z. Ed. van de

(*) Water, waarin zoogenoemde levendige kalk gebluscht, en voor een gedeelte opgelost is, en waarbij, na behoorlijke omroering, alléén de zwaarste deelen bezonken zijn, terwijl de ligtere en in de vloeistof ondrijvende kalkdeelen aan het vocht een wit en melkachtig aanzien geven.

de door mij bereide *Chlorure de Chaux* aanbood, om des goedvindende met dezelve eene proef te nemen, waarvan de uitslag, volgens het getuigenis van Z. Ed., niet ongunstig geweest is. Kort daarop werd ik door dienzelfden Heer onderrigt, dat men zich in de heelkundige practijk met nog veel beter gevolg scheen te bedienen van de *Chlorure d'oxide de sodium*, terwijl Z. Ed. tevens de goedheid had mij wel een gedeelte van dit vocht, dadelijk uit de fabrijk van den Heer Labarraque te Parijs zelven ontvangen, te willen afstaan.

Bij het onderzoek bleek het ons, dat deze vloeistof in soortelijke zwaarte aanmerkelijk, met de oplossing der *Chlorure de Chaux*, verschilde, alzoo derzelver digtheid gelijk was aan 1,091, hetgeen overeenkomt met den 12den graad van bovengenoemden hygrometer.

Het was dus dadelijk op te merken, dat deze vloeistof, als zoo veel meer zamengedrongen (*geconcentreerd*) en alzoo zooveel grootere hoeveelheid *chlorure* in zich bevattende, meer vermogende wezen moet, dan de vermelde oplossing der *Chlorure de Chaux*; trouwens het berigt, waarmede de fleschen *Chlorure d'oxide de sodium*, bij den Heer L. te bekomen, vergezeld gaan, geeft dit al aanstonds te kennen, daar in de meeste gevallen, waarvoor genoemde Heer het gebruik van dit vocht als voordeelig aanprijst, hetzelve, naar zijn voorschrift, vooraf, in onderscheidene evenredigheden, met gewoon water moet verdund worden.

Het is echter niet alleen door eene meerdere beperktheid van een grooter vermogen, binnen eenen bepaalden omtrek, dat de *Chlorure d'oxide de sodium*, boven de *Chlorure de Chaux* te verkiezen is; maar gelijk de Heer L. in zijn geschrift over het gebruik van de *Chlorures d'oxide de sodium, et de chaux* te Parijs in 1825 uitgegeven (*) te regt aanmerkt, beide genoemde *Chlorures* zijn wel evenzeer geschikt, om de verrotting te keer te gaan, maar beide doen dit echter niet met hetzelfde gevolg, en, schoon ik niet voor heb, dit hier nader te ontwikkelen, ook ten aanzien van de meer voordeelige werking in het weren der verrotting zelve, moet aan de *Chlorure d'oxide de sodium* boven de *Chlorure de Chaux* de voorkeur worden toegekend.

In zoo verre de Heer L. in eene noot van genoemd werkje te kennen geeft, dat men, bij de bereiding van de *Chlorure d'oxide de sodium*; zoo men in de uitkomst wel sla-

(*) Onder den titel: DE L'EMPLOI des Chlorures d'oxide de sodium et de chaux, *par* A. G. Labarraque, *Pharmacien de Paris, Membre de la Société de Medicine &c. à Paris chez* l'Auteur *et Madame* Huzard, *Imprimeur-Libraire* 1825.

ſlagen zal, naauwkeurig te volgen hebbe het voorſchrift door hem zelven in zijne Memorie bekend gemaakt (*) ware het eene wenſchelijke zaak met dat voorſchrift bekend te wezen.

Ik heb dit echter, bij al mijne naſporingen, waartoe ik bij den ook mij gunſtig verleenden toegang tot de Bibliotheek van Teylers Stichting de beste gelegenheid had, niet kunnen magtig worden; althans in de *Annales de Chimie et Physique par* MM. Gay-Lusſac *et* Arago, als ook in het *Jahrbuch der Chemie und Phyſik von* Dr. J. S. C. Schweigger *und* Dr. Fr. W. Schweigger-Seidel, vindt men er tot hiertoe niets van opgeteekend en in de *Archives des Découvertes et des inventions nouvelles, pendant l'année* 1825, wordt alleen de bovengenoemde toewijzing van 3000 fr. aan den Heer Labarraque voor de door hem gedane uitvinding vermeld, terwijl de *Mémoires de l'Academie Royale des ſciences de l'Inſtitut de France*, nog niet verder het licht zien, dan tot en met het jaar 1820, (welke in het jaar 1824 te Parijs zijn uitgekomen) zoo dat eerst in een volgend deel van dit werk de Memorie van den Heer L. te verwachten is.

Ik ben alzoo in de bereiding van de *Chlorure d'oxide de ſodium* mijn' eigen weg gegaan, die welligt in de hoofdzaak met die van den Heer L. niet veel verſchillen zal, en die mij althans in de uitkomst een preparaat heeft opgeleverd, hetwelk ik meen, aan dat van den Heer L. volkomen gelijk te wezen.

Trouwens de weg, door mij ingeſlagen, is zoo eenvoudig en gemakkelijk, dat ieder, die ſlechts aanſpraak maakt op eenige ſcheikundige kennis, denzelven ligtelijk moet vinden, en van daar is het te meer te verwonderen, dat eene uitvinding, als deze, welke reeds vier jaren in Frankrijk bekend is en waar men van dezelve reeds ſedert lang met zooveel vrucht gebruik maakt, hier nog niet algemeener verſpreid is.

Zullen intusſchen uitvindingen van eene zoo heilzame ſtrekking als de onderhavige, het gewenscht nut aanbrengen: zal het loffelijk doel, hetwelk het Koninklijk Inſtituut te Parijs bij de bekrooning van de ontdekking van den Heer L. en deze bij derzelver bekendmaking zelve op het oog gehad heeft, worden bevorderd, dan is het ongetwijfeld van belang, dat dezelve zoo veel mogelijk worde algemeen gemaakt.

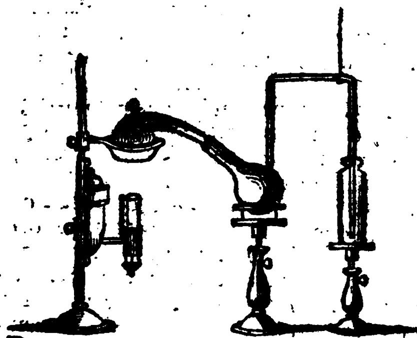
Daartoe mede te werken door mijne bereidingswijze van de *Chlorure d'oxide de ſodium* door middel van dit Weekblad open-

(*) *On doit ſuivre exactement, dans la préparation du chlorure d'oxide de ſodium, la formule que j'ai publiée dans mon Mémoire, car si l'on s'en écarte, ses propriétés ſont changées et ſon action peut* être nulle; *tandis que si le chlorure jouit de toutes ses propriétés, on est certain d'obtenir* toujours *les effets qui sont signalés dans cette Notice.*

openlijk bekend te maken, acht ik mij ten pligt, gelijk ik mij in de eerste plaats geroepen vond, om bij mijne openbare lessen aan de alhier gevestige Geneeskundige school, de leerlingen, aan mijn bijzonder onderwijs toevertrouwd, die bereiding van nabij te leeren kennen en in derzelver tegenwoordigheid in het werk te stellen, wanneer ik tevens die gelegenheid te baat nam, om hen door eene en andere proef het krachtdadig vermogen van de meergenoemde *Chlorure* in het wegnemen en vernietigen van rottige en stinkende lucht aan te toonen.(*)

De bereiding zelve is als volgt:

Acht oncen onderkoolzure soda (*subcarbonas sodae*) (†), worden opgelost in zesentwintig oncen kookend water, wanneer men na de bekoeling en behoorlijke bezinking of filtrering eene heldere vloeistof verkrijgt, welke op den meergenoemden hygrometer den 12den graad, zijnde die van de *Chlorure d'oxide de sodium* van L. aanwijst. Deze soda-oplossing wordt nu verzadigd met *Chlorine* (*Chloricum*), door dit laatste, op de gewone wijze, te ontwikkelen, volgens het bekende voorschrift in de Pharmacopaea Belgica, en in de oplossing over te voeren, waartoe ik mij, voor eene proeve in het klein, van den hier afgebeelden toestel met vrucht bedien.

Omtrentdenzelven valt alleen op te merken, dat het aangebragte ontvangertje voornamelijk dienen moet, om eene zooveel mogelijke zuivere *Chlorure* te erlangen, in zoo verre alle overgaand zoutzuur (*acid. hijdrochloricum*) en ook eenig welligt overgevoerd wordend zwavelzuur, in dit ontvangertje wordt opgehouden; terwijl hetzelve ook geschikt is, om eene al te snelle in- en doorstrooming van *Chlorine* in de oplossing te voorkomen, en alzoo eene andere te wachten ont-

(*) De proeven werden genomen met bedorven vleesch, rottende vischgrom en stinkende of vuile eijeren.

(†) Ik heb mij bij eene eerste bereiding bediend van zuivere soda (*Soda liquida*) doch, na dat ik op dit punt de *Chlorure* van L. had onderzocht, en het mij bij het waarnemen eener opbruising bij eene indruppeling van verdund zwavelzuur, maar vooral door het verschijnen van een wit precipitaat, door de bijgieting van kalkwater, gebleken was, dat L. van de onderkoolzure soda gebruik maakte, ook deze, als zooveel gemakkelijker en voordeliger, in het vervolg aangewend.

ontwikkeling en verspreiding van een zoo prikkelend gas, buiten de flesch, waarin de oplossing bevat is, te verhoeden. Om niet te spreken, dat dit ontvangertje ook nog zijne nuttigheid hebben kan, van den toestel voor breken te beveiligen, in zoo verre, bij eene onvoorziene vermindering der gaz-ontwikkeling, door eene of andere bijkomende omstandigheid veroorzaakt, de aangebragte oplossing, door de drukking der buitenlucht in de gemeenschapsbuis opgeheven wordende, nimmer in het verhitte retortje kan worden overgevoerd, hetgeen anders door de plotselinge bekoeling zoude moeten barsten.

Voorts dient nog gezegd te worden, dat het lange been der gemeenschaps-buis, hetwelk slechts los in den mond der flesch met de soda-oplossing geplaatst wordt, reiken moet tot na genoeg op den bodem dezer flesch, welke tevens eene zoo veel mogelijk langwerpige cylindervormige gedaante behoort te bezitten, ten einde de aanrakingspunten van het doorstroomend gas met die der vloeistofdeelen, en zoo doende beider vereeniging zoo veel mogelijk te bevorderen; terwijl de gemeenschaps-buis zelve, aan den hoek van het langere been, aan eenen draad opgehangen, of op eene andere wijze ondersteund wordt.

De toestel met deze voorzorg ingerigt zijnde, is de hitte van de Argandsche lamp overgenoeg, om de gazontwikkeling bestendig te onderhouden, en uit 1½ ons bruinsteen, 4½ ons keukenzout en 2¼ ons zwavelzuur, met een vierde water verdund, erlangt men eene hoeveelheid *chlorin*-gaz, meer dan genoeg om de bovenvermelde soda-oplossing, welke nog meer dan den inhoud eener gewone flacon (wijnflesch) bedraagt, volkomen te kunnen verzadigen en in *Chlorure d'oxide de sodium* te doen overgaan.

Deze verzadiging wordt kenbaar, wanneer de soda-oplossing bij eene langzame, doch bestendig voortgaande ontwikkeling en instrooming der *Chlorine*, waarbij deze laatste geheel en al geäbsorbeerd wordt, niet meer van dezelve schijnt te willen aannemen, en zich nu, hetgeen anders geen plaats vindt, door derzelver bijzonder kennelijken reuk aan den open mond der flesch doet waarnemen, in welk geval men terstond het verzadigde vocht, door een ander glas met soda-oplossing, hetwelk men daartoe bij de hand heeft, moet doen vervangen.

Het is de gereede wijze, van op deze manier, maar meer in het groot, eenige fleschen soda-oplossing achter elkander te kunnen vervaardigen, zonder dat men den toestel behoeft aftebreken of te veranderen, waarom ik mij niet van den toestel van Woulfe in zijn geheel bediene. Anders is het bekend, hoe deze in het algemeen bij uitnemenheid geschikt is, om zout-oplossingen en andere vloeistoffen met gazsoorten te bezwangeren en te verzadigen en

daar-

daartoe door elk Scheikundige bij voorkeur wordt aangewend: maar de niet volstrekte noodzakelijkheid, uithoofde der zoo gereede verbinding van de *chlorine* met de soda der oplossing, heeft mij in dezen van het gebruik eens meer volledigen Woulfschen toestels, om het opgegeven voordeel doen afzien; — offschoon dezelve, gelijk van zelve spreekt, ter bereiding van het onderhavig preparaat met het beste gevolg kan gebezigd worden.

Intusschen heeft mij de ondervinding doen zien, dat men op de door mij aangetoonde wijze de *Chlorure d'oxide de sodium* op alle tijden en op alle plaatsen zeer gemakkelijk en eenvoudig, maar ook vooral op eene min kostbare wijze bereiden kan, in zoo verre, gelijk zich gemakkelijk berekenen laat, de flesch of flacon van dit vocht slechts op eenige weinige stuivers te staan kome. (*) Zoodat zich bij dit rotting- en bederfwerend middel alles vereenigt, om gemakkelijk algemeen verspreid te kunnen worden, en om hetzelve te kunnen laten dienen tot de verschillende einden, waartoe L. hetzelve, onder de meest voldoende getuigenissen, in het bovengenoemd werkje, over het gebruik dezer vloeistof, waarvan de lecture alle aanbeveling verdient, voorschrijft en aanprijst.

Neemt men bij dit alles in aanmerking, dat de opgegevene bereiding in het groot, wanneer men de argandsche lamp door een gewone zandkapel doet vervangen, gelijk zich van zelf begrijpen laat, nog minder kostbaar is, dan blijft alleen de wensch over, dat men in de Gasthuizen en andere gestichten van liefdadigheid, waarin vele zieken verpleegd worden, de noodige aangewezen of andere geschikten toestellen inrigte, om de *Chlorure d'oxide de sodium* in genoegzame hoeveelheid te bereiden, ten einde dezelve, zoo wel ter zuivering en verbetering van besmette lucht in de ziekezalen, als tot Genees- of Heelkundig gebruik te doen verstrekken, terwijl dezelve tevens tot dezelfde gewigtige einden zoude kunnen worden afgegeven, in de huizen der zieken, welke van stadswege van Genees- en Heelkundige hulp worden voorzien, en waardoor men dan welligt in vele kleine en bedompte woningen der behoeftigen eene zoo dikwijls te vreezen besmetting zoude kunnen voorkomen, of binnen welke men, voor het minst, eenen meer zuiveren dampkring zoude kunnen daarstellen en onderhouden.

Het verdient eindelijk nog wel te worden opgemerkt, dat, hoezeer de *Chlorure d'oxide de sodium* in het te keer gaan der verrotting, en ook in nog andere opzigten de voorkeur moge verdienen, als luchtverbeterend middel schijnt de *Chlorure de chaux* voor dezelve niet te behoeven te wijken. Op dien grond is men dan ook, blijkens de Nederl.

(*) De Heer Labarraque verkoopt de flacon *Chlorure d'oxide de sodium* tegen drie franken.

derl. Staatscourant van den 20 dezer maand in de stad Groningen waarschijnlijk thans bezig met ook van de *Chlorure de Chaux*, door den Heer L a b a r r a q u e gezonden, ter verbetering der luchtsgesteldheid gebruik te maken, terwijl men zich onledig houdt met dezelve in een der laboratoriën van de aldaar gevestigde Hooge School gereed te maken; maar ook het Koninklijk Instituut te Parijs schijnt de *Chlorure de Chaux* tot zuivering en verbetering eener besmette lucht het meest voldoende vermogen toe te kennen, hetgeen, zoo het mij voorkomt, daaruit is optemaken, dat, gelijk men zulks in de boven aangehaalde *Archives des Découvertes et des inventions nouvelles*, over het jaar 1825 vermeld vindt, aan den Heer M a s u y e r te Straatsburg eene premie van 2000 fr. is toegewezen, voor de invoering van het gebruik der *Chlorure de Chaux*, in plaats van de enkelde *Chlore*, ter zuivering van de lucht in de ziekezalen der Hospitalen en Gasthuizen.

Is dit nu zoo, dat de *Chlorure de Chaux* in het genoemd opzigt voor de *Chlorure d'oxide de sodium* niet behoeft onder te doen, dan kan men zich van dit luchtverbeterend middel, op de boven aangetoonde manier, (want de bereidingswijze is volmaakt dezelfde, en loopt nog veel spoediger af) tegen niet noemenswaardige kosten overal gemakkelijk voorzien.

Het is waar, dat de vloeibare *Chlorure de Chaux*, gelijk boven is opgemerkt, als minder geconcentreerd en minder wezenlijke *Chlorure* bevattende, naar die mate minder vermogend is, zoodat deze niet die verdunning met water, als de *Chlorure d'oxide de sodium* lijden kan, maar in grootere hoeveelheid moet aangewend worden; dan de grondstoffen, kalk, bruinsteen, keukenzout en zwavelzuur, welke ter bereiding dezer vloeistof moeten dienen, zijn alle van eene zoo bekende geringe kostbaarheid, dat het zich gereedelijk begrijpen laat, dat de flesch of flacon van dit vocht op slechts weinige *centen* te staan komt. Waarom het dan ook niet te betwijfelen valt, of men zal ook in ons land, van de zoo weldadige uitvinding van den Heer L a b a r r a q u e, vooral wat de zuivering en verbetering van besmette of bedorven lucht aangaat, weldra een algemeen en nuttig gebruik maken.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
22	30 3 30. 3 30. 2½	50½ 52½ 48	N. t. W. N. t. O. N.	betrokken, iets dampig.
23	30. 1 30. 0 29. 8	47 50½ 46	N. N. N. W. W. N. W.	betrokk., 's avonds stofregenachtig.

[illegible] Nov.	BARO-ME-TER.	THER-MOME-TER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
24	29. 6 29. 4¾ 29. 3¾	45½ 43 41	z. w. t. z. z. z. w. z. w. t. z.	betr., zeer windrig, voormidd. meest regen, 's avonds regen en wind
25	29. 2 29. 1¾ 29. 1¼	38 40½ 38	z. z. w. z. w. t. z. z. w.	harde wind, bew., 's av. buijig met hagel en een weinig donder, 's nachts harde regen.
26	29 2 29. 3 29. 3	37 43 36	z. w t. z. z. z. w. z. t. w.	bewolkt, 's nachts harde wind, buijig.
27	29. 4 29. 5½ 29. 7	42 41 40	w. z. w. w. w. n. w.	harde wind, bew., buijig, 's av. met sneeuw vermengd, in de voornacht zeer harde wind.
28	29. 7½ 29. 7¼ 29. 7	42 41 39	z. w. z. z. w. z. w. t. z.	betrokken, meest met regen of regenachtig, 's nachts harde regen.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij TEN BRINK en DE VRIES te Amsterdam is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. *Gedenkteeken* der Goddelijke Voorzienigheid, zigtbaar in de Lotgevallen en Redding van C. A. DE MARTELLI, uit de Turksche gevangenis. *f* 1 - 40.

II. Geschiedenis der *Waldenzen* in de Valleijen van Piemont tot het jaar 1775, door J. F. MARTINET, Derde Druk, vermeerderd met een kort verslag van hunne verdere Lotgevallen tot op onzen tijd en van den tegenwoordigen staat dezer gemeente, door H. RIETVELD, Predikant te Amsterdam, met een Kaart der Valleijen en het Portrait van H. ARNAUD. *f* 3 - 75.

III. J. G. SOMMER, Merkwaardige bijzonderheden, inhoudende de Nieuwste Ontdekkingen in de *Land- en Volkenkunde*, op alle gedeelten van den Aardbol met platen, Derde Deel. *f* 3 - 60.

IV. P. MOENS, DAGBOEK voor mijne Vrouwelijke Landgenooten, versierd met gegraveerden titel en vignet. *f* - 75.

V. De KERSAVOND, een Verhaal voor Kinderen, door H. CH. SCHMID, met platen. 90 cents.

IV. De TWEELING ZUSTERS, of de voordeelen van den Godsdienst, uit het Engelsch van Miss. Sandham, door A. M. MOENS, Tweede Druk met platen. *f* 2 - 20.

VII. P. MOENS Gedichtjes en Nuttige Gesprekken voor Kinderen, met platen, in Carton. *f* 1 - 25.

VIII. JULIUS, of de Naarstige Jongeling, uit het Fransch van L. Langlois met platen. *f* 1 - 50.

IX. Legaat van HELENA van haren Vader G. F. NIEMEIJER met platen Tweede Druk, op Post papier form. *f* 1 - 80

X. *Het Eiland der Hoop*, eene gelijkenis van J. J. HESS, naar den laatsten verbeterden Druk, door J. PRINS, Predikant bij de Hervormde Gemeente te Amsterdam, 50 cents.

BE-

***** BERIGT VOOR ALLE HEEL- EN GENEESKUNDIGEN.**

De Boekhandelaren T. B. GROEBE en J. C. VAN KESTEREN, te Amsterdam, hebben uit het Fonds van de eerste Uitgevers aangekocht het voor alle *Heel- en Geneeskundigen* onschat- en schier onmisbaar Werk, getiteld: *Samenstel van Heelkunde*, door B. BELL, 3 Deelen in gr. 4°., met 39 halve vels Platen, en verrijkt met vele Bijvoegsels en Aanteekeningen der beide Hoogleeraren VAN GEUNS en andere voorname Nederlandsche Heelkundigen. De tegenwoordige Eigenaars hebben, ten einde dit Werk meer algemeen voor *Heel- en Geneeskundigen* en derzelver Leerlingen te maken, den prijs hiervan verminderd op *f* 13 : -, in plaats van *f* 26 : 75, niet twijfelende of men zal zich deze gelegenheid ten nutte maken, om een dusdanig hoogstbelangrijk Werk aan te schaffen. — Een *Berigt*, inhoudende het oordeel van onze geachtste en bij het Publiek met lof bekende Heelkundigen, is bij bovengenoemden en bij alle Boekhandelaren in dit Rijk *gratis* te bekomen.

St. Nicolaas- en Nieuwejaarspresenten.

**** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz., worden uitgegeven de twee volgende *Nieuwe* Geschenken voor de Jeugd.

I. LANGBEIN, *Vacuna*, Verhalen voor uren van uitspanning, inzonderheid der Jeugd, met fraaije plaat en vignet, 8vo . . . . . *f* 1 : 80

II. LöHR, Leerzaam Vermaak voor Kinderen, in korte verhalen, met *zes* platen, in 8vo. . . . . *f* 1 : 50

III. ——— ——— ——— ——— ———, met gekleurde platen . . . . . . *f* 1 : 80

Die met gekleurde platen worden niet in Commissie verzonden, maar moeten voor rekening worden ontboden.

NB. Bij dezelve is ook *Gratis* te bekomen eene *Lijst van* GESCHRIFTEN VOOR KINDEREN EN JONGE LIEDEN, bij haar uitgegeven en in getallen te bekomen, waarop meer dan vijftig onderscheiden gevonden worden, meestal met platen, en geschreven door geliefde Schrijvers voor de Jeugd, als: *André*, *Baunach*, *Blair*, *de Cambon*, *Campe*, *Claudius*, *Florian*, *Glatz*, *Gutsmuths*, *Hoekstra*, *Jacobs*, *Jauffret*, *Kerndorffer*, *de Koning*, *Langbein*, *Löhr*, *Loosjes*, *Meijer*, *Moens*, *Statius Muller*, *Nieuwenhuizen*, *Spieker*, *Voigt*, *Watson*, *Weisze* enz.

NB. Het antwoord van den Hoog Gel. Heer H. C. v. d. Boon Mesch, op den Brief in ons vorig No. geplaatst, zal in het volgend No. worden opgenomen. *Red.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 52. *Vrijdag den 8sten December.*

BERIGTEN.

LEYDEN *den 2den December.* Heden heeft de Wel Edele Hoog Geleerde Heer J. C. BROERS, Med. Chir. et Artis Obstetr. Doctor, zijnen post als gewoon Hoogleeraar in de faculteit der Geneeskunde, aan deze Hooge School aanvaard, met het houden eener plegtige redevoering: *De Chirurgiae studio, cum cultu et humanitate conjungendo*; dat is: *over de noodzakelijkheid om beschaafdheid met de beoefening der Heelkunde te paren.*

AMSTERDAM *den 29sten November.* Heden hield de Vierde Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut hare zesde openbare Vergadering, onder het Voorzitterschap van den Heer H. H. KLYN. Deze opende de zitting met eene zeer gepaste aanspraak, waarin opzettelijk en uitnemend behandeld werd de vraag: „ *Waartoe is het voortdurend arbeiden aan* „ *den opbouw en veredeling der kunst noodzakelijk?*" en werd de noodzakelijkheid op eene doeltreffende wijze *uit den aard der kunst zelve*, afgeleid; en

als de beste middelen hiertoe *leiding* en *aanmoediging* opgegeven. Dit toegepast op de klasse zelve, bleek uit een omstandig en zeer belangrijk verslag der werkzaamheden van de klasse, medegedeeld door den verdienstelijken heer Secretaris JACOB DE VOS, WILLEMSZ., dat de klasse, aan hare pligten getrouw, niets onbeproefd laat, om het doel harer Koninklijke instelling te bereiken.

Verder deelde gemelde Heer Secretaris der Vergadering mede, dat:

Daar op de prijsvragen, in 1824 door de klasse uitgeschreven, zijnde in het vak der Beeldhouwkunst *het standbeeld van den Admiraal Michiel Adriaansz. de Ruiter*, geheel geen, en op die in het vak der Bouwkunde: *het plan tot een Schouwburg voor eene der grootste steden van het Rijk*, geen voldoend antwoord ingekomen is, zij besloten had, deze beide vragen niet weder te herhalen, en voorts op nieuw ter beantwoording voor te stellen in het vak der Toonkunde, bij herhaling, de vraag: *Welke verdiensten hebben zich de Nederlanders, vooral in de 14de, 15de en 16de eeuw, in het vak der toonkunst, verworven, en in hoeverre kunnen de Nederlandsche kunstenaars van dien tijd, die zich naar Italie begeven hebben, invloed gehad hebben op de muzijkscholen, die zich kort daarna in Italie hebben gevormd*, en in het vak der Graveerkunst: *Een stel proeven van een werkje, bestaande uit zes stuks behoorlijk afgewerkte en in het koper geëtste platen, met den tijtel daaronder begrepen; naar eigen studie en ter keuze van den vervaardiger*, zullende de tijd der inzending en verdere voorwaarden nader bij Programma worden bekend gemaakt.

Eindelijk sloot de Heer Voorzitter, met een allertreffendst en opwekkend slot, deze gewigtige zitting.

HAARLEM. Onderstaand ons medegedeeld Latijnsch Grafschrift op den beroemden TALMA van den Weleerwaarden Heer P. H. MARRON, ruimen wij gaarne eene plaats in, waarbij wij eene zeer vrije navolging voegen.

Hi-

Heroüm hoc uno tumulo spectanda corona
Conditur, et Latium quotquot et Hellas habent,
Eoüs quotquot vidit sol, occiduusque,
Hic (mirari, hospes, desine), TALMA jacet;
Melpomenae ante alios omnes dilectus alumnus,
Scenæ immortalis gloria, Galle, tuæ.

De heldenrij van Rome en Griekenland, een wonder
Of schrik voor Oost en West, bedekt dit ééne graf;
De lievling Melpomeens, ja TALMA rust er onder,
Die, Frankrijk! uw tooneel ondoofbren luister gaf.

HAARLEM. Ingevolge onze aankondiging, plaatsen wij in dit No. het Antwoord van den Hooggel. Heer H. C. VAN DER BOON MESCH, op den brief opgenomen in No. 50; en laten op dit antwoord volgen de Beschrijving en Afbeelding van een' Berookingstoestel, waarvan de Heer A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, Med. Dr. et Chem. Lector te Delft in No. 49 gewag maakte, welke afteekening met de begeleidende beschrijving en aanmerkingen dezelve de heuschheid had, ons op ons verzoek mede te deelen. Wij zullen bij onze lezers, vertrouwen wij, voor het geven van zooveel over één onderwerp gereede verschooning vinden in de plaats hebbende omstandigheden, welke de aanwending van alle doeltreffende middelen tot herstel of voorbehoeding hoogst wenschelijk maken.

Amsterdam 28 November 1826.

Wel Edele zeer Geleerde Heer!

Het was mij aangenaam, uit UEds. brief aan mij, geplaatst in den vorigen *Konst- en Letterbode*, te zien, dat UEd. over het luchtzuiverend vermogen van het Chlore met mij eenstemmig oordeelt. UEd. heeft tevens in uwen brief eenige bedenkingen geopperd, die UEd., bij het lezen van mijne letteren aan den Heer van Marum, zijn opgerezen. Ik meende aan UEd. begeerte niet beter te kunnen voldoen, dan op

dezelve in den eerstkomenden *Konst- en Letterbode* te antwoorden.

1. Inderdaad, ik rekene het niet overtollig, dat men de dampkringslucht onderzoekt op plaatsen, waar de bedoelde ziekten heerschen: als men maar zorgvuldig genoeg is, in het nemen van dat onderzoek, en met omzigtigheid uit hetzelve een besluit opmake: dat men b. v. niet meene, als men dezelfde hoeveelheid zuurstofgas en stikstofgas daarin aantrof, als gewoonlijk in den dampkring gevonden wordt, deze lucht daarom niets vreemds of schadelijks zou kunnen bevatten; of dat, als men door herkenmiddelen slechts weinig van een vreemd inmengsel of vreemde luchtsoort daarin opspoorde, men hetzelve voor onbeduidend houde; want men onderzoekt toch slechts eene *bepaalde*, meestal *geringe* hoeveelheid lucht, en het komt op de nadeelige uitwerksels van eenen onreinen dampkring ook op de aanhoudende en langdurige werking van denzelven aan. Men kan daarenboven niet alleen geene smetstof in de lucht door eenig herkenmiddel aanwijzen, maar zelfs niet alle rottige uitvloeisels, die in de lucht opgenomen worden.

Gezien hebbende de *plotselinge* ontleding van gassoorten en uitvloeisels, die bij de rotting ontwikkelen, heb ik *in het algemeen* en *met omzigtigheid* gevraagd, of men het gebruik van de berooking met Chlore niet verder kon uitstrekken enz, en heb dus niet alleen bij uitsluiting dezen tijd of dezen staat van zaken, maar alle tijden op het oog gehad, waarin dezelfde of dergelijke omstandigheden, als welke in dit jaar geweest zijn of in zoo verre zij nog bestaan, plaats zouden hebben; gelijk ook blijkt uit de bijgevoegde woorden bij het *uitbreken* van zulke ziekten, bij het *droogmaken van landerijen*. Ook bedoelde ik niet door het Chlore, het vernietigen van de *eerste* en *voornaamste oorzaak* der thans heerschende ziekten, ik zoude dan niet geschreven hebben, welke eene oorzaak verder de op vele plaatsen thans heerschende ziekte ook hebben mag, en welke de invloed van plaatselijke omstandigheden op deze ziekte zijn mag, waarover ik mij niet vermete eenig oordeel te vellen; eene bestendige en meer dan gewone zomerhitte vermeerdert, en wijzigt, gelijk de werking van de lever, zoo ook van de huid: ik heb alleen gezegd, dat bij de ontbinding

van bewerktuigde ligchamen door rotting schadelijke uitwasemingen en uitvloeisels ontstaan; welke bij eenen heeten zomer en daarnaar ingerigte levenswijze schromelijke gevolgen kunnen hebben; en dat daarvan de lucht door het Chlore gezuiverd kan worden. Ik geloof wel voor mij, dat het opdroogen der met water overspoelde gronden en het uitdroogen van slooten en poelen, gedurende den warmen zomer, aandeel heeft gehad aan de heerschende ziekte, even als het droogmaken van landerijen zulks wel gehad heeft, maar in hoeverre heb ik niet durven, noch kunnen beslissen.

2. Ik heb voornamelijk, bij het ontstaan of aanwezig zijn van voornoemde omstandigheden een vroegtijdig en meer algemeen gebruik van het Chlore in de huizen, vooral digt bewoonde of kwalijk gelegene, aangeraden; en wat het berooken in de opene lucht betreft, waartoe zoo als UEd. te regt schrijft: „ men zou moeten komen om het gewenschte doel „ te bereiken”, de wijze, die de ervaren Heer van Stipriaan Luïscius, ten dien einde heeft voorgesteld, is dunkt mij geschikt en uitvoerlijk. Gaarne stem ik met UEd. in, dat het aantal van dergelijke toestellen groot kan zijn, en dit ook niet dan met onkosten gepaard kan gaan, maar ik houde mij verzekerd, dat UEd. met de woorden van een' groot en menschlievend man met mij instemt: „ Wat zijn kos„ ten; wat is moeite in vergelijking van het leven „ van eenen mensch?” — en hier komt het aan op het behouden van eene menigte te gelijk. (*)

3. Ik twijfel geenszins aan het zuiverend en rottingwerend vermogen van het *Chlorure de Chaux*, noch aan dat van het *Chlorure d'oxide de Sodium*, door besprenging en wassching. De door UEd. medegedeelde proeven, met het eerste en de met het laatste te Parijs genomene proeven, in de maand Augustus van het vorig jaar in het *Journal de Pharmacie*, (†) bl.

(*) Nat. Verhandel. van de Holl. Maatschappij der Weschappen te Haarlem. VII. Dl. IIe. Stuk, bl. 59.

(†) *Rapport sur un nouvel emploi du chlorure d'oxide de sodium pour desinfecter les halles de Paris et les paniers qui servent à la vente du Poisson*; *par* M. Henry; beide geschiedde *par immersion*.

bl. 212 medegedeeld, zoude mij daarvan ten volle overtuigen, zoo ik niet door eigene ondervinding, met de beide door mij bereide *Chlorures*, de waarde dier ontdekking had leeren schatten. Uit de proeven van Gay-Lussac in de maand Junij van den jare 1824 in de *Ann. de Chemie & de Phys.* vermeld, had ik wel gezien, dat de oplossing van *Chlorure de Chaux* in de open lucht Chlore ontwikkelt, doch tevens, dat dit vrij langzaam geschiedt: „ *la dissolution de chlorure de chaux*" zegt hij, „ *abandonnée au contact de l'air, se décompose peu à peu; une partie de la chaux se combine avec l'acide carbonique contenu dans l'air, et le chlore qui était combiné avec elle se dégage.*" Indien wij nu met dezen beroemden Scheikundige aannemen, dat het koolzuur van de lucht het chlore uit de gemelde *Chlorures* uitdrijft, zoo kan de ontwikkeling niet dan traag en gering zijn, daar 'er weinig koolzuur in luchtige ziekteverblijven, en nog minder in de open lucht gevonden wordt. Is die ontwikkeling dus gering, dat men die weinig of niet ontwaart, zoo is de vraag niet onnatuurlijk, of dezelve tot het bereiken van het doel genoegzaam zij; en is zij sterk genoeg, zoude men dan niet hetzelfde met de Guytonsche berooking kunnen uitwerken, welke dan toch onkostbaarder is, en waarvan de artikelen meer algemeen verkrijgbaar zijn, voor als nog ten minste zekerlijk. Maar daarenboven kende ik het nut van die *Chlorures*, sedert weinige jaren ontdekt, (sedert 1822) door zoo vele proeven en waarnemingen in verschillende gevallen niet aangetoond en bevestigd, als dat van de Guytonsche berooking, sedert den jare 1801 gebruikelijk. Ik wil dus wel gelooven, dat men de oplossingen van de vermelde *Chlorures* somtijds met vrucht kan bezigen, maar voor als nog zoude ik die lang niet willen gelijk stellen met de berooking met chlore. Althans ik meende in eene zaak van dit belang zonder genoegzame kennis het pad der ervaring niet te mogen verlaten.

Eindelijk weet ik wel, dat aamborstigen van een levendig en prikkelbaar gestel zich voor de inademing van het chlore, met hoe veel dampkringslucht ook vermengd, te wachten hebben, en dat 'er gevallen zijn, waarin andere zure berookingen de voorkeur verdienen; maar buiten dat men die dan bij zul-

ke

ke zieken gewoon is na te laten is het chlore, behoorlijk en met matiging naar omstandigheden ontwikkeld, zoo ver ik door de ervaring van anderen, en door de mijne ben ingelicht, onschadelijk.

En hiermede noeme ik mij met achting:

Wel Edele zeer Geleerde Heer,

UEd. Dw. Dienaar

H. C. v. D. BOON MESCH.

BESCHRIJVING EN AFBEELDING VAN EEN' BEROOKINGS-TOESTEL,

MET EENIGE AANMERKINGEN OVER DIT ONDERWERP

DOOR

A VAN STIPRIAAN LUISCIUS, *Med. Dr. en Chem. Lect. te Delft.*

Gaarne voldoe ik aan de uitnoodiging der Redactie van den *Algemeenen Konst- en Letterbode*, met het zenden eener afteekening van mijnen eenvoudigen Berookingstoestel, waarvan ik in N°. 49 van het gemelde Weekblad gesproken heb, of het soms in het vervolg, op de eene of andere plaats, met eenig nut konde gebruikt worden, in het verbeteren der algemeene lucht in sommige streken van ons vaderland, alwaar men met reden heeft ondersteld, dat de aard der lucht heeft medegewerkt tot het ontstaan en het onderhouden der thans heerschende ziekte, terwijl in de lokalen, alwaar zieken liggen, door eene andere wijze van berooking en andere bijmiddelen de meer onmiddellijke besmetting, waar zij is, kan weggenomen, of de huislucht zelf verbeterd worden.

Tot dit einde heb ik laten maken een' vierkanten stijl van ijpenhout *a. a.* fig. 1. van boven met een scherpe punt *k.*, en beneden in 't vierkant afgenomen, om met een borstje in en op het vierkante gat (in fig. 2.) van een gekruisst voetstuk *b. b.* te vallen, en vast te staan. Indien echter het terrein te ongelijk, rietachtig of te zacht is, wordt dit voetstuk niet gebruikt, maar de stijl omgekeerd en met

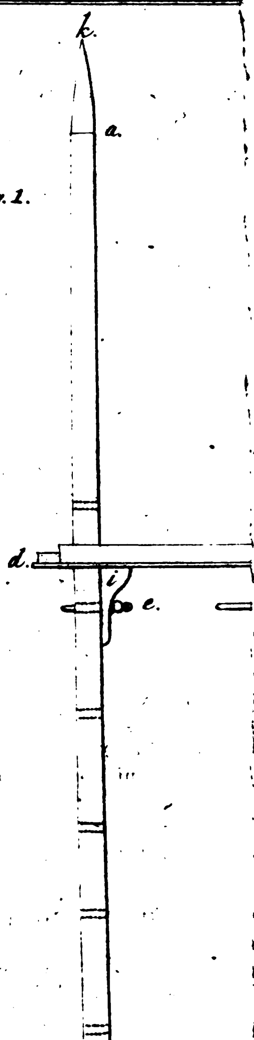
de ſcherpe punt een half voet, in den grond geſtoken, en aldus beveſtigd. Fig. 3. *c. c.* is een ijzeren ring, die heet geteerd en ingebrand is tegen het roesten, om eene uitdampſchaal (*) te kunnen ontvangen, waarin het mengſel ter berooking gedaan wordt, welke ring van een min of meer tapſchen ſchroefdraad voorzien, in het bovenſte of onderſte gat in den ſtijl kan vastgedraaid worden, naarmate men den ſtijl op deszelfs voetſtuk, of op deszelfs punt plaatst. Fig. 4. is een zeer dun eikenhouten plankje, uit twee ſmalle ſtukken aan elkander geklampt, door twee dergelijke houten klampjes *d. d.*, die tevens het kromtrekken beletten. Twee kleinere dito *h. h.* bij het vierkante gat *f.* ſteunen deze opening van wederskanten, terwijl onder aan een klos *i.* voor het vierkante gat aan de plank vastgeſpijkerd (†) is, om hetzelve op te houden, en met een houten pen vast te zetten in de verſchillende gaten, die in den ſtijl gevonden worden.

Wanneer nu de toeſtel aldus geplaatst is, legt men op het voetſtuk, of rondom den ſtijl, zoovele graszoden, als noodig zijn, om het ſteenen comfoor of vuurtest (waarvan beneden) zoo hoog te zetten, als voldoende is om de ſchaal te verwarmen; en bij droog weder neemt men de plank (fig. 4.) weg, die alleen dienstig is voor het invallen van ligte of voorbijgaande regens; terwijl in aanhoudende en zware regens de berookingen niet behoeven gedaan te worden, eensdeels omdat de dampen door den regen zouden opgenomen en neêrgeſlagen worden, anderdeels omdat zulke regens *per ſe* luchtzuiverende zijn; al hoewel zij, bij groote warmte, weder nieuwe ſtof tot rottige ontleding kunnen geven. De ſchaal nu op den ring geplaatst en de noodige ſtoffen daarin gedaan zijnde, zet men een gewoon ſteenen comfoor, dat drie uitgedooſde turfkolen bevatten kan,

(*) De keuze van een geſchikte dampſchaal is, in dit geval, mijnes inziens, wel het moeijelijkst, omdat het een ſchaal moet zijn, die niet aangedaan wordt door een ſcherpe vloeiſtof, die niet ligt door verhitting ſpringt, die door aanhoudend nat te zijn, niet doordringt, en bij het ſchoonmaken eenige behandeling kan velen. Op dit oogenblik weet ik hiertoe niets beters, dan die Sakſiſche uitdampſchalen, die men thans in de Apotheken gebruikt, ſchoon ik ze liever wat holler had. Het is waar de prijs dezer ſchalen is ook wat hoog, en zij zouden alleen zoo veel kosten als twee toeſtellen, zoo als men beneden zien zal. Maar als men hiermede ook ingeſpannen was, en zij werden behoorlijk behandeld, dan zouden ze ook lang kunnen dienen. Mogelijk zoude hiertoe wel holle bakſchalen kunnen gemaakt worden van die ſpecie, waarvan de zoogenaamde Keulſche potten gemaakt worden; doch hier zoude men een weinig voorzigtig moeten zijn, met het aanbrengen der warmte. De prijs hiervan zoude ten minſte zeer matig kunnen wezen.

(†) De ſpijkers moeten hier diep ingedreven en de holligheden met ſtopverw gevuld worden, om de oplosſing door het zuur voor te komen.

ettorbode.

kan, 'er onder, zoo digt, als noodig is, om de schaal behoorlijk te hitten, en men werpt een klein stukje glimmende kool op de andere, om aldus langzaam door den wind dezelve aan te steken, waardoor de schaal allengs verwarmd wordt, en alzoo klimt, tot zooveel en zoo lang zulks noodig is.

De berookingen zelve kunnen verschillende zijn. Zij kunnen namelijk of uit zuivere *chlorine*, (zoogenaamd overzuurd zoutzuur) bestaan, of uit *hydrochlorine* (gewoon zoutzuur). De laatste kunnen zoo wel als de eerste, door groote verdunning van het zwavelzuur, en het weglaten van vuur, voor huisselijk gebruik merkelijk verzacht worden. Om daarvan echter in de open lucht gebruik te maken, dienen zij krachtig te zijn, om aan het oogmerk te voldoen, en in deze gevallen houdt men algemeen voor de beste vermenging, als men 10 deelen keukenzout, 6 deelen zwavelzuur met 4 deelen water vermengd neemt, voor de laatste, en daarbij 2 deelen bruinsteen voor de eerste doet. In dat geval giet men 'er het verslapt zwavelzuur in eens op, in dit doet men zulks langzaam, om groote opbruising door den bruinsteen voor te komen, met zich tevens aan den windkant te plaatsen, opdat de chlorine-dampen, door derzelver sterkte en groote hoeveelheid, den werkman niet zouden beleedigen.

Wanneer men nu dergelijke rooktoestellen op verschillende afstanden plaatst, rondom een stad, eene dorp of landstreek, en 'er is eenige werking van den wind, kan de damp, indien zij lang genoeg onderhouden en dagelijks herhaald wordt, over uren afstands heen trekken, even als men zulks waarneemt bij het heibranden en den rook der kalkovens enz. Het spreekt echter van zelf dat, naar mate de afstand grooter wordt, de dampen verslappen moeten, en in dit geval moet 'er eene nieuwe linie werken, die verder afstaat. En waarom zoude 'er aldus in de open lucht, alwaar men weet, dat sommige plaatsen ongezonde luchtsoorten en dampvormige stoffen van eenen nadeeligen invloed ontwikkelen, dergelijke berookingen geen' invloed kunnen hebben, daar men zelf de algemeene temperatuur, in sommige streken, voor eenigen tijd, min of meer wijzigt; zoo als b. v. onder anderen in het Wurtzburgsche, alwaar men, aan den voet der wijnbergen, rondom eenig stroo plaatst, om in de koudere herfst-nachten, wanneer het op den top dier bergen begint te vriezen, en dit door een kanonschot aankondigt, te worden aangestoken, waardoor de verwarmde rookdamp door zijne meerdere ligtheid, naar boven trekkende, de vorst zoo lang soms matigt, als noodig is, om de druif te bewaren, voor een voorbijgaande nachtvorst; zoo als mij door een' ooggetuige verhaald is.

Het ſpreekt van zelf, dat men in deze proeven, in het begin, den een of anderen tegenſpoed zal kunnen ondervinden, maar al doende leert men, en de tijd, en de ondervinding zullen ook hier dit werk meer en meer gemakkelijk en uitvoerbaar maken, indien men ſlechts handen aan het werk ſlaat, en niet aan beſpiegelingen en zwarigheden blijft hangen, waardoor men veelal de oude knecht blijft. Intusſchen zijn welmeenende aanmerkingen van geleerde mannen, die het te doen is, om te helpen verbeteren, altijd welkom, en vooral, wanneer zij met gepaste beſcheidenheid worden aangevoerd. Zoo viel mij onder anderen eene dergelijke in het oog, die de Schrijver van zekeren naamloozen brief in den *Letterbode* No. 50. maakt, en gerigt aan Prof. van der Boon Mesch, te Amſterdam, die mij eenigzins van ter zijde raakt, omtrent de onkosten van dergelijke berookingstoeſtellen. Ik wil gaarne toeſtemmen, dat hier mede, hoe eenvoudig ook (*), altijd eenige kosten zullen gepaard gaan. Maar hoe groot zoude de winst niet zijn, als men daarmede eenige menſchen behouden konde, en eene Epidemie, zoo al niet dwingen, ten minste aanzienlijk wijzigen zoude. Wat lijden nu die ongelukkige ſtreken! duizende menſchen dood, arm, ongelukkig en alle welvaart voor een' tijd vernietigd! Het is hartelijk, het is christelijk, lijdende menſchen door bijdragen te helpen en te verzorgen, als zij in nood zijn, waarvan ons Vaderland thans wederom een zoo ſchitterend voorbeeld geeft, maar het is verſtandig, zoo veel mogelijk, dit lijden voor te komen; dit leerſtuk is immers een tak van onze kunst? men bevlijtige zich dus, om alles te onderzoeken, wat in ons vermogen is, en zich door eene gezonde redeneerkunst laat aanbevelen, en men denke dat 'er voorbeelden geweest zijn, dat dergelijke ziekten niet in één ſaizoen uitwoedden, maar door blijvende of toevallige oorzaken in het vervolg het hoofd weder opſtaken, hetwelk God verhoede, dat ook nu weder geſchiede; maar wij, als redelijke menſchen, moeten, door de ondervinding der tijden geleerd, van de nieuwe ontdekkingen een verſtandig gebruik pogen te maken, en in het vervolg altijd meer doen, dan wij gedaan hebben, om een groot oogmerk te bereiken.

Eene tweede aanmerking was, dat 'er bij zulk eene gelegenheid te veel tijds zoude noodig zijn, om dergelijke toe-

(*) Dit is een der redenen geweest, dat ik zulk een' eenvoudigen toeſtel heb uitgekozen, daar men anders ſteenen of ijzere fornuizen zoude nemen, die in vele opzigten beter, maar ook oneindig kostbaarder zouden zijn, terwijl deze toeſtellen in masſa voor 30 à 35 ſtuivers kunnen gemaakt worden, behalve de dampſchaal en het ſteenen comfoor, welk laatſte niets beduidt.

toestellen in werking te brengen. De toestellen voorhanden zijnde, zouden 'er, in weinige dagen, eenige honderden geplaatst, en door weinige menschen kunnen bediend en aan den gang gehouden worden. Dezelve te vervaardigen, zoude ook spoedig genoeg kunnen geschieden, en 'er gemakkelijk duizend in eene week kunnen gemaakt worden, als men maar handen genoeg te werk stelt. Maar deze zwarigheid zoude thans meer betrekking hebben op de dampschalen, zoo als wij te voren hebben aangemerkt.

Het is daarom noodig vooraf te zorgen en dergelijke toestellen nu in voorraad te maken, met hetgeen 'er bij behoort, ten minste zoo vele, dat men 'er eenige proeven mede nemen kan, als zulks in het vervolg vereischt werd met eene enkele stad, een dorp of eene zekere streek lands te berooken, en waartoe anderzins het droogmaken van den Zevenhuizenschen plas eene goede gelegenheid zoude opleveren. Wat het tegenwoordige betreft, zijn zij thans geheel onnoodig en onbruikbaar, daar de eerste, en de bijkomende oorzaken niet meer bestaan, namelijk groote hitte, en geweldige ontleding van dierlijke en plantaardige stoffen met de gevolgen van dien; terwijl de kleine atmosferen van smetstof, die in de huizen en hospitalen aanwezig mogten zijn, of ontwikkeld worden, alsmede de stinkende vloeistoffen gemakkelijk door de gewone handgrepen kunnen verbeterd en gezuiverd worden, waartoe zich weder een nieuw hulpmiddel aanbiedt, namelijk dat, hetwelk door den Heere L a b a r r a q u e, is bekend gemaakt.

Men leest namelijk in de Staats-Courant van den 20sten November l. l., No. 274. dat het *Chlorure de chaux*, (*Chloruretum calcis*) en het *Chlorure d'oxide de sodium* (*Chloruretum sodii*) in water opgelost de bedorven lucht in vleeschhallen, op vischmarkten en in ziekekamers volkomen zuivert, en daarvan aanstonds den stank wegneemt, door de stinkende of rottige ligchamen te besprengen; en als zoodanig verheug ik mij zeer wederom een nieuw middel tot dit einde te hebben leeren kennen. Ik wist wel, dat men deze oplossingen sedert lang gebruikte, om vleesch lang goed te houden en cadavers daarmede voor verdere rotting bewaarde, ja zelfs, dat een voor jaren overleden liefhebber van de Natuurlijke Historie alhier eene dunne waterige oplossing van het gewone *Murias calcis* (*Hydrochloras calcis*), van onzen kundigen Gasthuis-Apotheker en Chemist v a n E y b e n, gebruikte, om zijne anatomische praeparaten in liquor te bewaren, ter besparing van geestrijke vochten, maar het was mij onbekend, dat men van de *Chlorureten* een dergelijk gebruik in de ziekekamers maakte, en in alle plaatsen, alwaar rottige ontbinding geschiedt.

Ik

Ik wensch dus hartelijk, dat men hiermede, zoo veel mogelijk, zijn voordeel zal doen, en de waarde daarvan nader bepalen. Ik konde mij slechts in het begin geen denkbeeld maken, hoe men die zouten in zulk eene hoeveelheid verkrijgen konde, daar men altijd veel moeite heeft gehad, om daarvan eenigen voorraad te maken, ten minste van geheel verzadigde *alcaliën*.

Hierop echter een en ander naziende, vond ik in de *Dictionaire Technologique. Tom. III, Paris* 1823, *pag.* 152 en verv., dat men thans in Frankrijk en in Engeland deze Zouten in het groot bereidde, om daarvan gebruik te maken, ter bleeking der linnens, witte garens enz. zoodanig, dat men onder andere in Glasgow de *Chlorure de Chaux* fabrijkmatig zamenstelt, in verschillende afzonderlijke kamers te gelijk, tot dit einde van keisteen gebouwd, waarin de Chlorine-dampen door pijpen aangebragt, stroomen over gebluschten kalk, uitgespreid op houten bladen van één duim dik, 8 à 10 voeten lang en 2 voeten breed, die aldus, ieder op eenen duim afstands, boven elkander geplaatst, tot 5 à 6 voeten hoogte, zoodanig opeengestapeld en gevat worden, dat de dampvormige *Chlore* daardoor gestadig kan aangevoerd worden, om zich met den kalk te vereenigen.

Intusschen kan men uit den aard der zake ligt begrijpen, dat deze *chlorureten* zoowel van den kalk, als van het sodium, op deze wijze in het groot verkregen, geen zuivere *chlorureten* zijn, maar soms met *hydrochlore* verontreinigd en met den kalk slechts gedeeltelijk verzadigd, daar de *chlorine* zoo veel vermogen op het water uitoefent, en de drooge blootstelling van den kalk geene volkomene verzadiging toelaat, zoodat Welter dit zelf op de helft stelt. (*Annales de Chimie et de Physique* Tom. VII *pag.* 383).

Dit doet echter hier niets ter zake, daar zij aldus sterk genoeg zijn, om te voldoen aan het wegnemen der vuile stanken en het bepalen der rotting, waaromtrent ik met genoegen zag hetgeen de Heer Beets te Haarlem, in den *Letterbode* No. 51, heeft bijgedragen. Omtrent de eigenschap echter van de *lucht te zuiveren*, door middel van deze oplossingen, neem ik de vrijheid aan te merken, dat daaromtrent nog geene genoegzame proeven bekend zijn, om daarop geheel te kunnen vertrouwen, en dat het mij toeschijnt, dat volgens eene gezonde theorie, deze daartoe minder geschikt zijn, dan de berookingen, en aldus de uitdrukking in de voornoemde Staatcourant voorhanden: *overtreffende deze zouten hierin verre de luchtzuiverende berookingen van* Guyton Morveau", te onbepaald en voor als nog te gewaagd is, en wel om de volgende redenen:

1°. Zelf

1°. Zelfs gesteld zijnde, dat die oplossingen, in alle opzigten, dezelfde diensten deden, als de berookingen, dan waren zij nog derzelver geheele werkzaamheid verschuldigd aan hetzelfde principe, waardoor zij alleen nuttig zijn.

2°. Kunnen die oplossingen op de luchtvormige vloeistoffen niet die spoedige en krachtige uitwerking hebben, als de *chlorine* en *hydrochlorine* dampen, die in een oogenblik alles doorloopen, en door den luchtstroom zelven gestadig vermengd worden, terwijl de vorige zeer langzaam werken, en op weinige oppervlakten te gelijk, welke langzamere werking, door de voorstanders zelf, als eene der redenen van voorkeur van meerdere gemakkelijkheid voor de ademhaling wordt opgegeven.

3°. Eindelijk kunnen de berookingen in de open lucht tot op groote afstanden dienstig zijn, en de oplossingen niet.

Het komt mij dus voor, dat beide deze bewerkingen hare eigene waarde en hare eigene plaatsen hebben, nader door de ondervinding op te geven en te bepalen, en hoe zeer ik aan de oplossingen hare volle waarde wil geven, en mij bevlijtigen zal, in mijne praktijk, daarvan het noodige gebruik te maken, zoo zoude ik het toch gevaarlijk vinden in ware of hevige besmettingen daarop alleen te vertrouwen, en wel vooral in het ontsmetten van grootere en kleinere ledige lokalen, terwijl ik, zoo als ik meermalen gezegd heb, in bewoonde vertrekken, alwaar ik de lucht zuiveren wil, buiten die oplossingen, altijd nog de salpeterzuure dampen zal blijven bezigen, en anderen blijf aanbevelen, daar zij niemand hinderen, en mij altijd voldaan hebben.

Delft den 1 *December* 1826.

P. S. Ik vind mij verpligt alhier eene gebrekkige, door mij onlangs gedane opgave, te verbeteren, omtrent het getal der inwoners hier ter stede, die ik op twaalf duizend gesteld had, terwijl hetzelve thans over de veertienduizend bedraagt.

PRIJSONDERWERPEN

OPGEGEVEN DOOR DE HOOGESCHOOL TE GENT

voor den jare 1827.

Ab Ordine Mathematicorum et Physicorum. I. Mathematica quaestio praecedentis anni repetitur, et huc redit: Extat quoddam in Mechanica generale principium, ex quo petitur solutio problematum circa motum cujusvis corpo-

porum systematis: hujus principii enuntiatio, demonstratio et nonnullae applicationes requiruntur.

II. Quaeritur formationis crystallorum theoria generalis e solidis principiis vel Mathematicis vel Physicis repetenda.

III. Quaeritur Orchidis latifoliae descriptio botanica et anatomica.

Ab Ordine Philosophorum et Literatorum. I. Quaeruntur *Lesbiaca*, sive Commentatio de rebus memorabilibus insulae *Lesbi*, quae in Veterum scriptis reperiuntur, citatis ipsis fontibus, e quibus singula hausta sint.

II. Accuratâ et succinctâ narratione exponatur, quo jure, et quo successu, Gulielmus Normanniae dux, cognominatus *Conquaestor*, Angliam invaserit, et quid, subactis Angli in eorum reipublicae formâ et institutis sub ipsius imperio immutatum fuerit.

Ab Ordine Juridico. Stabilito fundamento, quo nituntur Compensationes (vulgo *Récompenses*), quas conjuges, inter quos legalis bonorum communio obtinet, sibi invicem indemnitatis titulo debent; exponatur Doctrina Juris Civilis Hodierni circa hanc materiam, et proponantur regulae, quae, exemplis adornatæ, doceant, quomodo, communione conjugali dissolutâ, hae Compensationes in singulis casibus determinari possint ac debeant.

Ab ordine Medicorum. Quaeritur, quid de duplici nervorum encephalicorum ordine censendum sit, quorum alter ad sensus, alter ad motus pertinere creditur.

Antwoorden in het Latijn opgesteld, en door eene andere hand, dan die des Auteurs geschreven, moeten vergezeld van een verzegeld billet, waarin de naam des Schrijvers is uitgedrukt, en hetwelk op de buitenzijde met dezelfde spreuk is geteekend, als de Verhandeling zelve, vóór den eersten Junij 1827 vrachtvrij ingezonden zijn aan den tijdelijken Secretaris der genoemde Hoogeschool.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	29. 5 29. 4¼ 29. 5	46½ 49 47½	z. t. w. z. z. z. w.	betrokken, meest regenachtig, 's avonds bewolkt, zeer windig.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
30	29. 5 29. 5 29. 5	45½ 48 46	z. t. w. z. t. o. z. t. w.	voorm. betrokken, even na den midd. regen, verder na den midd. bewolkt, 's avonds regen.
Dec. 1	29. 5¼ 29. 5 29. 2¼	45 40½ 44½	z. t. w. z. z. w. z.	meest betrokken, 's avonds met harde wind.
2	29. 1½ 29. 2 29. 1½	46½ 48 44½	z. w. t. z. z. z. w. z. t. w.	harde wind, bewolkr, een weinig buijig, 's avonds zeer harde wind.
3	29. 2 29. 3 29. 3	46 46 36	z. w w. t. z. z. w.	bewolkt, voorm. harde wind, in den namidd. buijig, 's avonds harde reg., met sn. vermengd.
4	29. 2 29. 3 29. 4	35½ 40 38	w. n. w. n. w. w. n. w.	meest omtr. betr., zeer buij., stil, 's morg. met hagel, sneeuw 's avonds met wind.
5	29. 5 29. 5¾ 29. 5½	37½ 40 39½	w. n. w. n. w. t. w. w. n. w.	harde wind, wolken, sneeuw- hagel- en regenbuijen.

BEKENDMAKINGEN.

Gouvernementswege is bijgedragen. Bij dit uitmuntend Werk behoort eene Atlas, met 10 fraai uitgevoerde Kaarten in een portefeuille. De prijs is *f* 22 : 50, de Aflevering geschiedt te Amsterdam, bij L. VAN ES, wordt niet in Kommissie gezonden.

PS. Van alle de Verhandelingen van bovengemelde Maatschappij, is nog één Exemplaar kompleet te bekomen.

**** A. J. VAN DEN SIGTENHORST te Deventer heeft uitgegeven en alom verzonden:

I. Apothekers Handboek of Beginselen der Artsenijmengkunde; door A. CHEVALIER en P. IDT, Apothekers en Leden van verschillende geleerde Genootschappen, uit het Fransch 2 deelen met platen *f* 10 - 15.

II. Reis door Zweden. Noorwegen, Lapland, Finland en Ingermanland in de jaren 1817, 1818 en 1820, door Prof. F. W. VON SCHUBERT 2 Deelen met platen uit het Hoogduitsch *f* 7 - 60.

Het derde en laatste deel is ter perse en zal in het begin van het volgende jaar uitkomen.

**** Bij de Boekverkoopers BLUSSÉ en VAN BRAAM, te Dordrecht, is heden van de pers verschenen en alom verzonden:

I. ZES MAANDEN in de WEST-INDIEN in 1825. Vrij vertaald uit het Engelsch door J. G. S.

De spoedige en menigvuldige herdrukken van de oorspronkelijke Engelsche uitgave getuigen van de graagte, waarmede dit geestig geschreven boek ontvangen is, maar dat meerder en alles afdoende is, zijn de voordeeligste beoordeelingen in alle Tijdschriften, die het eenparig als eene nuttige en aangename lectuur aanbevelen.

II. D. GEELHOED, *Onderwijs in de behandeling der Hemelglobe*, kunnende strekken tot een eerst leerboek in de Sterrekunde, met een plaat.

III. G. LASONDER, korte Verhandeling der *Artsenijmengkundige Scheikunde*, voornamelijk ingerigt voor diegenen, welke zich willen voorbereiden tot het doen van examen.

De prijs van dit Nommer, met bijgevoegde Plaat, is 22½ *cents.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE, VOOR HET JAAR 1826

N°. 53. *Vrijdag den 15den December.*

BERIGTEN.

FRANEKER. Op den 3den December overleed hier de Wel Edele Hooggeleerde Heer EVERWINUS WASSENBERGH, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van den Raad dezer Stad, en Oud-Hoogleeraar in de Grieksche taal en Oudheden en in de Nederduitsche taal, aan de voormalige Vriesche Universiteit; Lid van de derde Klasse van het Koninklijk Instituut van Wetenschappen, Letteren en Kunsten, van de Leydsche Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap enz.; hij bezweek onder eene ziekte van weinige weken, die zijne anders zoo sterke krachten uitputtede, in den ouderdom van 84 jaren en ruim 2 maanden.

Met het genot eener vaste gezondheid en vol ijver heeft hij, schoon bij de instelling van 's Rijks Athenaeum in 1815 tot eervolle rust geroepen, echter alle de deelen van zijn voormalig Hoogleeraarambt onvermoeid blijven vervullen, tot dat die laatste ziekte hem overviel.

Sedert den jare 1768, eerst drie jaren te Deventer, en vervolgens nog 55 te Franeker de Grieksche Let-

terkunde loffelijk onderwezen hebbende, blijft zijne nagedachtenis bij eene groote menigte van vroegere en latere leerlingen bestendig in dankbare zegening.

Geboren Vries en te Franeker gevormd in de school van VALCKENAER, was hij steeds een ijverig voorstander zoo wel van de vermaarde leerwijze dier school als van de eer van zijn vaderlijk gewest. Als geleerde heeft hij zijnen roem, ook door zijne schriften, binnen en buiten 's lands reeds voor lange gevestigd; en bij zijne landgenooten hooge achting verworven, als bevorderaar van de kennis en beoefening der Vriesche Landtaal.

Door de Dichtkunst is reeds toegebragt de volgende

HULDE AAN DE NAGEDACHTENIS VAN DEN HOOGGELEERDEN HEERE

E. WASSENBERGH,

Professor aan 's Rijks Athenäeum te Franeker,
overleden den 3 Dec. 1826.

Als Vader van de jeugd vereerd en aangebeden,
Door 's Konings gunst versierd, door wetenschap vermaard,
Verwisselt WASSENBERGH, in 't voor ons treurig heden,
Voor 's Hemels rein genot zijn' arbeid op deez' aard.
Zoo zinkt, na heldren dag, de zon in 't westen neder,
Doch reeds gezonken kleurt zij nog den purpren trans;
Wij zien U op deez' aard o WASSENBERGH! niet weder,
Maar heilig blijft de roem des eedlen grooten mans.

ex tempore. W. W. NOODT VAN ZUIDSCHARWOUDE.

HAARLEM. Aan de drie onderstaande Brieven ruimen wij eene plaats in, schoon wij liever hadden gezien, dat de laatste regtstreeks aan het Tijdschrift ware toegezonden, waarop deze betrekking heeft.

Mijn-

Mijnheer !

Door misvatting staan in de onlangs uitgegevene *Statistieke Beschrijving van Gelderland* twee onnaauwkeurigheden, planten betreffende. Ter verbetering behoort op bl. 216, de aanvang van § V aldus gelezen te worden: „ De gewone, gemeenlijk *inlandsch* getitelde,' soort (*nicotiana tabacum*), welke breedere bladen heeft, dan de bij tegenoverstelling zoodanig genoemde, *Amerikaansche*, en deswege" enz.; en op bladz. 338 behoort art. 19 dus te beginnen. „ De *heidestruik* (*erica vulgaris, tetralix etc.*)"

Ik twijfel niet, of Uw Ed. zal het Publiek, en tevens den ondergeteekenden, door de vriendelijke plaatsing van dit medegedeelde, wel gelieven te verpligten.

Ik heb de eer mij te noemen

Uw. Ed. Dienstw. Dienaar

De Redacteur der Statistieke Beschrijving van Gelderland.

Aan de Redactie van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Aanhoudend met genoegen uw nuttig Weekblad lezende, vind ik, in de laatste Nummers van hetzelve, verscheiden aanmerkingen op de briefwisseling, gehouden tusschen de Heeren Q. N. en F. G. van Lynden van Hemmen, uit welke het mij voorkomt, dat men nog verscheiden stukken ontbreekt, om het punt in verschil met eenige zekerheid te kunnen beslissen. En, daar ik mij tegenwoordig in het bezit bevind van de nagelaten verzameling van oude Handschriften en bescheiden door K. van Alkemade en P. van der Schelling, onder welke zich bevinden vele, zoo van de Abdijen van *Egmond*, *Leeuwenhorst* en *Rhijnsburg* — als van de Stamhuizen van Brederode, Haamstede en andere oude Edelen, alsmede omtrent het voorgevallene bij den moord van Graaf Floris den V., oordeel ik het niet ongepast, daar mijne Ambtsbezigheden en gevorderde jaren mij verhinderen om zelf alle die stukken met de vereischte aandacht te doorsnuffelen en te beproeven, of uit dezelve eenig licht aan de verhandelde materie zou kunnen bijgezet worden, — de daarin belangstellenden, door middel van uw Tijdschrift, te berigten, dat ik hun, des verkiezende, zeer gaarne, den toegang tot en inzage van dezelve, zal bezorgen, wanneer zij mij deswegens hun verlangen daaromtrent zullen gelieven bekend te maken.

Uw bestendige L.

C. v. VOLLENHOVEN Jz.

Rotterd. den 6 Dec. 1826.

Aan den Heer Recensent van de *Vaderlandsche Letteroefeningen.*

WelEd. zeer geleerde Heer!

Mag ik U Wel Ed. zeer geleerde verzoeken, ten opzigte van uwe scherpe aanmerking, gemaakt op mijn stukje: *Bijdragen tot de kennis en behandeling der Kinderpokken,* te vinden in uwe *Letteroefening* voor October No. XII, na te lezen; mijne, weinig tijds later uitgegeven: Verloskundige Aanmerkingen en wel inzonderheid het Naschrift? Dit werkje is in uwe handen en ik wensch, dat het eerstdaags wordt gerecenseerd. UE. gel. zal dan wel zoo goed zijn mij regt te doen wedervaren.

Ik betuig, dat ik niet weet, hoe het *Murias hydrargyr. oxydulat.*, in het Recept, zoo zwaar gegispt, bl. 54 van eerstgemeld stukje komt. Mogelijk heb ik zelve mij vergist, waarschijnlijk evenwel zal de fout bij den Letterzetter zijn, welke gemakkelijk een vroeger Recept voor zich konde hebben. Het lezend publiek, waaronder Uw Ed. zeer geleerde voorzeker behoort, zal dan kunnen zien, gelijk het uit het Recept zelve blijkt, dat het slechts eene vergissing is.

Ik mag zoo Hooggeleerd niet zijn als Mijnheer de Recensent, maar aan zulke schromelijke inconsequentien teekent zich het lezen noch de practijk van

UWel Ed. zeer gel. Dw. Dienaar

Zalt-Bommel. IK. DE KONING *Med. Doct.*

AANMERKINGEN OP DE BRIEFWISSELING GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN Q. N. en F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

Arbeid slaet vuur uit den steen.
MAERLANT.

(Het vervolg van bl. 363)

De stelling omtrent Jackes Heer van Wassenaar, kan tot een weêrga van die van Henderick, Koning van Schotland, dienen: want al was de *D* van het woord *Dirk* uitgesleten of verdwenen, dan

dan blijft het toch nog moeijelijk, om van *irk*, *ackes* of *Jackes* te lezen.

Wie nu kan getuigen, dat het afschrift, waarvan Butkens zich omtrent 1624 bediende, toen alreeds vierdehalve eeuw oud was. Had hij voor zich liggen het origineel, dat men zegt, toen in het Ridderschaps-archief te berusten, of had men hem maar een afschrift van Fo. 135 toegezonden? Hoe kan men dan bepaaldelijk over het schrift redeneren? Op de lijst der Ridders, welke Butkens zegt op het jaar 1235 getournooid te hebben, vindt men ook eenen Jacques, Borchgrave tot Leyden, dus was Butkens gewend aan het woord Jacques of Jackes te schrijven.

Omtrent den staat, welke men maken kan op de blijde inkomste van Willem van Avesnes te Kamerijk in 1292, alwaar behalve eene talrijke geestelijkheid, hem zoude verzeld hebben een Aartbisschop, twee Bisschoppen, een Proost, acht voorname Graven, en honderd twee en vijftig Ridders uit allerlei landen en gewesten te zamen geraapt, is hier boven al gehandeld. Dus gelieve men ons te verschoonen, indien het in onze oogen niet een zoo krachtig bewijs oplevert, als in die van zijn H. W. G.

Of de door den Graaf van Kleef gedane loslating, omtrent zijnen leenman den Heer van Heusden, het gevolg eener dronkemans partij geweest is, of wel uit mededoogenheid, om hem te helpen verzoenen met Graaf Floris? zulks doet alhier niets ter zake, maar Gouthoeven bepaalt het geval op het jaar 1290; zulks werpt dan ook om verre de stelling, om de orde op 1279 te verschuiven.

Wat bewijzen de aangehaalde gelijkvormige uitdrukkingen der twee extracten, met de gene, die men ontmoet bij Voet van Oudheusden en Melis Stoke? Want 'er bestaan te veel gegronde twijfelingen omtrent de echtheid der extracten zelve.

Den naam van *St. Jacobs* Schelpen te willen afleiden van den halsband der orde, door Graaf Floris ingesteld, is waarlijk geene gelukkige gevolgtrekking; of was zijn H. W. G. onkundig, dat deze Schelpen haren naam ontleend hebben, van de Bedevaartgangers

naar *St. Jacob* (*) *die Compostella* in Spanje, aan wie zoodanige Schelpen gegeven werden, toen die Bedevaarten derwaarts, sedert het midden der twaalfde eeuw, menigvuldig werden gepleegd, door personen uit alle landen. Het moet dan geene verwondering baren, dat de naam van deze Schelpen in 1551 aan Reigersberg bekend was, zonder dat men ze aldus genoemd vindt in het stuk van Butkens van 1290.

Alle de Zeeuwsche Edelen waren geene aanhangers van Floris van Henegouwen; men vindt bij Mieris, dat de Heeren van Voorne, van Cats, van Zulburch en Wolfert van Borselen, in het tijdvak tusschen 1279 en 1290, de partij van Graaf Floris hielden en met hem zegelden; het zoude dan eer te wachten geweest zijn, dat tot vergelding van hunne trouw, een van dezen met de St. Jacobs orde zoude vereerd zijn geworden.

Twaalf Ridders, twaalf Apostelen, twaalf Artikelen des geloofs, twaalf Kapittelen, wel, wel, dat is aardig gevonden. — Het is jammer, dat Graaf Willem de IV. niet daar op gedacht heeft, toen hij dertien Ridderen van den Hase sloeg, in het jaar 1339. (†)

Nu bevindt men zich ook in staat, om Kluit te wederleggen; hieromtrent moet het weetgrage publiek dank weten, gelijk ook voor het vernemen, dat er twee Beatrixen waren, en voor het bestemmen van den tijd van het huwelijk, en dat wel in weerwil der onderscheiden gevoelens van de Kronijkschrijvers; het is maar jammer, dat alle deze bepalingen ook met eenige gissingen gepaard gaan.

Het is en blijft ontegensprekelijk waar, dat behalve Reigersberg, geen Hollandsch Geschied- noch Kronijkschrijver, van de St. Jacobs orde gewaagd hebbe voor het Jaar 1626. Hier boven is al gezegd hoe opmerkelijk het valt, dat de anderzins zoo naauwkeurige Stoke er het stilzwijgen over houdt; en wat men ook beweert, dat deze laatste van het Tournooi zegt, zoo is zulks in al te algemeene bewoordingen, om er uit af te leiden, datgene, dat zijn

H.

(*) In het Spaansch *Jago*.

(†) Zie Gouthoeven bl. 381.

H. W. G. zoo stellig doet; — waaruit bewijst hij dat er vóór het jaar 1624 geene opspeurders en verzamelaars van oude Charters en Handschriften bestonden? — Nog eens, al was de St. Jacobs orde met Graaf Floris ten grave gedaald, zoo levert zulks geene reden voor de schrijvers van dien tijd, om deze instelling te hebben verzwegen. —

Ja men gelooft ook, dat men niet vroeger dit verbaal zoude gevonden hebben: want men vindt zelden iets onder Archieven, waarvan men het aanwezen niet kan bewijzen. —

Het is dan voor de geschiedenis een wezenlijk geluk geweest, dat in 1618 Antony van Lynden, uit hoofde van het stuk van Butkens, gelijk zijn H. W. G. zegt, als een Hollandsch Edele geadmitteerd werd: want anders had het Ridderschaps Archief gesloten gebleven, en de weetgrage lezer was beroofd gebleven van het leeren kennen der St. Jacobs orde of Broederschap.

Op bl. 82 tot 91 wordt gezegd:

„Laat ons nu overgaan tot eene kleine biographie „der personen, die in dit extract voorkomen, enz. „enz. enz.

Dit is eene toegift, welke voor sommigen belangrijk zijn kan, vooral voor diegenen, die geenen toegang hebben, tot de Manuscript Genealogien van wijlen den Heer van Spaen; maar het bewijst in geenen deele, dat de St. Jacobs orde in 1290 bestaan heeft, gelijk dezelve opgegeven wordt.

De Regering van Graaf Floris was gewis vruchtbaar in gebeurtenissen, maar zoo dezelve meer schitterende waren, dan die van eenen der overige Graven, dan moet men betreuren, dat wijlen de Heer Meerman zijne keuze op R. K. Willem heeft doen vallen. —

Het is gewis veel gewaagd, om te bepalen, dat de brieven, die Rymer mededeelt, uit de pen zelve van Graaf Floris gevloeid zijn. Het schrijven was in die tijden nog niet in zwang bij de leeken; deze kunst werd door de geestelijken uitgeoefend, de groote Heeren hadden een of te meerder personen, die men *Klerk* noemde; zij stonden gelijk met de latere en hedendaagsche Secretarissen, en behoorden tot den geestelijken stand; de Vorsten onderteekenden zelfs

niet eens hunne brieven, noch giftbrieven, maar om 'er de echtheid van te betoonen, werd 'er, in plaatse der handteekening, 's Vorsten zegel aangehangen; zulks verrigtte de zegelbewaarder, en dan kwam 'er achter op dit zegel het geheime of contra-zegel, het welk men vooronderstellen moet, dat de Vorst zelf bewaarde of droeg. Een iegelijk, die met de omstandigheden en gewoonten dier oude tijden bekend is, zal dit niet ligt tegenspreken.

Na eenige gissingen, die niets afdoen, gemaakt te hebben, schijnt men te vooronderstellen, dat de lezer zoo weinig geoefend is, dat men hem moet onderrigten, hoe dat in voortijden, het jaar, niet met den 1sten Januarij, maar met Paschen begon.

Indien 'er zich onder de lezers personen bevinden, aan wie wijlen de Hr. van Spaen zijne Manuscripten vertoonde, dan zullen zij zich ligt herinneren, dat die oordeelkundige Heer weinig ophad, met de, door zijn H. W. G. opgenoemde Kronijk van Jr. Jan Gerards Zoon van Elshout. Ook kan men zich niet herinneren, dat die schrandere Heer dat Kronijkje in zijne schriften aangehaald heeft.

De geschiedenis leert, dat de zoen en het leenman worden van den Heer van Heusden eene gedwongen zaak was; dus moet men niet verwonderd zijn, dat die Heer naderhand op vrije voeten zijnde, de aangehaalde verklaring deed.

Op bl. 98 tot 107 inclusive, wordt gezegd:

„ Jan IX, Heer van Arkel, heeft zich beroemd „ gemaakt in den slag van *Woeringen*, enz.

post alia.

„ NB. de Heer van Spaen noemt hem ook in „ zijne Genealogie, Ridder van St. Jacob in Hol- „ land, waaruit ik besluit, dat hij deze Ridderorde „ niet voor een verdichtsel hield, gelijk de Briefschrij- „ ver."

Het zij geoorloofd, ook eens eene gissing te maken; zeer vermoedelijk heeft de Heer van Spaen in der haast bij Jan van Arkel gevoegd, al het gene hij omtrent hem bij Mieris geboekt vindt, en dus nemen wij het aangehaalde geenszins voor een bewijs, dat die Heer de echtheid dezer orde erkende, ten zij men bewijzen kan, dat in de door hem ver-

vervaardigde Geslacht-registers, der Graven van Kleef, der Heeren van Heusden, van Lynden, van Asperen, van Wassenaar, van Amstel, (*) en van Vianen het lidmaatschap dezer Ridder-orde ook aangeteekend staat.

Moet de lezer niet in het denkbeeld geraken, dat het de Heer Meerman geweest is, die het eerste ontdekt heeft, dat een Dirk van Lynden R. K. Willem verzelde in den strijd van Hoogwoude? Het tegendeel bewijst zich echter uit de noot, onder aan bl. 286 van het 2e. deel van Meerman, waaruit blijkt, dat het gezegde omtrent Dirk van Lynden getrokken is uit Butkens.

Dat het door Butkens op 1190, abusivelijk opgegeven stuk, niet wel op Dirk van Lynden kan toegepast worden, zal bij de aanmerkingen op de *Annales* bewezen worden.

Het is meer dan opmerkzaam, dat Butkens, bij het schrijven der *Annales*, zich bediend heeft van Kronijken, die men niet kent, en van dewelke geene andere Schrijvers gewagen. Het is toch niet te vooronderstellen, dat *Bollandisten*, in het jaar 1624, of voor of na dien tijd, hunne Boekerij hebben gesloten gehouden voor alle andere geleerden, en dezelve alleenlijk aan Butkens, die NB. niet tot hunne orde behoorde, zouden geopend hebben.

Indien Otto Heer van Asperen in 1272 nog zegelde, kan hij niet wel den zoen van Evert van Essen in 1210, bezegeld hebben, gelijk gezegd wordt: want het bezegelen van een zoen was gewis geen kinderwerk.

Jackes Heer van Wassenaar. Deze door Butkens verrigte doop is waarlijk niet zeer gelukkig; moet het woord Jackes niet eerder beschouwd worden, te behooren tot de taal, die in 1624 in de streken van Antwerpen gebezigd werd, dan tot het Nederduitsch van 1290? Men kan vast stellen, dat in weerwil van Bockenberg, der fraaije geteekende Genealogie van 1660, der geschreven kronijk van Jan Gerards Zoon van Elshout, en der gezegden van zijn H. W. G., er in 1290, noch eenige

ja-

(*) In de Geschiedenis der Heeren van Amstel wordt 'er niet van gesproken.

Jaren vroeger of later, geen *Heer* van Wasſenaar bekend is, noch beſtaan kan hebben, voerende den naam van Jackes, Jacques of Jacob; ſedert het begin der dertiende tot den aanvang der vijftiende eeuw, heeten de voorkomende *Heeren* van Wasſenaar onafgebroken bijafwisſeling Philips en Dirk. Gouthoeven op bl. 347 maakt gewag van eenen Jacob van Wassenaar, maar niet *Heer* van Wassenaar, die bij Vroonen tegen de Vriezen ſneuvelde; eenige bladzijden vroeger ook van hem ſprekende, zegt hij, dat de Kronijken omtrent zijnen dood verſchillen; wordende die op 1272 en op 1282 geſteld, maar dat Reigersberg het jaar 1281 bepaalt. Deze Jacob was Ridder, en getuige van zijn broeders zoon, Heer Dirk, Heer van Wasſenaar in 1264; hij ſneuvelde tegen de Vriezen bij Vroonen 1272 (*). Het *Necrologium* van Egmondt ſtelt zijnen dood, op den 20 Augustus 1272.

Op het jaar 1290, was *Heer* der Heerlijkheid Wasſenaar, Heer Dirk Heer van Wasſenaar, Ridder. Hij was eerst Knape, en komt onafgebroken in alle de Charteren (†) voor, en dat wel genoegzaam altoos als *Heer* van Wassenaar, ſedert den 19 Mei 1258, tot en met half Mei 1291. Zijn ſterfjaar is onbekend, maar men denkt, dat hij tot omtrent het jaar 1298 leefde. Zijn oudſte zoon heette Philips; men vindt hem gemeld van den 10 Junij 1287, tot den dood toe van Graaf Floris, wiens zegelbewaarder hij was; en hij verbrak behendig het zegel op de tijding van 's Graven dood in 1296. Hoezeer gehuwd, was hij in 1291 nog kinderloos, en werd opgevolgd door zijnen broeder Heer Dirk Heer van Wassenaar, die, in 1299 nog maar Knape zijnde, met Wassenaar beleend werd.

Het is waar, dat Heer Dirk Heer van Wassenaar, die in 1274 met Graaf Floris zegelde, niet *Heer* van Wassenaar genoemd wordt, maar zulks is ook het geval zijner medezegelaren, Dirk van

(*) Ubbo Emmius. p. 34

(†) Te menigvuldig om alhier op te noemen.

van Teylingen, Willem van Brederode en Nicolaas van Cats; die ook niet als Heeren dezer respective plaatsen voorkomen. Daarenboven blijkt het niet alleen uit de onderscheidene beleeningen, die hij en zijne zonen Philips en Dirk ontvingen, maar ook, die zij als *Heeren* van Wassenaar deden, dat 'er benevens hun gelijktijdig, geene andere waren, aan wie de Heerlijkheid Wassenaar behoorde. Was deze Heerlijkheid nu gesplitst, dan zoude men gelijktijdig hebben aangetroffen twee personen, die zich Heeren van die plaats noemden, en de archieven der Hollandsche Leenkamer zouden hier van gewagen.

Dit alles zal den lezer dan wel voldoende zijn, om den gewaanden Jackes, en de op bl. 102, 103 en 104 ten zijnen opzigte gemaakte redeneringen te doen verdwijnen.

Alles wat men wijders vindt op bl. 104 tot 107 inclusive, geene bewijzen bevattende, ten opzigte der St. Jacobs Orde, zal men den inhoud voorbijgaan, en zich bepalen, met te vooronderstellen, dat de bijgevoegde Tabelle mogelijk dienen moet tot een' voorlooper van andere soortgelijke, die nog te volgen staan.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

PRIJSONDERWERPEN

OPGEGEVEN DOOR DE HOOGESCHOOL TE GRONINGEN,

voor den jare 1827.

Ab Ordine Juridico quaeritur: Historia jurium, ad mercaturam pertinentium, quae apud veteres ac recentiores populos, commerciorum studio insignes, fuerunt recepta.

Ab Ordine Medicorum, quaeritur: Quid praestiterunt cum veteres tum recentiores Medici ad systematis arteriosi pathologiam stabiliendam?

Ab Ordine Disciplinarum Mathematicarum et Physicarum quaeritur: 1. Describatur *Ossium animalium*, tam recentiorum, quam aëri, humiditati aliisque injuriis diu expositorum,

rum, ut et horum ossium in carbonem, ita dictum, anima-lem conversorum, nec non ad cineres redactorum succin-cta historia, praeparatio, indoles atque varius usus chemicus, technicus et oeconomicus.

2. Quid hactenus ex plantarum Physiologia de forma, directione, structura et functione radicum innotuerit, et quaenam sint phaenomena, in oeconomia rurali observata, quae ex hac cognitione utiliter explicari possint?

Ab Ordine Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum quaeritur: Enarrentur Heraclidarum incursiones in Peloponnesum, earumque causae et effectus exponantur.

Ab Ordine Theologico quaeritur: Num ex formula ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, quae in sacro N. F. codice passim est obvia, comprobari possit divina Jesu Christi natura?

Antwoorden in het Latijn opgesteld, en door eene andere hand, dan die des Auteurs geschreven, moeten vergezeld van een verzegeld billet, waarin de naam des Schrijvers is uitgedrukt, en hetwelk op de buitenzijde met dezelfde spreuk is geteekend, als de Verhandeling zelve, vóór den eersten Augustus 1827 vrachtvrij ingezonden zijn aan den tijdelijken Secretaris der genoemde Hoogeschool.

KUNSTEN.

Amsterdam. Bij het Departement der Teekenkunde van de Maatschappij: *Felix Meritis*, zijn, om naar de uitgeloofde prijzen te dingen, ingezonden:

1°. Twee en twintig door zeven mededingers in den afgeloopen winter, geteekende Academiebeelden.

2°. Zes door twee mededingers in den afgeloopen zomer geschilderde Academiebeelden.

3°. Eene geëtste prent, voorstellende een groep van eenig Rundvee.

4°. Eene gekleurde teekening, verbeeldende eene Kerk van Gotthische Bouworde.

5°. Drie schilderijen in olieverw, voorstellende een Smidswinkel; — de slotsom der beoordeelingen was, dat alleen het geteekend Academiebeeld, gemerkt H., het uitgeloofd eermetaal mogt verwerven; waarvan bij opening van het billet bleek maker te zijn, de Heer Izaak Vaarzon Morel.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Dec	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
6	29. 6 29. 7½ 29. 8	31 40½ 36	z. w. z. w. t. z. z. w.	meest omtrent helder, 's avonds betrokken.
7	29. 5½ 29. 5½ 29. 4½	49 51½ 51½	z. w. w. z. w. z. w.	betr. voorm. stofregenachtig, namidd. tusschenb. regen, 's av. met harde wind.
8	29. 3½ 29. 3 29. 4½	50 51½ 48½	z. z. w. z. w. t. z. w. z. w.	voorm. bewolkt, zeer windrig, verder tusschenb. regen met zeer harde wind.
9	29. 7½ 29. 8½ 29. 9½	49 50 46	n. w. w. n. w. w.	voormidd. betrokken, verder bewolkt.
10	29. 9½ 30. 0 30 0	43 47 50	z z. o. z. t. o. z. t. w.	betrokken, namiddag meest stofregenachtig, 's av. regen.
11	29. 9½ 29. 9½ 30.	48½ 51½ 48	z. t. o. z. o. t. z. z. z. o.	betrokken, dampig.
12	29. 9½ 29. 9 29. 8	47 50 46	z. o. z. o. t. z. z. z. o.	voorm. betr., namidd. bew., in 't voorst van den av. dampig met stofregen, verder bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

*** A. J. VAN DEN SIGTENHORST te Deventer heeft uitgegeven en alom verzonden:

I. Apothekers Handboek of Beginselen der Artsenijmengkunde; door A. CHEVALIER en P. IDT, Apothekers en Leden van verschillende geleerde Genootschappen, uit het Fransch 2 deelen met platen *f* 10 - 15.

II. Reis door Zweden, Noorwegen, Lapland, Finland en Ingermanland in de jaren 1817, 1818 en 1820, door Prof. F. W. VON SCHUBERT 2 Deelen met platen uit het Hoogduitsch *f* 7 - 60.

Het derde en laatste deel is ter perse en zal in het begin van het volgende jaar uitkomen.

Bij

*** Bij J. NOMAN, Boekhandelaar te Zalt-Bommel, wordt bij Inteekening uitgegeven; eene *Zesde vernieuwde en goedkoope uitgave*, van Wijlen J. F. MARTINETS *Catechismus der Natuur*, in vier deelen.

Deze druk zal vermeerderd worden, met vijf nieuwe platen, welke in den vijfden druk niet geweest zijn, benevens de vernieuwing van het Zonnestelsel. Het geheele Werk, zal door middel eener kundige en bekwame hand, die verbetering ondergaan, welke de tegenwoordige kennis der Natuur vordert. Het Werk zal gedrukt worden in gr. 8vo., met dezelfde netheid, hetzelfde papier en mediaan letter, als de 2de druk van MARTINET verkort, bij den uitgever dezes in 1820 gedrukt. Het is schier onnoodig, dit Werk aan te bevelen; dit getuigen de *vijf* drukken, die reeds lang geheel zijn uitverkocht. MARTINET is bij onze landgenooten al te gunstig bekend, dan dat zijne Werken de minste aanbeveling behoeven. De prijs van elk Deel is, op best drukmediaan, op den lagen prijs van *f* 1 - 80 gesteld, de 4 Deelen compleet à *f* 7 : 20, dito op velijn papier, de 4 deelen compleet, à *f* 10 : - *De vorige drukken hebben de* vier Deelen *f* 18 : 90 *gekost.* De Inteekeninglijsten zijn door het geheele Rijk aan de Heeren Boekhandelaren verzonden, bij wie men op gemeld werk kan inschrijven. — *De Inteekening staat open tot den 15den Febr.* 1827.

*** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, wordt uitgegeven en is alom verzonden:

REINTJE DE VOS, van HENDRIK VAN ALKMAAR, naar den Lubekschen Druk van 1498, vertaald en uitgegeven door Mr. JACOBUS SCHELTEMA, in gr. 8vo., met vignet en gegrav. titel, door Bendorp, *f* 5 - 25

Enkele op schrijfmediaan, die echter voor rekening moet ontboden worden, zijn tegen *f* 7 : - verkrijgbaar gesteld; zijnde dit Werk met dit ééne Boekdeel compleet.

De Uitgever zal niets ter aanprijzing van dit Werk behoeven te zeggen; de meeste lezers *lagchen* liever, dan dat zij *denken*, en er is hier stof voor het een, zoowel als het andere; zoodat de oude Dichter, wiens in Duitschland zoogenaamde *Groote* Reineke thans voor de eerste maal hier te lande in druk verschijnt, zijn Werk met de zamentrekking eindigt:

Wilt gij kennen 's werelds staat,
Koopt dit boek; 't geeft goeden raad.

G.

*** G. J. A. BEIJERINCK, te Amsterdam, geeft uit en heeft alom verzonden.

I. P. LASSUS, Heelkundige Ziektekunde, vertaald en met aanmerkingen vermeerderd, door A. van Erpecum, 2e. deel, 1e. stuk, in gr. 8vo., bij *Inteekening f* 3 : 80.

NB. Het 1e. deel, 1e. stuk, wordt alsnog aan de Inteekenaren, tot aan de uitgaaf van het 2e. deel. 2e. stuk, *gratis* afgeleverd, zoodat de 3 stukken bij inteekening slechts op *f* 7 : 60 komen.

II. Reis, door een gedeelte van de Nederlandsche Bezittingen in Oost-Indiën, door J. C. BAANE, met platen, in gr. 8vo. *f* 5 : 50.

III. Verblijf van Napoleon, aan boord van de *Bellerophon*, door Kapitein MAITLAND, in gr. 8vo. *f* 2 : 10.

IV. Reizen van JACOB HAAFNER, Ie. Deel, inhoudende: *Lotgevallen op eene reize van Madras naar Ceilon*. Goedkoope uitgaaf, bij Inteekening met platen, à *f* 1 : 50 en zonder platen *f* 1 : 25.

NB. De Inteekening staat open, tot aan de uitgaaf van het *Vierde of Laatste Deel.*

V. PENELOPE, of Maandwerk enz. Bevattende de Beschrijving en Afbeelding van allerhande soorten van vrouwelijke Handwerken, benevens eenige lectuur over onderwerpen uit den vrouwelijken kring, door Mevr. A. R. van Meerten, met gekl. modellen, in gr. 8vo., per jaar van 6 Nos. *f* 7 : 50.

*** Bij de Gebroeders van CLEEF, Boekverkoopers in 's Gravenhage en te Amsterdam, zijn in den loop dezes jaars, gedrukt en uitgegeven de navolgende werken, als:

H. BARON COLLOT d'ESCURY van HEINENOORD, Hollands Roem in Kunsten en Wetenschappen, met Aanteekeningen en Bijdragen, 1e., 2e. en 3e. deel, groot 8vo. *f* 13 : 20.

Recherches sur l'ancien FORUM HADRIANI et ses VESTIGES, près de la Haye *en Hollande*, par le Baron de Westreenen de Tiellandt, format in-12°. avec une planche *f* 0 : 60.

JAKOB de GELDER, Hoogleeraar te Leyden, Verhandeling over het Verband en den Zamenhang der Natuurlijke en Zedelijke Wetenschappen, en over de wijze om zich de-

dezelve eigen te maken en aan anderen mede te deelen, één deel, in gr. 8vo. *f* 4 : 50.

J. DE GELDER, Allereerste Gronden der Cijferkunst, met de uitgewerkte Antwoorden van G. Ramakers Jr., 3 stukjes, kl. 8vo. *f* 2 : 05.

DEZELVE, Allereerste Gronden der Stelkunst, ten gebruike der Latijnsche Scholen en andere Kollegien, 1826, klein 8vo. *f* 1 : 80.

DEZELVE, Wiskundige Verhandelingen over de Theorie van het Copiëren en het Verkleinen van Kaarten, enz., tweede druk, één deel, in gr. 8vo, *f* 1 : 10.

G. RAMAKERS Jr., Rekenkundige Verscheidenheden, bevattende inzonderheid de leer der waarschijnlijkheden, klein 8vo. *f* 2 : 00.

Staats-Almanak van het Koningrijk der Nederlanden, voor het jaar 1826, gr. 8vo. (officiele uitgave) *f* 4 : 50.

Over eenige hulpmiddelen tot vermeerdering van beroepskunde bij Ambachtslieden; overgenomen uit het Engelsch; groot 8vo, *f* 0 : 80.

M. STUART, Romeinsche Geschiedenissen, 20 deelen; vernieuwde en door den Schrijver zelven herziene uitgave, in 12°, met het Portret van den schrijver, *f* 36 : -

Van dezen net uitgevoerden druk, zien reeds 18 deelen het licht; het 19e. en 20e. zijn ter perse, en zullen nog in dit jaar worden uitgegeven.

A. J. LASTDRAGER en G. ENGELBERTS GERRITS, Schets der Vaderlandsche Geschiedenis, in opstellen met fouten, waarbij vooral eene trapsgewijze opklimming is in het oog gehouden, 1e. en 2e. stukje, in kl. 8vo. *f* 0 : 50.

Lessen over de eerste beginselen van het schaduwen in de Bouwkunde, naar het Fransch van de la Gardette, vertaald door Mr. N. W. Ardesch, één deel, gr. 8vo., met 26 platen. *f* 4 - 50.

Militair Zakboek, tot gebruik in het Veld, naar het Hoogduitsch, van den Luitenant-Generaal G. von Scharnhorst, nieuwe en geheel naar den geest der hedendaagsche Krijgskunde omgewerkte en vermeerderde uitgave, door de Kapiteins Delprat en Seelig, te Delft, één deel, gr. 8vo., met uitslaande Platen. *f* 7 : -

J. G. W. MERKES, Verhandeling (bekroond door het Departement van Oorlog) over de beste wijzen, om in verschillenden aard van Gronden, Revêtementsmuren van Vestingwerken te fonderen, gr. 8vo., met Platen. *f* 2 : 20

De Soldaten-School voor de Koninklijke Nederlandsche Infanterie, *Originele uitgave*, ten gebruike der Onder-Officieren en School-Kompagnien, in Zakformaat. *f* 0 : 50.

Te HAARLEM bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE, VOOR HET JAAR 1826

N°. 54. *Vrijdag den 22sten December.*

BERIGTEN.

BERLIJN *den 25sten November*. Heden ontsliep hier zachtelijk aan zijne schrijftafel zittende de door geheel Europa beroemde Sterrekundige J. E. BODE, wiens uitgestrekte met zooveel lof betreden geleerde loopbaan hem regtmatige aanspraak geeft op de dankbaarheid van tijdgenooten en nakomelingschap. Van zijne onafmatbare vlijt en kunde in zijn vak strekken onder andere ten onwedersprekelijke getuige de *Astronomische Jahrbucher*, om van zijnen Hemel-atlas en andere werken niet te spreken.

——— De van zijne Afrikaansche Reis teruggekeerde Heer Dr. EHRENBERG, die drie jaren lang in Egypte en Nubie voor de Zoölogische Museums alhier verzameld heeft en binnen kort een prachtwerk over zijne reis zal in het licht geven, heeft van Z. M. den Koning de Roode Adelaarsorde 3de Klasse, een geschenk van 1000. Rijksd. en een jaarlijksch inkomen van gelijke grootte, tot zijne aanstelling toe, verworven.

PARYS *den 14den December.* Tot vervulling der opengevallen plaatsen in de Fransche Academie, door het overlijden van de Heeren LEMONTEY en VILLARS, zijn door dit geleerde ligchaam benoemd de Heeren FOURRIER en DE FELETZ. — Op heden werd door den dood aan de Aardrijkskundige Wetenschappen ontrukt de door geheel Europa bekende geleerde MALTE-BRUN. De twee reeksen der *Annales des Voyages et la Geographie et de l'Histoire*, door hem in het licht gegeven, zijn alleen genoeg, om zijnen naam in de Letterkundige wereld te vereeuwigen.

—— De Heer DROJAT, Lid van het Genootschap ter bevordering der Aardrijkskunde, houdt zich met eene wetenschappelijke reize onledig, die een zeer bijzonder oogmerk bedoelt. Hij volgt den togt van HANNIBAL, schrede voor schrede, van Carthagena in Spanje tot in Italie. Daar de Heer DROJAT een uitmuntend Griek en oordeelkundig Aardrijkskundige is, kunnen zijne nasporingen niet dan voor de wetenschap voordeelige uitkomsten opleveren.

—— Op den 26 October ll. overleed alhier in den ouderdom van 81 jaren, de Hr. PHILIPPE PINEL, Lid van de Academie der Wetenschappen en van het Legioen van Eer, eerste Geneesheer van de *Salpetrière*, honorair Professor bij de Geneeskundige faculteit alhier, en Lid van bijna alle geleerde maatschappijen in dit Rijk. Eene uitgave van *Baglivi* en eene vertaling van *Cullen* deden hem reeds vroeg als een' ijverig arbeider ter bevordering der Wetenschappen kennen; maar weldra leverde hij in het vak der Dier- en Vergelijkende ontleedkunde, de vruchten van eigen nasporingen door het uitgeven zijner *Recherches sur une nouvelle classification des quadrupèdes, fondée sur la structure mécanique des parties osseuses, qui servent à l'articulation de la machoire inférieure; — Observations sur la conformation et la structure de la tête de l'Elephant* en eene *Memoire sur la retractilité des ongles dans les Carnassiers*, welke zulk een goed gevoelen nopens zijne kundigheden inboezemden, dat zij, bij de vervulling van den leerstoel voor de vergelijkende Ontleedkunde bij den Plantentuin, tegen de aanspraak schenen op te wegen, die toen de Heer CUVIER op denzelven maakte

te, welke destijds nog dezelve niet kon aandringen door latere talrijke en gewigtige werken, waardoor alle vergelijking is verdwenen. Het bezoek van de krankzinnigen in de *Bicêtre* ontwikkelde in PINEL zijne genie voor de geneeskunst, die tot hier op dezelve niet toegepast werd, en legde den grondslag tot zijnen roem, ook in dit vak. Een geschrift namelijk over dit onderwerp werd bij de Koninklijke Maatschappij der Geneeskunst, bekroond en bewerkte zijne benoeming tot Geneesheer bij de *Bicêtre*, waaruit hij later in de *Salpêtrière* overging. Twintig jaren na dit prijsschrift eindigde hij zijne geneeskundige loopbaan met een groot werk over de krankzinnigen, (*Traité de l'aliénation mentale*), dat enkel eene ontwikkeling van het vorige mogt heeten, maar alleen zijnen naam onsterfelijk maakte; zijne aanstelling tot leeraar bij de *Ecole de santé*, om, gezamenlijk met den geleerden HALLÉ, de Geneeskundige Natuurkunde, vervolgens de inwendige Pathologie te onderwijzen, leidde hem tot de uitgave zijner zoo dikwijls herdrukte *Nosographie* (eenmaal ook aangenomen onder de tienjarige prijzen in het vak der geneeskunst), van zijne *Médicine Chimique*, en om in BICHAT de vonken te ontsteken, die later voor de ontleedkunde zoo helder en weldadig schitterden. Deze werken deden hem ook de eer van het lidmaatschap des Instituuts verwerven en alle die achting genieten, waarop hij aanspraak had. De omkeering der Geneeskundige Faculteit te Parijs, ten gevolge van smartelijke gebeurtenissen, deed hem de grief der uitsluiting ondervinden, hem, die een harer sieraden uitmaakte; maar eene beroerte, die hem vroeger getroffen had, scheen hem voor dezelve minder gevoelig te maken. Hij was een Christen, stierf als zoodanig (*), en werd, betreurd door eene weduwe en twee zo-

(*) Zijn groot werk over de Krankzinnigen had aanleiding gegeven, om hem van materialistische gevoelens te verdenken. Hoe onregtmatig die vermoedens waren, kan men uit een deswege medegedeelde Anecdote door den beroemden DUPUYTREN afleiden. De te beruchte schrijver van een vervolg der *Dictionnaire des Athées*, op zekeren dag PINEL ontmoetende, groette hem, zeggende: „Ik heb u eene plaats in mijn Woordenboek der Godverzakers gegeven; en u een fraai artikel toegewijd," „En ik" hernam

zonen, die aan het ziekbed en in de pleitzaal den naam, dien zij dragen, waardig zijn, — en begeleid door talrijke kweekelingen vrienden en armen van de *Salpetrière*, op het Kerkhof van P. Lachaiſe ter aarde beſteld.

Leeuwarden. In 1823 had het alhier gevestigd Departement der Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen* eenen prijs van veertig Dukaten uitgeloofd voor eenen *Geſchied- en Aardrijkskundige beſchrijving van de provincie Vriesland*, een leesboek voor de hoogſte klasſe der ſcholen geſchikt; — en een van twintig dukaten voor een geſchikt leesboek voor de ſcholen, vervattende *Levensſchetſen van vermaarde mannen en vrouwen in Vriesland geboren of aldaar het belangrijkst tijdperk huns levens hebbende doorgebragt.* Ter dinging naar den laatſten werd geen ſtuk ingezonden, op den eerſten kwam eene *Aardrijkskundige beſchrijving van die provincie* alleen in; doch aan dezelve werd, daar het Departement bij gedeeltelijke beantwoording zich voorbehouden had, gedeeltelijk te bekroonen, de helft der premie toegewezen; bij de opening van het biljet bleek daarvan ſchrijver te zijn de Wel Eerw. Heer A. Wassenberg, Predikant bij de Hervormde Gemeente te St. Anna Parochie. De tweede onbeantwoord gebleven ſtoffe werd, met uituitloving van denzelfden prijs herhaald, en op nieuw eene premie van 40 dukaten uitgeloofd aan den vervaardiger van de bestgekeurde *Geſchiedenis der provincie Vriesland*; (*) — de ſtukken, die naar deze prijzen willen dingen moeten voor of op 31 December 1827 vrachtvrij ingezonden worden bij den Secretaris des Depts. C. P. E. Robidé van der Aa alhier; voorzien van ſpreuk, naambriefje enz. als naar gewoonte; de bekroonde blijven een eigendom van het Departement.

Ley-

nam ſpoedig Pinel, „ ik zal eenen nieuwen druk van mijne behandeling der Krankzinnigen in 't licht geven, en beloof u daarin ook een fraai artikel." De geleerde man dacht dus, dat het ſlechts Krankzinnigen konden zijn, die Gods beſtaan ontkenden.

(*) Zie vorig Programma *Alg. K. en Letterb.* 1823, D. I. bl. 109 en 110.

LEYDEN *den 16den December*. Heden heeft de Hr. A. H. VAN DER BOON MESCH zijnen post als Lector in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan deze Academie aanvaard met het houden eener plegtige Redevoering: *de Chemiae materie, ratione et usu* d. i.: „ over het onderwerp de geaardheid en toepasſing der Scheikunde."

HAARLEM *den 18den December*. Het Godgeleerd Genootſchap der Stichting van wijlen den Heere P. TEYLER VAN DER HULST, heeft beſloten tot het uitſchrijven van de volgende Prijsvraag:

„ Rust het geloof in eene trapsgewijze veredeling
„ van het menſchelijke geſlacht en in eene gedurige,
„ ſchoon langzame, nadering van hetzelve tot het *Ideaal*
„ eener geheel zedelijke maatſchappij al of niet op
„ vaste gronden van Wijsbegeerte en Openbaring?
„ En in hoeverre kan de geſchiedenis van het mensch-
„ dom in het algemeen in deszelfs groote lotwisſe-
„ lingen, en bijzonder ook die in onzen leeftijd dat
„ geloof al of niet bevestigen? "

De Verhandelingen, welke tot antwoord zullen dienen op deze vraag, moeten of in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch met eene *Nederduitſche* letter, leesbaar en goed en met eene andere hand, dan die des Auteurs geſchreven zijn en vrachtvrij ingezonden worden vóór den 1ſten Januarij 1828 aan het *Fundatiehuis van wijlen den Heere* P. TEYLER VAN DER HULST, *te Haarlem*, om beoordeeld te kunnen worden voor 1 December van datzelfde jaar. De prijs voor het best en voldoende gekeurd antwoord is eene gouden Medaille ter innerlijke waarde van vierhonderd guldens.

HAARLEM. Aan den onderſtaanden ruimen wij, in gevolge onze vroegere uitnoodiging, gaarne eene plaats in.

Aan den Wel Edelen Hooggeleerden Heer H. C. VAN DER BOON MESCH; Hoogleeraar te Amſterdam.

Wel Edele Hooggeleerde Heer!

Met het door mij in den *Algemeenen Konst en Letterbode* (No. 51) gegeven berigt, omtrent de bereiding van de

Chlorure de Chaux et d'oxide de Sodium, hetwelk uw' aanprijzenden brief over het gebruik van de Guytonsche Berookingen, zeer toevallig, kort is opgevolgd, had ik geene andere bedoeling, dan de ontdekking of uitvinding van den Heer Labarraque, opzigtelijk de aanwending dezer *Chlorures*, ter wegneming en vernietiging van allen stinkenden en schadelijken reuk, maar ook inzonderheid als luchtzuiverend middel, zoo veel mogelijk, algemeen te maken: terwijl ik door de opgave van de bereiding dezer *Chlorures* zelve, den weg heb willen aanwijzen, om zich tot deze belangrijke einden, en ook tot het overig, vooral ook Heelkundig gebruik, waartoe de Heer Labarraque dezelve voorschrijft en aanprijst, op alle tijden en plaatsen, gemakkelijk en tegen niet noemenswaardige kosten van de genoemde *Chlorures* te kunnen voorzien.

Ik heb mij dan ook omtrent het eigenlijk vermogen van gedachte *Chlorures* niet verder verklaard, dan mij deswegens uit de door mij vermelde geschiedkundige daadzaken was bekend geworden, en ik had ook gemeend het hierbij althans voorloopig te laten berusten, tot dat meerdere ervaring ons, bij het gebruik der *Chlorures*, omtrent derzelver heilzame strekking, de meest voldoende zekerheid mogt hebben opgeleverd: ware het niet, dat ik in UHG. antwoord op den brief, opgenomen in No. 50 van dit Weekblad, ons in No. 52 medegedeeld, eene door UHG. gemaakte bedenking had aangetroffen, welke het gebruik van de *Chlorures*, als luchtzuiverend middel, minder gunstig schijnt te doen voorkomen, doch die, naar het mij voorkomt, te gemakkelijk is uit den weg te ruimen, dan dat ik zoude meenen te mogen nalaten, UHG. deswegens mijne gedachten, door ditzelfde Weekblad, mede te deelen.

Ik bedoele UHG. gevolgtrekking, afgeleid uit het gezegde van den beroemden Gay-Lussac, in de *Ann. de Chemie et de Phys.* van de maand Junij 1824, dat namelijk, om de door dezen Scheikundige gegeven reden, *de ontwikkeling van* CHLORE, *uit de gemelde* CHLORURES *niet dan traag en gering zijn kan.*

Zonder nog zoo geheel en al te kunnen toestemmen, dat de ontwikkeling van *Chlore* uit de *Chlorures* ALLÉÉN aan de werking van het koolzuur uit den dampkring is toe te schrijven: noch ook, dat die ontwikkeling in alle gevallen zoo traag is, zal ik mij niet vermeten te beslissen, of eene langzame ontwikkeling van *Chlore*, waarbij ook het meest prikkelbaar gestel niet gevoelig wordt aangedaan, zoo onverkieslijk en ondoelmatig is, wanneer men slechts tijdig van de aanwending der *Chlorures* gebruik maakt, en niet wacht, tot dat de besmetting der lucht haren hoogsten trap bereikt heeft, en men dezelve, om mij zoo uit te drukken, met

al-

alle kracht moet te keer gaan. Ik ben nog zoo vreemd niet van te gelooven, dat de *Chlorures* ten alle tijde in de ziekenzalen van gasthuizen en hospitalen geplaatst, of, bij het ontstaan van ziekte in onze huizen, dadelijk aangewend, in den aanvang welligt nog niet meerder nut zouden kunnen aanbrengen, dan, bij eenen hoogeren trap van besmetting, de Guytonsche berooking, gelet op den geringen graad van sterkte, tot welke men dezelve in bewoonde vertrekken en inzonderheid bij de zieken zelve zonder hinder maar kan aanwenden, zal vermogen te doen.

Maar dit is het eigenlijk punt niet, waarvan ik ben uitgegaan; ik laat voor het tegenwoordige in het midden, of de gedachte langzamere ontwikkeling, in de gegeven omstandigheden, al of niet voordeelig is; maar zeker is het, dat, moge in sommige gevallen eene sterkere ontwikkeling van *Chlore* vereischt worden, dan de *Chlorures* in het algemeen uit zich zelve, om mij zoo uit te drukken, wel opleveren, dan behoeft dit derzelver aanwending nog niet in den weg te staan, daar het toch weinig moeite vordert, die ontwikkeling sterker te doen plaats hebben.

Immers het laat zich *a priori* reeds beredeneren, dat, bijaldien men eene sterkere ontwikkeling van *Chlore* uit de meergenoemde *Chlorures* verlangt, dan het koolzuur, in de dampkringslucht aanwezig (volgens Gay-Lussac) uit dezelve uitdrijft, men slechts van een sterker zuur, b. v. zwavelzuur behoeft gebruik te maken, om de ontwikkeling, naar gelang van omstandigheden, te bevorderen; en mijne proeven, hieromtrent genomen, hebben dit, zoo ik meen, en gelijk trouwens wel te verwachten was, volkomen bevestigd.

Drie oncen of zes gewone lepels *Chlorure de Chaux* in een porselein schaaltje geplaatst, onder eene zeer groote glazen klok, van welke de kleine opening van boven luchtig met een stuk kaartpapier gedekt was, hebben twee strookjes of reepjes papier, (het een met lakmoes donker blaauw gekleurd, het ander daarna met azijnzuur rood geverwd) welke aan de papierenbedekking boven in de klok waren opgehangen, binnen den tijd van vier uren, geheel ontkleurd, als de bekende uitwerking van de zoo karakteristieke eigenschap der *Chlore*.

De glazen klok, met eene andere op dezelfde wijze ingerigt, verwisseld hebbende, leverde hetzelfde vocht, binnen een gelijk getal uren, op nieuw dezelfde uitkomst, en dit had ook voor de derde reize plaats, wanneer de nacht inviel, en op den volgenden morgen, was het vierde paar papieren strookjes, welke ik omstreeks middernacht in eene nieuwe klok had opgehangen, boven het nog altijd zelfde vocht, evenzeer geheel ontkleurd. Een bewijs dus, dat

uit de *Chlorure de Chaux* genoegzame *Chlore* ontwikkeld wordt, om gedurende meer dan een dag, zoo niet vierentwintig uren, het daarin telkens op nieuw aangebragt blaauw en rood gekleurd papier geheel te ontkleuren.

Het is waar, dat een lepel *Chlorure d'oxide de Sodium*, met zes lepels water verdund (zijnde dit het voorschrift ter luchtzuivering van Labarraque zelven) op dezelfde wijze beproefd, genoemde kleursverandering niet binnen denzelfden tijd en in dezelfde mate voortbragt, maar werden hier ook slechts 50 a 60 druppels verdund zwavelzuur (een deel zuur en vijf deelen water) bijgevoegd, dan had de meergenoemde kleursverandering, bij eene door den reuk zeer merkbare ontwikkeling van *Chlore* binnen eenen nog korteren tijd plaats: en de genoemde eene lepel *Chlorure*, met zes lepels water verdund, leverde mij van twee tot twee uren, bij telkens herhaalde verwisseling, zoo van de glazen klok, als nieuw gekleurd papier, zes malen achter elkander hetzelfde verschijnsel, wanneer 'er, na eene zevende indruppeling van eenig verdund zwavelzuur, bij de omroering, zelf ook nog *Chlore* ontwikkelde, aan den reuk kenbaar.

Het schijnt dus, dat ook na de verzadiging der soda met het zwavelzuur, nog *Chlore* ontwikkeld wordt, welke uit de vloeistof, waarin zij als gas was opgesloten, door het digtere zwavelzuur wordt verdrongen: maar hoe dit ook wezen moge, (want ik wage het nog niet, omtrent de oorzaken der *Chlore*-ontwikkeling, mij stellig te verklaren) dit schijnt mij toe aannemelijk te zijn, dat eene ontwikkeling van *Chlore*, sterk genoeg om gedurende eenen zoo geruimen tijd de genoemde uitwerkselen te weeg te brengen, ook op de smetstoffen eener onzuivere lucht, welke zij in haren weg in den gasvormigen en dus ten uiterste verdeelden staat ontmoet, niet onvoordeelig moet werken.

Neemt men alzoo in aanmerking, dat, bijaldien de ontwikkeling van *Chlore* uit de *Chlorures*, en wel bepaaldelijk uit de *Chlorure d'oxide de sodium* in sommige gevallen te gering mogt geacht worden, men deze op eene zoo gemakkelijke, en zoo te zeggen, geheel onkostbare wijze bevorderen kan: dat men bovendien, om het uitwerksel te vermeerderen, de ziekenkamers en de bedden der zieken zelve, met de bedoelde vochten, met meerder of minder water verdund, kan besprengen: dat men aan de uitwerpselen der zieken, welke vaak eene nieuwe oorzaak van besmetting worden, dadelijk met dezelve allen stinkenden en nadeeligen reuk kan benemen: dat zij, die met zieken omgaan, de handen 'er van tijd tot tijd mede nat maken en wasschen, hunne kleederen er mede besproeijen kunnen, om zich op die wijze, mag ik mij zoo uitdrukken, tegen alle smetstof zoo

veel

veel mogelijk vrij te waren: dan komt het mij, onder verbetering, voor, dat het gebruik van de meergenoemde *Chlorures*, zoo wel van de zijde van het nut, als van het gemak, en ook niet minder van die der zindelijkheid, in zoo verre zij het voorkomen hebben van zuiver water, bij de aanwending van de Guytonſche berooking geenszins behoeft achter te ſtaan: — maar deze laatſte integendeel, wegens de mindere gemakkelijkheid, en zoo men wil meerdere onzindelijkheid, in de gewone gevallen, minder te verkiezen is: om niet te ſpreken, dat het gebruik der *Chlorures* ook in de tegenwoordigheid van kinderen geenerlei bezwaar oplevert, terwijl bij de Guytonſche berooking, zoo wel opzigtelijk de daartoe benoodigde ingredienten, als omtrent de plaatſing der berooking-toeſtellen zelve, altijd nog eenige omzigtigheid gevorderd wordt.

Zonder voor het overige iets te willen ontnemen aan de waarde der Guytonſche berookingen bij het zuiveren van beſmette lucht in onbewoonde lokalen, in kerken of andere groote gebouwen, alwaar zij zeker als meervermogende boven de aanwending der *Chlorures* zullen te verkiezen zijn, noch te willen in twijfel trekken, dat die berookingen, in het groot, in de open lucht, naar de medegedeelde voorſlagen van onzen geleerden landgenoot, den Heere A. van Stipriaan Luiscius te Delft hare nuttigheid zullen kunnen hebben, en ook bij eigen ervaring gaarne willende toeſtemmen, dat dezelve, met oordeel en omzigtigheid beſtuurd, ook in de gewone gevallen van luchtbeſmetting in ziekekamers, met vrucht worden aangewend: — zal de tijd en ondervinding moeten leeren, welk voordeel ons de *Chlorures* in de onderſcheidene opzigten, waartoe dezelve worden aangeprezen, zullen aanbrengen, en daartoe, wensch ik, zal elk Geneeskundige zich beijveren, om toch, bij alle mogelijke gelegenheden, te beproeven, in hoe verre de uitvinding van den Heer Labarraque aan de waarde, welke men in Frankrijk aan dezelve hecht, en aan de weldadige eigenſchappen, die de uitvinder zelve aan de *Chlorures*, in de bijzondere gevallen, maar vooral ook als luchtzuiverend middel toekent, zal mogen beantwoorden.

Intusſchen heb ik de eer met verſchuldigde hoogachting te zijn.

Wel Edel Hooggeleerde Heer!

Uw Wel Ed: Hooggel. Dv. Dienaar

M. N. BEETS.

Haarlem
den 16 December 1826.

AANMERKINGEN OP DE BRIEFWISSELING GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN Q. N. en F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

Arbeid ſlaet vuur uit den ſteen.
MAERLANT.

(Vervolg en Slot van bl. 411)

Op bladz. 114 tot 116 incluſive, wordt gegeven *uitlegging van de Zegels.*

Wat hier het regte doel is, om met bijvoeging eener gelithographeerde plaat, eenige reeds bekende en door anderen uitgegeven zegels, mede te deelen, is raadſelachtig; te meer, daar deze zegels niet tot een en hetzelfde tijdſtip behooren.

No. 1 en 2 leveren niets nieuws op, en het was gemakkelijker geweest den lezer tot Olivier van Wree te verwijzen.

No. 3. bij geen inlandsch Schrijver uitgegeven zijnde, kan iets nieuws voor het oog van den lezer vertoonen, niettegenſtaande deze Kleefſche Graaf weinig belang oplevert voor onze landgenooten.

No. 4. bevindt zich in de *Annales de Lynden*, en zoo hetzelve niet elders uitgegeven is, dan kan men het echter voor geloofwaardig aannemen: want de Heeren van Arkel tot den hoogen Adel- of Heerenſtand behoorende, is het natuurlijk, dat zij zegelden te paard, met het wapen op het ſchild en paardendeken.

No. 5. bevindt zich ook in de *Annales*, alwaar Butkens hetzelve hangt aan eenen brief van 1298, maar zonder op te geven, waar dat Charter berust, noch door wien hem hetzelve medegedeeld is; en zal mogelijk alhier eene plaats bekomen hebben, om te doen zien, dat Dirk van Lynden niet alleen te paard zegelde, maar ook met het wapen op het ſchild, aan den helm en op de paardedeken; iets, hetwelk genoegzaam uitſluitend alleenlijk gebezigd wordt door den Hoogen Adel- of Heerenſtand.

No. 6. Is alreeds door de Handvesten van Haarlem op bl. 30 bekend geraakt.

No. 7.

No. 7. Wat alhier doen moet het zegel van den Utrechtschen Bisschop, bij Mieris uitgegeven? betuigt men niet te weten, noch te kunnen gissen.

Op bladz. 116 tot 122 inclusive, komt als toegift voor:

„ 1°. Extract wegens een Tournooi.

„ 2°. De brief van wijlen Professor Bondam.

Deze beide stukken in geen verband staande met de St. Jacobsorde, maar eene onmiddellijke betrekking hebbende tot de aanmerkingen, die te maken vallen op de *Annales*, zoo zullen dezelve in een volgend stuk behandeld worden.

Op bl. 262 tot 265 inclusive: „ wordt geantwoord „ op den tweeden brief van den Heer Q. N., en „ hoofdzakelijk verklaard, dat men bij het schrijven „ der voorgaande, ter goeder trouw gemeend heeft, „ dat de Tournooi- en Ridderordens boeken geene „ betere bewaarplaats konden hebben, als het Archief „ der Ridderschap; wijders wordt aangehaald, de „ moeijelijkheden, die Prins Maurits ontmoette, om „ de Heeren van Marquette (*) en Aerssen, „ die van vreemden stam waren, bij de Ridderschap „ te doen aannemen. en men uit dien hoofde blijft „ gelooven, dat Antony van Lynden beschouwd „ was, als een Hollandsch Ridder, ingevolge den in„ houd van het questieuse stuk der St. Jacobs„ orde."

Het is buiten allen kijf, dat een iegelijk, die Zijn H. W. G. in persoon of bij relatie kent, zich gaarne zal willen overtuigen, dat hij, bij het behandelen der questieuse St. Jacobsorde, ter goeder trouw gemeend heeft de waarheid te schrijven, en dat, volgens zijne wijze van inzien, de zaak ook niet anders zijn konde.

Maar men kan niet zoo gaaf instemmen, met het aangehaalde wegens de Heeren de Hartaing en Aerssen; de eerste was een Henegouwsch edelman, de tweede was een Brabander, nog weinige jaren te voren door den Koning van Frankrijk tot den Adelstand verheven; zij waren dus in de volle uitgestrektheid van het woord, *vreemden* ten opzigte der Vereenigde Nederlanden.

Ge-

(*) Dat is Hartaing.

Geheel anders was het gelegen met Antony van Lynden, die een Nederlandsch edelman zijnde, gemakkelijk in de Ridderschap van Holland kon overgeschreven worden, dewijl hij aldaar zijne bezittingen had en 'er woonde, even gelijk zijn vader alreeds gedaan had. Omtrent dien zelfden tijd, waren 'er Hollandsche Edelen, bij voorbeeld die van Arkel, van Hoogewoude en meer anderen, die leden der Ridderschap van het Kwartier van Nymegen waren, ook uithoofde dat zij aldaar woonachtig waren en hunne bezittingen liggende hadden.

Deze tegenwoordige, en mogelijk voor den lezer al te lang uitgebreide aanmerkingen eindigende, wenschen wij aan zijn H. W. G. niet alleen allen heil, maar ook, dat hij, in het vervolg, den lief hebber geene stoffe tot nadere aanmerkingen zal verschaffen.

In Gelderland den 15den Oct. 1826. A. tot Z.

OUDHEDEN.

Bouwvallen van eene Grieksche stad bij Odessa.

Verscheidene ontdekkingen van Oudheden op verschillende tijden gedaan in den omtrek van den schouwburg van Odessa, hebben reeds schier klaarblijkelijk bewezen, dat de grond dezer stad voorheen door de oude Grieken werd bewoond, die hier eene haven hadden, door de schrijvers *Istrianorum portus* genoemd. De nieuwe ontdekking, in die zelfde ommestreken dezer dagen gedaan, bevestigt zulks meer en meer. Een grond van eenen kleinen tuin, die grenst aan het huis van den Graaf de St. Priest, en door den Hr. Mary onlangs was aangekocht, werd omgespit en daarbij verscheidene brokken gebakken aarde ontdekt; die schenen behoord te hebben tot drie antieke vazen, van verschillende gedaanten en grootten. Eene dezer vazen, van veel grooter afmeting dan die, welke digt daarbij in 1823 gevonden was, en thans in het Museum te Odessa te zien is, behoorde tot die soort, welke men gemeenlijk Etruscische noemt. Dezelve had twee handvatten en was met schilderwerk versierd, waarvan men op de stukken slechts een klein gedeelte ziet. Een enkel vrouwenbeeld, in eene diepgaande droevige houding, schijnt nog bijna in deszelfs geheel; de overige mensche-

fchelijke figuren ziet men alleen voor een gedeelte. Het is jammer, dat men al de ftukken van deze fraaije vaas niet heeft kunnen verzamelen, ten einde uit te maken, welk onderwerp op dezelve was afgebeeld. Behalve deze overblijffelen van fijne vazen, heeft men veel grovere ftukken van amphoren gevonden, en 't geen bij deze ontdekking het belangrijkfte is, op den gebroken hals van een dezer amphoren leest men de Griekfche letters Α ψ ο γ ο iets 't geen men nog nooit op de te Odesfa gevonden vazen gezien had.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Het Lager Onderwijs in het Noorden en Zuiden van Frankrijk en deszelfs invloed.

Volgens eene opneming van den Hr. Ch. Dupin, zenden (wanneer men het Zuidelijk van het Noordelijk Frankrijk affcheidt door eene lijn, getrokken van Geneve tot St. Malo, en voor het Noordelijk 32 Departementen en 13 millioenen inwoners en voor het Zuidelijk 54 Departementen en 18 millioenen inwoners verkrijgt) de Noordelijke 740,846, de Zuidelijke flechts 375,931 kweekelingen ter Schole, zoodat op ieder millioen inwoners van het Noordelijk gedeelte 56,988 en in het Zuidelijk gedeelte 20,885 kinderen fchoolonderwijs genieten. Offchoon vele der Noordelijke Departementen door hunne ligging van groote voorregten der natuur beroofd zijn, betaalt een millioen hectares grondoppervlakte niettemin der 32 Noordelijke aan grondlasten . . . . 6,820,000 fr.

en aan patenten . . . 817,000 „

te zamen 7,637,000 fr.

Terwijl van gelijke oppervlakte der 54 Zuidelijke flechts aan grondlasten opgebragt wordt . . . . 3,579,700 fr.

aan patenten . . . . 276,216 „

te zamen 3,855,916 fr.

Zoo

Zoodat deze opbrengst, die tweemaal zoo groot is in de Noordelijke Departementen, juist in evenredigheid staat met het dubbel getal schoolgangers over een gelijk getal inwoners. Van de brevetten van uitvinding van 1 Julij 1791 tot 1 Julij 1825, verleend,

vielen 'er in de 32 Noordelijke	Departementen	1689
— — 54 Zuidelijke	—	413

De toegewezen eerste prijzen en accessits bij de Parijsche Collegien, (de Parijsche kweekelingen niet medegeteld) vielen te beurt aan 107 kweekelingen van de 31 Noordelijke Departementen en aan 36 kweekelingen van de 54 Zuidelijke Departementen, terwijl van de 37 prijzen daaronder 33 door Noordelijke en slechts 4 door Zuidelijke kweekelingen werden behaald. Bij de Polytechnische School werden in 13 achtereenvolgende jaren 1933 kweekelingen aangenomen, waarvan 1233 door die Noordelijke en 700 door die Zuidelijke Departem. werden aangebragt. De beroemde Academie der Wetenschappen, telt onder hare 65 Leden, 48 uit de 32 Noordel. en slechts 17 uit de 54 Zuidelijke Departementen, zoodat om één Lid aan die Inrigting te schenken 'er noodig zijn 15,434 schoolkinderen van het Noorden en 22,113 van het Zuiden. De tentoonstellingen van Kunstvlijt leveren eindelijk een punt van vergelijking op; in 1819, behaalden de 32

N. D.	63 gouden Medailles	de 54 Z D.	26
— —	136 zilveren . . .	— — — —	45
— —	94 bronzen	— — — —	36
	293		107

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom

Te Nalines in de provincie Henegouwen overleed op den 11 Dec. ll. Jacobus Harlinvaux in den ouderdom van 106 jaren, zijnde te Gerpingen geboren den 4 October 1720. Driemaal was hij gehuwd en laat 20 kinderen in leven na. Hij was altijd werkzaam en behield het genot zijner geestvermogens tot in zijn laatste oogenblikken.

Te Breslau is onlangs overleden de Heer Lemonnier, van geboorte een Franschman, Hoogleeraar in de talen alhier, na den ouderdom van 107 jaren bereikt te hebben.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
13	29. 7½ 29. 6¾ 29. 6¾	43 47 45	Z. O. t. Z. Z. Z. O. Z.	bewolkt, 's avonds betrokken, dampig en regenachtig.
14	29. 6½ 29. 7¼ 29. 7	44½ 47 46	Z. t. O. Z. Z. t. O.	betrokken, mistig.
15	29. 7½ 29. 7 29. 7	4 4½ 46½ 44	Z. O. O. t. Z. O.	bewolkt, meest omtrent betrokken, dampig.
16	29. 7 29. 7 29. 8½	40½ 42 38½	O. t. Z. O. O. t. N.	bewolkt, meest omtrent betrokken, windrig.
17	29. 8¼ 29. 9 29. 9½	37 38 39	O. — —	betrokken, windrig.
18	29. 9¾ 29. 9¼ 30. 0	39 39½ 39	O. O. t. N. O.	betrokken.
19	30. 0 30. 0 30. 0½	89 40 38	O. O. t. N. O. N. O.	betrokken, dampig, stil.

BEKENDMAKINGEN.

*** STEENBERGEN VAN GOOR, te Leeuwarden, geeft *heden* uit en heeft *alom* verzonden het *Tweede Deel* van ARTEMIDORUS IN HET ROMEINSCHE RIJK, met gegraveerden titel, vignet en plaat, en met Aanmerkingen van STEENBERGEN VAN GOOR. — Van het *Eerste Deel* van dit klassiek werk, zijn ook nog eenige exemplaren te bekomen.

*** De Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te Amsterdam, heeft uitgegeven en alom verzonden, ALPHABETISCHE NAAMLIJST DER GEMEENTEN EN DERZELVER ONDERHOORIGHEDEN, uitmakende het *KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, met aanwijzing der Arrondissementen, Districten, Hoofdschout-ambten, Kwartieren en Provinciën, waarin dezelve gelegen zijn, benevens eene opgave der bevolking van elke Gemeente afzonderlijk: waar achter is gevoegd eene opgave der plaatsen, waar* POSTKANTOREN *zijn gevestigd. — Alles uit de jongste officiëele Stukken, en volgens de laatst plaats gehad hebbende veranderingen, opgemaakt en zamengesteld door* J. J. GOSSELIN, *Ad-*

Adjunct - Commies bij *het Departement van Oorlog*, in 2 deelen kompleet. De prijs is *f* 7 : 80; 'er zijn ook enkele Exemplaren te bekomen, gebonden in éénen halven Engelschen band, à *f* 8 : 50. Dit Werk is onmisbaar voor alle administrative, regterlijke en comptable Beambten, en wijders voor een ieder die bij de territoriale verdeeling van het Rijk in Gemeenten, Districten, enz. eenig belang heeft, alzoo al, wat dit onderwerp betreft, hierin met de grootste naauwkeurigheid is vervat. —

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, wordt uitgegeven en is aan hare Correspondenten verzonden:

I. ANDERSEN FELDBORG, *Denemarken in Tafereelen*, 2e. en laatste stuk, met platen, in gr. 8vo. *f* 2 : 80.
Het 1e. stuk is onlangs uitgegeven; complete zijn te bekomen à *f* 5 : 60.

II. Prof. VOSMAER, *Nagelaten en verspreide Letterarbeid*, meestal in luimigen trant vervat, 2e. en laatste deel, met vignet, gr. 8vo. *f* 2 : 90.
Het eerste deel verscheen voor drie maanden; compleet in twee deelen, kost dit werk *f* 5 : 80.

III. Natuurkundige Verhandelingen der Hollandsche Maats. der Wetenschappen, te Haarlem, XVe. deel, 2e. stuk, groot 8vo. *f* 2 : 40.
Aan de Inteekenaars wordt door dezelve afgeleverd J. BELLAMY *Gedichten*, nieuwe vermeerderde uitgave, met portrait, op postp.
Buiten Inteekening kost deze uitgave *f* 1 : 80.

*** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, wordt uitgegeven en is alom verzonden:

REINTJE DE VOS, van HENDRIK VAN ALKMAAR, naar den Lubekschen Druk van 1498, vertaald en uitgegeven door Mr. JACOBUS SCHELTEMA, in gr. 8vo., met vignet en gegrav. titel, door Bendorp, *f* 5 - 25
Enkele op schrijfmediaan, die echter voor rekening moeten ontboden worden, zijn tegen *f* 7 : - verkrijgbaar gesteld; zijnde dit Werk met dit ééne Boekdeel compleet.

De Uitgever zal niets ter aanprijzing van dit Werk behoeven te zeggen; de meeste lezers *lagchen* liever, dan dat zij *denken*, en 'er is hier stof voor het een, zoowel als het andere; zoodat de oude Dichter, wiens in Duitschland zoogenaamde *Groote* Reineke thans voor de eerste maal hier te lande in druk verschijnt, zijn Werk met de zamentrekking eindigt:

Wilt gij kennen 's werelds staat,
Koopt dit boek; 't geeft goeden raad.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 55. *Vrijdag den 29sten December.*

BERIGTEN.

KOPENHAGEN. De beroemde Taalkenner RASK alhier, wiens gelukkige terugkomst van zijne veeljarige groote reize ter bevordering der Taalkunde, over den Kaukasus door Perzie naar Indie, met een' rijken schat van Handschriften, in onderscheidene Tijdschriften is aangekondigd, heeft onlangs in het Skandinavisch Letterkundig Genootschap alhier de voornaamste uitkomsten zijner nasporingen, nopens de oudheid en echtheid der Zend-taal en daarin opgestelde Godsdienstige boeken, der Zenda-vesta, benevens eene herstelling van het Zend-alphabet voorgedragen. Hij heeft op taal- en geschiedkundige gronden beslist, dat de Zendtaal met hare Godsdienstige geschriften noch een later ondergeschoven of een uit duistere herinneringen zamengesteld lapwerk, noch met oogmerk, om eene Godsdienst te stichten, van het Sanskrits ontleend en verdraaid is geworden, maar eene niet minder oude en eigendommelijke sprake, de sleutel tot het beitelschrift, en een' zeer gewigtigen middeltak tot onze Noord-Duitsche taal uitmaakt.

BRUSSEL. Het heeft Zijne Majesteit behaagd, bij

besluit van den 16den December 1826, te bepalen, dat 'er zal worden opgerigt een *Rijks-Museum voor Kunst- en Volksvlijt*, waarvan de bijeenbrenging der daartoe benoodigde Kabinetten en Verzamelingen in Brussel zal geschieden.

Tot *Directeur* van gemeld Museum is benoemd de Referendaris bij het Departement van Binnenlandsche zaken Mr. J. H. ONDERDEWYNGAART CANZIUS, A. L. M. Ph. & J. U. D.

GRONINGEN, *den 22sten December*. Op den 20sten dezer, heeft de Hoogleeraar G. DE WAL het rectoraat dezer Hoogeschool overgedragen aan den Hoogleeraar S. E. STRATINGH, na het houden eener redevoering; *de caussis Philosophicae juris doctrina hac nostra aetate multis injuste contemtae*, d. i.: *over de oorzaken van veler onregtvaardige kleinachting der wijsgeerige regtsgeleerdheid in onze dagen*. Bij deze gelegenheid zijn tevens gouden eerepenningen ter hand gesteld, wegens de in de respective faculteiten bekroonde prijsverhandelingen: in de faculteit der regtsgeleerdhied, aan den Heer CAMPEGIUS HERMANUS GOCKINGA, Candidaat in het Romeinsch en het hedendaagsch regt aan deze Hoogeschool (thans doctor in die beide regten); in de faculteit der geneeskunde, aan den Heer MENTO ANTONIUS HENDRIKSZ. Candidaat in de geneeskunde aan de Groninger Hoogeschool, en in de faculteit der Godgeleerdheid, aan den Heer ANTONIUS HENDRIK PAREAU, Student in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te Utrecht, terwijl voorts loffelijke melding gemaakt is van de verhandeling, ingezonden door den Heer WIBRAND VERWEY, Student in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te Groningen, op de door de Godgeleerde faculteit uitgeschrevene prijsvraag.

Tot Secretaris van den Academischen Senaat is, voor het thans reeds ingetreden Academische jaar van 1826—1827, benoemd de Hoogleeraar G. BAKKER.

HAARLEM. Wij hebben ten zijnen tijde vermeld de aanstelling eener Commissie tot onderzoek naar de heerschende ziekte in de provinciën Groningen en Vriesland, aan welks hoofd zich de Hr. Referendaris VAN MAANEN bevond; wij kunnen niet afzijn enkele publiek gemaakte bijzonderheden uit het verslag door

die

die Commissie aan Z. E. den Minister van Binnenlandsche zaken gedaan, te ontleenen.

„ De ziekte heeft zich het eerst geopenbaard onder de gedaante eener intermitterende koorts met eene gastrische complicatie; derzelver kenteekenen waren verlies van eetlust, een bittere smaak in den mond, eene bezette tong, neusbloedingen, brakingen en pijn in het epigastrium, hoofdpijnen enz.; deze kenteekenen zijn, sedert eenigen tijd, door eene zinkingachtige complicatie opgevolgd geworden; men heeft in den loop der ziekte vele zware koortsen, van cerebrale congestien vergezeld, als ook verderfelijke, sopereuse, apoplektieke koortsen enz. waargenomen."

„ In de provincie Groningen zijn de armste ingezetenen het eerst van de ziekte aangetast geworden; dezelve heeft zich vervolgens ongevoelig onder de lieden, die in welstand leven, uitgestrekt. In Vriesland heeft zij in het eerst hare verwoestingen onder de middelbare klasse van ingezetenen aangerigt; later heeft zij, in de beide provincien, zonder onderscheid, zoowel de armen als de gegoeden aangetast."

„ Onder de oorzaken tot het ontstaan en onderhouden der ziekte, worden geteld bijzonder de overstroomingen des verleden jaars, de groote hitte van dezen zomer en deszelfs langdurigheid; de staat van den dampkring, de uitwasemingen van het stilstaand water, der moerassen en modderslooten; de ophooping van dierlijke uitwerpselen; het begraven in de kerken, onzindelijkheid, armoede, droefheid en volkomen moedeloosheid; enz."

De aard der ziekte wordt door de Commissie *niet* als besmettelijk beschouwd, zijnde uit alles gebleken, dat zij niet aanstekender is, dan de catharrale en gastrische koortsen, welke op eene sporadische wijze ontstaan. De Commissie beschouwt het als eene ziekte, die van algemeene oorzaken komt en zich bijna bij allen, die 'er van aangetast worden, onder dezelfde gedaante vertoont, omdat de eigenschap van epidemien is een bijzonder kenmerk te drukken op alle de aandoeningen, welke onder derzelver invloed ontstaan.

KORTE SCHETS
VAN HET
LEVEN EN UITEINDE
VAN DEN
BARON VON GÖRTZ,

(Vervolg en Slot van het *Iets over de door hem uitgevonden Noodmunten*, bladz. 351.)

George Hendrik Baron von Görtz was geboren in Holstein. Na als vertrouweling aan het Hof van den woelzieken en naar verovering hakenden Vorst Karel den Twaalfden van Zweden, in Stokholm te zijn verschenen, werd hij, ter belooning van zijne diensten te Bender bewezen, tot eersten Staatsminister verheven; werd daarna van tijd tot tijd tot Ridder van verschillende Ordens verkoren; en hem ontbrak niets meer dan de titel van Hertog; zoo hoog stond hij in de achting des Konings.

De Geschiedschrijvers zeggen van hem: nooit was een man zoo toegevend en zoo stoutmoedig te gelijk, zoo vol van uitvlugten in tegenspoeden, en zoo wijd uitgestrekt in zijne voornemens of vlijtig in zijne bedrijven; geen ontwerp was hem te groot of kon hem verbazen; geen middel ter bereiking van zijn oogmerk was hem te moeijelijk; hij verkwistte, om tot zijn doel te komen, de giften, de beloften, de eer, de waarheid, en de leugen.

Hij ging van Zweden naar Frankrijk, Engeland en Holland, om in persoon de middelen, benevens de tot zijn oogmerk dienende werktuigen te beproeven, en had reeds een ontwerp gevormd, om geheel Europa te doen sidderen.

Hetgeen Koning Karel aan het hoofd van het leger was, was de Baron von Görtz in het kabinet; zijn vermogen op Koning Karel was zoo groot, als ooit een Staatsdienaar op een' vorst had gehad; hij wist het zoo verre te brengen, dat de Koning hem van eene onbepaalde volmagt voorzag,

om met andere mogendheden, naar zijn goedvinden, ten voordeele van Zweden te onderhandelen, en dat hij de handen in alle vakken van bestuur had.

Görtz begon nu heimelijk te handelen met Frankrijk en Rusland, welke hij het meest geschikt oordeelde, om zijne ontwerpen te volbrengen.

In 1717 hield hij twee malen een mondgesprek met Czaar Peter, waarin hij meerder vorderde, dan in zes maanden onderhandelens met de gemagtigden. In den Haag gekomen zijnde, sprak hij altijd van vrede, en zeide openlijk, dat hij den Koning van Engeland als den bevrediger van het Noorden aanmerkte, en men 'er op staan moest, om een Congres in Brunswijk te houden, ten einde de belangen van Zweden en de zaak der vijanden in der minne bij te leggen; terwijl hij met den Graaf van Gyllenburg (sommige schrijven Gyllemborg) in Londen eene geheime zamenzwering smeedde, om eenen opstand in Engeland te verwekken, ten voordeele van den Pretendent, en dus gelegenheid te hebben, om eenen inval in Engeland of Schotland te doen.

Men had het plan, om in Holland en in Frankrijk schepen te koopen, en dezelve goed gewapend met ruiters en soldaten naar Gottenburg te zenden, vast vertrouwende op de medewerking van Koning Karel, alzoo zich verscheiden Engelsche weerspannelingen in zijne staten bevonden.

De Hertog van Orleans, door persoonlijke diensten aan den Koning van Engeland verbonden, ontdekte het eerst zijne geheime ontwerpen en handelingen, en aarzelde nu niet, hiervan kennis aan den Koning van Engeland te geven; sommigen willen, dat Koning George van eenen anderen kant hiervan onderrigt is geworden; doch, alzoo het geheim slechts bij weinigen bekend was, is men het nooit regt te weten gekomen.

De Hollanders, die ook toen reeds eenigen argwaan tegen von Görtz opvatteden, deelden bijna op dien zelfden tijd hunne vermoedens aan den Engelschen Resident Leathes mede, welke weinige dagen daarna, aan Gecommitteerde Raden verzocht, om den Baron te arresteren. De algemeene Staten, toen ter tijd niet vergaderd zijnde, konden Gecom-

mitteerde Raden niet tot het arrest besluiten, dan, nadat de Engelsche Resident hun de wettige afschriften van de verboden verstandhouding had in handen gegeven, en men zich overtuigde, dat alle uitstel gevaarlijk zoude zijn. Zij gaven later hiervan kennis aan hun Groot Mogenden, die hun doen goedkeurden.

Terwijl Görtz in 's Gravenhage en Gyllenburg in Londen, met ijver en zonder kwaad vermoeden van ontdekking, hunne ontwerpen vervolgden, liet de Koning van Engeland de briefwisseling, na de ontdekking, eenige dagen doorgaan, om van de zamenzwering wel onderrigt te zijn, en de verraderij geheel te ontdekken, eer hij den Graaf van Gyllenburg in verzekerde bewaring liet nemen; hetgeen des nachts ten 12 ure, den 9den Febr. 1717 geschiedde; drie Engelschen zijne huisgenooten werden te gelijker tijd opgeligt en vastgezet.

De Baron von Görtz eenigzins de lucht van de ontdekking krijgende, achtte zich in 's Gravenhage niet meer veilig (hij was in Julij des verleden jaars in Holland aangekomen, en vertoefde zeer dikwijls in Amsterdam, alwaar hij onder andere zaken, met eenige kooplieden onderhandelde, om Zweden van gemunt zilver te voorzien); hij begaf zich twee uren vóór het bevel tot zijn arrest, in stilte naar Amsterdam. De Broeder van den Graaf Gyllenburg, welke hem als medesecretaris bediende, en met hem in Frankrijk geweest was, werd toen in verzekering genomen, en naar de Kastelenije van den Hove overgebragt.

De Baron kwam den 19den Februarij 1717 des 's avonds laat in Amsterdam; zich hiermede niet veilig rekenende, na in het huis van eenen Zweedschen koopman den nacht te hebben doorgebragt, vertrok hij des anderen daags 's morgens vroeg van daar, te voet gaande tot de poort, met den postwagen over Utrecht naar Arnhem, alwaar hij des nachts aankwam; voor de stad gekomen zijnde, verzocht hij, dat de poort geopend mogt worden, alzoo hij een Duitsch koopman was, welken dringende bezigheden in Duitschland riepen. Naauwelijks in de stad zijnde, zag hij voort naar een ander rijtuig om.

Dan de Engelsche resident Leathes was hem bij

bijna op den voet naar Amsterdam gevolgd, doch konde niet voor den volgenden dag verlof van de regering der stad bekomen, om hem te arresteren, Görtz reeds vertrokken zijnde, bewoog Leathes eenen persoon, genaamd Willem Vleertman, die zeer snel te paard rijden kon, om hem te achterhalen; te Arnhem komende, liet hij den Baron von Görtz met voorkennis van den voorzittenden Burgemeester der stad, alsmede zijnen Secretaris Stambke in verzekerde bewaring nemen, Vleertman zich zelven tot een arrest aanbiedende, indien men aarzelde, om den Baron von Görtz aan te houden; en nu, terwijl hij eenen bediende had uitgezonden om de wederopening der poort te verzoeken, ten einde zijne reize naar Duitschland voort te zetten, werd hij binnen Arnhem bij de hoofdwacht gearresteerd, op het Hof in bewaring gebragt, vervolgens naar den Haag vervoerd, om aldaar op last van de Staten Generaal ondervraagd te worden; en werd hiervan aan alle Hoven kennis gegeven.

Karel de Twaalfde liet toen, op het hooren van dat berigt, den Engelschen gezant Robbert Jackson met zijne familie in verzekering nemen. Den Hollandschen Resident Willem Hendrik Rumpf werd alleen het hof ontzegd. Volgens Voltaire *Histoire de Charles* XII hadden de Hollanders ten dien tijde geene ambassade in Zweden; eindelijk, werd door bemiddeling, Görtz met zijne Secretarissen ontslagen, en toen Karel XII den Engelschen gezant ook weder in vrijheid stelde, werd de Graaf Gyllenburg in Londen op denzelfden voet behandeld.

Nu begaf Görts zich naar Rusland, en, na zijne zending aldaar volbragt te hebben, keerde hij naar Stokholm terug, alwaar hij den Koning, zijnen meester, aan het hoofd van 35000 man geregelde troepen vond, en de kusten alle behoorlijk bezet; het ontbrak den Koning alleenlijk aan geld, om den krijg wel te kunnen voeren.

Nu gaf de Baron Görtz den vrijen loop aan zijn ontwerp, hetwelk hij reeds vóór zijne reize naar Frankrijk en Holland had beproefd, om namelijk aan het koper in het rijk, door den stempel des Konings, dezelfde waarde als het zilver te geven.

Het ontwerp van de munten was in Straalsund gemaakt: bij den invoer van ieder dezer ingebeelde specien, voegde men een streng Koninklijk Plakkaat, aan de onderdanen gebiedende, hun goud en zilver in de munt te brengen, om dezelve tegen deze muntteekens te verwisselen; dat deze in den koophandel binnen 's Lands zouden gangbaar zijn, en alleen met het papierengeld in omloop zouden mogen worden gebragt; een nader Koninklijk gebod, alle andere munten verbeurd verklarende. Eene belasting, welke de Baron von Görtz op de geestelijkheid wilde leggen, voltooide den haat des volks tegen hem.

Intusschen overleed Karel de Twaalfde te Frederikshal door eenen vijandelijken kanonskogel, terwijl de Baron von Görtz zich te dier tijd op het eiland Aland bevond, bij de onderhandelingen, en van daar naar Noorwegen zoude afreizen.

Dan naauwelijks was het gerucht van 's Konings dood in Stokholm aangekomen, of het gemor tegen Görtz werd algemeen en gedurig grooter. Te Terpum werd een krijgsraad gehouden, waarbij zich de prins van Hessen Kassel bevond, en besloot men aldaar niet alleen, om het beleg van Frederikshal op te breken; maar ook, om den Baron von Görtz op zijne reize in verzekerde bewaring te nemen.

De Kolonel Baumgarten ontmoette hem den 12den December des morgens zeer vroeg, en nam hem in naam des Konings in verzekering; hij gaf, zonder eenigen tegenstand, zijne papieren en degen aan dezen Krijgsoverste af, en verzocht eenen brief aan den Koning te mogen schrijven, hetgeen hem toegestaan werd.

De Raad van Stokholm liet te gelijker tijd, na des Konings dood, aldaar in verzekering nemen, den Graaf van der Nat en den Geheimschrijver Ecclef, zijne gunstelingen en huisgenooten, vervolgens den Raadsheer van der Hagen en den Franschen Muntmeester Royer, welken Görtz uit Holland had doen komen, en door wien hij reeds eene menigte heele en halve zilveren Dalers had doen slaan, hebbende deze munt op de voorzijde des Konings beeldtenis en op de keerzijde het kruis, in den smaak van de Engelsche Kroonen, met zijne wapens

en die van het rijk; zoo waren 'er ook Karolienen, welke op de voorzijde twee ✠ over elkanderen geplaatst hadden, in plaats van 's Konings beeldtenis en op de andere zijde de wapens als van de Dalers.

In het laatst van December werd de Baron met zijn eigen rijtuig, waarmede hij gereisd had, binnen Stokholm gebragt, gedekt door eene wacht van honderd gewapende mannen, om hem voor de woede van het volk te bewaren.

De beschuldigingen tegen den Baron waren:

1°. Uitvinding van ingebeelde munten.

2°. Het voornemen, om het leger te vernielen en den Koning om te brengen.

3°. Landsdieverij.

Na menigvuldige verhooren, werd zijn proces opgemaakt en gevonnisd, dat hem het hoofd zoude worden afgehouwen aan den voet van de galg, aan den grooten weg, buiten de poort; dit vonnis werd hem den 22sten Maart 1719 voorgelezen; na dat men hem eerst van alle zijne ordeteekens en titels had ontbloot; de Oranje-orde, aan hem door den Koning van Pruissen geschonken, werd aan dien Monarch terug gezonden.

De Baron hoorde zijn vonnis zeer bedaard aan, en liet geene de minste vrees voor den dood blijken, gedurende de dagen, welke hij na het uitspreken van het vonnis in de gevangenis bleef; hij maakte aldaar zijn eigen grafschrift, luidende:

Fides erga regem et ducem, mors regis mors mea, een bewijs van getrouwheid aan den vorst willende geven, en dat 's Vorsten dood ook zijn dood moest zijn. Hij liet zich verder een zwart fluweelen kleed maken met geknoopte schoudernaden; dus gekleed, werd hij op den 30sten Maart, te voet uit zijne gevangenis, tot aan de poort van het Stadhuis gebragt, stapte toen met Doctor C o n r a d i in eene huurkoets, hetgeen hem op zijn verzoek was toegestaan, en reed alzoo tot aan de geregtsplaats, geleid door tweehonderd gewapende militairen, verzeld van duizende aanschouwers.

Zoodra hij aan de geregtsplaats kwam, stapte hij met den hoed uit de koets, zijne oogen met een standvastig en onveranderd gelaat op de aanschouwers slaande, vroeg toen aan C o n r a d i, welke hem aan

de hand geleidde: zoude het niet goed zijn een aanspraak aan deze menschen te doen? welke hem antwoordde van neen, maar alleen aan den hemel te moeten denken; zoo ras hij aan het blok genaderd was, gaf hij zijnen hoed en zijne paruik aan zijnen kamerdienaar, welke hem eene nachtmuts opzette en zijne das afdeed, terwijl hij zelve de schoudernaden van zijn kleed ontknoopte, zeggende in slecht Hoogduitsch terwijl hij zijn hoofd op het blok lag: „Zweden! verzadig u met het onschuldig bloed, waarnaar gij dorst."

Conradi hield den scherpregter een oogenblik tegen, stak hem twintig dukaten in de hand, en bedreigde hem met den ban, indien hij het ligchaam of iets, dat den Baron toebehoorde, aanroerde, nadat hij volgens zijnen last het hoofd had afgehouwen; hij beloofde het, en hieuw met eenen bijlslag het hoofd af; het bloed op het zand gestroomd zijnde, leiden zijne dienaren het hoofd en het ligchaam van hunnen meester, hetzelve met tranen besproeijende, in een met zwart fluweel bekleede kist, welke hem vergund was, en door hem zelven was doen maken; men zette dezelve toen nabij de geregtsplaats in een graf, dat zeer ondiep was, alzoo de grond nog sterk was bevroren; men wierp 'er eerst het bloedige zand op en vulde het met aarde aan.

Alzoo werd de Baron von Görtz, volgens zijn vonnis, nabij de galg begraven; men wil echter, dat hij door de trouw zijner huisbedienden, weinige dagen daarna is opgegraven, en zijn ligchaam zoo goed mogelijk gebalsemd, en in eenen koffer gepakt over zee, buiten het Koningrijk, is vervoerd en aldaar begraven.

Zaandam 1826. V. O.

PROGRAMMA

VAN

TEYLERS TWEEDE GENOOTSCHAP.

Voor den jare 1827.

Teylers Tweede Genootschap thans, volgens den wil des Stichters, tot het uitschrijven eener vraag, de Historiekunde betreffende, verpligt zijnde, stelt de volgende voor: „On-

„ Onderscheidt onze tegenwoordige leeftijd zich
„ als een tijdvak van gezond verstand en mensche-
„ lijkheid (humaniteit)? Zoo ja, welke zijn daar-
„ van de blijken en bewijzen? Zoo neen, hoe is dit
„ aan te toonen? In allen gevalle, welke eene slotsom
„ is 'er in dit opzigt tot eer of oneer van onzen
„ tegenwoordigen leeftijd op te maken?"

Hetgeen uit algemeene of bijzondere *data* of *facta* ter staving wordt aangevoerd, behoort wel bewezen te zijn of wel bewezen te worden.

De prijs voor het best gekeurde antwoord op deze vraag is eene gouden Medaille van 400 Hollandsche guldens, innerlijke waarde.

De stukken te zenden op de gewone wijze, met een verzegeld billet, des Schrijvers naam bevattende, aan TEYLERS Fundatie-Huis te Haarlem, vóór 1 April 1828, om beoordeeld te worden vóór 31 December deszelfden jaars.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GENEESKUNDE. *Traité sur l'aliénation mentale et sur les hospices des aliénés, par* J. GUISLAIN, *Medicin à Gand. Ouvrage couronné et publié, par la commission de surveillance medicale dans la province de Nord-Hollande, séant à Amsterdam. Tome premier, à Amsterdam, chez* J. van der Hey *et* Fils, *et les Héritiers* H. Gartman. 1826. *octavo, pag.* 404.

Het is eene treurige waarheid, dat de inrigtingen in ons Vaderland ten behoeve der Krankzinningen op verre na niet zijn, 't geen zij zouden kunnen wezen en zeer veel moeten onderdoen voor die gene, welke wij bij onze naburen aantreffen. Zelfs zeggen wij niet te veel, wanneer wij beweren, dat men bij ons weinig ter verbetering dier ongelukkigen in 't werk stelt, en dat de zoodanige, aan wier zorg zij toebetrouwd worden, noch de *Psychische*, noch de *Physische* middelen kennen, waarvan men in andere landen met zulk een goed gevolg gebruik maakt. De provinciale Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt, te Amsterdam, was van gevoelen, dat men de reden hiervan moest zoeken in 't gebrek aan werken, waarin beide deze punten behoorlijk behandeld worden en zij besloot daarom in 't jaar 1821 eene

Prijs-

Prijsvraag uit te schrijven, voornamelijk ten doel hebbende eene opgave der middelen in de laatste jaren ter genezing der Krankzinnigen aanbevolen en eene beoordeeling van de waarde derzelve, voor zooverre die uit de ondervinding kan opgemaakt worden. (*) De Heer Guislain, van Gent, zond daarop een antwoord in, 't welk naar bekomene inlichting van voornoemde Commissie veranderd en verbeterd in het jaar 1825, met den uitgeloofden prijs werd bekroond.

Het spreekt van zelf, dat een werk, door zoovele beroemde Geneeskundigen goedgekeurd, verder geene aanbeveling noodig heeft; en wij vergenoegen ons met alleen te zeggen, dat de Verhandeling van den Heer Guislain, eene hoogstbelangrijke bijdrage is tot de kennis en behandeling der Krankzinnigheid, en dat men daarin veel aantreft, 't geen in de werken van Pinel en Esquirol, (die gene, welke 't meest bekend zijn en door sommige Geneeskundigen geraadpleegd worden) niet wordt gevonden.

In 't 1ste gedeelte geeft de Schrijver eene korte verdeeling op van de verschillende soorten van krankzinnigheid. — In 't 2e. gedeelte behandelt hij den aard der ziekte. Volgens zijn gevoelen, moet men de zitplaats der krankzinnigheid in het herfengestel zelve zoeken en haar als 't gevolg van eene veranderde gevoeligheid of van een organisch gebrek beschouwen, welke oorzaken niet altijd in 't lijdend deel maar somtijds ook in ver afgelegene deelen huisvesten en alsdan *per consensum* werken. Dit alles wordt zeer naauwkeurig uit een gezet; waarna eene opgave der verwijderde oorzaken volgt, welke meer tot het *Psychische*, dan tot het *Physische* behooren. — In 't 3e. gedeelte wordt de geneeswijze der krankzinnigheid, met behulp van *Psychische* middelen, opgegeven. Voor dat de Schrijver hiermede een' aanvang maakt, laat hij eenige aanmerkingen voorafgaan, over de verstandelijke vermogens van den mensch, toegepast op de krankzinnigheid en derzelver genezing. De *Psychische* middelen worden tot vier hoofdsoorten gebragt: 1°. verstrooijing, 2°. de krankzinnigen in hunne denkbeelden bevestigen, 3° dezelve van hunne dwalingen trachten te overtuigen, en 4°. het regelen en besturen van hunne hartstogten en driften. — In het 4e. gedeelte wordt de be-

(*) De vraag was: Welke zijn de zoowel Psychische als Physische middelen, sedert de laatste jaren tot herstel van krankzinnigen voorgesteld; welke zijn door ondervinding bewezen, het lot deze ongelukkigen te verbeteren of te herstellen; welken invloed hebben deze middelen gehad op die ziekten, die hoewel niet afhankelijk van de krankzinnigheid, met dezelve nu en dan gepaard gaan en welke is wederkeerig de invloed dezer ziekten op den Psychischen toestand geweest?

behandeling door *Physische* middelen voorgedragen. De werking der gewone geneesmiddelen, die op 't hersen- en zenuwgestel werken, komt hier in de eerste plaats in aanmerking, waarna den Schrijver ten slotte over de ronddraaijende beweging en de verschillende werktuigen door onderscheidene Schrijvers daartoe uitgedacht, spreekt; welk laatste gedeelte bovenal rijk in waarnemingen en zeer belangrijk is.

Het tweede en laatste deel dezer Verhandeling zal het overige van de genezing der Krankzinnigheid bevatten, benevens eene beantwoording van het laatste gedeelte der uitgeschrevene vraag.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Sumatra's Orang Outang.

Het verhaal van Kapitein Hull, wegens eene vrouwelijke Orang van bijzondere grootte, die aan de zuidkust van Sumatra gevangen werd, is buitengemeen belangrijk, in betrekking tot het groote mannelijke dier, van dezelfde soort, welke in het laatste deel van de *Asiatic Transactions* beschreven staat. Het schijnt, dat Kapitein Hull, terwijl hij zich te Bencoolen onthield, het vangen van het laatstgemeld dier te Truman vernam, en een' jongman naar de plaats zond, waar het gevangen was, in hope, dat deze daar eene andere Orang van dezelfde soort mogt aantreffen. Na verloop van verscheidene maanden, keerde hij naar Bencoolen terug, en bragt eene groote vrouwelijke Orang, als de vrucht zijner onderneming, mede.

Bij zijne aankomst te Truman, waar hij vriendelijk ontvangen werd, kwamen hem onderscheidene berigten ter ooren van de inboorlingen nopens het dier, hetwelk hij opspoorde, en dat door hen Orang Mawah, Mawi of Mawy genoemd werd. Deze dieren, zeiden zij, onthielden zich in het diepst gedeelte van een bosch, op omtrent vijf of zes dagreizen afstands van Truman gelegen, en zij schenen zeer afkeerig van' een togt te ondernemen, om dezelve optesporen, bewerende, dat deze schepsels een' kleinen hoop zeker zouden aanvallen, vooral, wanneer daaronder een vrouwtje was, hetwelk zij hun zouden pogen te ontnemen. Zij wilden deze dieren althans niet dooden, uithoofde van het bijgeloovig denkbeeld, dat zij bezield waren met de geesten hunner voorouders, en dat zij gebied voerden over de groote bosschen van Sumatra. Na eenige dagen tegenstribbelens evenwel, wist de jongman, vernemende, dat 'er een Ma-

Mawah in het bosch gezien was, twintig perfonen bij een te krijgen, met fnaphanen, fpiefen en bamboezen gewapend; en na in eene oostelijke rigting meer dan dertig mijlen te hebben afgelegd, ftieten zij op het voorwerp hunner nafporing. De Orang zat op den top van een der hoogfte boomen, met een jong op hare armen. Het eerfte fchot van de partij trof de groote teen van de oude Orang, welke een verfchrikkelijke fchreeuw gaf, en onmiddellijk haar jong zoo hoog optilde, als hare lange armen konden reiken, en het liet gaan tot de uiterfte takken, welke te zwak fchenen om haar zelve te dragen. Intusfchen was de jagtpartij voorzigtig genaderd, om haar weder te raken; het arm dier deed geene poging om te ontfnappen, maar hield beftendig een wakend oog over hunne bewegingen, ftiet op als de maat verfcheidene en vreemde geluiden uit, en fcheen, als in 't voorbijgaan bij gelegenheid haar oog naar haar jong opflaande, door beweging met haar hand, deszelfs ontfnapping te willen befpoedigen. Het tweede falvo wierp haar op den grond, daar een kogel hare borst doorboord had, maar het jong was 't ontkomen.

Dezelve had vier voet, elf duim lengte, was twee voeten breed, over de fchouders gemeten en met rood haar bedekt. Het is waarfchijnlijk, daar de plaats, waar het dier gevonden werd, zoo digt bij Truman was, dat zij het vrouwtje was van dien, welke door het volk van de brik werd gedood. Hare overblijffelen, beftaande in de huid en alle de beenderen, werden door den Kapitein Hull aan Sir Stamford Raffles overgebragt.

NIEUW UITGEVONDEN WERKTUIGEN.

Urethrocystifche Spiegel.

In eene der laatfte zittingen van de Academie der Wetenfchappen, te Parijs, las de Hr. Segalas een berigt, wegens een middel om de urethra en blaas te verlichten dermate, dat men het binnenst dezer organen kan befpieden. Dit middel beftaat uit twee bougies, twee fpiegels, en cylindervormige buizen en vormt eene foort van bril, waaraan de Hr. Segalas den naam van *Speculum Urethro-cystique* heeft gegeven. Als eene proeve van het vermogen dezes middels heeft hij in de donkerfte plaats op vijftien duimen afftands, met het werktuig de kleinfte Franfche drukletters gelezen; welke weldadige gevolgen het gebruik van hetzelve in het algemeen en voor den Steen in het bijzonder kan hebben, laat zich door elk nadenkende bevroeden.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Dec	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	29. 9¾ 29. 8¾ 29. 6½	33½ 38 36	Z. Z. t. O. Z. Z. O.	's morgens omtrent helder, verder betrokken en iets dampig.
21	29. 6½ 29. 8[illegible] 29. 8¾	34 36 33½	Z. Z. t. W. Z. Z. W.	betrokken, dampig, 's avonds omtrend helder.
22	30. 0. 30. 1¾ 30. 1¼	48½ 43½ 42	N. N. W. N. W. N. N. W.	bew. omtr. betr, in den voorm. eenige regenbuijen, 's avonds betrokken.
23	30. 1¾ 30. 2 30 2¼	43 46 46½	W. W. t. N. N. N. W.	betrokken, tot in den namidd. mist, tusschenbeide met regen.
24	30. 2 30. 2 30. 2¼	46 47 45	N. N. W. N. N. O.	betrokken, mist, stil.
25	30. 3 30. 3 30. 3	44 46 43	N. N. W. N. N. N. W.	omtrent betrokken, dampig, tusschenbeide stofregen, stil.
26	30. 3½ 30. 3¾ 30. 3¾	38 43 43	N. t. W. N. N. W. N. t. W.	bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

V.

V. P. J. PRINSEN, *Zangoefeningen*, zamengesteld naar aanleiding van VAN DAPPEREN'S Handboekje voor het Onderwijs in de Muzijk en het Zingen, In gr. 4to. . . . . *f* 0. 90.

VI. G. C. VAN BALEN BLANKEN, Tweetal Leerredenen tér gelegenheid van de algemeen Heerschende Ziekte in ons Vaderland, ten voordeele mijner door dezelve ongelukkige en behoeftige Landgenooten. *f* 0. 60.

Nog wordt bij bovengemelden en bij de Erven H. GARTMAN uitgegeven:

VII. J. GUISLAIN, *Traité sur l'aliénation mentale et sur les Hospices des Aliénés. Ouvrage couronné et publié par la Commission e Surveillance medicale dans la Province de Nord-Hollande séant à Amsterdam. Tome II gr. 8vo. avec VII Planches.* . . . . *f* 6. 60.

St. Nicolaas- en Nieuwejaarspresenten.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz., worden uitgegeven de twee volgende *Nieuwe* Geschenken voor de Jeugd.

I. LANGBEIN, *Vacuna*, Verhalen voor uren van uitspanning, inzonderheid der Jeugd, met fraaije plaat en vignet, 8vo. . . . . . *f* 1 : 80

II. LÖHR, Leerzaam Vermaak voor Kinderen, in korte verhalen, met *zes* platen, in 8vo. . . . . *f* 1 : 50

III. ——— ——— ——— ——— ———, met gekleurde platen . . . . . . *f* 1 : 80

Die met gekleurde platen worden niet in Commissie verzonden, maar moeten voor rekening worden ontboden.

NB. Bij dezelve is ook *Gratis* te bekomen eene *Lijst van* GESCHRIFTEN VOOR KINDEREN EN JONGE LIEDEN, bij haar uitgegeven en in getallen te bekomen, waarop meer dan vijftig onderscheiden gevonden worden, meestal met platen, en geschreven door geliefde Schrijvers voor de Jeugd, als: *André*, *Baunach*, *Blair*, *de Cambon*, *Campe*, *Claudius*, *Florian*, *Glatz*, *Gutsmuths*, *Hoekstra*, *Jacobs*, *Jauffret*, *Kerndorffer*, *de Koning*, *Langbein*, *Löhr*, *Loosjes*, *Meijer*, *Moens*, *Statius Muller*, *Nieuwenhuizen*, *Spieker*, *Voigt*, *Watson*, *Weisze* enz.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

TWEEDE DEELS

EERSTE REGISTER,

BERIGTEN en BIJZONDERHEDEN.

Van Julij — December 1826.

A.

B.

Ff BAK-

C.

D.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

MAT-

Prijs-

R.

S.

School

V.

W.

Z.

TWEE-

TWEEDE DEELS

TWEEDE REGISTER.

BOEKEN, ENZ.

Van Julij — December. 1826.

A.

B.

C.

D.

G.

H.

L.